Émile Zola

Det store sammenbrud

Rougon-Macquart #19

Émile Zola

Det store sammenbrud

Rougon-Macquart #19

eBibliotek 1800

2025

Ophavsret og brugsbetingelser

Denne ebogsudgave af Émile Zola: *Det store sammenbrud* er baseret på originaler, som er public domain i hele verden.

Nærværende ortografisk opdaterede og redigerede udgave af teksten kan frit downloades og videreformidles under Creative Commons-licensen BY-NC-SA – Kreditering-IkkeKommerciel-DelPåSammeVilkår 4.0 International.

Generelt forbehold: *Vær opmærksom på, at denne ebog er baseret på en tekst, som stammer fra en længst svunden tid. Normer og udtryksmåder mm. var anderledes dengang, og der kan derfor forekomme indhold, som på nogle virker stødende. Bogen skal, ligesom alle andre kunstneriske værker fra andre tider, ses i sin kulturelle og tidsmæssige kontekst, og udgiveren kan og vil ikke påtage sig noget ansvar for forfatterens verdensbillede og udtryksmåder.*

Copyright and conditions of use

This ebook edition of Émile Zola: *Det store sammenbrud* is based upon sources in the public domain worldwide.

This orthographically updated and revised edition is free to download and reuse under Creative Commons BY-NC-SA Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International.

Disclaimer: *Please note that this book is based on an original text dating from another era. Norms and language were different then, and some readers might find offensive content. We believe that any work of art from previous times should be viewed in its cultural and temporal context and not in the light of latter-day prejudices, and we can and will not accept any responsibility for the author's views or language.*

Første del

1

En par kilometer fra Mühlhausen, ned mod Rhinen, midt i et frugtbart sletteland, var lejren slået op. Teltene stod i række på pløjemarkerne. Geværpyramiderne blinkede i regelmæssige mellemrum foran fanerne, over lejren hvælvede sig den lave augusteftermiddags overtrukne himmel, over hvilken tunge skyer trak hen. Med ladt gevær stod de ubevægelige skildvagter – deres øjne svævede vidt ud imod den fjerne synskreds, hvor sortviolette tåger steg op af den store flod.

Fra Belfort var man kommet henimod klokken 5. Nu var den blevet 8 og folkene har netop fået deres forplejning. Men brændet havde de ikke kunnet finde; dette havde forsinket alting. Umuligt at få tændt ild og få maden kogt. De måtte nøjes med at tygge på et stykke tørt brød, som skylledes ned med en ordentlig slurk brændevin, og det skulle ikke hjælpe stort på trætheden efter marchen. Der var dog to soldater bag ved pyramiderne, som absolut ville tænde bål af en bunke grønt, vådt træ, de lige havde hugget med deres sabelbajonet, men de friske grene ville ikke fænge, og en tyk, sort røg steg langsomt, usigelig sørgmodigt op mod aftenhimlen.

Der kunne omtrent være en 12.000 mand – alt, hvad Felix Danay havde med sig af 7. armékorps. Første division var afmarcheret til Fräschwiller den foregående dag, 3. lå endnu i Lyon, og generalen havde bestemt sig til at forlade Belfort, og rykke frem med 2. division, artillerireserven og en ikke fuldtallig kavaleridivision.

Man havde meldt, at der var set lejrild i Lorrach.

En depeche fra byfogeden i Schelestadt meldte, at fjenden gjorde sig rede sig til at gå over Rhinen ved Markolsheim. Generalen, der følte sig alt for isoleret så langt til højre for de andre korps, uden forbindelse med dem, påskyndede så meget desmere sin bevægelse i retning mod grænsen, som han dagen forud havde fået efterretning om den ulykkelige overrumpling ved Weissenburg. Om han ikke selv skulle drive fjenden tilbage, kunne han dog hver time vente at blive tilkaldt for at støtte 1. korps. Den aften, denne urolige uvejrsaften, lørdag den 6. august, måtte der have stået et slag et eller andet ad Fräschwiller til: det mærkedes i den sælsomt, ængsteligt tunge luft, gennem hvilken der gik gysninger, som kolde, stærke vindpust. I to dage havde divisionen troet, den gik til kamp. Soldaterne ventede at stå overfor prøjserne efter ilmarchen til Mühlhausen.

Mørket faldt på, retræten hørtes fra en af lejrens fjerneste hjørner, trommehvirvel og hornsignal, der endnu lød ganske svagt. Og Jean Macquart, der var i færd med at ramme en teltpløk ned i jorden, rejste sig op fra sin bøjede stilling.

Ved de første krigsrygter havde han forladt Rognes med blødende hjerte efter den ulykke, som havde ramt ham: efter at han havde mistet både sin kone og den jord, hun havde bragt ham i medgift; han var 39 år gammel atter gået i tjenesten, var straks blevet inkorporeret i 106. linjeregiment, hvis kadre man kompletterede, og havde fået sine korporalssnore.

En gang imellem forbavsede det ham, at han gik der i sin gamle mundering, han, der efter Solferino så gladelig havde forladt hæren, han, der så nødig ville trække rundt med geværet på nakken som menneskeslagter. Men hvad skal man sige, når

man intet håndværk har, – hverken ejer kone eller hus og gård, og hjertet er fuldt af sorg og harme? Og så huskede han på det, han dén dag havde sagt i afmægtigt raseri.

Til Helvede med det alt sammen! Gad han ikke dyrke sit fødelands gamle jord, så kunne han da i det mindste bruge sine arme til at forsvare den!

Jean stod og så ind over marken, hvor retræten satte lidt liv i folkene. Nogle løb afsted, – andre, der allerede halvsov, lettede på sig, strakte sig med en træt og gnaven mine.

Han stod tålmodigt og ventede på mønstringen, rolig og sindig, altid i fornuftig ligevægt, hvilket gjorde ham til en udmærket soldat.

Kammeraterne sagde altid, at han kunne være blevet til noget, hvis han havde lært noget mere. Han kunne lige akkurat læse og skrive, – han tragtede næppe efter at få de tre snore.

Når man en gang er bonde, bliver man ved at være bonde.

Men synet af det rygende bål tiltrak sig hans opmærksomhed, han råbte til de to, – Loubet og Lapoulle, der ikke ville opgive ævred, og som begge to hørte til hans deling:

"Å, hold nu op, – I kvæler os med jeres røg!"

Grinebideren Loubet smilede over hele det magre ansigt.

"Nu går den! korporal, – den går storartet ... se, du kan puste – du der!"

Og han skubbede til Lapoulle, en svær karl, som med oppustede kinder, højrødt ansigt, og øjne, der var ved at springe ud af hulerne, satte en sand stormvind i gang under det våde brænde.

To andre soldater af samme deling, Chouteau og Pache, – den ene liggende på ryggen, doven og magelig, den anden

meget optaget af at sy en flænge sammen i sine bukser, – brast begge ud i latter over det fæ til Lapoulles forfærdelige ansigt.

Jean lod dem more sig. Han syntes, de kunne have lov at le, – det havde de ikke ofte anledning til, – han selv så jo nok alvorlig ud med det faste, regelmæssige ansigt, men han var egentlig ikke anlagt på sørgmodighed, og lukkede gerne øjnene, når hans folk fandt på lidt morskab. Men nu vendte han sig mod en anden gruppe, – en af hans soldater, Maurice Levasseur, havde nu snart i en time stået og talt med en civilist, en rødblond herre på henved 30 år, med et skikkeligt hundeansigt og to store, fremstående blå øjne, – rigtig nærsynede øjne, som han var blevet kasseret ved sessionen på grund af.

En reserveartillerist, en vagtmester med et flot, dristigt ansigt og brunt over- og fipskæg var kommet hen til dem, og alle tre snakkede løs, som om de sad i familiens skød.

For at spare dem for en røffel, henvendte Jean sig velvilligt til dem:

"De skulle hellere gå nu, – nu blæser retræten, og hvis løjtnanten så Dem ..."

Maurice lod ham ikke tale ud.

"Bliv De bare, Weiss!"

Og så vendte han sig til korporalen, sagde i en kort tone:

"Den herre er min svoger. Han har tilladelse af obersten, der kender ham."

Hvad kom det ham ved, – den bondehøvl, hvis hænder endnu lugtede af gødning? Maurice havde taget sin juridiske eksamen forrige efterår – var som frivillig gået med og takket være bekendtskabet med obersten blevet puttet ind i det 106.

regiment; han ville nok finde sig i at krybe i trøjen, men han oprørtes altid over at skulle lystre denne udannede karl.

"Det er godt," lød Jeans rolige stemme, "tag så Deres røffel, – det bryder jeg mig pokker om!"

Så vendte han dem ryggen; han så nok, at Maurice havde talt sandhed, for nu gik obersten forbi og hilste med et smil på Weiss.

Oberst Vineuil var en høj, statelig mand med et fornemt, langagtigt, gulblegt ansigt og en tyk, hvid knebelsbart, – han styrede med hastige skridt hen imod en gård, man skimtede til højre mellem en gruppe blommetræer et par hundrede skridt fra lejren, hvor staben var indkvarteret.

Man vidste ikke om den kommanderende general var der i øjeblikket, han havde haft den frygtelige sorg at miste broderen, som var faldet ved Weissenburg. Men det var sikkert nok, at brigadegeneralen – Bourgain-Desfeuilles – opholdt sig på gården; højrøstet og støjende som sædvanlig; med et højrødt ansigt, sin godmodige mine og sin smule hjerne, der umuligt kunne genere ham, rullede han om med sin tykke krop på et par uforholdsmæssigt korte ben.

Rundt om gården blev det stedse livligere: stafetter fo'r ud og ind hvert minut; alle var i den mest pinefulde spænding, alle ventede med utålmodighed efterretningen om det store slag; lige siden morgenstunden gik alle i ængstelig forventning, det afgørende øjeblik *måtte* være nær.

Hvor havde det skæbnesvangre slag stået, og hvad var udfaldet?

Alt som mørket faldt på, steg angsten og spændingen som et skyggehav op om frugttræerne, om staldene, om de spredte hæs

og stakke.

Der sagdes, at man nu igen havde fanget en spion, som havde lusket om ved lejren, at han var ført til hovedkvarteret for at forhøres af generalen. Måske havde oberst Vineuil fået en eller anden melding, siden han havde sådant hastværk.

Imidlertid snakkede Weiss videre med svogeren og sin fætter Honoré Fouchard, vagtmesteren.

Retræten lød stedse lydeligere, nu trak den forbi, blæsende og trommende i tusmørkets sørgmodige tavshed; og de lod ikke til at lægge mærke til den.

Maurice var sønnesøn af en af heltene fra den "store armé", hans fader var ikke slået ind på den militære løbebane, men havde måttet nøjes med et magert rodemesterembede.

Den bondefødte moder var død, da han og hans tvillingsøster Henriette havde set dagens lys. Og nu var han gået ind i arméen som frivillig, efter et vildt ungdomsliv; han bødede som soldat for de dårskaber, han havde begået ved at følge sin svage, letsindige natur. Penge havde han øst ud med begge hænder til spil og svir, da han med store opofrelser fra sin families side var blevet sendt til Paris for at studere jura. Faderen var død, søsteren havde afstået ham hele sin arvelod, men havde ikke desto mindre uden medgift haft det held at ægte en skikkelig og hæderlig ung mand – Weiss – elsasser fra Mühlhausen, der længe havde været regnskabsfører ved det store raffinaderi i Chesne-Populeux; nu var han værkfører hos Delaherche, en af de største klædefabrikanter i Sedan.

Og Maurice troede fuldt og fast på sin omvendelse, nervøs som han var, hurtig til at fatte håb og hurtig til at tabe modet, rundhåndet og begejstret, men uden stadighed, rede til at dreje

sig efter hver en vind, der blæste. Han var lille og lyshåret, med en stor, høj pande og en fin lille næse og hage, milde, grå øjne, der undertiden kunne se lidt vilde ud.

Weiss var ilet til Mühlhausen lige før fjendtlighederne brød ud. For at ordne et familieanliggende, og for at få tilladelse til med det samme at sige goddag til sin svoger, havde han benyttet sig af sit kendskab til oberst Vineuil, der var onkel til hans principals kone, som Maurice og Henriette kendte fra barnsben, fordi de i sin tid havde været naboer. Desuden havde Weiss her i lejren truffet kaptajn Beaudoin, en anden af fru Gilberte Delaherches bekendte, en fortrolig ven af den unge kone, da hun boede i Mézières og var gift med skovrider Maginot.

"Nu må du hilse Henriette så kærligt fra mig," gentog den unge mand, der elskede søsteren højt, "sig hende, at hun kan være ganske rolig, nu skal jeg nok gøre hende ære!"

Tårerne trådte ham i øjnene ved erindringen om de dårskaber, han havde begået.

Svogeren blev også bevæget; brød samtalen af og vendte sig om til Honoré Fouchard.

"Og når jeg kommer til Remilly, skal jeg nok kigge ind til onkel Fouchard og sige jeg har set dig, og du har det godt."

Onkel Fouchard var bonde, ejede noget jord og tjente en del ved at være landslagter; det var en broder til tvillingernes moder.

Han boede en fem-seks kilometer fra Sedan på bakkerne ved Remilly.

"Å, ellers tak!" svarede Honoré med stor ro. "Far er ligeglad, – men du kan jo gerne gøre det, hvis det kan more dig!"

Nu så de, at der blev røre henne ved gården; ud af porten kom den før omtalte landstryger, han var fri, ledsagedes kun af en enkelt officer. Han havde sagtens kunnet klare sig, havde bundet dem en historie på ærmet, for han blev nu vist ud af lejren.

Så langt borte fra, i det voksende tusmørke, kunne de kun dårligt skelne ham, han var stor, svær, bredskuldret med rødt hår og skæg.

Maurice fo'r ikke desto mindre op:

"Se, se der, Honoré! – – Han ligner "Prøjseren", du ved nok, ham, Goliath!"

Artilleristen rettede sig ved dette navn; han stirrede efter landstrygeren.

Goliath Steinberg, slagtersvenden, den mand, der havde bragt ufred mellem ham og faderen, der havde taget Silvine fra ham, – hele den afskyelige historie, al den modbydelige ondskab, han den dag i dag våndede sig under! Han ville styrte afsted, fare løs på sin fjende. Men manden var allerede kommet forbi geværpyramiderne; nu forsvandt han i aftenens mørke.

"Å, Goliath!" mumlede han, "er det muligt! Han er jo derovre, hos de andre. – Men får jeg nogensinde fingre i ham ...!"

Han knyttede hånden og truede ud imod øst, hvor mørket blåsort vældede op over synskredsen, hvor fjenden efter hans mening lå.

Der blev et øjebliks tavshed, atter hørtes retræten, denne gang i det fjerne, helt i den anden ende af lejren, den lød sagte hendøende mellem telte og træer, over hvis omrids natten udviskende lagde sit grå slør.

"Så til Helvede!" udbrød Honoré, "nu bliver jeg neglet, hvis jeg ikke stiller til mønstring. Godnat og farvel alle sammen."

Han trykkede hjerteligt Weiss' hånd og gik med lange skridt hen til en lille høj, hvor artillerireservens park befandt sig; uden at sende en hilsen til Silvine, hvis navn brændte ham på læben.

Atter gik minutterne, og til venstre, ad 2. brigade til, blæste appellen; et andet horn svarede nærmere ved, så et tredje meget langt borte. Nær og fjern blæste de nu alle på én gang, da gardekompagniets hornblæser omsider bestemte sig til at sætte i af alle kræfter. Han var en lang, opløben, skægløs fyr, melankolsk og fåmælt, der blæste sine signaler ud i ét træk som en stormvind.

Nu tog Sapin, sergenten, en lille, stram mand med store, tågede øjne, fat på mønstringen. Hans tynde stemme kastede navnene ud, mens soldaterne, der kom til, efterhånden svarede i alle tonearter, fra bas til fistel. Men med ét standsede opråbet.

"Lapoulle!" gentog sergenten højere.

Intet svar.

Jean måtte fare hen til det rygende bål, som infanteristen Lapoulle under kammeraternes kraftige opmuntringer ville have til at brænde. Nu lå han plat på maven, kogt og ildrød i ansigtet, og jagede en sort, snavset røg hen ad jorden.

"Men så hold dog op i pokkers skind og ben," råbte Jean, "kom nu og pas tjenesten!"

Lapoulle lettede på sig, så forfjamsket ud, forstod så pludselig, hvad der forlangtes af ham og brølede et: "Her!" med en sådan kraft, at Loubet satte sig ned, sådan kom han til at le.

Pache, der nu havde fået hullet i benklæderne syet sammen, svarede sagte og utydeligt, som om han mumlede en bøn.

Chateau gad ikke rejse sig, han henkastede et flot "Her!" og strakte sig så mageligt igen.

Den tjensthavende løjtnant, Rochas, stod ganske stille et par skridt fra folkene. Da mønstringen var forbi, og Spain meldte at ingen manglede, brummede han i skægget, idet han med en hovedbevægelse betegnede Weiss, der stadig talte med Maurice:

"Nej, vi har nok snarere en for mange i aften; hvad står han der og hænger efter, den civilist?"

"Tilladelse af obersten, hr. løjtnant!" troede Jean at burde melde.

Rochas trak arrigt på skuldrene, og uden at svare, gav han sig til at gå op og ned langs teltene, mens Jean, der var træt og mør i benene efter dagens march, satte sig ned et par skridt fra Maurice, hvis tale nåede hans øren, først som en utydelig summen, han ikke hørte efter; fordybet som han selv var i mørke tanker, der endnu ikke ret havde antaget nogen bestemt form i hans langsomt arbejdende hjerne.

Maurice var for krig, troede den var uundgåelig nødvendig for nationernes tilværelse. Dette var ham klart, siden han var begyndt at beskæftige sig med hele den udviklingsteori, som den gang satte den dannede ungdoms sind i bevægelse.

Er ikke hele livet en vedvarende kamp? Er der ikke i selve naturen en uophørlig strid, hvor den værdigste går af med sejren, hvor livet fødes af døden i uvisnelig ungdom?

Og han mindedes den begejstring, der havde grebet ham, da han for at få tilgivelse for sine ungdomsdårskaber havde fattet den beslutning at blive soldat, slås, forsvare sit fædrelands grænser mod den indtrængende fjende.

Plebiscitets Frankrig ønskede måske fred, alt mens det gav kejseren frie hænder. Otte dage før krigen brød ud, erklærede han den selv for en dum, brødefuld handling.

Der diskuteredes over alt om den tyske prins og hans fordring på den spanske trone; i den forvirring, der lidt efter lidt opstod, så det ud, som om alle havde uret; til sidst vidste ingen, hvem der havde begyndt uenighederne, og det eneste, som stod klart for alle, var den uomgåelige lov, der i et givet øjeblik kaster to folkeslag imod hinanden.

Men gennem Paris gik en forventningsfuld bæven, han så boulevarden vrimlende fuld af mennesker, sværme af mænd med rygende fakler, som de svingede, alt mens de råbte: "Til Berlin, til Berlin!"

Som om det var i går, lød *Marseillaisen* i hans øren; han havde hin aften hørt den synge udenfor rådhuset af en høj, smuk kvinde, som var steget op på en vogn, og hvis kongelige profil hævede sig over det trefarvede flag, hun var draperet i.

Var det alt sammen bedrag, havde den store stads hjerte ikke banket?

Og efter denne begejstringens stund var det gået, som det plejede med ham: gruelige timer fulde af tvivl og væmmelse fulgte efter glæden og opløftelsen; han var kommet ind på kasernen, var blevet modtaget af stabssergenten, der havde ladet ham trække i uniformen, så den ildelugtende og frygtelig smudsige stue på kasernen, de ny kammeraters simpelhed, og eksercitsen, der gjorde ham mør og stiv i alle lemmer og døsig i hovedet. Men begejstringen havde atter grebet ham, da han endelig kom afsted til Belfort.

Lige fra allerførste dag havde Maurice været aldeles sikker på sejr.

Efter hans mening var kejserens plan klar nok: kaste 400.000 mand mod Rhinen, gå over floden, førend fjenden var rede, skille Nordtyskland fra Sydtyskland ved en rask fremrykning, og ved et par glimrende sejre tvinge Østrig og Italien til at gøre fælles sag med Frankrig.

Havde det rygte ikke gået, at dette samme armékorps, hans regiment tilhørte, skulle indskibes fra Brest for at foretage et angreb, der kunne dele fjendens kræfter og binde en af de prøjsiske hære? Fra alle sider skulle der overrumples, overvældes, knuses i løbet af et par uger.

Simpelthen et triumftog fra Strassbourg til Berlin! Men i vintertiden ved Belfort var han blevet en smule ængstelig i sindet.

Syvende korps, hvis hverv det var at bevogte passet i Schwarzwald, kom til sit bestemmelsessted i en ubeskrivelig forvirring, uden at være fuldtallig, i største uorden. Fra Italien ventede man 3. division; 2. kavaleribrigade måtte blive i Lyon for at kvæle mulige pøbeluroligheder; og tre batterier var blevet borte, – ingen vidste, hvor de var.

Desuden var der mangel på alt muligt; depoterne i Belfort, hvor man skulle forsynes, befandtes at være aldeles tomme; hverken telte eller gryder, hverken uldtøj eller medicin, hverken esser eller fodlænker til hestene. Ikke en sygepasser, ikke en håndværker til hærens brug!

I sidste øjeblik manglede pludselig 30.000 aldeles uundværlige reservestykker til geværerne; en officer måtte

afsted til Paris efter dem, og kom tilbage med 5000 stykker, som han kun med møje havde fået opdrevet.

På den anden side ængstedes han over således at ligge hen i uvirksomhed.

Nu havde de været her i 14 dage, – hvorfor rykkede de ikke frem? Han havde en følelse af, at hver dag, man lå stille, var en uoprettelig fejl, en udsigt mindre til sejr. Og overfor den slagplan, han havde drømt om, stillede sig den sørgelige virkelighed, som han først senere hen skulle få at vide, som han nu kun anede og frygtede: de 7 armékorps, der lå spredt langs grænsen fra Metz til Bitche og fra Bitche til Belfort; intetsteds var kadrerne fuldtallige, i stedet for de 430.000 mand var der kun 230.000 i det højeste; generalerne var misundelige på hinanden, ville hver især erhverve sig marskalstaven uden at støtte naboen; den frygteligste uforsigtighed, den utilgiveligste sorgløshed: centralisering under mobilisering, der havde haft det frygteligste roderi til følge, og nu syntes alt at være lammet; kejseren var syg, ude af stand til at fatte en hastig beslutning, sløv og træt; fra ham og nedover sænkede sig en underlig dorskhed, der bredte sig over hele hæren, måtte opløse og tilintetgøre den, for til sidst at føre den ud i de uafvendeligste ulykker.

Og dog, – midt i ventetidens uvished, i den spændte forventning om, hvad der ville ske, tvivlede endnu ingen om sejr!

Pludselig – den 3. august – lød efterretning om sejren ved Saarbrück, der var vundet dagen forud.

Stor, glimrende sejr.

Aviserne strømmede over af begejstring; nu var vejen til Tyskland åben, det var det første skridt af hærens triumftog, og kejserprinsen, der ganske roligt havde samlet en geværkugle op på slagmarken, blev til helt!

To dage efter, da nederlaget ved Weissenburg blev bekendt, brød et harmfuldt skrig over alles læber.

5000 mand, der var faldet i et baghold, og som dog i ti timer havde holdt sig mod 35.000 prøjsere!

Dette fordrede hævn, – snarest muligt. Naturligvis bar befalingsmændene skylden; de burde have forudset og afværget en sådan ulykke.

Men det skulle nok blive godt igen.

Mac-Mahon havde tilkaldt 7. korps' 1. division, 1. korps skulle støttes af 5., prøjserne var sagtens allerede kastet tilbage over Rhinen med vore infanteristers bajonetter i ryggen.

Og tanken om det blodige slag, der nys havde stået, spændingen og forventningen, bredte sig og voksede med hver time under den vide, blegnende aftenhimmel.

Og Maurice gentog, henvendt til Weiss:

"Ja, – det kan du være vis på. I dag har vi ordentlig smurt dem!"

Uden at svare, rystede svogeren på hovedet med en bekymret mine.

Hans blik svævede også mod øst, ud mod Rhinen, hvor det nu var ganske mørkt, hvor en sort, tæt, hemmelighedsfuld mur havde rejste.

Da de sidste hornsignaler var forstummet, henfaldt hele lejren i søvnig tavshed, der kun nu og da afbrødes af en forsinket soldats skridt eller et par ord, udvekslet hist og her.

Et lys tændtes nu, en lille blinkende stjerne henne i gårdens stadsstue, hvor staben vågede og ventede på telegrammerne, der indløb hver time, – men uden at bringe nogen afgørende melding.

Og Lapoulles bål af de friskhuggede grene lå ensomt og forladt, – en tyk, sørgmodig røgsky steg fra det op mod himlen og lagde et smudsiggråt slør over de første frembrydende stjerner.

"Smurt dem!" gentog Weiss efter et ophold.

"Vorherre høre dig."

Jean. der sad i nærheden af de to svogre, spidsede nu øren, mens løjtnant Rochas, som også havde hørt dette ønske blive udtalt i en temmelig tvivlende tone, stod stille for at høre efter.

"Hvad for noget!" udbrød Maurice, "er du virkelig ængstelig? Tror du på muligheden af et nederlag?"

Svogerens skikkelige ansigt blev ganske blegt, han afbrød med en håndbevægelse Maurice og svarede med lidt rystende stemme:

"Nederlag, – Himlen bevare os! ... Du ved jo, jeg er barnefødt her på egnen; bedstefader og bedstemoder blev dræbt af kosakkerne i 1814; og når jeg tænker på, at fjenden skulle besætte landet, er jeg ved at blive rasende! Jeg tog bøssen på nakken og gik straks med jer andre! ... Et nederlag, – nej, nej – det vil jeg ikke tro på!"

Derpå blev han roligere, trak på skulderen med en modløs mine.

"Men; – hvad skal man sige! Rolig, – det er jeg heller ikke! ... Jeg kender mit fødeland, mit Elsass, – nu har jeg lige rejst rundt i forretninger; og vi andre, vi så så udmærket godt det, som

vore generaler lukker deres øjne for … Krig med Prøjsen, – den har vi ikke noget imod; tværtimod, – vi har i lang tid gået og ønsket, vi kunne få ende på den gamle historie og på det kævleri; – men derfor vil vi alligevel stå os godt med vore naboer Baden og Bayern, – vi har alle som én venner og slægtninge på den anden side af Rhinen. Vi troede, de var enige med os om at ønske at dukke de utåleligt vigtige prøjsere … Vi, elsassere, vi er jo sindige og rolige folk, – men i de sidste fjorten dage er vi ved at gå ud af vort gode skind over det, vi ser, for det går jo værre og værre! Lige fra den dag krigen blev erklæret, har fjendtlige ryttere faret rundt i landet, skræmt befolkningen, rekognosceret terrænet, skåret telegraftrådene over, – og ingen har lagt dem en pind i vejen! Baden og Bayern rejser sig, umådelig store troppebevægelser finder sted i Pfalz, alle steder fra hører vi, at vor grænse trues; – og når befolkningen, sognefogeder i forskrækkelse henvender sig til de forbidragende officerer – trækker disse nok så flot på skulderen: det er bare syner, – det er kujoneri – fjenden – å, – han er langt borte! – det er jo forskrækkeligt at ligge her og drive, når hver en time, – ja, hvert minut er kostbart! Hvad venter vi efter? Skal vi have hele Tyskland over os, inden vi gør en bevægelse?"

Han talte med dæmpet stemme og sørgmodigt tonefald; som om han gentog for sig selv ting, han i længere tid havde tænkt over.

"Ja, – og så Tyskland, tyskerne! Dem kender jeg også; og det rædsomme er, at I lader til at være lige så uvidende om deres stemninger og tilstande, som I er om Kina! … Husker du, Maurice, min fætter Günther, der i foråret besøgte mig i Sedan?

Hans moder, – en søster til min, er gift i Berlin; – og han er helt ud prøjser; – hader grundigt Frankrig. Nu er han kaptajn i den prøjsiske garde. Da vi tog afsked med hinanden, sagde han til mig, – å – jeg hører endnu hans skrappe tone: "Hvis Frankrig erklærer os krig – får I prygl"!"

Nu fo'r løjtnant Rochas op, – aldeles rasende. Han var en mand omkring de 50, med et smalt, barket, magert ansigt, stor, kroget næse, der krummede sig over den brede, godmodige, hidsige mund, og en svær strittende, gråsprængt knebelsbart.

Hans stemme tordnede, da han råbte:

"Hvad satan, står De der og tager modet fra mine folk!"

Uden at blande sig skænderiet holdt Jean med sin overordnede.

Han var nok lidt underlig ved alt det smøleri og den uorden, der gik i svang, men i sit hjerte var han vis på, at fjenden fik prygl alligevel.

Hvorfor var de ellers rykket ud?

"Men, hr. løjtnant," svarede Weiss forbløffet, "jeg mener sandelig ikke, jeg vil tage modet fra folkene – tværtimod, – jeg ville bare ønske, De vidste ligeså god besked, som jeg, så kunne De bedre både se og høre … og, hør nu … tyskerne …"

Han talte videre med sin fornuftige mine, forklarede, hvad han var bange for: talte om Prøjsens voksende magt siden Sadowa, om det store rige, der dannede sig, om den begejstring og den uimodståelige ungdomskraft, der drev det til enhed; om den almindelige værnepligt, der skabte en dannet, disciplineret krigsmagt med et svært, krigsvant materiel, der endnu var begejstret og sejrsstolt efter det glimrende felttog mod Østrig; om denne hærs moralske styrke, om de unge befalingsmand,

der lystrede en gammel, evig ung generalissimus, som besad en aldrig svigtende fremsynethed og et vidunderligt klart blik på forholdene.

Og overfor denne fjende stod nu Frankrig.

Kejserdømmet var ældet, – ganske vist havde plebiscitet haft et tilsyneladende gunstigt resultat, men grunden var hul; – frihedsfølelsen og fædrelandskærligheden var kvalt eller svækket; – nu var den vågnet, men for silde.

Det liberale parti stod parat til at styrte regeringen, når denne ikke mere kunne tilfredsstille den forlystelsessyge, den selv havde vakt; hæren var selvfølgelig tapper; – den glædede sig endnu ved de laurbær, den havde vundet på Krim og i Italien; – men tonen var dog fordærvet ved stillingsvæsenet og ved krigen i Afrika – man var for sejrssikker til at gide prøve på at sætte sig ind i et nyt system; – og så cheferne – de allerfleste var jo middelmådigheder; – misundelige og skinsyge i en forfærdelig grad, – undertiden uvidende til det yderste – og endelig kejseren.

Syg og nølende, ført bag lyset og uden indsigt stod han i spidsen for dette skæbnesvangre foretagende, hvor alle gik løs i blinde, uden alvorlige forberedelser, i uorden og forvirring, som en flok får, der drives til slagterbænken.

Løjtnant Rochas stod med åben mund og opspilede øjne.

Der kom en meget dyb rynke mellem hans buskede bryn.

Med ét tog han det parti at bryde ud i en homerisk latter, der bragte den brede mund til at gå op til begge øren.

"Hvad er det dog for noget forbistret vrøvl! Hvad mener De med det dumme sludder! ... Der er ikke spor af sund fornuft i det alt sammen. Gå De til rekrutterne med den præken og kom

ikke med den slags til mig, – der nu har været i tjenesten i 27 år."

Og han slog sig for brystet.

Han var murersøn, født i Paris, havde ikke haft lyst til faderens håndværk, men var gået i tjenesten i en alder af 18 år.

I Afrika var han avanceret til korporal, til løjtnant efter Solferino; – i 15 år havde han vist heltemod, men kaptajn kunne han aldrig blive, det var han for uvidende til.

"De, – min gode mand, der er så klog, – De ved ikke dette her? – Ja, ved Mazagran, – da var jeg akkurat 19 år, – der holdt vi 123 mand stand mod 12.000 arabere og det gjorde vi i årevis, – ved Mascara, ved Biskra, ved Dellys; – senere mod kabylerne og ved Laghouat; – hvis De havde været med til det, skulle De bare have set de sorte bæster stikke af som harer, så snart vi viste os ... og ved Sevastopol da, – det var min salighed ikke legeværk. Det blæste, så hårene føg af hovedet på os, det frøs, så det knagede, altid var vi på tæerne, og så endte de vilde dyr med at sprænge hele stadsen i luften! Nå, vi fik dog overtaget, vi andre; med vajende faner og klingende spil. Ved Solferino – der var De nok heller ikke, – vel? Nå, hvad kommer De så her og vil snakke med? Ja, ved Solferino var det så varmt, skønt det øsede ned, som jeg aldrig i mine livskabte dage har set det øse! Der fik østrigerne klø. De skulle have set dem skrubbe af, så den ene faldt over den andens ben, man skulle tro, de havde ild bagi!"

Her brast han igen i latter, hele den gamle, franske munterhed brød ud i glæde over sejren.

Dette var sagnet om den franske soldat, der drog verden rundt mellem sin pige og sit fulde glas, og erobrede hele jorden, mens han sang omkvædet af en lystig vise.

En korporal og 4 mand fik umådelige hære til at bide i græsset.

Med et brummede han:

"Frankrig, – nederlag … de bæster, de prøjsere, de skulle slå *os*!"

Han gik derpå nærmere til Weiss, greb ham i frakkekraven.

Hele den høje Quixote-skikkelse udtrykte den ubeskrivelige ringeagt for fjenden, for en hvilken som helst fjende, under hvilken som helst omstændighed.

"Hør nu lidt, gode herre! … hvis de vover sig frem, de prøjserhunde, så skal vi være mand for at følge dem hjem med et par ordentlige spark, – jeg siger ikke hvor! hører De, – og det lige til Berlin!"

Han slog ud med hånden, overmodig som et barn med uskyldighedens faste tillid og urokkelige tro.

"Sådan er det nu en gang, og anderledes bliver det heller ikke!"

Weiss var ganske fortumlet, han erklærede hastigt, at han med stor fornøjelse ville tro løjtnanten.

Maurice, der ikke turde sige sin overordnede imod, stemmede i med og lo: den pokkers fyr – som han forresten anså for et fæ – kunne dog gøre én ganske varm om hjertet.

Jean nikkede flere gange bifaldende, mens Rochas talte.

Han havde også været med ved Solferino, hvor det regnede så svært.

Løjtnanten forstod minsandten at belægge sine ord. Hvis alle befalingsmændene talte på den måde, ville man bryde sig pokker om uldtøj og gryder.

Natten var for længst kommet, og Rochas blev ved at gestikulere i halvmørket. Han havde akkurat stavet sig igennem en bog om Napoleons sejre, som han en gang havde fundet hos en omvandrende bissekræmmer. Og nu kunne han ikke tie stille, nu måtte han kramme sin visdom ud for de unge mennesker.

"Østrig får prygl ved Castiglione, ved Marengo, ved Wagram! Prøjsen ved Eylau, ved Jena, ved Lützen. Rusland ved Friedland, Smolensk, Moskva! Spanien, England! Prygl over hele linjen! Hele verden får prygl, på langs og på tværs, fra øverst til nederst! ... og så – lige med et – skulle *vi* få prygl! Er der da vendt op og ned på kommersen?"

Han rettede sig, løftede armen op som en fanestang.

"Se nu her! Der har stået et slag i dag, vi venter på efterretninger! Men jeg kan sige jer, hvordan telegrammerne kommer til at lyde! Vi har smurt prøjserne! Smurt dem, hakket dem til plukfisk, har vi!"

Under den mørke himmel lød i dette øjeblik et klagende skrig.

Var det en ugle? Var det en hemmelighedsfuld røst, som græd i det fjerne?

I nattens mørke gik en gysen gennem lejren, og den ængstelige, forventningsfulde spænding, den feberhede længsel efter vished øgedes.

I hovedkvarteret flammede lyset op, højt og stille som en vokskerte lyste det ud over de trætte, urolige officerers ansigter.

Klokken var imidlertid blevet 10.

Gaude viste sig og blæste sit signal først, derefter lød de andre horn over hele lejren og endte i en søvndrukken,

hendøende fanfare.

Og Weiss, der rent havde glemt tiden, trykkede Maurice i hånden, ønskede ham lykke og held! Han skulle nok hilse Henriette og kigge ind til onkel Fouchard.

Men netop som han lavede sig til at gå, blev der røre; der kom liv i alle mand, for rygtet fløj med lynets hast over hele lejren, at marskal Mac-Mahon havde: vundet en stor sejr: kronprinsen af Prøjsens hær var taget til fange; fjenden var trængt tilbage, ødelagt, havde ladet kanoner og bagage i stikken.

"Der ser I!" udbrød Rochas med sin tordenstemme. Og så gik han efter Weiss, der glad tog vejen ad Mühlhausen til.

"Hører De, vi skal følge dem hjem med ordentlige spark, jeg siger ikke hvor."

Et kvarter senere indløb en anden depeche med melding om, at hæren havde måttet opgive Wörth og trak sig tilbage.

Å Gud! hvilken nat!

Rochas kunne ikke holde sig vågen, lå i blytung søvn rullet ind i sin kappe på den bare jord, som han så tit før havde gjort.

Maurice og Jean havde listet sig ind i teltet, hvor Loubet, Chouteau og Lapoulle allerede lå i bunke med hovedet på tornystret.

Der var plads til 6 mand, når de lå med bøjede ben.

Først havde Loubet opmuntret dem og bragt deres tænder til at løbe i vand ved at fortælle Lapoulle, at der i morgen vankede hønsesteg; men de var for trætte til at le meget, nu lå de og snorkede i munden på hinanden; prøjserne kunne komme, hvis de lystede.

Et øjeblik blev Jean liggende ganske stille, tæt op til Maurice, men trods sin træthed, var det ham ikke muligt at sove; alt,

hvad den herre fra Mühlhausen havde sagt, løb ham rundt i hovedet; han mærkede nok, at hans sidemand heller ikke var faldet til ro, tænkte på de samme ting.

Med ét flyttede Maurice lidt gnavent på sig, og Jean forstod, at han generede den anden.

Mellem den studerede mand og bondekarlen var der et instinktmæssigt fjendskab, en uvilkårlig modbydelighed, der var som en legemlig smerte.

Jean blev flov og bedrøvet, krøb sammen og gjorde sig lille under denne ringeagt, som han gættede hos Maurice.

Natten var kølig uden for, men ikke desto mindre var der kvalmt i teltet, hvor så mange mennesker lå i det lille rum.

Maurice kunne ikke udholde den dårlige luft, han fo'r op, gik ud og lagde sig et par skridt fra teltet.

Jean var helt elendig, han faldt hen i en urolig søvn; han pintes af sorg over at blive foragtet, og tillige af en anelse om en umådelig ulykke; han syntes i sin halvvågne tilstand, at han hørte den komme galoperende mod dem fra det fjerne.

Og timerne gled hen, den natsorte lejr lå stille og ubevægelig, som om den var lamslået og betynget af noget gyseligt, der endnu ikke havde navn.

Fra skyggesøen hørtes nu og da en sitren; fra et usynligt telt lød en rallen ud i mørket; – – og så alle de sære lyde, hvis oprindelse man ikke kunne gætte, dertil hestes prusten, en sabels klirren, en landstrygers flygtende fjed, den sagte støj, der undertiden kan være truende at høre på.

Men pludselig brød et stærkt ildskær frem henne ved marketenderiet.

Lejrfronten oplystes, man så geværpyramiderne stå i række. Ilden faldt på de blanke løb, der skinnede rødt, som om de var blodige, og på skildvagternes ranke skikkelser.

Var det måske fjenden, som officererne nu i to hele dage havde ventet, og som de var løbet efter fra Belfort til Mühlhausen?

Nu fo'r en masse gnister i vejret, og så slukkedes flammen.

Det var ikke andet end det smule bål af friske grene, som Lapoulle og Loubet havde maset så længe med, og hvor ilden nu havde ligget og ulmet i flere timer, inden den brød frem.

Jean blev forskrækket ved det stærke skær; han styrtede ud af teltet og var i farten nær snublet over Maurice, der støttet på albuen lå og så til.

Snart blev det imidlertid mørkt igen, og de to mænd blev liggende på jorden nogle skridt fra hinanden, foran dem i det uigennemtrængelige mørke blinkede nu intet andet lys end det, der var tændt i hovedkvarteret.

Hvad mon klokken vel kunne være? Staben havde da våget hele natten.

Man kunne høre general Bourgain-Desfeuilles, der skældte og smældte over denne endeløse nat, hvor han ikke kunne blive strammet op hverken med en cigar eller en toddy.

Nye depecher indløb, og gode efterretninger bragte de vistnok ikke; stafetter galoperede ud og ind i mørket.

Man hørte hestetrampen, eder, noget, der lignede et kvalt dødsskrig, efterfulgt af dyb, fæl stilhed.

Hvad var dog dette?

Var det allerede forbi alt sammen? Et isnende pust strøg hen over lejren, der lå lamslået i søvn og ængstelig spænding.

Og nu opdagede Jean og Maurice oberst Vineuil, hvis høje magre skikkelse rask skred forbi.

Det var vist med regimentslægen, dr. Bouroche, han fulgtes, – begge to talte ivrigt i afbrudte sætninger; halvvejs hviskende, som man taler i onde drømme.

"Den kommer fra Basel ... første division oprevet ... 12 timers slag, hele hæren på tilbagetog."

Obersten stod stille, kaldte på en skygge, der ilede til, let, fin, korrekt.

"Er det Dem, Beaudoin?"

"Ja, hr. oberst!"

"Å, – kære ven! Mac-Mahon slået ved Fräschwiller, Frossard ved Spickeren og de Failly klemt inde mellem dem begge to ... Ved Fräschwiller, – et eneste korps mod en hel armé, – vidundere af tapperhed! Og alt revet bort, nederlag, panik, – Frankrig ligger åben for fjenden ...!"

Tårer kvalte hans stemme: man kunne ikke høre hvad han sagde, de tre herrer forsvandt som skygger i nattens mørke.

Maurice fo'r op rystende over hele legemet.

"Å, Gud i Himlen!" stønnede han.

Andet kunne han ikke sige, mens Jean med døden i hjertet mumlede:

"Så skulle da også ... Han havde dog ret, Deres svoger, som sagde, de var de stærkeste."

Maurice blev rasende, han kunne have kvalt Jean. Var prøjserne nu de stærkeste? Denne tanke sårede hans forfængelighed dybt.

Men bondekarlen vedblev rolig og stædig:

"Nå, men det dør vi vel ikke af! fordi man får en lussing, skal man ikke strække gevær ... Vi må slå igen, andet er der ikke at stille op."

Foran dem så de nu en høj skikkelse. De kendte Rochas, som endnu havde kappen om skuldrene og sagtens var revet op af sin søvn af en anelse om ulykken.

Han spurgte dem ud, ville vide besked.

Da han havde forstået – med møje – malede en grænseløs forbavselse sig på hans ansigt og i hans barneøjne.

Men endnu ti gange gentog han: "Slået – slået! Hvordan mener I det? Slået? – Hvorfor? Slået?"

Natten var fuld af angst og mørke anelser. Nu begyndte det at lysne i øst, dagen kom, en grå, umådelig sørgelig dag steg op over den sovende lejr; – i et af teltene kunne man allerede skelne Loubet og Lapoulle, Pache og Chouteau, der alle fire lå med åben mund og snorkede af alle kræfter.

En sorgens morgenrøde løftede sig over synskredsen, over de sodfarvede tågemasser, som svævede over fladen, der langt borte i det fjerne.

2

Henimod klokken 8 spredte solen de tunge skymasser og en augustsøndags klare lys strålede over Mühlhausen, over den vide, frugtbare slette.

I lejren rørte sig nu et myldrende liv og fra alle de omliggende landsbykirker ringede klokkerne folk sammen.

Den frygtelige ulykkens dag så fornøjelig ud, strålede i festlig hviledagsstemning under en skyfri himmel.

Med et lød Gaudes horn: Uddeling af naturalier, og Loubet faldt i forundring.

Hvad for noget? Hvad var her på færde? Var det virkelig de stegte høns, som Lapoulle i går lovede dem?

Loubet var født i Rue de la Cossonnerie, tæt ved de store Haller i Paris, hans moder havde haft en lille grønthandel; selv var han gået om som stillingsmand "for de par skillings skyld", som han sagde.

Forresten havde han forsøgt alt muligt, og var en stor lækkermund, der altid snusede efter lidt at bide på. Derfor gik han også ud for at spejde, mens Chouteau holdt hus med Pache og ålede ham frygteligt, fordi han havde overrasket den skikkelige fyr på knæ bag et telt, i færd med at sige en bøn.

Chouteau var et stykke af en kunstner; dekorationsmaler fra Montmartre, en smuk, velvoksen fyr, der hyldede alle slags revolutionære ideer og rasede over at være blevet indkaldt før tiden.

Han sparede ikke Pache. "Se mig til det hældøre. Han skulle hellere bede sin Vorherre om 100.000 francs om året!" Men den

stille, spinkle Pache med det sære spidse hoved lod ham gøre nar, uden at forandre en mine.

Han var kompagniets syndebuk, han og Lapoulle, det store fæ fra Sologne, der var så uvidende om alt, at han havde spurgt, om han ikke kunne få kongen at se den første dag, han var i tjenesten. Og skønt alle talte om nederlaget ved Fräschwiller, lo de fire og spøgte, mens de gik til deres daglige dont.

Men nu hørtes en tilfreds gryntem, og glad overraskelse malede sig på deres ansigter ved synet af Jean, der kom tilbage fra uddelingen med Maurice, som bar et knippe brænde.

Endelig kunne man da få ild på og en smule varm mad i livet.

Der var kun 12 timers forsinkelse, så man kunne da ikke klage.

"Hurra for intendanturen!" råbte Chouteau.

"Ti nu bare stille," svarede Loubet, "og vent I bare, så skal jeg lave jer en skål suppe, som kan vaske sig."

Han plejede at påtage sig madlavningen, og det var de andre glade over, for han var en udmærket kok. Men han var altid ved at jage livet af Lapoulle, sendte ham efter de utroligste ting.

"Så, lad mig nu få champagnen; se du får benene med dig efter trøflerne, dit kvaj!"

Nu fik han lyst til at narre det store fjols, da han brølede:

"Hej, halløj, Lapoulle! Hvad bliver det så til med den høne?"

"Hvad for en høne?"

"Den der, fæpande, den ligger jo for næsen af dig. ... Jeg lovede dig jo høns i går, ikke? Korporalen kom nu for et øjeblik siden med den."

Og han pegede på en stor, hvid sten, som lå ved deres fødder, pegede med en sådan overbevisning, at Lapoulle tog den op og

gav sig til at vende og dreje den.

"Nå, der ser du, det var da godt, du har øjne i hovedet. Lad mig få den vasket og gjort i stand i en fart. Vask kløerne, vask halsen, nå, skrub den ordentligt, spar ikke på vandet, din drivert."

Og for at gøre grin, fordi han var glad ved tanken om snart at få mad, kylede han den store sten ned i soldaternes gryde.

"Det giver en fin smag! Nå, så det vidste du ikke; men hvad ved du, idiot! Du skal få gumpen, glem så ikke at sige mig, om den var mør."

Kompagniet vred sig af latter ved at se på Lapoulle, som nu var overbevist og allerede slikkede sig om munden.

Den pokkers Loubet, han kunne dog altid hitte på noget!

Og da ilden blussede op, da det begyndte at synge i gryden, stillede de sig rundt om den og så kødet hoppe op og ned, mens en dejlig lugt steg op om de sultne folk – for sultne var de – skrupsultne lige fra den foregående dag – og i tanken om at få mad, druknede alle bekymringer.

Prygl havde der vanket, men derfor måtte de ligegodt spise.

Rundt om i lejren flammede køkkenbålene og gryderne kogte. Soldaterne var lystige og forventningsfulde, mens kirkeklokkerne vedblev at ringe ud over egnen.

Klokken var henved 9, da der med et blev uro i lejren.

Officererne ilede frem og tilbage, og nu kom løjtnant Rochas, som havde fået en ordre af kaptajn Beaudoin, hen til kompagniet.

"Så, pak nu sammen, vi skal afsted!"

"Men maden, hr. løjtnant!"

"Mad en anden dag! Nu, march! Straks!"

Gaude blæste til afmarch, og blandt folkene var der forbavselse og indædt harme.

Så! Afsted før de havde fået en mundfuld mad! Kunne de ikke lige så gerne vente den times tid, til suppen var spiselig?

Kompagniet ville alligevel have lidt varmt i livet, de smagte på suppen, – men det var kun lunkent vand, og kødet så sejt som sålelæder.

Chouteau rasede, men turde endnu ikke tale højt. Jean måtte skride ind, skynde på sine folk.

Hvad var der på færde? Hvad skulle alt det jageri til, man fik jo næppe tid til at trække vejret? Og da der i nærheden af Maurice blev sagt, at nu gik det mod fjenden, trak han vantro på skuldrene.

På mindre end et kvarter brød lejren op, teltene blev taget ned og bundet på tornystrene, styrken trådte under gevær, og på den bare jord var intet tilbage uden køkkenbålene, som var ved at gå ud.

Meget alvorlige var de grunde, som havde bestemt general Douay til et øjeblikkeligt tilbagetog. Depecherne fra byfogeden i Schelestadt, som nu var tre dage gamle, bekræftedes; der telegraferedes atter, at fjenden truede Markolsheim, og andetsteds fra meldtes, at et fjendtligt armekorps var gået over Rhinen ved Huningue. Og stadig indløb nye efterretninger, nøjagtige, talrige: der var set både artilleri og kavaleri, tropper bevægede sig allevegne mod deres samlingspunkt.

Ventede man længere, risikerede man at blive afskåret fra tilbagetog til Belfort. Under eftervirkningen af nederlaget ved Fräschwiller, og overrumplingen ved Weissenburg, måtte generalen, isoleret, helt ude ved avantgarden, som han var,

absolut trække sig tilbage i hast, så meget mere, som de efterretninger, man i morges havde modtaget, lød stedse mere alvorlige.

Staben var allerede borte, de havde redet skarpt til, da de frygtede, prøjserne kunne komme dem i forkøbet og få besat Altkirch.

General Bourgain-Desfeuilles, som nok mente, han fik en drøj dag, havde lagt vejen gennem Mühlhausen, hvor han spiste en god frokost, alt mens han bandede og tordnede over "jageriet".

Mühlhausen var fortvivlet ved at se officererne drage afsted: ved efterretningen om tilbagetoget kom beboerne ud på gaden, jamrende over at se tropperne trække sig tilbage; de havde så indstændigt anmodet om beskyttelse, nu skulle de altså overlades til deres skæbne, de store rigdomme, som var ophobet på banegården, skulle falde i fjendens hænder; inden aften var sagtens hele byen besat af priserne. Og langs vejen, i omegnens landsbyer, stod indbyggerne alle i dørene, forbavsede, forvildede.

Hvad!

De samme regimenter, der i går marcherede fremad, de trak sig nu tilbage, flygtede, før de havde vekslet en kugle med fjenden!

Befalingsmændene så mørke og nedslagne ud, sporede hestene, ville ikke svare på noget spørgsmål, som om ulykken var i hælene på dem.

Så var det altså sandt, at hæren var opløst, siden de franske tropper kom flydende fra alle kanter som en strøm, der går over alle bredder.

Og den opskræmte befolkning var ved at tabe hovedet, troede allerede, at den kunne høre den indtrængende fjende komme brusende frem; pakvogne og kærrer belæssedes med møbler og husgeråd, husene tømtes, hele familier flygtede henad vejene midt i den overhåndtagende rædsel.

To timer gik; ubevægelig ventede 106. regiment foran den endeløse strøm, som spærrede deres fremrykning.

Folkene, der stod i brændende solhede, med fuld oppakning og gevær ved fod, begyndte at knurre.

"Det lader til, vi spiller bagtrav," bemærkede Loubet spottende.

Men nu fo'r Chouteau op.

"Mon det er for at gøre nar af os, at de lader os stege i vort eget fedt? Vi, som kom først, vi skal være de sidste."

Som de stod her med udsigt over kanalen og den udstrakte, frugtbare slette med lige veje og mellem humlehaver og modne agre, kunne de se hele bevægelsen, de kunne se tropperne tilbagelægge samme vej som i går, men i modsat retning.

Og nu begyndte de at give ondt af sig, at le hånsk og komme med spotske bemærkninger.

"Nåda, vi har nok hastværk," vedblev Chouteau. "Den er s'gu nydelig, deres march mod fjenden! Den som de har fyldt os ørene med siden forleden morgen ... Det er min salighed den stiveste! ... Her stiller vi, og så høvler vi af igen uden at få en skefuld varm mad i livet."

De lo rundt om ham, og Maurice, som stod lige ved maleren, måtte give ham ret.

Hvorfor fik de ikke lov at spise sig mætte i fred og ro i morges, når de nu skulle stå her og glo?

Sulten pinte dem igen og de tænkte på de væltede suppegryder, kunne ikke fatte nødvendigheden af det hastværk, der forekom dem dumt og fejt. Det var en rask flok harer, når det kom til stykket!

Men løjtnant Rochas røflede nu sergent Sapin, bebrejdede ham folkenes slette holdning.

Kaptajn Beaudoin hørte skænderiet, kom til, stram og stiv.

"Stille i geleddet!"

Jean stod stum og stiv som en gammel soldat og så på Maurice, der smilede ad Chouteaus ondskabsfulde arrighed; det undrede ham, at et ungt, dannet menneske kunne more sig over sligt; det var måske nok sandhed men den slags ting tav man da stille med. Hvis alle folkene ville give sig til at rakke ned på cheferne, ville man ikke komme langt, det var da vist nok.

Omsider, efter endnu en times venten, fik regimentet ordre til at rykke frem. Men broen var endnu så overfyldt af tros, at der opstod den utilbørligste uorden.

Flere regimenter blandede sig; kompagnier blev revet afsted i vild fart, mens andre kastedes til side, så at folkene måtte marchere på stedet. Og for at sætte kronen på forvirringen, kom en eskadron kavaleri ind mellem fodfolket, *ville* igennem, og trængte de allerede talrige efternølere ind i de nærliggende marker.

Efter en times march var der allerede en hel flok marodører, der i største uorden slæbte sig afsted og næppe nok gjorde sig umage for at følge med.

Jean kom også bagud, forvildede sig i en hulvej med sin deling, som han ikke ville lade i stikken.

Hele 106. regiment var borte, ikke en mand, ikke en officer var at øjne.

Der gik kun isolerede soldater, et sammensurium af folk, han ikke kendte, folk, som lige fra begyndelsen af var udasede, og gik fremad, som de bedst kunne.

Solen brændte på, det var forfærdelig varmt, og tornystret, der var tungt af den svære oppakning, trykkede folkene; mange af dem var ikke vant til det; de var allerede generet i bevægelsen af den tykke kappe, der var stiv og tung som bly.

Med et stod en lille bleg soldat stille, så sig om med et forvildet blik i de svømmende øjne og kastede derpå tornystret i grøften, idet han udstødte et suk, så dybt som vågnede han til livet efter en lang besvimelse.

"Han har sgu ret," mumlede Chouteau.

Men han marcherede dog videre med ryggen bøjet under byrden; lidt efter kastede to andre oppakningen fra sig, og så kunne han ikke heller lade være.

"Å, skidt med det hele!" udbrød han.

Tak, 50 pund på skuldrene, han havde nok af det! Man var da heller ikke et lastdyr, som kunne slæbe sådanne byrder.

Et øjeblik efter fulgte Loubet hans eksempel og tvang Lapoulle til at gøre ligeså.

Pache slog kors for sig, løste remmene og lagde hele stadsen forsigtigt fra sig ved foden af en lav mur, aldeles som om han havde til hensigt at samle den op ved lejlighed.

Maurice var den eneste, som holdt ud endnu, da Jean vendte sig om, og så sine folk uden oppakning.

"Tag tornystrene på, ellers får jeg vrøvl!"

Men uden åbenlyst at gøre oprør, vedblev folkene at gå frem, lige i hælene på korporalen, som de næsten drev foran sig på den snævre sti.

"Vil I se, I kan lystre, ellers melder jeg jer!"

Disse ord traf Maurice i ansigtet som en piskesnert.

Den bondehøvl ville melde dem, gøre sig vigtig, fordi elendige stakler ikke ville slæbe sig til døde! Og aldeles ude af sig selv, rev han remmen op, lod sit tornyster falde ned på vejen, mens han så fast og trodsigt på korporalen.

"Godt!" sagde denne, på sin sindige måde, – han så nok, at han i dette øjeblik intet kunne sætte igennem. "Det skal vi nok få ordnet i aften."

Maurice havde frygtelig ondt i fødderne. De tykke, grove sko, som han ikke var vant til, havde ødelagt ham.

Han var ikke videre stærk, nu følte han en brænden og sviden i ryggen, som om tornystret havde skrabet huden af, og vægten af geværet, som han uophørligt flyttede fra den ene skulder til anden, tog næsten vejret fra ham.

Men denne legemlige pine var for intet at regne mod den modløshed, som i dette øjeblik næsten bragte ham til fortvivlelse.

Lige med et, uden at han kunne stride imod, ramlede hele hans viljekraft sammen; de onde drifter vågnede i ham; han kunne ikke holde sig oppe, og han kunne have grædt af skam.

Hans dårskaber i Paris havde altid været "den andens" skyld, som han selv plejede at sige om denne viljeløse fyr, som i de mørke timer var i stand til at begå de værste streger.

Og lige siden han var begyndt at slæbe sig frem under den stegende sol, midt i dette tilbagetog, der lignede flugt, følte han

sig som et forvildet får, der hverken ved ud eller ind.

Det var nederlagets eftervirkning; lynet var slået ned langt borte og den hendøende tordens drøn lød nu i hælene på disse mennesker, der var overvældede af skræk og flygtede, uden at have set fjenden.

Hvad kunne man nu håbe? Var alt ikke forbi? Hæren var slået, de kunne alle sammen lægge sig ned og dø.

"Men hvordan har det sig egentlig," lød nu Loubets lattermilde gadedrengestemme, "jeg synes, vi glemmer, vi skulle til Berlin."

Til Berlin, – til Berlin. I Maurices øren genlød den vrimlende folkemasses skrig hin begejstringens nat, da han havde besluttet at gå med som frivillig; nu blæste vinden fra et andet hjørne!

"Uh, – den er færdig at flå fingrene af mig, den satans kanon!" vedblev Loubet og lagde geværet på den anden skulder, "det er en nydelig fløjte at trække om med!"

Nu gjorde han hentydning til den sum, han som stillingsmand havde modtaget.

"Femten hundrede knapper for dette hersens stykke arbejde, det kan man kalde snyderi! ... Nu sidder han med piben i munden, den flottenheimer, der betalte for mig, – mens jeg skal slås til plukfisk!"

"Nå, hvad skal jeg da sige?" brummede Chouteau, "jeg var færdig med hele det soldaterskidt; jeg skulle hjem ... det kan man da også kalde uheld at blive rodet ind i sådan et forbandet svineri som dette her!"

Og han svingede arrigt med geværet. Så kastede han det rask over en hæk.

"Til helvede med deres dumme tingest!"

Geværet drejede to gange om i luften, så faldt det på langs i en plovfure, hvor det blev liggende som en død.

Flere andre fulgte bagefter, hele marken lå snart overstrøet med våben, som underlig forladte strakte sig ud under den brændende sol.

Og en sælsom smittende afsindighed udbredte sig mellem folkene, de var rasende sultne, ømme i fødderne, forbløffede over det uventede nederlag, der truende drev dem afsted.

Håbet havde de opgivet, de så befalingsmændene vakle; – intendanturen blæste dem et stykke og lod dem sulte, trætte og udasede som de var, gad de ikke anstrenge sig, de opgav ævred, inden de havde begyndt. Og så, ja så kunne geværet gå samme vej som tornystret; så fik man da ende på det i en fart.

Og mens de lo som en flok galehuslemmer, der morer sig, fløj geværerne til begge sider omkring det lange bagtrav af efternølere, som var spredt hen ad vejen.

Før Loubet kastede sit gevær, lod han det svinge et par gange rundt oppe i luften, som var det en tamburmajors stok.

Lapoulle gjorde som kammeraterne, muligvis troede han det hørte sig til; men Pache, som i sin gudfrygtighed bevarede en vis pligtfølelse, ville ikke lystre Chouteau, skønt denne overvældede ham med grovheder.

"Se mig til den skinhellige rad! Fordi han har hængt i skjorterne på en gammel idiotisk bondekælling hver søndag i kirken! Du skulle hellere være kordreng! Det er modbydeligt at ville være bedre end kammeraterne!"

Maurice gik stille frem med bøjet hoved under solens brændende stråler.

Han gik som i søvne, pint af den frygteligste træthed, det flimrede for øjnene af ham, ved hvert skridt var det ham som skulle han træde ud i et bundløst svælg; hvad nyttede nu hans dannelse og hans kundskaber ham, – han følte sig nedværdiget, var aldeles ikke bedre end de elendige mennesker, der vandrede omkring ham.

"Hør," sagde han med et til Chouteau. "De har ret."

Og allerede havde han lagt sit gevær på en stenbunke, da Jean, som flere gange forgæves havde villet forhindre folkene i således at lade sine våben ligge, så, hvad Maurice havde gjort.

Han fo'r hen til ham.

"Vil De straks tage det gevær op, – hører De, straks på øjeblikket!"

En rasende harme jog blodet op i kinderne på Jean, hans øjne lynede; han, der ellers var så sindig og forsonlig, talte denne gang med en stemme, der tordnede af myndighed.

Aldrig havde hans deling set ham således, folkene stod af overraskelse stille.

"Tag Deres gevær, – eller De skal få med mig at bestille."

Maurice rystede af indædt raseri, han svarede kun et eneste ord med usigelig hånsk betoning:

"Bonde!"

"Ja, akkurat, – *jeg* er kun bonde, og *De* er en fin herre! – derfor er De et svin, – hører De, – et svinebæst, – jeg siger Dem det op i Deres åbne øjne!"

Nogle af folkene begyndte at huje, men korporalen vedblev med uimodståelig myndighed:

"Når man er en boglærd mand, så viser man det. – Vi andre, vi er fæpander og bønder, og I burde give os et godt eksempel,

siden I er så kloge ... vil De nu tage Deres gevær op, eller jeg lader Dem skyde ned, så såre vi gør holdt."

Maurice var kuet, han tog sit gevær uden at sige noget.

Vredestårer tilslørede hans øjne.

Han marcherede videre som en fuld mand mellem kammeraterne, der nu gjorde nar af ham, fordi han havde måttet give sig.

Å, den Jean! Ham hadede og afskyede han i al evighed! Hadede ham – fordi han måtte give ham ret.

Og da nu Chouteau brummede, at når man havde den slags korporaler, så fandt man vel nok en gang en lejlighed til at give dem en kugle for panden, – da så Maurice rødt; – han var vis på, at han en dag måtte knuse pandeskallen på Jean!

Men nu fik de andet at tænke på; Loubet opdagede med et, at den dydige Pache ganske lumsk og stille, mens de andre kævledes, havde sat sit gevær ved grøftekanten; og nu spadserede han med dinglende arme og et svært fornøjet og lidt flovt ansigt, som en skikkelig dreng, der ikke helt ud fortryder, at han har båret sig galt ad. Og de marcherede videre ad den endeløse solbeskinnede vej, mellem modent korn og humlehaver, som alle var ens. Efternølerne havde hverken oppakning eller våben, de drev af som en flok kvæg, trampede om imellem hinanden som en bande landstrygere og lediggængere; og i landsbyerne lukkedes døre og porte, når de drog forbi.

Men i dette øjeblik skete noget, som helt tog modet fra Maurice. I det fjerne hørtes dump rullen og reserveartilleriet, der sidst havde sat sig i bevægelse, og hvis tête nu pludselig

drejede ind fra en sidevej, rykkede frem så hastigt, at efternølerne måtte springe over grøften ind på marken.

Det rykkede frem i enkeltkolonne, trak forbi i prægtigt trav og fuldkommen orden, et helt regiment på seks batterier, officererne var på deres plads, obersten red ud for midten. Piecerne rumlede forbi med nøjagtige mellemrum, hver med sin forstilling, sine heste og mandskab. Og i 5. batteri kendte Maurice straks Honoré, fætteren, der sad stolt på sin hest til venstre for forrytteren, en høj lyshåret fyr, Adolphe, på en solid sadelhest, en fuks, som gik udmærket med håndhesten; mellem betjeningsmandskabet, der sad to og to på lavetkasserne, befandt sig Louis, Adolphes kammerat. De udgjorde et par efter reglementet, som altid sætter rytter og konstabel sammen.

Maurice havde gjort bekendtskab med dem i lejren, nu syntes han, de var blevet større; og kanonen med sine fire heste og sin forstilling, forekom ham skinnende som en sol, så soigneret og velpudset, elsket af alle sine dyr og mennesker, der slog kreds om den og satte ryg mod ryg, som en brav familie, hvor lydighed og kærlighed hersker og styrer. Hvor det pinte ham at se det hånske blik, Honoré tilkastede efternølerne, – og så fætterens forbavselse, da han så en slægtning midt i denne uordentlige flok.

Men batterierne var allerede rullet forbi, nu kom trænet, rustvognene, esserne. Og til sidst i en støvsky, reservemandskab og heste, de forsvandt ved en omdrejning af vejen og snart hørtes kun de svære vognes rumlen og hestetrampen i det fjerne.

"Ja, pokker skal takke dem, de karle, de kan sagtens gøre sig vigtige, de har hest og vogn!" erklærede Loubet.

Staben fandt Altkirch fri. Ingen prøjsere der. Og i stadig skræk for hvert øjeblik at have dem i hælene, rykkede general Douay frem til Dannemaric, hvor têten først drog ind klokken 5 om eftermiddagen, og klokken var 8, det var ganske mørkt, inden man havde fået indrettet bivuaker i den forvirring, som herskede mellem de splittede regimenter.

Folkene var aldeles udmattede, kunne næppe stå på benene af sult og træthed.

Lige til klokken 10 kunne man se soldaterne komme dryssende, nogle isolerede, andre i små flokke: de ledte efter deres kompagnier, det var hele den lange hale oprørske eller udasede folk, som var blevet sået langs vejkanten.

Så såre det lod sig gøre, gav Jean sig til at lede efter løjtnant Rochas for at aflægge rapport.

Han fandt både ham og kaptajn Beaudoin i samtale med obersten ved døren af en lille kro.

Alle tre var bekymrede ved tanken om appellen, de vidste ikke, om de havde deres mandskab.

Straks da korporalen begyndte sin melding, blandede oberst Vineuil sig i samtalen, tvang ham til at rykke ud med sproget. Hans smalle, gulblege ansigt med de kulsorte øjne og det tykke hvide hår og skæg, udtrykte en uendelig, stum fortvivlelse.

"Hr. oberst," udbrød kaptajn Beaudoin uden at vente på at høre sin foresattes mening, "der må statueres et eksempel, vi må lade en halv snes af disse uslinge skyde ned!"

Og løjtnanten nikkede.

Men obersten slog ud med hånden:

"Der er alt for mange af den slags! Hvad skal vi gøre? En 700 stykker ... vi kan da ikke tage dem alle sammen! Og så ...

generalen! Han er jo patriark. I Afrika brugte han aldrig at straffe sine folk ... jeg – nej – jeg kan intet gøre ved den historie. Det er forfærdeligt!"

Og kaptajnen gentog:

"Forfærdeligt! ... Da er jo ævred opgivet!"

Da Jean gik sin vej, hørte han regimentslægen, dr. Bouroche, der stod i døren, han brummede og skændte:

"Disciplinen går ad helvede til! Ingen straf! Før otte dage er omme, får vel befalingsmændene på tuden af mandskabet! Hvis de på stående fod havde slået sådan et par slubberter for panden, ville resten måske betænke sig, før de igen fandt på den slags løjer."

Ingen blev straffet.

Officererne ved arrieregarden, som dækkede trænet havde haft den gode indskydelse at få samlet de geværer og tornystre op, som lå langs grøftekanten.

Der manglede kun nogle stykker og folkene fik ved daggry deres våben igen, i al stilhed, for at sagen ikke skulle vække for megen opsigt.

Og ordren lød på at bryde op klokken 5; men den var næppe 4, da soldaterne blev purrede, man havde hastværk med at komme afsted, tilbage til Belfort, overbevist som man var om, at prøjserne ikke kunne være mere end en halvanden mils vej borte.

Mandskabet havde igen måttet nøjes med beskøjter, det var træt efter denne korte, urolige nattesøvn, havde intet varmt i livet at stå imod med, og atter gik afmarchen i en sådan fart, at man næppe kunne holde orden i geledderne.

Denne dag gik det endnu værre, alle var i en mørk, sørgmodig stemning.

Landskabet forandrede sig, egnen blev bjergrig, nu kravlede de op ad stejle skråninger, så fo'r de ned i snævre dale, gennem gyldent blomstrende gyvelkrat.

Men gennem det strålende landskab, i den klare sol blæste en rædslens vind, som stedse tog til.

En depeche, der pålagde sognefogederne at råde indbyggerne til at gemme deres værdisager, bragte angsten til højdepunktet.

Så var fjenden der altså?

Og havde man endda tid til at flygte?

I alles øren genlød krigstummel, der nærmede sig med dump, uheldsvanger brusen, som en flod, der går over sine bredder; ved hver landsby steg skrækken midt i jammer og larm.

Maurice marcherede som en søvngænger med blødende fødder og næsten knust under tornyster og gevær.

Hans tanker stod stille, hvad han så, syntes ham et græsseligt mareridt; han hørte ikke mere kammeraternes fodslag omkring sig, følte kun, at Jean var ved hans side, lige så pint af træthed og opløst i fortvivlelse som han selv.

Det var en jammer at se på de landsbyer, man drog igennem.

Hjertet blødte ved synet af sådan elendighed.

Så snart man fik øje på tropperne, der udmattet slæbte sig afsted, ilede man endnu mere med at gøre sig rede til at flygte.

Alt havde været så roligt fjorten dage tidligere, med et smil havde Elsass imødeset krigen, – alle var jo visse på sejr, vis på, at krigsskuepladsen skulle være Tyskland. Og nu trængte

fjenden ind i Frankrig, oversvømmede landet, det var over dem, rundt om deres huse, over deres marker, at uvejret brød løs som en skrækkelig haglbyge, der på et par timers tid kan ødelægge en hel egn.

Foran husene, i usigelig forvirring, læssede mændene deres rørlige ejendele på vogne, stablede møbler op med sådan ilfærdighed, at de var ved at slå det meste itu. Ud ad vinduerne kastede kvinderne dyner og madrasser.

Vuggen, hvori de nær havde glemt barnet, blev snøret fast, og blev sat oven på læsset mellem strittende stoleben og omvendte borde.

Bag på en anden vognladning sås en gammel bedstefader surret til et klædeskab, som en ting, man transporterede.

Og så kom de, som ingen befordring havde. De måtte nøjes med en trillebør; nogle slæbte afsted med en bylt i armene, andre havde kun tænkt på at redde stueuret, som de trykkede op mod brystet i angst og forvirring.

Alting kunne man ikke få med, både møbler og svære pakker lå og flød på fortove og i rendestene.

Nogle lukkede og låsede vinduer og døre, så at husene så ud som var de uddøde, mens de fleste i deres hastværk i fortvivlelse opgav ævred og lod alting stå på vid gab, så at man kunne overse de tomme rum i de forladte boliger, og dette var de allerbedrøveligste, de lignede en indtaget by, hvor skrækken havde jaget befolkningen bort, hvor selv kattene er flygtet af angst for den landeplage, der nærmede sig.

Ved hver ny landsby, de drog igennem, steg forvirringen og bestyrtelsen, antallet af de flygtende og flyttende øgedes, over

alt var der trængsel, over alt hørtes eder og forbandelser, gråd og klage.

Men alt som Maurice slæbte sig fremad, blev han stedse mere overvældet af sorg. Langs den brede landevej, gennem marker og enge drog de flygtende skarer frem, og jo nærmere man kom til Belfort, jo tættere blev det lange, endeløse tog.

Ak, de stakkels mennesker, de troede, de skulle finde ly under fæstningens mure!

Manden piskede på hesten, konen fulgte bagefter vognen, slæbende på børnene. Hele familien sled afsted stønnende under tunge byrder, de små kunne ikke vinde med, stred sig gennem vejens blændende støvskyer gennem den brændende solhede.

Mange havde trukket sko og strømper af, gik med bare fødder for at være lettere til bens; med opløste klæder hastede mødrene fremad, mens de gav det grædende barn bryst.

Hvert øjeblik så de sig om med forskrækkede blikke, forvildet slog de ud med armene, som ville de slå en bom for synskredsen, mens rædslen drev dem fremad og fortvivlelsens stormvind piskede i deres fattige klæder og løste deres i hast flettede hår.

Andre, gårdejere og forpagtere med alle deres folk, flygtede lige ind over markerne, drev foran sig sine hjorder, får og køer, stude og heste, som de med stokkeslag havde gennet ud af stalde og sti. De drog ind i de stille skove, op på højdedrag, og rundt om dem stod der svære støvskyer, som i gamle dage, når folkeslagene veg pladsen for indtrængende barbarhorder. De ville leve som nomader, skjult mellem ensomme klipper, så langt fra alfarvej, at ingen fjende turde vove sig hen til dem.

Og den vandrende sky, som indhyllede dem, forsvandt mellem de mørke graner, hjordens brægen og brølen døde hen, mens vognene rumlede på landevejen, og fodgængernes tog blev stedse tættere; i nærheden af Belfort måtte tropperne flere gange gøre holdt, fordi de ikke kunne komme frem.

Og mens de således stod stille, var Maurice vidne til et optrin, han huskede hele livet igennem, som man husker et slag i ansigtet.

Ved vejkanten lå et ensomt hus, en fattig bondehytte, hvis magre mark strakte sig bag ved den.

Ejeren havde ikke villet forlade sit hjem, han hang ved sin usle jord med alt for stærke rødder; havde ikke kunne rive sig løs, han sad nu i sin lave stue, knust og fortvivlet, mens hans blik mekanisk fulgte soldaternes fremrykning.

Ved siden af ham stod hans unge kone med et barn på armen og et andet klamrende sig til hendes skørt, alle tre hulkede og jamrede.

Men pludselig blev husdøren revet op, og i åbningen viste sig bedstemoderen, en høj, ældgammel kone, rasende fægtede hun med de lange, magre arme. Det grå hår hang i tjavser ud af huen og flagrede om det skarpe, benede ansigt, og hendes harme var så grænseløs, at de ord, hun råbte, kvaltes i hendes strube.

Først lo soldaterne af hende, hun var god, den gamle mutter!

Men nu nåede hendes ord deres øren; hun stammede:

"Rak, røvere, feje, feje hunde!"

Med en stemme, som blev mere skingrende, kastede hun dem sin hån i øjnene.

Og latteren forstummede, en kuldegysen løb gennem rækkerne.

Folkene bøjede hovederne, så til siden.

"Feje hunde, – rak! Feje hunde!"

Pludselig rettede hun sig i sin fulde højde.

Med en storslået tragisk bevægelse løftede hun de magre arme i vejret, pegede fra øst til vest, råbte atter:

"Se, se jer om! Der løber Rhinen, ikke der! Feje, feje hunde!"

Atter marcherede de videre.

Maurice så på Jean, og dennes øjne fyldtes langsomt med tårer.

Dette syn greb ham, hans elendighed øgedes ved tanken om, at selv disse bønder følte forhånelsen, som de ikke havde fortjent, som de måtte tåle med bøjet hoved.

I hans stakkels værkende hjerne ramlede alting sammen; han kunne aldrig siden mindes, hvorledes han havde holdt den dagsmarch ud, så tilintetgjort var han af sjælelig og legemlig kvide.

Syvende korps havde brugt hele dagen for at tilbagelægge de 6 mil mellem Dannemaric og Belfort, – det var silde, og natten faldt på, da tropperne endelig fik indrettet sin bivuak under fæstningens mure, på selvsamme plads, de fire dage forud var brudt op fra.

Trods mørke og træthed stod soldaterne på at få tændt bål og koge suppe. Siden opbruddet var det første gang, de havde lejlighed til at få noget varmt i livet.

Og snart sad de om en køkkenild med næserne over maden, da et sælsomt rygte med et lød gennem lejren og spredte forbavselse mellem dem: to nye telegrammer indløb slag i slag,

– prøjserne var ikke gået over Rhinen ved Markolsheim, – der var ikke en eneste fjende ved Huningue. Hele beretningen om pontonbroen med de elektriske blus, alle de alarmerende historier om lejrbål osv. var simpelthen opspind, ubegribelige syner, som amtmanden i Schelestadt havde haft.

Og det meget omtalte armékorps fra Schwarzwald, som bragte Elsass til at skælve, reducerede sig til en lille württembergsk afdeling – to bataljoner og en eskadron – hvis dygtige taktik, marcher og kontramarcher, ved sin allestedsnærværelse havde skræmt befolkningen og fået den til at tro på en styrke på 30-40.000 mand.

At tænke sig, at man selvsamme morgen havde tænkt på at sprænge viadukten ved Dannemaric i luften!

Et rigt land var i 10 mils omkreds blevet hærget af den mest idiotiske rædsel. Og soldaterne brød ud i raseri og forbitrelse ved erindringen om alt det, de havde set på denne forfærdelige march, – de forstyrrede indbyggere, der flygtede afsted med bohave og børn, drivende sin kvægbestand foran sig ind i skov og bjerge, vogntoget med flyttelæs osv.

"Nej, nu bliver den, min sjæl og salighed, snart den stiveste," stammede Loubet med munden fuld, og svingede sin ske. "Hvad for noget? Er det fjenden, vi har rendt rundt efter? Seks mil frem og 6 mil tilbage, og ikke en kæft at brænde løs på! Bare for at få den fornøjelse at løbe som en flok harer."

Chouteau skrabede bakken, så det raslede, brølede op mod generalerne uden at nævne dem ved navn.

"Å, det rakkerpak, de øg! Sikke nogle hoveder! Det er nogle fede fyre, vi der har fået fingre i! Når de sådan skrubber af med

halen mellem benene *før* de ser fjenden, så Gud bedre os for, hvordan de vil skabe sig, når de står for en regederlig hær!"

De havde kastet en favnfuld ved på bålet for at glæde sig over de klare flammer, som slog i vejret, og Loubet, der var ved at varme benene med en velbehagelig mine, brød ud i en fjollet latter, da Jean, som i førstningen lod som han var døv, nu i en overbærende tone skred ind.

"Nå – hold nu jeres mund derhenne! – hvis nogen hørte jer, kunne det let komme til at svide jer!"

Forresten oprørtes hans sindige bondefornuft også over befalingsmændenes tåbelighed.

Men han var jo sat til at passe på, at respekten blev overholdt, og da Chouteau blev ved, brød han ham skarpt af:

"Så, – nu kan det være nok af den slags! ... Her kommer løjtnanten, – ham kan I jo henvende jer til, når I har noget, I skal have sagt."

Maurice havde sat sig for sig selv, han så ned på jorden.

Å, – Gud og fader! Det var jo forbi alt sammen! Næppe havde de begyndt, før alting var styrtet sammen.

Ved første modgang brød der mytteri og oprør ud mellem folkene; – hvad skulle der blive af en hær, hvor man ikke kendte til disciplin eller sammenhold, – den var jo moden til nederlag og adsplittelse.

Her lå de under Belforts mure, – ikke en prøjser havde de øjnet, – og de var allerede slået!

De påfølgende dages ensformighed var fuld af ængstelig spænding og modløs venten.

For at give tropperne noget at bestille lod general Douay dem udbedre befæstningen, som var højst mangelfuld.

De gravede og de hakkede i jorden som rasende mennesker. Og ingen efterretninger!

Hvor var Mac-Mahon og hans armé? Hvad tog de sig til ved Metz?

De utroligste rygter verserede, og de enkelte blade fra Paris, som man fik, gjorde kun tilstanden værre ved de modsigelser, som uafladelig forekom.

To gange havde generalen forlangt ordrer – men havde endnu ikke fået svar.

Endelig, 12. august, blev korpset kompletteret, 3. division stødte til, de kom fra Italien, – dog var der endnu kun to divisioner, den første havde kæmpet ved Fräschwiller, var blevet splittet ad der, og man vidste endnu ikke, hvor strømmen kunne have drevet den hen.

Og efter endnu en hel uge at have ligget således, skilt fra hele den øvrige styrke, bragte en depeche befaling til afmarch.

Der blev selvfølgelig stor glæde i lejren, – alt var dog bedre end denne forfærdelige venten i spænding og uvished.

Og mens man stred til opbrud meddelte man hinanden sine forskellige formodninger: ingen vidste, i hvilken retning man skulle gå, – nogle mente, det gjaldt at forsvare Strassbourg, mens andre talte om en hastig indrykning i Schwarzwald for at afskære fjenden tilbagetoget.

Næste morgen brød 106. regiment op blandt de første, stuvede sammen i kreaturvogne.

Den vogn, hvori Jean med sin deling befandt sig, var særligt bepakket; – de stod så tæt ved hinanden, at Loubet påstod, her var ikke plads til at nyse.

Atter var naturalforplejningen blevet uddelt i den største uorden; i stedet for levnedsmidler havde folkene fået brændevin, – selvfølgelig var de berusede, sang og skrålede uanstændige viser.

Toget rullede dundrende afsted. I vognen så man kun røgen af piberne; – en forfærdelig kvalm luft var følgen af de mange, sammenstuvede mennesker, og fra de overfyldte waggoner lød eder og brøl så højt ud over de øde marker, toget fo'r igennem, at de overdøvede lokomotivets brusen og hjulenes torden hen ad skinnerne.

Og ikke før tropperne kom til Langres gik det op for folkene, at de blev ført til Paris.

"Så i hede Helvede!" gentog Chouteau, som førte det store ord i sin krog; – han talte så godt for sig, – "vi skal vel sagtens stilles op ved Charenton for at passe på, at Bismarck ikke går i kejserens seng i Tuilerierne!"

De andre lo, så de vred sig, – syntes det var grin, – forstod forresten ikke rigtigt nogen ting; men lo og hujede ved enhver given lejlighed: skrålede som gale til bønderne, der stod ved vejen og med ængstelige blikke fulgte det forbifarende tog, og ved hver station håbede de at få noget at vide om, hvad der egentlig foregik.

Men de sammenløbne menneskemasser så kun lokomotivet pustende haste forbi, og i røg og damp lød sang og hyl og brøl ud fra den masse kanonføde, der transporteredes afsted med iltog.

På en af de større stationer, hvor toget holdt, kom tre velklædte damer, – tre rige borgerfruer, ind på banegården og

uddelte varm kødsuppe til soldaterne, som græd af rørelse og kyssede damerne på hånden.

Men længere henne tog de atter fat på deres græsselige viser og vilde hujen.

Det hændte lidt efter Chaumont, at toget kørte forbi et andet, som transporterede artilleri til Metz.

Det var forresten artilleristerne, som her var mest berusede, og som, stående op, med knyttede næver ud af vognen, skrålede aldeles overlydt og vilde af raseri.

"Til slagterbænken! Til slagterbænken!"

Og der faldt en gruelig dødskulde over folkene; de gennemisnedes af et pust fra graven.

Midt i en pludselig tavshed hørte man Loubet bemærke:

"De er mellemfornøjede, de der!"

"Men de har ret," vedblev Chouteau med sin docerende stemme, "det er sgu væmmeligt at skikke en flok flinke fyre ad Helvede til for *deres* skidne historiers skyld." Og han prækede videre, han var det fordærvende element, den dovne hovedstadshåndværker. Malersvenden, som hverken havde forstået eller fordøjet de taler, han havde hørt på møder og ved forsamlinger, og blandede oprørende dumheder ind mellem fraser om lighed og frihed.

Han kunne alting, oplærte kammeraterne, især Lapoulle, som han nok mente kunne blive en satans karl.

"Ser du, gamle dreng, det er der da ingen ben i. Hvis Badinguet [Note 1)] og Bismarck ryger i totterne på hinanden, så kan de selv klare det smør, de kan give hinanden et par på tuden, – de behøver ikke at jage hundrede tusinde brave karle

ud for den sags skyld; vi bryder os fejl om deres kævlerier, og vi har aldeles ingen lyst til at lade os skyde sønder og sammen."

Hele vognen lo, de morede sig, og Lapoulle, som intet anede, hverken om Badinguet eller om Bismarck, ja, som ikke var mand for at sige, om han sloges for konge eller kejser, gentog med dyb overbevisning:

"Ja, det er vist, det. Et par på tuden – så klinker vi bagefter og er lige gode venner."

Men nu vendte Chouteau sig mod Pache og tog fat på ham:

"Det er som dig, med din Vorherre. Han har forbudt at slås, ikke? ... Nå, tossemikkel, hvad sidder du her efter?"

"Jeg?" svarede Pache forbløffet. "Du må da ikke tro, det er for fornøjelsens skyld ... men ... politiet ... gendarmerne."

"Gendarmerne – å skidt! – dem blæser man et stykke! Ved I, hvad vi gjorde, alle vi, der er skikkelige folk? Når de nu stopper og slipper os ud ... så skulle vi stikke af – ja – ganske roligt stikke af – og lade det svin til Badinguet og hele hans fedtebutik af idiotgeneraler rode sig ud af det med sine skidtprøjsere, som bedst de kunne!"

Her råbte de Bravo; hans tale virkede og han så sig stolt om, diskede rigtig op med sine sætninger, i hvis grumsede strøm republik og menneskerettigheder rullede frem, efterfulgt af rasende udfald mod kejserdømmet og dets råddenskab, der måtte ryddes op i, og befalingsmændenes forræderi – for det var da en bekendt sag, at hver og en af generalerne havde fået en million for at sælge Frankrig til fjenden. Han var revolutionsmand, de andre vidste ikke, om de var republikanere, eller hvordan de skulle bære sig ad med at være det – herfra måtte dog undtages Loubet, som altid holdt med

den, der skaffede ham noget at bide på; men alle som en holdt alligevel med ham, brølede op imod kejseren, mod cheferne, mod hele den fedtebutik, som de blæste et stykke, hvis der ikke snart kom en anden gang i tingene.

Og Chouteau pustede til ilden, han skelede til Maurice, den studerede herre, som smilede, han var stolt af at have ham på sit parti, – han ville rigtig gøre sig lækker for ham, og mente, at et udfald mod Jean måtte være på rette sted.

Korporalen sad ubevægelig, med halvlukkede øjne uden at blande sig i spektaklet.

Chouteau syntes det kunne være morsomt at få dem til at ryge sammen, derfor sagde han i en truende tone:

"Det er ligesom, når visse folk snakker om at skyde os ned. Svinebæster – der behandler en anden en som det skidt, de træder på, og som ikke kan få i sine tykke hoveder, at vi har nok af både bossen og det hele væsen. ... Dem smider vi – halløj – ud i marken og ser, om de vokser op derude ... Hør, folkens, hvad fjæs mon de satte op, hvis vi tog dem – sådan en gang ved lejlighed og hev dem en tur ned på skinnerne, bare for at prøve ... Hvad siger I til den idé? ... Så fik de vel syn for sagen, at vi har nok af deres forbandede krigsanstalter. Ned med Badinguet og hans spytslikkere. Ned med de forrædere, som trækker os til slagterbænken."

Blodet var steget Jean til hovedet, – harmen næsten overvældede ham, som det skete, når hans lidenskab vaktes.

Skønt han næppe kunne røre en finger, der hvor han sad, kom han alligevel ved en kraftanstrengelse på benene, og strakte med en så imponerende mine de knyttede næver hen under næsen på Chouteau, at denne blegnede.

"Vil du straks tie stille, dit asen! – Nu har jeg længe nok siddet og tålt din snak, – her er jo ingen officerer til stede, og jeg kan ikke engang få sat dig i brummen. Jeg gjorde jo regimentet en god tjeneste ved at skaffe det af med sådan en kanalje ... Men hør nu på mig og skriv det bag øret: siden det bare bliver til vrøvl, når man melder jer, så skal du herefter få med mig at bestille. Her er ingen korporal mere, her er en brav karl, som ikke mere gider høre på dig, og nok skal vide at få munden lukket på dig, forstår du? – Sådan en slubbert, som ikke vil slås, og sætter ondt i de andre! Vov nu på at komme med flere af dine forbandede sætninger, så skal du få at føle, hvad jeg mener."

Og straks havde Jean ved sin modige optræden fået næsten alle mand på sin side.

Chouteau stammede og trak sig tilbage fra Jeans næver.

"Og jeg blæser Badinguet et lige så langt stykke som du, at du ved det ... Politik og republik og kejserdømme og hele stadsen, det forstår jeg mig ikke på, det har jeg aldrig haft stunder til at blande mig i, men både før og nu har jeg altid været for orden og rolighed mellem skikkelige folk ... Nå, det er så rimeligt, at det ikke morer os at gå i krig. Men derfor skal de alligevel skydes ned som hunde, de slyngler, som går og tager modet fra os, når vi har mas nok med at opføre os nogenlunde propert. Hør, kammerater, I er da enige med mig i at stå fast, når I hører, at prøjserne er her i landet; kan I tåle det, og vil I ikke være med at smide dem på døren?"

Med den hurtighed, der er særpræg for massens svingninger, råbte nu alle folkene hurra for korporalen, som svor, at han ville

knuse skallen på den første af delingen, der snakkede om at smøre haser.

Hurra for korporalen – ja, de var alle sammen med til at give Bismarck det, han havde godt af!

Og midt i bifaldsråbene vendte Jean sig høfligt om til Maurice, som om denne ikke hørte med til folkene.

"De kan da umuligt holde med slige slubberter, – vi er da ikke færdige endnu, og vi skal nok til sidst få bugt med de prøjsere!"

Ved disse tillidsfulde ord var det, som faldt der en varm solstråle ind i Maurices bedrøvede sjæl.

Han følte sig forvirret og ydmyg.

Hvad var dette?

Den bondehøvl var jo en brav, hæderlig mand. Og han mindedes det brændende had, som havde grebet ham hin dag, da han i fortvivlelse kastede geværet fra sig; men han mindedes også, hvilket indtryk, det havde gjort på ham, da han så de store tårer trille ned over Jeans ansigt, mens den gamle bedstemoder hånede de forbidragende soldater, og viste dem, hvor Rhinen løb langt ude i synskredsen.

Var det al den nød og al den elendighed, de sammen havde døjet, der nu havde bragt hans nag til at svinde som dug for solen?

Han, bonapartistens søn, havde egentlig alle dage betragtet republikken som en utopi; – han var i grunden tilbøjelig til at holde på kejseren, var *for* krigen, betragtede den som en livsbetingelse for folkene.

Og pludselig genfødtes håbet i ham; – han var jo så let at trøste, – og den overbevisning om sejr, der fordum havde drevet ham til at gå med som frivillig, bragte hans hjerte til at svulme.

"Ja vist så, korporal," svarede han fortrøstningsfuldt og muntert, "vi skal nok få bugt med dem!"

Toget brusede afsted.

Fra de overfyldte waggoner, med den kvælende røg fra piberne og den kvalme luft af alle de sammenstuvede mennesker, lød stadig skrål og skrig og brølende sang ud over landet, ud til de forskrækkede bønder langs banen og ved stationen.

Den 20. august rullede man ind i Paris, ind i Pantins banegård, og samme aften gik det videre.

Næste dag var tropperne i Reims, for derfra at sendes til lejren ved Châlons.

3

Til sin store forbavselse så Maurice, at man i Reims fik ordre til at gøre holdt. Altså skulle de heller ikke støde til hæren ved Châlons?

Og hans forundring steg, da han to timer senere, efter at det 106. regiment havde sat geværerne i pyramider en halv mil fra byen på den store slette langs Aisnekanalen, ved Courcelles, hørte, at hele styrken fra Châlons trak sig tilbage og skulle bivuakere på samme sted.

Og ganske rigtigt, rundt om i synskredsen, lige ud til Saint-Thierry og til La Meuvillette hinsides vejen til Laon rejste teltene sig, de fire armékorps' lejrbål blussede, så snart det blev mørkt.

Det var tydeligt, at man havde valgt den plan at tage stilling omkring Paris og afvente prøjsernes ankomst der.

Han var meget fornøjet med dette. Det var vist i grunden det allerfornuftigste.

Hele eftermiddagen den 21. drev Maurice rundt i lejren for at høre nyt.

Folkene havde omtrent lov til at gøre, hvad de ville, det så ud til, at disciplinen stadig slappedes. Han kunne med største ro gå ud til Reims for at hente 100 francs på posthuset – hans søster havde sendt ham dem.

I en café hørte han en sergent tale om den dårlige tone, som herskede i de 18 bataljoner af Seinedepartementets mobilgarde: de var blevet sendt tilbage til Paris: sjette bataljon havde nok nær taget livet af sine officerer.

I lejren der hørte det til dagens orden, at generalerne blev hånet af soldaterne, siden slaget ved Fräschwiller gjorde folkene

ikke mere honnør for Mac-Mahon.

Folk i caféen blev højrøstede; fredsommelige borgere skændtes hidsigt om størrelsen af marskallens hærstyrke.

En talte om 300.000 mand, – det var jo ligefrem galskab.

Den anden var fornuftigere, han regnede de fire korps op: 12. var med stor vanskelighed kompletteret i lejren ved hjælp af flere tilstødende regimenter og en division marineinfanteri; 1. som var omtrent opløst fra den 14. at regne, og hvis kadre man så godt som muligt søgte at gøre fuldtallige; endelig 5., der var splittet ad, inden det havde været i ilden – opløst, revet med i forstyrrelsen, og det armékorps, som lige var kommet; det var også i en sørgelig tilstand, uden 1. division, som de havde fundet her i stumper og stykker; alt i alt kunne der vel være en 100.000 mand, deri iberegnet reservekavaleriet, divisionerne Bonnemain og Margueritte.

Men nu blandede sergenten sig i kævleriet; talte med yderste ringeagt om denne hær, om det skrabsammen af usselt mandskab, en flok kvæg, som førtes til slagtning af idioter; – talte sig så rasende, at de to borgermænd blev bange for at komme i ulejlighed og stille listede af.

Udenfor prøvede Maurice på at få fat i aviser.

Han proppede alle dem, han fik fingre i, til sig og læste dem på vejen til lejren, mens han vandrede hen ad den brede landevej under de mægtige træer, som står langs kanten af chausséen.

Hvor var dog de fjendtlige hære? Det så ud til, at de var helt borte.

To måtte sikkert være i nærheden af Metz; den første kommanderet af Steinmetz, bevogtede fæstningen, men den

anden, under prins Friedrich Carl, søgte at trænge frem på Mosels højre bred for at afskære Bazaine fra Paris.

Men så den tredje? Kronprinsen, – den sejrrige hær fra Weissenburg og Fräschwiller, som forfulgte 1. og 5. korps; hvor opholdt den sig egentlig? Det var umuligt at komme på det rene med efter alle de modsigende efterretninger, bladene bragte til torvs!

Stod den endnu ved Nancy? Eller rykkede den imod Châlons, siden de franske brød deres lejr op så hastigt, siden de stak ild på magasiner, klædedepoter, og lod så store rigdomme gå op i flammer.

Og i forvirringen kom de mest modstridende formodninger atter op angående de planer, man tillagde generalerne.

Maurice, der i den sidste tid ligesom havde levet uden for verden, fik nu først at vide, hvad der var sket i Paris: Efterretningen om nederlaget havde virket som et lynslag på det sejrssikre folk.

I gaderne havde ophidselsen været grænseløs, kamrene var blevet sammenkaldt, det liberale ministerium var gået af, kejseren afsat fra sin post som øverstkommanderende general; Bazaine udnævnt i hans sted.

Siden den 16. havde kejseren været i lejren ved Châlons, alle bladene talte om det store krigsråd den 17., ved hvilket både prins Napoleon og alle generalerne havde været til stede; men ingen vidste ordentlig besked om de der vedtagne beslutninger.

Om de påfølgende begivenheder var man nogenlunde vel underrettet.

General Trochu var udnævnt til kommandant i Paris, Mac-Mahon til kommanderende general i Lyon ved Châlons: altså

var kejseren trådt helt tilbage, havde intet at sige mere.

Man havde fornemmelsen af, at alting vaklede, – man vidste hverken ud eller ind; modstridende planer fattedes og opgaves atter slag i slag.

Og stedse kom det spørgsmål op: hvor er de fjendtlige hære?

Hvem havde ret? De, som påstod, at Bazaine var ved at rykke tilbage til fæstningen i Nordfrankrig, eller de, som mente, at han allerede var indesluttet i Metz.

Rygter om store slag, om heltemodige kampe i tidsrummet mellem den 14. og 20. verserede uophørligt, men uden at resultatet var andet end fjern, vedvarende våbengny.

Nu satte Maurice sig på en bænk for at hvile sig; han var så træt, at han næppe kunne stå på benene.

Rundt om ham var alt fredeligt og hverdagsagtigt: mellem de store træer legede små børn under barnepigernes opsigt, medens borgermænd spadserede deres vanlige tur.

Han tog igen fat på aviserne og hans blik faldt på en artikel, han hidtil havde overset – en artikel i et republikansk oppositionsorgan.

Og med et blev alt ham klart.

Bladet påstod, at man i krigsrådet den 1. havde besluttet at trække sig tilbage til hovedstaden, og at general Trochus udnævnelse til kommandant skulle forberede kejserens tilbagekomst. Men der tilføjedes, at disse beslutninger var strandet på kejserindens og det nye ministeriums modstand. Kejserinde-regentinden var overbevist om, at kejserens nærværelse ville give stødet til en revolution.

Hun skulle have ytret, at han ikke levende kom ind i Tuilerierne.

Derfor stod hun urokkeligt på fremmarch, på at hæren skulle støde til korpset ved Metz, og hun støttedes af general de Palikao, krigsministeren, som sad inde med en plan, en sejrrig ilmarch, som skulle forene kejserens og Bazaines armer.

Og Maurice lod armene falde ned på skødet, han så adspredt ud for sig; nu troede han, han forstod det hele: han så de to modstridende planer, begreb Mac-Mahons nølen med at iværksætte denne flankebevægelse, der var så farlig med det oprevne korps, de utålmodige, stedse hidsigere ordrer fra Paris, som opfordrede marskallen til at kaste sig og sine soldater ind i et så dumdristigt vovestykke.

Og midt i denne tragiske strid stod et bedrøveligt syn for hans indre øje: han så sørgelig klart denne kejser, der havde lagt sin myndighed i kejserindens hænder; hvis stilling som øverstkommanderende var gået over til Bazaine, og som nu kun var en skyggekonge, en stråmand, en unyttig ting, man ikke vidste, hvad man skulle gøre med og som over alt var i vejen; ingen plads havde han i hæren, fra Paris stødte man ham bort, han havde forpligtet sig til end ikke at underskrive en befaling.

Næste morgen, efter en stormfuld nat, som Maurice havde tilbragt uden for teltet, sovende på jorden i sit tæppe, var det ham en lettelse at høre efterretningen om, at man omsider havde bestemt sig for tilbagetog til Paris.

Der taltes om et nyt krigsråd fra aftenen forud, i hvilket den forhenværende vicekejser, Rouher, havde taget del. Rouher var af kejserinden sendt hid for at påskynde marchen mod Verdun, men marskallen havde overbevist ham om faren ved et sådant foretagende.

Var der indløbet dårlige efterretninger fra Bazaine? Ingen turde sige noget bestemt.

Men selve manglen på efterretninger var betydningsfuld, alle de nogenlunde fornuftige officerer var for at tage stilling i nærheden af Paris, som man i så tilfælde kunne beskytte.

Og overbevist, som Maurice var, om at man straks næste dag ville trække sig tilbage ad hovedstaden til, ville den unge mand inden opbruddet tilfredsstille en lyst, han længe havde haft: en gang at slippe for soldatermaden, at spise frokost et eller andet sted, med dug på bordet, tallerken og alle de nødvendige ting, han i umindelige tider havde måttet undvære.

Penge havde han, og med bankende hjerte, som gik han til et stævnemøde, listede han ud af lejren.

På den anden side af kanalen, ved indgangen til Courcelles, fandt han straks et sted, hvor han kunne få frokost.

Den forudgående dag havde en sagt ham, at kejseren var indlogeret hos en rig borger der i byen, han havde vandret om af nysgerrighed, og havde på sin tur lagt mærke til en beværtning med et hyggeligt lysthus overgroet af vin, hvis druer allerede var gyldne og modne.

Under det friske løvtag stod grønne borde, og gennem den åbne dør kunne man se den umådelig tykke værtinde, som havde travlt i køkkenet og jagede på pigerne og kokkedrengen ved spiddet.

Bag ved lysthusene var en keglebane, og over det hele hus lå et fornøjeligt præg af godt gammeldags humør.

En stor, smuk opvartningspige kom nu hen til Maurice.

"Spiser De frokost?" spurgte hun og viste en række hvide tænder.

"Javist gør jeg det ... Lad mig få æg ... en kotelet ... ost ... og så en flaske hvid vin."

Han kaldte igen på hende.

"Hør lidt; er det ikke i et af de huse derhenne, kejseren er taget ind?"

"Jo, ser De, det der, lige overfor ... huset selv kan De ikke se, det ligger bag ved den mur, de høje træer rager op over."

Så satte han sig da til ro i lysthuset, løste sit bælte og valgte et bord, hvor solen skinnede ned gennem vinduet.

Hele tiden måtte han se på den høje gule mur, bag hvilken kejseren havde søgt ly. Ja, huset selv var skjult, end ikke taget kunne man øjne ude fra gaden.

Indgangen vendte ud til en lille landlig gyde uden en eneste butik, ja uden et vindue; over alt kun hvide eller gule ensomme havemure.

Bag ved muren dannede den lille park en grøn ø af trætoppe mellem de omliggende bygninger.

Og på den anden side af vejen, på en meget stor gårdsplads, lagde han først nu mærke til en masse ekvipager og bagagevogne, mellem hvilke folk og heste uophørligt løb frem og tilbage i stor travlhed.

"Er det alt sammen til kejseren?" spurgte Maurice for at være vittig, mens opvartningspigen lagde en ren dug på bordet.

"Ja, hver en stump!" svarede hun atter med et smil, – hun holdt øjensynlig af at vise sine smukke tænder.

Og da staldkarlene flere gange havde været ovre for at få noget at drikke, var hun ganske vel underrettet, hun regnede op: først var der nu staben, 25 officerer, 60 mand af Hundredegarden, en deling kavaleri til eskorte; – de 6 beredne

politibetjente; – så kom selve kejserens husholdning, bestående af 73 personer, kammerherrer, lakajer, kammertjenere, kok og køkkenpersonale; 4 rideheste og 2 ekvipager til Hs. Majestæt, 10 heste til staldetaten, 8 til løbere og rideknægte foruden 40 postheste; så en char-à-banc, 12 bagagevogne, hvoraf 2 var forbeholdt kokkene, og havde vakt almindelig beundring ved den masse skinnende køkkentøj og nydelige kogekar, der allerede stod i den skønneste orden.

"Å, De gør Dem ingen forestilling om de kasseroller! De skinnede som solen … og alle mulige fade og krukker og tingester, som en anden en slet ikke kender til … og så vinen! – bordeaux, bourgogne, champagne … der kunne man minsandten drikke sig en god perial!"

I sin glæde over den snehvide dug og den gulglinsende vin nød Maurice blødkogte æg, som smagte ham bedre end noget, han hidtil havde spist.

Til venstre havde han den udstrakte slette med de mange telte, en hel by, som i en håndevending var vokset op rundt om stråtagene mellem Kanalen og Reims.

Kun hist og her lå nogle tynde trægrupper og dannede små grønne pletter.

Tre møller strakte deres magre arme op i luften. Men over byens svage omrids, over kastanjetræernes mørke kroner løftede domkirken sit mægtige skib mod den blå himmel lig en kæmpe mellem de lave huse. Og minder fra skoledagene, lektier og vers, han havde lært og fremsagt, kom op i hans sjæl. Kongernes kroning og salvning, Clovis, Jeanne d'Arc, hele det gamle Frankrigs ærefulde historie.

Atter huskede Maurice på kejseren derhenne i det beskedne borgerhus, hvis døre var så vel tillukkede, og hans blik droges hen mod den gule mur, hvor han nu overrasket læste: "Leve Napoleon", kradset med kul ved siden af grove ord.

Regnen havde halvvejs udvasket de store, klodsede bogstaver, det var øjensynlig lang tid siden, de var skrevet der.

Hvor det tog sig sælsomt ud her på dette sted, dette gamle udbrud af krigersk begejstring, som uden tvivl måtte gælde farbroderen, den store erobrer, og ikke brodersønnen.

Maurice blev barn igen, han tænkte på længst svundne dage dernede i Chesne-Populeux, hvor han var opfostret med historier om kejserens store, sejrrige armé. Hans moder var død, faderen havde fået det lille embede i den store fallit, som brød ud over familien, da kejserdømmet styrtede sammen; i huset hos dem levede den gamle bedstefader af en mager pension uden anden glæde og trøst end den at kunne fortælle sine børnebørn om Napoleons sejre.

Han plejede at sætte de lyshårede tvillinger på sit skød, Maurice på venstre ben, Henriette på højre, – og så gik det løs i timevis med krøniker og beretninger om homeriske slag, hvor de forskellige tidsrum flød sammen.

Begivenhederne var ligesom løftet ud af sin historiske ramme; – det var et forfærdeligt sammenstød mellem folkeslagene.

Engelskmænd, østrigere, prøjsere og russere drog forbi, enkelt og samlet, alt efter som alliancerne ville, uden at det var muligt at få rede på, hvorfor de egentlig sloges med hinanden.

Men enden på det hele var et almindeligt nederlag, – alle blev de slået, ufravigelig slået, en geniets og heltemodets stormvind

fejede dem afsted som en bunke avner.

Det var Marengo, typen for et slag på sletteland med de store klogt udtænkte bevægelser, det ulastelige tilbagetog med bataljoner, som tavst og urokkeligt marcherede i ilden, – det sagnslag, som blev tabt på 3 timer og atter vundet på 6; hvor de 800 grenaderer brød det østrigske kavaleris angreb, hvor Desaix netop kom til og fandt døden efter at have forvandlet et nederlag til en udødelig sejr.

Så kom Austerlitz med den strålende sol gennem vintertågen.

Austerlitz med erobringen af plateauet ved Pratzen, som endte med det forfærdelige isbrud i de frosne damme, hvor et helt russisk armékorps styrtede gennem isen, – folk og heste med rædselsfuld knagen og larm, – mens halvguden Napoleon, som selvfølgelig havde forudset alt, lod sine kanoner sætte kronen på ødelæggelsens værk.

Og Jena, hvor den prøjsiske magt fandt sin grav.

Først tirailleurilden midt i oktobertågen, Neys utålmodighed, som bringer ham i knibe, så at Augereau må hjælpe ham, det umådelige angreb, hvis voldsomhed opriver hele fjendens centrum og endelig panikken, rædslen, det forreste kavaleris vilde flugt over hals og hoved, mens vore husarer huggede ned for fode og oversåede den skønne dal med døde kroppe af mennesker og heste.

Derefter kom Eylau, det frygtelige slagteri, det blodigste af alle slagene med sønderhuggede og flængede lig i massevis; det blodrøde Eylau under den fygende snestorm, den stille kirkegård, med genlyd af Murats 80 eskadroners angreb, der som lyn og torden fo'r gennem hele den russiske armé og

efterlod så høje dynger af lig, at de lokkede tårerne frem selv i Napoleons øjne.

Friedland, hvor russerne atter gik i fælden som dumme, forstyrrede mus, den alvidende, altformående kejsers mesterstykke af krigskunst!

Venstre fløj stod som en mur, mens Ney erobrede byen gade for gade, ødelagde broerne, hvorpå vor venstre fløj kastede sig over fjendens højre, jagede den ud mod floden, knuste den så grundigt i det snævre pas, at man klokken 10 om aftenen endnu ikke var færdig med nedsablingen.

Derefter var det Wagram, hvor østrigerne ville afskære os fra Donau og stadig forstærkede sin venstre fløj for at slå Massena, der, hårdt såret, kommanderede siddende i en åben kalechevogn, mens Napoleon som en snedig titan lod dem anstrenge sig og pludselig faldt over dem med 100 stykker skyts, hvis morderiske ild gjorde det af med østrigernes centrum og drev det to kilometer tilbage så at venstre fløj, uden støtte og isoleret, måtte rykke tilbage for Massenas korps, der som en voldsom flodbølge jog resten af fjendens hær afsted i flugt og opløsning.

Og endelig Moskva, hvor sejrssolen fra Austerlitz for sidste gang skinnede; – et rædsomt håndgemæng, som i vrimlende forvirring med urokkeligt heltemod og under uophørlige geværsalver stormede høje og indtog skanser med blanke våben; hvor hver en fod jord tabtes og erobredes mange gange, en så rasende tapperhed hos den russiske garde, at sejren ikke havde været vor uden Murats vanvittige angreb, 300 kanoners samtidige ild og Neys uforlignelige mod!

Og hvor blodig, hvor rædselsfuld dagens kamp end havde været, altid vajede de sejrkronede faner lige stolt i aftenvinden, altid lød det samme råb: Leve Napoleon! Når bivuakilden tændtes på den dyrt købte valplads, over alt var Frankrig hjemme, de sejrende ørne svævede usynlige over hele Europa, og når de dalede ned over et kongerige, krøb folket i jorden – kuet og tæmmet!

Maurice var næsten færdig med sin kotelet; han var mindre beruset af den gyldne vin end af alle de stolte minder, som var draget forbi ham; da hans blik med et faldt på to soldater, der var smudsige og støvede og pjaltede som et par rigtige landstrygere; han hørte dem spørge opvartningspigen om de forskellige regimenters stilling langs kanalen.

Så kaldte han på dem:

"Halløj, kammerater, hør lidt! ... I hører jo til det 7. korps!"

"Ja, det er sikkert nok ... 1. division ... ja, det kan De bande på, vi gør ... jeg var med ved Fräschwiller, hvor det gik varmt til, det skal jeg love for, og han der, min kammerat, han var med ved Weissenburg, det var heller ikke spøg!"

Og de fortalte deres historie, fortalte om nederlag og flugt og rædsel; begge to var let sårede, havde ligget halvdøde af sult og træthed i en grøft, og siden den tid havde de, så godt de kunne, hinket bagefter hæren, havde måttet gøre holdt i byerne, fordi feberen hindrede dem i at slæbe sig videre; nu var de endelig kommet en smule til hægterne og søgte efter deres delinger.

Med sorg bemærkede Maurice, hvor grådigt deres øjne fulgte ham, mens han spiste.

"Hør, lille jomfru, lad os få mere ost og brød og så en flaske vin ... Ikke sandt, kammerater, I drikker nok et glas og tager jer

en bid brød med mig: – jeg trakterer!"

Glade satte de to fyre sig ved bordet, mens Maurice med tungt hjerte så, hvor usle og elendige de tog sig ud i de pjaltede, røde benklæder og lasede kapper, hvor knapperne manglede og hvor der var så fuldt af forskellige lapper, at de ikke lignede soldater, men tyve og røvere, som havde taget på sig en falden soldats tøj efter en plyndring på valpladsen.

"Å ja," vedblev den højeste med munden fuld, "det var ikke morsomt ... det må du fortælle, Coutard!"

Og den lille fortalte, slog ud med hånden, i hvilken han holdt sit stykke brød:

"Jeg var jo i færd med at vaske min skjorte, mens de andre lavede mad ... tænk Dem et ækelt hul ... en rigtig tragt ... med tykke skove omkring, så disse satans prøjsere kunne komme luskende, uden at en kat så dem ... Så, klokken 7 giver granaterne sig med et til at plaske ned i vore gryder, vi farer jo løs på bøsserne, og lige til klokken 11 var vi i den salige tro, at vi havde givet dem en ekstrarøffel ...

Men De skal vide, at vi var ikke mere end 5000, og de asener blev ved at myldre ud, det var ligesom de voksede op af jorden.

Jeg lå på en bakke bag en busk og så dem komme, – fra højre, fra venstre – allevegne fra ... å, som myrer, – ja, som store, sorte myrer; – det fik aldrig ende med deres vrimlen.

Det er nu det samme; men vi mente alle som så, at vore officerer var nogle store fæpander; at lade sig lokke i en sådan hvepserede, og få os spoleret i bund og grund langt borte fra kammeraterne, ... som ikke kunne komme os til undsætning ...

Nå, så var det da, at vor stakkels general, Douay, som forresten hverken var noget fæ eller en kujon, får et lod bly i

livet og vender benene i vejret. Han var færdig med det samme. Men det gjorde ingenting, vi blev ved alligevel en stund endnu, til vi måtte afsted, der var alt for mange af de sataner om os. Vi slås i et indelukke, vi forsvarer banegården midt i et sådant spektakel, og vi ikke kan høre en ørenlyd ... og så ... ved jeg ikke mere. De må sagtens have taget byen, vi var på et bjerg, Geissberg, tror jeg de kaldte det, og der kom vi ind på en stor gård eller et slot, hvor vi gjorde kål på en gruelig masse af de djævle! De sprang op i luften, det var en hel fornøjelse at se på dem, når de faldt lige på næsen og glemte at komme op igen ...

Men hvad hjalp det alt sammen ... de blev ved at myldre frem, ti mod en, og så lige så mange kanoner, de bare gad knalde af. Hvad kunne det nytte, om man var aldrig så modig – man endte dog med at bide i græsset alligevel!

Kort at melde; vi blev hugget til plukfisk og måtte stikke af ... Men det må jeg lade vore officerer, fæpander var de, men pokkers fyre alligevel ... Hvad siger du, Picot?"

De tav en stund. Picot drak sig et glas vin, tørrede munden med bagen af hånden.

"Det er vist, du. Ligedan gik det ved Fräschwiller; man måtte være et fæ for at slås under de omstændigheder. Det sagde han også, min kaptajn, det var en fiks lille fyr ... men min mening er, at de vidste ikke, hvordan de sad i det. En hel hær af de forbandede karle falder over os, og vi var næppe nok 40.000.

Vi tænkte på fred og ingen fare, den dag – slaget begyndte lidt efter lidt – uden at førerne egentlig vidste noget om det ... nå ja, begribeligvis så jeg ikke hele anstalten. Men så meget ved jeg da, at dansen den gik fra den tidlige morgen til langt ud på aftenen, og ligesom vi tror, det er overstået, så begynder min

salighed spillet forfra. Først var det ved Wörth, en pæn lille landsby med et sært kirketårn, det lignede akkurat en kakkelovn med alle disse klinker på. Jeg ved s'gu ikke, hvorfor vi skulle kommanderes derfra om morgenen, når vi bagefter skulle slås som djævle for at tage byen – hvad vi forresten ikke gjorde.

Å – lille børn – sådan som vi sloges og huggede løs på hinanden; det var rent forskrækkeligt, som de knuste skaller og sprættede maver op! ... Bagefter var det omkring en anden landsby: Elsasshausen, – et forbandet langt navn. Vi blev beskudt af en hel del kanoner, som stod på en højde, vi også havde sluppet om morgenen. Og der var det, jeg selv med mine egne øjne så kyrasserernes angreb. Å, de stakkels fyre, de blev massakrerede så det var en gru. Det var da også synd og skam at jage heste og folk ud på sådant et terræn, en skråning, som var fuld af krat og gennemskåret på alle kanter af grøfter og grave. Og når det så bare havde kunnet nytte det allermindste! – –

Nå, alligevel var det et stolt syn ... Bagefter, mente vi jo, vi måtte puste en smule; landsbyen stod i lys lue. Badensere, württembergere, prøjsere, hele kleresiet, over 120.000 af de asener – det fik vi vide siden – havde indesluttet os. Men her blev ingen tale om at puste; det begyndte på en frisk ved Fräschwiller. For det er den reneste sandhed, det kan nok være, at Mac-Mahon ikke har opfundet krudtet, men modig – det er han. De skulle bare se ham på den store hest, mens granaterne fløj ham om ørene. En anden havde sagtens smurt haser, for det er vel ingen skam at lade være at slås mod sådan en overmagt, skulle jeg mene. Men han, han ville minsandten blive ved, siden

han nu en gang var begyndt! ... Men det var et græsseligt slagteri ... Og så ved Fräschwiller – Gud forbarme sig – det var ikke mennesker, det var skinbarlige djævle – vilde dyr, der åd hinanden. I over to timer flød rendestenen med blod ... men omsider ... ja, enden blev jo, at vi alligevel måtte skrubbe af. Og så hørte vi, at venstre fløj alligevel havde vendt op og ned på bayrerne ... havde vi bare været 120.000 mand, og så haft mindre tåbelige officerer."

Og pjaltede, støvede som Coutard og Picot var, huggede de rasende ind på brødet, proppede store mundfulde ned, mens de fortalte om alle deres frygtelige oplevelser her i det smukke, fredelige lysthus, hvor de gyldne drueklaser skinnede i solens varme stråler.

Nu var de, ved den skrækkelige flugt efter slagene, opløste regimenter, som forsultne, forkomne og uden spor af holdning rullet over mark, gennem skov, hen ad landevejen som en forvirret strøm af mennesker, heste, vogne, kanoner, – en hel hær i opløsningstilstand, der blev pisket afsted af rædslens uimodståelige stormvind.

Siden de ikke havde kunnet udføre et ordnet tilbagetog og forsvare passene i Vogeserne, hvor 10.000 soldater var nok til at forhindre 100.000 mands fremrykning, burde de i det mindste have sprængt broer og tunneler i luften.

Men generalerne galoperede afsted, aldeles forvildede, en sådan forstyrrelse herskede; både de slagne og sejrherrerne blev revet med i en sådan forvirring, at de to hære en gang var gået vild af hinanden, som i blindebuk: Mac-Mahon fo'r ad Lunéville til, mens kronprinsen af Prøjsen ledte efter ham omkring Vogeserne.

Den 7. drog resterne af 1. division gennem Saverne lig en flod, som går over sine bredder, og på hvis smudsige, lerede bølger det vrimler af vragstumper.

Den 8. stødte man i Sarrebourg sammen med 5. korps, ligeledes i vild flugt, som var splittet ad uden sværdslag, og nu væltede frem sammen med sin fører, den bedrøvelige general de Failly, som var ved at miste forstanden, fordi man bebrejdede ham, at hans smøleri og uvirksomhed havde forårsaget nederlaget.

Den 9. og 10. – stadig vild flugt, en rasende, afsindig galop, lige frem, uden at se hverken til højre eller til venstre.

I øsende regn gik det den 11. ned mod Bayon for at omgå Nancy; der var udspredt det falske rygte, at denne by var i fjendens hænder.

Den 12. holdt de hvil i Haroué, den 13. i Vicherey og den 14. kom de til Neufchateau, hvor den fremvæltende menneskemasse læssedes i jernbanevogne, som i tre samfulde dage fik transporteret horden til Châlons.

Fire og tyve timer efter det sidste togs afgang kom prøjserne.

"Å, du alstyrende," sukkede Picot, "som de har måttet bruge deres fattige ben! ... Og vi lå på lazarettet."

Coutard hældte den sidste dråbe vin i sit glas.

"Ja, og så tog vi vore pakkenelliker, og stak af også ... nå ... vi må vel ikke klage, siden vi endda sidder her nogenlunde godt og kan drikke et glas for dem, der slap helskindet fra den satans historie."

Nu forstod Maurice det hele.

Efter den tåbelige overrumpling ved Weissenburg, kom nederlaget ved Fräschwiller som et lynslag, hvis knitrende

flammer lyste over den skrækkelige sandhed.

Vi havde ikke været forberedt, hverken skyts eller soldater eller anførere var færdige til at gå imod fjenden, mod denne fjende, man havde omtalt med så megen ringeagt, og som nu stod i marken: urokkelig, standhaftig, talløs og i besiddelse af fuldendt taktik og fuldstændig disciplin.

Den svage dækning, som dannedes af vore syv korps, spredt fra Metz til Strassbourg, var splittet ad af de tre prøjsiske hære, der som mægtige kiler havde trængt sig ind mellem dem.

Nu stod vi alene, uden at kunne vente støtte; hverken Italien eller Østrig kom os til undsætning; kejserens plan var strandet på hærens smøleri og førernes uduelighed; alt var styrtet i grus!

Og selve skæbnen havde vendt sig mod os, en række af ulykker, et sammenstød af uheldige omstændigheder kom til og hjalp prøjserne med at iværksætte *deres* plan: den, at skille vore hære ad, – drive den ene del hen under Metz, afskære den fra Frankrig, mens fjenden marcherede mod Paris efter at have ødelagt den anden del.

Allerede nu stod dette som aldeles uundgåeligt; vi ville blive slået, det var jo logisk, at uforstandig tapperhed måtte ligge under i sammenstødet med koldt overlæg og den store overmagt.

Det var til ingen nytte at tale frem og tilbage om den sag; udfaldet var og blev det samme, det var en følge af de love, der styrer verdens gang.

Med et faldt Maurices drømmende blik på de ord, der med kul var kradset op på muren lige overfor.

Og en usigelig sørgmodighed greb ham, – hjertet brændte ham i brystet.

Det var altså sandt, at hans fødeland, der hidtil sejrrigt havde overfløjet Europa, nu havde lidt et uopretteligt nederlag mod et usselt, ringeagtet folk! På halvtreds år havde verden forvandlet sig, og de evindelige sejrherrer måtte bide i græsset!

Han mindedes alt, hvad svogeren Weiss havde sagt, hin angstfulde nat uden for Mühlhausen.

Ja, – den gang havde han set rigtigt, han havde gættet, hvad der langsomt og hemmelighedsfuldt havde undergravet vor styrke, han havde følt det ungdommens pust, der strøg ind fra Tyskland.

Var dette slutningen af én og begyndelsen af en anden krigersk tidsalder?

Ve den, der står stille i folkenes fremadskridende bevægelse, – sejren hører dem til, der går forrest, – dem, der er kloge og stærke og sunde!

Men i dette øjeblik hørte han opvartningspigen le højt, og Maurice så løjtnant Rochas inde i køkkenet gantes med hende og kysse hende på gammel militær vis.

Nu kom han ud i haven og fik sin kaffe serveret; – han hørte de to elendige soldaters sidste ord, og faldt nok så munter ind i samtalen.

"Å, lille børn, – det betyder alt sammen ingen ting! Det er bare sådan i begyndelsen, at der er lidt slinger i valsen; – piben skal, min tro, snart få en anden lyd ...

Det var ikke så sært, at det gik galt, – de var jo fem mod én ...

Men det bliver ikke ved på den måde, det skal jeg svare jer for ...

Vi er hundrede tusind mand her. Alle de bevægelser, vi gør, og som ingen forstår, de skal bare lokke prøjserne til, for at

Bazaine, der holder øje med dem, kan falde dem i ryggen ... så knuser vi dem; – vi kvaser dem, som den flue der!"

Med et lydeligt klask havde han slået en flue mellem hænderne; – nu skoggerlo han, var så vis på, at denne simple letfattelige plan aldrig kunne mislykkes, sikker som han var i sin uskyldige uvidenhed og i sin tro på den uovervindelige tapperhed.

Han var meget forekommende mod de to efternølere, viste dem vejen til deres respektive regimenter, og derpå satte han sig til rette foran sin kaffe med en cigar i munden.

"Farvel kammerater og selv tak!" svarede Maurice til Coutard og Picot, der gik efter at have takket den unge mand for hans venlighed.

Han havde også fået sig en kop kaffe, og han så lidt trøstet hen til løjtnanten, hvis gode humør smittede ham.

Rigtignok var han en smule forbavset over de tre hundrede tusind mand, når der knapt nok var et hundrede tusind; han betragtede også med en vis tvivl den plan, der skulle kvase prøjserne, som fluen for lidt siden, mellem hæren ved Châlons og Bazaines armé.

Men han trængte selv så hårdt til lidt opmuntring! Hvorfor skulle han ikke håbe, når de stolte minder talte så højt i hans sjæl?

Den gamle krohave var så lys, solen skinnede så varmt på Frankrigs gyldne druer! Atter vågnede hans tillidsfuldhed, atter fik håbet magt over den tunge stemning, der havde bemægtiget sig hans let bevægelige sind.

Maurice fik nu øje på en officer, – af de afrikanske jægere, – der med en ordonnans i skarpt trav forsvandt om hjørnet ved

muren om det stille hus, hvor kejseren boede.

Lidt efter kom ordonnansen alene tilbage med begge hestene og steg af ved kroen.

"Prosper," udbrød Maurice nu i største overraskelse. "Prosper, – er du her! Jeg troede, I var i Metz!"

"Nej, – det var da mærkeligt – Maurice Levasseur; – at vi igen skal træffes!"

Men han havde hastværk, trak de dampende heste til stalden, så med et faderligt blik til sin egen.

Hans kærlighed til heste, som han havde bragt med fra faderens bondegård, var grunden til, at han havde valgt at være kavalerist.

"Jeg skal sige dig – vi kommer lige fra Monthois, over fem mil uden at spise," sagde han, da han kom tilbage, "og Zéphir er jo ikke utilbøjelig til lidt foder, det kære dyr!"

Zéphir var hans hest. Han ville ingen ting have at spise, – kun en kop kaffe.

Han ventede på officeren, der skulle tale med kejseren, – det hele kunne vare en fem minutters tid og det kunne også vare to timer.

Så havde officeren sagt, han skulle trække hestene hen i skyggen et eller andet sted.

Og da Maurice viste tegn til nysgerrighed og ville fritte Prosper, slog denne ud med hånden.

"Ved ingenting – depecher, – eller papirer, – sådan noget, der skal afleveres!"

Men Rochas fulgte jægeren med rørte blikke, uniformen mindede ham om hans elskede Afrika.

"Hør engang, – hvor lå I – derovre?"

"Ved Medéah, hr. løjtnant."

"Medéah!"

Og så faldt de øjeblikkelig i snak, trods løjtnantsepauletterne.

Prosper havde vænnet sig til dette liv på hesteryg; – hvor de trak ud i kamp som om de gik på jagt – på klapjagt efter arabere.

De var seks om hver spisebakke; – levede som en familie, delte arbejdet imellem sig, – en lavede mad, en vaskede tøjet, nogle slog telt op, andre så til hestene.

Morgen og eftermiddag red de ud med svær oppakning i brændende sol.

Om aftenen tændtes de bål for at jage moskitoerne bort, – og så sad folkene omkring ilden, mens de sang viser derhjemmefra.

I den lyse nat måtte de mangen gang stå op og stifte fred mellem hestene, der rev tøjret op og bed og sparkede hinanden.

Så var der kaffen; – den dejlige kaffe; – en meget vigtig sag! De knuste bønnerne i en spisebakke og tragtede den gennem et rødt uniformsskærf.

Men der var også dage, hvor det ikke gik muntert til, – hvor de måtte slås i øde egne, langt fra nogen slags undsætning.

Ofte tørstede og sultede de, og endnu oftere turde de i flere nætter ikke lukke et øje, – så var der hverken viser eller kaffe!

Alligevel var der noget tiltrækkende i denne eventyrlige tilværelse i denne guerillakrig, der egnede sig så fortræffeligt til udvisning af personligt mod, der lignede erobringen af en øde ø og oplivedes af razziaerne, hvor det gik over stok og sten i flyvende fart, og så af de fornøjelige små røvertogter med alle de morsomme historier, der fik selv generalerne til at le.

"Å, hr. løjtnant, her er det en anden vise, – her slås man ikke som i Afrika!" sagde Prosper, og blev med et alvorlig.

Og da Maurice spurgte ham ud, fortalte han om udskibningen i Toulon, om deres lange, besværlige rejse derfra og til Lunéville, hvor de havde fået efterretningen om Weissenburg og Fräschwiller.

Forresten kunne han ikke hitte rede i det, forvekslede byernes navne: fra Nancy til Saint-Mihiel og fra Saint-Mihiel til Metz.

Den 14. havde der bestemt stået et stort slag, synskredsen havde været blodrød, men selv havde han kun set et par ulaner bag en hæk.

Den 16. havde kanonerne tordnet fra kl. seks om morgenen, og den 18. var de nok begyndt at hugge løs på en frisk. Men jægerne var ikke med, for den 16., netop som de ved Gravelotte stod og ventede på at blive ført i ilden, var kejseren kommet kørende i kaleche, alt hvad remmer og tøj kunne holde, og så havde han taget dem med til Verdun som eskorte.

Det var morsomt, måtte han sige, at piske af otte stive mile i galop, hele tiden i den dødeligste skræk for, at prøjserne skulle afskære dem vejen.

"Og Bazaine?" spurgte Rochas.

"Bazaine, ja de siger, han er glad, han blev kejseren kvit."

Men løjtnanten ville vide besked om, hvornår Bazaine så kom.

Og igen slog Prosper ud med hånden:

"Ja, hvem kunne vide det?" Siden den 16. havde jægerne marcheret om i øsende regnvejr, de havde rekognosceret, som

avantgarde, men havde ikke øjnet fjenden. Nu udgjorde de en del af Châlonshæren.

Hans regiment, tillige med to andre jægerregimenter, et husarregiment dannede en af reservekavaleriets divisioner under anførsel af general Margueritte, om hvem han talte med begejstret hengivenhed.

"Ja, den mand, det er en stolt karl. Og hvad nytter det så alt sammen. Vi gør jo ikke andet end stampe om, så snavset står os om ørene."

Nu tav han; Maurice gav sig til at tale om onkel Fouchard, Prosper var ked af, at han ikke kunne få sagt goddag til Honoré, hvis batteri måtte ligge en halv mils vej borte på den anden side vejen til Laon. Men nu blev han forstyrret af hestevrinsken, han stod op og forsvandt i stalden, måtte se, om Zéphir havde, hvad han behøvede.

Lidt efter lidt kom soldater af alle våbenarter og alle grader, snart var alle borde optaget, og de mangefarvede uniformer strålede mellem det solbeskinnede vinløv.

Doktor Bouroche tog plads hos løjtnant Rochas, da Jean kom som overbringer af en ordre.

"Hr. løjtnant," sagde han, "kaptajnen ville gerne tale med Dem kl. tre."

Rochas nikkede, han skulle være på pletten, og så gik Jean straks igen, efter at have smilet til Maurice, der tændte sig en cigaret.

Siden optrinnet i jernbanevognen, havde der mellem de to mænd hersket en art stiltiende våbenstilstand, i hvilken de studerede hinanden og lidt efter lidt blev mere og mere velvilligt stemt mod hinanden.

Prosper kom nu tilbage, han var begyndt at blive utålmodig.

"Det er lige så godt, jeg tager mig en bid brød med det samme, siden min kaptajn bliver hængende over det ... det er forbandet ... kejseren er i stand til at blive ude til aften."

"Hør lidt," sagde Maurice, der atter blev nysgerrig, "I har måske bragt efterretninger fra Bazaine?"

"Det er meget muligt, det snakkede de om i Monthois."

Men nu blev der med et røre over alt. Jean, der stod i døren til lysthuset, vendte sig om og udbrød:

"Kejseren!"

Alle fo'r op i en håndevending.

Mellem poplerne på den brede landevej sås en deling af Hundredegarden i deres endnu korrekte uniformer? Med de blanke strålende kyrasser, som forgyldtes i solskinnet.

Derefter kom kejseren til hest, ledsaget af sin stab, og så en anden deling hundredegardister.

Hattene fløj af, nogle hurraer hørtes.

Og kejseren løftede hovedet, han var meget bleg, hans ansigt var forvåget og træt, øjnene matte og fugtige, blikket flakkende.

Det så ud, som fo'r han op af en drøm, han smilede svagt ved synet af den solbeskinnede krohave, og hilste, idet han red forbi.

Så hørte Maurice og Jean gamle Bouroche brumme bag ved, efter at hans forskende blik et øjeblik havde fulgt kejseren: "Han er slemt deran, han der."

Og et øjeblik efter lød det, stille og sørgmodigt:' "Han er færdig!"

Jean rystede på hovedet, sindigt og roligt som sædvanligt.

Det var, min tro, heller ikke spøg for en hær at have slig en anfører.

Og da Maurice, fornøjet over den gode frokost, drev af med en cigaret i munden, måtte han hele tiden tænke på denne kejser med det blege, udviskede ansigt, som var redet forbi.

Det var sammensværgelsernes mand, drømmeren, som i det afgørende øjeblik fattedes kraft og mod.

Det sagdes, at han var god, havde et stort og ædelt syn på tingene; og forresten standhaftig i sin tavse vilje; tapper var han også, ringeagtede faren i kraft af sin tyrkertro på en forudbestemt skæbne, som man må bøje sig for. Men når det gjaldt, når han stod ved store vendepunkter, så det ud, som om han sloges med lamhed af kendsgerningerne, da var han magtesløs, prøvede ikke på at vende lykken, når den gik ham imod.

Og det faldt Maurice ind, at kejserens sygelige tilstand, den, som så tydeligt stod malet på det trætte, blege ansigt, måske var grunden til mandens vankelmodighed, til denne stadige mangel på handledygtighed, som han havde vist lige fra begyndelsen af felttoget.

Dette kastede lys over alting.

En smule grus i et menneskes legeme er imidlertid nok til at styrte kejserdømmet i grus.

Liden tue vælter ofte stort læs!

Om aftenen efter appellen var der uro i lejren: officererne løb frem og tilbage med ordre: næste morgen kl. 5 skulle der brydes op.

Og for Maurice var det atter en overraskelse at høre, hvordan alt igen var ombestemt; nu trak man sig ikke tilbage til Paris, nu

gik det mod Verdun, hvor de skulle støde til Bazaine.

Rygtet gik, at der i dagens løb var kommet telegram om, at Bazaine nu også trak sig tilbage, og Maurice mindedes Prosper, som var kommet fra Monthois, og som sagtens havde været overbringer af depechen.

Overfor Mac-Mahons evindelige nøleri havde kejserinde-regentinden og ministerrådet altså igen fået sat deres vilje igennem: i deres rædsel for at få kejseren tilbage til Paris, drev de hæren fremad for at gøre et sidste forsøg på at redde tronen for Bonaparterne.

Og denne elendige kejser, denne mand, til hvem der ikke mere var nogen plads i riget, der førtes med som en besværlig, unyttig pakke, mellem tros og bagage, var fordømt til at slæbe sin vidtløftige kejserhusholdning med sig, måtte som til spot omgives af Hundredegarde og staldetat, køkkenpersonale, sølvkasseroller, vinkælder, hele den bestrøede kejserkappes pomp og pragt fejede nu afsted; og nederlagets og flugtens blod og smuds.

Klokken var 12, og endnu havde Maurice ikke lukket et øje.

En feberhed søvnløshed, nu og da afbrudt af opskræmmende drømme, gjorde ham det ganske umuligt at blive liggende i teltet. Han gik ud for at få lidt luft.

Natten var kold, der blæste en frisk vind.

Himlen var dækket af sorte skyer, det var bælgmørkt; over alt lå et uendelig sørgmodigt slør, hvor de hendøende lejrbål hist og her skinnede som små blinkende stjerner.

Og i nattens mørke, gennem den knugende stilhed, følte man hundrede tusinde mands langsomme, fredelige åndedræt; – en sælsom ro kom over Maurice; hans sjæl fyldtes med broderlig

kærlighed til alle disse sovende, hvoraf så mange snart skulle hvile i den evige søvns fred.

Tapre, brave folk var de alligevel, skønt de ikke kendte til orden eller disciplin.

Men hvad havde de ikke gennemgået, – og hvor meget måtte ikke nu tilgives dem i et øjeblik, da hele nationen styrtede sammen.

De hæderkronede veteraner fra Sevastopol og Solferino – deres tal var ikke stort; – de var stukket ind mellem en flok unge soldater, som ikke kunne stå imod i længden.

Disse 4 korps – kompletterede i hast, uden solid forbindelse – var jo kun en fortvivlelsens hær, – en hjord syndebukke, som jagedes ud i ørkenen for at afvæbne skæbnens vrede.

Den skulle bestige sit Golgata, skulle med strømme af sit hjerteblod betale alle synder, og selve nederlagets uhyre omfang *måtte* give den en fortvivlet, en rædselsfuld storheds glans.

Og i denne stund fik Maurice bevidstheden om det hverv, som ventede dem.

Det var forbi med ethvert pralende håb om sejr. Denne march mod Verdun, var en march mod den visse død – og han bøjede sig for skæbnens vilje, bøjede sig med rolig, urokkelig fatning, siden døden var uundgåelig.

4

Den 23. august, en tirsdag, klokken 6 om morgenen, brød lejren op. Som en umådelig menneskeflod, der et øjeblik har bredt sig ud som en sø og nu atter træder ind i sit leje, rykkede de 100.000 mand frem, og trods de rygter, som havde verseret hele den foregående dag, vakte det almindelig forbavselse at se Châlonshæren vende ryggen til Paris for at marchere mod øst, – ingen vidste hvorhen.

Klokken 5 havde 7. korps endnu ikke fået patroner uddelt.

I to dage havde artilleristerne slidt som besatte på banegården mellem heste og materiel, som stadig kom fra Metz. Og i den ellevte time opdagedes først waggonerne med patroner midt i et ubeskriveligt virvar af tog, et dertil udkommanderet kompagni, hvori Jean befandt sig, kunne omsider komme afsted med 240.000, og han havde netop fået de 100 reglementerede patroner delt ud til sin deling, da Gaude blæste til afmarch.

Det 106. skulle ikke gennem Reims, det havde ordre til at gå uden om byen for at nå chausséen.

Men atter havde man forsømt at opstille tropperne trinvis; de 4 korps rykkede ud samtidig, hvilket selvfølgelig forårsagede den græsseligste forvirring, da man skulle slå ned på landevejen.

Hvert øjeblik brød artilleri og kavaleri fodfolkets rækker.

Hele brigader måtte i timevis vente med gevær ved fod, i pløjemarker, til vejen var fri.

Og det værste var, at der, knap 10 minutter efter afmarchen, brød et voldsomt uvejr løs: i en stiv time øsede regnen ned i

stramme, gennemblødte folkene lige til skindet, og gjorde deres oppakning og kapper tunge som bly.

Da regnen begyndte at holde op, så det 106. sit snit til at rykke frem, mens zouaverne i en mark for at fordrive tiden fandt på at slås med våde jordklumper, hvis klasken mod uniformerne fik dem til at le af fuld hals.

Et øjeblik efter brød solen gennem skymasserne, en strålende sejrrig varm augustmorgens sol.

Og folkene blev muntre igen, – de dampede som en storvask, der tørres i luften og morede sig over alle de jordklatter, der tørrede i en håndevending og hang som små kvaster på de krapfarvede benklæder.

Ved hver en korsvej måtte der standses.

I udkanten af Reims gjordes for sidste gang holdt ved en beværtning, hvor alle folkene måtte have en hjertestyrkning på falderebet.

Nu fik Maurice det indfald at traktere kammeraterne og drikke et glas på held og lykke.

"Korporal ... hvis jeg må få lov ..."

Efter et øjebliks betænkning tog Jean imod en snaps.

Der var Loubet og Chouteau, som var krybende, siden Jean havde vendt det lodne ud – der var også Lapoulle og Pache – skikkelige fyre, når ingen satte ondt i dem.

"Skål, korporal!" sagde Chateau i en dydig tone.

"Skål, folkens!" svarede Jean, "og lad mig nu se, I kommer hjem med hoved og ben i god behold!"

Alle folkene lo.

Men nu skulle de videre, – kaptajn Beaudoin nærmede sig med en indigneret mine, mens løjtnant Rochas så til den anden

side – han viste sig overbærende mod sine tørstige soldater.

Og så gik det afsted langs hovedlandevejen, der som et langt, hvidt bånd mellem to rækker træer rullede sig frem over den vide slette, hvor stakke og hæs hævede sig og møllernes vinger gik rundt.

Længere mod nord betegnede telegrafstængerne andre veje, hvorpå man kunne se mørke troppemasser; nogle marcherede lige over markerne, mens en kavaleribrigade travede afsted foran til venstre i den strålende morgensol.

Og hele den stille horisont blev levende, befolkedes af disse menneskestrømme, der kom frem alle vegne fra og flød videre som en uendelig mængde myrer, der kryber omkring en kæmpetue.

Hen imod kl. 9 drejede det 106. af fra Châlonsvejen og slog ind til venstre på Suippechausséen, som var bred og ligeledes gik frem uden krumning.

Folkene marcherede i to rækker langs kanten med et mellemrum midt på vejen, hvor officererne gik; – Maurice lagde mærke til deres bekymrede miner, som stod i grel modsætning til folkenes gode humør og støjende munterhed over omsider at komme i bevægelse.

Da hans deling var temmelig nær ved têten, kunne han se oberst Vineuils høje, stive skikkelse, som gyngedes af hestens bevægelser og så mærkelig nedslået ud.

Musikken kom længere tilbage med marketenderiet. Og divisionen ledsagedes af feltlazarettet og trænet, som efterfulgtes af et umådeligt tros: fourage- og proviantvogne, bagagekærrer, et tog, der var over en halv mil langt, og hvis endeløse række man så, når vejen en sjælden gang slog en bugt.

Bagefter trosset kom endelig kvæget, en hel hjord svære stude, trampende afsted i en støvsky, suppekødet, der blev drevet frem med piskesmæld, som var det et krigersk nomadefolk på vandring.

Imidlertid hejsede Lapoulle fra tid til anden op i sin oppakning; han var den stærkeste, derfor skulle han slæbe på kogekar med mere.

Denne gang havde de oven i købet læsset delingens spade på ham, og forklaret ham, at det var en hæderspost at bære den.

Og han klagede ikke, men lo ad en vise, som Loubet foredrog til stor fornøjelse for tilhørerne.

Loubet havde en berømt tornyster, der var alt muligt i det: linned, skotøj, sy-remedier, børster, chokolade, kniv, ske, gaffel og et bæger, foruden de reglementerede levnedsmidler: beskøjter og kaffe, og skønt patronerne var der, havde han alligevel sit tæppe, telt og pæle, – alt det vejede næsten ingenting, så godt forstod han – som han sagde – at pakke sin kuffert.

"Et forbandet grimt land er det nu alligevel," sukkede Chouteau nu og da, idet han så sig om og kastede et foragteligt blik på denne egn, som går under navnet "det lusede Champagne".

Store strækninger kridtholdigt terræn strakte sig til alle sider.

Ikke en gård, ikke en sjæl, kun store sorte ravneflokke plettede den grå ensformighed.

Langt borte, til venstre, lå en granskov som en mørkegrøn krone om de bølgeformede høje, der skjulte horisonten, mens en fortløbende række træer til højre betegnede Vesleflodens løb.

Og derhenne, bagved højderne, sås en tyk røg, der endte med at lægge sig som en sort sky med ildevarslende udseende.

"Hvad er dog det for en ildebrand?" spurgtes der fra alle sider.

Og forklaringen gik som en løbeild langs hele kolonnen.

Det var lejren ved Châlons, som gik op i luer, den havde nu brændt i to dage – efter kejserens ordre, hed det – for at de der ophobede rigdomme ikke skulle falde i hænderne på prøjserne.

Arrieregardens rytteri havde fået det hverv at stikke ild på barakkerne – det gule magasin kaldtes det – der var fuldt af telte, pæle, måtter, og så på det nye magasin, et andet umådeligt skur, hvor spisebakker, skotøj, tæpper lå i bunker, nok til at ekvipere 100.000 mand. Fouragestakke flammede som mægtige bavner. Og ved dette syn, foran disse ildsøjler, som hævede sig op over de fjerne høje, og hvis sorte røgmasser som et sørgeflor bredte sig ud over himlen; ved dette syn faldt en dyb stilhed over soldaterne, mens de marcherede her på den vide, sørgmodige slette.

Under solen hørtes kun det regelmæssige fodslag, alle hoveder vendtes uvilkårligt mod de stedse voksende røgskyer, der som et varsel fulgte med hæren endnu en halv mils vej.

Munterheden vendte tilbage, da der omsider holdtes rast.

Folkene fik lov at sætte sig på deres tornystre og spise lidt beskøjter.

De store firkantede beskøjter brugtes til at komme i kødsuppen, mens de mindre, runde, var en sand lækkerbisken, og kun havde en fejl: man blev meget tørstig efter at have spist dem.

På opfordring sang Pache nu en salme, som delingen i kor gentog.

Jean smilede godmodigt, mens Maurice atter blev lettere til mode ved at se de andres ubekymrede miner og den smukke orden, som hele den dag herskede blandt folkene.

Og resten af dagsmarchen udførtes meget lystigt; dog var den sidste mils vej lidt drøj at få ende på.

Til højre havde de en lille landsby, Prosnes, de var drejet af fra hovedlandevejen og gik nu over uopdyrkede strækninger, sandede heder, hist og her beplantet med nogle fyrretræer; og hele divisionen, fulgt af det endeløse tros, trampede om mellem kratskoven, i alt dette sand, som gik dem til anklerne; ørkenen udvidede sig, man så kun en mager fårehjord, bevogtet af en sort hyrdehund.

Endelig gjorde det 106. holdt ved Dontrien, en landsby ved bredden af Suippefloden, som der løber afsted mellem en gruppe træer; den gamle kirke ligger midt i kirkegården, der helt overskygges af et kastanjetræ, og på flodens venstre bred, i en skrånende eng, rejste regimentet deres telte.

Officererne sagde, at de 4 armékorps den aften skulle bivuakere langs floden hen imod Auberine og Heutrégiville over Dontrien, Béthiniville og Pont-Faverger, en lejrfront på over 2½ mil.

Straks blæste Gaude til proviantuddeling, og Jean måtte tage benene med sig. Korporalen sørgede så godt han kunne for sine folk, og var altid rask i vendingen. Han tog Lapoulle med, og en halv time efter kom de tilbage med en svær oksesteg og et risknippe.

Under en eg havde regimentsslagteren allerede slagtet og udskåret 3 stude.

Lapoulle blev så sendt afsted efter brød, som blev bagt i Dontrien fra om middagen i alle byens bagerovne.

Og denne første marchdag var der fuldt op af alting, undtagen af vin og tobak, som forresten slet ikke skulle uddeles til soldaterne.

Da Jean kom tilbage, fandt han Chouteau og Pache i færd med at rejse teltet. Han så lidt på dem, han var jo en gammel soldat, og det stod ham klart, at deres arbejde ikke var to skilling værd.

"I nat kan dette her nok gå, vejret er jo smukt; men hvis vi fik en smule blæst, røg vi nok ud i floden. Jeg må nok vise jer, hvordan man skal tage fat."

Og han ville lige til at bede Maurice gå hen efter vand med delingens store kande, da han så, at den unge mand havde sat sig ned i græsset og trukket sko og strømper af for at se til sin fod.

"Men hvad er der i vejen med Dem?"

"Å, det er kappen i min sko, som har skrabet huden af min ene hæl. Mine andre sko var slidt op, og så købte jeg disse i Reims, de sad så godt, men det var dumt af mig, jeg skulle hellere have taget et par både."

Jean havde lagt sig på knæ og tog fat på Maurices fod, roligt og forsigtigt, som om han rørte ved en barnefod, og så rystede han på hovedet.

"Hør, ved De hvad, den ser slem ud; pas på. Når en soldat har fået spoleret fødderne, er han ikke noget værd ... Min kaptajn i Italien sagde altid, at man måtte kunne stå ordentligt på benene for at vinde sejr."

Så gav han Pache ordre til at hente vand. Forresten løb floden kun omkring 50 meter fra teltet.

Imidlertid havde Loubet tændt bål i et hul, han havde gravet i jorden, for straks at få den store suppegryde over.

Og nu sad hele delingen og så på, hvordan han puttede kødet i vandet.

De strakte sig derefter ud i græsset omkring bålet, var fulde af interesse for maden, mens Loubet med vigtige miner rørte rundt og fægtede med den store slev.

På denne march imod det ubekendte var folkene som børn eller som vilde; de optoges helt af tanken om at få mad og nattero.

Men nu fandt Maurice i sit tornyster en af aviserne fra Reims, – og Chouteau spurgte:

"Er der noget nyt fra prøjserne? Det må De læse for os."

De var gode venner, fredsommeligt stemte under Jeans stigende myndighed.

Maurice føjede sig, mens Pache, delingens syjomfru, syede på hans kappe, og Loubet pudsede hans gevær.

Først læste han om Bazaines store sejr, et helt prøjsisk armekorps var splittet ad ved Jaumonts stenbrud, og denne opdigtede historie var udsmykket med spændende enkeltheder: mænd og heste knustes mellem klipperne, en forfærdelig ødelæggelse; – ligene var så sønderhuggede – at man måtte samle dem sammen, før de kunne komme i jorden.

Derefter alenlange beretninger om den fjendtlige hærs ynkelige forfatning: soldaterne var forsultne og halvnøgne, de lå og døde som fluer langs vejgrøfterne af de græsseligste sygdomme.

En anden artikel meddelte, at kongen af Prøjsen led af diarré og Bismarck havde brækket benet, da han sprang ud af et vindue i en kro, for at undgå at falde i hænderne på zouaverne.

Det var brillant!

Lapoulle lo, så munden gik op til begge øren på ham, men Loubet og de andre, uden et øjeblik at tvivle, mente nok, de snart kunne komme til at samle prøjserne op som en flok spurve efter et haglvejr.

Og Bismarcks kolbøtte – den var ligefrem storartet!

Ja, det havde de altid sagt, zouaverne og turcoerne, det var nogle satans karle.

Der gik masser af historier om dem, i Tyskland rystede og bævede de nok, og syntes, det var en skandale at lade sig forsvare af en flok vilde.

Skønt de havde lidt svære tab ved Fräschwiller, var de stadig uovervindelige.

Klokken slog 6 på det lille klokketårn i Dontrien og nu råbte Loubet:

"Kom så og få mad, alle mand!"

Højtideligt satte delingen sig til rette i en kreds.

I sidste øjeblik havde Loubet støvet suppeurter op hos en bonde i nærheden, og det var mageløst, så det duftede af purløg og gulerødder, og så gled suppen ned i halsen som det bare fløjl!

Skeerne skrabede løs i spisebakkerne. Og Jean, der stod for uddelingen af kødet, måtte passe på at give hver sit, for hvis han ikke havde ladet ret og retfærdighed råde, var der den dag sikkert blevet spektakel.

De spiste op til sidste bid og holdt ikke op, før de var mætte.

"Nu kan I sige, hvad I vil, børn," sagde Chouteau og lagde sig tilbage, da han ikke kunne mere; "dette er min salighed behageligere end et spark, – jeg siger ikke hvor!"

Og Maurice, der var mæt og fornøjet, glemte rent, at hans fod sved rigtig slemt.

Han generedes ikke mere af sine kammeraters simpelhed; det daglige samlivs krav og fornødenheder havde skabt lighed og broderskab mellem dem alle.

Om natten sov han roligt og fredeligt i teltet, hvor de alle fem krøb sammen og var glade over at varme hinanden, når den stærke dug afkølede luften.

Desuden havde Lapoulle på Loubets tilskyndelse listet sig til at tage et par håndfulde hø henne i en stak, og i det lå de og snorkede som bisper i en gåserede.

Og i den lyse augustnat, langs de smilende bredder af Suippe, der listede sig hen under pilehanget, lyste lejrbålene hen over en strækning på to en halv mil som en række stjerner.

Tidligt næste morgen lavede de kaffe; bønnerne knustes i en spisebakke med en geværkolbe, så kom de kogende vand på og fik grumset til at gå til bunds ved at hælde en dråbe koldt vand i kaffen.

Solen stod op med kongelig pragt midt i et hav af gyldne purpurskyer, men end ikke Maurice lagde mere mærke til synskredsen og naturens skønheder; – kun Jean, den sindige bonde, betragtede med en lidt urolig mine den røde morgenhimmel, der spåede regn.

Og da de skulle marchere af, skyndte han dygtigt på Loubet og Pache, der hver havde fået tre lange, nybagte brød, og havde spændt dem oven på tornystret.

Men teltene var nu pakket sammen, remmene spændt, og de gad ikke gøre deres arbejde om igen.

Klokken slog seks på landsbykirkerne, da hæren brød op og marcherede fremad med frisk mod.

Det 106. slog næsten lige straks ind på en sidevej for at nå chausseen til Vouziers fra Reims; – det gik lige frem over stubmarker i over en time.

Nede imod nord kunne man mellem en gruppe træer øjne Béthiniville, hvor det hed sig, at kejseren havde tilbragt natten.

Og da de omsider kom ind på chausseen til Vouziers, begyndte det samme sletteland som i går, det lusede Champagnes magre marker bredte sig ud i fortvivlende ensformighed.

Nu løb Arne, en smal lille bæk, til venstre, mens nøgne strækninger i det uendelige rullede sig ud til højre i endeløse linjer.

Man marcherede gennem flere landsbyer; hen imod klokken ti skulle der gøres holdt ved Saint-Etienne, hvor soldaterne havde den glæde at finde tobak.

Syvende korps var delt i flere kolonner, – 106. marcherede alene, bag ved det var nu kun en bataljon jægere og reserveartilleriet; – og flere gange vendte Maurice sig om for at se efter det svære tros, som den foregående dag havde interesseret ham; men nu var hjorden borte, kun kanonerne rullede frem over det flade land som mørke, højbenede græshopper.

Men efter Saint-Etienne blev vejen ligefrem afskyelig, i langsomme bølgelinjer slyngede den sig gennem ufrugtbare strækninger, hvor der hist og her sås de evindelige

fyrreplantager med deres bedrøvelige mørkegrønne farve mod det lysegrønne terræn.

Aldrig havde han set mere sørgmodige omgivelser, vejen var et uføre, dårligt stensat, opblødt af de nys faldne, voldsomme regnskyl, fødderne hang fast i det grå lerælte, der klistrede som beg om skoene, folkene blev forfærdelig trætte, havde ondt ved at slæbe sig frem.

Og det forbedrede ikke sagerne at det nu atter begyndte at øse ned i spandevis.

Skytset sank så dybt ned i de opblødte hjulspor, at det var ved at blive siddende fast.

Chouteau, som bar delingens risbeholdning, var aldeles udaset, han kastede pakken fra sig rasende af utålmodighed i et øjeblik, hvor han ikke troede, nogen så ham – men nu fo'r Loubet løs på ham:

"Værsgo og lad være med det, du! Når vi ikke har noget at spise, kan vi bide os i øjnene – hvad?"

"Å skidt!" svarede Chouteau, "de har jo fuldt op af alting, de kan give os noget andet, når vi gør holdt!"

Og Loubet, som bar flæsket, blev så slået af denne bevisførelse, at han også kastede det fra sig.

Maurice pintes stadig mere, han kunne næppe træde på den dårlige fod, og haltede således, at Jean kom hen til ham.

"Nå! Det går nok slet ikke! Svider det igen i den hæl?"

Nu gjorde folkene holdt, og han gav den unge mand et godt råd:

"Træk sko og strømpe af, og gå på bar fod, så vil leret køle smerten."

På den måde lykkedes det Maurice nogenlunde at holde trop; og han følte en dyb taknemmelighed mod korporalen.

Det var et held for delingen at have med en sådan mand at gøre, han forstod sine ting, vidste altid råd og udvej, ganske vist var han kun en bonde, men han var alligevel en hædersmand.

Det var sent, da de kom til Contreuve, hvor der skulle bivuakeres.

Egnen forandrede sig, nu var de i Ardennerne.

Fra de store nøgne højdedrag, hvor 7. korps skulle slå lejr, havde man udsigt over Aisnedalen, der lå skjult under den blege tåge efter den megen regn.

Klokken 6 havde Gaude endnu ikke blæst til uddeling af naturalforplejning, og så gav Jean sig til selv at se efter, hvordan teltpælene blev rammet ned, han syntes, det blæste op til natten.

Han viste sine folk, at de skulle vælge et sted, hvor terrænet skrånede en smule, derefter måtte pælene rammes ned på skrå, og omkring selve teltet gravedes der så en lille rende, hvor vandet kunne løbe bort.

Maurice blev fritaget for ekstraarbejde, hans fod var meget øm, og han betragtede med forbavselse denne bondekarl, som nu var både dygtigere og behændigere, end han så ud.

Han var aldeles ødelagt af træthed, men han var som alle de andre, let om hjertet og vel til mode.

Siden Reims havde de ordentlig skridtet ud, de havde i to marcher tilbagelagt henved 9 mil.

Hvis de blev ved på den måde, var der ingen tvivl om, at de snart måtte kunne slå den anden tyske armé, for siden at forene sig med Bazaine, inden den tredje, som under kronprinsens

kommando lå ved Vitry-le-François, havde fået tid til at rykke mod Verdun.

"Men hvad er dette? Er det meningen, at vi skal krepere af sult?" spurgte nu Chouteau, som med et opdagede, at klokken gik stærkt til 7, uden at nogen talte om mad.

Jean havde været så forsigtig at beordre Loubet til at tænde bålet og sætte en kedel vand over, og da de ikke ejede brænde, havde han ment, det var bedst at lukke øjnene, mens folkene rev et stakit op om en have i nærheden.

Men da han snakkede om at koge sulevælling, måtte de ud med sproget og tilstå, at både flæsk og risengryn var blevet i snavset, på vejen fra Saint-Etienne.

Chouteau løj imidlertid, og svor på, at pakken var gået løs fra hans tornyster og gledet ned på vejen, uden at han så meget som havde haft en anelse om ulykken.

"I er et par bagbæster, er I," udbrød Jean rasende. "Gå her og smide den gode mad fra jer, når så mange stakkels skrog kunne have haft godt af den!"

Med brødene var det lige så galt.

De havde ligget oven på tornystrene, regnen havde pisket på dem, og de var kun en uspiselig grødmasse.

"Det ser min salighed net ud for os!" gentog han. "Vi havde alt, hvad vi behøvede, og nu har vi ikke et stykke tørt brød at bide i! I er nogle asener!"

Nu blæstes der efter sergenten, og lidt efter kom Sapin med sit fine, sørgmodige ansigt; han meldte, at der ikke var nogen mulighed for uddeling af naturalforplejning, så folkene måtte nøjes med de levnedsmidler, de selv bar.

Det dårlige vejr og føre havde hindret trosset i at følge med.

Hvad kvæget angik, var hjorden på grund af modstridende ordrer gået vild.

Senere hen rygtedes det, at 6. og 12. korps samme dag var rykket frem i retning af Rethel, hvor hovedkvarteret skulle indrettes; derfor var både levnedsmidler og befolkning strømmet til denne by; alle var ivrige efter at se kejseren; så at 7. korps fandt alting øde og tomt, hvor det kom: hverken slagtekvæg, brød eller mennesker.

Og for at sætte kronen på værket var intendanturens proviantbeholdning ved en misforståelse gået til Chesne-Populeux.

Disse idelige misforståelser og modstridende ordrer var under hele krigen en kilde til fortvivlelse for de ulykkelige intendanter, som folkene rettede de bitreste bebrejdelser imod, og som i de fleste tilfælde kun havde begået den fejl nøjagtigt at lystre en given befaling og være i rette tid på det sted, man havde stævnet dem til, men hvor tropperne så slet ikke indfandt sig.

"Det er alt sammen jeres egen skyld, I driverter!" udbrød Jean ude af sig selv af vrede. "I fortjener slet ikke, at jeg går og roder efter et eller andet I kan putte i munden! Men jeg gør det også bare, fordi jeg synes, det er min skyldighed at se til, I ikke kreperer på vejen."

Og hermed begav han sig ud på opdagelse, som enhver god korporal bør gøre det; Pache tog han med – han kunne godt lide den stille, sagtmodige fyr, skønt han var et stykke af et hældøre.

Men snart fik Loubet kig på en bondegård et par hundrede meter borte, den lå i udkanten af Contreuve, og den listige fyr mente, der kunne være noget at hole.

Han vinkede ad Chouteau og Lapoulle:

"Hør, lad os stikke af. Jeg har en anelse om, at derovre i den gård var der mulighed for at negle noget lækkert."

Og så bad de Maurice have et øje med gryden og se lidt til ilden, hvis den skulle finde på at gå ud.

Han sad på sit tæppe med den dårlige fod bar. Han så ud over lejren, hvor der var blevet svært røre, siden man havde hørt, at der ingen proviantuddeling kunne ske. Og det slog ham, at lykke og ulykke er ulige fordelt i verden, nogle delinger havde fuldt op af alting, mens andre manglede det tørre brød, alt efter som korporalen var en mand, der forstod sine ting.

Midt i denne livlige løben hid og did mellem telte og geværpyramider, så han soldater, som endnu ikke havde fået tændt en pind an, nogle lå og strakte sig i græsset med en resigneret mine, mens andre nok så glade sad og holdt måltid; Gud ved, hvad de spiste, men det så ud til at være gode sager.

Desuden så han med glæde reserveartilleriets smukke orden – det lå lidt højere oppe på skråningen; solen var ved at gå ned bag højen, den kastede til afsked sine stråler mellem to skymasser ud over kanonerne, som folkene allerede havde travlt med at befri for vejens ler og smuds.

I den lille gård, som Loubet havde kig på, havde imidlertid deres general, Bourgain-Desfeuilles opslået sit kvarter og indrettet sig ganske hyggeligt.

Han havde fundet en manerlig seng og sad nu til bords foran en æggekage og en stegt høne, hvilket satte ham i ypperligt lune.

Oberst Vineuil var kommet til for at afhandle tjenestesager, og generalen havde bedt ham spise med; de blev vartet op af en

høj, svær, blond fyr, som kun i tre dage havde tjent der på gården; han sagde, han var elsasser, og var blevet jaget hjemmefra efter Fräschwiller.

Generalen lod munden løbe, uden at tænke på karlen, som stadig gik ud og ind, han udtalte sig om hærens march, spurgte om veje og afstande, og glemte helt, at fyren ikke hørte hjemme der på egnen.

Den fuldstændige uvidenhed, generalen lagde for dagen, gjorde et ubehageligt indtryk på obersten.

Han havde garnisoneret i Mézières, gav nogle nøjagtige oplysninger, som af tvang Bourgain-Desfeuilles følgende udråb:

"Ja, er det det ikke tåbeligt! Hvor er det muligt at føre krig på et terræn, man ikke kender det mindste til!"

Obersten gjorde en modløs håndbevægelse.

Han vidste, at man straks ved krigens udbrud havde uddelt kort over Tyskland til alle de franske officerer, mens vistnok kun få ejede et kort over deres eget land.

Alt, hvad han i den sidste måned havde set og erfaret, slog ham med fortvivlelse.

Han ejede ikke spor af tillid, kunne kun vise sin tapperhed, han var en lidt svag og temmelig bornert mand, som snarere var afholdt end frygtet af sine undergivne.

"Man har dog min salighed heller ikke en gang madro!" råbte nu generalen i en gnaven tone, "hvorfor i alverden skråler de derude? Gå ud og se efter, du, elsasser, hvad?"

Men nu kom gårdens ejer ind, han var ude af sig selv, slog sig for brystet, skreg op, hylede højt: de plyndrede ham, jægere og zouaver lagde hans gård øde og stjal og røvede som ravne.

Først havde han været dum nok til at sælge æg, kartofler og kaniner, han var den eneste i landsbyen, som havde noget slags forråd.

Han snød ikke videre, puttede pengene i lommen, udleverede varerne, men der vrimlede stadig med nye købere, nu var han aldeles fortumlet, de trængte sig ind om ham, rev alt muligt til sig, rendte deres vej – og glemte at betale.

Når bønderne under felttoget skjulte deres ejendele og proviant og ofte nægtede soldaterne en drik vand, kom dette af den rædsel, de havde for at oversvømmes og blive drevet ud af deres egne boliger af hæren.

"Nå, nå, hvad kan det nytte at tage så forskrækkeligt på veje," svarede generalen, stadigt gnavent. "Hvis vi skulle være så strenge, måtte vi skyde et dusin af disse slubberter ned om dagen. Og det kan De selv indse er ugørligt, – ikke sandt, oberst?"

Og han låsede døren, ville ikke tvinges til at skride ind, mens obersten forklarede ham, at man ikke havde kunnet få uddelt naturalforplejning og at folkene selvfølgelig var sultne.

Imidlertid havde Loubet bag gården opdaget en kartoffelmark, han og Lapoulle havde straks fået usigelig travlt med at rode og grave, og deres lommer var snart stopfulde.

Men nu kaldte Chouteau på dem, han havde stået og kigget over en mur, der gik en flok gæs, en halv snes dejlige gæs, og spadserede nok så stolt om i en lille gård.

Loubet og Lapoulle ilede til og holdt råd, hvorefter Lapoulle overtaltes til at klatre over muren.

Kampen var hårdnakket. Gåsen havde nær bidt næsen af ham med sit skarpe næb, mens den med de stærke fødder rev og

kradsede ham på mave og ben.

Han måtte knuse hovedet på den med et velrettet næveslag og tog så flugten med sit bytte, mens resten af flokken højt skræppende forfulgte ham, nappede ham og flåede hans bukser forneden.

Da de tre kumpaner vendte tilbage til lejren med dyret og kartoflerne skjult i en pose, traf de Jean og Pache, som også havde haft held med sig; de havde nemlig købt fire friskbagte brød og en ost hos en gammel kone.

"Nu koger vandet til kaffe!"

"Her er ost og brød," sagde korporalen, "nu holder vi gilde!"

Men med et faldt hans blik på gåsen, som lå ved hans fødder, og han kunne ikke bare sig for at le.

Han følte på den med en kendermine, og brød ud i beundring:

"Nå, det er den smukkeste gås, jeg har set i mange tider! Den vejer nok sine 20 pund."

"Vi mødte den her ved siden af, og det lille kræ var ivrig efter at komme i lag med os!" lød Loubets vittige bemærkning.

Jean slog ud med hånden, han brød sig ikke om at trænge dybere ind i den sag.

Mad måtte man da have.

Og – herregud, det var da synd at misunde de stakkels fyre en lækkerbisken, det var vist længe siden, de havde smagt gåsesteg!

Loubet lavede i en fart bålet i stand, Pache og Lapoulle plukkede gåsen i flyvende fart, Chouteau kom løbende med en stump sejlgarn, han havde lånt hos artilleristerne, fik dyret hængt op mellem to bajonetter, som plantedes foran ilden, og

Maurice fik det hverv nu og da vende den, for at den kunne blive gennemstegt.

Og nedenunder stegen sattes en spisebakke, som fedtet snart begyndte at dryppe ned i.

Det gik aldeles storartet! Hele regimentet lugtede stegen og stod beundrende i kreds om gåsen.

Det kunne man kalde en bedre middag! Gåsesteg og kartofler, ost og brød og kaffe.

Jean skar for, og delingen spiste så længe de orkede. Og et stykke blev brag til artilleristerne til tak for sejlgarnet.

Imidlertid måtte officererne faste, marketendervognen var kørt vild, sagtens samme vej som trosset.

Når naturalforplejningen ikke kunne blive uddelt, fandt folkene som oftest på udveje, hjalp hinanden og delte med hinanden, mens officererne måtte sulte, når der var noget i vejen med marketenderiet.

Derfor smilede Chouteau også lunt; – han sad og gnavede på skroget, havde fedt op til begge øren, da kaptajn Beaudoin, som var rasende over al den uorden, stiv og stram spankulerede forbi delingen.

Han blinkede til de andre:

"Se bare til stivstikkeren! Hans tænder løber i vand. Hvad tror I, han gav for gumpen?"

Alle smilede ad kaptajnens sultne mine.

Han var slet ikke afholdt af folkene, for ung og for striks, som han var, en rigtig vigtigper og stivstikker.

Det så et øjeblik som om han havde lyst til at røfle delingen for dens upassende munterhed, men han var bange for, at

soldaterne skulle se, hvor sulten han var, derfor gik han videre med sin stive holdning og korrekte mine.

Løjtnant Rochas, som også var sulten, listede om i nærheden af den heldige deling.

Han elskede folkene, for det første, fordi han delte deres følelser for kaptajn Beaudoin – den opblæste laps, den modejunker fra officersskolen – og dernæst fordi han selv havde tjent sig op fra simpel soldat.

Han var dog ikke altid nem at komme ud af det med, grov i munden, så ens fingre sommetider kunne klø efter ham.

Jean, der havde gjort tegn til sine folk, rejste sig og gik efter Rochas bag ved teltet.

"Med tilladelse, hr. løjtnant, hvis De ikke vil tage det fortrydeligt op, så ville vi gerne ..."

Og han bød ham en spisebakke, hvori der lå et gåselår, seks kartofler og et stort stykke brød.

Heller ikke denne nat lod søvnen vente længe på sig.

De seks soldater sov straks på deres grønne øren.

Og de måtte rose Jean, som havde sat teltet så godt op, for de mærkede ikke den voldsomme blæst, som hen imod klokken 2 fo'r over lejren med stærke regnskyl; flere andre telte blev revet op, folkene fo'r op af søvne, drivvåde, og måtte rende rundt i mulm og mørke, mens deres stod fast, og de havde det på det tørre, takket være den lille rende, hvor vandet kunne løbe af.

Ved daggry vågnede Maurice, og da de først skulle bryde op klokken 8 om morgenen, fik han lyst til at stige op på højderne, hvor reserveartilleriet lå. Han ville hilse på sin fætter Honoré.

I dag gjorde foden ikke så ondt som i går, han gik ganske godt på den.

Her faldt han atter hen i beundring: der lå parken i glimrende orden, de seks batterier i en snorlige linje, så forstillingen, krudtvogne, fouragekærrer og esser. Længere borte vrinskede hestene i tøjret mod den opgående sol.

Og han fandt uden besvær Honorés telt; teltene var stillet i rækker ved hver kanon, så at man straks kunne se, hvor mange batterier, der lå.

Da Maurice kom, var artilleristerne allerede på benene, de var ved at drikke kaffe, og der var udbrudt skænderi mellem Adolphe, forrytteren, og Louis, konstablen.

I de 3 år, de havde været sammen, var det gået ganske godt med dem, de var kun uenige under måltiderne.

Louis var både klogere og mere dannet end Adolphe, ikke desto mindre fandt han sig i at lystre denne, – det var nu en skik at den, som red, kommanderede den, der gik til fods.

Louis gjorde alt ekstraarbejdet: satte telt op, passede maden, mens Adolphe kun tog sig af sine to heste, og forresten spillede herre i huset.

Uheldigvis var den magre, sortsmudsede Louis begavet med en voldsom appetit, og blev rasende, når hans høje, lyshårede kammerat med det flotte, store overskæg altid først ville tage for sig af retterne.

Nu kævledes de hidsigt: Louis havde lavet kaffen, og Adolphe skyllede i sig, som om den anden ikke skulle have en dråbe. De andre måtte lægge sig imellem og stifte fred mellem dem.

Så snart Honoré vågnede, gik han hen for at se til sin kanon, fik natteduggen tørret af med stor omhyggelighed, som om den

var et ædelt dyr, der kunne blive forkølet.

Han stod nu og så med forelskede blikke, hvorledes den skinnede i morgensolen, da han med et fik øje på Maurice.

"Er du der! Ja, jeg vidste nok, at dit regiment lå her i nærheden, – jeg har i går fået brev fra Remilly; jeg ville ned og se efter dig ... kom med og drik et glas hvidvin med mig."

For at være alene med fætteren, førte han ham hen til den lille gård, som soldaterne i går havde plyndret, og hvor ejeren, der stadig ville tjene et par skillinger, havde indrettet en slags vinstue ved at slå et fad vin op.

Foran døren stod han på et bræt og skænkede løs til 20 centimer pr. glas. Den svære, blonde elsasser hjalp til.

Honoré skulle lige til at klinke med Maurice, da hans blik faldt på karlen; han så et øjeblik på ham, så svor han en drøj ed:

"Så skulle da Satan og al hans yngel ... Goliath!"

Og han styrtede frem og ville gribe sin fjende i struben.

Men bonden, som troede, at optøjerne fra i går begyndte på ny, løb tilbage i huset og barrikaderede sig.

Der blev et øjebliks forvirring, alle soldaterne fo'r frem, mens Honoré som en rasende dundrede på døren og skrålede:

"Men så luk dog op, dit tykhovedede fæ! Det er jo en spion! Jeg siger jer, det er en spion!"

Nu var Maurice ikke i tvivl om, at hans fætter også forrige gang havde haft ret.

Han genkendte den mand, de ved Mühlhausen havde løsladt af mangel på beviser, og denne mand var Goliath, gamle Fouchards forhenværende gårdskarl.

Da bonden omsider besluttede sig til at åbne døren, gennemsøgte man forgæves hele gården.

Fyren var sagtens flygtet ud ad et af bagvinduerne, som stod på vid gab, men skønt man søgte både hist og her og alle vegne, var det umuligt at finde spor af elsasseren, den lyshårede kæmpe, i hvis påhør general Bourgain-Desfeuilles så ugenert havde tilstået sit ukendskab til omegnen.

Maurice måtte trække Honoré med sig; han ville ikke have, at fætteren i sin fortvivlelse skulle fortælle den sørgelige historie til kammeraterne.

"Så skulle da den lede Satan også … jeg kunne have kvalt ham, den skurk! … Jeg kogte netop af raseri, siden jeg i går fik det brev hjemmefra …"

De var kommet om bag ved gården, og stod nu ved en høstak, hvor de satte sig ned.

Honoré gav Maurice det omtalte brev.

Det var en ganske almindelig kærlighedshistorie mellem Honoré Fouchard og Silvine Morange.

Hun var en smuk, sortøjet pige, hvis moder, en forført fabrikspige fra Raucourt, var død, da Silvine endnu var et barn. Doktor Dalichamp var en brav mand, der altid var rede til hjælpe de mange ulykkelige mennesker, han som læge kom i berøring med.

Han havde taget sig af den små og fået hende anbragt som tjenestepige hos gamle Fouchard.

Ganske vist var den gamle mand forskrækkelig gerrig og nærig, – men hos ham blev der passet på hende, og hun kunne tjene sit brød, hvis hun gad tage lidt fat.

I alt fald var hun da ikke udsat for de fristelser, som truede fabrikspigerne.

Nu hændte det, at husets søn elskede den unge pige, der gengældte hans kærlighed i tugt og ære.

Da hun var 16 og han 20 år, trak han et godt nummer og ville så gifte sig med hende.

Men faderen blev som en rasende over dette giftermål, svor og bandede, at de ikke fik hinanden, før de havde fået livet af ham; – og beholdt pigen hos sig med den bagtanke, at sønnen ville forføre hende og så glemme sine planer om giftermål.

I to år vedblev de unge at elske hinanden som før, men efter en frygtelig scene mellem fader og søn, kunne denne ikke udholde at blive hjemme, – han meldte sig til hæren og blev sendt til Afrika, mens den gamle stadig beholdt Silvine i sin tjeneste; – han havde ikke noget at udsætte på hende, men en fattig pige ville han ikke have til svigerdatter.

Så var det da, at det forfærdelige skete.

Silvine havde svoret at vente på Honoré – og kort efter hans afrejse lod hun sig besnakke af Goliath Steinberg, *prøjseren*, som de kaldte ham – en stor, kraftig karl med lyst, krøllet hår og et skikkeligt, smilende, rødmosset ansigt; – han havde tjent hos gamle Fouchard i noget over tre måneder, og havde været Honorés kammerat og fortrolige.

Var det den gamle, snu bonde, som havde fået prøjseren til at lægge sine garn ud efter vennens kæreste, havde Silvine givet efter i et svagt øjeblik, eller var hun halvt om halvt taget med vold; fortvivlet som hun var over at vente og over at være skilt fra den, hun holdt så meget af?

Hun vidste ikke selv, hvorledes det hele var gået til, hun gik rundt som i en ond drøm; – og fandt sig i nødvendigheden af et giftermål med prøjseren.

Han var stadig venlig og smilende, men mente, det var bedst at vente med at gifte sig, til barnet var født.

Og kort før dette skete, forsvandt han en skøn dag og viste sig ikke mere i Remilly.

Det sagdes, at han havde fæstet sig på en gård ad Beaumont til.

Det var nu tre år siden, at dette var sket, og alle var efterhånden enige om, at den skikkelige, smilende Goliath var en af de spioner, som Prøjsen i disse år sendte ind i østprovinserne.

Da Honoré fik sandheden at vide, lå han syg på lazarettet i tre måneder; – de troede i Afrika, at det var den stærke sol, der havde taget på ham; – men han afslog på det bestemteste at benytte sig af den orlov, man tilbød ham, – han ville ikke hjem, kunne ikke tænke på at gense Silvine med en anden mands barn på armen.

Mens Maurice sad i høstakken og læste brevet, rystede artilleristens hænder; – det var jo Silvine, der havde skrevet til ham, – og det var første gang, han havde hørt direkte fra hende.

Hvad var det dog, der nu, – efter års forløb – havde fået denne ydmyge, føjelige, tavse unge kvinde til omsider at tage bladet fra munden?

Honoré mindedes de store, blide, sorte øjne, der undertiden kunne se så sælsomt bestemte ud, – trods det slaveri, hun hele sit liv havde været i.

I brevet stod der ganske simpelt, at hun vidste, han var i krig, – og nu kunne hun ikke holde ud, at han måske skulle falde på den tanke, at hun ikke mere brød sig om ham.

Hun holdt af ham, som hun alle dage havde gjort, hun havde aldrig haft tanke for nogen anden på jorden, og hun elskede ham og ham alene lige til døden.

Dette gentog hun på alle fire sider, – de samme ord, de samme vendinger kom tilbage, hun søgte ikke at undskylde det skete, ja prøvede end ikke at komme med nogen som helst forklaring.

Og barnet, – det havde hun ikke nævnt, – det hele var kun et farvel, fuldt af uendelig overstrømmende kærlighed.

Maurice fik tårer i øjnene, – i gamle dage havde fætteren ofte betroet sig til ham.

Han så op, mødte den andens fugtige blik, og trykkede ham broderligt til sit bryst.

"Min stakkels Honoré!"

Men underofficeren blev hurtigt herre over sin bevægelse.

Han puttede omhyggeligt brevet ind under uniformen, som han atter knappede til.

"Ja, det kan nok spolere et menneskes liv, den slags ting! ... Åh ... den skurk ... havde jeg dog bare kunnet kvæle ham. – Nå, ... vi mødes måske endnu en gang!"

Nu lød der signaler, og de to unge mennesker tog hastigt afsked og ilede rask hen til deres telte.

Imidlertid gik opbruddet ikke særlig hurtigt den morgen og tropperne stod med fuld oppakning og ventede lige til klokken 9.

En sær usikkerhed havde bemægtiget sig førerne; – den korrekte beslutsomhed, som karakteriserede marchen den foregående dag, var borte.

Og sælsomme rygter gik mellem folkene: der taltes om de tre andre korps' march mod nord; 1. til Juniville, 5. og 12. til Rethel; – en march, som man ikke forstod; – ja, den var måske iværksat for at proviantere.

Efter al sandsynlighed gik det altså ikke mere mod Verdun.

Hvorfor i al verden havde man atter spildt en hel dag?

Det allerværste var, at nu kunne fjenden ikke være ret langt borte, for officererne havde bedt folkene at tage benene med sig, – ellers kunne efternølerne let falde i hænderne på det fjendtlige kavaleris rekognosceringspatruljer.

Det var den 25. august; senere hen kom Maurice til at huske på, at Goliath den dag forsvandt, og han var overbevist om, at spionen havde givet den tyske stab underretning om Châlonshærens march, der havde fået den tredje hær til at forandre front, for netop den påfølgende dag forlod kronprinsen Revigny og udviklingen begyndte.

Den prøjsiske hær omringede de franske troppemasser ved kæmpemæssige ilmarcher – seks mil om dagen – i fuldstændig orden gennem Champagne og Ardennerne.

Mens de franske nølende og vankelmodige trampede om på samme sted, som slået med lamhed, drev prøjserne dem som en umådelig klapperkæde hen imod skovene ved grænsen.

Omsider rykkede man frem; – og den dag svingede armeen om venstre fløj.

Det 7. armékorps tilbagelagde kun to små mil mellem Contreuve og Vouziers, mens 5. og 12. stod stille ved Rethel og først standsede ved Attigny.

Fra Contreuve til Aisnedalen begyndte det nøgne sletteland igen, i omegnen af Vouziers løb vejen over grå jorder og

ufrugtbare småhøje, uden træer, uden huse.

Alt var her øde og bedrøveligt at se på; og kort som dagsmarchen var, blev den tilbagelagt i en mat og meget træt stemning, der gjorde den endeløs lang.

Klokken 12 kaldtes rast på venstre bred af Aisne, der bivuakeredes midt i det forladte landskab, fra hvis højdepunkter man havde udsigt over dalen og dominerede vejen til Monthois, der løber langs floden og hvorfra man ventede at se fjenden komme.

Og Maurice henfaldt igen i den dybeste forbavselse, da han på denne tomme Monthoisvej fik øje på Marguerittes division, på hele reservekavaleriet som skulle støtte 7. korps og afsøge egnen for hærens venstre fløj.

Et rygte gik, at den skulle sendes op til Chesne-Populeux.

Hvorfor i Himlens navn blottedes den eneste truede del?

Hvorfor rykkede disse 2000 kavalerister mod midtpunktet, hvor de var aldeles unyttige?

Hvorfor udsendtes de ikke til rekognoscering langt forud for fodfolket?

Og det værste var, at de her faldt midt i 7. korps bevægelse – de var lige ved at bryde kolonnerne, og der blev en rædsom forvirring – mænd, heste og kanoner i usigelig uorden.

I to stive timer måtte de afrikanske jægere vente udenfor Vouziers.

Ved et tilfælde fik Maurice øje på Prosper, som havde fået sin hest drevet hen til en lille dam; og de snakkede sammen et kort øjeblik.

Jægeren var helt fortumlet, han vidste ingenting, fattede ingenting af hvad der var sket, siden de forlod Reims: jo, der

havde han da set to ulaner, nogle sataner, som kom til syne og lige så hurtigt blev borte igen, uden at nogen moders sjæl begreb, hvor de kom fra, og hvor de fo'r hen.

Der gik historier om disse flyvende ryttere, fire ulaner galoperende med ladt revolver i hånden gennem en by; over halvanden mil fra deres korps.

De var her og der og allevegne, red foran kolonnerne som en bisværm og dannede en bevægelig dækning, som fodfolket rykkede frem bag ved i al magelighed, som var der fred og ingen fare.

Og Maurices mod sank, da hans blik svævede hen over vejen med det frygtelige virvar af husarer og jægere, der kun gjorde lille nytte.

"Nå, farvel da, Prosper," sagde han og trykkede jægerens hånd. "Måske bliver der alligevel brug for jer deroppe."

Men Prosper trak på skuldrene, han var led og ked af det hele.

Med en træt mine lod han hånden glide over Zéphirs hals.

"Jo pyt, du! Her sprænger vi de stakkels dyr; og os bruger man til ingenting! Det er væmmeligt, rigtig væmmeligt er det!"

Den aften, da Maurice ville trække sin strømpe af og se til sin hæl, der pinte ham slemt, fulgte skindet med og blodet sprang frem.

Han sagde "Av" så højt, at Jean vendte sig om med en urolig mine:

"Men hvad er dette her! Det bliver rent galt, De kan snart få lov at blive liggende! Lad mig hjælpe Dem!"

Han knælede ned og vaskede såret ud, så forbandt han foden med rene klude.

Let og sagte, næsten moderligt, rørte han ved den dårlige fod, hans tykke fingre var behændige og smidige, når det var nødvendigt.

Maurice var dybt rørt, hans øjne blev fugtige; – i en usigelig trang til broderlig ømhed hvilede hans blik på denne klodsede bondekarl, som han først havde hadet og så ringeagtet.

"Du er en brav fyr ... tak skal du have, gamle!"

Og Jean så glad ud, han sagde også "Du" med et venligt smil på det sindige, alvorlige ansigt:

"Ingen årsag, lille ven! ... Jeg har lidt tobak – nu skal du få en cigaret!"

5

Næste morgen vågnede Maurice, mør i alle lemmer og med hold over skulderen efter natten i teltet.

Han var endnu ikke vant til at ligge på den bare jord – og da det var blevet forbudt folkene at trække sko og strømper af, da en sergent havde gjort runde i teltene for at se efter, om alt var i orden, var hans fod værre – øm og dårlig – for ikke at tale om, at hans ben var stive af kulde, da han havde været så uforsigtig at stikke dem ud under teltet, fordi han var træt af den krumbøjede stilling.

Jean sagde straks til ham:

"Hør, lille ven! hvis vi skal videre i dag, gør du bedst i snakke med doktoren, og ser at blive smidt op på en vogn."

Men ingen vidste besked, de mest modstridende rygter gik mellem folkene.

Et øjeblik så det ud, som om man brød op, – hele armeen satte sig i bevægelse ad Vouziers til, kun en brigade af 2. division blev efterladt på Aisnes venstre bred for at hold øje med vejen til Monthois.

Så gjordes der med ét holdt hinsides byen på højre flodbred; geværerne blev stillet i pyramider i den engstrækning, der lå langs begge sider af vejen til Grand-Pré.

I dette øjeblik travede husarerne afsted, og deres afmarch gav anledning til allehånde slutninger.

"Hvis vi bliver liggende her, går jeg ikke til doktoren," sagde Maurice, som ikke følte sig tiltalt ved tanken om ambulancevognen.

Og snart fik man vide, at tropperne skulle vente her, indtil general Douay havde fået nøjagtige oplysninger om fjendens bevægelser.

Siden generalen den foregående dag havde set Marguerittes division rykke op på Chesne-Populeux voksede hans uro med hver time; han vidste, at han var uden dækning, at ikke en sjæl vågede over passene ved Argonne, og at han kunne blive angrebet, hvad øjeblik det skulle være.

Og nu havde han sendt 4. husarregiment ud på rekognoscering, de skulle rykke frem til passene ved Grand-Pré og Croix-aux-Bois, og havde befaling til for enhver pris at skaffe underretning om fjendens stilling.

Ved de energiske foranstaltninger af borgmesteren i Vouziers, havde man i går fået uddelt både brød, kød og fourage, og hen imod klokken 10 fik folkene lov til at sætte suppegryden på ilden, da alle pludselig skræmtes op med en ny afmarch: Bordas brigade rykkede frem og tog samme vej som 4. husarregiment.

Så! Hvad var nu det for anstalter? Skulle de nu igen jages fra den smule mad, ligesom gryden var ved at komme i kog?

Men officererne forklarede, at Bordas brigade havde ordre til at besætte Buzancy, to kilometer derfra.

Andre lod sig rigtignok forlyde med, at husarerne var stødt på en overlegen fjendtlig styrke, og at brigaden var sendt dem til undsætning.

Nu fik Maurice sig rigtig hvilet ud et par timer. Han lagde sig i en mark, og ganske døsig af træthed lod han sit blik glide hen over den grønne Aisnedal, over de frodige enge med trægrupper, som floden langsomt listede hen imellem.

Længere nede ved broen steg røgen op af høje fabriksskorstene, mens selve byen lukkede dalen og lå terrasseformet op ad skråningen; kirken med det sine spir og sit kuppelformede tårn hævede sig højt over tagenes rækker.

Og denne smukke lille by i horisonten, midt i det grønne, syntes ham fuld af en sælsom ynde; det var ham, som blev han atter barn, og han mindedes sine ture til Vouziers i fordums dage, da han boede i sin fødeby, Chesne-Populeux.

I en hel time lå han hensunket i drømmerier og glemte alle sine bekymringer.

Suppen var for længst spist, og stadig ventede tropperne, da der henimod totiden opstod et røre, som lidt efter lidt bredte sig over hele lejren.

Der blev udstedt ordrer, alle tropperne blev stillet op på højderne mellem de to landsbyer, Chestres og Falaise, der lå et par kilometer fra dalen.

Ingeniørerne begyndte på løbegrave og opkastede dækninger, mens reserveartilleriet besatte en høj.

Og der gik det rygte, at general Bordas havde sendt en stafet med melding om, at han ved Grand-Pré havde mødt en overlegen styrke af fjender, og som følge deraf måtte trække sig tilbage til Buzancy, så at man kunne befrygte, at tilbagetoget til Vouziers blev afskåret.

Derfor lod den øverstkommanderende 7. korps stille op, han troede, angrebet var nært forestående og ville være beredt på at tage det første stød, indtil resten af hæren kunne komme ham til hjælp, og en af adjudanterne blev sendt afsted for at meddele marskallen sagernes stilling og bede ham om undsætning.

Desuden sendtes trosset og proviantvognene, der om natten var stødt til korpset, straks på må og få i retning af Chagny. Generalen var bange for, at det lange vogntog skulle hindre troppernes bevægelser når det gik løs.

"Så bliver det alvor denne gang, hr. løjtnant?" tillod Maurice sig at spørge Rochas.

"Ja, det kan De bande på," svarede løjtnanten og slog om sig med de lange arme. "Og I skal se, det vil gå varmt til om lidt."

Og alle folkene var glade; de blev for hvert øjeblik livligere, alt som de tog opstilling mellem Chestres og Falaise; så skulle de da endelig se disse prøjsere, som de havde læst så meget om i bladene, der fortalte, at de var så udasede og ødelagte og forsultne og pjaltede.

De var alle utålmodige, for det var vel ingen kunst at få gjort kål på sådan en flok elendige stympere.

Håbet om en let sejr gjorde alle soldaterne rigtig modige.

"Det er minsandten også på tiden, det bliver til noget med os," bemærkede Jean. "Vi har da længe nok rendt her og leget skjul, siden vi gik fejl af hinanden der ved grænsen efter det slag, de vandt ... Men – ved nogen, om dette er de samme, som slog Mac-Mahon?"

Men Maurice kunne ikke give ham svar på dette. Efter hvad han i Reims havde læst, syntes det ham næsten umuligt, at den tredje hær under kronprinsens kommando allerede kunne være her ved Vouziers, når den for to dage siden lå ved Vitry-le-François.

Han havde rigtignok hørt noget om en fjerde hær under anførsel af prinsen af Sachsen, der skulle operere ved Maas: den

måtte der sikkert være tale om, skønt han undrede sig over, at den så hurtigt havde kunnet nå til Grand-Pré.

Men hvad der dog gjorde ham rent fortumlet og forstyrret i hovedet, det var at høre general Bourgain-Desfeuilles spørge en bonde fra Falaise om Maas løb forbi Buzancy og om der var ordentlige broer.

Med uvidenhedens overlegne ro erklærede generalen for øvrigt, at man ventede et angreb af 100.000 mand, kommende fra Grand-Pré, mens en anden styrke, – på 60.000 mand – rykkede frem fra Sainte-Menehould.

"Og foden?" spurgte Jean.

"Den mærker jeg ikke noget til!" svarede Maurice smilende. "Når vi skal slås, går det nok alt sammen!"

Og det havde han ret i, han var så ophidset, at han næppe følte, at han gik på jorden.

Men – det var da også utroligt – under hele felttoget havde han ikke brugt én patron!

Han havde været ved grænsen – tilbragt den skrækkelige nat ved Mühlhausen, uden at øjne en prøjser, uden at løsne et skud; så havde de trukket sig tilbage til Belfort, til Reims, og nu i fem dage gik det mod fjenden, – stadig uden at lugte krudt.

I seks uger havde han været soldat, han var gået med fuld af begejstring – havde drømt om slag og sejr lige straks, – og det var kun lykkedes ham at spolere sine stakkels fødder ved at traske rundt langt fra valpladsen og fjenden.

Derfor var han den utålmodigste af de utålmodige, der stod med blikket fæstet på vejen til Grand-Pré, som strakte sig lige ud i en uendelighed mellem to rækker høje, smukke træer.

Under ham bredte dalen sig, Aisne randt midt i den som et sølvbånd med en grøn kant af pil og poppel, – men stadig droges hans blik uimodståeligt til vejen.

Hen imod klokken fire skræmtes man op. Fjerde husarregiment kom tilbage ad en lang omvej.

Historier om sammenstød med ulanerne gik fra i mund til mund, alt bekræftede folkenes tro på, at det afgørende øjeblik nærmede sig.

To timer senere kom en ung stafet og forklarede, at general Bordas ikke turde forlade Grand-Pré, da han var vis på, at vejen til Vouziers var afskåret, – hvilket forresten slet ikke var tilfældet, siden stafetten var kommet uhindret tilbage.

Men det kunne naturligvis ske hvert øjeblik, og general Douay red i spidsen for sin division afsted, for hurtigst muligt at komme sin 2. brigade til undsætning, og mellem de to trærækker kunne øjet længe følge tropperne, inden de forsvandt i det voksende tusmørke.

Oberst Vineuil gjorde en runde for at se, om tropperne var i den behørige orden til natten.

Det forbavsede ham, at han ikke fandt kaptajn Beaudoin på sin post, og da den unge mand netop i samme øjeblik kom til med den undskyldning, at han havde spist frokost med baronesse Ladicourt, fik han en ordentlig overhaling, som han forresten tog med sin sædvanlige korrekte holdning.

"Børn," sagde nu obersten, mens han gik rundt blandt folkene, "vi bliver efter al sandsynlighed angrebet i nat; – ellers ganske sikkert i morgen tidlig ved daggry ... lad mig se, I er parate og husk på, 106. regiment har aldrig vendt fjenden ryggen."

Alle råbte hurra, alle var enige om at ønske, at det omsider måtte "brænde løs", de var lede og kede af at traske rundt i uvished.

Da soldaterne havde fået varm mad om formiddagen, nøjedes de nu med kaffe og beskøjter.

Det var forbudt at lægge sig til ro den nat.

Forposter blev sat på udkig i 700 meters afstand og skildvagterne stod helt ned til Aisnes bred.

Alle officererne vågede om vagtblussene.

Og mod en lav mur så man nu og da dansende skygger; broderier og sabler, som glimtede i bålets flakkende skær: det var stabsofficererne og den øverstkommanderende, der ilede ned til vejen for at spejde ud i mørket efter den mindste lyd – man var i dødelig ængstelse angående 3. divisions skæbne.

Hen imod klokken et blev Maurice sat som skildvagt på en fremskudt og farlig post i kanten af en frugthave mellem floden og vejen.

Natten var sort som beg.

Og så snart han blev alene i det sovende landskabs knugende stilhed, følte han, hvorledes angsten sneg sig over ham, en sælsom rædsel, han aldrig før havde kendt, som trængte sig gennem marv og ben og rystede hele hans legeme i harme og skam.

Han vendte sig om, så efter vagtblussene, men træerne skjulte dem vel for hans blik, for bag ved ham lå kun et hav af mørk nat; helt langt borte skimtede han lys i Vouziers, hvor indbyggerne havde hørt tale om det forestående slag og ikke turde gå til ro.

Maurice var ved at miste forstanden ved en opdagelse, han gjorde, da han lagde sin bøsse til kinden: han kunne ikke se skydekornet, så mørkt var det!

Og nu begyndte en skrækkelig ventetid; han anspændte alle sine kræfter for at opfange den mindste lyd, så at det til sidst susede og brusede for hans øren.

Når et blad raslede, når en dråbe faldt ned fra træerne, når et insekt sprang, lød det for ham som et tordenskrald.

Var det ikke hestetrampen, var det ikke skytsets rumlen, han nu hørte der – til højre?

Lød der ikke til venstre forsigtig hvisken af dæmpede stemmer, – en forpost, som kom krybende for at overrumple ham?

Tre gange var han lige ved at løsne et skud og gøre anskrig.

Men frygten for at tage fejl, gøre sig til latter, holdt ham tilbage på samme tid som den øgede hans elendighed.

Han havde lagt sig på knæ med venstre skulder støttet mod et træ; han syntes, han havde stået på post i timevis, begyndte at tro, de andre havde glemt ham og var draget bort uden ham.

Og lige med et forsvandt hans rædsel, han skelnede vejen, – den, der dog lå 200 meter borte, – han hørte taktfaste fodtrin, og han var aldeles vis på, at dette måtte være de med så megen ængstelse ventede tropper – det var general Douay, som kom tilbage med Bordas brigade.

I samme øjeblik kom afløsningen, han havde knap nok stået på post den reglementerede time.

Det var ganske rigtigt 3. division, der kom tilbage til lejren og beroligede de beængstede førere. Men alle mulige

forsigtighedsregler skærpedes, for efterretningerne om fjenden bekræftede troen på et slag med det allerførste.

Der var taget et par fanger: nogle mørke ulaner, der sad stumme og stive, indhyllede i deres røde kapper og svarede ikke på noget spørgsmål.

Og nu blev det dag, en regnfuld grå morgen lyste ud over de utålmodige tropper, som begyndte at slappes af den evindelige venten uden resultat.

Nu havde folkene i 14 timer ikke fået et øjebliks søvn. Klokken syv meldte løjtnant Rochas, at nu kom Mac-Mahon med hele hæren.

Sandheden var, at general Douay som svar på gårsdagens melding om det uundgåelige sammenstød havde fået et brev fra marskallen, der bød ham holde stand, indtil han kunne få sendt undsætning: bevægelsen fremad var standset, 1. korps rykkede mod Terron, 5. mod Buzancy, men 12. skulle blive i anden linje ved Chesne-Populeux.

Og så begyndte man igen at vente, nu var det altså ikke mere et sammenstød med fjenden, det var et stort afgørende slag, man forberedte; hele hæren rykkede bort fra Maas mod syd, i retning af Aisnedalen; og heller ikke i dag turde man give folkene lov at lave varm mad, atter måtte de nøjes med kaffe og beskøjter, – for – nu var det da vist, at inden middag måtte det "brænde løs" – det sagde de alle sammen, ingen vidste egentlig hvorfor.

En adjudant blev sendt afsted til marskallen for at påskynde troppernes fremrykning, for man fik stadig mere sikrere efterretninger om, at de to fjendtlige hære nærmede sig, og tre timer senere red en anden officer i galop til Chesne, hvor

hovedkvarteret skulle være, for at bede om ordrer; således steg ængstelsen som følge af den foruroligende efterretning en af egnens sognefogeder bragte general Douay: 100.000 mand var set i Grand-Pré, mens en lignende styrke rykkede frem over Buzancy.

Klokken blev 12, stadig ikke en eneste prøjser.

Klokken 1, klokken 2 – ikke et spor af fjenden.

Og så sneg trætheden og tvivlrådigheden sig atter over folk og førere.

I hånske ord spottedes der over generalerne.

De havde sagtens set deres egne skygger; det var vist bedst, de brugte deres kikkerter.

Det var nogle nette fyre, som gjorde allerhelvedes anstalter og kvalm for ingen verdens ting.

Et vittigt hoved bemærkede:

"Dette her er nok ligesom ved Mühlhausen."

Ved disse ord løb en kold gysen gennem Maurices legeme.

Han mindedes denne idiotiske flugt, denne vanvittige panik, som rev 7. korps afsted, uden at nogen havde så meget som øjnet en tysker i 5 mils omkreds.

Siden fjenden endnu ikke havde angrebet dem, 24 timer efter skærmydslen ved Grand-Pré, måtte det ganske sikkert være en rekognosceringspatrulje, der var stødt på 4. husarregiment.

Hæren var måske langt borte, et par dagsmarcher, mente man nu.

Pludselig fo'r han sammen af angst ved tanken om den kostbare tid, man her spildte.

I hele tre dage havde tropperne ikke tilbagelagt mere end én mil, de var rykket fra Contreuve til Vouziers.

Den 25. var de andre korps gået mod nord for at proviantere; nu, den 26. marcherede de tilbage for at møde fjenden, der slet ikke indfandt sig.

Ved de forladte pas i nærheden af Argonne havde Bordas brigade bildt sig ind, den var i stor fare, hele divisionen var ilet den til undsætning; derpå var 7. korps, hele hæren fuldstændig til ingen nytte, skræmmet op.

Og Maurice tænkte på, hvor kostbar hver time var, når man ville iværksætte den afsindige plan om at støde til Bazaine, en plan, som kun en genial feltherre var i stand til at udføre med solide tropper, som i stormmarch rykkede frem, lige efter næsen, over alle mulige og umulige hindringer.

"Det går ad Helvede til!" sagde han til Jean i fortvivlelse, da dette pludselig stod for ham med rædsom klarhed.

Og da korporalen spilede øjnene op uden at forstå, vedblev han med dæmpet stemme, udtalte sin mening om anførerne:

"De er ikke så dårlige, som de er dumme. Og så har de stadig uheld med sig. Ved ingenting, ser ikke længere frem end deres næse rækker. Har hverken plan eller idé – og så stadig skæbnen imod sig – ja – det er jo det frygtelige – vi har alting mod os, og det går ad Helvede til!"

Og denne modløshed, som Maurice, dannet som han var, forstod og begreb, den lagde sig nu over tropperne som en tung byrde, mens de stod her uden at røre sig, stod og ventede, ingen kunne sige hvorfor.

Tvivl, en mørk anelse om tingenes sande stilling, sneg sig efterhånden ind i de tykkeste hoveder, og der var snart ikke en mand i de lange rækker, som ikke følte en trykkende ængstelse

over de slette førere, over alle disse forsinkelser, over alt dette nøleri, som kun kunne bringe dem alle ulykke.

Hvad stod de her efter, i Herrens navn! siden der ikke var en eneste pikkelhue at se?

Enten ville de slås, og det straks, eller også skulle de have nattero og madro!

Nu kunne det min salighed være nok!

Siden den sidste adjudant var sendt afsted efter ordrer, steg ængstelsen med hvert minut, der dannedes grupper, som talte og fægtede med armene af ivrighed.

Officererne blev smittet af ophidselsen, og vidste ikke, hvad de skulle svare folkene, som fordristede sig til at komme med spørgsmål.

Da rygtet derfor ved femtiden gik, at man brød op for at trække sig tilbage, blev der almindelig glæde over hele lejren, et lettelsens suk lød fra alles bryst.

Nå, så sejrede da omsider den sunde fornuft! Kejseren og Mac-Mahon, som aldrig havde været begejstrede for marchen mod Montmédy var blevet ængstelige ved igen at være overhalet og at stå overfor kronprinsen af Sachsen og kronprinsen af Prøjsens hære, opgav den umulige plan om at forene sig med Bazaine og trak sig tilbage over fæstningerne i Nordfrankrig for derfra at samles om Paris.

7. korps skulle rykke op mod Chagny over Chesne, mens 5. drog mod Poix, 1. og 12. mod Vendresse.

Men når de til syvende og sidst trak sig tilbage – hvorfor var de så rykket frem helt til Aisnedalen, hvorfor havde de spildt så mange dage, hvorfor havde de tålt så mange strabadser til

ingen nytte; – når det havde været så nemt, så logisk, fra Reims at besætte fæstningerne i Marnedalen.

Her var altså hverken ordentlig ledelse eller feltherredygtighed eller blot sund fornuft!

Men nu kom ingen med ørkesløse spørgsmål, alle var overbærende af glæde over denne sidste fornuftige beslutning, over at man nu greb til det eneste middel, der kunne redde hæren ud af den hvepserede, man havde rodet den ind i. Alle, lige fra generalerne og nedefter, havde den overbevisning, at hæren under Paris' mure ville finde den gamle sejrssikkerhed, at tropperne der ville være uovervindelige, og at prøjserne der sikkert kom til at bide i græsset.

Men nu måtte man se at komme fra Vouziers og afsted til Chesne straks næste morgen ved daggry, – ellers kunne det let blive for sent; derfor blev der røre i lejren. Signalerne lød, ordrerne krydsede hinanden, mens bagagevogne og tros blev sendt afsted straks for ikke at hindre arrieregardens bevægelser.

Maurice var glad.

Men just som han skulle til at forklare Jean, hvad der foregik, brød et smertensskrig over hans læber, nu, da ophidselsen var forbi, pinte hans fod ham igen, den var tung som en sten, han kunne næppe flytte den.

"Så, hvad er nu det! Er det nu galt igen?" spurgte korporalen bedrøvet.

Og det var atter den fornuftige bondekarl, der hittede på råd.

"Hør, du! sagde du ikke før, at du havde bekendte i Chesne? Du skulle få lov af doktoren at køre dertil, hvor du kunne hvile dig ordentligt ud i en god seng. Hvis du i morgen er bedre, kan

du komme med os, når vi marcherer forbi ... Hvad siger du til det?"

I Falaise havde Maurice truffet en af sin faders gamle venner, en gårdejer, som netop skulle til Chesne med sin datter, og hvis køretøj allerede var forspændt.

Men doktor Bouroche var i dårligt humør og meget kort for hovedet; han så på foden, og da Maurice bad om tilladelse til at køre til Chesne, udbrød han meget unådigt:

"Kør De pokker i vold! Vi har nok ømskindede og lækkersultne krabater; kør De bare med samt Deres fod!"

Da Jean havde hjulpet Maurice op i vognen, vendte den unge mand sig om og trykkede vennen i sine arme, som om de skiltes for livet.

Ingen vidste jo, hvad der kunne hænde på tilbagetoget, med fjenden i hælene.

Maurice var forbavset over at mærke, hvor fast han allerede havde sluttet sig til korporalen.

To gange vendte han sig om for at vinke, og så var han udenfor lejren, hvor man nu tændte store bål, som skulle narre fjenden, mens man ganske stille brød op ved daggry.

Hele vejen sad gårdmanden og hylede over de græsselige tider.

Han havde ikke turdet blive i Falaise og nu fortrød han allerede, at han var taget fra sin gård, for hvis fjenden stak den i brand var han i bund og grund ruineret.

Datteren græd hele tiden.

Men Maurice lod ham snakke, han var halvdød af træthed, og havde ikke kørt ret længe, før vognens bevægelser vuggede ham i søvn.

Hestene travede rask ud, og på mindre end halvanden time havde de tilbagelagt vejen mellem Vouziers og Chesne.

Klokken var knap 7, det var lige begyndt at mørknes, da den unge mand, forbavset og rystet af en kuldegysning, steg ned på torvet ved broen over kanalen, lige udenfor det lille gule hus, hvor han havde tilbragt de første 20 år af sit liv.

Og ganske mekanisk styrede han sine skridt hen imod døren, skønt huset for halvandet år siden var blevet solgt til en dyrlæge.

Og til bondemanden, som spurgte ham ud, sagde han, at han så godt kunne finde vej i byen; derpå takkede han ham for hans forekommenhed.

Men da han stod ene midt på den lille plads, ved brønden, svigtede hans hukommelse ham med ét, pludselig vidste han slet ikke, hvor han ville hen.

Jo, nu kom han i tanker om det, han ville jo hen til prokuratoren, til Desroches, hvis hus stødte op til det hus, hvor han var opvokset, den gamle frue, prokuratorens moder, var en meget god veninde af hans moder, og hun havde i gamle dage forkælet ham på alle mulige måder.

Men alting forekom ham så forandret, der var vendt op og ned på den ellers så stille by, et helt armékorps lå inden for dens porte, gaderne vrimlede af officerer, stafetter, drivere og efternølere af alle arter.

Han fandt ganske rigtigt kanalen, der delte pladsen, og hvor en smal stenbro dannede forbindelsen mellem de to trekantede dele; dernede på den anden bred var torvet med det mosgroede tag og Rue Berond, som gik til venstre, Sedanvejen til højre. Men der, hvor han nu befandt sig, måtte han se op efter det

skifertækkede klokketårn over prokuratorens bolig; så underlig fremmed var Rue de Vouziers med den vrimmel af mennesker, som fyldte den lige ned til rådstuen.

Maurice kunne ikke genkende den stille, fredelige krog, hvor han som barn spillede paradis.

På pladsen forekom det ham, at man trængte de nysgerrige tilbage, og henne bag brønden forbavsedes han ved at se en hel vognpark, kærrer og bagagevogne, en hel masse køretøjer, som han bestemt havde set før.

Det var ikke endnu mørkt, solen var netop forsvundet i kanalen, som dens sidste stråler farvede blodrød, og Maurice stod og betænkte sig, da en ældre dame, som et øjeblik havde set vist på ham, udbrød:

"Men nu har jeg aldrig kendt magen! Er det ikke den unge Levasseur?"

Nu genkendte han selv madame Combette, apotekerens kone, der også boede på pladsen.

Og da han forklarede hende, at han havde i sinde at bede madame Desroches om nattely, trak hun ham med sig og bad meget ivrigt:

"Nej, nej, gør endelig ikke det; kom med over til os! Nu skal De høre ... kom bare ..."

Og da hun omhyggeligt havde lukket døren til apoteket efter sig, vedblev hun:

"Tænk Dem, min kære unge mand, at kejseren er sandelig taget ind hos prokuratorens ... Hele huset er fuldt. – Gud skal vide, de er ikke videre henrykte over den ære, der er overgået dem. Den stakkels gamle dame – prokuratorens moder – har måttet flytte op i et lille kammer på kvisten, – det er ikke

morsomt, når man er over 70 år! ... Se bare derhenne på kirkepladsen, alt det postyr, det er kejserens, hans oppakning eller bagage eller hvad de kalder det."

Og så gik det op for Maurice, at alle disse vogne og alle disse køretøjer var de samme, som han den dag i Reims havde beundret.

"Å. og så gør De Dem ingen forestilling om alle de sager, de har med. Sølvtøj i masser, og vinflasker og tunge kurve med alle slags lækre sager, og et dejligt dækketøj. Jeg begriber ikke, hvor de får plads til al den anstalt, for huset er kun lille ... Se nu bare, se, hvor de braser derovre i køkkenet."

Han så på det lille hvide toetages hus på hjørnet af kirkepladsen og Rue Vouziers, det havde et stille, fredsommeligt, borgerligt ydre – han huskede, hvordan det var indrettet, huskede, som havde han set det i går: gangen midtfor i stuen og så de fire værelser i hver etage.

På første sal var der lys i den stue, som vendte ud til pladsen.

Apotekerfruen forklarede ham, at det var netop kejserens eget værelse.

Men, som hun allerede havde bemærket, var det især køkkenet, som tiltrak sig almindelig opmærksomhed; aldrig havde beboerne i Chesne set noget lignende; en hel flok nysgerrige spærrede Rue Vouziers for at glane på dette bål, hvor en kejsers middagsmad brasede og stegte.

For at få en smule luft, havde kokken lukket vinduerne op.

Der var tre, som i snehvide trøjer fo'r omkring store spid med høns på, og rørte rundt i umådelige kasseroller, der skinnede som guld.

Og gamle folk svor på, at de aldrig, selv ikke når der var store bryllupper i "Sølvløven", havde set sådan en masse mad på én gang.

Nu kom apotekeren hjem; han var meget ophidset over, hvad han havde hørt og set.

Det var en lille, tør, vims mand, der var inde i sagerne som byrådsmedlem.

Hen imod klokken halv fire havde Mac-Mahon telegraferet til Bazaine, at kronprinsens ankomst til Châlons nødte ham til at trække sig tilbage til fæstningerne i Nordfrankrig; en anden depeche skulle afsted til krigsministeren for at forklare ham tilbagetoget og den frygtelige fare, hæren svævede i.

Telegrammet til Bazaine kunne man have sparet sig, for efter forlydende var al forbindelse med Metz nok afbrudt allerede for flere dage siden.

Men den anden depeche var en del uhyggeligere, og apotekeren tilføjede, idet han uvilkårligt dæmpede stemmen, at han havde hørt en stabsofficer sige:

"Hvis de får dette at vide i Paris, kan vi lige så godt pakke sammen!"

Alle vidste, hvor ivrigt kejserinderegenten drev på marchen fremad.

Men forresten øgedes forvirringen hver time, de allermærkeligste efterretninger indløb angående de fjendtlige hæres fremrykning.

Kronprinsen af Prøjsen i Châlons!

Var det muligt?

Hvad var det da for tropper, 7. korps havde haft sammenstød med i passene ved Argonne?

"Staben ved aldeles ingenting," erklærede Combette og slog ud med armene. "Det græsseligste roderi! nå, alt er reddet, hvis armeen bare trækker sig tilbage straks i morgen!"

Så kom han i tanker om den unge mand:

"Men kom nu her og lad mig se på den fod, så spiser vi middag, og De sover Dem en ordentlig søvn i provisorens seng; han er stukket af."

Imidlertid havde Maurice ikke ro på sig; han ville endelig over og sige goddag til sin gamle veninde, fru Desroches, og han blev meget forbavset ved uden videre at få adgang, der var ikke engang en skildvagt ved døren, som for øvrigt end ikke var lukket.

Der var et uafladeligt rykind: officerer og lakajer; det så ud, som om travlheden i køkkenet satte hele huset i bevægelse.

Forresten var der ingen lys på trappen, Maurice famlede sig frem.

På afsatsen ved første sal stod han stille et øjeblik med bankende hjerte foran den dør, bag hvilken han vidste, kejseren befandt sig, – men derinde var stille, intet rørte sig.

Og ovenpå havde han nær skræmt livet af den gamle dame, der sad i det lille loftskammer.

Omsider genkendte hun ham.

"Å, mit stakkels barn!" udbrød hun da, "det er et sørgeligt gensyn for os to! … Jeg skulle med stor glæde have givet kejseren mit hus, – men du gør dig ingen forestilling om, hvor hans folk er uforskammede!

De vender op og ned på hele huset; – de holder et spektakel i det køkken, så de vel sagtens sætter ild på det alt sammen! …

Og kejseren, – den stakkels mand; – han ser ud, som om han var gravet op af jorden, – og så nedtrykt og bedrøvet! Stakkels mand!"

Da den unge mand ville gå, og hun bøjede sig over trapperækværket for at tage afsked med ham, – mumlede hun:

"Se, – herfra kan du se ham ... å, – ja, Gud bedre det, om det er ude med os alle sammen! ... Farvel, mit barn!"

Og Maurice blev stående som fastnaglet, midt på den mørke trappe; – gennem en rude i døren til kejserens værelse så han et syn, der aldrig senere gik ham af minde.

Der sad kejseren i den tarvelige, uhyggelige stue foran et lille bord, hvorpå der var dækket til ham – i baggrunden af værelset stod to adjudanter stumme og stille.

Ved bordet stod en taffeldækker og ventede.

Og glasset var tomt, brødet var urørt, et stykke hønsebryst lå og blev koldt midt på tallerkenen.

Kejseren sad ubevægelig med øjnene fæstet på dugen; – det var det samme ubestemte, tilslørede blik som hin dag i Reims.

Men han så endnu mere træt ud; og da han omsider, som ved en umådelig overvindelse, havde puttet to stykker kød i munden, skubbede han tallerkenen fra sig med en usigelig fortvivlet mine.

Nu havde han spist.

Et smertefuldt udtryk af skjulte lidelser lå bestandig over det gråblege ansigt.

I stueetagen, just som Maurice gik forbi spisestuen, blev døren hastigt åbnet, og midt i en tåge af dampen fra alle de forskellige retter, midt i lyset af en masse armstager, så han staldmestre, adjudanter og kammerherrer i færd med at tømme

flaskerne fra den kejserlige vinkælder og spise sig mætte i de retter, kokkene havde haft så travlt med, – alt under livlig, højrøstet tale og klirren med gafler og knive.

Alle var tilfredse med udsigten til et tilbagetog mod Paris – marskallens depeche var afgået, så al uvished var forbi.

Om otte dage i det højeste, kunne man da gøre sig håb om igen at få sove i en ordentlig seng!

Men nu overvældedes Maurice af en frygtelig træthed: det var sikkert nok, hæren trak sig tilbage; – han kunne roligt lægge sig til at sove, indtil det 106. i morgen gik forbi Chesne.

Han gik igen over pladsen til apoteket, hvor han spiste til middag i en underlig omtåget tilstand.

Så forekom det ham, at hans fod blev forbundet, og at han på en eller anden måde kom op på provisorens værelse; – derpå blev det nat og mørke omkring ham.

Han sov som en sten.

Men efter nogen tids fuldstændig forglemmelse af alt, – efter, – han vidste slet ikke hvor lang tids dyb søvn, – vågnede han med et,– satte sig over ende midt i mørket.

Hvor var han?

Hvad var det for en uafladelig rullen og rumlen, som havde vækket ham?

Han fo'r hen til vinduet og så ud.

Dernede, i mørket, over den lille plads, der ellers var så stille og øde om natten, – defilerede nu artilleriet forbi, et uendeligt trav af heste og folk, kanoner og vogne, så det rystede igennem alle de små huse, hvis vinduer klirrede.

En pludselig ængstelse greb ham ved at se på denne hastige march.

Hvad mon klokken var?

Nu slog den 4 ovre på rådstuen.

Og han tvang sig til at være rolig; – tænkte ved sig selv, at det sagtens var tilbagetoget, der nu begyndte, da han vendte hovedet og så noget, som bragte hans angst til at stige: Vinduet derovre hos prokurator Desroches var stadig oplyst; og nu og da tegnede skyggen af kejseren sig mod vinduet.

Hurtigt fik Maurice fat i sine benklæder, han ville til at gå ned, da Combette åbnede døren til hans værelse.

Apotekeren havde et lys i den ene hånd; han slog ud med den anden og var uhyre ivrig:

"Jeg så Dem stå ved vinduet nu, da jeg kom gående fra rådstuen, så gik jeg op for at sige Dem ... tænk Dem, – jeg har ikke fået lov til at gå i seng; – nu har vi arbejdet i to timer, borgmesteren og jeg, med nye udskrivninger ... ja, ... nu er det hele forandret – for en gangs skyld! ... Ja, han havde min salighed ret, den officer der ikke ville have at depechen til Paris skulle afgå!"

Og han vedblev længe at tale, mens Maurice ængsteligt lyttede til de afbrudte sætninger: lidt efter lidt gik sandheden op for ham.

Klokken 12 var der fra krigsministeriet indløbet svar på den omtalte depeche, ordlyden kendte man ikke, men en officer havde ganske højt på rådstuen sagt, at kejserinden og ministeriet frygtede, at en revolution skulle udbryde i Paris, hvis kejseren kom hjem og lod Bazaine i stikken.

Depechen, der ikke kendte de prøjsiske hæres aktuelle stilling, troede øjensynlig at Châlonshæren havde forspring, og

indeholdt den bestemteste befaling til at rykke frem; skulle være affattet i en usædvanlig heftig tone.

"Kejseren lod marskallen hente," vedblev apotekeren, "de var lukket inde sammen i over en time. Selvfølgelig ved jeg ikke, hvad de har sagt, – men officererne har alle sammen sagt, at nu er der ikke mere tale om tilbagetog, nu marcherer de igen mod Maas ... Vi har lige taget alle byens bageovne i brug til første korps, der i morgen tidlig trækker herind efter 12., hvis artilleri, – som De før så – nu lige marcherer til Besace ... Denne gang er det alvor; – nu skal der slås ...!"

Han standsede et øjeblik.

Hans blik rettedes også mod det oplyste vindue i prokuratorens hus.

Så mumlede han hen for sig i en drømmende tone:

"Gud ved, hvad de har talt om derovre! ... Underligt er det nu alligevel at trække sig tilbage klokken 6 for en truende fare og så klokken 12 at rende hovedet mod muren, – når aldeles intet er forandret!"

Maurice lyttede til skytsets rumlen hen over den ujævne stenbro, – den lille, stille by; – i en endeløs række rykkede den frem mod Maas, denne strøm af mennesker og dyr, der gik ud i morgendagens ukendte rædsler.

Og på de tarvelige små gardiner derovre sås kejserens skygge; den syge mand kunne ikke sove, gik frem og tilbage, trods smerte og lidelse, mens soldaternes trin og hestenes hovslag og de tunge vognes rumlen fyldte hans øren med et rullende, uendelig pinefuldt tordenbrag; han vidste jo, at han sendte alle disse levende væsener i døden.

Altså havde man på et par timer fået ham ombestemt, nu fandt han sig i at lade ulykken bryde ned over dem alle.

Hvad havde de kunnet sige hinanden, denne kejser og denne marskal; – de vidste jo begge to, hvorhen de sendte folkene, om aftenen var de enige om, at her kun kunne være tale om nederlag under de forhåndenværende – omstændigheder, – hvor kunne de skifte mening ved daggry, når faren for hver time øgedes?

General de Palikaos plan, – den lynsnare march mod Montmédy, var den 23. vovelig, – måske endnu mulig den 25. med en solid hær og en genial feltherre, men den 27. var den det rene vanvid midt i førernes stadige vankelmodighed og troppernes voksende opløsningstilstand.

Hvis de begge to så klart på tingenes tilstand, hvor kunne de da lade sig piske fremad af ubarmhjertige befalinger? Marskallen var måske kun en bornert, lydig soldat, der blev stor i underkastelse og selvforglemmelse.

Og kejseren, der ikke mere gav nogen befaling, lagde armene over kors og afventede sin skæbne.

De fik ordre til at ofre deres liv, at ofre hæren – og de lystrede.

Dette var forbrydelsens nat, – en hel nation myrdedes; thi fra denne time gik armeen den visse, den uundgåelige død i møde; – 100.000 mand sendtes ud som kanonføde.

Og mens Maurice i fortvivlelse og elendighed hengav sig til disse tanker, fulgte hans blik skyggen på fru Desroches nette gardiner: den urolige skygge, som flakkede om i værelset i febrilsk uro, drevet fremad af den uomgåelige befaling fra Paris.

Havde kejserinden hin nat tænkt på at ofre faderen for at sønnen kunne bestige tronen?

March, – fremad! Uden at se dig om, – frem under regnskyl, gennem smuds, – til død og undergang; lad et døende kejserdømme spille sit sidste kort ud!

Frem, frem, – dø som en helt, på dynger af lig, tving verden til at beundre dit mod, for at din søn kan få tilgivelse, for hvad du forbrød mod dit folk!

Og det var hævet over enhver tvivl, – kejseren vidste, at han gik døden i møde.

Derovre i køkkenet flammede og brasede det ikke længere, – staldmestre, adjudanter, kammerherrer, hele huset var lukket og slukket, sov de retfærdiges søvn, – mens skyggen alene bevægede sig, – frem og tilbage, frem og tilbage; – ofret skulle bringes, – han bøjede hovedet for skæbnens vilje, mens den øredøvende, rullende larm fra 12. korps artilleri nåede op til ham gennem nat og mørke.

Med et faldt det Maurice ind, at hvis man atter marcherede fremad, ville 7. korps ikke passere Chesne; og han ville blive skilt fra sit regiment, der havde forladt sin post.

Nu forsvandt smerterne i hans fod som ved et trylleslag: en god forbinding og nogle timers rolig søvn havde gjort underværker.

Da han havde fået et par gode, hele sko af Combette, ville han øjeblikkelig afsted, han håbede, at kunne nå det 106. regiment på vejen mellem Chesne og Vouziers.

Forgæves søgte apotekeren at få ham til at blive, og han skulle lige til at spænde for sin gig for selv at køre afsted ud i mørket

med Maurice, da provisoren med et viste sig – han forklarede, at han var kommet hjem for at sige farvel til sin kusine.

Ferdinand, – provisoren, – var en blegnæbbet, opløben fyr, der så ud som en rigtig kujon; – lovede at køre for Maurice.

Det var endnu bælgmørkt, en øsende regn rislede ned fra den overtrukne himmel, lygterne kastede et svagt lys over vejen, mens de rullede afsted gennem den våde og mørke nat, som var opfyldt af sære lyde; hvert øjeblik standsede de og troede, at vejen var spærret af tropper.

Imidlertid havde Jean ikke sovet den nat i Vouziers. Siden han af Maurice havde fået at vide at kun et hurtigt iværksat tilbagetog kunne redde dem, vågede han over folkene, passede på, at de ikke fjernede sig, ventede på marchordren, som kunne indløbe hvert øjeblik.

Hen imod klokken 2 hørtes i den begsorte nat, der kun svagt oplystes af bålene, en stærk hestetrampen: rytteriet rykkede som avantgarde frem mod Ballay og Quatre-Champs for at holde øje med vejene fra Boult-aux-Bois og Croix-aux-Bois.

En time senere satte fodfolk og artilleri sig i bevægelse, forlod stillingerne mellem Falaise og Chestre, som de nu i hele to dage havde villet forsvare mod en fjende, der stedse var usynlig.

Himlen var dækket af tykke skyer, mørket var uigennemtrængeligt, og regimenterne fjernede sig alle i dyb tavshed lig en flok skygger, der svandt bort i mørket.

Men alles hjerter bankede af glæde, som om de var sluppet ud af et baghold, som stod man allerede under Paris' mure og imødeså gengældelsens stund.

Jean stirrede ud i den mørke nat, vejen var kantet med træer, og det forekom ham flere gange, at den løb mellem vidtstrakte

enge, derefter blev terrænet bølgeformigt; tropperne kom til en landsby, der måtte være Ballay, da et formeligt skybrud styrtede ned over dem, men folkene var nu så vant til regn, at de ingenting sagde, og marcherede videre med bøjet nakke.

Men snart lå Ballay bagved dem, og alt som de nærmede sig Quatre-Champs hævede der sig nu og da voldsomme vindstød, der stadig tog til i styrke og oppe på højdedraget ved Noirval blev en sand orkan, ledsaget af heftige byger.

På den anden side af Quatre-Champs fik de ordre til at gøre holdt, og regimenterne standsede, det ene efter det andet.

Hele 7. korps, 30.000 mand, stod her fuldtalligt, mens dagen gryede, – en grå, skyet, smudsig morgenstund, under en stadig rislen af strømmende regn.

Hvad var der nu på færde?

Hvorfor skulle her gøres holdt?

En pludselig uro løb gennem rækkerne, – der påstodes, at marchordren skulle forandres; imidlertid kommanderedes gevær ved fod, med forbud mod at bryde geleddet og sætte sig ned.

Undertiden fejede vinden så voldsomt hen over soldaterne, at de måtte støtte sig mod hinanden for ikke at rives med.

Regnen blændede dem, piskede dem i ansigtet og løb dem isnende ned over ryggen.

Og således gik to timer i endeløs venten, ingen vidste på hvad! – midt i ængstelsen, som atter fyldte alles sind.

Efterhånden som dagen gryede, prøvede Jean på at se, hvor de befandt sig.

Mod nordvest, på den anden side af Quatre-Champs, vidste han, at vejen løb til Chesne.

Men hvorfor gjorde man da højre om, i stedet for venstre om?

Og så var han meget optaget af staben, der havde indrettet sig på en stor gård, som lå ved kanten af højdedraget.

Officererne syntes meget ophidsede, de løb frem og tilbage, og talte sammen, mens de ivrigt gestikulerede.

Og stadig ingen ny ordre; – hvad mon de ventede på, i Himlens navn! Højsletten var dækket af stubmarker i det uendelige; i den nordlige og østlige synskreds sås skovbevoksede bakker, mod syd var der tætte skove, mens man i vest havde et lille udsyn over Aisnedalen og de små hvide huse i Vouziers.

Nedenunder den gård, hvor staben befandt sig, sås det spidse skiferdækkede klokketårn i Quatre-Champs gennem den skyllende regnflod, der så ud, som skulle den smelte de fattige, lave, mosgroede tage i landsbyen.

Og mens Jean så op mod Quatre-Champs, fik han med et øje på en gig, der i skarpt trav kom rullende hen over den støvede vej, som nu var forvandlet til en rivende strøm.

Det var Maurice, der endelig ved en omdrejning af vejen havde opdaget 7. korps.

I to timer havde de kørt rundt på må og få; – bøndernes oplysninger var som oftest fejlagtige.

Så snart Maurice nåede gården, sprang han af vognen og fandt straks sit regiment.

Jean var aldeles forbavset:

"Hvad? Er du der? Hvorfor kommer du jagtende her? Vi skal jo selv gennem Chesne; der kunne du jo støde til os."

Maurice slog ud med armen og fortalte ham, hvad der var på færde.

"Ja, vist så! Nej, I kommer ikke den vej mere; – nu skal vi i modsat retning, vi går alle pokker i vold!"

"Godt," svarede den anden efter en pause; han var blevet lidt bleg. "Så kan vi da i det mindste lade os slå sønder og sammen i flok!"

Og nu omfavnede de to mænd igen hinanden, som forleden ved afskeden.

Under den stadig skyllende regn trådte den menige ind i geleddet, mens korporalen stod på sin post, dyngvåd, men stille, korrekt, uden at mukke gav han sine folk et eksempel til efterfølgelse.

Imidlertid fik man at vide, at tilbagetoget mod Paris var opgivet og at man atter skulle rykke i retning af Maas.

En adjudant bragte 7. korps ordre at slå lejr ved Nouart, 5. dirigeredes til Beauclair og dannede højre fløj, 1. trak ind i Chesne i stedet for 12., der allerede marcherede mod Besace og skulle danne venstre fløj.

En del af trosset var gået fejl – alle artilleriets esser f.eks., de kom nu tilbage fra Terron ad Vouziersvejen, hvor de sikkert ville falde i hænderne på fjenden.

Aldrig havde der hersket større uorden i hæren, – ængstelsen og spændingen var på det højeste. Mellem folkene udbrød en art fortvivlelse.

Mange ville sætte sig på tornystrene midt i æltet på den opløste jord og vente på døden, mens regnen øsede ned.

De hånlo, de rakkede ned på officererne.

"Ja, de havde, min salighed, nogle nette fæpander til at kommandere: Det gik om morgenen mod vest og om aftenen mod øst, – frem og tilbage er jo lige langt! – Når fjenden ikke

var der, drev de den op, og så snart den øjnedes – så halen imellem benene og afsted som feje køtere!"

Tropperne mistede aldeles både mod og holdning, havde hverken tro eller disciplin, var en elendig hob, der blev drevet til slagterbænken.

Derhenne, i retning af Vouziers, hørtes geværsalver, som udveksledes mellem 7. korps' bagtrav og den fjendtlige hærs avantgarde; og nu rettedes alles blikke mod Aisnedalen, hvor man så sorte røgskyer hvirvle op mod himlen: det var Falaise, som ulanerne havde stukket i brand.

Et voldsomt raseri brød ud mellem soldaterne! Så, nu var fjenden der altså! I to dage havde de stået og ventet på prøjserne, for at give dem tid at rykke frem.

Og så stak man af!

De mest indskrænkede fattede i afmægtig harme den uoprettelige fejl, her var begået, den snare, de var faldet i ved denne idiotiske nølen: 4. hærs rekognosceringspatruljer havde holdt Bordas brigade for nar, havde standset hele Châlonshærens bevægelse, så at den 3. armé, under kronprinsens kommando, fik tid til at rykke frem.

Og takket være marskallens uvidenhed om fjendens stilling kunne de to hære nu i ro og mag forene sig: – både 7. og 5. korps svævede i en næsten uundgåelig fare for at blive fuldstændig knust.

Maurice betragtede Falaise, der flammede i horisonten.

Men nu fik han øje på trosset, som man troede fortabt – det var da en lille trøst at se det komme frem på vejen fra Chesne.

Mens 1. division blev stående ved Quatre-Champs for at afvente og dække det endeløse togs fremskridt, satte 2. sig i

bevægelse, nåede Boult-aux-Bois gennem skoven, og 3. posteredes til venstre på højderne ved Belleville for at passe på, at forbindelsen ikke blev afbrudt.

Og lige da 106. i den stadig tiltagende regn forlod højsletten og begyndte den rædsomme march mod Maas, så Maurice som i en drøm skyggen af kejseren vandre frem og tilbage bag fru Desroches pæne, hvide gardiner! Å, Gud! Hvilken jammer det dog var at se denne fortvivlelsens hær drage ud i død og elendighed for at redde et dynasti! Frem, frem, – uden at se sig om, i regn og blæst, i smuds og ælte, – ud, ud i den visse ødelæggelse!

6

"Så til Helvede!" råbte Chouteau næste morgen, da han vågnede, drivvåd og stivfrossen under teltet; "jeg skulle ikke have noget imod en skål varm suppe og en bid sul til!"

I Boult-aux-Bois, hvor der var slået lejr, havde folkene om aftenen fået lidt kartofler uddelt; intendanturen blev mere og mere forstyrret og uordentlig ved disse evindelige marcher og kontramarcher, og var aldrig til stede i rette tid.

Ingen vidste rigtig, hvor man skulle lede efter de omstrejfende troppemarcher, der snart var hist, snart her – og det gik kun dårligt med proviantuddelingen til mandskabet.

Loubet strakte sine møre lemmer; – han lo halvvejs fortvivlet.

"Ja, nu kan vi nok skyde en hvid pind efter gåsesteg i sejlgarn!"

Afdelingen var gnaven og træt.

Når man er sulten, står det kun dårligt til med humøret – og så øsede det jo ned i et køre, når man travede afsted i det græsseligste ælte og sov som i et morads.

Nu slog Pache kors for sig efter sin morgenbøn og Chouteau råbte i en arrig tone:

"Du skulle minsæl bede din Vorherre sende os et par pølser og en bajer, mens du er ved det, dit hældøre!"

"Å, du alstyrende, havde vi bare en bid tørt brød!" lød det sukkende fra Lapoulle, der pintes mere end de andre af sult.

Men nu bad løjtnant Rochas dem holde mund. Det var ækelt at høre voksne mennesker jamre således efter mad! Man strammede sin bukserem, så var den historie ude! Siden tingene var begyndt at gå rent skævt, siden de hvert øjeblik

hørte geværsalver rundt omkring, havde Rochas genvundet sin gamle tillidsfuldhed. Nu var prøjserne der, så var alting godt, så skulle de bare se løjer, dem fik vi snart gjort kål på! Og han trak på skuldrene bag ved kaptajn Beaudoin – den fine herre, som han kaldte ham –, der var utrøstelig over at have mistet sin bagage, og stadig gik i et raseri! Ingen mad, det kunne man endelig finde sig i! Det, der bragte kaptajnen ud af sig selv, var umuligheden af at få en ren skjorte på.

Maurice vågnede op i febergysen, for resten var der ikke noget i vejen med hans fod, siden han havde fået apotekerens store sko på, men regnen hele den foregående dag havde gennemblødt hans kappe, og rent ødelagt ham. Han var stiv og øm i hele kroppen, og mens han var nede efter vand til afdelingen, kastede han et sørgmodigt blik ud over sletten, ved hvis udkant Boult-aux-Bois befandt sig: i nord og vest var der store skove, et højdedrag hævede sig lige til Belleville, mens terrænet i retning af Buzancy, mod øst altså, var udstrakt, bølgeformet sletteland med små landsbyer hist og her. Mon det var der, de skulle vente på fjenden?

Da han kom tilbage fra bækken med den store kande fuld af vand, stod en bondefamilie i døren til en lille gård og kaldte på ham for at få vide, om soldaterne nu skulle blive der og forsvare dem.

I den sidste tid havde 5. korps nu tre gange marcheret der igennem egnen. Den foregående dag havde de hør kanonskud fra Bar-kanten.

Og da Maurice svarede dem, at 7. korps efter al sandsynlighed også skulle videre, blev der en jamren og skrålen. De skulle altså lades i stikken.

Soldaterne kom ikke for at slås, hvorfor trak de frem og tilbage hele tiden – havde de da intet at gøre uden at flygte hele tiden?

"Er der nogen, der vil have sukker, så kan han jo stikke tommeltotten i sin kaffe, og se, om den muligvis skulle finde på at smelte!" bemærkede den vittige Loubet.

Men ikke en lo. Det var aldeles ikke morsomt at få kaffe uden sukker; og så ikke engang en bid beskøjt til det sorte pøjt! I går, da de stod og gloede ved Quatre-Champs, havde de næsten alle sammen spist den smule mundforråd, de gemte i tornystret, så at de nu ikke havde en krumme; heldigvis fandt de en halv snes kartofler, som de delte.

Maurice var frygtelig sulten.

"Havde jeg bare tænkt på det, kunne jeg jo så godt have taget brød med fra Chesne," slap det ham ud af munden.

Jean stod tavs og stille og hørte på sine folk. Om morgenen havde han været uenig med Chouteau, der gjorde vrøvl og nægtede at hente brænde, under påskud af, at det ikke var hans tur i dag. Det gjorde korporalen sørgmodig at se, hvor det gik ned ad bakke med orden og disciplin; officererne turde næppe give folkene en vel fortjent røffel. Og Jean forstod, at han måtte fire, hvis han ville holde fred med sin afdeling. Han havde derfor ladet som ingenting, var kammerat med sine undergivne, som hans omsigt og erfaring hvert øjeblik kom til nytte, og selv om hans folk ikke just fik nok mad, var de mindre forsultede og udpinte end mange andre. Han var mest elendig ved at se, hvad Maurice gik igennem; han så, hvordan den unge mands kræfter tog af, betragtede ham med urolig mine og var

bange for, at han ikke ville kunne holde disse strabadser ud til enden.

Da Jean hørte ham beklage, at han ikke i Chesne havde tænkt på at købe brød, stod han op, gik bort et øjeblik og kom tilbage efter at have raget i sit tornyster. Så stak han en beskøjt til Maurice, idet han hviskede:

"Se der – spis den – men, så de andre ikke ser den. – Jeg har ikke nok til dem alle sammen."

"Har du noget til dig selv?" spurgte den anden ganske rørt.

"Ja vist så, vær du ganske rolig – – jeg har endnu to til."

Det var sandt; han havde omhyggeligt gemt tre beskøjter i tilfælde af, at man skulle til at slås; han vidste af erfaring, at man kan blive frygtelig sulten, når det går løs. Desuden havde han nu spist en kartoffel, han kunne nok klare sig. Senere hen fik man se.

Klokken 10 satte 7. korps sig atter i bevægelse. Marskallen havde først tænkt at rykke over Buzancy til Stenay og der gå over Maas. Men prøjserne halede ind på Châlonshæren, måtte allerede være ved Stenay – ja, der sagdes, at de havde nået Buzancy. 7. korps trængtes således mod nord og fik nu befaling til at styre mod Besace, 2½ mil fra Boult-aux-Bois, for derfra næste morgen at gå over Maas ved Mouzon. Afmarchen gik for sig i en nedtrykt stemning, folkene mukkede, de var sultne, forfrosne, trætte og ødelagte af de foregående dages spænding og strabadser; officererne så mørke ud ved tanken om det, de gik i møde; de klagede over dette ubegribelige nøleri; hvorfor var de ikke gået til Buzancy for at støtte 5. korps, hvis kanoner de havde hørt? Dette korps skulle også rykke tilbage mod Nouart, mens 12. gik fra Besace til Mouzon og ad Raucourt til.

Det hele lignede en hjord, der tripper forvildet om på stedet, mens hundene genner og jager, nu til højre, nu til venstre – nu syntes det dog, at en endelig bestemmelse var taget, man bevægede sig i uordentlig iver mod Maas, efter endeløst nøleri og stadige standsninger og forsinkelser.

Da 106. forlod Boult-aux-Bois bagefter rytteriet og artilleriet og de tre divisioners troppemasser dækkede vej og egn med en vrimlende menneskeflade, trak det atter sammen, store, kulsorte skyer dækkede himlen, hvilket ikke bidrog lidet til at sætte folkene i en mørk stemning. Regimentet slog ind på hovedlandevejen til Buzancy, der var kantet med pragtfulde poppeltræer; i Germond, en lille landsby ved vejkanten, stod kvinderne grædende i dørene og strakte deres små børn ud mod soldaterne, som om de ville bede dem om beskyttelse. Der var ikke i hele landsbyen et stykke brød eller en kartoffel at opdrive. I stedet for at gå videre mod Buzancy drejede det 106. nu til venstre, drog op mod Authe; og da folkene på toppen af bakken så ud over sletten og fik øje på Belleville, som de den foregående dag havde passeret, forstod de omsider, at de førtes lige tilbage igen.

"Så skulle da fanden tage ved dem! Tror de, vi er idioter, siden de render med os på den måde!" udbrød Chouteau harmfuld.

Og Loubet tilføjede:

"Det er, min salighed, nogle søde fyre, som fører os an! Så frem – så tilbage; det er nemt at se, de ikke trasker af på vores sølle bentøj!"

Alle var rasende. Det var ingen manér at piske mandskabet ud på den måde; over sletten marcherede de frem i to kolonner,

en på hver side af vejen, med officererne i midten; men her var det ikke som fra Reims gennem Champagne muntre, syngende soldater, der nok så gladeligt slæbte afsted på tornyster og oppakning, og som følte sig lette ved tanken om at komme prøjserne i forkøbet og banke dem ordentligt af; nu gik de frem, tavse og mutte, slæbte benene efter sig, rasede mod geværet, der gnavede dem på skulderen, mod tornystret, der trykkede dem over ryggen; de havde helt mistet troen på Deres førere, var efterhånden overvældede af en sådan modløshed, at de traskede afsted som en flok kvæg under driverens pisk. Den elendige hær begyndte bestigningen af sit Golgata. Imidlertid var Maurice blevet opmærksom. Han så til venstre mod det bølgeformede terræn – ud af en lille skov derhenne kom en rytter. Straks efter en til og atter en. Alle tre holdt stille, så i den lange afstand ganske små ud, lignede tinsoldater. Han troede, det måtte være en af deres egne fremskudte poster – husarer sagtens –, da nogle blink på skuldrene, genskinnet af messingepauletter, forbavsede ham.

"Se, se der!" udbrød han og skubbede til Jean, der netop stod ved siden af ham. "Det er ulaner!"

Jean spærrede øjnene op.

"Det der?"

Og ganske rigtigt! Det var de første prøjsere, 191. regiment så. I over 6 uger havde de nu været i felten, og de havde ikke alene ikke haft lejlighed til at løsne et skud, men de havde endnu ikke set en fjende for deres øjne. Nu vendte alle hovederne sig og nysgerrigheden voksede. De så rigtig godt ud, de ulaner!

"Den ene er vel ved magt!" bemærkede Loubet.

Men til venstre for den lille skov kom nu hele eskadronen frem. Og dette truende syn frembragte en standsning i kolonnens march. Der blev givet ordrer: 106. havde at tage stilling bag ved nogle træer ved bredden af en bæk. Artilleriet galoperede allerede tilbage, ordnede sig på en lille høj; og så stod de der i to stive timer, spildte atter den kostbare tid til ingen verdens nytte, uden at noget skete. Fjendens kavaleri holdt ubevægelig stille helt derude i synskredsen; og efter nogen vaklen og nølen begreb officererne, at her intet var at vente efter – så marcherede de da videre.

"Nå," mumlede Jean sørgmodigt, "heller ikke denne gang blev det til alvor!"

Maurice havde stået der – og hans fingre kløede efter endelig at løsne et skud. Han tænkte på, hvilken fejl korpset havde begået ved ikke den foregående dag at ile 5. til hjælp. Hvis fjenden ikke angreb, måtte grunden søges i, at den ikke havde infanteri nok til sin disposition, så at dens rytteris skinbevægelser kun kunne have til hensigt at forsinke korpsets fremrykning. Atter var man faldet i snaren. Og ganske rigtigt sås ulanerne hele tiden, hver gang man kom op på en bakke: de fulgte med, passede på, forsvandt bag en gård for atter at vise sig i skovbrynet. Lidt efter lidt blev soldaterne kede af således at blive bevogtet på afstand; de havde fornemmelsen af, at et net blev trukket sammen over dem.

"Gid satan havde de prøjsere! Nu er vi snart kede af den leg; det ville lette, om man fik lov at sende dem et par lod bly i livet!"

Men det gik stadig fremad, om end langsomt og med slæbende skridt. I den underlige, modløse spænding, der hvilede over tropperne, følte de, at fjenden nærmede sig fra alle

sider, som man fornemmer, hvorledes et tordenvejr trækker op, inden det endnu viser sig over synskredsen. Der var givet strenge ordrer med hensyn til bagtravets holdning, der var ingen efternølere mere, man var jo vis på, at prøjserne ikke kunne være langt borte, og de ville sikkert samle op, hvad de fandt på deres vej. Deres infanteri rykkede frem med lynsnarhed, tilbagelagde mere end 5 mil om dagen, mens de franske trætte, udasede og lamslåede trampede om på den samme plet.

Ved Authe klarede det en smule op, og Maurice, der rettede sig efter solens stilling, gjorde den iagttagelse, at man allerede 1½ mil fra Chesne drejede lidt af mod øst, i stedet for at styre lige mod denne by. Klokken var 2, folkene led under den stigende hede, efter i to dage at have rystet i de gennemblødte klæder. I lange bugter slyngede vejen sig gennem øde sletteland. Ikke et hus, ikke en levende sjæl, hist og her en lille skov, midt den nøgne egn; og stilheden, tomheden i omgivelserne, lagde sig tyngende over soldaterne, der langsomt bevægede sig fremad, svedende og med bøjede hoveder. Endelig kom Saint-Pierremont til syne – nogle tomme huse på en bakke. De gik ikke gennem landsbyen, drejede straks til venstre, styrede atter mod nord mod Besace. Nu forstod Maurice, at de gjaldt om at nå Mouzon, før prøjserne kom dertil. Men var dette gørligt med så udasede folk? Ved Pierremont viste de tre ulaner sig atter langt borte ved omdrejningen af en vej, som førte til Buzancy; og da bagtravet passerede forbi landsbyen, demaskeredes et batteri, og der faldt nogle granater, som forresten ingen skade gjorde. Der

svaredes ikke på fjendens ild. Marchen vedblev stedse langsommere og mere pinefuld.

Fra Saint-Pierremont til Besace er der godt 1½ mil og da Maurice meddelte Jean dette, blev han ganske elendig; hvor var det muligt at drive folkene så langt? Han så tydeligt på deres underlige forvildede miner, matte øjne og stakåndethed, at de snart var for trætte til at gå videre. Det gik bestandig op ad bakke mellem to skrænter, der stadig snævrede sig ind om vejen. Der måtte holdes rast. Men den korte hvile stivnede endnu mere deres lemmer; ved afmarchen blev det endnu værre. Regimenterne bevægede sig med den yderste langsomhed, nu og da styrtede en soldat – Jean, der så Maurice skifte farve og lukke øjnene af træthed, blev mod sædvane snaksom for at holde ham oppe og give hans tanker en anden retning; Maurice gik som en søvngænger:

"Så din søster bor i Sedan; det kunne godt hænde, at vi kom den vej."

"Til Sedan, aldrig i verden! Det er aldeles ikke r den retning, vi skal – så måtte de da være splittergale."

"Er hun ung, din søster?"

"Hun er jo akkurat lige så gammel som jeg – du ved da, vi er tvillinger."

"Ligner hun dig?"

"Ja meget, hun er også lys; smukt lyst, krøllet hår – fint og blødt – – – meget lille af vækst, et smalt ansigt, og så stille i sit væsen – – å – hun er sød, Henriette! – –"

"Du holder nok meget af hende?"

"Ja, ja – det er vist – –"

Her tav han. Jean så på den unge mand, som vaklede og snublede for hvert andet skridt.

"Så, så, lille ven – pas nu på – hold tungen lige i munden, for satan! Lad mig få din kanon et øjeblik, det letter lidt. Vi kommer min sjæl til at lade halvparten af mandskabet ligge i grøften, hvis dette skal stå på længe!"

Lige foran dem lå Oches, nogle småhuse ragede op over bakkekammen. Den gule kirkes spir stak frem mellem en gruppe træer.

"Der må de lade os overnatte, vi *kan* ikke nå videre i dag!"

Og det havde han ret i. General Douay havde set, hvor trætte folkene var, og indså, at de måtte hvile sig ud; men hvad der især fik ham til at fatte denne beslutning, var ankomsten af trosset – dette fortvivlede tog, der gjorde fremrykningen så langsom og så vanskelig og sinkede ham så frygteligt. Fra Quatre-Champs havde han givet det ordre til at styre lige mod Saint-Pierremont; og først her ved Oches stødte de lange tog til tropperne i en så udaset tilstand, at hestene ikke ville gå frem mere. Klokken var allerede blevet 5. Da generalen ikke ville vove sig ind i passet ved Stonne, mente han det var bedre at gøre holdt, inden man nåede det mål, marskallen havde sat. Der blev altså slået lejr – trosset indrettede sig nede på engene med en division til beskyttelse. Artilleriet stilledes bagud på bakkerne, mens den brigade, der næste dag skulle anvendes som arrieregarde posteredes på højden ligefor Saint-Pierremont. En anden division, deriblandt Bourgain-Desfeuilles brigade, bivuakerede bag kirken på en temmelig vid slette, begrænset af en egeskov.

Det var mørkt, da 106. endelig kom i orden i skovbrynet. Det tog lang tid at vælge plads og stilling til så stor en styrke.

"Til helvede med hele stadsen," udbrød Chouteau, "jeg gider ikke tænke på mad; nu vil jeg sove!"

Og det holdt de alle med ham i. Mange af folkene havde ikke kræfter til at få sine telte sat op, de faldt om og sov som sten under åben himmel, som slagtekvæg. Desuden var der ikke tale om uddeling af naturalforplejning; for intendanturen ventede 7. korps ved Besace og ikke ved Oches. Man skaffede mad og drikke, som man bedst kunne. Fra den dag var der ingen ordentlig uddeling mere, soldaterne måtte nøjes med det forråd, det hed sig de havde i deres tornystre – og de var tomme, kun få ejede endnu en krumme af overflødigheden ved Vouziers.

Kaffe var der rigtignok, men den måtte de drikke uden sukker.

Da Jean ville dele med Maurice, give ham en af sine beskøjter, så han, at den unge mand var faldet i en dyb søvn. Han tænkte et øjeblik på at vække ham; derpå lagde han langsomt og med overvindelse de to beskøjter tilbage i tornystret, gemte dem, som var de af guld. Han nøjedes med en slurk kaffe som de andre. Han havde på det bestemteste forlangt, at de skulle rejse teltet, og de havde alle lagt sig til ro, da Loubet kom anstigende med nogle gulerødder, han havde fundet i en mark i nærheden. Da de ikke kunne få dem kogt, gnavede de dem rå, som de var, men dette gjorde dem kun endnu mere sultne. Pache blev ganske syg.

"Nej, nej, lad ham kun sove!" bad Jean, da Chouteau ville ruske i Maurice for at give ham hans part.

"Å," sagde så Lapoulle, "i morgen er vi i Angoulême, der kan vi da få en bid brød. Jeg har en fætter i Angoulême – det er en rar by."

De brød ud i forbavselse.

"Angoulême? Hvad er det for sludder? Den fæpande tror, vi skal til !"

Det var umuligt at få Lapoulle fra den overbevisning, at de var lige ved Angoulême. Det var også ham, der om morgenen havde påstået, at ulanerne hørte til Bazaines hær.

Men nu lagde mørket sig over lejren med dødens stilhed. Trods nattens kølighed var det forbudt at tænde bål. Prøjserne kunne ikke være langt borte; folkene var så stille som muligt for ikke at vække fjendens opmærksomhed. Officererne havde meldt, at der skulle stilles til afmarch allerede klokken 4 for at indhente det forsømte, og alle skyndte sig at benytte den korte hvile, der blev givet dem. Over de spredte telte, over den vidtstrakte lejr steg disse tusinders åndepust op i mørket, det lød, som var det selve jorden, der trak vejret.

Pludselig opskræmtes afdelingen af et skud. Det var endnu mørk nat; klokken kunne næppe være 3. Alle var i en håndevending på benene; de troede, fjenden angreb dem. Og så var det ikke andet end Loubet, som var vågnet op og havde fået den idé at liste sig ind i skoven og se, om han ikke kunne få fingre i en kanin eller to; det var storartet, om de kunne få noget ordentligt, inden de igen trak afsted.

Men imens han søgte efter et godt sted, hvor han kunne stå på udkig, hørte han skridt, der kom nogen listende, kviste og grene knagede; han troede selvfølgelig, det var fjenden, og brændte løs.

Maurice, Jean og de andre kom til, da en hæs stemme råbte:
"Lad være at skyde, for satan!"
Lige i udkanten af skoven skimtede de en høj, mager skikkelse.
Den kom nu nærmere, og de kunne se at den havde tykt uredt skæg, grå bluse med rødt skærf om livet og bøsse i en rem over skulderen.
Han forklarede, at han var fransk – friskytte, sergent – og kom med to af sine folk fra skoven ved Dieulet for at give generalen forskellige oplysninger.
"Hej, Ducat, Cabasse!" råbte han ind i skoven, "hej, I driverter, kan I tage benene med jer for en gangs skyld!"
Folkene var vel blevet bange, men nu kom de dog frem: først Ducat, en lille tyk mand, skaldet og bleg, derpå Cabasse, som var høj og mager med et sortsmudset ansigt og en lang, skarp næse.
Imidlertid havde Maurice set stift på den såkaldte sergent; til sidst spurgte han i en noget forbavset tone:
"Men er De ikke Guillaume Sambuc fra Remilly?"
Og da manden efter en kort nølen lidt ængstelig svarede Jo, gjorde Maurice uvilkårligt et skridt tilbage, for denne Sambuc gik for at være en topmålt slyngel; en værdig søn af en overmåde berygtet brændehuggerfamilie.
Faderen havde været en fordrukken slagsbroder, der en aften blev fundet med overskåren strube i skoven, moderen og søstrene tiggede og stjal, som det kunne falde sig; forresten havde ingen i de sidste år hørt noget til dem, men de havde sikkert ikke valgt nogen hæderlig levevej.

Guillaume var krybskytte og smugler, og kun en eneste af dette kuld ulveunger, Prosper, var en brav fyr; af afsky for al den lastefuldhed, han havde været vidne til i skovhytten, havde han først fæstet sig som gårdskarl, nu tjente han ved de afrikanske jægere, og var vel anset ved sin eskadron.

"Jeg traf Deres broder ved Reims og ved Vouziers," sagde nu Maurice, "han havde det godt!"

Sambuc svarede ikke; det lod ikke til, at dette emne interesserede ham; han sagde i en kort tone:

"Vis mig hen til generalen. Sig ham, at friskytterne i Dieuletskoven har en vigtig meddelelse at give ham."

Og mens de fulgtes ad hen til lejren, tænkte Maurice på disse friskyttekorps, der havde vakt så mange forhåbninger, men over hvilke man allerede hørte lige så mange klager fra alle sider. De skulle ligge i baghold, føre en slags guerillakrig, lure på fjenden, dræbe hans forposter og passe på, at ikke en prøjser slap levende gennem skovene. Desværre var de nær ved at blive en sand rædsel for bønderne, som de kun forsvarede grumme slet, mens de spolerede deres marker.

Alle mulige dårlige personer, der var glade over at slippe for orden og disciplin, sluttede sig til disse friskytter, og bar sig ad aldeles som stratenrøvere, kendte hverken tugt eller lydighed, sov under åben himmel og tog, hvad der passede dem, uden at spørge om forlov. Flere af disse kompagnier var dannet af sammenløbet pak.

"Hej, Ducat, hej, Cabasse!" vedblev Sambuc at skråle, "kan I rubbe jer, hvad?"

Maurice syntes, det også var to slemme kumpaner. Den høje, magre var fra Toulon, havde været opvarter i en café i Marseille,

var derfra kommet til Sedan som agent for nogle små elendige handelshuse, havde været meget nær ved at komme for retten i anledning af et ikke opklaret tyveri; den lille, tykke havde været sagfører i Blainville, men havde måttet opgive sin stilling og forlade byen på grund af umoralsk vandel, nu var han ansat som regnskabsfører på en fabrik i Raucourt, og for ganske nylig var han med nød og næppe sluppet fra kriminalretten, så han havde sagtens ikke omvendt sig til et bedre levned.

Ducat kom ofte med latinske citater, Cabasse kunne derimod næppe stave sit eget navn; men begge havde forbryderansigter og indgød alt andet end tillid.

Nu begyndte der at komme røre i lejren. Jean og Maurice fulgte friskytterne til kaptajn Beaudoin, der førte dem til oberst Vineuil. Han spurgte dem ud, men Sambuc var meget vigtig, ville absolut tale med generalen.

Bourgain-Desfeuilles havde overnattet hos præsten i Oches, han var lige kommet op, morgengnaven og rasende over at skulle op midt om natten, over tanken om alle de kedsommeligheder og strabadser, der den dag ventede ham; derfor fo'r han løs mod obersten, som bragte friskytterne hen i præstegården.

"Hvor kommer de fra? ... Hvad vil de mennesker? ... Ah, nå, det er friskytter ... Ja, dem kender vi nok: drivere, marodører ... "

Uden at lade sig forbløffe tog Sambuc ordet.

"Hr. general, vi ligger i skovene ved Dieulet – vi og vore kammerater ..."

"Dieulet? ... Hvor er det?"

"Mellem Stenay og Mouzon, hr. general."

"Stenay? ... Har ingen idé om Stenay! ... Hvor pokker kan man hitte ud af alle de nye navne, som suser om ørene på en ..."

Lidt forlegen trådte oberst Vineuil til og mindede generalen om, at Stenay og Mouzon lå ved Maas, at tyskerne havde besat den første og at man ville forsøge at komme over floden ad den andens broer.

"Sagen er den, at vi er kommet for at melde generalen, at skoven vrimler af prøjsere ... i går, da 5. korps rykkede ud fra Bois-aux-Dames stødte det på fjenden omtrent ved Nouart ..."

"Hvad for noget? ... stod der et slag i går?"

"Ja, hr. general, – 5. korps var i ilden, men måtte trække sig tilbage – det må nu være ved Beaumont ... mens nogle af vort kompagni bragte 6. korps underretning om fjendens stilling, fik vi den idé at gå her hen og melde, hvordan sagerne står, og sige, at i morgen tidlig har 5. korps ufejlbarlig 60.000 prøjsere på halsen, – så hvis De kunne komme det til undsætning ..."

Bourgain-Desfeuilles trak på skulderen:

"60.000 mand! Hvorfor ikke straks 100.000, mens De er ved det! De drømmer, min gode mand; De ser i Deres forskrækkelse dobbelt! Der kan umuligt ligge en sådan styrke så tæt ved os, uden at vi skulle vide noget om det!"

Og han blev ved sit, det nyttede ikke, at både Ducat og Cabasse svor på, at det var sandt, hvert ord Sambuc sagde.

"Vi har selv set kanonerne," forsikrede Cabasse. "Og de asener må være splittergale, ellers vovede de sig ikke midt ind i skoven ad de opblødte veje, hvor man synker i til midt på benet!"

"De har førere, som kender egnen til punkt og prikke, det er vist nok!" erklærede eks-sagføreren med stor bestemthed.

Men generalen gad ikke høre mere om de fjendtlige hæres centralisation, som de nu så længe havde tudet ham ørene fulde om. Og han mente endog, det var overflødigt at vise friskytterne hen til den øverstkommanderende general, som folkene forresten troede de talte med. Hvis man nu skulle høre på alle de bønder og alle de landstrygere, der kom med underretning og meldinger, ville man nok snart komme i en net redelighed. Imidlertid beordrede han de tre friskytter til at blive hos korpset og gå med kolonnerne, siden de lod til at kende hele egnen.

"Det er dog skikkelige fyre, siden de er travet 2 mil gennem mark og skov for at sige os, hvordan det står til," bemærkede Jean til Maurice, mens de pakkede teltet sammen.

Det indrømmede den unge mand; han kendte også egnen og var meget urolig over at vide Dieuletskoven fuld af prøjsere, der styrede mod Sommauthe og Beaumont. Han satte sig ned – var træt, inden marchen begyndte, sulten og modløs så han morgenen gry – han anede, at denne dag ville blive frygtelig.

Ganske elendig over at se ham så bleg, spurgte korporalen i en faderlig tone:

"Det går nok ikke rigtig godt? Er det igen foden, som piner dig?"

Maurice rystede på hovedet – nej, med foden gik det godt.

"Er du da sulten?"

Og da han ikke svarede, trak Jean den ene af de to beskøjter op af tornystret:

"Værsgo, der har du din part – jeg spiste den anden for lidt siden," sagde Jean, og løj for at få Maurice til at tage imod den.

Det lysnede, da de forlod Oches og rykkede mod Mouzon over Besace, hvor de efter bestemmelsen skulle have overnattet. Først var det græsselige tros sendt afsted, eskorteret af 1. division. Trænets vogne kørte rask nok, men vognene, som var indforskrevet fra bønderne til pligtkørsel, og som oven i købet var tomme og egentlig temmelig overflødige, bevægede sig fremad med mærkelig langsomhed i passet ved Stonne. Det går her op ad bakke, især når man kommer forbi landsbyen La Berlière, der ligger mellem små skovbevoksede høje.

Hen imod klokken 8, som de to andre divisioner satte sig i bevægelse, kom marskal Mac-Mahon til, rasende over her at finde de tropper, der om morgenen tidligt skulle have forladt Besace, så at de nu omtrent burde have været i Mouzon. General Douay måtte forklare marskallen grunden til denne højst kedsommelige forsinkelse, og nu bestemtes det, at 1. division og tros vedblivende skulle marchere imod Mouzon, mens de to andre, uden at lade sig sinke, i største hast rykkede over Raucourt og d'Autrecourt for at gå over Maas ved Villers. Atter styredes mere i nordlig retning. Marskallen var ivrig efter at få floden mellem sin hær og fjenden; han ville være på højre bred den aften, hvad det så skulle koste. Og arrieregarden var endnu ikke rykket ud af Oches, da et fjendtligt batteri fra en fjern højde i retning af Pierremont skød på tropperne, – begyndte på legen fra i går. Først var man dumme nok til at svare, – så trak de sidste tropper sig ud af ilden og fulgte efter resten af hæren.

Indtil klokken 11 fulgte 106. langsomt den vej der slynger sig gennem passet ved Stonne, mellem høje bakker.

Til venstre var skrænten bred, stejl og nøgen, mens der til højre voksede skov på den mere bølgeformede skråning.

Solen var kommet frem, det var meget varmt i denne indsnævring, hvor stilheden var ligefrem trykkende. Efter La Berlière, over hvilket et stort krucifiks på en bakke hæver sine sørgmodige arme, var der ikke en gård, ikke et menneske at se, ikke et dyr græssede i engene.

Og folkene, der allerede var så trætte og sultne den foregående dag, da de næppe havde smagt mad og knap havde fået nattero, slæbte allerede benene efter sig, var modløse og misfornøjede.

Pludselig, just som der gjordes holdt, tordnede kanonerne til højre.

Skuddene lød så skarpt og klart, at kamppladsen ikke kunne være mere end en mils vej borte; og på disse mennesker, der var rasende over de evindelige tilbagetog, trætte af den endeløse venten, gjorde de en umådelig virkning.

Alle fo'r op, glemte trætheden; hvorfor rykkede de ikke frem? De *ville* slås, ville i ilden, ville dø, hellere end således at rende grassat, uden mål og med.

General Bourgain-Desfeuilles red i dette øjeblik, fulgt af oberst Vineuil, op på en bakke for at orientere sig.

Folkene kunne se dem holde deroppe, mellem to trægrupper, med kikkerten rettet efter lyden af kanonerne; nu sendtes en adjudant ud efter de tre friskytter; nogle af folkene, deriblandt Jean og Maurice, fulgte med; man kunne jo måske få brug for dem.

Så snart generalen fik øje på Sambuc udbrød han barsk:

"Satan til egn, med alle de bakker og træer! ... Hør, I der, – hvor er det, det går løs?"

Sambuc og de to andre lod sig stadig ikke forbløffe; de lyttede og så en stund ud mod synskredsen.

Også Maurice lod sit blik svæve ud over det bakkede land, der mindede om en bølgende havflade.

Skovene lå som mørkegrønne pletter over det gule terræn, mens de fjerne højdedrag var indhyllet i en rødlig tåge under solens klare stråler.

Og stadig tordnede kanonerne som et fjernt fremrullende uvejr, uden at man så den mindste hvide røgsky.

"Her til højre har vi Sommauthe," sagde Sambuc omsider og pegede på en skovkranset høj, "og til venstre ligger Beaumont ... de slås ved Beaumont, hr. general."

"Ja, ved Varniforêt eller Beaumont," lød det bekræftende fra Ducat.

Generalen mumlede noget i skægget:

"Beaumont, Beaumont, hvem fanden kan finde sig tilrette i dette helvedes land."

Så tilføjede han højere:

"Og hvor langt kan Beaumont ligge herfra?"

"En otte-ti kilometer tænker jeg, ad vejen over Chesne til Stenay, som løber der."

Stadig lød kanonskuddene, tordnende fra vest til øst, i uophørlig rullen.

Sambuc vedblev:

"Nejda; det begynder at gå varmt til derhenne ... Ja, jeg sagde det jo i morges til generalen; det er naturligvis de batterier, vi så

i Dieuletskoven; nu har femte korps vist nok at bestille med den hær, der kom over Buzancy og Beauclair."

Der blev stille, medens larmen tiltog i det fjerne.

Og Maurice bed tænderne sammen for ikke at skrige højt.

Hvorfor marcherer man ikke øjeblikkelig af, i stedet for at stå her og præke!

Aldrig havde han følt sig så ophidset.

Hvert skud fandt genlyd i hans bryst, bragte ham til at svulme i voldsom trang til at være med, få ende på det.

Skulle de igen bøje af, gå udenom?

Det var dog umuligt at blive ved på denne afsindige måde at slæbe dem om, altid smøre haser, aldrig løsne et skud.

Ved Vouziers havde de kun *hørt* arrieregarden skyde.

Ved Oches havde de haft fjendens kanoner i ryggen.

Og nu skulle de igen afsted, de måtte ikke få lov at ile deres kammerater til undsætning.

Maurice så på Jean, der også var ganske bleg med feberglødende øjne.

Hjertet hamrede i brystet på dem alle sammen ved kanonernes vedholdende kalden, der stadig tiltog i voldsomhed.

Men atter ventede man; op ad den snævre sti red en general med sin stab, det var Douay, der med ængstelig mine nærmede sig.

Og da han havde udspurgt friskytterne, undslap et fortvivlet udbrud hans sammenknebne læber.

Selv om han den morgen havde fået deres melding, havde han intet kunnet gøre; han havde ikke frie i hænder, det var

marskallens bestemt udtalte vilje at komme over Maas, det skulle ske den aften for enhver pris.

Hvor var det muligt i en fart at samle tropperne, der marcherede mod Raucourt, og i tide få dem ført til Beaumont?

Femte korps måtte vel allerede være på tilbagetog ad Mouzon til, man ville jo komme bagefter, hvordan man end bar sig ad.

Kanonerne lød mere mod øst, som en ødelæggende torden brusede og rullede de hen under den klare sommerhimmel.

General Douay løftede armene mod den vide horisont over de mange skovbevoksede bakker og agre og dale; hans ansigt udtrykte magtesløs harme og fortvivlelse; derpå blev der givet ordre til at fortsætte marchen mod Raucourt.

Å Gud!

Denne march gennem passet ved Stonne, mellem de høje skrænter, bag hvilke kanonerne tordnede uden ophør!

Oberst Vineuil red i spidsen for 106. regiment, stiv og strunk, med ligblegt ansigt og blinkende øjne, som ville han holde tårerne tilbage.

Kaptajn Beaudoin tyggede på sit overskæg, tavs og stiv, medens løjtnant Rochas uvilkårligt med dæmpet stemme udstødte rasende skældsord, der var rettet både mod ham selv og alle de andre.

Og blandt folkene, selv blandt de fejeste, blandt dem, der havde mindst lyst til at slås, bredte sig en afsindig trang til at hyle, eller hugge løs på et eller andet; de var ved at miste forstanden ved således over alt at trække sig tilbage, over at slæbe benene efter sig på endeløse omflakkende marker, mens de helvedes prøjsere ødelagde kammeraterne.

Nu udvidede vejen sig, slyngede sig som et bånd gennem vidtstrakte agre med små spredte lunde.

106. regiment var nu arrieregarde, og siden afmarchen fra Oches ventedes det hvert øjeblik at blive angrebet, for fjenden fulgte kolonnen skridt for skridt, passede på den, vogtede på det belejlige øjeblik til at falde dem i ryggen, mens rytteriet benyttede sig af terrænforholdene og søgte at vinde frem langs flanken.

Flere eskadroner af den prøjsiske garde kom ud af en skov, men standsede ved en demonstration af husarerne, der rykkede frem på vejen.

Og således kunne tilbagetoget fortsættes i god orden; de nærmede sig allerede Raucourt, da der pludselig hændte noget, som fordoblede den ængstelige spænding og helt tog mod og holdning fra folkene.

Frem fra en sidevej stormede en menneskemasse; sårede officerer, våbenløse, forstyrrede menige, trænvogne i fuld galop, dyr og soldater i vild, opløst flugt.

Det var resterne af en af de første divisions brigader; dem, der eskorterede trosset, og som om morgenen var rykket imod Mouzon over Besace.

De var slået ind på en gal vej, og ved et utroligt uheld var brigade og en del af trosset stødt sammen med resterne af 5. korps, der aldeles opløst flygtede.

Fjenden havde overrumplet dem, var faldet dem i flanken ved Varniforêt, nu gik det afsted i vild rædsel; sårede, blodige, forvildede, spredte de skræk og fortvivlelse rundt om sig.

Deres beretninger berøvede kammeraterne den sidste rest af holdning, kom som en efterdønning af den kanontorden, der

siden klokken tolv havde rullet om dem.

Og mens tropperne marcherede gennem Raucourt, herskede den største ængstelse og uro imellem dem.

Officererne var rådvilde.

Skulle de dreje til højre i retning af Autrecourt eller gå over Maas ved Villers, som bestemmelsen først havde været.

General Douay frygtede for, at broen allerede skulle være besat af fjenden; og derfor foretrak han at lade sine tropper gå til højre gennem passet ved Haraucourt, hvorfra de om natten kunne nå Remilly.

Efter Mouzon, kom Villers, efter Villers Remilly; stadig mod nord, med ulanerne galopperende i hælene!

Der var endnu kun omkring seks kilometers march tilbage, men klokken var allerede fem, – og alle mand var knuste af træthed.

Fra dagens frembrud havde de været på benene – i tolv timer havde de næppe tilbagelagt femten kilometer, de havde trampet på stedet og var udasede af evindelig venten og nølen, midt i den største spænding og ængstelse.

Soldaterne havde kun sovet lidt de sidste to nætter og siden afmarchen fra Vouziers havde de ikke spist sig mætte.

De kunne næppe stå på benene, så forsultne var de.

I Raucourt var det en ynk at se på dem!

Den lille by er velhavende nok, med talrige fabrikker, en smuk bred hovedgade, et nyt rådhus og en pyntelig kirke.

Men den nat, kejseren og marskal Mac-Mahon med deres talrige stab og den kejserlige husholdning havde tilbragt der, havde tømt forrådskamre og butikker, derefter var hele første korps marcheret igennem byen og havde fejet hver en krumme

med; – der var intet nogetsteds at opdrive, hverken hos bagere eller urtekræmmere eller i private huse.

Der var hverken brød, eller vin eller sukker, ikke spor af mad- eller drikkevarer.

Den foregående dag havde damerne stået i deres døre og uddelt vin eller suppe, indtil tønder og gryder var tomme.

Og nu var der intet tilbage, så der blev en jammer og elendighed da de første regimenter af syvende korps rykkede ind i byen.

Hvad var dog dette?

Begyndte det nu igen, og ville det aldrig høre op med denne endeløse strøm af udasede, støvede, ødelagte soldater, der marcherede op ad gaden, halvdøde af sult, uden at man kunne stille dem tilfreds?

Mange stod stille, bankede på dørene, strakte hånden op mod vinduerne og bad om et stykke brød.

Og der stod kvinder, der brød ud i gråd, mens de forklarede soldaterne, at de ikke ejede fødemidler af nogen slags.

På et gadehjørne stod Maurice stille, det blev sort for hans øjne, hans ben svigtede ham.

Og da Jean kom til, stammede han:

"Å nej – – lad mig være, nu kan jeg ikke mere, lad mig bare krepere her!"

Han segnede om på en afvisersten.

Korporalen lod, som han blev vred:

"Hvad pokker er dette for anstalter. Vil du se, du kan få dig stablet op ... Vil du måske samles op af prøjserne? Hej, op med dig, og det straks!"

Og da han så, at den unge mand ikke kunne svare, så ud, som skulle han besvime og lukke øjnene, bandede han, denne gang i en dæmpet, medlidende tone:

"Så skulle da den skinbarlige Satan ..."

Hastigt løb han hen til en post, fyldte sin spisebakke med vand og gav sig til at stænke Maurice i ansigtet.

Så trak han – denne gang åbenlyst – sin sidste beskøjt op af tornystret, brækkede den i småstykker og puttede dem i munden på den halvvejs bevidstløse unge mand, der snart åbnede øjnene og spiste med grådighed.

"Men du, Jean," udbrød han så pludselig og så sig om, "så har du altså slet ingenting fået selv?"

"Å, tag dig det ikke nær; jeg er mere hårdfør end som så; jeg tager mig en god slurk gåsevin, så stiver det mig af indtil videre!"

Atter fyldte han sin spisebakke, tømte den i et drag, og smækkede med tungen.

Men han så forresten ikke videre kæk ud selv, var ligbleg og så forpint af sult, at hænderne rystede på ham.

"Så, nu op og afsted! Vi må se at følge med de andre."

Og Maurice lod sig slæbe af med, som var han et barn.

Aldrig havde nogen kvindes arm forekommet ham så blød som vennens.

Her, hvor alting styrtede sammen, midt i den frygteligste elendighed, med døden for øje, trøstede det ham og lindrede det hans nød at føle den andens kærlige omsorg, og tanken om, at dette hjerte, der bankede for ham, var en enfoldig, ligefrem bondes, gjorde ham Jeans venskab end mere dyrebart, skønt

han i begyndelsen havde følt sig stødt af den andens grove ubehøvlethed.

Lignede dette ikke det oprindelige broderskab mellem menneskenes børn, de, der herskede i tidernes begyndelse, førend civilisation og klasseinddeling var til; dette venskab mellem to mænd, der slutter sig sammen for at hjælpes ad og støtte hinanden mod en fælles fjende?

Maurice var glad og stolt over at kunne forlade sig på Jeans mod og styrke; mens korporalen, uden at trænge dybere ind i sine følelser, var fornøjet med at kunne skærme vennens forfinede svaghed, den dannelse og den forstand på mange ting, der hos ham ikke var blevet udviklet.

Siden han på en voldsom måde havde mistet sin kone, troede han, at hans hjerte var blevet skrinlagt med hende, og han havde lovet sig selv aldrig mere at have noget at skaffe med disse skabninger, der kan pine mænd så frygteligt, selv om de ikke er slette.

Og nu gav han sig helt hen i venskabet for Maurice, om de end ikke kærtegnede hinanden, så forstod de hinanden til bunds, skønt de var så forskellige; de fattede hinandens dybeste følelser, og mens de støttet på hinanden marcherede henad vejen til Remilly, smeltede deres sjæle sammen i medfølelse med hinandens lidelser.

Ligesom arrieregarden forlod Raucourt, trak tyskerne ind i byen; to af deres batterier stilledes øjeblikkelig op på højderne til venstre og begyndte skydningen.

I dette øjeblik gik 106. regiment ned ad vejen langs Emmane og var således i fjendens skudfelt.

En granat fældede et poppeltræ på flodbredden, en anden borede sig uden at sprænges ned i jorden lige ved siden af kaptajn Beaudoin.

Men lige til Haraucourt snævredes passet stadig ind, og der rykkede de frem mellem to høj-skrænter, som var tæt bevokset med skov; hvis en håndfuld prøjsere lå i baghold der, kunne der nemt ske de rædsomste ulykker.

Mens fjendens kanoner tordnede bag ved dem, truedes de uophørligt med angreb både til højre og til venstre, tropperne rykkede frem under stigende ængstelse, ilede med at komme ud af dette farlige pas.

Derfor opflammedes selv de trætteste af ny kraft. Folkene, der i Raucourt slæbte benene efter sig, marcherede nu afsted med lange, faste skridt i voksende fare.

Det så ud, som om selv hestene anede, at enhver forsinkelse kunne blive skæbnesvanger.

Og têten måtte allerede være ved Remilly, marchen fortsattes i største iver og hast, da der med et atter måtte gøres holdt.

"Så til helvede!" udbrød Chouteau, "skal vi nu sidde i klemme her."

106. havde endnu ikke nået Haraucourt, og granaterne regnede stadig ned.

Mens regimentet stod der og marcherede på pletten sprang en til højre, heldigvis uden at såre nogen.

Fem minutter forløb langsomt i åndeløs spænding; man rørte sig ikke af pletten, der måtte være noget, som spærrede vejen, en mur, en eller anden uoverstigelig hindring.

Og obersten løftede sig op i stigbøjlerne for at se, hvad der var på færde, han følte, at folkene blev urolige ja, ustyrlige af

skræk.

"Alle og enhver ved da vel, at vi er forrådt!" udbrød nu Chouteau.

Og så hørtes en dump, uhyggelig mumlen gennem rækkerne.

Harmen voksede, alt som angsten greb dem.

Ja, ja, således var det.

Her var de blevet slæbt hen for at overleveres til fjenden.

En sådan række uheld, et sådant overmål af fejlgreb kunne kun forklares på en måde af disse lidet forstående væsener.

"Vi er forrådt, vi er solgt, alle til hobe!" gentog angstfulde stemmer.

Nu fik Loubet en idé.

"Det er vel sagtens den forbandede kejser, der spærrer os vejen med sin bagage, så at vi må stå her og glo."

Straks fo'r disse ord som en løbeild fra mund til mund.

Der forsikredes, at det var den kejserlige husholdning, der standsede kolonnens fremrykning.

Og nu lød de voldsomste skældsord mod kejserens folk med samt deres anstalter og uforskammethed, hvor de kom frem og pakkede og krammede deres mundforråd og vinkurve og sølvtøj ud lige for næsen af soldaterne, der næppe kunne stå på benene af sult og elendighed.

Å, – den usle kejser, der nu hverken havde trone eller vilje, der var et unyttigt stykke, som man slæbte afsted mellem hærens tros, og som i sin uendelige fornedrelse ved en blodig skæbnens ironi havde bevaret sin hofholdning, sine hundredegardister, sin staldetat, sine kokke, sine bagagevogne, hele den pomp og pragt, som hang ved den bestrøede kejserkappe, smuds og nederlagets skændsel.

Slag i slag faldt nu to granater.

En stump rev kepien af hovedet på løjtnant Rochas.

Og rækkerne sluttedes, folkene trængte sig sammen i en pludselig bølgebevægelse, der føltes langt bort.

Havde dette varet et minut længere, ville en frygtelig katastrofe være brudt løs, – folkene var næsten ikke til at styre mere.

Obersten vendte sig om, han var ligbleg:

"Børn, børn; – hav en smule tålmodighed ... Jeg har sendt bud, ... nu rykker vi frem om et øjeblik."

Men de rykkede ikke frem, og hvert minut var som et år.

Jean havde taget Maurice ved hånden, – hviskede nu til den unge mand, at han bare skulle være ganske rolig, hvis de trængte på, eller tog flugten over hals og hoved, – hvad godt kunne hænde, – så ville de to straks springe til venstre og klatre op ad den kratbevoksede skråning på den anden side af floden.

Hans blik søgte efter friskytterne;– men man sagde, at de var forsvundet straks efter, at man rykkede gennem Raucourt. Og pludselig satte man sig i bevægelse – tropperne marcherede fremad; – kom ud af passet; vejen tog en bøjning og de prøjsiske batterier kunne ikke nå dem.

Senere hen fik de at vide, at standsningen var forårsaget af divisionen Bonnemain, – 4 regimenter kyrasserer, – der i opløsningstilstanden den frygtelige dag havde brudt 7. korps' kolonne og standset hele fremrykningen.

Natten var ved at falde på, da 106. regiment marcherede gennem Angecourt.

Til højre strakte sig endnu skovbevoksede højder; – men passet udvidede sig til venstre, en tågesløret dal sås i det fjerne.

Omsider var de kommet op på hylden ved Remilly, og derfra øjnede de gennem aftentågen et bredt sølvbånd, der slyngede sig gennem store engstrækninger og vidtstrakt agerland.

Det var Maas, – Maas, som de nu så længe havde stridt for at nå, – Maas, der syntes dem det forjættede land, hvor sejren ventede dem.

Og Maurice pegede på en hel del smålys i det fjerne – mellem træerne nede i den frodige dal, der var skøn at se til i tusmørkets tryllleslør; – hans hjerte svulmede ved synet af den egn, han kendte så godt, og det var med et lettelsens suk, at han sagde til sin ven:

"Se der, Jean, – der ligger Sedan!"

7

I Remilly var der et frygteligt virvar af soldater, heste og vogne; de fyldte hele gaden, der skrånende slynger sig ned mod Maas.

Foran kirken, halvvejs på bakken var flere kanoner kørt sammen, så hestene ikke kunne få dem rokket af pletten, trods de eder og piskeslag, der regnede ned over dem.

Længere nede ved Emmanefloden, hvor den skummende bruser afsted, stod et helt tog af rustvogne og spærrede vejen; mens soldaterne i stedse voksende flok sloges om at komme ind i værtshuset "Malteserkorset", hvor der var en sådan trængsel, at man næppe kunne få sig et glas vin.

Og helt ude i byens sydlige udkant, hvor ingeniørkorpset havde lagt en pontonbro over floden, sås samme vrimlende, forvirrede trængsel; en lille lund lå her imellem byen og floden; til højre sås en færge og færgemandens hvide hus mellem højt græs og siv.

På begge bredder var der tændt store bål, hvis flammer nu og da løftede sig og kastede et stærkt blussende skær over omgivelserne.

Da kunne man se de umådelige troppemasser, der stod og ventede; på den smalle bro for fodgængere, kunne kun to mænd gå over ad gangen, og på pontonbroen, der næppe var to en halv meter bred, bevægede kavaleri, artilleri og bagagevogne sig med ubeskrivelig langsomhed.

Der sagdes, at her endnu var en brigade af første korps, en ammunitionstransport, for ikke at tale om de fire kyrasserregimenter af Bonnemains division.

Og bagved dem kom nu hele syvende korps, over 30.000 mand, der troede, de havde fjenden i hælene, og trængte på i feberagtig hast for at komme i sikkerhed på den anden flodbred.

Et øjeblik så det hele fortvivlet ud! Hvad skulle dette blive til?

Hele den udslagne dag havde de marcheret uden at få hverken vådt eller tørt, de havde gået som rasende mennesker for at slippe helskindede gennem dette græsselige pas ved Haraucourt; og alt det skulle ende her i et roderi og en forvirring, som ingen moders sjæl kunne hitte rede i.

Kom de frem, eller skulle de stå her og løbe panden mod en mur?

Her kunne man få lov at stå og trippe i mange timer, det var da nemt at se, at alle var overbeviste om, at prøjserne, der måske om natten holdt inde med forfølgelse, straks med den gryende morgen ville være på benene.

Alligevel lød ordren på at sætte geværerne i pyramider, og tropperne lejrede sig på de store nøgne skråninger, der ligger langs vejen til Mouzon og strækker sig lige ned til englandet ved Maas.

Bagved, på skræntens kam, stilledes reserveartilleriet i slagorden med kanonerne rettet mod passet, for at kunne beskyde det, hvis det gjordes nødvendigt.

Og atter begyndte folkene at vente i harme og ængstelse.

Imidlertid havde 106. regiment indrettet sig ovenover vejen i en stubmark, hvorfra der var udsigt over den vide slette.

Egentlig havde soldaterne nødigt sluppet deres geværer; de så sig ofte om, frygtede stedse et angreb bagfra.

Alle så mørke og vrede ud, talte kun lidt, mukkede og mumlede skældsord og eder mellem tænderne.

Klokken var lige ved 9, nu havde de været her i to timer, og trods trætheden var der mange, som ikke kunne falde i søvn, de lå på jorden, men fo'r op og lyttede til hver en lyd i det fjerne.

Nu kæmpede de ikke længere mod den fortærende sult, der pinte dem: når de kom over på den anden side af floden, måtte de få noget at spise, hvis der ikke var andet at gøre, måtte de vel spise græs som kreaturerne.

Men forvirringen tiltog, de officerer, som general Douay havde posteret ved broen, kom hver halve time med den melding, af det endnu ville vare mange timer, inden de kunne komme over.

Omsider besluttede generalen sig til selv at gå ned ved broen for med egne øjne at undersøge sagernes stilling, og soldaterne kunne se ham bane sig vej gennem massen, mens han med opmuntrende ord påskyndede fremrykningen.

Maurice sad på en grøftekant med Jean og gentog, idet han pegede mod nord:

"Ja, der er Sedan, og der ligger Bazeilles ... så kommer Douzy og Carignan; å, hvis det bare var rigtig lyst, skulle du se, at der er plads nok."

Og han slog ud med hånden mod den store dal, som nattens skygger lagde sig over, skønt det endnu ikke var så mørkt, at man jo kunne skelne floden, som en lys stribe mellem de sorte engstrækninger.

Trægrupperne lå som endnu mørkere pletter, en række poppeltræer tegnede sig med fantastiske linjer mod synskredsen.

Og så, helt ude i det fjerne, bag ved Sedan, som var oversået med små lys, lå en tæt mørk masse; det så ud, som om Ardennerne her havde lagt sine hundredårige ege ligesom et tæppe over jorden.

Jean betragtede nu pontonbroen under dem.

"Se, se nu der! Nu går det hele ad helvede til! Vi kommer aldrig levende over på den anden side."

I dette øjeblik blussede bålene på begge bredder op og ned, i deres skin så man frygtelig tydeligt alt, hvad der foregik.

Kavaleriet og artilleriet havde nu hele dagen defileret over broen, og den svære vægt havde tynget således, at bjælkerne begyndte at give efter og gangfladen på midten allerede sank er par tommer ned i vandet.

Nu red kyrassererne over, man kunne se dem to og to i en lang uafbrudt række komme ud af mørket på den ene bred og forsvinde i natten på den anden, broen kunne man ikke mere skelne, og det så ud, som om de gik på vandet, over den mørke flade, der var oplyst af et flammehav.

Som kyrassererne sad der stive i stigbøjlerne med stramme tøjler og med den hvide kappes folder faldende ned over hesteryggen, mens ildens skin dansede på de blanke hjelme, lignede de spøgelsesryttere, der med flammende hår rider ud på natligt krigstogt.

En klagelyd trængte sig pludselig over Jeans læber.

"Å, Gud, hvor jeg er sulten!"

Imidlertid begyndte folkene at falde i søvn, trods sult og spænding.

Trætheden overvandt omsider ængstelsen, de strakte sig ud på ryggen, deres øjne lukkedes, de glemte for en kort stund

elendighed og strabadser, en dødsstilhed lagde sig lidt efter lidt over de ventende tropper.

"Å, Gud, jeg er så sulten, så sulten, at jeg gerne kunne spise jord!"

Det var Jean, der klagede, sig, han var ellers hårdfør nok, men nu var han ved at gå fra sans og samling, det var fulde 36 timer siden, han havde fået noget at spise.

Nu tog Maurice en beslutning, han indså nok, at det ville vare en 2-3 timer, inden de kom over på den anden flodbred.

"Hør du, jeg har en onkel her i nærheden, du ved nok, onkel Fouchard, som jeg har talt med dig om ... Hans gård ligger deroppe, en fem-seks hundrede meter herfra. Jeg havde ikke videre lyst at opsøge ham; men siden du er så sulten ... Han kan da ikke nægte os en bid brød, kan jeg tænke!"

Og han tog sin kammerat med sig; Jean fulgte viljeløs efter.

Far Fouchards lille gård lå lige ved mundingen af passet ved Haraucourt, ikke langt fra den højde, reserveartilleriet havde taget stilling på.

Det var et lavt hus, med mange udbygninger, en lade, en kostald, en hestestald; og på den anden side af landevejen havde bonden indrettet sit slagteri; han kørte så rundt på landet og solgte sit kød.

Maurice blev meget forbavset ved at se huset ligge der stille og ganske mørkt.

"Å, se mig til den gamle gniepind, han har lukket sig inde; vi får ham såmænd ikke til åbne døren for os."

Men han holdt inde; på vejen så han en halv snes soldater, marodører, forsultne, stakkels djævle, der var på jagt efter et eller andet.

Først havde de kaldt, så banket, og da ingen rørte sig inde i huset, huggede de nu med bøssekolberne løs på døren for at sprænge den.

De udstødte samtidig eder og forbandelser. "Så i pokkers skind og ben! Riv hytten ned, siden der ingen mennesker bor!"

Pludselig åbnedes en loftsluge, og en høj, mager, gammel mand i blå bluse viste sig, han var barhovedet og holdt i den ene hånd et lys, i den anden en bøsse.

Under det tykke, hvide hår sås hans brede, firkantede ansigt, med den svære næse, de store, blegblå øjne i og den faste, stivsindede hage.

"Nå, så det er tyve og røvere, der kommer her og spolerer huset over hovedet på fredsommelige folk?" råbte han med hård stemme. "Hvad er det, I vil?"

Soldaterne trak sig forbløffede et skridt tilbage. "Vi er ved at krepere af sult; giv os noget mad!"

"Jeg har ikke så meget, som der kan ligge på en negl! Bilder I jer ind, at en gårdmand sådan kan påtage sig at bespise 100.000 mand? I morges er de gået forbi, – ja, general Ducrots folk, de har taget rub og stub, her er ikke en bid brød i huset!"

En efter en kom soldaterne nærmere.

"Luk i alt fald op, så kan vi sidde ned og hvile os – måske kan vi alligevel finde et eller andet!"

Og de dundrede løs på døren, mens den gamle mand satte sin lysestage fra sig og spændte hanen på sit gevær.

"Lige så vist, som her står et lys, brænder jeg løs på den første, der vover at røre ved min dør!"

Nu var det nær kommet til fjendtligheder.

Soldaterne mumlede, de bandede og svor, en stemme råbte, at de sagtens kunne få bugt med sådan et gammelt bondebæst, der smed sit brød i brønden hellere end han gav det til en stakkels soldat.

Og der rettedes flere bøsseløb mod lugen; de skulle til at skyde den gamle ned; men han rørte sig ikke, stod der oppe i lysets skin og rasede:

"Ikke en bid brød er her i huset! Hver en krumme er spist!"

Forskrækket fo'r Maurice og Jean til for at redde det gamle, stædige menneske.

"Kammerater, kammerater!"

Han slog til soldaternes bøsseløb, så op mod lugen og bad:

"Herregud, vær dog lidt rimelig ... Kan du da ikke kende mig? Det er jo mig?"

"Hvad for en mig?"

"Maurice Levasseur; din kones søstersøn."

Far Fouchard tog lyset op.

Han havde sikkert genkendt den unge mand. Men han gav sig ikke – han ville ikke give dem så meget som en drik vand.

"Søstersøn eller ikke, hvor kan jeg vide det. Her er jo så sort, som i en grav! Skrub af, alle sammen, ellers skyder jeg!"

Og mens soldaterne bandede på, at de nok skulle få den gamle ræv røget ud af hulen, gentog far Fouchard den ene gang efter den anden:

"Skrub af, alle sammen, eller jeg skyder på jer!"

"Også på mig, fader?" spurgte med et en stærk stemme, der overdøvede larmen.

De andre trak sig ilsomt tilbage ved synet af en underofficer, som kom frem i lysets flakkende skin.

Det var Honoré, hvis batteri lå et par hundrede meter fra gården og som nu i to timer havde kæmpet med en uimodståelig lyst til at banke på døren til fædrenehjemmet.

Han havde jo svoret en dyr ed på aldrig at overskride denne tærskel mere; og i de 4 år, han havde været i tjenesten, var ikke et brev blevet udvekslet mellem ham og faderen.

Marodørerne snakkede med hinanden, de lagde råd op: det var vist det klogeste at fortrække, her var intet at gøre, hvis dette var den gamles søn, den fyr med snore på ærmet!

Og et øjeblik efter var de som blæst bort. Da Fouchard begreb, at her ingen fare var for plyndring, sagde han i en rolig tone, som om han den foregående dag havde set sønnen:

"Nå, er det dig! Vent lidt, så kommer jeg!"

Det varede forresten længe.

Man hørte ham gå om og lukke døren, dreje nøgler om, som om han gemte, hvad gemmes kunne; omsider åbnedes døren, men kun på klem; og han holdt den således med kraftig hånd.

"Du kan komme ind, Honoré, men forresten ingen anden!"

Alligevel kunne han ikke lukke døren i for næsen af sin slægtning, skønt man nok så, at han kun ugerne gav efter.

"Kom du også, Maurice, tag benene med dig!"

Men Jean blev ubarmhjertigt stødt bort; Maurice bad indstændigt for ham.

Nej, nej – det ville han min salighed ikke vide noget af.

Han skulle ikke have huset fuldt af tyveknægte og stratenrøvere, der slog alting itu hos ham!

Han havde ikke sluppet sit gevær, og da Honoré omsider med et spark fik døren op og Jean trukket ind, mukkede den gamle alt, hvad han kunne.

Han slap ikke sit gevær.

Han fulgte dem ind i stuen, satte lyset på bordet og tog selv plads på en bænk, uden at sige et ord.

"Hør fader! Vi er halvdøde af sult. I må virkelig komme frem med en bid ost og brød til os!"

Den gamle lod, som han ikke hørte sønnens ord – gik hele tiden hen til vinduet for at se efter, om soldaterne ikke skulle komme igen og belejre ham.

"Onkel, Jean er min ven! Han har givet mig den sidste krumme brød, han ejede. Vi har døjet en hel del sammen!"

Han kom tilbage fra vinduet, satte sig ned igen; svarede ikke et ord, så ikke på dem.

Endelig betænkte han sig, men stadig uden at lukke munden op.

Han tog lyset, lod dem sidde i mørke og lukkede døren i lås efter sig, for at de ikke skulle se, hvor han gik hen.

De hørte ham gå ned i kælderen.

Og det varede syv lange og syv brede, inden han kom tilbage; da han havde lukket døren med stor omhu, lagde han et stort brød og en ost på bordet, stadig i tavshed; nu ville den gamle ræv ikke sige et ord først. Han var ikke længere vred, men han vidste nok, at af megen tale kommer ofte fortrydelse.

Forresten sagde de tre unge mænd heller ikke et ord, de fo'r løs på levnedsmidlerne som sultne ulve, og man kunne høre dem tygge i stuens stilhed.

Honoré stod op, tog et stort krus med vand henne på skænken.

"Fader, I kunne ellers nok have undt os et glas vin."

Nu var den gamle rolig, han svarede:

"Vin! Jeg ejer sandelig ikke en dråbe ... De andre, ... Ducrots folk har fået alting – de har plyndret huset, blanket mig af."

Han løj, og det kunne de alle sammen se på det snu gamle ansigt med de blinkende øjne.

For to dage siden havde han skaffet alt sit kvæg til side, både sin besætning og det slagtekvæg, han for tiden havde på stald, havde han trukket bort om natten og skjult, helt inde i skoven eller i et eller andet forladt stenbrud.

Og derefter havde han skjult alt spiseligt, lige til mel og salt, så at man havde kunnet gennemsøge huset, uden at finde noget i skabe og spisekamre.

Han havde endog nægtet at sælge noget som helst til de første soldater, der var rykket forbi.

Man kunne jo aldrig vide, om det ikke var fordelagtigere ikke at forhaste sig; den gamle snedige handelsmand havde den idé, at han senere hen kunne gøre gode forretninger.

Maurice begyndte at blive mæt; han henvendte sig nu til Fouchard.

"Og har onkel set noget til Henriette for nylig?" spurgte han.

Den gamle gik nu frem og tilbage, mens han med ængstelse betragtede de store stykker, der forsvandt i Jeans mund, så svarede han langsomt og sindigt:

"Henriette! Ja, hende så jeg i forrige måned i Sedan ... men Weiss – manden – traf jeg i morges. Han var med sin principal, fabrikant Delaherche, de kørte sammen til Mouzon for at se hæren rykke frem; – for morskab, forstår sig."

Et spottende udtryk lagde sig over det gamle indesluttede bondeansigt.

"De har måske set mere, end de skøttede om, og de har sagtens ikke moret sig så farligt godt; for efter klokken tre var vejene ufremkommelige af alle de soldater, der flygtede!"

Med samme sindige, ensformige tonefald fortalte han flere omstændigheder ved 5. korps nederlag, han sagde, det var blevet overrumplet i Beaumont, just som der lavedes mad, og at bayrerne havde drevet de franske i huj og hast lige til Mouzon.

Soldater, der var kommet farende gennem Remilly, som om den Onde selv var i hælene på dem, havde skrålet, at nu havde de Failly igen forrådt dem til Bismarck.

Og Maurice tænkte på de sidste dages afsindige marcher, på marskallens ordrer, der påskyndede tilbagetoget, og som lød på at komme over Maas for enhver pris nu, efter at så megen kostbar tid var spildt med ubegribeligt smøleri.

Nu var det for sent!

Den gang Mac-Mahon rasede over at finde 7. korps ved Oches i stedet for ved Besace, havde han naturligvis været overbevist om, at 5. korps havde slået lejr ved Mouzon, mens det blev spredt og slået ved Beaumont.

Men hvad kunne man vel forlange af tropper, som blev så slet kommanderet, hvis ånd og holdning var i bund og grund spoleret af venten og nølen og flugt – og som desuden næppe kunne stå på benene af sult og træthed!

Nu stillede Fouchard sig bag ved Jean, han var aldeles lamslået over korporalens appetit.

"Nå, nu går det nok ligesom lidt bedre?" spurgte han spotsk.

Jean vendte hovedet og svarede med sindig ro:

"Jo, ellers tak, nu begynder det at klare sig!"

Lige siden de var kommet ind i huset havde Honoré med ængstelige miner lyttet efter hver en lyd.

Hvis han endelig, efter lang kamp med sig selv, havde besluttet sig til at besøge sin fader, var det ene længslen efter Silvine, som havde drevet ham hid.

På sit bryst bar han hendes brev, det, han havde fået i Reims, det, hvori hun sagde ham, at hun kun holdt af ham, og aldrig havde holdt af andre, hvad der end var sket; nu tænkte han hele tiden på hende, begreb ikke, at han endnu ikke havde set hende, og gjorde sig umage for at skjule sin uro for faderen.

Men nu var det forbi med hans selvbeherskelse, og med en stemme, der trods hans anstrengelser rystede, spurgte han:

"Og Silvine, er hun her ikke længere?"

Fouchard kastede et sideblik til sønnen, før han svarede:

"Jo, – vist så!"

Så tav han, rømmede sig, spyttede; og artilleristen måtte igen spørge:

"Er hun da gået i seng?"

"Nej, – hun er ikke i seng, – nej!"

Omsider nedlod den gamle sig til at forklare, at han alligevel i morges var kørt til torvs i Raucourt med Silvine.

For selv om de soldater kom trækkende, kunne man vel nok passe sine ting, ikke sandt?

Derfor havde han, som han plejede hver tirsdag, bragt en bede og en halv oksekrop til Raucourt; og han var netop blevet færdig med at sælge sit kød, da 7. korps var kommet og havde vendt op og ned på alt muligt.

Folk rendte frem og tilbage, de skubbede og puffede, så man var ved at gå fra sans og samling.

Han blev bange for, at de skulle snappe både hest og vogn fra ham; derfor var han kørt hjem, og havde ladt Silvine i stikken, da hun netop var gået ud i byen for at få besørget et par indkøb.

"Å, hun kommer såmænd nok hjem igen!" sagde han med stor ro. "Hun er naturligvis gået hen til doktor Dalichamp, gudfaderen, – ... hun er nu alligevel en dygtig pige, med sin føjelige mine ... hun er minsandten ikke tabt af bag en vogn ..."

Gjorde han nar ad sønnen? eller ville han forklare, hvorfor han beholdt hende i sin tjeneste, efter at hun skilte ham og Honoré ad; trods det barn, hun og prøjseren havde fået, og som hun ville beholde hos sig?

Atter søgte hans snu øjne sønnens, et spotsk smil spillede om de smalle læber.

"Desuden ligger lille Charlot og sover i hendes kammer; hun må være her om et øjeblik; – det er vist, det!"

Honoré så på sin fader med lynende øjne og skælvende læber; den gamle begyndte igen at gå frem og tilbage mellem bordet og vinduet.

Og atter blev der stille i stuen, mens Honoré ganske mekanisk skar sig et stykke brød og gav sig til at spise det.

Med armene støttet på bordet sad Maurice og så sig om i værelset: betragtede den gamle skænk, uret og drømte om gamle dage, når han tilbragte en fridag her i Remilly med sin søster Henriette.

Tiden gik imidlertid, nu slog uret elleve.

"For pokker!" mumlede han, "vi må passe på, at de andre ikke løber fra os!"

Og uden at den gamle satte sig imod det, gik han hen, åbnede vinduet, og så ud over den mørke dal, ud i den dybe,

stille nat.

Men lidt efter, da hans øjne havde vænnet sig til mærket, kunne han godt skelne broen med bålene på de to flodbredder.

Kyrassererne, med de store hvide kapper, rykkede stadig frem som spøgelsesryttere, mens håret flagrede ud efter dem, pisket af en rædslens vind.

Og den så endeløs ud, denne langsomme skridtgang over vandet.

Til højre på de nøgne bakker, hvor hæren lå og sov, herskede dødsstilhed.

"Å," sagde Maurice og slog ud med hånden, "vi kommer ikke over før i morgen en gang."

Han havde ladet vinduet stå åbent; nu greb far Fouchard sin bøsse og sprang ud på vejen så behændigt som en ung mand.

I nogen tid hørte de ham gå frem og tilbage som en skildvagt, derpå blev alt så stille, at man kunne skelne den forvirrede larm nede fra broen, hvor kyrassererne gik over floden; den gamle havde sagtens sat sig ned ved vejgrøften; der kunne han bedre passe på, at ingen mistænkelige personer nærmede sig hans bolig.

Men for hvert minut blev Honoré uroligere; han så på uret, lyttede, hans ængstelse og spænding steg.

Der var ikke meget over seks kilometer fra Raucourt til Remilly. Silvine kunne godt gå den vej på en times tid, ung og stærk som hun var.

Hvorfor kom hun da ikke, – det var jo længe siden, den gamle var kørt fra hende og havde tabt hende af syne midt i et helt hærkorps, som oversvømmede egnen og spærrede alle veje.

Der var så vist sket en ulykke; Honoré så hende allerede i ånden liggende på en eller anden mark, trampet fordærvet af heste og knust af vogne.

Men med et rejste de sig alle tre. Ude på vejen lød skridt; de hørte den gamle mand spænde hanen på sin bøsse.

"Hvem der?" råbte han så vredt. "Er det dig, Silvine?"

Ingen svarede.

Han truede med at skyde, og gentog sit spørgsmål. Da lød en forpustet stemme, som med møje fremstammede:

"Ja, ja vist er det mig, far Fouchard!"

Og straks efter spurgte hun:

"Og lille Charlot?"

"Han er i seng, han sover!"

"Nå, Gud ske lov og tak!"

Nu gav hun sig god tid, drog et dybt hjertesuk, hvori al hendes angst og al hendes træthed gav sig luft.

"Kryb ind ad vinduet," vedblev Fouchard. "Her er fremmede."

Og så sprang hun rask ind, men blev stående som forstenet ved synet af de tre unge mænd. I lysets flakkende skær stod hun der, mørk, med det tykke, sorte hår, de store, dejlige øjne – som allerede var skønhed nok – i det aflange ansigt, med det rolige, lydige, blide udtryk. Men i dette øjeblik genkendte hun Honoré, og blodet strømmede hende til hjertet. – Og dog var hun i grunden ikke videre forbavset over at se ham her; hun havde tænkt på ham hele tiden, mens hun løb hjem fra Raucourt.

Hun var ved at kvæles, kunne næppe holde sig oprejst, men lod rolig.

"Godaften, Silvine!"

"Godaften, Honoré!"

Og for ikke at briste ud i gråd, vendte hun med et smil hovedet om imod Maurice, som hun nu også genkendte. Jean gjorde hende lidt forlegen. Hun snappede efter vejret, løste sit halstørklæde en smule.

Nu vedblev Honoré, uden som i gamle dage at sige "Du" til hende:

"Her begyndte vi at blive lidt urolige for Dem, Silvine, der er så mange prøjsere her omkring!"

Med et blev hun bleg som et lig; hun gøs, og uvilkårligt kastede hun et blik hen til det kammer, hvor barnet lå og sov, så løftede hun hænderne, gjorde en afværgende bevægelse, som om hun ville jage et fælt syn fra sig.

"Å ja, å Gud ja! Prøjserne, dem har jeg set nok af," mumlede hun.

Derpå segnede hun om på en stol, hun kunne ikke stå på benene af træthed, og så fortalte hun, at hun, straks da 7. korps oversvømmede byen, havde søgt ly hos sin gudfader, doktor Dalichamp, hvor hun håbede, far Fouchard ville finde på at hente hende, før han selv tog hjem. I gaden var der sådan en trængsel, at en hund ikke kunne komme frem. Og lige til klokken fire havde hun nok så tålmodigt ventet, mens hun pillede charpi med damerne, for doktoren havde indrettet et lazaret i rådhusets store sal; han mente, der måske kunne ventes sårede fra Metz eller Verdun.

Nu kom der folk, som mente, der nok straks ville blive brug for lazarettet, og, ganske rigtigt, klokken tolv tordnede kanonerne allerede ad Beaumont til.

Men det var allerede langt borte, og ingen tænkte på at være rigtig bange, da en bombe pludselig med brask og bram faldt

ned og knuste taget på et nærliggende hus; det var netop, som de sidste franske tropper skulle til at rykke ud af Raucourt. To andre bomber sprang, et fjendtligt batteri beskød 7. korps' arrieregarde.

Sårede fra Beaumont blev allerede indlagt i rådstuesalen, og man frygtede for, at en bombe skulle springe der også og gøre det af med hele lazarettet, hvor man ventede på, at doktoren skulle se til de sårede, der var ude af sig selv af skræk. Mange af dem prøvede på at rejse sig og med deres knuste lemmer at gå ned i kælderen, der var de da lidt sikrere.

"Og så," vedblev Silvine, "så ved jeg ikke rigtigt, hvordan det var, men der blev på en gang ganske stille; jeg stod ved et vindue til gaden, hvor man har udsigt over landet. Jeg så ikke en soldat mere, ingen røde bukser mere; lige med et hører jeg en dump trampen; en stemme råber noget, jeg ikke forstår, en masse bøssekolber slår i stenbroen på en gang ... og der nede på gaden står de, en hel masse grimme, sorte, skidne fyre, med store, brede hoveder og hjelme som vores brandmænd. De sagde, det var bayerske soldater ... og ude på vejen, over markerne, ud af skovene, å ... der vrimlede de i hundred- og tusindvis, i sluttede, endeløse rækker. Sorte, i massevis kom de trækkende, flere og flere, akkurat som en græshoppesværm, der i et nu dækker hele jorden!"

Igen lød en kuldegysen gennem hendes legeme; atter skød hun med begge hænder noget grimt fra sig.

"Og så kan I ikke gøre jer nogen forestilling om, hvad der nu skete. Disse folk havde nok marcheret i tre dage og havde lige kæmpet som djævle ved Beaumont. Derfor var de også rent tossede af sult, øjnene stod dem ud af hovedet ... de var vilde ...

officererne prøvede ikke en gang på at holde dem tilbage, da de styrtede ind i husene, i butikkerne, slog døre og vinduer ind, brød skabe og kister op, søgte efter mad og drikke, slugte alt, hvad de fik fat i, rub og stub! Hos urtekræmmeren Simonnot så jeg en øse sirup op af tønden i sin hjelm og drikke det; andre bed i rå stykker flæsk, andre proppede munden fuld af mel. Der var ingenting, da de kom, hed det, i 48 timer var vore egne tropper draget gennem byen, men de fandt alligevel noget, sikkert forråd, der var gemt hen, derfor slog de alting i stykker, de troede, vi ikke *ville* give dem noget at spise.

På mindre end en time var alle ruderne knust hos slagtere, bagere, urtekræmmere, ja, i privatfolks huse; skabene var plyndret, kældre og forrådskamre tømte. ... Hos doktorens – ja, aldrig har jeg set magen – stod en stor, tyk en og spiste et stykke sæbe! Men værst var det dog i kælderen! Der skrålede og skreg de som skinbarlige djævle, slog flasker itu, drejede hanerne om, så vinen plaskede hen ad gulvet ... og hvordan går det så, når mennesker skaber sig som vilde dyr? Doktoren kunne ikke få revet en flaske opiumssaft fra en af de sorte karle, han satte den for munden og tømte den i et drag. Nu ligger han så vist med næsen i vejret, han var da frygtelig syg, da jeg gik derfra!"

Her skjulte hun ansigtet i sine hænder og stønnede højt.

"Nej, nej! Det var forskrækkeligt! Jeg kan ikke tåle at tænke på det alt sammen!"

Far Fouchard, der stadig patruljerede ude på vejen, kom nu hen og stod ved vinduet for at høre med, og beretningen om al den plyndring gjorde ham uhyggelig til mode; han havde så vist

hørt sige, at prøjserne betalte ordentligt for alting, skulle de alligevel være blevet til røvere og tyveknægte?

Maurice og Jean lyttede ivrigt til fortællingen om den fjende, som denne unge pige havde set, og som de aldrig havde kunnet træffe sammen med, skønt de nu i over en måned havde flakket om.

Honoré sad i dybe tanker med et smertefuldt træk om munden, *han* tænkte kun på *hende*, på den grufulde ulykke, der havde revet dem fra hinanden.

Men i dette øjeblik åbnedes døren til kammeret, – den lille Charlot viste sig. Han havde vel hørt moderens stemme, og kom nu løbende i den bare skjorte for at kysse hende og sige godaften til hende. Han var tyk og rødmosset, meget lys, med en gul, krøllet paryk og store, blå øjne.

Silvine fo'r sammen ved at se barnet, det var, som blev hun uhyggelig til mode ved de minder, han vakte hos hende.

Kendte hun nu ikke det barn, som hun hang ved med en så uslukkelig hengivenhed? Hvorfor skræmte han hende da nu, som et ondt drømmesyn? Hun brast i gråd.

"Å, min stakkels lille dreng!"

Og ude af sig selv trykkede hun drengen til sit bryst, mens Honoré ligbleg lagde mærke til lille Charlots slående lighed med Goliath: samme brede, blonde hoved, hele den germaniske races særpræg fandtes hos dette smukke, raske, sunde barn. Prøjserens søn! Ja – prøjserens – som de alle kaldte ham her i Remilly! Og her hang han om halsen på den franske moder, der endnu var gennemrystet af rædsel, hvis hjerte blødte af smerte ved synet af den indtrængende fjende!

"Min stakkels lille dreng! Vær sød og skikkelig; kom nu ind i seng igen … kom ind og sov, min lille pus!"

Hun bar ham ud af stuen, og da hun kom tilbage, græd hun ikke mere, hun havde fået sit rolige, tålmodige, fornuftige udtryk igen.

Honoré tog nu ordet, hans stemme rystede.

"Og hvad var det så med prøjserne?"

"Å ja – prøjserne! …" Ja, de havde jo slået alting i stumper og stykker; spist alt, drukket alt. De tog også linned og dækketøj, lagner og håndklæder, gardiner, som de rev i lange strimler til at forbinde deres ømme fødder med. Jeg så en, der var i ét sår, så langt havde han gået. Nede på gaden, udenfor doktorens dør sad en lille flok, og trak støvler og strømper af; en af soldaterne svøbte hælen ind i stykker af en særk med brede kniplinger om; den havde han bestemt stjålet hos den smukke fru Lefèvre, fabrikantens kone.

Og plyndringen varede lige til natten faldt på. Husene havde ingen døre mere, man kunne se helt ind i stuerne, hvor møblerne lå hulter til bulter; et syn, der kunne gøre den frommeste rasende … Jeg troede, jeg skulle miste forstanden, jeg kunne ikke holde ud at være der længere; det nyttede ikke, de sagde, jeg skulle blive, at vejene var spærret, at jeg ikke slap levende hjem; jeg løb afsted, fo'r lige ind over markerne til højre, så snart jeg var nået ud af Raucourt.

Fra Beaumont kom vogne og kærrer med både franske og prøjsiske sårede. To kørte lige forbi mig i mørket, å, aldrig skal jeg glemme de skrig og den jamren, jeg hørte!

Så styrtede jeg da afsted, så hurtigt, mine ben kunne bære mig, gennem skoven, jeg ved ikke mere hvor; men jeg må vist

have gået en omvej ad Villers til … tre gange krøb jeg i skjul, jeg syntes, jeg hørte soldater. Men jeg mødte forresten kun en kone, der flygtede fra Beaumont, hun fortalte mig ting, som fik hårene i at rejse sig på mit hoved … og her er jeg da endelig, det var forfærdeligt, å, så forfærdeligt!

Igen kvaltes hendes stemme af gråd. Men hun måtte tale om alle de rædsler, hun havde set og hørt, hun gentog for dem, hvad konen fra Beaumont havde fortalt.

Denne kone boede i landsbyens hovedgade; hun havde nu ved nattens frembrud set fjendens artilleri rykke forbi. Ved hver side af vejen stod en række soldater med fakler, hvis skin kastede et ildrødt brandskær rundt om. Og mellem dette flammende gærde rullede strømmen: heste, kanoner, ammunitionsvogne, i rasende galop, som om en flok djævle kørte dem.

Det var sejrens hidsige fart, de ilede afsted for at nå de franske tropper, overvælde, knuse dem helt!

Og de fo'r frem, intet standsede dem, alle hindringer kastedes til side, frem, frem! Styrtede en hest, skar de skaglerne over, og de svære, brede hjul rullede hen over dyret, der snart kun var en hob uformelige, blodige stumper.

Soldater, der kom ind i toget, blev væltet, hakkedes i stykker i en håndevending.

I den susende storm standsede betjeningsmandskabet end ikke for at spise, skønt de var ved at dø af sult: de greb i farten brød, der blev kastet til dem, mens fakkelbærerne på spidsen af bajonetterne rakte dem store kødstykker.

Derpå stak de til hestene, så at de sparkede ud og i rasende fart galoperede videre i natten, der stedse blev mørkere, mens

de tunge batterier vedblev at rulle forbi med brag og drøn, som et vældigt tordenvejr under folkenes vilde, sejrsdrukne hurraråb.

Skønt Maurice med spændt opmærksomhed lyttede til Silvines beretning, var han dog træt; og nu, da hans sult var stillet, overfaldtes han af en uimodståelig trang til søvn; hans hoved sank ned på bordpladen, og et øjeblik efter sov han.

Jean kæmpede endnu en kort stund, men det varede ikke længe, inden han fulgte vennens eksempel.

Fouchard var atter gået ud på vejen, så Honoré var alene med Silvine, der nu sad ganske stille overfor det åbne vindue.

Nu stod underofficeren op og så ud i natten, ud i den sorte nat, der var fuld af sælsom støj.

Kyrassererne var kommet over floden, nu var det artilleriet, der langsomt, med knagen og bragen rykkede over pontonbroen; hestene stejlede af skræk over den gyngende grund; flere gange gled en forstilling og måtte kastes i vandet, og mens Honoré stod og så på denne besværlige fart, på denne usigelig langsomme fremrykning, der havde varet et døgn, og sikkert ville komme til at vare lige så længe, inden den fik ende, kom han til at tænke på Silvines beretning om fjendens fremstormende artilleri, der som en rivende strøm var faret hen over Beaumont, væltende alt, knusende alt i sin lynsnare fart.

Honoré gik nu hen til Silvine; hans stemme klang sagte, men tydeligt, gennem den stille nat.

"Er du bedrøvet, Silvine?"

"Å ja, det ved Vorherre, at jeg er."

Hun følte, at han nu måtte tale om det frygtelige, og hun bøjede ydmygt hovedet.

"Silvine, sig mig, sig mig, hvordan det gik til? ... Jeg ville gerne vide, ville høre ..."

Men hun kunne ikke få et ord over sine læber.

"Sig mig, om ... om det var med det gode ... eller om han brugte magt ..."

Da stammede hun med kvalt røst:

"Å Gud, å Gud, – – hvor ved jeg det – jeg sværger dig til, at jeg ikke selv ved det! – – Men lyve for dig, det vil jeg aldrig – – og jeg synes ikke, der er nogen undskyldning for mig – – jeg kan kun sige, at jeg var næsten tosset af sorg over, at du var rejst fra mig – – å og jeg ved ikke, forstår ikke, hvorledes det hele er gået til ..."

Her måtte hun holde inde, en voldsom hulken brød frem over hendes læber, hun kunne ikke tale, mens Honoré ligbleg, med sammensnøret strube stod ved siden af hende og ventede.

Alligevel syntes han, det var bedre, at hun hverken prøvede på at lyve for ham eller på at undskylde sig; men han vedblev at udspørge hende – han måtte have forklaring over mangt og meget, var forpint over en hel del, han ikke kunne forstå.

"Og så beholdt fader dig her?"

Hun sad stadig med nedslagne øjne, med det bestemte, men underligt føjelige udtryk i det friske, smukke ansigt.

"Jeg passer min dont, koster ikke meget at føde, – og da jeg jo har mit barn her hos mig, har han kunnet mindske min løn ... nu er han jo vis på, at jeg må lystre."

"Men hvorfor blev du da?"

Nu så hun overrasket på ham.

"Herregud! Hvor skulle jeg gå hen? Her er jeg da vis på, at hverken den lille eller jeg kommer til at lide nød, og her har vi fred."

Atter fulgte en pause.

De så hinanden ind i øjnene, stille og fast, mens der ude i natten lød en dyb drønen fra kanonerne, som rullede over broen, og et klagende skrig brød stilheden og fyldte deres sind med en umådelig medlidenhed.

"Hør, Silvine," tog Honoré langsomt til orde, "du har skrevet til mig, og jeg blev meget glad over dit brev ... jeg havde bestemt aldrig sat mine fødder her i huset igen ... men dit brev – det har jeg læst om og om igen, og det siger mig ting, som jeg ikke mere troede på ..."

Al farve veg fra pigens kinder, da han nævnede brevet.

Han var måske vred over, at hun havde dristet sig til at afsende det.

Men alt som han talte, steg blodet atter op i ansigtet på hende.

"Jeg ved nok, du vil ikke lyve for mig, derfor tror jeg alt, hvad du har skrevet ... ja, nu tror jeg hvert eneste ord. Du har ret, når du siger, du er vis på, jeg ville have været bedrøvet over at dø, uden at se dig igen, – ja, det ville have voldt mig sorg i min sidste time at tænke på, at du havde været troløs, at du havde glemt mig, ikke mere holdt af mig ... Og, siden du endnu bryder dig om mig, siden du aldrig har ophørt i tanken at være min ..."

Han holdt inde, ledte efter ord, var så bevæget, at han slet ikke kunne udtrykke sig.

"Hør nu – – hvis disse forbandede prøjsere ikke får mig slået ihjel, vil jeg ikke svigte dig – så kan vi gifte os, så snart jeg

kommer hjem fra tjenesten."

Hun fo'r op fra stolen; stod et øjeblik som bedøvet og faldt så med et glædesskrig i den unge mands udbredte arme.

Tale kunne hun ikke, hun var helt fortumlet af glæde.

Han satte sig og trak hende ned på sit skød.

"Jeg har tænkt over det alt sammen; det var for at sige dig dette, at jeg kom her hjem ... Hvis fader ikke vil give sit minde, går vi vor vej, verden er stor nok, vi skal finde et sted, hvor vi kan leve ... og den lille! nå, ham kan vi da ikke tage livet af! Vi får sagtens andre små selv, og så ender det vel med, at jeg ikke lægger mærke til, at der er en fremmed i flokken."

Dette var hel, fuld tilgivelse.

Hun kunne næppe tro på muligheden af en sådan lykke; omsider mumlede hun med kvalt stemme:

"Nej, nej, dette er for meget! Blot du ikke kommer til at fortryde din godhed mod mig – Å, Honoré, hvor jeg dog holder af dig!"

Han lukkede hendes øjne med kys. Og hun havde ikke kraft til at støde den lykke fra sig, der kom så uventet over hende, nu, da hun havde opgivet enhver tanke om en smuk fremtid.

Med overstrømmende kærlighed slog hun armene om hans hals, knugede og kyssede ham, som om hendes hjerte skulle briste af fryd over igen at eje den, hun havde elsket fra den stund, hendes hjerte var vågnet, og som ingen jordisk magt mere kunne rive hende fra!

Men i dette øjeblik blev der røre ude i mørket. Ordrer lød, hornsignaler skingrede gennem natten, nu vågnede alle mand; – egnen fyldtes af skygger, der bevægede sig som en vældig, utydelig strøm ned mod vejen.

Bålene på flodbredderne blussede op for sidste gang, man skimtede store, urolige masser, men det var umuligt at se, hvad der foregik nede i dalen; – en voldsom, uforklarlig angst steg fra mørket op og overvældede de to unge mennesker.

Far Fouchard kom hen til det åbne vindue og råbte, at nu brød hæren op.

Jean og Maurice vågnede fortumlede op af deres korte, tunge søvn.

Hastigt trykkede Honoré begge Silvines hænder.

"Det er svaret! ... Du venter på mig!"

Hun kunne ikke få et ord frem, men hendes hele sjæl fløj ham i møde i det sidste blik, – der fulgte ham, da han rask svang sig ud af vinduet og ilede til sin post ved batteriet.

"Farvel, fader!"

"Farvel, min dreng!"

Og det var det hele, – afskeden lignede gensynet; de udvekslede næppe et håndtryk.

Bonden og hans søn kunne leve uden at have noget at skaffe med hinanden!

Da Maurice og Jean kom ud af gården, satte de begge i galop ned ad de stejle skråninger.

De fandt ikke straks det 106., – alle regimenterne var allerede i bevægelse og de måtte løbe frem og tilbage, indtil de endelig ved et rent tilfælde stødte på deres eget kompagni, anført af løjtnant Rochas, hvorimod kaptajn Beaudoin og resten af regimentet var andetsteds.

Og nu så Maurice til sin store forbavselse, at hele denne flok – soldater, heste og skyts – aldeles ikke rykkede mod Maas, men gik nordpå ud af Remilly i retning af Sedan.

Så hvad var nu dette? Hvad var der sket?

Nu gik de over floden, men trak sig tilbage mod nord!

En officer af de afrikanske jægere, der red i nærheden – ingen vidste hvorfor – sagde ganske højt:

"Dette er dog et helvedes optog! Vi skulle have smurt haser den 23. da vi var i Chesne!"

Andre prøvede at forklare bevægelsen; – der kom efterretninger.

Hen imod klokken to den morgen var en af marskallens adjudanter kommet sprængende og havde bragt general Douay ordre til ufortøvet at trække sig tilbage til Sedan, – ikke et minut måtte spildes.

Generalen var da nede ved broen, – han var fortvivlet ved at se, at kun hans 3. division var kommet over.

Dagen ville snart gry, – fjenden kunne hvert øjeblik angribe hans hær; så han gav ordre til at påskynde marchen på enhver tænkelig måde.

Selv forlod han broen med befaling om at afkaste den, rykkede selv frem ad venstre bred med sin 1. division og reserveartilleriet, mens 3. fulgte højre bred og den, der ved Beaumont var blevet ødelagt, vedblev at flygte, ingen vidste, hvorhen. Syvende korps, der ikke havde været i ilden, var nu i stumper og stykker; – det hastede fremad i mørket, i halvvejs opløst tilstand, som det kunne bedst.

Klokken var endnu ikke tre, det var mørk nat. Maurice, der dog var godt kendt med egnen, vidste ikke, hvorhen man styrede, kunne ikke orientere sig i denne flok, som galoperede hen ad vejen.

Mange af de ved Beaumont splittede regimenter blandede sig med 7. korps, og spredte skræk og rædsel mellem folkene.

Hele dalen var nu fuld af støj og larm og trampen af flygtende og fremrykkende tropper i fuld forvirring.

Første korps kom fra Carignan og Douzy, 12. fra Mouzon med resterne af 5. – alle i halvt opløst tilstand; alle revet med i den uimodståelige bevægelse, der siden den 28. havde drevet hele hæren i nordlig retning, og nu trængte den ind i en stilling uden udgang, hvor nederlag og død og ødelæggelse ventede den!

Imidlertid begyndte det at dæmre, netop som kompagniet drog igennem Pont-Maugis, – Maurice så, at han havde højderne ved Liry til venstre og til højre Meusefloden langs med vejen.

Men det grå morgenlys kastede et sørgmodigt skær over Bazeilles og Balan, der lå i tåge på den anden side store engstrækninger; mens Sedan i en sær, uhyggelig belysning sås helt ude i synskredsen mod skovenes mørke, sørgelige baggrund.

Og efter Wadelincourt, da tropperne endelig havde nået Torcyporten, måtte der parlamenteres, bedes, tigges, – ja officererne måtte give ondt af sig, ligefrem belejre fæstningen, inden kommandanten besluttede sig til at lade dem komme ind i byen.

Da var klokken blevet 5.

Syvende korps rykkede ind i Sedan; – aldeles ødelagt af træthed, sult og kulde.

8

Ved enden af Wadelincourtvejen, lige som de var ved Torcyporten, blev Maurice i forvirringen skilt fra Jean, der rent forvildet løb frem og tilbage i den vrimlende flok, – og det var et slemt uheld, for Maurice havde lovet at tage ham med hen til søsteren: der skulle de begge to rigtig udhvile sig og sove i en god seng.

Men der var en så frygtelig uorden, alle regimenterne flød sammen i uopløselig forvirring, der var hverken kommando eller befalingsmand mere, folkene kunne omtrent gøre, hvad de lystede.

Når de havde fået et par timers hvile, kunne de altid prøve at få sig ordnet en smule og samle de forskellige kompagnier.

Jean var kommet hen til viadukten ved Torcy, oven over de store enge, som kommandanten havde ladet sætte under vand.

Derpå gik han gennem en port til, over en bro, og skønt solen nu steg højere op på himlen, forekom det ham, at det blev mørkt her i denne sære, indeklemte by med de snævre, fugtige gader og høje volde.

I dette øjeblik var det ham umuligt at huske, hvad Maurices svoger hed, han vidste kun, at søsterens navn var Henriette.

Men det kunne ikke nytte ham stort. Hvor skulle han henvende sig? Hvem skulle han udspørge?

Han gik ganske mekanisk fremad, og han følte godt, at hvis han stod stille, ville han segne om af udmattelse; – det susede og brusede for hans øren, han kunne ingen ansigter skelne i den menneskestrøm, der flød forbi ham og trak ham med.

Han havde spist i Remilly, – derfor pintes han især af træthed, – søvnen var ved at overvælde ham, og det samme var tilfældet med de andre soldater, der med vaklende skridt og i flok drev om på må og få i de smalle, råkolde gader.

Hvert øjeblik så han en af folkene falde sammen på fortovet eller i en gadedør og blive liggende som en død masse.

Nu løftede Jean hovedet og så ved enden af en allé en temmelig stor bygning midt i et anlæg; og pludselig faldt hans øje på en afrikansk jæger, som han mente, han skulle kende.

Var det ikke Prosper fra Remilly, som han i Vouziers havde truffet sammen med Maurice.

Han var stået af hesten, der rystede af træthed og var så udpint af sult, at den strakte hals og gnavede på brædderne af en rustvogn, som stod ved fortovet.

I de sidste to dage var der ikke uddelt foder til hestene, og nu kradsede de store tænder mod træet, mens hede tårer trillede ned over rytterens brune kinder.

Jean var først gået forbi, men vendte om, for det faldt ham ind, at han måske af Prosper kunne få oplysninger om Maurices søster.

Desværre fandt han ikke jægeren, han var forsvundet i vrimlen.

Nu var Jean fortvivlelsen nær; han vandrede om på må og få og standsede omsider på Turennepladsen. Der troede han et øjeblik, at han var frelst, thi foran rådhuset ved foden af Turennes statue fik han øje på løjtnant Rochas med nogle af kompagniet.

Hvis han ikke fik fat i vennen, var der da en mulighed for at han kunne finde regimentet og sove under teltet.

Kaptajn Beaudoin var og blev borte, og løjtnanten gjorde sig umage for at samle sine folk, spurgte forgæves til højre og til venstre om, hvor divisionens lejrplads befandt sig.

Men alt som de traskede rundt i byen, mindskedes hans flok i stedet for at øges.

En soldat forsvandt i et værtshus, han fægtede med armene som en gal, og ingen af kammeraterne så ham siden.

Tre andre blev hængende ved en urtebod, hvor nogle zouaver havde slået bunden ind på et lille anker brændevin.

Flere lå allerede i rendestenen, andre prøvede på at komme videre, men faldt sammen af træthed og sløvhed.

Chouteau og Loubet stødte til hinanden, udvekslede snu blikke, og drejede så ind i en mørk gadedør bagefter en velnæret madam, som bar et stort brød under armen.

Og tilbage var nu kun Pache og Lapoulle samt en halv snes mand.

Ved foden af Turennes bronzestatue stod nu løjtnanten og anspændte sine sidste kræfter for at holde øjnene oppe.

Da han genkendte Jean, mumlede han:

"Nå, er De der, korporal! Hvor har De Deres afdeling?"

Jean slog ud med hånden, trak på skulderen, – det vidste han sandt at sige ikke.

Men Pache pegede på Lapoulle og svarede med gråden i halsen:

"Her er vi to, de andre er borte! ... og Gud trøste og styrke os alle sammen! Dette her er for drøjt!"

Den anden stakkel med den vældige appetit så med en forslugen mine på Jeans tomme hænder, det var min salighed den stiveste, at der aldrig mere blev sørget for mad!

Måske havde han drømt, at korporalen havde været til uddeling af naturalforplejning.

"Så skulle da den skinbarlige pokker hente dem! Er her heller ikke noget at bide på i dag?"

Gaude stod støttet op mod gitterværket og ventede på befaling til at blæse til samling, nu lukkedes hans øjne, benene gled fra ham og han lå midt på ryggen i dyb søvn.

Alle overvældedes af træthed, snart snorkede de, så man kunne høre dem langt borte.

Kun sergent Sapin blev liggende med åbne øjne, og over det lille, blege, smalle ansigt hvilede et sælsomt, fortvivlet udtryk, som læste han sin ulykke i synskredsen bag den skæbnesvangre by.

Imidlertid havde løjtnant Rochas givet efter for fristelsen til at sætte sig ned på jorden.

Han ville give Jean en ordre.

"Korporal, De må ... De må ..."

Han ledte efter ord, stammede med tyk, søvnig tunge, og lige med et segnede han også om, som lamslået af søvnen.

Jean var bange, det samme skulle hænde ham, derfor gik han sin vej; han havde sat sig i hovedet, at han ville sove i en ordentlig seng.

På den modsatte side af gaden, i hotellet "Det gyldne Kors", havde han gennem vinduet set et glimt af general Bourgain-Desfeuilles i skjorteærmer, han skulle lige til at gå til ro.

Hvorfor skulle så en simpel mand pine sig mere, når de store tog sagen med ro?

Og med et kom han i tanker om, at svogerens principal var fabrikant Delaherche, ja, Delaherche hed han.

Han henvendte sig straks til en forbigående.

"Klædefabrikant Delaherche? Kan De vise mig vejen til hans hus?"

"Rue Maqua, lige ved hjørnet af Rue au Beurre, et stort smukt hus med billedhuggerarbejde over porten."

Et øjeblik efter løb manden hen til Jean:

"Hør en gang, De hører jo til 106.? Hvis De søger efter Deres regiment, så kan jeg sige Dem, at det er rykket ud gennem slottet derhenne. Jeg mødte nylig Deres oberst – ham kender jeg godt fra Mézières."

Men Jean slog gnavent ud med hånden. Nej, nu da han var vis på at finde Maurice, ville han minsandten ikke igen sove på den bare jord.

Men alligevel rørte hans samvittighed sig en smule ved tanken om oberst Vineuil, ved mindet om den stive gamle skikkelse, der var så standhaftig og hårdfør i fare og strabadser, og som trods sin alder og træthed sov som folkene i telt.

Et øjeblik efter drejede han ind i Grande Rue, blev revet med i vrimlen og spurgte til sidst en lille dreng om vej til Rue Maqua. Der havde den nuværende ejers grandonkel i forrige århundrede bygget den store fabrik, der nu i 150 år havde været bestyret af en Delaherche.

I Sedan er der flere klædefabrikker fra Louis XV.s første regeringsår, med facader som kongelige slotte.

Fabrikken i Rue Maqua havde tre etager med høje, brede vinduer, indrammede i strenge, smukke ornamenter; indenfor var en pragtfuld gård, beplantet med gamle træer, der skrev sig fra selve bygningens grundlæggelse, kæmpemæssige elme, som havde givet skygge til tre slægtled.

Faderen til Jules – den nuværende ejer – havde arvet fabrikken efter en barnløs fætter, så det var nu den yngre linje, der tronede i det prægtige, gamle hus.

Denne fader havde forøget den allerede meget betydelige formue, bragt fabrikken i en blomstrende tilstand, men havde just ikke været en upåklagelig ægtemand, og havde slet ikke gjort sin hustru lykkelig.

Da denne dame blev enke, havde hun gjort sit for at holde sønnen meget hjemme, havde passet på ham og så vidt muligt behandlet ham som et barn; hun havde fået ham gift med en meget stille, gudelig pige, og håbede, at hun således skulle skærme ham for faderens udskejelser, der havde gjort hende livet surt.

Desværre døde svigerdatteren, og da sønnen var omkring 60 år gammel, forelskede han sig i en ung enke fra Charleville, den smukke fru Maginot, som der gik adskillige historier om, og til sidst ægtede han hende, uden at bryde sig om moderens forestillinger.

Sedan er en meget stiv, spidsborgerlig by, der altid med forargelse har set ned på den livlighed, der udfoldes i Charleville, hvor man morer sig så meget man kan.

Forresten var dette giftermål vist aldrig kommet i stand, hvis Gilberte Maginot ikke havde været en niece af oberst Vineuil, der lige skulle være general, og klædefabrikanten følte sig smigret ved at komme ind i en så fin familie.

Om morgenen, som tropperne nåede Sedan senere hen på dagen, havde Delaherche sammen med Weiss kørt en tur i sin gig, da havde far Fouchard set dem.

Delaherche var en høj, svær mand, med stor næse og tykke læber; meget talende og indladende som han var, betragtede han med en fransk borgermands glade nysgerrighed alt, hvad der vedkommer hæren.

Apotekeren i Mouzon havde fortalt ham, at kejseren opholdt sig på Baybelgården, og sporenstregs var han ilet derhen, havde set majestæten, ja havde på et hængende hår fået allerhøjstsamme i tale, – det var en umådelig lang historie, som han uafladeligt fortalte, siden han var kommet tilbage fra denne køretur.

Hjemturen havde været aldeles forfærdelig, gennem det rædselsslagne Beaumont, hvor vejen var vrimlende fuld af flygtninge.

Over tyve gange havde giggen været nær ved at vælte ned i grøften, og de var først kommet hjem ved nattens frembrud, da der stedse viste sig nye hindringer.

Og denne lysttur, denne hær, som han havde kørt to mil for at se rykke frem i god og solid orden, og som nu rev ham med sig i flugtens panik, hele denne uforudsete tragiske tingenes tilstand, havde vendt op og ned på fabrikantens forestillinger, og han gentog uafladeligt, mens de kørte hjemover:

"Jeg, der i min uskyldighed troede, de marcherede mod Verdun, og som ville beundre vore prægtige troppers fremrykning! Nå, jeg har fået rare ting at se, og hvad som værre er, jeg har en anelse om, at vi i Sedan vil få mere at se til soldater, end vi egentlig vil synes om."

Næste morgen, klokken 5, da 7. korps drog gennem Sedan, var han i en fart kommet i klæderne, og den første militær, han

så på Turennepladsen, var kaptajn Beaudoin som han i fjor hos daværende fru Maginot havde gjort bekendtskab med.

Onde tunger hviskede i krogene, at den smukke enke ikke kunne nægte kaptajnen noget, men at denne af finfølelse havde trukket sig tilbage for den rige klædefabrikant; han ville ikke forhindre sin veninde fra at gøre et så udmærket parti.

"Men nu har jeg aldrig kendt magen! Er De her?" udbrød Delaherche, "og hvordan er det dog De ser ud! De er i en net tilstand, bedste kaptajn Beaudoin."

Kaptajnen, der ellers var så fin og pudset, så i dag forfærdelig ud med smudsig, støvet uniform, sort ansigt og snavsede hænder.

Han var kommet ind i Sedan sammen med et regiment turcos, det var ham en gåde, hvorledes han var kommet bort fra 106.

Han var, som de andre, halvdød af sult og udmattelse, men det kunne han endda udholde.

Det, der bragte ham helt ud af ligevægt var, at han nu, siden han forlod Reims, ikke havde fået en ren skjorte på.

"Vil De tænke Dem," jamrede han, "de asener, de idioter har smidt min bagage væk i Vouziers, – å, jeg kunne gerne dreje halsen om på de fæpander! Ikke et lommetørklæde, ikke et par sokker ... det er til at blive rasende over."

Delaherche opfordrede ham på det ivrigste til at følge med hjem.

Men Beaudoin ville ikke; nej – nej, på ingen måde; han ville ikke fremstille sig som et rent fugleskræmsel.

Og Delaherche måtte sværge, at hverken den unge frue eller hans moder endnu var oppe.

Desuden skulle han få både vand og sæbe og rent linned, kort sagt, alt hvad han måtte behøve.

Klokken slog 7, da kaptajn Beaudoin, vasket og børstet, med en af fabrikantens skjorter under uniformen, viste sig i den høje spisestue med de grå paneler.

Den gamle frue var allerede til stede så tidligt på morgenen trods sine 78 år.

Hun var aldeles hvidhåret, hendes næse havde tilspidset sig med alderen, og hendes læber glemt at smile i det lange, indfaldne ansigt.

Hun rejste sig op, behandlede den unge mand med udsøgt høflighed og bad ham tage plads ved bordet, hvor der stod kopper med kaffe.

"Kaptajnen trænger måske til en lidt solidere frokost og et glas vin efter de gennemgående strabadser?"

Men han var meget tilfreds.

"Tusind tak frue, jeg tror, jeg har bedst af at nøjes med kaffe, mælk, smør og brød."

Nu fløj døren op: Gilberte trådte rask ind med udstrakte hænder. Hendes mand måtte have sagt hende, hvem han havde truffet, for hun plejede ellers ikke at stå op før klokken 16. Hun var høj, så ud til at være sund og frisk, med en slank, smidig figur, dejligt sort hår, store strålende sorte øjne, og alligevel en hud som roser og liljer. Hun så lattermild og fornøjet ud – en smule letsindig, men uden en ond blodsdråbe i hele sin smukke person. Hendes lysebrune morgenkjole kom lige fra Paris.

"Godmorgen, kaptajn," udbrød hun og trykkede Beaudoins hånd, "hvor det er smukt af Dem at gæste vor stakkels ravnekrog!"

Men så lo hun af sin egen dumhed.

"Hvor jeg dog snakker! – Det er sagtens ikke med Deres gode vilje, De er kommet til Sedan! – Men trods de ikke videre fornøjelige omstændigheder, er jeg alligevel rigtig glad over at se Dem!"

Og de smukke øjne sagde det samme på den mest uforblommede måde, for den gamle frue, der nok havde hørt kaptajnens navn i forbindelse med svigerdatterens, tilkastede dem et forskende, strengt blik. Forresten viste kaptajnen sig meget tilbageholdende; – talte med stor diskretion om den gæstfri modtagelse, han i gamle dage havde fået i fruens hus.

Under måltidet kom Delaherche naturligvis tilbage til gårsdagens køretur, kunne ikke modstå på ny at aflægge beretning om sit møde med Napoleon.

"De ved, jeg har set kejseren ved Baybel?"

Og nu kunne ingen standse hans ordstrøm. Han beskrev gården: en stor firkantet bygning, en gård med en gitterport for, det hele beliggende på en høj, hvorfra man har udsigt over Mouzon, til venstre for Carignan. Så kom han til 12. korps, gennem hvis lejr han var gået, – prægtige soldater, der skinnede i solen og som havde fyldt hans sjæl med begejstret patriotisme og glæde over fædrelandet.

"Altså stod jeg der, kaptajn, da kejseren med ét kommer ud af gården, hvor han havde gjort holdt for at hvile sig og spise frokost. Han havde kastet en overfrakke over generalsuniformen, skønt solen skinnede varmt. Bag ved ham gik en lakaj med en havestol ... jeg fandt, han så elendig ud, han gik foroverbøjet, bevægede sig med besvær, var ganske gul i ansigtet, kort sagt, en syg mand, meget syg! ... Og det

forbavsede mig ikke, for apotekeren i Mouzon, der rådede mig til at køre til Baybel, havde fortalt mig, at en adjudant havde hentet medicin – ja, medicin – De ved jo, hvad kejseren fejler?"

Damernes nærværelse hindrede ham fra at gå nærmere ind på kejserens sygdom; lige siden Chesne havde han haft dysenteri og var nødt til at gøre holdt i bøndergårdene langs vejen.

"Nå, så sætter lakajen stolen fra sig ved en kornmark, i kanten af et lille krat, og kejseren tager plads ... Han sidder aldeles ubevægelig ligesom en gammel mand, der slikker solskin. Hans blakkede øjne så ud imod den vide synskreds, ned over Maasdalen og over de skovbevoksede højder, som danner baggrund, til venstre har vi toppen af Dieulet, Sommauthes grønne bakke til højre ... Adjudanter og flere stabsofficerer stod omkring ham, en dragonoberst, der allerede havde spurgt mig ud om egnen, vinker til mig, at jeg skulle blive, – da med et ..."

Delaherche rejste sig op, nu var han ved det mest spændende punkt i sin historie, han måtte ved mimik understrege virkningen af sine ord.

"Med ét dundrer et skud og netop lige foran kejseren; fra skoven ved Dieulet beskriver en granat en stor bue ... jeg sværger Dem, på mig gjorde det aldeles samme indtryk som et fyrværkeri ved højlys dag. Selvfølgelig bliver der røre i gruppen om kejseren; man ængstes og taler højt. Min dragonoberst kommer løbende hen og spørger mig, om jeg nøjagtig kan sige ham, hvor de slås. Jeg svarer jo øjeblikkelig, at det må være ved Beaumont, det er der ikke skygge af tvivl om. Han går tilbage til kejseren, på hvis knæ en adjudant udbreder et kort. Kejseren ville ikke tro, det var ved Beaumont. Nå, jeg kunne jo ikke være

påståelig, så meget mere som granaterne så ud til at komme nærmere, langs Mouzonvejen. Og så – – ja, lige så tydeligt som jeg ser Dem – lige så tydelig så jeg ham vende det blege ansigt imod mig. Ja, jeg formelig følte hans sørgmodige, mistroiske blik hvile på mig. Og derpå bøjede han igen hovedet over kortet, sad aldeles ubevægelig."

Delaherche havde været ivrig bonapartist, da der var tale om plebiscitet, men i den senere tid havde han indrømmet, at kejserdømmet havde begået adskillige fejlgreb, dog forsvarede han stadig dynastiet; beklagede Napoleon III, som de alle førte bag lyset. Efter hans mening var det oppositionen i Kammeret, der bar skylden for de nederlag, hæren havde lidt, fordi de havde afslået at stemme for de nødvendige soldater og bevillinger.

"Gik kejseren så tilbage til gården?" spurgte kaptajnen.

"Ja, det skal jeg ikke kunne sige, jeg så ham kun sidde på havestolen ... Klokken var 12, slaget rykket nærmere, jeg måtte tænke på at komme hjem ... Det eneste jeg ved, er, at en general, som jeg viste Carignan derude på sletten bag ved os, blev overmåde forbavset over, at den belgiske grænse kun var et par kilometer borte ... Å, den stakkels kejser; han kan sige, han har flinke folk omkring sig."

Gilberte var meget fornøjet, drømte sig tilbage i sin glade enkestand, sørgede for sin forhenværende husven, rakte ham smør og ristet brød. Ville endelig have, han skulle hvile sig rigtigt ud i en god seng i deres gæstekammer, men det ville han ikke gå ind på, – når han fik lov at lægge sig et par timer på en sofa i Delaherches påklædningsværelse, var det udmærket; han måtte hurtigst muligt støde til sit regiment. Og da den unge

frue rakte ham sukkerskålen, så den gamle dame godt, at deres hænder mødtes; hun vidste nok, hvad hun skulle tro.

Men nu kom en pige ind.

"Der er en soldat herude, som beder herren sige ham, hvor hr. Weiss bor."

Delaherche var slet ikke stolt, han kunne godt lide at få sig en passiar med simple folk; ville gerne gøre sig yndet af dem.

"Spørger han efter Weiss! Det var da mærkeligt. Lad ham komme ind."

Jean trådte ind i stuen, han var så træt, at han næppe kunne holde sig oprejst. Ved synet af kaptajnen, der sad ved frokostbordet, blev han så forbavset, at han uvilkårligt rettede sig og trak den hånd tilbage, han havde strakt ud for at støtte sig på en stol. Så svarede han rask på de spørgsmål, klædefabrikanten stillede ham, i en godmodig, forekommende tone. Han forklarede, at han var en god ven af Maurice, og at han gerne ville opsøge den unge mand.

"Det er en korporal fra mit kompagni!" bemærkede nu Beaudoin, for at gøre en ende på samtalen.

Og nu udspurgte han Jean, – ville vide, hvor regimentet befandt sig, og korporalen meddelte da, at han havde set obersten ride gennem byen i spidsen for de folk, der endnu var samlet af 106.; de skulle slå lejr nord for byen.

Atter glemte Gilberte, hvorledes sagerne stod og brød ud:

"Å, hvorfor kom onkel dog ikke herind og spiste frokost med os! Han kunne jo så godt være her! Lad os endelig få ham hentet!"

Men den gamle frue gjorde en myndig bevægelse med hånden. I hendes årer flød det gamle strenge borgerblod; hun

glemte ikke, hvad en officer skyldte sit fædreland i krigens trange tid. I en alvorlig tone standsede hun sin svigerdatters letsindige talestrøm:

"Lad oberst Vineuil være i fred. Han må blive hos sine folk."

Dette gjorde de tilstedeværende lidt forlegne. Delaherche førte kaptajnen ind i sit påklædningsværelse, ville selv vise ham, hvor han kunne hvile sig; og Gilberte gik ud af stuen med sin ukuelige, fornøjede mine, rystede sig som en gås, man slår vand på, mens pigen, i hvis varetægt de havde betroet Jean, fulgte denne over gården gennem en hel labyrint af gange og bygninger og trapper.

Weiss' boede i Rue des Voyards; men huset, der tilhørte Delaherche, stod i forbindelse med fabriksbygningen i Rue Maqua. Rue des Voyards var en af de mindste af Sedans smalle gader, et snævert, mørkt og fugtigt stræde, der løb langs volden. Det så næsten ud, som om de høje tage skulle mødes, og gadedørene lignede kælderhalse, især i den ende af gaden, hvor den høje mur om latinskolen befandt sig. Weiss' lejlighed lå på 3. etage og var ganske bekvem, da han uden at klæde sig om kunne komme på kontoret og hjem igen, og desuden havde bolig og brændsel frit; han var meget fornøjet med sin stilling, især siden han havde giftet sig med Henriette, som han længe havde holdt af; han havde gjort hendes bekendtskab i Chesne, hvor hun som ganske ung, knap 7 år gammel, styrede huset for faderen efter moderens alt for tidlige bortgang.

Weiss var den gang ansat ved sukkerraffinaderiet som simpel arbejdsmand. Ved flid og arbejde svang han sig efterhånden op til at indtage en temmelig betroet post på kontoret. Og alligevel havde han vel sagtens aldrig nået til at virkeliggøre sin drøm,

hvis Henriettes fader ikke var død og broderen ikke havde gjort dumheder i Paris.

Den unge pige – Maurices tvillingsøster – havde alle dage været Askepot, havde opvartet faderen og broderen og var til enhver tid blevet ofret, for at denne kunne få en fin opdragelse og komme til at studere. Nu havde hun måttet sælge både hus og indbo og kunne endda ikke dække den gæld, Maurice havde gjort i Paris, da den gode Weiss havde budt hende alt, hvad han havde sparet sammen tillige med sin hånd og sit hjerte og et par kraftige arme til støtte; hun havde sagt ja til hans frieri, rørt som hun var over hans godhed mod hende, og hun nærede kærlig højagtelse for sin mand, selv om hendes rolige, sindige natur ikke havde været på højde med hans varme følelser for hende.

De havde haft lykken med sig, nu talte Delaherche om at optage Weiss i firmaet; deres fremtid var sikret og de ville have været fuldstændig tilfredse, hvis de havde haft børn, – men de kunne jo nok komme endnu.

"Pas på!" sagde pigen til Jean, "trappen er stejl!"

Og Jean var virkelig ved at falde i mørket, da en dør hastigt åbnedes, så at lyset faldt ud på gangen, og nu hørte Jean en blid stemme sige:

"Der er han!"

"Fru Weiss!" råbte pigen, "her er en soldat, som spørger efter Dem!"

Nu lød en glad mumlen inde fra stuen og den blide stemme svarede:

"Godt, godt! Jeg ved nok, hvem det er."

og da korporalen lidt forlegen blev stående på dørtrinnet, hed det:

"Kom De kun ind, korporal ... nu har Maurice og vi andre siddet og ventet på Dem i over to timer; og vi kunne slet ikke forstå, hvor De blev af!"

Og i stuen, hvor de nu kom ind, så han Henriette. Hun havde en slående lighed med broderen; den overordentlige lighed man kun træffer hos tvillinger; dog var hun mindre, endnu finere og spinklere, med en lidt stor mund og forresten små træk under et pragtfuldt blondt hår, – lyst som moden havre. Og en ting var helt forskellig hos de to søskende: hun havde store, rolige, tapre øjne, hvor man genfandt bedstefaderens heltesjæl. Hun var fåmælt og meget stille, gik med lette fjed, var så smilende i sin virksomhed, så blid, så sød i sit hele væsen, at hendes nærværelse føltes af omgivelserne som kærtegn.

"Se, kom denne vej!" sagde hun til Jean, "her er alting i stand til Dem om et lille øjeblik."

Han stammede, kunne end ikke få en taksigelse frem, så rørt var han over den søsterlige venlighed, der lyste ud af det klare blik. Forresten kunne han kun med møje holde øjnene åbne, det flimrede rundt om ham, han ravede som i en tåge, og jorden gyngede under ham. Var hun ikke et syn, denne hjælpsomme unge kvinde, der så på ham med en så venlig ligefremhed? Det forekom ham, at han følte en fast blød hånd gribe hans, og trykke den broderligt og trofast.

Og nu huskede Jean kun dunkelt, hvad der skete. De gik vist ned i spisestuen, hvor der stod brød og kød på bordet; men han havde ikke kraft til at føre en bid til sin mund. En mand sad på en stol; han genkendte Maurices svoger, som han havde set ved

Mühlhausen. Men hvad han sagde i en sørgmodig tone, det fattede Jean ikke.

På en feltseng i en krog af stuen lå Maurice allerede i dyb søvn, med et sært, stift, ubevægeligt ansigt. Og Henriette havde travlt henne ved sofaen, som hun redte en seng på; hurtigt og behændigt lagde hun madras, hovedpude og lagner, så hvide som sne, til rette.

Å, – de hvide, indbydende lagner, som så længe havde foresvævet Jean i hans urolige drømme!

I hele seks uger havde han ikke været af klæderne, havde ikke ligget i en ordentlig seng. Han var ganske forpint af længsel efter at strække sig rigtigt ud på de bløde madrasser, falde hen i alt det hvide lærred! Så snart de andre var ude af stuen, rev han tøjet af sig og lå i en håndevending i sengen med et lettet, velbehageligt suk. Morgenlyset gled ind ad vinduerne, og da han endnu engang halvt i søvne lukkede øjnene op, så han igen Henriette, en næsten forklaret, fin lille skikkelse, der på tåspidserne kom listende ind og satte en karaffel med vand på bordet. Han syntes, hun blev stående en kort stund med de klare grå øjne fæstet på ham og Maurice, mens et ejegodt smil spillede om den bløde mund. Så forsvandt hun.

Han sov som et træt barn i de duftende, rene lagener.

Timer, – år gik hen! Jean og Maurice lå aldeles tilintetgjorte, uden drømme, uden en trækning, uden bevidsthed om det liv, de havde i sig. Ti år, eller ti minutter, – tidsregningen var svundet ud af deres bevidsthed; det overtrætte legeme fik overtaget i en dødlignende hvile. Pludselig fo'r de begge to med et sæt op. Hvad var dette? Hvad var på færde? Hvor længe havde de monstro sovet? Det samme lys faldt gennem vinduet hen

over dem. De var møre i alle lemmer, endnu mere ødelagte end da de havde lagt sig. Heldigvis kunne de umuligt have sovet mere end en time, og de blev slet ikke forbavsede ved at se Weiss sidde på samme stol ved bordet.

Det lod til, han ventede på, de skulle vågne, han så stadig nedslået og bedrøvet ud.

"Nåda!" stammede Jean med tykt mæle, "nu var det vist på tide at stå op; vi må da have fundet regimentet inden middag."

Han sprang op med et lille smertensudbrud over de stive lemmer.

"Inden middag!" gentog Weiss, "klokken er syv – I har sovet tolv timer i træk."

"Syv! Du milde Gud!"

Der blev er forskrækkelse. Jean var i klæderne i lynende fart, ville øjeblikkelig fare afsted, mens Maurice endnu lå i sengen og jamrede, at han umuligt kunne få benene med sig.

Hvordan skulle de kunne finde kammeraterne? Bare ikke regimentet var stukket af! Og de begyndte begge to at give ondt af sig; – det lignede heller ingenting, at lade dem ligge og snue på den måde.

Men nu slog Weiss ud med hånden; de behøvede såmænd ikke at ærgre sig, – desværre!

"I kan være ganske rolige; I har ikke tabt noget ved at ligge og hvile jer!"

Han havde drevet om i byen hele den udslagne dag – og nu var han kommet hjem! Gud bedre det; hæren havde igen tilbragt den kostbare tid i ubegribelig, ufattelig nølen og smøleri. En eneste undskyldning havde førerne: troppernes forfærdelige træthed, – deres uafviselige trang til en dags hvile,

men ikke desto mindre begreb han ikke, at man atter havde spildt en hel dag; efter et par timers rast kunne de have fortsat tilbagetoget.

"Jeg," vedblev han, "jeg kan selvfølgelig ikke sige, jeg er inde i de sager, – men jeg har en følelse, ja en aldeles bestemt følelse af, at hæren indtager en dårlig stilling her i Sedan ... Tolvte korps står ved Bazeilles, hvor der i morges var en lille træfning, Første langs Givonne, landsbyen Moncelle og Garenneskoven, mens Syvende har slået lejr på højden ved Floing og resterne af Femte der jo er mere end halvvejs oprevet, ligger i flok under murene omkring slottet ... og det er netop denne stilling, der ængster mig; – det er ikke rigtigt at ligge her lige klods op ad fæstningen og vente på fjenden. Jeg havde straks, lige straks, styret mod Mézières. Jeg kender omegnen, – der er ingen anden udvej åben, – eller også bliver vi smidt ind i Belgien ... læg mærke til, hvad jeg siger ... kom her og se ..."

Han tog Jean ved hånden, og trak ham hen til vinduet.

"Se den vej, – hen over bakkekammen."

Over voldene, over de nærliggende bygninger, kunne man herfra se ud over byens sydlige del, ud over Maasdalen. Floden slyngede sig gennem vide engstrækninger; Remilly til venstre, Pont-Maugis og Wadelincourt lige for og Frénois til højre; længere borte hævede bakkerne sig i grønne, bløde skråninger, først Liry, så Marfée og Croix-Piau med de store skove. I det sene eftermiddagslys bredte synskredsen sig ud, klar og dyb som krystal.

"Ser De ikke helt derhenne, langs kammen, lange sorte linjer, der bevæger sig som et tog af vrimlende myrer?"

Jean spilede øjnene op. Maurice lå på knæ i sin seng og strakte hals.

"Å, jo, jo, vist ser vi dem!" udbrød de på en gang. "Der er en linje, der er en til, – en til. Der er en hel del, – allevegne ser vi dem!"

"Nå," svarede Weiss, "det er prøjserne ... Lige siden i morges tidlig har jeg set på, hvordan de stadig går, går, går! Å, – det må jeg lade dem; – de har hastværk nok, – medens *vore* har så forskrækkelig god tid! ... Og vi har alle sammen set dem, – vi borgere i Sedan, – generalerne – derimod, – de kan ingenting se. For lidt siden talte jeg med en, som sagde mig, at marskallen var vis på, at den fjendtlige hærstyrke umuligt kunne beløbe sig til mere end 70.000 mand. Gud give, han ikke tager fejl ... Men se nu bare derhenne, – det myldrer, – jorden er ganske sort, – de kommer vrimlende, de sorte myrer ..."

I dette øjeblik kastede Maurice sig ned i sengen igen, og brød ud i lydelig hulken.

Henriette kom netop ind i stuen; hun ilede hen til broderen med urolig mine.

"Hvad er der i vejen?"

Men han stødte hende bort.

"Å, – nej, nej! Lad mig være! Jeg har altid pint dig og aldrig voldt dig andet end sorg og bedrøvelse. Når jeg tænker på, at du næppe nok kunne få dig en kjole, mens jeg gik i latinskole! – Ja, – det er rigtignok vel anvendte penge! – – Og så var jeg ved at bringe skændsel over familien, – jeg ved ikke, hvor jeg ville have været nu, hvis du ikke havde solgt rub og stub for at redde mig!"

Hun smilede roligt og fredeligt.

"Hør, lille Maurice! Du er sandelig ikke i godt humør, når du vågner ... Hvorfor skal vi nu rippe op i alle de gamle historier, der er glemt for længe siden? ... Nu gør du din pligt og skyldighed mod dit fædreland! Jeg er rigtig stolt af at have en broder, der er gået med som frivillig!"

"Stolt! Stolt af mig!" råbte Maurice, "det er en net fyr at være stolt af! Nu har vi i over en måned ikke bestilt andet end smøre haser!"

"Herregud," sagde den sindige Jean, "det kan vi ikke gøre ved, – vi må da lystre ordre, ved jeg!"

Men hans rolige ord gød kun olie i ilden.

"Ja, – netop, – og nu gider jeg ikke være med til den komedie længere! ... Er det ikke til at græde blod over! Evig at blive slået og jaget! Gå her og lystre idioter og fæpander, der driver os afsted som en flok kvæg til slagterbænken! Men nu *kan* vi ikke komme videre, – nu slår vi hovedet mod muren! – du ser selv, hvordan prøjserne kommer myldrende frem fra alle sider; – vi bliver knust, ødelagt, hele hæren er fortabt, uden redning! ... Nej, nej, – jeg rører mig ikke af pletten, jeg vil hellere lade mig skyde som desertør ... gå du bare, Jean, – nej, jeg gør det ikke! Jeg *går* ikke med; her bliver jeg, – så kan I hente mig, om I har lyst!"

En ny tårestrøm brød frem af hans øjne, han kastede sig ned med hovedet begravet i puden. Det var et af de fortvivlelsesanfald, hvor han foragtede både verden og sig selv; dem kendte Henriette kun alt for godt; hun var derfor temmelig rolig.

"Det ville være rigtig grimt af dig, Maurice, om du forlod din fane i farens stund!"

Broderen fo'r op.

"Nå, – så giv mig min bøsse, – lad mig skyde mig en kugle for panden; det er også det allernemmeste!"

Han fægtede vildt med armene, pegede på svogeren, der sad stille og tavs.

"Se, – han der, – han er den eneste, der har sund fornuft, ja, – han var den eneste, der vidste, hvorledes det hele hang sammen. Husker du, Jean, den aften ved Mühlhausen, – husker du, hvad han sagde til os?"

"Ja, det er vist og sandt!" svarede Jean. "Hr. Weiss sagde, at vi ville få prygl!"

Og han genså hele optrinnet hin angstfulde nat, da de lå og ventede, da ulykken ved Fräschwiller allerede svævede over dem, mens Weiss udtalte sin frygt, sagde, at Tyskland var kampberedt, havde dygtige feltherrer, var fuld af begejstret fædrelandskærlighed, hvorimod Frankrig var forstyrret, opskræmt, forsinket og fordærvet, uden førere, uden soldater, uden våben! – Og den forfærdelige forudsigelse var nu blevet sandhed.

Weiss løftede de rystende hænder. Hans godmodige hundeansigt udtrykte den dybeste smerte.

"Å, Gud bedre det! ... Jeg er ikke stolt af mine profetier!" mumlede han. "Jeg er hverken klog eller lærd, men det lå alt sammen så snublende nær, når man var lidt inde i tingene ... men selv om vi bliver slået ... kan man da få udryddet nogle prøjsere – nogle af disse helvedes prøjsere! Det er en trøst i al denne jammer! Det er min faste overbevisning, at vi kommer til at lide et stort nederlag, men der bliver også mandefald blandt

fjenden, og jo flere, der falder, desto bedre, – å, gid de måtte komme til at ligge i bunker derhenne!"

Han havde rejst sig op, pegede ud over dalen og floden, og i de store nærsynede øjne glimtede der et vildt, uudslukkeligt had til den fjende, der nærmede sig.

"Ja, det ved Himlen! Jeg betænkte mig ikke et øjeblik på at gå med, hvis jeg var min egen herre. Det er vel sagtens fordi jeg ser dem her i mit fødeland, ser dem her som herrer, at jeg ikke kan tænke på at se dem i vore huse, uden at blive overfaldet af en ubetvingelig lyst til at få i det mindste en snes stykker slået ned … å, bare jeg dog var blevet taget til tjenesten! … Men de kasserede mig jo for min nærsynethed!"

Lidt efter mumlede han hen for sig:

"Og, når alt kommer til alt, så kan man jo umuligt vide, hvad enden vil blive!"

Atter vågnede håbet om muligheden for sejr, det håb, som selv de mest klartseende havde så ondt ved at slippe. Og Maurice lyttede med spændt opmærksomhed til hans ord, klamrede sig til den mindste sandsynlighed for et heldigt udfald. Ja, havde de ikke i går sagt i byen, at Bazaine var i Verdun?

Lykken kunne dog umuligt helt have vendt ryggen til det land, der før altid var gået med sejr ud af kampen.

Henriette var stille gået ud af stuen, og da hun kom tilbage, fandt hun sin broder fuldt påklædt, færdig til afmarch.

Men inden de gik, ville hun se ham og Jean spise lidt, og de måtte sætte sig til bords, men maden voksede i munden på dem, – de kunne ikke få en bid ned, var tunge og ilde tilpas efter den lange søvn. Som en forsigtig general tog Jean et brød,

skar det midt over og puttede et stykke i hver af deres tornystre. Nu begyndte dagen at hælde, de måtte bort, og Henriette, der havde stillet sig ved vinduet, fulgte med øjnene de sorte myrers bevægelse henne på Marfées bakkekam, og mens det tiltagende tusmørke efterhånden lagde sine skygger over dem, undslap en dæmpet klagelyd hendes læber.

"Å, den rædsomme, den forfærdelige krig!"

Nu var det Maurice, der tog den sag med ro, han sagde i en spøgefuld tone:

"Hvad er nu det for noget, lille søster! Du vil have, man skal slås, og så står du der og snakker ondt om krig?"

Hun vendte sig om og svarede roligt og modigt:

"Ja, det er sandt! Jeg afskyr krig, finder den uretfærdig og skrækkelig! måske simpelthen fordi jeg er kvinde. Dette slagteri oprører mig. Hvorfor kan man ikke lige så godt se at finde sig til rette i al fredsommelighed?"

Jean nikkede sit bifald til hende. Intet syntes den ulærde, sindige bonde rimeligere end det at komme overens, når man havde udvekslet gode grunde fra begge sider, hvorimod Maurice nu igen kom med sine udtalelser om nødvendigheden af krig, der jo var selve livet i verden, – en ubrydelig naturlov. Er det ikke det civiliserede menneskes øllebrødsbarmhjertighed, der stræber efter fred og retfærdighed, mens den ubøjelige natur er idel kamp og ødelæggelse?

"Komme overens!" udbrød han, "ja om flere århundreder måske! Hvis alle nationer kun dannede et eneste folk, kan man nogenlunde tænke sig denne guldalder – og hvem ved, om ikke menneskene ville ophøre at være til på samme tid som krigen

ophævedes …? – jeg var en tosse før, – slås må man, siden det er naturens lov!"

Han smilede, gentog Weiss' ord:

"Når alt kommer til alt, så kan man jo umuligt vide, hvordan enden vil blive."

Atter var han forhåbningsfuld; – han følte trang til at lukke øjnene i sin sygelige overspændthed.

"Men, apropos" sagde han muntert, "hvad er der så blevet af fætter Günther?"

"Fætter Günther," svarede Henriette, "han står jo ved den prøjsiske garde … Er garden ikke også med?"

Weiss slog ud med hånden, det vidste han ikke; ingen var rigtig på det rene med fjendens hær, selv generalerne var jo i en mærkelig uvidenhed desangående.

"Kom, lad os gå, jeg skal vise jer vej," erklærede Weiss. "Jeg har for lidt siden fået at vide, hvor jeres regiment har slået lejr."

Og nu meddelte han sin kone, at hun ikke måtte vente ham hjem den nat. Han ville til Bazeilles, hvor han lige havde købt sig en villa, som de skulle bebo til vinteren indfandt sig. Den lå ved siden af Delaherches farveri. Han var lidt ængstelig for et vinfad og nogle sække kartofler, der allerede lå i kælderen, det kunne jo ske, at marodører og landstrygere kunne finde på at rode rundt i et ubeboet hus, mens han sikkert ville kunne redde sine sager ved at overnatte ude i villaen. Henriette så forskende på ham, mens han afleverede denne forklaring.

"Vær du kun ganske rolig," tilføjede han med et smil, "jeg forsikrer dig, at jeg ikke har bagtanker, – jeg vil kun holde øje med mine ejendele. Jeg lover dig straks at komme hjem, hvis

Bazeilles bliver angrebet, og der skulle blive spektakler eller nogen slags fare."

"Så gå," svarede hun, "men hvis du ikke er her tilbage i morgen, så kommer jeg og henter dig."

I døren trykkede hun kærligt Maurice til sit bryst, så rakte hun Jean hånden venligt og trofast.

"Jeg betror min broder til Dem, – ja, han har fortalt mig, hvor god De har været mod ham, og jeg holder meget af Dem."

Han blev forlegen, vidste ikke, hvad han skulle svare og nøjedes med at gengælde hendes faste håndtryk, – og atter fik han det indtryk af den blide, lyshårede Henriette, der straks ved første øjekast havde påtrængt sig, – han følte, hvor stærk og god hun var, denne unge kvinde, hvis nærværelse virkede på hendes omgivelser som en moders kærtegn.

Nedenunder genfandt de den samme mørke, sørgmodige by.

Aftendæmringen lagde sig over de snævre gader, der var vrimlende fulde af krigsfolk.

De fleste butikker var lukket.

Husene så ud, som om de var forladt, mens man havde møje med at trænge sig frem gennem menneskemassen.

Imidlertid lykkedes det to soldater og Weiss at nå pladsen foran rådhuset, hvor de stødte på fabrikant Delaherche, som drev rundt og så til.

Han kendte straks Maurice, hilste venligt på ham og fortalte, at han lige havde fulgt kaptajn Beaudoin ad Floing til, der lå 106. regiment, og han blev meget fornøjet, da Weiss meddelte, at han ville til Bazeilles, for han havde også fået den idé at se til sit derværende farveri.

"Så følges vi ad, Weiss … Men lad os gå om ad byfogedens bolig, så får vi måske et glimt af kejseren at se."

Siden han ved Baybelgården var nær ved at komme i snak med majestæten, var denne ikke ude af hans tanker, og han fik nu både korporalen og Maurice trukket med sig.

Foran byfogedens hus stod spredte grupper i dæmpet samtale, medens officerer nu og da løb travlt ud og ind.

Tusmørkets bedrøvelige skygger lå allerede over træerne, man kunne tydeligt høre flodens brusen til højre bag ved husene.

Det hed sig, at man med stor møje sent om aftenen havde fået Napoleon til at forlade Carignan, og at han aldeles ikke ville høre tale om at begive sig til Mézières: han ville blive, hvor der var fare, mente, hans nærværelse måtte styrke troppernes mod.

Nogle sagde, at han slet ikke var her, at han allerede var flygtet, men at en af officererne, som havde en slående lighed med ham, var blevet tilbage for at narre folk; atter andre svor på, at de havde set vogne køre ind i byfogedens have, vogne med over hundrede millioner nyslåede tyvefrancsstykker, som tilhørte kejseren. Det var kun det tros, som hele tiden var fulgt med; char-à-banc'er, de to kalecher, de tolv bagagevogne, der stadig satte omverdenen i bevægelse, hvor de drog frem gennem Courcelles, Chesne, Raucourt.

Indbyggerne påstod, at dette tog hele tiden standsede hærens bevægelser, og at man nu havde kørt dem herind under havens syrenbuske, der skulle unddrage dem den harmfulde befolknings blikke.

Ved siden af Delaherche, der stod på tæerne og kiggede op til vinduerne i stueetagen, stod en gammel kone, en fattig kone fra

Sedan, krum og bøjet af mange års hårdt slid og slæb, hun mumlede mellem tænderne:

"En kejser ... jeg ville nu forresten gerne se, hvordan sådan en tager sig ud ... ja, det kunne jeg nok have lyst til ..."

Med et greb Delaherche Maurice i armen og udbrød dæmpet og ivrigt:

"Se, se, der er han! – der! – se i vinduet til venstre ... å, – jeg tager ikke fejl, jeg kender ham tydeligt fra i går, da jeg stod ganske nær ved ham ... se, han løfter gardinet op, – der, se det blege ansigt på ruden ... "

Den gamle kone lyttede, strakte hals og stod med åben mund af forbavselse.

Ja, – der ved vinduet viste sig ganske rigtigt det ligblege, voksgule ansigt med de udslukte øjne, de trætte, fortrukne træk, den afblegede knebelsbart, og det sælsomt angstfulde, fortvivlede udtryk.

Og den gamle kone vendte sig om med en usigelig ringeagt:

"Det – en kejser, – nå, han ser minsandten rigtig pæn ud!"

En zouav fik også øje på dette jammerens billede, han svingede sin baglader, bandede og svor, idet han vendte sig om mod en kammerat:

"Vent ... så sender jeg ham en kugle lige i synet!"

Delaherche lagde sig harmfuld imellem. Men kejseren havde allerede trukket sig tilbage fra vinduet.

Maasflodens brusen lød stærkere i det voksende mørke, en underlig fortvivlet sørgmodighed lagde sig over omgivelserne.

Larm og støj hørtes fra alle sider. Var det den frygtelige marchordre, den rædselsfulde befaling fra Paris, der havde drevet denne mand hid, drevet ham til dette sidste hvilested

med den kejserlige eskorte gennem flugt og nederlag og skændsel, drevet ham herhen, hvor der ingen redning gaves, hvor han skulle se alting styrte sammen?

Var det dette forfærdelige ord, der susede i aftenvindens klagelyd?

Hvor mange tapre soldater skulle ikke lade sit liv for ham, hvor meget måtte ikke tynge på ham, mens han stod her, syg og fortumlet, denne tavse, indesluttede, følsomme drømmer, og ventede på, hvad skæbnen skulle bringe over hans trætte hoved!

Weiss og Delaherche fulgte de to soldater lige til højderne ved Floing.

"Farvel og lev vel!" sagde Maurice og omfavnede svogeren.

"Nej, nej! – vist ej, – vi får såmænd nok hinanden at se igen, – og det snart!" råbte fabrikanten nok så fornøjet.

Jean fandt straks sit regiment, hvis telte lå i række på skråningen bag ved kirkegården.

Det var nu næsten mørk nat, men man kunne dog endnu skelne byens tage som sorte masser og længere borte Balan og Bazeilles, hvis enge strakte sig lige til skråningen ved Remilly og Frénois, medens Garonneskovene til venstre bredte sit mørke tæppe ud og Maas slyngede sig gennem dalen som et blegt, lyst bånd.

Maurice stod et øjeblik fortabt i beskuelsen af den vide synskreds, der mere og mere svandt bort i nattens tågeslør.

"Nå, der har vi jo korporalen," råbte Chouteau, "kommer han fra proviantuddeling?"

Og der blev røre mellem folkene.

Hele dagen var soldaterne kommet traskende i grupper eller enkeltvis, i en sådan uorden og forvirring, at officererne helt

havde opgivet ævred og været nær ved at sige tak til dem, der godhedsfuldt gad stille.

Det var forresten også kun et øjeblik siden kaptajn Beaudoin var kommet.

Klokken 2 havde løjtnant Rochas indfundet sig med hvad han havde kunnet skrabe sammen af kompagniet; – henved to tredjedele. Nu var det imidlertid omtrent blevet fuldtalligt.

Nogle af folkene var fulde, andre havde ikke kunnet skaffet sig en bid brød, – og atter udeblev proviantuddelingen, – det var man forresten snart vant til.

Loubet havde rigtignok anstrengt sig for at få kogt nogle kålhoveder, han havde revet op af en mark i nabolaget, men det havde været en streng ret, – der var hverken smør eller fedt, ikke engang så meget som et korn salt at opdrive, så deres tarme skreg af sult i livet på dem.

"Nå – korporal – kan De ikke finde på råd, De, som ellers ikke er tabt bag af en vogn! – å, – for min skyld ingen alarm, – Loubet og jeg har spist frokost med et damebekendtskab, – så vi er ovenpå!"

Alle så forventningsfuldt hen til Jean, – de stolede jo på ham, – især var Lapoulle og Pache elendige – for de havde aldeles intet kunnet få fingre i, og de var vant til, at Jean altid hittede på noget.

Korporalen blev så rørt af deres jammer, at han i sin anger over at have forladt sine folk, gav dem halvdelen af det brød, han havde gemt i sit tornyster.

"Det var da godt, det var fanden tage mig godt," brummede Lapoulle og fo'r løs på sin humpel – mens Pache slog det ene

kors efter det andet og mumlede både *Pater* og *Ave* med munden fuld.

Nu blæste Gaude et skingrende signal. Men der hørtes ingen retræte i resten af lejren, og da sergent Sapin havde set efter, om hans afdeling var fuldtallig, mumlede han med et mat smil i det fine, blege ansigt:

"Nu er vi her alle, men i morgen ser det vist anderledes ud, så mangler der nok en hist og her!"

Jean så på ham og tilføjede med overbevisning:

"Ja, jeg får nu min bekomst i morgen!"

Natten lod til at blive iskold, thi fra floden steg tykke tågemasser op og skjulte stjernerne.

Og Maurice mente, de gjorde bedst i at søge ly i teltet.

Men skønt de var trætte, kunne ingen af dem falde i søvn, og de betragtede med misundelse løjtnant Rochas, der lå og snorkede på den bare jord.

Længe holdt de øje med et lys i et af teltene, hvor obersten og nogle officerer vågede.

Hele eftermiddagen havde oberst Vineuil været urolig over ingen ordre at få; han følte, at regimentets stilling var for fremskudt, skønt han allerede havde trukket sig lidt tilbage.

General Bourgain-Desfeuilles havde ikke vist sig – han lå syg, hed det, i "Det gyldne Kors" i Sedan, og obersten besluttede at sende en af officererne derind med melding om, at den nye stilling forekom ham farlig; 7. korps var alt for spredt; skulle forsvare en alt for lang linje, lige fra flodens krumning til Garonneskoven.

Slaget kom sandsynligvis til at stå næste morgen ved daggry.

Tropperne havde vist næppe 7-8 timers frist for sig. Da det lille lys slukkedes i oberstens telt, blev Maurice meget forbavset over at se kaptajn Beaudoin liste sig afsted i retning af byen.

Natten blev stedse mørkere. Tågen fra floden lagde sig som et fugtigt slør over lejren og skjulte alting.

"Sover du, Jean?"

Jean sov, og nu var Maurice ene. Han havde ingen lyst til at opsøge de andre, de lå og snorkede om kap med løjtnanten. Når store feltherrer sover natten før et afgørende slag, er det måske fordi de ikke modstå trætheden. Fra hele lejren hørtes ingen anden lyd end soldaternes regelmæssige åndedræt. Maurice vidste, at 5. korps skulle ligge under murene, 1. var spredt fra Garenneskoven til landsbyen La Moncelle, mens 12. på den anden side af Sedan holdt Bazeilles besat, – og alle sov de i en strækning af over en halv mil. Men fra det fjerne forekom det ham, at en anden lyd nåede hans øren; langt borte lød det, som en summen eller svag susen: det var kavaleriets galop, skytsets rullen og især mange infanteristers fodslag. Det var de sorte myrers march derhenne på højderne, fjenden, der rykkede frem, ustandselig, ubønhørlig omringede han dem, – end ikke nattens mørke lagde ham hindringer i vejen.

Og hvad var det, dernede i dalen? Lys slukkedes pludselig; stemmer lød nu og da i høje udbrud, en sælsom uro greb ham med stedse voksende magt og fyldte denne sidste forventningens nat med usigelig ængstelse, som først morgenens frembrud kunne sprede!

Med rystende hånd famlede han efter Jean, og først da han fik dennes hånd i sin, faldt han endelig i en beroligende søvn.

Alt var stille, – kun fra et af Sedans kirkeure lød timeslag ud over den sovende lejr.

Anden del

1

I Bazeilles, i det lille mørke værelse, fik en pludselig rystelse Weiss til at fare ud af sengen. Han lyttede, – det var kanonskud. Han famlede efter tændstikker, fik tændt lys for at se på sit ur. Klokken var 4, dagen begyndte netop at gry. Hastigt fik han sin lorgnet sat på og kastede et blik ned ad hovedgaden, – vejen til Douzy, som går lige gennem Bazeilles; men en sær tyk sky hindrede ham i at se, hvad der foregik. Så gik han ind i den anden stue, som vendte ud til engene og floden, og han begreb da, at det var morgentågen, der skjulte synskredsen for hans øjne.

Bag ved sløret, på den side af floden, tordnede kanonerne med tiltagende heftighed. Med ét tog et fransk batteri til genmæle, så nær ved og så voldsomt at murene i det lille hus rystede.

Weiss' villa lå midt i Bazeilles til højre, før man kom til pladsen foran kirken. Facaden vendte ud til vejen et lille stykke fra den; der var kun et stokværk med tre fag vinduer, med et loft over; men bag ved lå en temmelig stor have, som skrånede ned mod engene, og hvorfra man havde en vid udsigt over højderne, lige fra Remilly til Frénois. Weiss var som alle andre, der for nylig har købt ejendom, ivrig i tøjet, – han var først kommet i seng henimod klokke to om morgenen, efter at han havde gravet sine ejendele og sit forråd ned i kælderen og taget alle mulige forholdsregler for at beskyttet møblerne mod den overlast, de kunne komme til at lide ved beskydning; han havde således stoppet vinduerne til med madrasser, for han blev aldeles rasende ved tanken om, at prøjserne kunne komme her

og spolere ham det hus, han så længe havde gået og set på, som han havde haft så megen møje med at erhverve sig, og som han endnu ikke havde haft nogen glæde af.

Men nu var der én, der kaldte på ham fra gaden.

"Hør, Weiss – Weiss, hører De, at de skyder?"

Nedenunder stod Delaherche, der også havde tilbragt natten i Bazeilles i sit farveri, en stor bygning, der stødte op til Weiss' ejendom. Alle arbejderne havde taget benene på nakken, var flygtet over den belgiske grænse, og til at passe på huset var der kun portnersken, Françoise Quittard, enke efter en murer. Hun var rent ude af sig selv af angst og befippelse, og hun var vist heller ikke blevet der, hvis ikke hendes lille dreng Auguste havde ligget så alvorligt angrebet af tyfus, at han på ingen måde kunne flyttes.

"Hør dog bare," gentog Delaherche, "det begynder godt ... Det er vist bedst, vi to ser at vende næsen hjemad."

Weiss havde højtideligt lovet sin kone at forlade Bazeilles, hvis der skete noget alvorligt, og han havde også i sinde at holde sit løfte. Men endnu var der ingen fare – dette var jo kun en artillerifægtning – på langt hold – næsten på må og få i den usikre morgentåge.

"Lad os bare give tid," svarede han, "det haster vel ikke!"

Forresten var Delaherche nem at overtale, hans nysgerrighed var så stærk, at han var ved at blive modig. Han havde ikke sovet, for han havde været meget optaget af forberedelserne til fjendens modtagelse. General Lebrun havde fået underretning om, at han straks om morgenen kunne vente et angreb, havde benyttet natten til at forskanse tolvte korps i Bazeilles, der på ingen måde måtte falde i fjendens hænder. Barrikader og

skanser spærrede over alt gaderne og landevejen, i hvert hus lå et par soldater, og hver en smøge, hver en have var forvandlet til fæstning. Og allerede klokken tre om morgenen, inden det endnu var blevet lyst, stod folkene på deres post med geværerne ladte og de reglementerede 90 patroner i tasken. Da de fjendtlige kanoner derfor åbnede ilden, blev ingen overrasket, og de franske batterier mellem Balan og Bazeilles svarede øjeblikkelig for at vise, de var rede, for på grund af tågen udrettedes der ikke meget; man kunne ikke se at sigte.

"De ved vel, at farveriet vil blive ordentligt forsvaret," sagde Delaherche; "der ligger en hel deling hos mig ... kom med, så skal De se."

Og der var ganske rigtigt posteret nogle og fyrre marineinfanterister, kommanderet af en løjtnant, en høj, lyshåret mand med et energisk, stædigt ansigt. Folkene havde allerede besat huset, lavet skydehuller i skodderne på første sal til gaden og i muren, der omgav gårdspladsen og vendte ud til engene.

Her traf Weiss og Delaherche løjtnanten, som så ud over engen.

"Den fordømte tåge!" mumlede han, "vi kan da heller ikke slås i blinde!"

Efter et øjebliks ophold vedblev han:

"Hvad dag er det i dag?"

"Torsdag," svarede Weiss.

"Det er også sandt! Ja, man lever i en underlig tilstand, – man glemmer både dato og tidsregning, som om verden stod stille!"

Kanonaden vedblev uden ophør, men nu knaldede med et en heftig geværsalve i kanten af engene, næppe 200 meter borte.

Og som ved et trylleslag trængte den opgående sols stråler sig pludselig gennem tågen, der lettede og som fine sønderrevne skyer svævede hen over fladen; den blå himmel viste sig, – en ren og klar sommerhimmel.

"Å, se," udbrød Delaherche, "nu går de over jernbanebroen, se, hvor de kommer herhen ad … men det er da forbandet dumt, at den bro ikke er blevet sprængt!"

Løjtnanten slog ud med hånden i stum vrede. Minerne var i stand, lunterne lagt til, fortalte han; men efter at der i går var kæmpet i fire timer for at tage broen tilbage, havde man glemt at sætte ild på lunterne.

"Sådan går det jo altid, – vi har et sært held med os!"

Weiss stod tavs og tankefuld, prøvede at få en smule klarhed over sagerne.

I Bazeilles havde de franske en meget stærk stilling. Landsbyen, der var bygget på begge sider af vejen til Douzy, dominerede sletten, og der var kun denne vej, som drejede til venstre og løb forbi slottet, mens en anden til højre førte til jernbanebroen og delte sig ved kirkepladsen. Altså måtte tyskerne rykke frem over vidtstrakte pløjemarker og store enge, der lå langs floden og jernbanelinjen. Deres forsigtighed var bekendt nok, så det var temmelig usandsynligt, at de ville angribe fra den kant med hovedstyrken. Imidlertid kom stadig voksende troppemasser til broen, skønt mitrailleuserne ved indgangen til Bazeilles anrettede frygtelige ødelæggelser blandt dem, og så snart de var nået over broen, spredte de sig mellem nogle piletræer, – så dannedes kolonnerne igen og rykkede frem. Det var derfra geværsalverne lød.

"Se," sagde nu Weiss, "det er bayrere, – jeg kan kende chakoterne med pomponer."

Men han syntes også, han så andre kolonner, halvvejs skjulte bag jernbanelinjen, de marcherede til højre, søgte at nå nogle træer længere borte, så at de derfra ved en omgående bevægelse kunne falde over Bazeilles. Hvis dette lykkedes, hvis de kunne finde dækning i parken ved Montivilliers, kunne landsbyen tages; – denne tanke fo'r som et lyn gennem Weiss' hjerne, men frontangrebet blev alvorligere, og så glemte han denne ængstelse.

Hastigt vendte han sig mod højderne ved Floing, som man kunne se mod nord på den anden side af Sedan. Der åbnede et batteri ilden, og røgen steg op mod den klare himmel, mens skuddene faldt enkeltvis og meget tydeligt. Klokken kunne den gang være henved 5.

"Så," mumlede han, "der går nok snart dans over hele linjen."

Løjtnanten, der også stod og så til, nikkede med hovedet og ytrede med største bestemthed:

"Men Bazeilles er det vigtigste punkt. Her vil slagets udfald blive afgjort."

"Tror De virkelig?" udbrød Weiss.

"Det nærer jeg ikke mindste tvivl om. Det er sikkert marskallens plan. Han har i nat beordret os til at lade os skyde ned til sidste mand, før vi opgav denne stilling og lod fjenden besætte landsbyen."

Weiss rystede på hovedet, lod sit blik svæve rundt i synskredsen og sagde derpå nølende og med dæmpet stemme, som om han talte til sig selv:

"Nej, nej, – det nytter ikke, – det er ikke det! ... Jeg er bange for noget andet, ja, – jeg tør næsten ikke sige det, – ikke rigtig tænke den tanke ud ..."

Og han tav. Han bredte armene helt ud som grenene på en skruestik, og med ansigtet vendt mod nord gjorde han en bevægelse, som om den pludselig skruedes sammen.

Lige siden den foregående dag havde han gået med denne ængstelse; han kendte egnen, og han havde lagt mærke til de to hæres marcher. Nu, da den vidtstrakte slette lå strålende oplyst i morgensolen, fæstede hans blik sig på højderne over venstre flodbred, hvor han en hel dag og en hel nat igennem havde set de sorte myrers vrimmel trække forbi. Til venstre for Remilly blev der skudt fra et batteri, men det, hvis granater nu begyndte at falde rundt om, havde taget stilling ved Pont-Maugis, lige tæt ved floden. Han tog sine næseklemmer af, lagde glassene sammen for bedre at kunne se ud over de skovbevoksede skrænter; og nu så han kun den lille hvide fjerbusk af røg fra kanonerne, hver gang de blev fyret af: hvor samledes dog de troppemasser, han havde set rykke forbi? Oven over Noyers og Frénois på La Marfées højder, ved udkanten af en fyrreskov skimtede han en gruppe uniformer og heste, – det måtte være en eller anden stab.

Og længere borte i vest spærrede flodens krumning af, – på den side var kun en eneste smal vej til Mézières, der gik gennem passet ved St. Albert mellem floden eg Ardennerne. Dagen forud havde han tilfældigvis mødt en general i en hulvej i Givonnedalen (bagefter fik han at vide, det var general Ducrot, som kommanderede 1. korps), til ham havde Weiss fordristet sig til at tale om denne eneste vej; hvis tropperne ikke straks

trak sig tilbage og benyttede den, hvis man ventede til fjenden afskar dem passagen efter at være gået over floden ved Donchery, ville den franske hærs bevægelser ufejlbarligt blive lammet, og omringet her ved grænsen. Samme aften var det allerede for sent; det hed sig, at ulanerne havde besat broen, – atter en bro, der ikke var blevet sprængt, denne gang fordi man havde glemt krudtet. Og med fortvivlelse tænkte Weiss på, at denne menneskemasse, denne sorte myrevrimmel nu måtte være på sletten ved Donchery, i fuld march imod passet ved St. Albert, mens avantgarden sagtens allerede bevægede sig mod Saint-Menges og Floing, hvor han den foregående dag havde fulgt Jean og Maurice hen. I den klare morgensol så han tydeligt kirketårnet der, som en fin glinsende hvid spids.

Også mod øst var den anden arm af skruestikken. Mod nord, på højden af Illy og ved Floing, kunne han se 7. korps, hvis linje kun dårligt blev støttet af 5., der lå som reserve lige under Sedans volde, men det var ham umuligt at vide, hvad der foregik mod øst, langs Givonnedalen, hvor 1. korps var stillet op fra Garonneskoven til Daigny. Kanonernes torden lød imidlertid også fra den kant; kampen måtte være i fuld gang i Chevalierskoven, lige før man kom til landsbyen. Han ængstedes over, at bønderne havde meldt prøjsernes ankomst til Francheval. Bevægelsen i øst over Donchery faldt altså samtidig med bevægelsen over Francheval; og skruestikkens to arme ville nå sammen derhenne mod nord ved krucifikset på Illyhøjden, hvis denne dobbelte bevægelse ikke blev standset. Han var ikke inde i krigskunstens hemmeligheder, han fulgte sin sunde fornufts stemme, og han skælvede ved at tænke på den store trekant, hvoraf Maas udgjorde den ene side, mens de

to andre mod nord dannedes af 7. korps, mod øst af 1., mens 12. mod syd holdt den yderste spids, alle vendte de hinanden ryggen og ventede, ingen vidste hvorfor eller hvordan, på fjenden, der ilede til fra alle sider. Nede i midten, som i en gryde, lå Sedan, – med sine ubrugelige kanoner, – uden ammunition, uden levnedsmidler.

"Men kan De da ikke indse," udbrød Weiss og slog ud med armene, som han så med en hastig bevægelse førte sammen; "således vil det gå, hvis vore generaler ikke passer på ... her holder de jer bare op, – drager jeres opmærksomhed fra det rigtige punkt ..."

Han nølede, søgte efter ord, og løjtnanten, der ikke kendte egnen, kunne ikke forstå ham, derfor trak han også på skulderen, han begyndte at blive led og ked af denne civilist med brillerne, der ville vide bedre besked end selve marskallen. Det ærgrede ham at høre Weiss sige, at angrebet på Bazeilles måske kun var gjort for at skjule fjendens plan. Til sidst udbrød han utålmodigt:

"Men så lad mig dog have fred! ... Vi skal smide dem på hovedet i Maas, Deres tyskere, så skal De få at se, hvordan vi tager fat, når der gøres nar af os!"

Fjendens blænkere lod til at nærme sig; med en sær mat lyd slog kuglerne nu imod farveriet, og dækket af den lille mur omkring gården svarede soldaterne på ilden, så at man hvert øjeblik hørte bagladerne knalde.

"Smide dem i floden, – ja, – vist så!" mumlede Weiss, "og så trampe over dem, og tage vejen over Carignan, – ja, det ville være udmærket!"

Så vendte han sig om mod Delaherche, der stod i ly bag pumpen for at undgå kuglerne:

"Ja, men det bedste havde nu alligevel været at stikke af i går aftes til Mézières ... Nu må vi slås, nu, da tilbagetoget er umuligt."

"Kommer De nu med hjem?" spurgte Delaherche, der trods sin store nysgerrighed begyndte at blive bleg. "Hvis vi bliver her længere kan vi slet ikke mere komme til Sedan."

"Ja, vent bare et minut, – så går jeg med!"

Trods kuglerne, der peb ham om ørene, stod han på tæerne, kiggede over muren, – han ville se, hvordan det hele ordnede sig.

Til højre, lige fra Torcy til Balan, var engene på kommandantens befaling sat under vand, og den store sø beskyttede staden i en vidstrakt, rolig flade, og skinnede i morgensolen. Men ved indgangen til Bazeilles var der intet vand, og bayrerne var imidlertid forsigtigt rykket nærmere, idet de benyttede hvert træ, hver en grøft, til dækning.

Nu kunne de være en 5-600 meter borte, og det måtte undre enhver iagttager at se, hvor langsomt de bevægede sig fremad, med hvilken tålmodighed de vandt terræn, idet de udsatte sig så lidt som muligt. Desuden blev de støttet af et mægtigt skyts, gennem den friske, klare morgenluft susede granaterne.

Weiss så op: Batteriet ved Pont-Maugis var ikke ene om at beskyde Bazeilles, to andre, midt på skråningen ved Liry, havde åbnet deres ild, bestrøg landsbyen, – ja, deres projektiler fejede endog hen over de nøgne marker ved Marcelle, hvor 12. korps' reserve lå, og lige hen til Daignys skovbevoksede skrænter, som var besat af en division af 1. korps. Forresten lynede og

tordnede det efterhånden fra hver en bakkekam på venstre bred.

Det så ud, som voksede kanonerne op af jorden, – de lignede et bælte, der stadig strakte sig videre: et batteri i Noyers skød på Balan, et batteri ved Wadelincourt på Sedan, og ved Frénois under Marfée lå et frygteligt batteri, hvis granater beskrev en bue over byen og faldt ned på højderne ved Floing, hvor de sprang midt imellem 7. korps.

Dette bakkestrøg, som Weiss elskede så højt, disse runde høje, han før havde betragtet som en øjenslyst, der lukkede for den venlige grønne dal, dem så han i dette øjeblik på med en ganske ny, beængstende følelse: nu forekom det ham, at de med et var blevet til frygtelige kæmpemæssige fæstningsværker, der snart måtte knuse Sedans unyttige forter.

En let støj over hans hoved bragte ham til at se op. Det var en kugle, der rev pudset af hans eget hus, som han kunne se over muren i farveriet.

Han blev meget ærgerlig.

"Se så, nu skal de vel skyde mig det ned, – det røverpak!"

Atter fo'r han sammen, – denne gang hørte han en underlig lyd bag ved sig, – han vendte sig om: det var en soldat, der fik en kugle lige i brystet og faldt om på ryggen.

Benene bevægede sig et øjeblik krampagtigt, mens det unge ansigt forblev roligt og ubevægeligt, – han var død på stedet.

Det der især rystede Weiss var lyden af geværet, som klirrede hen ad brostenene.

"Hør nu, nu tager jeg minsandten min udgangsbillet," stammede Delaherche. "Hvis De ikke vil med, Weiss, så går jeg uden Dem!"

Løjtnanten, der var overmåde træt af dem, kom nu til. "Ja, de herrer gjorde bedst i at komme bort ... vi kan vente angrebet hvert øjeblik ..."

Efter for sidste gang at have kastet et blik ud over engen og de fremrykkende bayrere, besluttede Weiss sig omsider til at følge med Delaherche.

Men da de var kommet over på den anden side af gaden, ville han lukke ordentligt af for sit hus, og han skulle lige til at gå bort med fabrikanten, da de begge to blev stående som forstenede.

Ved enden af gaden, omtrent 300 meter borte fra dem, blev kirkepladsen angrebet af en mandstærk bayersk kolonne, som kom fra Douzyvejen.

Det regiment marineartillerister, der skulle forsvare pladsen, syntes et øjeblik at sagtne ilden, som for at lade fjenden rykke frem.

Men lige som bayrerne befandt sig overfor dem, blev der gjort en aldeles uventet manøvre: marineartilleristerne kastede sig til dels langs chausseen, mange lå fladt hen ad jorden, og henover det således frembragte tomme rum strøg de mitrailleuser, der var opstillet som batteri ved den anden ende af gaden.

Der faldt en regn af kugler, den fjendtlige kolonne blev mejet ned for fode, – soldaterne sprang op, fo'r med fældet bajonet løs på de spredte bayrere og slog dem på flugt.

To gange udførtes denne manøvre med held; – på gadehjørnet i et lille hus stod tre kvinder i vinduet, – de lo og klappede i hænderne, lod til at more sig ypperligt over dette skuespil.

"Så for pokker!" udbrød nu Weiss, "nu glemte jeg at tage nøglen af kælderdøren … Vent et minut, jeg kommer lige straks tilbage."

Det første angreb var slået tilbage, og Delaherche, der nu var lidt mindre ængstelig, fik igen lyst til at se, hvad der ville ske.

Han blev stående foran sit farveri og gav sig i snak med portnerkonen, der var gået ud i døren til sin lejlighed i stueetagen.

"Herregud, Françoise, hvorfor går De ikke med os, det er frygteligt for et enligt kvindemenneske at se på alle disse rædsler!"

Hun løftede skælvende armene mod himlen.

"Du milde Gud og fader! Herren kan være vis på, jeg ikke var blevet her, hvis min lille Auguste ikke havde været så dårlig … træd indenfor, så skal herren selv se …"

Delaherche gik ikke ind, han strakte hals og rystede på hovedet; i en meget ren seng lå drengen med feberglødende ansigt og de vilde øjne fast hæftede på moderens skikkelse.

"Ja, men Françoise, ham kunne vi jo tage med, han kunne jo så godt være hos os hjemme i Sedan … Svøb ham ind i et uldent tæppe og gå med!"

"Å, det er rent umuligt! Lægen har forbudt mig at flytte ham, det blev hans død … hvis jeg dog bare havde hans fader! – men nu har jeg kun den dreng at leve for, og jeg ville så nødig af med ham … Prøjserne kan da vel aldrig gøre en værgeløs kvinde og et dødssygt barn fortræd."

Nu kom Weiss tilbage – han var glad over, at alting var under lås og lukke i hans villa.

"Så, hvis de nu vil ind, må de minsandten sprænge dør og skodder, og lad os tage benene på nakken; det er vist på høje tid; vi må holde os ind til husene, ellers kan vi nemt komme galt afsted!"

Fjenden belavede sig nemlig til at angribe på ny, for ilden blev stærkere og den ene granat faldt efter den anden.

To var allerede sprunget et par hundrede meter borte fra farveriet, en tredje borede sig ned i en haves bløde jord uden at sprænges.

"Hør, Françoise," vedblev Weiss, "jeg må dog ind og se til Deres lille Auguste ... nå, han ser jo ikke så gal ud ... om et par dage er det værste overstået ... vær De ved godt mod, men frem for alt, hold Dem inde i Deres stue, gå for Himlens skyld ikke udenfor en dør, hører De!"

Endelig satte de to herrer sig i bevægelse.

"Farvel, Françoise!"

"Farvel!"

Netop i dette øjeblik hørtes et frygteligt bulder.

En granat, der først havde revet en skorsten af Weiss' villa, faldt ned på fortovet, hvor den sprængtes med sådan kraft, at alle ruderne i nabohusene klirrende faldt ud. En voldsom støvsky og stærk røg steg i vejret, så at man først intet kunne se. Så kom husets facade til syne; der var et stort hul i muren og på dørtærsklen lå Françoise henkastet, – død, med knækket ryg og knust hoved, – blodig og rædselsfuld. Weiss blev som ude af sig selv ved dette skrækkelige syn, – han fo'r til, stammede, kunne i sin harme kun finde eder.

"Så skulle da Satan i hede Helvede!"

Ja – hun var død.

Han bøjede sig over hende, følte på hendes hænder, og da han rettede sig, faldt hans blik på den lille Auguste, som havde rejst sig lidt op i sengen og som nu så på moderen.

Han sagde ingenting, skreg ikke, men de store, febergløende øjne åbnedes end mere,– det var klart, at han ikke forstod, hvad det var for en uformelig blodig klump, som spærrede døren.

"Så, så, så i hede Helvede. Nu slår de oven i købet værgeløse kvinder ihjel!"

Han stod ganske stiv af harme, truede rasende ad de fremrykkende bayrere, hvis pomponer atter viste sig henne ved kirken. Og da hans blik faldt på villaen, hvis tag var spoleret og hvis ene skorsten var borte, kendte hans vrede ingen grænser.

"Sådanne asner! De slår fruentimmer ned og spolerer skikkelige folks huse! Vent I bare, – nej, – dette er min salighed for galt, – det kan jeg ikke stå og se på! Jeg bliver, jeg må ødelægge et par stykker!"

Han styrtede midt ud på gaden og kom med et spring tilbage, – i hånden bar han den faldne soldats bøsse og patrontaske.

Når han rigtig skulle bruge sine øjne, plejede han i stedet for næseklemmer at bære briller, som han altid havde i sin vestelomme, – i almindelighed brugte han dem ikke, fordi hans kone ikke syntes de klædte ham godt.

Med rasende hastværk fik han nu brillerne sat på næsen, og denne tykke borgermand med kort jakke og det godmodige ansigt, blussende af harme, var på en gang komisk og prægtig at se til, mens han sigtede og skød på bayrerne ved enden af gaden.

Det lå ham i blodet, mente han, – hans fingre havde længe nok kløet efter disse asner; lige fra han i sin barndom havde hørt fortælle om kosakkernes fremfærd i Elsass i 1814.

Og han lagde an, ha fyrede gang på gang, – lige midt ind i bunken, – han skød sin bøsse af så ivrigt, at løbet til sidst brændte hans fingre.

Angrebet lod til at blive frygteligt.

Fra engene hørte man nu ingen geværsalver mere. Fjenden var herre over en smal bæk, hvis bred var bevokset med pile- og poppeltræer; nu gjorde bayrerne sig rede til at anfalde husene, som omgav kirkepladsen, deres blænkere havde klogeligt trukket sig tilbage, kun solstrålerne legede med gylden glans hen over de vide enges grønsvær, som hist og her havde en mørk plet, – liget af en falden soldat.

Derfor gik løjtnanten også ud af farveriets gård, hvor han posterede en skildvagt, han indså, at han måtte have hele sin opmærksomhed henvendt på gaden.

Hastigt opstillede han sine folk langs fortovet, med befaling til, hvis fjenden tog pladsen, at trække sig tilbage til første etage, barrikadere sig og forsvare huset til sidste mand.

Folkene lå hen ad jorden, søgte ly bag hver en afvisersten, hver en fremspringende murkant, og fyrede, når det passede dem.

Langs den brede, øde, solbelyste gade fløj kuglerne uafbrudt, mens lette røgskyer indhyllede husene, det så ud, som om en voldsom stormvind jog en haglbyge over byen.

Nu sås en ung pige løbe over gaden uden at blive ramt, derpå kom en gammel bondemand, der endelig ville have sin hest trukket i stald; han var ikke så heldig, en kugle traf ham midt i

panden og så voldsomt var stødet, at han blev kastet midt ud på vejen.

En granat knuste kirkens tag, to andre havde stukket ild på, og husene flammede op i det stærke sollys med en uhyggelig knagen og bragen, og den elendige Françoise, der lå knust ved siden af sit dødssyge barn, liget af den gamle bondemand, denne ødelæggelse og disse ildebrande gjorde indbyggerne aldeles rasende; borgere, håndværksfolk, frakke- og bluseklædte mænd begyndte nu at skyde ud gennem vinduerne.

"Å, det røverpak!" skreg Weiss, "de går bag om byen! Ja, hvad sagde jeg! Jeg så dem jo nok liste af langs jernbanelinjen! ... Se, – se der, – der kan De høre dem til venstre!"

Og bag parken ved Montivilliers lød virkelig en voldsom geværild.

Hvis fjenden besatte parken, var det ude med Bazeilles; men selve ildens heftighed var et bevis for, at 12. korps havde forstået, hvor fjenden ville hen, og at det forsvarede parken af al magt.

"Men så se Dem dog for!" udbrød løjtnanten og puffede Weiss op mod muren. "De bliver jo revet midt over, menneske!"

Den tykke fyr med brillerne var begyndt at interessere løjtnanten; han beundrede hans tapperhed, alt mens han måtte smile ad hans lidet krigerske ydre, og da han hørte en granat komme susende, skubbede han ham broderligt til side.

Projektilet faldt en halv snes skridt fra dem, sprang og overdængede dem med jord og stumper.

Borgermanden stod uskadt, uden en rift, mens den unge løjtnant lå på fortovet med begge ben knust.

"Nå, det var mig, som fik, hvad jeg kan have godt af!"

Han befalede en af soldaterne at bære sig hen til huset, hvor de satte ham op med ryggen støttet mod muren,– kun et par skridt borte fra den døde portnerkone; og det unge, ligblege ansigt bevarede trods smerterne sit gamle energiske udtryk.

"Det gør ikke videre til sagen, børn," sagde han, "hør nu godt på mig: skyd, men giv jer tid, der er intet at haste efter. Jeg skal nok sige til, når I må gå løs med bajonetten."

Og han vedblev at kommandere, holdt hovedet oprejst, holdt øje med fjendens fremskridt.

Et hus lige overfor flammede nu op. Kuglerne knaldede, granaterne susede afsted og fyldte bragende luften med støv og røg; rundt om styrtede soldater til jorden, enkeltvis og i bunker, – lå som mørke, blodbestænkede pletter ved hvert et gadehjørne, og op over selve byen steg en øredøvende, rædselsfuld larm: et truslens skrig fra de tusinder, der styrtede løs på en lille tapper dødsdømt flok.

Imidlertid havde Delaherche hele tiden kaldt på Weiss, nu råbte han for sidste gang:

"Kommer De eller kommer De ikke, – for jeg har mere end nok af dette!"

Klokken var blevet over 9, han var blevet alt for længe.

I landsbyen kunne det endda gå an, han benyttede døre, porte, fremspringende kanter til ly, trykkede sig ind i de snævreste kroge, hver gang der kom en geværsalve.

Aldrig havde han tiltroet sig selv en sådan katteagtig smidighed, aldrig havde han tænkt sig muligheden af, at klemme sig igennem sådanne smalle gyder.

Men udenfor Bazeilles blev det rent forfærdeligt, da han på en strækning af omtrent 400 meter måtte følge den brede,

nøgne landevej, som blev bestrøget af batteriet ved Liry, – der rystede han som et espeløv, skønt sveden haglede ned over hans legeme.

Endnu et par minutter listede han afsted i grøften med skuldrene trukket op over ørene, – så stak han i rend, fo'r afsted i den vildeste galop, lige frem, uden at se til siderne, mens det susede og brusede, bragede og knaldede ham om ørene, som slog lynet ned om ham, som rullede den frygteligste torden over hans hoved.

Det brændte ham i øjnene, han havde en fornemmelse, som løb han gennem et flammehav.

Det forekom ham, at dette varede en evighed!

Pludselig så han til venstre et lille hus, – der stormede han ind, søgte ly og beskyttelse, mens han udstødte krampagtige lettelsens suk.

Her var folk, – mennesker og heste; i begyndelsen kunne han intet skelne, men lidt efter lidt forbavsedes han over, hvad han så.

Var dette ikke kejseren og hans stab? Han var ikke aldeles sikker i sin sag, skønt han mange gange havde forsikret, at han så udmærket godt kendte Hans Majestæt, siden mødet hin dag ved Baybelgården, da han "nær" havde talt med kejseren; så blev han stående med åben mund, jo, det var virkelig Napoleon den Tredje, der forekom ham større, som han der sad på sin hest, med knebelsbarten så vikset, og kinderne så stærkt farvede, at han så ti år yngre ud under sminken, – for han måtte sikkert have ladet sig sminke for ikke at skræmme hæren med sit elendige, syge udseende, sit gulblege, smerteligt fortrukne ansigt, sine matte udslukte øjne. Allerede klokken 5 havde han

fået melding om, at man sloges ved Bazeilles; nu kom han ridende, stille og tavs som et spøgelse med et tykt lag sminke over de udtærede kinder, med det grånende skæg sværtet og vikset.

Ved vejen lå et teglværk, som kunne benyttes til dækning; en kugleregn slog uafladeligt mod den ene side, mens granaterne hvert minut faldt på landevejen.

Her gjorde hele eskorten holdt.

"Deres Majestæt," mumlede en stemme, "her er virkelig fare på færde."

Men kejseren vendte sig om i sadlen og befalede med en håndbevægelse sin stab at tage stilling i den snævre gyde langs teglværket.

Der var ryttere og heste fuldstændig dækket.

"Deres Majestæt ... dette er vanvid ... vi beder indstændigt – Deres Majestæt ... "

Uden at svare slog han atter ud med hånden, som om han ville sige, at en gruppe uniformer her på den bare vej sikkert måtte vække opmærksomhed ved batterierne på den venstre flodbred.

Og så red han frem ganske ene midt imellem kugler og granater, der faldt tæt omkring ham, – han skyndte sig ikke, sad stille og rolig på sin hest med det samme slagne, ligegyldige, sorgfulde udseende; han gik sin skæbne i møde i tavshed.

Den lød igen bag ham, den hårde befaling: "Frem, frem, – dø som en helt på bunker af lig, – slå alverden med beundring, for at din søn kan få lov at bestige Frankrigs trone."

Han gik frem, drev sin hest fremad i skridtgang; red omtrent et par hundrede meter.

Så standsede han, ventede på døden, som han søgte.

Kuglerne peb som vinden ved jævndøgnstid, en granat overdængede ham med støv og jordklumper.

Og han ventede! Hårene rejste sig på hesten, den rystede over alle lemmer, trak sig instinktivt tilbage for døden, der hvert øjeblik fo'r forbi uden at røre hverken hest eller rytter.

Da kejseren i nogen tid havde ventet forgæves, bøjede han med rolig hengivelse i skæbnens vilje sit hoved og red stille og fattet tilbage, som om han kun med egne øjne havde villet betragte de fjendtlige batteriers stilling.

"Deres Majestæt er en helt, – for Himlens skyld udsæt Dem ikke mere på den måde ..."

Men stadig stum beordrede han med en håndbevægelse sin stab til at følge med, – han skånede den lige så lidt, som han skånede sig selv, og så red de mod Moncelle gennem La Rapailles nøgne marker og overdrev.

En kaptajn faldt, to heste blev dræbt.

12. korps, foran hvis regimenter kejseren red forbi, så på ham og hans stab som på en flok spøgelser, uden en hilsen, uden en lyd.

Delaherche så på dette, og han dirrede af rædsel ved tanken om, at han også skulle komme ind i kugleregnen, så snart han vovede sig bort fra teglværkets beskyttende mure.

Han nølede, trak tiden ud, mens han lyttede til de officerer, hvis heste var blevet dræbt.

"Men jeg siger Dem, at han blev revet lige midt over, dræbt på stedet."

"Nej, – vist ej, – jeg så, han blev båret bort, – et sår oppe i låret. –"

"Hvornår skete det?"

"Ved sekstiden omtrent, for en time siden … Oppe i nærheden af Moncelle i en hulvej …"

"Så transporterede de ham vel til Sedan?"

"Ja, naturligvis er han nu i Sedan."

Hvem talte de om? Med et gik det op for Delaherche, at det måtte være om Mac-Mahon, der var blevet såret ved en forpostfægtning.

Marskallen var altså såret! Ja, de havde jo held med sig, som løjtnanten før sagde.

Og han tænkte over de følger, denne ulykke kunne få, da en stafet fo'r forbi i fuld galop og råbte til en eller anden kammerat, som han genkendte:

"General Ducrot er øverstkommanderende … hele hæren koncentrerer sig ved Illy for at trække sig tilbage over Mézières!"

På et øjeblik var han borte, red ind i Bazeilles, mens kuglerne regnede ned om ham, mens Delaherche, rent fortvivlet over disse vigtige nyheder, som slag i slag nåede ham, omsider tog en rask beslutning og løb, så hurtigt hans ben kunne bære ham, til Balan, hvorfra han nåede Sedan uden at støde på alt for store vanskeligheder.

I Bazeilles galoperede imidlertid stafetten videre, ledte efter officererne for at give dem ordren.

Og de efterretninger, han bragte, fo'r som en løbeild afsted.

Marskallen var såret, general Ducrot øverstkommanderende; hele armeen skulle samle sig ved Illy.

"Hvad, – hvad er det?" råbte Weiss, hvis ansigt allerede var aldeles sort af krudt. "Skal vi *nu* trække os tilbage over Mézières! Men det er vanvid! Der slipper ingen mere igennem den vej!" Han var fortumlet, tænkte med en vis anger på, at han i går havde givet dette råd netop til general Ducrot, som nu havde kommandoen.

Ja – vist så, – i går var der mening i straks at iværksætte et tilbagetog gennem St. Albert-passet.

Men nu, men i dag var vejen spærret; hele den sorte myrevrimmel var draget hen på Doncherysletten.

Og når galt skulle være var der mere mening i at kaste bayrerne i Maas og tage vejen til Carignan; det var et foretagende, som fordrede fortvivlelsens mod, men det var måske endnu gørligt.

Weiss, der med en rask håndbevægelse hvert øjeblik skubbede brillerne op på næsen, forklarede dette til løjtnanten, som endnu sad støttet op mod huset, voksbleg af det svære blodtab og døden nær.

"Jeg forsikrer Dem, jeg har ret, giv Deres folk ordre til at holde stand. De ser jo selv, at vi har overtaget. Lad os igen tage fat af alle kræfter, så smider vi dem i floden!"

Og han havde ret, to gange var bayrerne blevet drevet tilbage.

Mitrailleuserne havde atter fejet kirkepladsen, bunker af lig spærrede vejen; i gader og gyder kastedes fjenden med bajonetten tilbage til engene, hvorfra de tog vejen hen imod floden, og deres flugt ville sikkert være blevet et nederlag, hvis nye tropper havde støttet marineinfanteristerne, der var trætte, og hvis rækker var svært udtyndede.

Desuden nærmede geværilden i Montivilliersparken sig ikke, hvilket tydede på, at undsætning også her ville have renset skoven for fjender.

"Giv Deres folk befaling til at gå løs med bajonetten, hr. løjtnant! Hører De! Lad Dem få lov at bruge bajonetten!"

Og med svigtende stemme, med et døende blik havde løjtnanten endnu kræfter til at kommandere:

"Frem, børn! Gå på med bajonetten!"

Og det blev hans sidste åndedrag, han udåndede med oprejst hoved, med det gamle, stadig energiske udtryk i det unge ansigt, med sit sidste blik ufravendt rettet ud mod fjenden.

Allerede sværmede fluerne om Françoises knuste hoved, mens den lille Auguste i sin seng lå i febervildelse og kaldte på moderen og bad om vand med sælsom dump, bedende stemme:

"Mor, – vågn op, – mor, kom herhen, – jeg er så tørstig, – så frygtelig tørstig ..."

Men befalingen fra den kommanderende general var uomgåelig.

Officererne måtte give ordre til at trække sig tilbage, fortumlede over ikke at kunne drage fordel af den sejr, de havde vundet.

Det var tydeligt, at general Ducrot frygtede fjendens omgående bevægelse, og at han ofrede alt for at gøre dette afsindige forsøg på at slippe ud.

Kirkepladsen blev ryddet, tropperne trak sig tilbage, gyde for gyde, og snart var vejen tom og øde.

Kvinder skreg og hulkede, mændene svor og bandede og rystede truende de knyttede næver efter soldaterne, der således lod dem i stikken.

Mange lukkede sig inde i deres huse, bestemte på at forsvare sig, så længe de kunne trække vejret.

"Ja, jeg stikker min salighed ikke af på den måde," udbrød Weiss ude af sig selv, "nej, – så hellere vove sit skind, – lad dem bare komme her og spolere mine møbler og drikke min vin, så skal de se løjer!"

Han glemte alt i sit raseri, dette kampens uudslukkelige raseri, ved tanken om, at disse tyskere skulle husere i hans ejendom, sætte sig på hans stole, drikke af hans glas.

Hans hele væsen krympede sig i usigeligt oprør, hans sjæl var så harmslået, at han intet huskede, at mindet om Henriette druknede, at han glemte hele sin hidtidige tilværelse, sit liv som en skikkelig, forsigtig, fredsommelig borgermand.

Og han fo'r ind i villaen, drejede nøglen to gange om i låsen, barrikaderede døren, gik rundt som en tiger i sit bur, løb fra den ene stue ind i den anden for at se efter om alting også var forsvarlig lukket og stængt, og at alle åbninger var stoppet til.

Han talte sine patroner, der var endnu 40 stykker. Og da han ville kaste et sidste blik ud over floden for at forvisse sig om, at der intet var at befrygte fra den kant, standsedes han et øjeblik ved det syn, højderne til venstre frembød.

De hvide røgskyer betegnede tydeligt de fjendtlige batteriers stilling. Og højt oppe over det frygtelige batteri ved Frénois, i udkanten af den lille skov på Marfée genfandt han den samme gruppe skinnende uniformer, – der nu var blevet langt talrigere, og som i solen glimrede så stærkt, at han igennem sine næseklemmer kunne skelne de gyldne hjelme og epauletter.

"Satans rak! Fordømte pak!" gentog han og truede ad dem.

Deroppe på Marféehøjen stod kong Wilhelm og hans stab.

Allerede klokken 7 var han kommet fra Vendresse, hvor han havde overnattet, og han var nu deroppe, i ly for al fare, med Maasdalen ved fødderne, med den umådelige valplads under sine øjne; fra den ene synskreds til den anden strakte den sig, mens kongen stod på toppen af højen, som på en trone, og betragtede skuespillet fra denne kæmpemæssige gallaloge.

Ardennerskovens mørke træmasser lignede en gammel gobelin, og på den grønne baggrund tegnede sig de skarpe linjer af Sedans fæstningsværker, der mod syd og øst begrænsedes af de oversvømmede enge og floden.

I Bazeilles flammede det ene hus op efter det andet, en tyk sky af støv og røg svævede over det sted, hvor der kæmpedes. Og mod øst fra La Moncelle til Givonne så man kun nogle få regimenter af 12. og 1. korps, der som bitte små insektflokke nu og da forsvandt i den smalle dal, eller kravlede over stubmarken. Lige overfor på den anden side sås lyse agre, hvor Junkerskoven dannede en stor mørk plet. Men mod nord havde man især en udmærket udsigt over 7. korps, der havde besat Floings højder, hvor det sås som mange sorte bevægelige punkter, – fra Garonneskoven lige ned til græsgangene ved flodbredden. Længere borte var der endnu Saint-Menges, Fleigneux, Illy – landsbyer, der næsten forsvandt mellem bakkerne i det meget kuperede terræn.

Til venstre gjorde Maas en krumning, og den brede strøm, hvis vand skinnede i solen som nysmeltet sølv, løb langsomt om halvøen ved Iges og spærrede vejen til Mézières, idet den kun mellem den yderste bred og de uigennemtrængelige skove lod stå plads til det smalle pas ved St. Albert. Her, i denne trekant

var altså 100.000 mand og 500 kanoner af den franske hær drevet op og stuvet sammen; – og når prøjserkongen vendte sig mod vest, så han ud over en anden flad strækning, Doncherysletten, hvis vide marker bredte sig mod Briancourt, Marancourt og Vrignes-aux-Bois, en uendelig flade af grå marker, der dirrede i solens brand under den blå himmel, – når han vendte sig mod øst var der også på den anden side af de sammentrængte franske kolonner et umådeligt frit rum, en vrimmel af landsbyer, først Douzy og Carignan, så Rubécourt, Pourru-aux-Bois, Francheval, Villers-Cernay lige til La Chapelle nær grænsen.

Så langt hans øje rakte, tilhørte egnen ham, – han kunne drive sine 250.000 mand, sine 800 kanoner, hvorhen han lystede, med et eneste blik kunne han omfatte deres fremtrængende bevægelse.

På en kant rykkede allerede hans 11. korps frem mod St. Menges, mens 6. korps havde taget stilling ved Vrignes-aux-Bois og den württembergske division ventede ved Donchery; på den anden side, hvor træer og bakker skjulte tropperne, gættede han alligevel deres bevægelser; han havde lige set 12. korps trænge ind i Junkerskoven, vidste, at garden måtte være i Villers-Cernay.

Ved kong Wilhelms fødder, fra Remilly og Frénois, tordnede batterierne uophørligt, overdængede La Moncelle og Daigny med granater, der gik oven over Sedan og fejede hen over højderne nord på. Og endnu var klokken ikke 8; han ventede slagets udfald med blikket fæstet på det umådelige skakbræt, fra sin ophøjede post styrede han dette menneskestøv, disse

sorte prikkers rasen, som tabte sig i den strålende naturs evige smil.

2

På højden ved Floing, ved daggry, i den tykke morgentåge, blæste Gaude reveillen af alle kræfter, men luften var så mættet med fugtighed, at det muntre trompetskrald næsten druknede. Og folkene, der ikke havde gidet rejse teltene og sov indrullede i lærredet i snavset, vågnede ikke, – de lå, som var de allerede lig, med de blege ansigter, der var stive af træthed og søvn. De måtte rystes en for en, og de så sig om med forvildede blikke, som om de blev vækket op fra de døde.

Jean havde omsider fået Maurice vågen.

"Hvad, hvad er det? Hvor er vi?"

Forskrækket så han sig om i dette grå tågehav, hvor kammeraterne bevægede sig som spøgelser. Man kunne intet se en halv snes meter fra sig, det var aldeles umuligt at orientere sig, ingen kunne sige i hvad retning Sedan lå. Men i dette øjeblik tordnede et kanonskud et eller andet sted, meget langt borte.

"Ja, ja, – det bliver til alvor i dag, – nu går det løs ... Gud ske lov! Så får man dog en ende på det!"

Stemmer rundt omkring ham gentog hans ord, – en vis mørk tilfredshed herskede mellem soldaterne, de følte alle trang til at ryste denne mare af sig, – til endelig engang at stå overfor den fjende, de var draget ud imod, og som de nu havde flygtet for i så mange endeløse timer! Endelig skulle de da have lov at sende de prøjsere nogle skud krudt, nu havde de også længe nok trukket rundt med alle deres 90 patroner, uden at bruge en eneste. Denne gang skulle det uundgåelige slag stå, – det følte de alle.

Men fra Bazeilles lød atter kanonernes torden stærkere.

Jean stod og lyttede.

"Hvor er det, de skyder?"

"Efter hvad jeg tror," svarede Maurice, "må det være ved floden ... men jeg vil være fordømt, om jeg ved, hvor jeg egentlig er."

"Hør, lille ven," sagde nu korporalen, "du bliver i nærheden af mig; for ser du, – man må være en smule klar over tingene, ellers kommer man nemt galt afsted ... jeg kender rumlen, – jeg skal have et øje på hver finger."

Imidlertid knurrede afdelingen over, at de ikke fik en smule varmt i livet! Ikke kunne man få gjort ild på, – ikke en pind tørt brænde kunne man få fingre i i sådan et fordømt fugtigt vejr. I selve det øjeblik, hvor slaget skulle begynde, meldte mavens krav sig uafviseligt, pinefuldt. Helte ville de måske nok vise sig at være, – men mad måtte de min salighed have! Spise var for dem den vigtigste affære; hvor var de ikke glade, når de kunne lave sig en god skefuld suppe, og hvor rasende blev de ikke, når der ikke var en krumme brød at opdrive.

"Når man ingenting får at bide i, så skulle fanden slås!" erklærede Chouteau. "Jeg vil lade mig brandstage, om jeg vover mit skind i dag!"

Den store, svære malersvend, revolutionsmanden fra Montmartre, ordføreren fra knejpen, rodede de få sunde teorier, han havde opsnappet, sammen i det græsseligste sammensurium af løgn og dumheder.

"Forresten," vedblev han, "er det da vrøvl og sludder alt det, de har gået her og bundet os på ærmerne om, at prøjserne var rent ødelagte af sult og spolerede af sygdom, at de ikke havde

skjorte på kroppen og at de drev om i pjalter og svineri på vej og sti!"

Loubet gav sig til at le med sin gadedrengemine:

"Nej, det er nok os, der er ilde deran! Vi er ved at dø både af sult og tørst; vi ligner en flok usselrygge, når vi kommer sjaskende med tæerne ud af støvlerne og laserne ned ad ryggen! ... Og så deres sejrvindinger; – det er nogle nette herrer, der fortæller os om Bismarck, der er fange, og om en hel hær, der er smidt i dette hersens stenbrud; sikke haner, – der tør vove at gøre nar ad folk på den måde!"

Pache og Lapoulle, der lyttede, knyttede hænderne og rystede rasende på hovedet. Andre skældte ligeledes ud, for alle de usande efterretninger, bladenes stadige løgnehistorier, havde gjort ubodelig skade mellem soldaterne. Al tillid var borte, de troede ikke på nogen eller på noget mere.

Disse store børns indbildningskraft, der så let opflammedes i afsindig forhåbningsfuldhed, rev dem nu med i en vild opgivelse af alt.

"Nej, det s'gu nemt at se!" vedblev Chouteau, "vi er forrådt, det forklarer hele kommersen ... og det ved vi da alle sammen!"

Ved disse ord fo'r den enfoldige bonde Lapoulle op som en rasende:

"Å, tror du det! Det er da noget forbandet pak, der kan bære sig således ad!"

"Ja, de har forrådt og solgt os, som Judas solgte sin herre og mester!" mumlede Pache, der altid talte i bibelsprog.

Chouteau så sig stolt om.

"Det er jo kendt, det; vi har alle sammen hørt, hvad hver af dem fik: Mac-Mahon har stukket tre millioner i lommen, – hver

af de andre en million, for at lokke os i denne fælde ... Det ordnede de i Paris i fjor vår, – og nu i nat har de ladet en raket gå op, – det var det aftalte tegn på, at fjenden skulle komme over os!"

Maurice oprørtes over dette uforskammede dumme opspind. Før havde han ofte moret sig over Chouteaus historier, men dette gik for vidt, – dette måtte jo demoralisere folkene og gøre dem rent modløse, netop nu, da de skulle i ilden.

"Hvor kan De sige sådanne dumheder, – der er jo ikke spor af mening i det påfund, – og De ved lige så godt som jeg, at det er løgn alt sammen!"

"Hvad for noget? Løgn? Nå, så det er løgn, at vi er solgt! Hør, kan De holde Dem lidt i skindet, flottenheimer, – måske er du med i den bande kanaljer og forrædere, som du er så flink til at forsvare, – hvad?"

Han gik truende hen mod Maurice.

"Ved du hvad, hr. greve, du kunne let komme til at gå først i vandet, hvis din ven, Bismarck, ikke snart kommer dig til undsætning!"

De andre knurrede også, så Jean fandt sig beføjet til at skride ind:

"Stille derhenne! Jeg melder den første, der gør sig udtilbens!"

Men Chouteau lo og hujede. Han brød sig ikke om meldingen! Om han ville slås eller ej, – det var noget, han selv bestemte, han ville ikke have vrøvl, om han brugte en patron til andre end prøjserne. Nu, da slaget skulle begynde, svandt den sidste rest disciplin; hvad kunne de gøre ham? Han stak af, når det passede ham. Og han blev grov, ophidsede de andre mod

korporalen, der ikke gad sørge for, de fik ordentlig behandling. Ja, det var udelukkende hans skyld, at de i de sidste dage hverken havde fået vådt eller tørt, – de andre afdelinger havde både haft suppe og kød. Men herren og hans ven, greven, – de havde selv været på galejen! De var blevet set i Sedan i nydeligt selskab!

"Du har soldet afdelingens penge op, – har du! Prøv på at nægte det, din slubbert!"

Nu blev de alle rasende. Lapoulle knyttede nerverne, selv den fredsommelige Pache var så vild af sult, at han fordrede en forklaring. Loubet var denne gang den fornuftigste, – han lo som sædvanlig og mente, det var dumt at ryge op mod sine landsmænd, når prøjserne var så nemme at komme til. Han kunne ikke lide spektakler og slagsmål, og han hentydede til den sum, han havde fået som stillingsmand.

"Hvis de tror, at mit skind ikke er så meget værd, tager de fejl; jeg skal vise dem, hvad jeg duer til."

Men Maurice og Jean, der var gnavne over dette dumme kævleri, gav sig til at svare hidsigt, – fralagde sig de beskyldninger, man rejste imod dem, da en stærk stemme lød ud fra tågen:

"Nå, nå, hvad er dette? Hvad er det for slubberter, der skælder hinanden ud her?"

Og løjtnant Rochas kom frem; hans kepi var falmet af regn og sol, der manglede knapper i frakken, hele hans magre langbenede skikkelse var i en græsselig tilstand af sjuskeri og elendighed. Men alligevel lyste øjnene af mod og kamplyst, hans knebelsbart strittede af iver.

"Hr. løjtnant!" fo'r Jean op, "det er de folk der, som siger, at vi er forrådt ... ja, at vore generaler har solgt os til prøjserne ..."

I løjtnantens snævre hjernekiste var denne idé ikke unaturlig, – han trængte til en forklaring over de ham ufattelige nederlag.

"Nå, – nå, – men hvad kommer det så egentlig dem ved? Det er ikke deres sag, – vel? ... nu er prøjserne der, – og nu skal vi, minsæl og salighed, give dem en omgang, som de længe skal have godt af!"

Langt borte bag tågedækket tordnede kanonerne i Bazeilles.

Rochas slog stolt ud med armen:

"Hører I, børn! ... Det er omsider alvor ... nu skal vi følge dem til dørs med kolbeslag, ikke sandt?"

Siden kanonerne lød i hans øren, havde han ikke tanke for noget andet; han huskede ikke smøleriet, eller de trættende dagsmarcher, eller troppernes usle tilstand, nederlaget ved Beaumont, det sidste græsselige tilbagetog til Sedan.

Nu var al hans sorg slukket, nu begyndte slaget, nu var han vis på sejr.

Intet havde han lært, intet havde han glemt, – han bevarede sin ringeagt for "fjenden", sit fuldstændige ukendskab til moderne krigsførelse, sin urokkelige tillid til Frankrigs overlegenhed; i Afrika, på Krim, i Italien havde de franske tropper jo altid vundet sejr, – og nu skulle han tvivle; nej, det var han for gammel til!

Han brød ud i en høj latter. Den skikkelige fyr overvældedes af sin trang til at vise sit gode hjerte mod folkene, der alle som en elskede ham, skønt han kunne være slem at komme nær.

"Hør, børnlille, – i stedet for at kævles, skulle I hellere tage jer en lille hjertestyrkning; jeg trakterer, så drikker I min skål, hvad?"

Og op af sin rummelige lomme trak han en flaske brændevin, idet han med en stolt mine bemærkede, "at den var en foræring fra en dame."

Dagen forud var han blevet set i bagværelset af en beværtning, hvor han var uhyre venlig mod opvartningspigen, der sad på hans skød. Nu lo alle folkene, rakte spisebakkerne frem, – mens han skænkede ud.

"Så, drik så forlig, folkens, – drik kærestens skål, hvis I da har en, – drik Frankrigs skål ... og så skal vi være glade, børn!"

"Det har løjtnanten ret i, – – min skål og din skål og alle gode venners skål!"

Alle drak og så fornøjede ud; den lille snaps på morgenstunden smagte storartet, og skød hjertet op i livet på dem, lige som de skulle i ilden. Ja, hvorfor skulle de ikke give prøjserne en god livfuld hug?

Mon man ikke før havde set lykken vende sig på den vidunderligste måde? Mon et vundet slag ikke kunne afgøre et lands skæbne?

Denne pokkers Rochas fortalte, at Bazaine rykkede frem, at han ventedes mod aften; og uagtet han pegede mod Belgien, da han skulle vise, hvorfra undsætningen måtte komme, var både Maurice og de andre fulde af håb.

Måske skulle man nu endelig få oprejsning!

"Men hvad venter vi egentlig på, hr. løjtnant?" tillod han sig at spørge. "Skal vi ikke rykke frem?"

Rochas slog ud mod hånden, – han havde endnu ikke fået nogen ordre. Efter et ophold spurgte løjtnanten:

"Har nogen set kaptajnen?"

Ingen svarede.

Jean huskede nu, at han havde set ham om natten forsvinde ad Sedan til; men en fornuftig soldat bør aldrig se en overordnet udenfor tjenesten. Altså tav han stille, men opdagede, ved at vende sig om, en skygge, der sneg sig frem langs en hæk.

"Der kommer kaptajnen!" sagde han.

Og det var virkelig kaptajn Beaudoin. Alle undredes over hans korrekte påklædning: uniformen var børstet, støvlerne skinnende blanke, – han lignede slet ikke sin skødesløse løjtnant.

"Se, se!" råbte Loubet hånsk, "kaptajnen har nok fundet sin bagage!"

Men ingen lo, de vidste, at kaptajn Beaudoin ikke tålte spøg; folkene kunne ikke fordrage ham, og han gav sig aldrig af med dem. En stivstikker, sagde løjtnant Rochas om ham.

Siden de første nederlag gik han stadig om med en fortørnet mine, – og den katastrofe alle forudså, fandt han i høj grad "upassende".

Han var ivrig bonapartist, havde en smuk karriere for sig, var støttet på højere steder; men nu mærkede han, hvorledes jorden rystede under ham, og han så sin lovende fremtid i færd med at ramle sammen.

Der sagdes, at han havde en meget smuk tenorstemme, der flere gange havde været ham til stor nytte; forresten var han ikke ubegavet, skønt han ikke bekymrede sig synderligt om at

sætte sig ind i krigsvidenskaben, – han var især selskabsmand, dog kunne han, når det var nødvendigt, være modig, men uden overdrivelse.

"Det var dog en frygtelig tåge," sagde han, mens han drog et lettelsens suk ved at stå midt i sit eget kompagni, som han i over en halv time havde søgt efter.

Nu kom der ordre til at rykke frem; bataljonen satte sig i bevægelse.

Nye tågemasser måtte hæve sig fra floden, for man måtte næsten famle sig frem i en slags klam, hvidlig dug, der faldt som en fin støvregn.

Og på en korsvej så Maurice pludselig oberst Vineuil, der dukkede frem, siddende på sin hest, stiv og rank, høj og marmorbleg, som et syn, som et billede på tavs fortvivlelse, mens hesten rystede i morgentågen og snøftende drejede hovedet efter kanonaden; bag ham i to skridts afstand kom den tjenstgørende sekondløjtnant med regimentets fane, som allerede var taget ud af sit hylster og som vajede mellem tågeflagerne højt oppe, lig et drømmesyn, – lig et skælvende sejrstegn, der var ved at forsvinde.

Den gyldne ørn drev af vand; den trefarvede silkedug var bleget, affarvet, sværtet af krudtrøg og flænget af kugler, kun Æreslegionens kors, der var bundet fast ned om stangen, strakte sine emaljearme ud i frisk strålende glans.

Fanen blev borte, obersten forsvandt i en ny fremvæltende tågebølge og bataljonen marcherede frem som i fugtigt vat. De gik først ned ad en bakke, så op ad en anden ad en smal vej.

Derpå kommanderedes: "Holdt", og tropperne blev stående med fuld oppakning, gevær ved fod og befaling til ikke at røre

sig.

De måtte nu befinde sig på en højde, men endnu kunne man ikke se tyve skridt frem.

Klokken var 7, kanonerne lød nu nærmere, på den anden side af Sedan tordnede nye batterier.

"Å ja," sagde nu sergent Sapin til Maurice, "jeg får min bekomst inden aften!"

Han havde ikke åbnet munden siden reveillen, var aldeles hensunket i sine tanker, stirrede frem for sig med de store smukke øjne i det smalle, fine ansigt.

"Hvad er det for en snak!" udbrød Jean, "hvor kan De nu vide sådant noget i forvejen? ... vi kan alle sammen få vor bekomst, – og vi kan alle sammen slippe helskindet fra det!"

Men Sapin rystede på hovedet, han var sikker på sin sag.

"Jeg *ved* det nu alligevel, så kan I andre snakke som har lyst ... i dag falder jeg!"

Flere hoveder vendte sig om mod ham; kammeraterne spurgte, om han havde haft en drøm.

Nej, det havde han ikke, men han *vidste*, at han skulle afsted.

"Og det er nu ærgerligt, for jeg skulle giftes, så snart jeg kom hjem."

Hay lukkede i et minut øjnene igen, så i ånden hele sit liv.

Hans forældre havde en lille urtekramhandel i Lyon, moderen forkælede sønnen, der ikke kunne komme ud af det med faderen, og derfor var gået i tjenesten straks efter moderens død; han var led og ked af alting og blev ved regimentet uden at ville høre tale om en stillingsmand, og under en orlov, som han tilbragte i Lyon, blev han forelsket i en kusine, havde atter fået mod på tilværelsen, var blevet enig med

sin forlovede om at de ville nedsætte sig og åbne en lille handel for den smule medgift, hun bragte ham.

Han var ganske dygtig, skrev og regnede rigtig godt, og i hele dette år havde denne plan været hans stadige tanke.

Nu fo'r der en gysen gennem ham, han rystede sig, det så ud, som ville han kaste en pinefuld tanke fra sig så gentog han:

"Ja, det er ærgerligt nok, men i morgen er det forbi med mig!"

Ingen svarede, de stod og ventede; vidste ikke engang, om de vendte ansigtet eller ryggen mod fjenden.

Og Maurice strakte armen ud mod den vide horisont.

Fra højsletten var der udsigt over hele valpladsen, der bredte sig ud mod syd og mod vest: først lå Sedan, hvis citadel hævede sig op over byens tage, – derpå Balan og Bazeilles i røg og tåge, så helt i baggrunden højderne på venstre bred: Liry, Marfée, Croix-Piau.

Men især i retning af Donchery skuede man vidt ud. Maasfloden slyngede sig som et lyseblåt bånd om halvøen ved Iges, – heroppe kunne man se ned over vejen ved St. Albert, som kneb sig ind lige mellem flodbredden og en høj, skovbevokset skrænt.

Højere oppe udmundede vejen fra Vrignes-aux-Bois og fra Donchery i korsvejen ved Maison-Rouge.

"Ser du, – der kunne vi trække os tilbage ad Mézières til."

Men netop i dette øjeblik lød det første kanonskud fra Saint-Menges.

I baggrunden svævede endnu nogle sønderrevne tågeskyer; man så kun en mørk masse, der rykkede frem mod St. Albert-passet.

"Så, der har vi dem," vedblev Maurice og dæmpede uvilkårligt stemmen. "Nu afskærer de os vejen, – nu går det hele ad helvede til!"

Klokken var endnu ikke 8. Kanonerne, der tordnede fra Bazeilles, lød nu også i øst fra Givonnedalen, som man ikke kunne se; prinsen af Sachsen rykkede i dette øjeblik ud og stødte sammen med 1. korps lidt før Daigny ved udkanten af Junkerskoven.

Og da nu 11. prøjsiske korps, der marcherede mod Floing, åbnede ilden på general Douays tropper, var slaget i fuld gang på alle kanter, fra syd til nord på den store valplads, der målte flere mil.

Maurice forstod nu alt for godt, hvilken fejl man havde begået ved ikke at rykke mod Mézières den foregående nat; dog så han endnu ikke, hvilke følger denne fejl kunne få, men med en sær dump ængstelse hvilede hans blik på de højder, der hævede sig rundt om Algiersletten.

Selv om der ikke havde været tid til et tilbagetog over Mézières, burde man dog have tænkt på at besætte disse bakker, med retræten åben til grænsen, så kunne de jo have søgt tilflugt i Belgien, hvis de var blevet trængt tilbage.

To punkter forekom ham især foruroligende: bakken ved Hattoy, oven over Floing og højden ved Illy: et stort stenkors mellem to lindetræer.

General Douay havde den foregående dag besat Hattoybakken med et regiment, men allerede ved daggry havde det trukket sig tilbage.

Stillingen ved Illykorset skulle forsvares af 1. korps' venstre fløj. Mellem Sedan og Ardennerskoven lå store nøgne

strækninger, der var gennemfurede af dybe dale, og stillingens knudepunkt var åbenbart ved foden af dette kors mellem de to lindetræer, hvorfra man kunne beskyde hele den omliggende egn.

Nu lød der to kanonskud. Så kom en hel salve. Denne gang så de røg stige op fra en lille højde til venstre for St. Menges.

"Så," udbrød Jean, "nu kommer turen til os."

Men der kom ingenting. Folkene stod ubevægeligt stille med gevær ved fod, havde ingen anden adspredelse end at se på den smukke orden, der herskede i 2. division, som stod foran Floing, og hvis venstre fløj gjorde front mod floden for at afparere et angreb fra den kant. Imod øst udfoldede 3. division sig lige til Garonneskoven under Illy, mens 1., der ved Beaumont var blevet slemt tilredt, stod i anden række. Om natten havde ingeniørerne været i arbejde, og nu midt under fjendens ild var de i færd med at grave løbegrave og opkaste dækninger.

Men nu brød en geværsalve ud i den nedre del af Floing og kaptajn Beaudoins kompagni fik ordre til at rykke 350 meter tilbage. Soldaterne befandt sig da i en stor firkantet kålmark og kaptajnens stemme med det vanlige korte tonefald lød:

"Alle mand, fald ned!"

Og så måtte de lægge sig. Kålhovederne var gennemvåde af morgenduggen, på de tykke gulgrønne blade lå store dråber, som skinnede i solen.

"350 meters afstand!" råbte nu kaptajnen atter.

Maurice støttede sin Chassepotriffel på et kålhoved foran sig. Men det var ikke muligt at se noget, når man lå således henad jorden; og han skubbede til Jean, der lå på højre side af ham, for

at spørge, hvad dette var for narrestreger, og den erfarne korporal viste ham nu på en nærliggende høj et batteri, franskmændene var i færd med at køre op. De var sagtens beordret herhen for at støtte dets operationer. Maurice rejste sig nysgerrigt på knæ, han ville se, om han ikke kunne få øje på Honoré, men reserveartilleriet lå bag ved, dækket af en trægruppe.

"Så skulle da pokker hente jer," brølede Rochas, "vil I se, I kan blive liggende!"

Og næppe var Maurice kommet ned mellem kålhovederne før en granat kom susende; og fra det øjeblik faldt de uophørligt.

Det varede noget, inden fjenden blev indskudt; de første granater faldt langt på den anden side af det franske batteri, der nu også åbnede ilden. Desuden borede en del projektiler sig ned i den bløde jord uden at springe, og mellem soldaterne regnede det nu med vittigheder over surkålsspirerne, som ikke kunne rette deres kanoner ordentligt.

"Nåda! deres fyrværkeri er nok blevet vådt!" sagde Loubet.

"Ja, det skal være farligt at lege med lys og ild!" tilføjede Chouteau.

Selv løjtnant Rochas måtte give sit besyv med.

"Ja, sagde jeg jer ikke nok, at det var nogle artige klodrianer!"

Men nu sprang en granat ikke 10 meter borte fra dem, kompagniet blev overdænget med jordklumper, og skønt Loubet uden at lade sig forbløffe bad om en klædebørste, var der dog flere – deriblandt den stortalende Chouteau, – der blev lidt blege om næbbet. Hverken han, Lapoulle eller Pache havde endnu lugtet krudtet; Jean var den eneste i afdelingen, der før havde været med. De blinkede og blev underlige, stemmerne

blev tynde og knækkede, som om noget snørede deres struber sammen. Maurice var temmelig rolig, gjorde sig umage for at beherske sig; endnu var han ikke bange, for han troede ikke rigtig på faren; dog havde han en trykkende fornemmelse i mellemgulvet, mens han følte en sær tomhed i hovedet; det var ham umuligt at samle sine tanker. Imidlertid voksede hans tillid ved at se den ro og orden, der herskede mellem folkene; han var nær ved at være vis på sejr, hvis de bare kunne få lov at gå løs på fjenden med bajonetten.

"Men, hvad er nu dette! Her er jo fuldt af bier!"

Tre gange havde han hørt det summe sig om ørene.

"Nej," svarede Jean med et smil, "det er kuglerne!"

Over de liggende soldater peb nu den ene kugle efter den anden, de drejede uvilkårligt hovederne efter lyden, nu til højre, nu til venstre; det var dem umuligt at være rolige.

"Hør, du Lapoulle!" sagde Loubet i en belærende tone. "Pas på at sætte fingrene foran næsen, hver gang, du ser en kugle; det skærer luften over, og kuglen drejer ufejlbarligt af, enten til den ene eller til den anden side."

"Jamen, jeg kan jo ikke se kuglerne!" svarede den troskyldige Lapoulle.

Hele kompagniet brølede af latter.

"Nej, nu er du også for dum! Så luk dog øjnene op, fæ! Se, der gik en, og der, – og der igen! Nå, denne så du da! Den var lysegrøn!"

Og Lapoulle spærrede øjnene op, gloede som en ko på en rødmalet ladedør, holdt med det samme fingrene op foran næsen, mens Pache følte efter en amulet, han bar på brystet;

han ønskede, den havde været tyve gange så stor, så kunne den måske have beskyttet ham som et harnisk.

Rochas, der var blevet stående, råbte nu spøgefuldt:

"Hvis I har lyst at tage til huen for granaterne, er det ikke forbudt! Kuglerne behøver I ikke at gøre honnør for, børn! Så blev der for meget at bestille!"

I dette øjeblik knuste en granatstump hovedet på en soldat i første række. Han havde ikke tid til at udstøde et skrig, blod og hjerne sprøjtede rundt, så var det forbi.

"Stakkels fyr!" mumlede sergent Sapin og blegnede, "nu kommer turen snart til en anden en!"

Men snart kunne de ikke høre ørenlyd; den forfærdelige larm pinte Maurice; det nærliggende batteri skød uafladeligt; kanonerne tordnede, så jorden rystede, og mitrailleuserne sønderrev luften med deres øredøvende knalden.

Mon de skulle blive liggende længe her imellem kålhovederne? Ingenting, vidste de, ingenting kunne de se! Det var en ren umulighed at have nogen som helst forestilling om slagets gang; og var det nu også alvor, var det et afgørende slag?

Oven over linjen af de flade marker kunne Maurice kun se Hattoybakkens top; den lå derhenne i det fjerne med sin støvdækkede kam, og ad den kant så alt meget roligt ud. Heller ikke i horisonten sås fjender, kun nu og da løftede en hvid røgsky sig og svævede et øjeblik i solskinnet. Og da han vendte hovedet, blev han aldeles forbavset ved at se en bonde i færd med at pløje sin mark i en dal, hvor stejle bakker dækkede ham og hans store hvide hest. Hvorfor skulle han drive sin tid hen? Selv om der leveredes et slag, skulle jorden alligevel dyrkes og folk leve.

Maurice kunne ikke længere holde det ud for utålmodighed. Han rejste sig op, lod sit blik svæve hen over batterierne ved St. Menges, hvor kanonerne tordnede, mens en brunrød sky svævede omkring dem, han så ned over vejen ved St. Albert, så, at den var sort af en utallig vrimlende masse: det var prøjserne, der hastigt rykkede frem.

Men nu greb Jean ham i benet og trak ham lidt heftigt ned.

"Er du gal? Du bliver jo skudt!"

Og løjtnanten gav ondt af sig:

"Vil De se, De kan blive liggende, – hvad er det dog for nogle helvedes idioter, der står og lader sig skyde ned, når ingen beder dem om det!"

"De står jo også op, hr. løjtnant!"

"Ja, men det er en anden sag! Jeg må jo have rede på tingene."

Kaptajnen stod også og så sig om. Men han åbnede ikke munden, havde aldeles intet samkvem med sine folk, og trippede fra den ene ende af marken til den anden.

Stadig ventede de, og ingen ny ordre indløb.

Maurice var ved at kvæles under vægten af sit tornyster, der trykkede ham, når han således måtte ligge hen ad jorden; og der var givet befaling til at beholde tornystret på, så længe det blot var muligt.

"Hør du, mon vi skal ligge her på næsen hele dagen?" spurgte han til sidst Jean.

"Det er nok muligt, – ved Solferino lå vi i en gulerodsmark i 5 stive timer."

Og så efter en kort pause tilføjede han på sin fornuftige måde:

"Hvad klager du over, her er da ikke så slemt. Hvorfor skulle man udsætte sig til ingen nytte? Turen kommer nok til os. Hvis de alle skulle skydes ned straks i begyndelsen, ville der jo ingen være til sidst."

"Se," afbrød Maurice ham, "se dog den røg deroppe på Hattoy! Nu har de besat bakken, så kommer det til at gå varmt til!"

Og hans nysgerrighed vaktes, lidt af hans ængstelse fra før kom op i ham, og han fulgte med spændt opmærksomhed, hvad der foregik deroppe på den afrundede bakketop, der var den eneste bølge i det flade land, som strakte sig lige under hans blik.

Hattoy lå alt for langt borte til at han kunne skelne betjeningsmandskabet ved deres kanoner; han så kun ved hvert skud den hvide røg, der kom frem af buskadset og skjulte selve batteriet. Maurice forstod så godt det alvorlige i, at dette punkt var faldet i fjendens hænder, efter at general Douay havde opgivet forsvaret straks om morgenen. Det dominerede de omliggende højder; batterierne åbnede øjeblikkelig ilden på 7. korps' 2. division og tyndede den slemt ud.

Skydningen blev nu nøjagtigere og det franske batteri, i hvis nærhed kaptajn Beaudoins kompagni lå, fik slag i slag to konstabler skudt ned. En granatstump sårede en af infanteristerne, han fik den venstre hæl revet af, og han gav sig til at hyle og skrige, som om han med et var blevet vanvittig.

"Hold dog mund, dit asen!" sagde Rochas arrigt. "Ligner det noget at brøle på den måde, fordi man får en smule ondt i foden!"

Manden tav bomstille, blev siddende uden at røre sig, mens han holdt fast på den lemlæstede fod.

Og nu begyndte en forfærdelig artillerikamp, – granaterne fløj fra begge sider hen over de liggende soldater i den flade mark, hvor ikke en levende sjæl viste sig i den stegende solhede. Man hørte kun den rædsomme torden, denne ødelæggelsens dundrende stormvind, der rullede gennem sommerdagens ensomhed.

Timerne gik og ilden sagtnede ikke, men de prøjsiske batteriers overlegenhed havde allerede vist sig; næsten alle deres perkussionsgranater sprang på den rigtige afstand, mens de franske brandrørsgranater, der ikke nåede nær så langt, for det meste sprang i luften, før de havde nået målet. Og her var intet andet at gøre, end at krybe sammen i det hul, man nu engang lå i! Ikke engang et skud kunne de løsne, for på hvem kunne de sigte? De så jo ingen i den hele vide synskreds.

"Mon vi da aldrig får lov at komme til?" gentog Maurice stadig; han var rent ude af sig selv. "Jeg ville give 5 francs bare for en eneste prøjser! Det er da utåleligt at blive skudt i smadder, uden at være i stand til at svare."

"Vent, det kommer du nok måske til!" lød den sindige Jeans svar.

Men nu drejedes alle hoveder til venstre, hvor man hørte hestetrav.

De genkendte general Douay med sin stab, der kom for at se, hvordan tropperne holdt sig under den frygtelige ild fra Hattoybakken. Han lod tilfreds, gav nogle ordrer, da general Bourgain-Desfeuilles også galoperede frem af en hulvej.

Skønt han ganske vist var paradesoldat, travede han ubekymret om mellem projektilerne; forstod sig aldeles ikke på denne mærkelige krigsførelse, bar sig ad, som om han var i Afrika mellem beduinerne. Han skreg og skrålede og slog ud med armene som Rochas.

"Nu har vi dem, – nu har vi dem med det allerførste inde på livet af os!"

Han fik øje på general Douay og red nærmere.

"Er det sandt, at marskallen er såret?"

"Ja, desværre … jeg fik nylig et par ord fra Ducrot, hvori han meddelte mig, at marskallen havde overdraget ham kommandoen."

"Nå, så det er Ducrot, – nå, – og hvad siger han? hvad skal her gøres?"

Generalen trak på skulderen. Siden den foregående dag havde han sin mening om hærens skæbne; han havde forgæves stået på, at man burde besætte stillingerne ved St. Menges og Illy for at kunne dække et eventuelt tilbagetog over Mézières.

"Ducrot optager vor plan, alle tropperne skal samles på højderne ved Illy!"

Og så slog han modløst ud med hånden, som om han ville sige, at det nu var for sent.

Kanontordenen overdøvede ham, men Maurice havde til sin store rædsel kun alt for vel forstået, hvad han mente.

Hvad for noget? Var Mac-Mahon såret, – Ducrot øverstkommanderende, – og trak hæren sig tilbage nordenom Sedan?

Og alle disse betydningsfulde kendsgerninger anede de ikke, disse elendige mennesker, der var i færd med at ofre liv og

lemmer.

De vidste ikke noget om det vanlige spil, om den forfærdelige fare, der truede dem! Han følte, at hæren gik forvirring og nederlag i møde, uden anfører, uden plan, mens tyskerne skred fremad lige mod målet, med en nøjagtighed og en præcision, der var en maskine værdig.

General Bourgain-Desfeuilles skulle til at ride bort, da general Douay, som i dette øjeblik modtog en ny melding af en støvet og forpustet husar, kaldte på ham med så stærk stemme, at den lød gennem kanonaden:

"General! Det er ikke Ducrot, men Wimpffen, der er øverstkommanderende! Ja, han kom i går, midt under flugten fra Beaumont; han skulle træde i stedet for de Failly, der kommanderede 5. korps ... Og her skriver han, at han har et brev fra krigsministeren, som stiller ham i spidsen for hæren, hvis noget skulle tilstøde marskallen! Og nu er der ikke mere tale om tilbagetog, – nu skal vi se at indtage og forsvare vore første stillinger."

Med opspilede dine lyttede Bourgain-Desfeuilles til Douays ord.

"Så til helvede ..." udbrød han endelig ... "bare man vidste, – nå, mig kan det være det samme!"

Og han galoperede afsted; det var ham virkelig det samme, enten han rykkede frem eller trak sig tilbage, han havde i denne krig blot set et middel til hurtigt avancement, og nu nærede han kun et ønske, at dette dumme felttog snart kunne få en ende, siden det lod til, at alle var misfornøjede.

Og nu begyndte kaptajn Beaudoins kompagni at gøre nar både ad officerer og af befalingsmænd. Maurice tav stille, men

han holdt med Loubet og Chouteau, der var fulde af ringeagt og hån.

Hu, hej, – nu frem, nu tilbage, – det var min salighed nogle nette fyre, der her kommanderede, – bare de alle kunne komme til fadet, så blæste de både land og hær et langt stykke! Det var såmænd bedst at gå hjem og lægge sig, når man skulle styres af folk, der hverken kunne blive enige om det ene eller om det andet! Tre øverstkommanderende på to timer! Tre herrer, der ikke vidste hverken ud eller ind og som gav hver sin ordre! Nej, det kunne da bringe det skikkelige får ud af sit gode skind! Og atter kom beskyldningen om forræderi frem: Ducrot og Wimpffen havde nok også lyst til de tre millioner ligesom Mac-Mahon.

General Douay holdt stille foran sin stab, alene med blikket fæstet på de prøjsiske stillinger; han var fordybet i sørgmodige drømmerier.

Længe betragtede han Hattoy, hvis granater faldt ved hans fødder.

Så vendte han sig mod Illy, vinkede ad en officer, der skulle bringe en befaling til 5. korps' brigade, som han den foregående dag havde bedt general Wimpffen om; den skulle sætte ham i forbindelse med general Ducrots venstre fløj.

Og folkene hørte ham sige:

"Hvis prøjserne besætter Illy, kan vi ikke stå her én time, så bliver vi kastet lige ind i Sedan."

Han red bort, forsvandt med sin eskorte ved en omdrejning af hulvejen, og ilden blev pludselig heftigere. Fjenden havde sikkert set ham, for granaterne, der hidtil kun var faldet fra batteriet lige overfor, begyndte nu at regne ned fra venstre side,

på skrå, fra batterierne ved Frénois og fra et andet batteri på halvøen Iges, og hvis projektiler krydsede granaterne fra Hattoybakken. Hele Algiersletten blev bestrøget og kompagniets stilling blev ganske forfærdelig.

Folkene havde allerede haft travlt nok med at passe på, hvad der foregik foran dem; nu ængstedes de også ved skydningen fra andre kanter, vidste ikke, hvorfra de var mest truede.

Slag i slag blev tre mænd dræbte, to sårede udstødte frygtelige skrig.

Her kom døden også til sergent Sapin; – han havde vendt sig om, så granaten komme, – kunne ikke undgå den:

"Så, der har vi det!" sagde han ganske stille.

Det fine ansigt med de store, smukke øjne udtrykte kun dyb sørgmodighed, ikke frygt. En granatstump rev hans underliv op.

Han jamrede sig:

"Å, – lad mig ikke ligge her, – se at få mig båret til lazarettet, – å, – herregud, tag mig bort!"

Rochas ville bede ham være stille. Han fo'r hen og skulle netop til at sige ham, at når man havde fået et sådant sår, gjorde man ikke til ingen nytte to mand ulejlighed; men han overvældedes af medlidenhed og sagde:

"Vent et øjeblik, din stakkels fyr; så kommer de straks med en båre og henter dig!"

Men den ulykkelige vedblev at jamre sig, han var fortvivlet over at se sin lykkes drøm svinde med livet.

"Bær mig bort, – bær mig bort ..."

Og kaptajn Beaudoin, hvis ophidsede nerver ikke kunne udholde denne klage, befalede to af folkene at bære den sårede

ind i den nærliggende lund, hvor der nok skulle være et feltlazaret.

Chouteau og Loubet sprang øjeblikkelig til, greb Sapin, en ved skuldrene og en ved benene, og bar ham bort i rask trav. Men undervejs mærkede de nok, at han strakte sig så underligt, – og han udåndede i en sidste trækning.

"Hør du, han er død!" erklærede Loubet, "så slipper vi ham."

Chouteau blev rasende, fo'r op mod Loubet.

"Vil dit dovne fæbæst bare tage benene med dig; pokker skulle slippe ham nu; så bliver vi bare kaldt tilbage!"

Og så løb de videre til de nåede skoven, hvor de lod liget falde ved foden af et træ; derpå forsvandt de selv i underskoven, ingen så dem igen før om aftenen.

Ilden tiltog i heftighed, det nærliggende batteri forstærkedes med to kanoner, og i den stigende, øredøvende, tordnende larm blev Maurice med ét grebet af en afsindig skræk.

Han havde ikke haft den kolde sved, ikke den pinefulde trykkende fornemmelse i mellemgulvet, som man ved slige lejligheder føler, – heller ikke fik han straks denne uimodståelige trang til at flygte over hals over hoved. Dette var simpelthen en virkning af reflektion, som man hyppigt træffer hos forfinede, nervøse naturer. Men Jean passede på ham, greb fat i ham med sin faste hånd og holdt ham nede ved sin side; han læste i hans blik, hvad der rørte sig i hans sjæl. Og med dæmpet stemme skældte han ham ud, skammede han ham ud, brugte heftige ord mod ham, for han vidste, at et spark undertiden er det bedste middel til at sætte mod i en soldat. Andre af folkene rystede over alle lemmer.

Pache havde øjnene fulde af tårer, han lå og klagede sig som et lille barn, mens Lapoulle lå og vred sig i de heftigste mavesmerter og skar ansigter, så de lo ham ud, mens det regnede ned over ham med grovkornede vittigheder.

"Skam dig, din feje lømmel," hviskede Jean til Maurice. "Vil du gøres nar ad som den tykke bondeknold der? Jeg giver dig en på siden af hovedet, hvis du ikke opfører dig som et menneske!"

Han holdt Maurice varm med den slags opmuntringer, da de med ét, en 500 meter borte, lige for, så en halv snes mørke uniformer komme ud af en nærliggende skov.

Det var omsider prøjserne, hvis pikkelhuer de straks kendte, det var de første prøjsere, der var kommet dem indenfor skudvidde siden felttogets begyndelse.

Så fulgte flere afdelinger efter, og foran dem så de granaterne slå ned og hvirvle en støvsky op, hver gang de sprang, det var nøjagtigt og klart i omridset, prøjserne lignede små tinsoldater, der stod opstillet i upåklagelig orden.

Men da granaterne regnede tættere og tættere ned over dem, forsvandt de igen bag træerne.

Så snart kompagniet Beaudoin fik øje på fjenden, gik deres bøsser af.

Maurice var den første, der skød, alle de andre fulgte hans eksempel.

Der var ikke givet nogen ordre, – kaptajnen ville standse ilden, – og han holdt kun inde, fordi løjtnant Rochas slog ud med armen, som om han ville sige, at her måtte de være en smule overbærende.

Omsider kunne de da få lov at løsne et par skud, at brænde et par af de patroner af, de nu i over en måned havde slæbt rundt

med.

Maurice var især ivrig, det adspredte ham, – han glemte nu ganske sin angst ved at høre lyden af sin bøsses knald.

Men snart var skovens udkant atter øde, ikke et blad rørte sig, ikke en prøjser viste sig, og de blev ved at skyde på de ubevægelige træer.

Nu løftede Maurice hovedet, og i et par skridts afstand bemærkede han til sin store forbavselse oberst Vineuil; både rytter og hest var ubevægelige, som om de var sten.

Med ansigtet mod fjenden ventede obersten, mens kugler og granater faldt rundt omkring hans høje, ranke skikkelse.

Hele 106. regiment måtte nu være kommet, herhen. Andre kompagnier lå i de omliggende marker.

Geværilden blev for hvert øjeblik heftigere, og kom stedse nærmere.

Den unge mand så nu også fanen, som sekondløjtnanten bar højt.

Men det var ikke den underlige tågehyllede fane fra om morgenen.

I den klare, varme sol strålede nu den gyldne ørn, og den trefarvede dug skinnede trods huller og krudtstøv fra vundne slag.

Mod den blå sommerhimmel, i kanonadens torden, vajede flaget stolt som en sejrstrofæ!

Og hvorfor skulle de ikke vinde sejr? nu da de omsider fik lov at gå på?

Maurice og alle kammeraterne blev stadig mere ivrige, mere ophidsede, mens de lå der og skød på den stille skov, hvor en regn af små blade og kviste dryssede ned jorden.

3

Henriette lukkede ikke et øje den nat. Hun pintes ved tanken om, at manden var i Bazeilles, så nær ved fjenden.

Forgæves gentog hun ved sig selv, at han havde lovet hende, at han skulle komme hjem, så snart faren nærmede sig, og hvert øjeblik fo'r hun lyttende op, hun syntes, hun hørte hans skridt.

Henad titiden, før hun gik i seng, åbnede hun et vindue og faldt i dybe tanker, mens hendes blik svævede ud i den mørke nat.

Hun kunne næppe skelne brostenene nede i Rue des Voyards; den smalle gyde med de gamle høje huse på hver side.

Langt borte, henne ved latinskolen, brændte en døsig gaslygte, og fra gaden steg en salpetermættet kælderluft op, en arrig kats mjaven, en efternølers tunge trin lød i stilheden.

Desuden hørte hun megen sælsom og usædvanlig støj rundt om i byen, – hestetrav og stadig en uhyggelig rumlen, der fik hendes blod til at isne.

Hendes hjerte bankede højt, mens hun forgæves lyttede efter sin mands fodtrin om gadehjørnet.

Timerne gled hen, nu foruroligedes hun af fjerne blus og lysninger, som hun opdagede ude i landet, hinsides volden.

Det var så mørkt, at hun kun med møje kunne orientere sig.

Den store lyse flade dernede måtte være de oversvømmede enge.

Men hvad var det så for bål, der tændtes og slukkedes ad Marféehøjene til? Og allevegne kom de frem, rundt omkring blinkede de i natten: ved Pont-Maugis, ved Noyers og Frénois

flimrede de hemmelighedsfulde blus over en myldrende utallig vrimmel, der bevægede sig i mørket; og de sælsomme uhyggelige lyde blev stærkere, hun syntes, hun anede fodslag, som af et folk på march, prusten af dyr, våbenklirren, – en vældig rytterskare, der langt borte rykkede frem i dette helvedmørke.

Med et lød et kanonskud: et eneste drønede med rædselsfuld kraft gennem nattens tavshed.

Hun fo'r sammen, gik næsten fra besindelsen.

Hvad var nu dette? Et signal, en eller anden bevægelse, der lykkeligt var udført, melding om at alt var rede derude, og at solen nu kunne stå op.

Klokken 2 kastede Henriette sig fuldt påklædt på sin seng uden at lukke vinduet.

Hun bukkede under for træthed og ængstelse.

Hvorfor rystede hun dog således, hun, der ellers var så rolig, hun, der sædvanlig gik så besindigt gennem tilværelsens vanskeligheder? Og hun faldt omsider i en urolig, pinefuld søvn, mens fornemmelsen af en rædsom ulykke som en mare hvilede på hende.

Atter hørtes kanonskud, men denne gang fulgte det ene efter det andet i uafbrudt rækkefølge. Gysende satte hun sig over ende.

Hvor var hun? Hun kunne ikke finde sig til rette i sit eget sovekammer, det forekom hende, at en tyk tåge indhyllede hende.

Så gik det op for hende, at det måtte være morgentågen fra floden, som var trængt ind i stuen gennem det åbne vindue.

Udenfor tordnede kanonerne stærkere for hvert øjeblik. Hun sprang op, løb hen for at lytte ved vinduet. Klokken slog 4 på et af Sedans kirketårne.

Dagen gryede, grå og smudsig i den rødlige tåge. Intet kunne hun skelne, end ikke latinskolens mure, der dog lå så nær.

Å, Gud i Himlen, hvorfra kom da den frygtelige skydning?

Hendes første tanke gjaldt broderen, for skuddene lød nu mere dæmpet nordfra, ovenfor byen.

Så syntes hun, det kom foran hende, fra Bazeilles, og hun skælvede for manden.

Ja, de sloges sikkert i Bazeilles! Men atter beroligedes hun; det forekom hende, at lyden var mere til højre. Måske stod kampen ved Donchery, hun mindedes, at broen der ikke var blevet ødelagt; hun var i den forfærdeligste uvished; var det i Bazeilles eller Donchery? det var umuligt at få klarhed over det; det susede og brusede og tordnede for hendes øren.

Snart blev hun så forpint, at hun ikke kunne holde det ud længere, hun måtte se at få noget at vide; så kastede hun et sjal om sig og gik ud af huset.

Nede i Rue des Voyards stod hun et øjeblik stille og tøvede, inden hun vovede sig videre: så sort og uhyggelig forekom byen hende i den tykke tåge, der dækkede alt.

Dagens lys var endnu ikke nået herned til de våde brosten mellem de gamle tilrøgede gader.

I Rue au Beurre, helt inde i en simpel beværtning med et søvnigt tællelys, så hun kun to turcoer med et fruentimmer, først i Rue Maqua var der lidt liv: soldater listede rundt, de var sagtens bange for deres skind og søgte ly et eller andet sted, her var en høj kyrasser i færd med at lede efter sin kaptajn og

dundrede rasende på døre og porte, der kravlede en hel sværm borgerfolk op på en kærre, de svedte angstens sved og havde hastværk med at komme over grænsen til Bouillon i Belgien, hvor halvdelen af Sedans befolkning i de sidste to dage havde søgt tilflugt.

Mekanisk styrede hun hen imod byfogedens bolig: her måtte de kunne sige hende besked; og nu fik hun den idé at skyde genvej ad smågaderne, hvor der var færre mennesker.

Men Rue du Four og Rue des Laboureurs var helt spærrede af en uendelig række kanoner med rustvogne og forstillinger, der sagtens den foregående dag var kørt op i denne krog, og som man nu havde glemt.

Således så det i det mindste ud, for her var ikke mandskab at øjne.

Hun gøs ved synet af alt dette unyttige skyts, der stod og så så forladt ud i de øde gyder.

Hun måtte altså vende om, gik over pladsen ved latinskolen, ad Grande-Rue forbi "Hotel Europe", hvor ordonnanser holdt heste til stabsofficerer, hvis høje stemmer lød ud til hende fra den stærkt oplyste spisesal.

På Place Turenne og Place de Rivage var der endnu flere mennesker, urolige grupper af kvinder og børn bølgede frem og tilbage i alle retninger; og der så hun en general bandende trampe ud af hotel "Det gyldne Kors", stige til hest og fare af, som om han ville ride folk over ende.

Et øjeblik tænkte hun på at gå ind på rådstuen, så drejede hun om ad Rue du Pont-de-Meuse for at gå til amtmandens bolig.

Og aldrig endnu havde Sedan gjort et så sørgeligt indtryk på hende; byen var som mærket af ulykken her i den smudsige grå morgentåge.

Husene så ud, som var de uddøde, mange var forladte og tomme, andre havde lukket skodder og døre, bag hvilke ængstelige, søvnløse mennesker vågede og ventede katastrofen.

Alt og alle rystede i den råkolde morgen, gaderne var endnu ikke ret vågnet til dagens liv, men alle steder sporedes ængstelse og forvirring, opbrud og uro.

Nu blev det helt lyst, snart ville en forvildet menneskemasse vrimle gennem byen.

Nu var klokken halv seks, skydningen lød dæmpet imellem de høje, sorte huses facader.

Henriette kendte datteren af byfogedens portner, den lille smukke, lyshårede Rose; hun havde arbejde hos Delaherche på fabrikken; hendes moder var ikke til stede og hun tog straks venligt imod den unge kone.

"Å, kære frue, vi er ved at blive rent ødelagte, – moder har lagt sig et øjeblik, hun kunne næppe stå på benene; hele forrige nat har hun måttet være oppe, – porten står jo ikke stille et minut i al denne hurlumhej!"

Og før Henriette kunne få tid at udspørge hende, gav hun sig til at fortælle løs om alle de mærkelige ting, hun havde set i disse to dage.

"Marskallen har tilbragt en rolig nat! – han har sovet. Men den stakkels ulykkelige kejser! De gør Dem ingen forestilling om, hvor han lider ... Tænk Dem, – i går var jeg deroppe for at hjælpe dem lidt med uddeling af linned og dækketøj; jeg kommer da lige forbi kejserens soveværelse, – og, – å, så hører

jeg en jamren, – det skar mig i hjertet! Han har nok en frygtelig sygdom, der næsten gør ham afsindig af smerte. Når der er folk til stede, betvinger han sig, men så snart han er alene, skriger og jamrer han, så det er en ynk at høre på ham. Jeg stod og rystede over hele legemet, da jeg hørte, hvem det var, der pintes således."

"Ved De, slaget er begyndt i morges?" spurgte Henriette og prøvede at afbryde Rose, men denne blev ved sit og gik videre:

"Så kan De selv indse, at jeg måtte høre efter, og fire-fem gange i nat har jeg stået og lyttet ... Han har jamret og klaget hele tiden, uden at lukke et øje, det er jeg vis på. Er det da ikke forfærdeligt, at han skal lide sådanne kvaler og desuden have så mange bekymringer i sit hoved. For De kan nu aldeles ikke tænke Dem det roderi og den anstalt, de gør omkring ham. Jeg tror minsandten, de har tabt hovedet alle sammen! De render ud og ind, smælder med døren, stadig nye kommer der til, nogle er vrede, andre hyler, og så render hver sin vej, skalter og valter med alle tingene, så man kan græde over i at se det! Officererne står og drikker af flaskerne, smider sig i sengene med støvler og sporer på! Kejseren selv er såmænd den rimeligste, den, der gør mindst ståhej, tager mindst plads, han kryber sammen i en krog og ønsker vist kun at være i fred!"

Henriette gentog sit spørgsmål.

"Nå, – ja, – hvor de slås! – I Bazeilles, – det begyndte straks i morges tidlig ... En soldat til hest har bragt marskallen melding, og han gik straks til kejseren for at underrette ham om det ... Nu er det næsten et kvarter, siden marskallen red bort, – og jeg tror kejseren skal med om lidt, for de er ved at klæde ham på

deroppe. Jeg så lige nu, at de redte ham og fiksede ham op med alle mulige slags anstalter over hele ansigtet."

Men nu vidste Henriette besked, hun lavede sig i stand til at gå.

"Farvel, lille Rose! Jeg må afsted, – jeg har travlt."

Og den unge pige fulgte hende ud til porten og sagde til afsked:

"Jeg er aldeles til Deres tjeneste, fru Weiss, jeg ved jo, at man kan stole på Dem!"

Hastigt gik Henriette hjem i Rue des Voyards. Hun var aldeles vis på, at hendes mand måtte være kommet, mens hun var borte, og hun var bange for, at han skulle være urolig over hendes fraværelse, så hun skyndte sig afsted. Da hun nærmede sig huset, så hun op, om han stod og så efter hende; men vinduet stod endnu på vid gab, og der var ingen at se, – ligeledes tomme var alle de tre værelser, som hun ilede igennem, aldeles bestyrtet og gennemisnet af den råkolde tåge, der var trængt ind i lejligheden.

Skydningen drønede stadig gennem den tykke luft. Hun stillede sig et øjeblik ved vinduet.

Nu vidste hun, hvad hun ville vide, og skønt hendes blik ikke kunne trænge gennem tågen, forstod hun så godt, at det måtte være i Bazeilles man sloges, hun skælvede mellem mitrailleusernes smældende knald og kanonernes drøn fra de franske og prøjsiske batterier. Det forekom hende, at lyden nærmede sig, kampen blev med hvert minut alvorligere.

Hvorfor kom Weiss ikke tilbage? Han havde dog så bestemt lovet at vende hjem, få snart fjenden angreb Bazeilles! Og Henriettes uro steg, – hun tænkte sig alle mulige hindringer:

vejen kunne være spærret, eller granaterne kunne have gjort hans gang alt for farlig. Der var måske hændt en ulykke! Men denne tanke skød hun fra sig; hun måtte holde på håbet for at bevare sin energi!

Et øjeblik tænkte hun på selv at begive sig til Bazeilles, at gå sin mand i møde. Men hun var bange for, hun skulle gå fejl af ham, og hvad skulle der blive af hende, hvis dette skete! Weiss ville også gå ud af sit gode skind, hvis han kom først hjem. Desuden forstod hun meget vel, at et sådant forsøg var dumdristigt; men skønt det lå hendes karakter og natur så fjernt at gøre opsigt og støj, mente hun dog, det var naturligt, at mand og kone var sammen, især hvor der var fare på færde.

Men med et fo'r hun sammen:

"Delaherche; – – jeg må hen og tale med ham."

Det faldt hende først nu ind, at fabrikanten også havde tilbragt natten i Bazeilles, og at han måtte kunne sige hende besked om Weiss. Hastigt ilede hun ned; i stedet for at gå ud i den snævre gade, drejede hun ind i den gang, der førte fra deres hus lige over i fabriksbygningen, hvis storslåede facade vendte ud til Rue Maqua.

Da hun kom ud i den gamle have, der nu var brolagt hvoraf intet var tilbage uden en stor, grøn græsplet, overskygget af hundredårige elmetræer, blev hun meget forbavset over at se en skildvagt stå ved den lukkede vognport; så huskede hun på, at 7. korps' pengekasse var deponeret her hos fabrikant Delaherche, og det var hende underligt at tænke på alt det guld – flere millioner, sagdes der – som her lå skjult, mens de allerede sloges og dræbte hinanden udenfor byens volde.

Men netop som hun skulle til at stige op ad køkkentrappen for at gå ind i Gilbertes soveværelse, stødte hun på en ny overraskelse, en sådan overraskelse, at hun gik tre-fire trin ned igen, og betænkte sig lidt; hun vidste næsten ikke, om hun efter dette turde banke på Gilbertes dør.

En militær, – en kaptajn ilede forbi hende, – hastigt og lydløst som et lyn, – dog havde hun genkendt ham, hun havde oftere set ham i Charleville, da Gilberte endnu var fru Maginot.

Henriette gik ud i gården, så op til de høje vinduer, hvor persiennerne var lukket. Derpå tog hun en rask beslutning, og gik alligevel op.

På første sal ville hun banke på døren til toiletværelset, som en god veninde, en barndomslegekammerat, nok kan tillade sig; hun plejede jo ofte at få sig en passiar om morgenen med fru Delaherche. Men døren stod på klem, som om nogen i hastværk havde glemt at lukke den i. Hun behøvede kun at røre ved den, så stod hun i toiletværelset, hvorfra hun sagte gik ind venindens sovekammer.

Der var højt til loftet, hvorfra tunge røde fløjlsgardiner i dybe folder faldt ned om den store, brede seng.

Alt var stille; man hørte kun et sagte roligt åndedræt, og mærkede en svag fin syrenduft.

"Gilberte!" kaldte Henriette med dæmpet stemme.

Den unge kone var straks faldet i søvn; i det svage dagskær, der gennem de lukkede persienner trængte ind under de røde gardiner, lå hendes smukke runde hoved nedsunket i hovedpuden, støttet på den ene arm midt i det skønne sorte, opløste hår.

"Gilberte!"

Hun rørte sig, strakte sig uden at åbne øjnene.

"Å, – ja, – ja, – Farvel, – – å, – jeg –"

Så løftede hun hovedet, kendte Henriette.

"Hvad! Er det dig? – – Hvad kan vel klokken være?"

Da hun hørte, at klokken var 6, så hun lidt forlegen ud, men søgte at skjule det ved i en spøgende tone at bemærke, at det virkelig ikke lignede noget at vække folk på den tid af natten.

Henriette spurgte nu efter Delaherche, og Gilberte svarede straks:

"Han er jo ikke kommet hjem endnu; kommer vist først 9, hvorfor i alverden skulle han komme så tidligt?"

Henriette måtte rive hende ud af hendes mærkelige halvvågne, ubekymrede tilstand:

"Men herregud, Gilberte! De slås jo ved Bazeilles; de har skudt lige siden daggry, og jeg er så frygtelig ængstelig for min mand ..."

"Det skal du såmænd ikke være! ... Min er så forsigtig, at han havde været her for længe siden, hvis han havde set spor af fare ... Vær du ganske rolig, så længe han er borte!"

Denne rolige overbevisning betog Henriette en del af hendes angst.

Ja, Delaherche var ikke den mand, der til ingen nytte udsatte sig. Hun følte sig straks ganske modig, gik hen og trak gardinerne fra, åbnede skodderne, så at lyset trængte ind i stuen. Et af vinduerne blev stående åbent, så at man nu kunne høre kanonerne tordne ind i dette værelse, hvor alting for et øjeblik siden hvilede i den dybeste ro og fred.

Gilberte så med store øjne ud imod den lyse morgenhimmel.

"Hvad er dette! Er slaget begyndt?"

Hendes linned gled ned over den fine bløde, nøgne skulder, der sås under det dejlige sorte hårs nedfaldende lokker.

"Å Gud, slås de så tidligt på morgenstunden! Hvor det dog er urimeligt med al den ufred!"

Men Henriettes blik fæstede sig med ét på et par handsker, – et par hvide vaskeskindshandsker, der lå på et lille bord, og hun studsede.

Gilberte rødmede stærkt; trak hende helt hen på kanten af sengen med en forvirret, kælen bevægelse.

"Ja, jeg kunne jo se det på dit ansigt, at du vidste det! Ak, søde Henriette, døm mig ikke for strengt. Det er jo en gammel ven, – hjemme i Charleville har jeg jo betroet dig det; husker du det ikke nok?"

Hun talte sagte, vedblev i en rørt tone, med et sælsomt muntert smil om de røde læber:

"I går, – i går bad han mig så bønligt ... i går, da vi så hinanden efter så lang tids forløb ... husk, han skal i ilden ... falder måske i dag ... Hvor kunne jeg så sige nej til ham? Sig mig, Henriette, at du ikke fordømmer mig?"

Henriette lyttede til disse ord med en alvorlig, betænksom mine; hun var overrasket over dette, forstod ikke veninden. Hun måtte selv være ganske anderledes. Hele denne dag havde hun kun tænkt på sin mand og på sin broder, som var i livsfare under fjendens kugler. Hvor kunne man dog i en sådan stund sove i ro, se så forelsket og glad ud, når ens kære truedes med død og ødelæggelse?

"Men Gilberte – din mand! – og – den anden. Er du da ikke fortvivlet over at være borte fra dem nu? Glemmer du, at de,

hvad øjeblik det skal være, kan blive bragt herhjem med knuste lemmer, – døde!"

Med den skønne runde arm gjorde Gilberte en afværgende bevægelse:

"Å Gud, hvor kan du sige så rædsomme ting! Gøre mig så bange, lige som jeg vågner! ... Nej, nej, jeg vil slet ikke tænke på sådan noget fælt noget! Det er alt for bedrøveligt!"

Og Henriette måtte uvilkårligt trække på smilebåndet. Hun mindedes deres barndom, da Gilbertes fader var blevet ansat som toldinspektør i Charleville og sendte datteren ud på en gård i Chesne-Populeux, fordi hun hostede og han ængstedes ved tanken om, at moderen var død ganske ung af brystsyge. Den lille Gilberte var kun 9 år gammel, men allerede meget livlig og behagesyg, spillede komedie, ville altid være dronning, pyntede sig med alle de klude, hun fik fingre i, og gemte sølvpapiret fra chokoladen til at lave sig armbånd og smykker af; og hun havde som voksen ikke forandret sig, – var det samme livsglade barn, da hun blev gift med skovrider Maginot. Hun kunne ikke lide Mézières, der lå indeklemt mellem volde og grave, og var blevet ved at bo i det muntre selskabelige Charleville. Faderen var død, hun levede fuldstændig, som hun selv ville. Maginot var en meget rar, men højst ubetydelig mand, der ikke blandede sig i sin kones sager.

Byens talrige onde tunger havde naturligvis travlt med hende; men hun havde egentlig ikke noget alvorligt at bebrejde sig, uden med hensyn til kaptajn Beaudoin; skønt hun levede omringet af en hel sværm unge officerer, der på grund af hendes slægtskabsforhold med oberst Vineuil var blevet hendes

daglige omgang. Hun var en godmodig og elskværdig natur, elskede munterhed og selskabelighed.

"Det er meget slemt, at du atter har indladt dig med ham!" sagde Henriette omsider i en alvorlig, bebrejdende tone.

Men Gilberte lagde smilende og kælent hånden over venindens mund.

"Å, sødeste Henriette! Hvor kunne jeg nænne at vise ham bort denne ene gang! ... Du ved da selv, at det aldrig kunne falde mig ind at bedrage min nye mand!"

Ingen af dem talte, de omfavnede hinanden kærligt, mindedes det gamle barndomsvenskab, der knyttede dem inderligt sammen, trods deres forskellige natur.

"Men, Gud i Himlen! ... Hvor de skyder!" udbrød nu Gilberte og fo'r sammen. "Jeg må skynde mig at blive klædt på!"

I den tavshed, der herskede, lød kanonerne stærkere. Hun sprang ud af sengen, Henriette hjalp hende hastigt strømper og sko på, – derpå tog hun en morgenkjole for at være færdig til at gå ned, hvis der blev kaldt på hende.

Lige da hun havde fået sit hår sat op, bankede det på døren; hun løb hen og lukkede op, og genkendte sin svigermoder.

"Ja, kære mama, her er jeg."

Med sin sædvanlige ubetænksomhed lod hun den gamle dame træde ind, uden at tænke på handskerne, der var blevet glemt på bordet. Henriette gjorde hastigt et skridt frem og søgte forgæves at få dem skjult bag en stol.

Fru Delaherche måtte straks ved sin indtrædelse have bemærket dem, for hun stod som lamslået lige indenfor døren, så kastede hun et hurtigt blik rundt i stuen, og så vist på den brede seng med de lange fløjlsgardiner.

"Nå, så det er fru Weiss, der er hos dig. Har du virkelig kunnet sove, Gilberte!"

Det var øjensynlig slet ikke dette, hun ville sige svigerdatteren. Ak, dette fortvivlede andet ægteskab, sønnen havde indgået, trods alle hendes modforestillinger, trods hendes råd og bønner.

Han passede kun dårligt til denne unge, letsindige kvinde, der kun havde fjas og tant i sit smukke, lille hoved! Hun havde dog gjort alt for at våge over sønnens ære, – og nu kom fortiden alligevel tilbage! Denne gang var det for galt, – hun måtte tale med Delaherche! Hun kunne ikke tåle, at hendes gamle hæderlige navn skulle besmittes!

Gilberte rødmede stærkt, så stammede hun:

"Ja, jeg har sovet et par timer ... Jules er ikke kommet hjem!"

Fru Delaherche afbrød hende. Siden skydningen var begyndt, havde hun været i høj grad ængstelig for sønnen, men hun var en gammeldags, modig kvinde, og nu huskede hun, hvorfor hun havde opsøgt svigerdatteren.

"Din onkel, oberst Vineuil har sendt overlæge Bouroche hid med en billet; han beder os indrette et lazaret her i huset ... han ved jo, vi har plads nok i fabrikken, og jeg har allerede givet herrerne lov til at indrette sig i tørresalen ... Men det er vist bedst, du går ned til dem ..."

Gilberte viste sig straks meget ivrig for sagen. Hun knyttede i en fart et kniplingstørklæde om hovedet, og de tre damer gik så sammen ud af soveværelset. Da de kom ned under den store porthvælving, så de en menneskestimmel udenfor den åbne port. En lav vogn kørte langsomt ind, den var forspændt med en

hest, som en løjtnant førte ved tømmen. De troede, det var de første sårede, der allerede kom.

"Ja, ja, her er det, kør kun ind!"

Men de blev snart revet ud af vildfarelsen. Den sårede, der lå i bunden af kærren, var ingen anden end marskal Mac-Mahon, der blev ført til byfogedens bolig, han havde fået et svært kødsår højt oppe i låret, og var blevet foreløbig forbundet i et lille gartnerhus. Han var barhovedet, halvt afklædt, og guldbroderierne på hans uniform var tilsmudsede af blod og støv. Uden at tale, løftede han hovedet, så sig om med et troet blik, og da han fik øje på de tre damer, der med foldede hænder betragtede ham, og i hvis ansigt stod malet den dybeste sorg over den ulykke, der ramte hæren, bøjede han hilsende sit hoved med et sørgmodigt, faderligt smil.

Rundt om tog folk hatten af, – andre fortalte, at general Ducrot allerede var udnævnt til marskallens efterfølger. Klokken var da halv otte, – det var en af de første granater, som havde ramt marskallen.

"Og kejseren?" spurgte Henriette nu en boghandler, der stod i sin dør.

"Han er taget bort for omtrent en time siden," svarede naboen, "jeg så ham selv ride ud ad Balanporten. De siger, at en kugle har revet hovedet af ham."

Men nu blandede urtekræmmeren overfor sig i samtalen:

"Å, det har såmænd ingen fare! Det er naturligvis vrøvl! Fanden hytter nok sine! Det er kun skikkelige folk, der kommer i ulykke!"

Hen imod pladsen foran latinskolen forsvandt kærren med den sårede marskal mellem mængden, der stedse blev tættere,

og hvor der gik de sælsomste rygter fra valpladsen.

Nu lettede tågen, solen skinnede varmt og klart ned i gaden. Men en stærk stemme lød nu inde fra gården.

"Å, mine damer, hvis De ville give mig en håndsrækning, ville det være rart, Deres nærværelse vil være meget mere nødvendig herinde end ude på gaden."

De gik hastigt ind alle tre og befandt sig ansigt til ansigt med Bouroche, – overlægen, – der allerede havde kastet sin uniform hen i en krog, og nu bandt et stort, hvidt tørklæde om livet på sig. Hans umådeligt store hoved med det stive strittende hår og det kraftige løveansigt flammede af hastværk og ivrighed ovenover det store snehvide lintøj, hvor der endnu ikke var en eneste plet.

De fandt ham så respektindgydende, at de øjeblikkelig var parate til at lystre ham, og var nær ved at falde over hinanden i deres iver for at udføre hans befalinger.

"Vi har aldeles ingenting ... lad mig få linned, – lærred, – gamle lagener, – find mig grå madrasser ... vis mine folk, hvor pumpen står."

De fløj afsted, adlød hans mindste vink som tjenende ånder.

Fabrikken var godt skikket til at bruges som lazaret. Især var den luftige tørrestue ypperlig med de store, høje vinduer, der var plads til omtrent hundrede senge, ved siden af stod et skur, under hvilket operationerne kunne foregå: et langt bord blev bragt derhen, pumpen var kun tre skridt borte, de let sårede kunne lægges på en græsplæne, til man efterhånden kunne beskæftige sig med dem. Og så var kølighed og skygge under de store gamle elmetræer.

Bouroche havde ment, det var fornuftigst straks at indrette sig i selve Sedan; han forudså, at tropperne efter al sandsynlighed måtte blive drevet ad fæstningen til. Han havde kun ladet to flyvende lazaretter blive på højden ved Floing hos 7. korps, de skulle så sende ham de sårede efter foreløbig forbinding. Alle kantinesoldaterne var rykket i marken, det var deres hverv at samle de sårede op under ilden, forresten havde Bouroche hele sit personale med sig, kun to reservelæger var blevet på valpladsen, mens her var to korpslæger og tre underlæger, der forhåbentlig ville være tilstrækkelige ved operationerne. Desuden var der tre apotekere og et dusin sygepassere.

Overlægen rasede og bandede uafladeligt, han kunne ikke tage noget med ro.

"Hvad satan er det, de står og kludrer med derhenne, få dog den madras ordentlig bundet fast! ... Der i krogen kan vi lægge halm, hvis det bliver nødvendigt ..."

Kanonerne drønede, han vidste godt, at de om et øjeblik ville få hænderne fulde af arbejde; og han fo'r om i den store sal for at blive færdig, inden der kom vogne og kærrer med blødende, elendige mennesker. Under skuret var der også mange forberedelser at træffe: på et bord satte han medicinkasser og feltapoteker åbne i beredskab: pakker med charpibind, kompresser, linned, skinner, mens han foran ved siden af kloroformflasken og salvekrukken lagde alle sine instrumenter frem: sonder, tænger, knive, sakse, save, – et helt arsenal af alt, hvad der skærer, klipper, hugger og trænger ind i kød og sår. Men her var ingen vandfade.

"De har da vel lerfade, spande, gryder, hvad som helst, noget må vi have, – vi kan da ikke gå og rode i blod til op over ørene ... og så svampe, – skaf os endelig svampe!"

Fru Delaherche skyndte sig afsted, kom straks tilbage med tre piger, der bragte alt, hvad huset ejede af lerfade. Foran instrumenterne stod Gilberte, hun vinkede ad Henriette og pegede med en let gysen på de blinkende stålspidser. De tog hinanden i hånden, og så på hinanden med et forskrækket medlidende blik.

"Å, å, var det ikke rædsomt, om de skulle skære en arm eller et ben af en!"

"Stakkels mennesker!" mumlede Henriette, mens tårerne steg hende op i øjnene.

På det store bord havde Bouroche nu fået lagt en madras, hvorover han hæftede et stykke voksdug, da der hørtes hestetrampen under porthvælvingen. Det var den første ambulancevogn, som kørte ind i gården. Men den bragte kun seks let sårede, der sad med ansigterne vendt mod hinanden, – de fleste havde armene i bind, nogle havde sår i hovedet. De steg med lidt hjælp ned for at blive undersøgte.

Da Henriette forsigtigt hjalp en ganske ung soldat med at få kappen trukket fra den sårede skulder, faldt hendes øje på hans regimentsnummer, og hun udbrød:

"Men De står jo ved 206. regiment! Hører De måske til kompagniet Beaudoin?"

Nej, til Ravauds kompagni, men han kendte korporal Jean Macquart, og han var temmelig vis på at hans afdeling endnu ikke havde været i ilden. Og denne vage efterretning glædede den unge kone, – hendes broder levede altså, – når hun nu blot

kunne blive beroliget med hensyn til sin mand, som hun hvert øjeblik ventede hjem.

I dette øjeblik studsede Henriette; hun havde løftet hovedet og blev yderst forbavset ved at se Delaherche stå midt i en gruppe og meget ivrigt fortælle om alle de farer, han havde gennemgået på vejen fra Bazeilles til Sedan.

Hvordan var han dog med her?

Hun havde ikke set ham gå ind ad porten.

"Og er min mand ikke med Dem?"

Men Delaherche, som de to damer udspurgte, svarede ikke straks.

"Om et øjeblik skal jeg forklare det alt sammen!"

Og så tog han igen fat på sin fortælling:

"Altså var jeg over tyve gange lige ved at blive skudt på vejen fra Bazeilles til Sedan. En sand haglbyge af kugler og granater! ... Og der så jeg kejseren ... å ... det må man lade ham, – tapper er han ... da jeg så omsider kom til Balan, gav jeg mig til at løbe ..."

Henriette greb ham i armen:

"Min mand, hvor er min mand?"

"Weiss, men han blev jo i Bazeilles, Weiss!"

"Hvad er det, De siger? I Bazeilles?"

"Ja, han samlede et gevær op, – en faldet soldats gevær; han slås!"

"Slås han, men hvorfor i alverden gør han det?"

"Å, han blev aldeles rasende! Det var mig ikke muligt at få ham med, og så gik jeg fra ham, selvfølgelig!"

Med opspilede øjne så Henriette på ham. Der blev stille omkring dem. Endelig sagde hun ganske sagte:

"Ja, så går jeg også derhen!"

Hun ville til Bazeilles. Hvordan skulle det gå til? Det var umuligt, det var ligefrem vanvid!

Delaherche talte atter om kuglerne, om granaterne, der faldt tæt på hele vejen.

Gilberte ville holde på veninden, mens den gamle fru Delaherche ligeledes forklarede hende, at hun aldeles ikke måtte tænke på at gå til Bazeilles, at det var dumdristigt, afsindigt. Men med sin sindige, betænksomme mine blev hun ved sit:

"Det nytter ikke, I vil prøve på at holde mig tilbage, jeg går alligevel!"

Og hun var og blev urokkelig, ville intet høre, men stod dog stille, mens Gilberte bandt sit sorte kniplingstørklæde om hendes hoved.

Delaherche håbede dog endnu at kunne få hende fra denne rædsomme idé, han erklærede derfor, at han ville følge hende i det mindste til Balanporten.

Men nu så han skildvagten, som midt i al travlheden med lazarettet var vedblevet at gå frem og tilbage foran vognporten, hvor 7. korps' pengekasse var gemt, og han huskede med et på dette, fik en skræk for at millionerne skulle være borte, og måtte kaste et blik ned til dem. Imidlertid var Henriette allerede kommet ind under porthvælvingen.

"Men så vent dog et minut; De er, så sandt jeg lever, lige så forstyrret som Deres mand!"

En ny ambulancevogn kørte ind; de måtte standse for at den kunne komme forbi.

Her var hårdt sårede, som man med største forsigtighed måtte tage ud af den meget lavere vogn.

Den første havde fået en hånd aldeles knust og underlivet oprevet af granatstumper, den andens ben var ødelagt.

Straks lod Bouroche ham lægge på bordet og gav sig til at operere ham, mens sygepassere og underlæger gik ham til hånde.

Fru Delaherche og Gilberte sad på græsplænen og rullede bind op.

Udenfor nåede Delaherche Henriette.

"Hør, min bedste fru Weiss, det er da ikke Deres alvor, at De vil gå til Bazeilles? ... Hvordan vil De kunne finde Weiss der i det forfærdelige spektakel? Han er såmænd slet ikke mere i villaen, han har sikkert taget vejen over markerne for at nå her hjem igen ... Jeg forsikrer Dem, at der ikke er tale om at komme ind i Bazeilles nu!"

Men hun lod ham tale, gik til, drejede nu ind i Rue du Ménil for at komme til Balanporten.

Klokken var blevet 9, nu var byen vågen, famlede ikke mere om i den grå, råkolde morgentåge.

Solens stråler faldt brændende ned over husene og tegnede deres skygger med skarpe linjer, gaderne fyldtes med en ængstelig menneskemasse, der hvert øjeblik gennembrødes af galoperende stafetter.

Grupper dannedes om nogle våbenløse soldater, der allerede var vendt hjem fra slaget, – nogle var let sårede, andre var i en utrolig ophidset tilstand, talte højt og fægtede med armene.

Alligevel havde byen nogenlunde sit dagligdags udseende, kun ét var usædvanligt: de lukkede butikker og de uddøde,

forladte huse, hvor ikke en skodde var åben.

Og så skydningen, denne uophørlige kanontorden, der bragte hver en sten, ja endogså skifertagene til at dirre og ryste.

Delaherche var ikke hyggeligt til mode, – han syntes, det var hans skyldighed at ledsage Henriette, og han kunne ikke uden den største angst tænke på, hvor forfærdelig turen fra Bazeilles til Balan for ikke lang tid siden havde været for ham.

Med ét blev han skilt fra Henriette af en flok officerer til hest, der red ind ad porten.

Der blev trængsel og stimmel, folk ville have efterretning fra valpladsen.

Forgæves ledte han efter den unge kone: hun måtte være kommet udenfor voldene, – ilede sagtens afsted hen ad landevejen.

Og Delaherche syntes ikke, han behøvede at drive sin forekommenhed videre, – uvilkårligt slap det ham ud af munden:

"Det er for vanvittigt! Jeg kan ikke gøre noget ved den sag!"

Og nu gav fabrikanten sig til at drive om i byen, han ville se, hvordan alt stod til, og få så meget som muligt at vide om slagets gang; men alt som tiden gik, blev han mere og mere spændt og ængstelig.

Hvad skulle dette blive til? Hvis slaget blev tabt, mon da byen ville komme til at gennemgå meget?

Dette spørgsmål var meget vanskeligt at besvare, alt afhang jo af begivenhedernes gang.

Men ikke desto mindre skælvede han ved at tænke på sin fabrik, på sit hus i Rue Maqua, hvorfra han forresten havde

flyttet alle værdigenstande, som han havde skjult på et sikkert sted.

Han gik hen til rådhuset, hvor borgerrepræsentationen hele tiden holdt møde, stod og drev der lidt, men kunne ikke få andet at vide, end at det gik dårligt med forsvaret.

Hæren vidste ikke mere, hvem den skulle lystre, i de to timer general Ducrot havde haft overkommandoen var den blevet trukket tilbage, og nu skulle den pludselig igen rykke frem ifølge ordre fra general Wimpffen, som nu var den øverstkommanderende; disse modstridende ordrer, disse stillinger, som man skulle erobre tilbage efter at have opgivet dem, denne mangel på plan og energisk ledelse fremskyndede nederlaget.

Derpå gik han hen til underpræfektens gård for at høre, om kejseren var kommet tilbage.

Det eneste, han fik at vide der, var, at marskal Mac-Mahons sår ikke var farligt, at han var forbundet og nu lå roligt i sin seng.

Men da han hen imod klokken 11 igen drev om i byen, blev han i Grande-Rue standset af en skare ryttere, som dækkede med støv i skridt red op ad gaden.

Og i spidsen genkendte han kejseren, der nu kom tilbage efter at have tilbragt 4 timer på valpladsen.

Døden ville ikke have ham, det var tydeligt.

Tilbagemarchen midt gennem nederlaget havde bragt angstens sved frem, og med den var sminken løbet af hans kinder, hans viksede knebelsbarter var blevet bløde og hængende, og i det ligblege ansigt var der et udtryk af kvalfuld forsmædelse, som hos en døende.

En officer, der var stået af udenfor "Hotel de l'Europe", gav sig til at fortælle om tilbageturen fra Moncelle til Givonne, langs den lille dal, imellem soldaterne af 1. korps, som sachserne havde drevet over fra højre side af åsen; og i hulvejen ved Givonne var de kommet ind i en sådan trængsel, at selv om kejseren ville være vendt tilbage til fronten, ville det næsten have været en umulighed.

Og hvad kunne det forresten også have hjulpet.

Medens Delaherche stod og hørte på dette, lød der et voldsomt knald, som rystede hele kvarteret.

Det var en granat, der havde ødelagt en skorsten i Rue Sainte-Barbe.

Man fo'r fra hinanden, og kvinderne skreg.

Han trykkede sig op ad muren, da der lød en ny eksplosion, og murene blev knust i huset ved siden af.

Det var dog for galt, hvis man nu gav sig til at bombardere Sedan; han gav sig til at løbe, alt hvad han kunne, hjem til Rue Maqua, og uden at standse gik han op, på taget af huset og ud på en altan, hvorfra han kunne se ud over byen og omegnen.

Han blev straks noget beroliget. De tyske batterier ved Marfée og Frénois beskød Algierplateauet; det morede ham endog at følge granaternes flugt, den enorme bue af let røg, der ligesom dannede et kølvand af grå dun efter disse usynlige fugle.

Det faldt ham straks ind, at de enkelte granater, der havde slået tagene ind i nærheden af ham, havde været nogle forvildede projektiler.

Man bombarderede endnu ikke byen. Men da han så nøjere til, troede han at forstå, at det havde været svar på de enkelte

skud, som blev affyret med fæstningens kanoner.

Han vendte sig mod nord og betragtede kastellet, hele dette indviklede fæstningsanlæg med sine sorte mure, grønne glaciser og regelmæssige bastioner, og ligesom en fortsættelse af det lå imod vest Fort Nassau og længere borte, oven over forstaden Ménil, Fort Palatinat.

Og mens han betragtede disse storartede anlæg, påkom der ham pludselig en melankolsk følelse af, hvor unyttige de var.

Hvad kunne de hjælpe til nu, overfor disse kanoner, hvis projektiler kunne flyve fra den ene ende af himlen til den anden?

Desuden var fæstningen slet ikke i forsvarsstand, den havde hverken de nødvendige kanoner eller ammunition eller besætning.

Det var næppe tre uger siden, at kommandanten havde dannet en frivillig nationalgarde af borgerne for at få mandskab nok til de kanoner, der var i brugbar stand.

På Palatinatfortet var der således tre kanoner, som man skød med, ved Pariserporten var der vel nu et halvt dusin.

Men da der kun var syv eller otte karduser til hver kanon, sparede man på skuddene og skød kun et hver halve time, og det var endda kun for ligesom at redde æren.

Granaterne kunne ikke nå fjenden, men faldt rundt om i engene.

De fjendtlige batterier værdigede dem derfor heller ikke den allerringeste opmærksomhed, kun en gang imellem gav de til genmæle, ligesom af barmhjertighed.

Det var disse batterier, som interesserede fabriksherren.

Han stirrede over på højderne ved Marfée.

Pludselig kom han i tanker om den store kikkert, som han ofte morede sig med at betragte omegnen igennem heroppe fra altanen.

Han gik ind og hentede den, stillede den op og orienterede sig.

Idet han langsomt lod den bevæge sig, så at de forskellige genstande passerede forbi, traf han på en gruppe uniformer ved udkanten af en granskov, oven over det store batteri ved Frénois.

Det var de selvsamme, som Weiss havde set ved Bazeilles.

Men takket være den gode kikkert ville han være i stand til at tælle officererne i staben, så tydeligt kunne han se dem.

Flere af dem sad i græsset, nogle stod sammen i små grupper, og foran dem alle stod en mand ganske alene.

Trods hans tarvelige uniform følte Delaherche dog, at dette måtte være hovedpersonen.

Det var kongen af Prøjsen; han var ikke større end det halve af en finger og lignede de tinsoldater, som børn leger med.

Det gik først senere op for Delaherche, hvem det var; men han tabte ham ikke mere af syne, kom stadig tilbage til denne lillebitte fremtoning, hvis ansigt, så stort som et knappenålshoved, kun viste sig som et blegt punkt under den uendelige blå himmel.

Det var endnu ikke middag.

Siden klokken 9 havde kongen iagttaget sine hæres matematiske, ubønhørlige fremrykken.

De gik og gik, stadig ifølge forud lagte planer, og skridt for skridt lukkedes mere og mere den cirkel, der omgav Sedan med en mur af soldater og kanoner.

Hæren til venstre, der var kommet over de jævne sletter ved Donchery, vedblev at vælde ud af passet ved St. Albert, var kommet forbi St. Menges og nærmede sig til Fleigneux; og han så tydeligt bag ved 11. korps, som var i en hidsig kamp med general Douays tropper, hvorledes 5. korps, skjult af skoven, marcherede hen imod Illy; samtidig kørte det ene batteri op ved siden af det andet og gjorde linjen af disse tordnende kanoner længere og længere, indtil hele horisonten stod i flammer. Hæren til højre var herre over Givonnedalen, det 12. korps havde taget Moncelle. Garden var kommet gennem Daigny og efter at have tvunget general Ducrot til at trække sin styrke sammen bag Garonneskoven, trængte den nu frem langs åen, idet den ligeledes marcherede hen imod plateauet ved Illy.

Endnu en anstrengelse og kronprinsen af Prøjsen kunne række hånden til kronprinsen af Sachsen i disse nøgne marker på selve kanten af Ardennerskoven.

Sønden for byen så man ikke længere Bazeilles, den lå skjult i røgen fra ildebrandene og i en forbitret kamps rødbrune støv.

Kongen betragtede det roligt, siden morgenstunden ventede han.

Om en time, endnu to, måske tre, det var kun et tidsspørgsmål; det ene tandhjul greb ind i det andet, knusemaskinen var sat i bevægelse og ville gå sin gang.

Under den strålende sommerhimmel trak valpladsen sig sammen, hele dette rasende håndgemæng imellem de i små sorte punkter nærmede sig mere og mere Sedan. Vinduesruderne i byen skinnede, det så ud, som om der var ild i et hus til venstre, hen imod forstaden Cassine. Men længere borte, hen imod Donchery og Carignan, var markerne igen

blevet øde, der herskede en varm og strålende fred, middagsheden hvilede tungt over Maas' klare bande, over træerne, der var glade over tilværelsen, over de store frugtbare marker og vidtstrakte enge.

Kongen havde forlangt en oplysning. Han ville vide alt, hvad der foregik på det storslåede skakbræt, og ville i sin hånd holde dette menneskelige støv, som han kommanderede.

Til højre for ham kredsede nogle svaler, som var blevet forskrækkede af skydningen, de hævede sig højt op i luften og forsvandt imod syd.

4

Henriette gik hurtigt hen ad vejen til Balan. Klokken var endnu kun lidt over 9, men vejen, der i begyndelsen havde været ryddelig, blev efterhånden, som hun nærmede sig landsbyen, mere og mere opfyldt af de flygtende beboere og troppebevægelserne. Hvert øjeblik var hun nødt til at trykke sig op ad murene for at komme frem, og lille, som hun var, i en mørk kjole med sit smukke blonde hår og det blege ansigt næsten skjult i et sort kniplingstørklæde, var der ingen, der lagde mærke til hende, og hun kunne stadig komme videre.

Men i Balan var vejen spærret af et regiment marineinfanteri. Det var en kompakt masse af tæt sammenpressede folk; de stod her og ventede på ordrer, i ly af de store træer, som skjulte dem. Hun rejste sig på tæerne, og skønt hun ikke kunne se ende på dem, forsøgte hun dog, idet hun gjorde sig så lille som muligt, at liste sig i igennem dem. Hun blev puffet til med albuerne, hun følte geværkolberne i sin side, og hun havde ikke gjort 20 skridt, før der hørtes højrøstede indsigelser. En kaptajn vendte hovedet og blev vred.

"Nå da, en dame! ... Er De tosset? ... Hvor skal De hen?"

"Jeg skal til Bazeilles!"

"Hvad siger De – til Bazeilles!"

Man brast i latter rundt om hende. Det forekom dem morsomt. Kaptajnen blev også livlig og sagde:

"Til Bazeilles, min kære, så skulle De virkelig tage os med ... vi var der for nylig, jeg håber, at vi skal derhen igen; men jeg kan forsikre Dem, at der går det varmt til."

"Jeg skal til Bazeilles for at træffe min mand," forklarede Henriette med sin bløde stemme, mens hendes lyseblå øjne bevarede deres rolige bestemthed.

Latteren hørte op; en gammel sergent fik gjort plads for hende og nødte hende til at gå tilbage.

"Mit stakkels barn, De kan da nok se, at det er umuligt at komme igennem ... Det er forresten heller ikke noget for en dame at gå til Bazeilles nu ... De træffer nok Deres mand siden. Vær nu fornuftig, hører De!"

Hun var nødt til at give efter, men hun blev stående, hun var urokket i sin beslutning, hun ville fortsætte sin vandring. Det, som hun hørte sige rundt om sig, satte hende ind i forholdene. Officererne beklagede sig bittert over den ordre til at gå tilbage, der havde nødet dem til at opgive Bazeilles klokken 8; det var da general Ducrot havde overtaget kommandoen efter marskallen og havde bestemt sig til at ville samle tropperne på Illyplateauet. Det værste var, at 1. korps havde trukket sig for hurtigt tilbage og derved overladt Givonnedalen til tyskerne; 12. korps, der allerede var stærkt angrebet i fronten, havde derved fået sin venstre fløj omgået. Og nu, da general Wimpffen var kommet efter general Ducrot, skulle den første plan følges, og der var givet ordre til at tage Bazeilles tilbage, det koste hvad det ville, for at kaste bayrerne i Maas. Var det ikke hestedumt at have ladet dem opgive en stilling, som de nu skulle tage tilbage, nu da fjenden var herre over den? De var villige nok til at lade sig slå ihjel; men der måtte dog være rimelighed i det!

Nu opstod der en bevægelse imellem dem. Det var general Wimpffen med en rytterskare, der kom. Han rejste sig i

stigbøjlerne; med blussende ansigt og begejstret stemme råbte han:

"Mine venner, vi kan ikke trække os tilbage, det ville være at opgive alt ... Hvis der bliver givet ordre til tilbagetog, går vi over Carignan og ikke over Mézières. Men vi vil sejre, I har slået dem i morges, og I vil slå dem igen!"

Han galoperede videre hen ad en vej, der førte til Moncelle. Der gik det rygte, at han lige havde haft et voldsomt sammenstød med general Ducrot; hver af dem holdt på sin plan og angreb den andens, den ene erklærede, at tilbagetoget over Mézières allerede siden morgenstunden ikke havde været muligt, den anden forudsagde, at hvis man ikke trak sig tilbage til Illyplateauet, ville hæren inden aften være indesluttet. Og de beskyldte hinanden gensidigt for hverken at kende omegnen eller troppernes virkelige stilling. Ulykken var, at de begge havde ret.

Henriette glemte et øjeblik sin iver for at komme videre. Hun havde fået øje på en familie fra Bazeilles, som sad henne på gaden. Det var en fattig væver med sin kone og tre småpiger, hvoraf den ældste kun var 9 år. De var i den grad udasede, så medtagne af anstrengelse og fortvivlelse, at de ikke havde kunnet gå længere, men var sunket sammen ved en mur.

"Ak, kære frue," gentog konen henvendt til Henriette, "vi ejer ikke en stump mere ... De ved jo, at vort hus lå på kirkepladsen. Og så kommer der en granat som tænder ild i det. Jeg kan ikke begribe, at vi alle sammen, både os selv og børnene, kom fra det med livet ..."

Ved denne erindring begyndte de tre småpiger igen at tude, mens moderen med voldsomme bevægelser fortsatte

beretningen om deres ulykke.

"Jeg så vævestolen brænde som tørre fyrrepinde ... og sengen og møblerne, de futtede af, som en bunke halm ... selv taffeluret! Jeg fik ikke engang tid til at redde taffeluret ..."

"Gid Fanden havde dem!" bandede manden med øjnene fulde af store tårer, "hvad skal der nu blive af os."

Henriettes stemme skælvede lidt, da hun sagde:

"I er sammen, raske og uskadte begge to, og i har jeres småpiger, hvad har I egentlig at klage over?"

Derpå gav hun sig til at udspørge dem, om hvad der foregik i Bazeilles, om de havde set hendes mand, hvorledes det stod til med hendes hus; men i deres forfjamskede forfærdelse var deres svar modsigende. Nej, de havde ikke set hr. Weiss. Jo, en af pigebørnene råbte, at hun havde set ham, han lå på fortovet med et stort hul i hovedet; faderen gav hende en lussing for at få hende til at tie; han var ganske vis på, at hun løj, sagde han. Hvad huset angik, så stod det der, dengang de flygtede; de huskede endog, at de havde lagt mærke til, da de gik forbi det, at døren og vinduerne var omhyggeligt lukkede.

Men den gang havde bayrerne for øvrigt kun været i besiddelse af kirkepladsen, og de havde været nødt til at tage byen, gade for gade, hus for hus; men det måtte vist være lykkedes for dem, for nu brændte vistnok hele Bazeilles.

Og de stakkels folk vedblev at tale om disse ting, gennemtrængte af en rædsel, der stadig viste dem syner af husene, der brændte, blodet, der flød, og de døde, der dækkede jorden.

"Men, min mand?" gentog Henriette.

De svarede ikke mere, de hulkede med hænderne for øjnene.

Trods hendes forfærdelige angst blev hun roligt stående, kun læberne skælvede svagt.

Hvad skulle hun tro?

Det hjalp ikke, at hun sagde til sig selv, at barnet havde taget fejl, hun så sin mand ligge tværs over gaden med en kugle gennem hovedet.

Og så var der dette hermetisk tillukkede hus, som foruroligede hende: hvad betød det? Han var altså ikke inde i det?

Overbevisningen om, at han var dræbt, bragte pludselig hendes hjerte til at isne.

Men han var måske kun såret, og trangen til at gå derhen greb hende med en sådan styrke, at hun igen ville have gjort et forsøg på at presse sig igennem, hvis der ikke i samme øjeblik var blevet blæst signal til at rykke frem.

Mange af disse unge soldater kom fra Toulon, Brest eller Rochefort, deres uddannelse var næppe fuldendt, og de havde aldrig været i ilden; og dog havde de lige siden morgenen kæmpet med en tapperhed og udholdenhed, som gamle veteraner.

De, der overvældede af det uvante havde marcheret dårligt fra Reims til Mouzon, viste sig nu som de bedst disciplinerede, det var dem, som overfor fjenden havde vist størst sammenhold og været gennemtrængt af pligtfølelse og selvfornægtelse.

Så snart signalet havde lydt, vendte de tilbage til kampen og genoptog angrebet, på trods af at deres hjerter var opfyldt af harme.

Tre gange havde man, for at få dem til at holde ud, lovet dem en division til hjælp; men den var aldrig kommet.

De følte, at de var forladte, at de skulle opofres.

Det var livet, der forlangtes af dem alle sammen, de blev nu ført tilbage til Bazeilles, som man havde ladet dem opgive. Og de vidste det, og de gav deres liv hen uden at knurre; de sluttede geledderne, da de forlod træerne, der havde beskyttet dem, for at vende tilbage under granat- og kugleregnen.

Henriette drog et lettelsens suk.

Endelig rykkede de frem! Hun fulgte efter, idet hun håbede at kunne komme dertil sammen med dem, hun var rede til at løbe, hvis de løb.

Men det varede ikke lange, så standsede de igen.

Nu regnede projektilerne ned; hvis Bazeilles skulle tages tilbage, måtte hver meter af vejen åbnes igen, hver gyde, hvert hus og hver have til højre og til venstre.

De forreste rækker havde åbnet ilden, der rykkedes kun langsomt frem, og hvert øjeblik indtrådte der standsninger.

Hun ville aldrig nå frem, hvis hun blev her bag ved dem for at vente, til de havde sejret. Hun tog en rask beslutning og drejede af til højre, hvor der imellem to hegn gik en sti, der førte ned til engene.

Henriettes hensigt var at nå Bazeilles over de store enge, der ligger langs Maas; men der havde hun forregnet sig.

Pludselig stod hun ved bredden af et helt lille hav, der spærrede vejen for hende.

Det var oversvømmelsen; hun havde ikke husket, at det lavtliggende terræn var blevet sat under vand for forsvarets skyld.

Hun ville først gå tilbage, men gav sig derpå til at følge bredden i det våde græs, hvor hun hvert øjeblik sank i til over

anklerne.

Da hun havde gået et lille stykke, stødte hun på en havemur.

Terrænet sænkede sig her, og vandet, som gik helt op til muren, var et par meter dybt. Det var umuligt at komme videre. Hun knyttede sine små hænder og måtte opbyde al sin styrke for ikke at briste i gråd.

Da hun havde orienteret sig lidt, drejede hun til side og fulgte langs hegnet; her stødte hun på en gyde, der førte op imellem de spredte huse.

Nu mente hun at have overvundet vanskelighederne, for hun kendte dette virvar af småveje, der førte til landsbyen.

Men her faldt der granater. Henriette standsede forfærdet og meget bleg ved det bedøvende knald af en eksplosion, som hun følte lufttrykket fra.

Et projektil var sprunget nogle meter foran hende.

Hun vendte hovedet og betragtede højderne ved den venstre flodbred, hvorfra røgen af de tyske batterier steg op, og hun gav sig igen til at gå med øjnene fæstede på horisonten, idet hun passede på granaterne for at undgå dem.

Hun ville ikke slås ihjel, hun ville finde sin mand, få ham med sig, leve sammen med ham og igen være lykkelig.

Granaterne vedblev at falde, hun listede sig langs murene og søgte ly, hvor hun kunne.

Men nu kom der et åbent stykke, hvor vejen var ufarbar og allerede helt dækket af granatstumper.

Hun ventede ved hjørnet af et skur, da hun i en slags hul fik øje på hovedet af et barn, der nysgerrigt så sig om.

Det var en lille dreng på 10 år med bare ben; en skjorte og et par lasede bukser var alt, hvad han havde på, en lille

landstryger, der morede sig kosteligt over slaget.

Hans små sorte øjne skinnede og han hylede af glæde, hver gang der sprang en granat.

"Oh! det er ordentlig sjov ... Bliv stående, der kommer en til ... Bum! det kan nok være, den kunne knalde ... Bliv stående, bliv stående!"

Og hver gang der kom et projektil, dukkede han ned i bunden af hullet, kom igen til syne, løftede hovedet for straks efter igen at dukke ned.

Henriette lagde nu mærke til, at granaterne kom fra Liry, og batterierne ved Pont-Maugis og Noyers kun skød på Balan. Hun så ganske tydeligt røgen ved hvert skud, og derpå hørte hun den fløjten, der fulgte umiddelbart efter knaldet.

Det syntes, som de holdt inde med skydningen, for den lette røg drev langsomt bort.

"Se så, nu får de sig nok en snaps!" råbte den lille, "lad os skynde os! Giv mig hånden, så stikker vi af!"

Han tog hende ved hånden og nødte hende til at følge med; de løb ved siden af hinanden med bøjede rygge over det åbne stykke.

Da de var kommet over det, standsede de bag en stak og så sig tilbage.

Der kom igen en granat flyvende, den faldt i skuret lige ved det sted, hvor de for et øjeblik siden opholdt sig.

Med et frygteligt brag styrtede skuret sammen. Drengen fandt dette så morsomt, at han dansede rundt af henrykkelse.

"Bravo! ... Det var et ordentligt bras! ... Men det var nok lige godt i tide, at vi rappede os."

Men for anden gang stødte Henriette på forhindringer, som hun ikke kunne komme over, rundt omkring havemure, som hun ikke kunne finde vej imellem.

Hendes lille ledsager lo i et væk og sagde, at når man ville frem, så kom man det også.

Han klatrede op på toppen af en mur og hjalp hende med at komme op.

Med et spring stod de i en køkkenhave midt i ærte- og bønnebede.

Der var indhegning rundt om, så at de, for at komme ud, var nødt til at gå gennem et lille gartnerhus.

Han gik fløjtende i forvejen. Han åbnede en dør, de kom ind i et værelse, gik derpå ind i det næste, hvor de traf en gammel kone, formodentlig den eneste, der var blevet tilbage.

Hun stod ved et bord og syntes at være helt sløvet.

Tavs betragtede hun disse to fremmede mennesker, som uden at sige et ord til hende gik tværs igennem hendes hus.

På den anden side af det, kom de ud i et stræde, som de kunne følge et kort stykke; men så kom der nye forhindringer, og længere end en kilometer måtte de kravle over mure og springe over hegn; efter omstændighederne skød de genvej gennem dørene på skure eller gennem vinduerne i husene, som det kunne falde sig. Hundene hylede, og de var lige ved at blive revet over ende af en ko, der kom flygtende i rasende galop.

Men de nærmede sig Bazeilles, for de mærkede en stærk brandlugt, og store rødlige røgmasser formørkede hvert øjeblik solen.

Pludselig standsede drengen og stillede sig foran Henriette.

"Hør sig mig engang, hvor er det egentlig De vil hen?"

"Men det kan du jo se, jeg vil til Bazeilles."

Han fløjtede, og idet han lo fornøjet, sagde han:

"Til Bazeilles ... Nej, mange tak, det skal jeg dog ikke have noget af, der er de steder, hvor jeg hellere vil hen. Godmorgen!"

Han gik som han var kommet; hun havde fundet ham i et hul, og nu forsvandt han om hjørnet af en mur; ham skulle hun aldrig mere se.

Da Henriette blev alene, påkom der hende en følelse af frygt.

Dette svage barn var ingen beskyttelse for hende, men han havde oplivet hende med sin snakken. Nu skælvede hun, der af naturen var så modig.

Der faldt ikke flere granater.

Tyskerne havde ophørt med at skyde på Bazeilles, uden tvivl af frygt for at dræbe deres egne, der var herrer i byen. Men nu havde hun i nogle minutter hørt geværkuglerne hvisle, denne summen som af store fluer, som man havde beskrevet hende, og som hun nu genkendte.

Da hun drejede om hjørnet af et hus, hørte hun tæt ved sit øre en dump lyd, og kalkstykkerne, som faldt ned, fik hende til pludselig at standse. En kugle havde truffet facaden; hun blegnede.

Men før hun havde kunnet gøre sig det klart, om hun havde mod til at gå videre eller ej, fik hun ligesom et slag med en hammer i panden. Bedøvet sank hun i knæ. En anden kugle, der rikochetterede, havde strejfet hendes pande lidt over det venstre øjenbryn, men kun givet hende et stærkt slag der.

Da hun tog sig til hovedet, fik hun sine hænder røde af blod; men med fingrene havde hun forvisset sig om, at hovedskallen var hel og uskadt; for at give sig mod gentog hun:

"Det betyder ikke noget ... Jeg er jo ikke bange, ... nej, jeg er ikke bange ..."

Og det er sandt; hun rejste sig og gik videre fuldstændig ligegyldig for kuglerne, hun tænkte ikke mere på dem, det var som om de aldeles ikke vedkom hende; det var kun længslen efter at komme derhen, der bragte hende til at gå hurtigt. Kuglerne regnede ned rundt om hende, tyve gange var hun lige ved at blive dræbt, hun syntes ikke at lægge mærke til det. Endelig nåede hun Bazeilles; hun gik tværs over en mark for at komme hen til vejen, der dannede hovedgaden midt igennem landsbyen.

Da hun nåede den, så hun to hundrede skridt borte sit eget hus brænde. På grund af det klare solskin sås ingen flammer, men taget var allerede halvt styrtet sammen, og ud af vinduerne væltede der en sort røg. Hun gav sig nu til at løbe af alle kræfter.

Siden klokken 8 havde Weiss været indelukket her, skilt fra tropperne, som trak sig tilbage. Det var straks blevet umuligt at komme til Sedan, for bayrerne, der var trængt gennem Montivilliersparken, havde afskåret retrætevejen. Han var ene med sit gevær og de patroner, han havde tilbage; pludselig så han en halv snes soldater udenfor sin dør, de var, ligesom han, blevet tilbage og skilt fra deres kammerater; de så sig nu om efter et tilflugtssted, hvor de i det mindste kunne sælge deres liv så dyrt som muligt.

Han skyndte sig ned og lukkede op for dem, og nu var der besætning i huset, en kaptajn, en korporal og otte mand. Alle var de ude af sig selv af raseri og fast bestemt på ikke at overgive sig.

"Hvad for noget! Laurent, er du der!" udbrød Weiss overrasket ved imellem dem at se en stor mager fyr, som i hånden holdt et gevær, der var taget op ved siden af en af de faldne.

Laurent, der var iført trøje og bukser af blåt lærred, var omtrent 30 år gammel; han tjente hos en gartner i nabolaget og havde for nylig mistet sin moder og sin kone, som begge var døde af en ondartet feber.

"Hvorfor skulle jeg ikke være med?" svarede han. "Jeg har jo kun mit skind, – og det kan jeg da sagtens vove ... Desuden morer det mig, – jeg skyder ikke så dårligt, skal jeg sige Dem, – og jeg skal minsandten nok spolere et af de asener med hvert skud!"

Imidlertid så kaptajnen og korporalen huset efter. I stueetagen var intet at gøre, her nøjedes de med at flytte møblerne hen foran vinduer og døre og på den måde barrikadere dem så godt som muligt. Derefter gik de op i de tre små værelser på første etage, – her og på loftet ville de forsvare sig; forresten fandt de det meget rigtigt, at Weiss havde tilstoppet vinduesåbningerne med madrasser og lavet skydeskår hist og her i skodderne. Da kaptajnen bøjede sig ud for at kaste et blik over egnen, studsede han ved at høre et barn græde.

"Hvad er dog det?" spurgte han.

Og nu så Weiss i farveriets portnerbolig den lille, syge Auguste med sit feberglødende ansigt på den hvide hovedpude, – han bad om noget at drikke, kaldte på moderen, der lå på dørtrinnet med knust hjerneskal. Ved dette syn slog han ud med hånden og svarede bedrøvet:

"Det er et stakkels barn, hvis moder blev dræbt for lidt siden af en granat, – nu ligger han og græder."

"Så skulle da Satan tage dem!" mumlede Laurent, "det skal de få lov at betale!"

Endnu nåede kun nu og da en kugle facaden i huset. Weiss og kaptajnen tillige med gartneren og to mand var gået op på loftskammeret, hvorfra der var bedre udsigt over vejen, som skråede hen til kirkepladsen, der nu var besat af bayrerne, – men disse gik kun langsomt og yderst forsigtigt frem.

Ved et gadehjørne holdt en håndfuld infanterister dem stand i omtrent et kvarter, og ilden var så voldsom, at de døde lå i dynger. Derefter måtte de tage et hus på det andet hjørne, inden de kunne komme forbi.

Da røgen et øjeblik trak lidt bort, så de en kvinde skyde ud af et vindue. Det var bagerens hus, hvor der også fandtes soldater sammen med indbyggerne, – og da huset omsider faldt i fjendens hænder, hørtes skrig og skrål og spektakel, – – en flok mennesker, blandt hvilke man skimtede et kvindeskørt, en mandfolketrøje og en gammel mand med hvidt hår blev drevet over gaden hen til muren overfor, – derefter gav man ild og blodet sprøjtede op til tagskægget.

Tyskerne var urokkelige: enhver civil, som man antraf med våben i hænde, blev øjeblikkelig skudt ned. Den heftige modstand, de mødte her i landsbyen, havde gjort dem rasende, og de svære tab, de i de sidste 5 timer havde lidt, drev dem til frygtelig hævn.

Rendestenene flød med blod, ligene spærrede gaderne, – de faldne lå i bunker, hvorfra kvalt rallen og ynkelige råb lød.

I hvert hus, som de indtog, så man dem kaste brændende halm, andre stak ild med fakler, atter andre overstrøg murene med petroleum, og snart stod hele gader i flammer.

I midten af landsbyen var nu kun Weiss' villa tilbage, den stod med de lukkede døre og barrikaderede vinduer som et kastel og ventede på fjenden.

"Så, – pas nu på! Der har vi dem!" råbte kaptajnen.

En salve fra loftet og fra første etage nedlagde 3 bayrere, der kom listende langs murene. De andre trak sig tilbage, dækkede sig om hjørnerne; – og nu begyndte belejringen, en sådan regn af kugler slog mod muren, at det lød som en voldsom haglbyge.

I over 10 minutter knaldede det således løs, uden dog at gøre nogen videre skade, – kun gips og puds dryssede ned på gaden.

Men en mand, som kaptajnen havde taget med op på loftet, var så uforsigtig at vise sig ved lugen, – og han blev dræbt på stedet af en kugle lige midt i panden.

"Så, det var da pokkers! – nu er vi en mindre," brummede kaptajnen. "Tag jer dog i agt, – I skal ikke lade jer skyde ned for fornøjelsens skyld!"

Selv havde han taget et gevær og skød på fjenden, dækket af en vinduesskodde; han var fuld af beundring for Laurent, der lå på knæ med løbet af sin baglader støttet i den smalle revne af et skydeskår, spildte ikke et eneste skud, sigtede med største omhu og meldte bestandig resultatet; ofte førend hans skud faldt:

"Så, nu den lille blå officer derhenne, – i hjertet, – derefter den lange magre, – lige mellem øjnene, – så den tykke med det røde skæg, som jeg længe har set mig gal på; han skal have en i maven!"

Og hver gang faldt manden, truffet, hvor den anden havde meldt, han ville sigte, – han skyndte sig ikke, – skønt han forresten mente, der var meget for ham at gøre, når han således skulle pille dem ned en for en.

"Å, havde jeg dog bare ordentlige øjne!" udbrød Weiss rasende.

Han havde lige slået sine briller itu. Nu havde han kun næseklemmerne, men det var næsten umuligt at få dem til at sidde fast, for sveden haglede ham ned over ansigtet, – ofte skød han på må og få, kunne næppe holde bøssen, så ophidset var han, al hans vanlige sindighed og rolighed var borte, han blev for hvert øjeblik ivrigere.

"Tage det med ro. Bliv ikke hidsig, det nytter Dem jo aldeles ikke. Sigt nu på ham der, uden pikkelhue – kan De se, derhenne ved urtekræmmerens dør? ... Godt, – brillant, der skød De ham i den ene pote, se bare, hvor han ligger og spræller!"

Weiss blev lidt bleg; han mumlede:

"Å, gør det af med ham!"

"Spilde min kugle! Aldrig i verden! – Nej nu tager jeg heller en anden, han der er jo dog spoleret!"

Angriberne måtte have mærket, at der stod en udmærket skytte ved loftslugen, for ingen nærmede sig ustraffet huset. Derfor kommanderedes også friske tropper frem og taget overdængedes med kugler: skiferpladerne blev gennemskudt, som var de af tyndt papir, – projektilerne trængte ind over alt – hvinende og susende som en bisværm. Hvert øjeblik var deres liv i fare.

"Lad os komme ned!" sagde kaptajnen, "vi kan endnu holde os lidt på første etage."

Men netop som han gik hen til trappen, blev han ramt af en kugle i lysken og faldt om.

"For sent!"

Weiss og Laurent tilligemed den soldat, der endnu levede, ville absolut slæbe ham ned, skønt han råbte, at de ikke skulle bekymre dem om ham, – han havde fået sin bekomst og kunne lige så gerne krepere her som der. Alligevel ville han kommandere forsvaret, da de havde fået ham lagt på en seng dernede.

"Skyd lige ind i bunken, og bryd jer ikke om resten. Så længe jeres ild ikke sagtnes, kommer de ikke nærmere, det er de alt for forsigtige til."

Og virkelig trak belejringen af det lille hus i langdrag. Tyve gange så det ud, som skulle tag og vægge styrte sammen under det utal af kugler, der uafladeligt regnede ned over det, men når krudtrøgen lettede en smule, stod det alligevel, – hullet og laset, med stadig spyende død og ødelæggelse ud af ethvert af de smalle skydeskår. Fjenden rasede over, at den usle knaldhytte skulle forårsage dem så stort tab.

Soldaterne hujede og skrålede, mens de skød på afstand uden at have mod til at styrte løs og slå døre og vinduer ind i stueetagen.

"Pas på!" råbte korporalen, "nu falder skodderne af!"

Kugleregnen havde skudt hængslerne over, men Weiss styrtede frem, skubbede hastigt et skab hen foran åbningen, og dækket af dette kunne Laurent vedblive med skydningen.

En af soldaterne lå ved hans fødder med knust underkæbe i en blodpøl, en anden fik en kugle i halsen, rullede hen i en krog, hvor han lå og rallede uden at kunne få ende på det, mens en

krampagtig skælven rystede hans legeme. Nu var der kun otte foruden kaptajnen, som var for svag til at tale, men som endnu ved håndbevægelser gav sine ordrer, siddende i sengen med ryggen støttet mod hovedgærdet.

Stillingen i de tre værelser på første etage blev snart lige så uholdbar som på loftet, for madrasserne hang i laser, og kuglerne gik glat gennem hullerne; stumper af gips faldt ned fra loft og vægge. Stole og skabe gik i stykker, faldt sammen som under øksehug. Og hvad der var det alvorligste: de kom snart til at mangle ammunition.

"Det var da kedsommeligt," brummede Laurent, "nu gik det netop så ypperligt!"

Weiss fik pludselig en idé:

"Vent et minut!"

Han kom i tanker om den døde soldat deroppe på loftet. Og han gik derop for at tage hans patroner. Et helt stort stykke af taget var revet bort, han så den klare blå himmel – og det strålende sollys forbavsede ham. For ikke at blive dræbt, slæbte han sig frem på knæene, fik fat i omtrent 30 patroner og ilede ned igen.

Men netop som han delte disse med Laurent, gav en soldat et brøl fra sig og sank i knæ. De var nu syv, straks efter seks; korporalen fik en kugle ind i venstre øje og døde på stedet.

Fra dette øjeblik havde Weiss kun en dunkel erindring om hvad der skete. Han og de fem vedblev at skyde som gale mennesker, skød til der ikke var flere patroner, havde end ingen idé om, at her kunne være tale om at overgive sig.

I de små værelser lå møblerne hulter til bulter, sønderskudte og ødelagte. De faldne spærrede dørene, i en krog lå en såret og

klagede uden ophør; over alt var gulvet fuldt af blod, der klæbede ved sålerne, ned ad trapperne sivede en lille rød bæk, og man kunne kun med besvær trække vejret, så tyk var luften af krudtrøg, som snørede halsen sammen med en kvælende stram lugt; se kunne man heller ikke, det var næsten nat. Et uhyggeligt mørke, gennemfuret af de røde lys fra bøsserne.

"Så til Helvede!" råbte nu Weiss, "der kører de op med skyts!"

Og han havde ret. Bayrerne var trætte af denne håndfuld menneskers fortvivlede modstand; derfor kom de nu med en kanon for at få bugt med den. Måske kom man forbi, når denne knaldhytte var skudt sønder og sammen. Og den ære, fjenden beviste dem, denne kanon, der på kirkegården rettedes imod dem, satte de belejrede i udmærket humør; de lo og hånede bayrerne. Det så min salighed godt ud, at de feje hunde kørte frem med artilleri mod seks mand.

Laurent lå stadig på knæ, tog omhyggeligt sigte på artilleristerne, dræbte sin mand med hvert skud, så at konstablerne ikke kunne komme til at manøvrere med piecen, og der gik fem-seks minutter, inden det første skud brændte løs; det var for højt sigtet og rev kun et stykke af mønningen med sig.

Men enden på legen nærmede sig imidlertid. Forgæves ledte de belejrede i de faldnes patrontasker. Ødelagte, forstyrrede famlede de seks om, søgte efter hvad som helst for at kaste det ned over de fremtrængende fjender. En af dem, som viste sig i vinduesåbningen, brølende og svingende geværet, blev straks ramt af en mængde kugler.

Nu var de kun fem. Hvad var her at gøre? Komme ud, se at undslippe ad bagdøren, som vendte ud til haven og engene.

I dette øjeblik hørtes en rædsom tummel og larm nedenunder. En rasende hob trampede op ad trappen: det var bayrerne, der endelig var gået rundt om huset, havde sprængt havedøren og nu brød ind. En forfærdelig kamp udbrød i de små stuer mellem lig og sønderslået bohave. En af soldaterne fik en bajonet ind i brystet, de to andre blev taget til fange, mens kaptajnen, som netop udåndede, sad i sengen med åben mund og løftede arme, som for at give en ordre.

Officeren, der kommanderede bayrerne, fik imidlertid øje på Weiss og Laurent, den ene i kort jakke, den anden i blå lærredstrøje. Han fo'r rasende frem imod dem og råbte på fransk:

"Hvem er I? Hvad har I at bestille her?"

Og da han betragtede dem nøjere, da han så, at de var sorte og sværtede på hænder og i ansigt af krudt, forstod han det. Og han skældte dem på tysk huden fuld, var så rasende, at øjnene rullede i hovedet på ham mens han stammede af ivrighed. Han løftede allerede pistolen for at skyde dem en kugle for panden, da hans soldater styrtede frem og kastede sig over Weiss og Laurent, som blev slæbt ned ad trappen og ud på gaden under rasende skrål og trusler.

Nu trådte den høje, blonde officer til, og mens han søgte at berolige sine folk, kunne de to franskmand komme på benene og se sig om.

Rundt om dem blussede det ene hus op efter det andet. Bazeilles var snart ét uhyre stort bål; gennem kirkens høje vinduer væltede flammerne ud. Nogle soldater, der havde jaget en gammel dame ud, tvang hende til at give dem tændstikker til at tænde hendes egen seng an med. Under de brændende

halmknipper, som alle vegne blev kastet ind i husene, bredte ildebrandene sig. Det var et forfærdeligt syn. Disse ophidsede soldater, som den langvarige kamp havde gjort til vilde dyr, ville nu hævne deres døde, der lå i bunker, gennem hvilke de trængte sig frem med skrål og skrig. Banden drog om i røg og gnister, og midt i al mulig rædselsfuld larm, midt i skydning og sammenstyrtning af brændende mure, hørtes nu og da forfærdelige angstråb, øresønderrivende dødsklager.

Man kunne næppe se i to meters afstand. Støv og røg og damp skjulte solen, en utålelig lugt af sod og blod opfyldte luften, der var som mættet af ødelæggelsens vederstyggelighed. Over alt skød og dræbte de; – alle menneskets vilde drifter var sluppet løs – som blodtørstige dyr gik de løs på hinanden.

Omsider fik Weiss gennem damp og krudtrøg øje på sit brændende hus; stueetagen flammede rask op, ud af alle revner og sprækker brød ilden frem og slikkede op ad væg og tag.

Farveriet ved siden af stod ligeledes i lys lue, og midt igennem ildens bragen gennemisnedes Weiss ved lyden af en klagende barnestemme: lille Auguste lå i sin seng i feberfantasier, – han kaldte på moderen, hvis kjole netop nu antændtes.

"Moder, – jeg er så tørstig, – moder, giv mig lidt vand!"

Flammerne susede og brusede, overdøvede det klagende skrig, nu hørte man kun fjendens øredøvende hurraråb.

Men med ét trængte et frygteligt skrig gennem larmen.

Det var Henriette, der kom og fik øje på sin mand stående med ryggen mod muren foran en peloton soldater, der ladede geværerne.

Hun fo'r ham om halsen.

"Å Gud! – å Gud i Himlen! Hvad er dog dette! De vil da vel ikke skyde dig!"

Weiss så på sin kone.

Hans forstand stod stille, han var som lamslået!

Hun, hans Henriette, hans hustru, hende, han så længe havde elsket! Og med en gysen vågnede han; så den forfærdelige virkelighed i øjnene! Hvad var det dog, han havde gjort? Hvorfor var han blevet i Bazeilles, hvorfor havde han skudt på fjenden, i stedet for at komme hjem til hende, som han havde lovet, – ja, svoret!

Han så en lykke falde i grus, så den uundgåelige frygtelige skilsmisse, – den uoprettelige død! Derpå blev han bange ved at se blod på hendes pande, og uvilkårligt, uden at tænke over, hvad han sagde, mumlede han:

"Er du såret! ... Hvor det dog var afsindigt af dig at komme herud ..."

Men hun afbrød ham, slog heftigt ud med hånden: "Å, med mig har det ingen fare! ... Men du – du, hvorfor holder de vagt over dig ... Jeg vil ikke have, at de skal skyde dig."

Officeren, der stod midt på vejen, ville have pelotonen til at rykke et skridt tilbage og kom nu hen til Weiss og Henriette.

Da han så en ung dame stå med den ene fange om halsen, udbrød han vredt på fransk:

"Hvad er nu dette for anstalter? ... Hvor kommer De fra? Hvad vil De?"

"Jeg vil have min mand!"

"Deres mand! Den mand der? ... Han er dødsdømt og retten skal have sin gang!"

"Jeg vil have min mand!"

"Så, vær nu rimelig, – gå Deres vej, – vi vil ikke gøre Dem fortræd!"

"Jeg vil have min mand!"

Officeren få, at hun ikke lod sig tale til rette, og gav nu ordre til at rive hende bort fra manden, da Laurent, der hidtil havde stået som tavs tilhører, tog ordet:

"Hør nu, hr. kaptajn, det er mig, som har spoleret Dem alle Deres folk, – mig kan I skyde, – det er ret og retfærdighed. Desuden har jeg ingen, – hverken moder eller kone eller barn, mens den herre der er gift ... hør en gang, – slip ham løs, så kan I gøre med mig, hvad I vil ..."

Aldeles ude af sig selv skrålede kaptajnen:

"Hvad er dette dog for vidtløftigheder og historier! Mon jeg skal gøres nar ad i mine åbne øjne? Rask, tag hende bort, – og det i en fart!"

Denne befaling gav han på tysk.

Og en soldat trådte frem, – en undersætsig håndfast karl med et umådelig stort hoved, overgroet med rødt hår og skæg, midt i hvilket man skelnede en stor klumpnæse og store, blå øjne.

Han var tilsmurt med blod, så rædselsfuld ud, – lignede en af disse skrækindjagende hulebjørne, der lige har sønderrevet og opædt sit bytte.

Henriette skreg og tiggede:

"Jeg vil have min mand! Giv mig ham – eller dræb også mig!"

Men officeren slog sig med knyttet hånd for brystet og sagde, at han var ingen bøddel, der dræbte uskyldige, – nej, der tog hun rigtignok fejl. Hun havde ikke forbrudt sig, og han ville

hellere hugge sin højre hånd af end krumme et hår på hendes hoved.

Og da den bayerske soldat nærmede sig, klamrede Henriette sig med arme og ben om Weiss.

"Å, å, – min egen ven! Jeg beder dig, jeg bønfalder dig, lad mig dø med dig, slip mig ikke!"

Store tårer løb ned over mandens kinder; uden at svare forsøgte han at løsne den ulykkelige kones krampagtige tag.

"Du holder altså ikke mere af mig, siden du vil dø og lade mig blive alene tilbage ... Hold fast på mig, så bliver de nok utålmodige og skyder os begge to ..."

Han havde nu fået den ene lille hånd løs, han trykkede den mod sine læber, kyssede den, mens han arbejdede med den anden for at få hende til at slippe.

"Nej, nej, lad mig dø – jeg vil ikke leve længere ..."

Endelig holdt han begge hendes hænder. Hidtil havde han været stum, havde ikke kunnet få et ord over sine læber.

Nu mumlede han sagte og inderligt:

"Farvel, Henriette – Farvel, min egen kære hustru!"

Og med det samme kastede han selv Henriette i armene på den store rødhårede soldat, der bar hende bort. Hun stred imod, skreg, mens han, øjensynlig for at berolige hende, sagde en hel del med sær, hæs stemme. Med opbydelse af sine sidste kræfter løftede hun hovedet, vendte det om mod Weiss, – så alt.

Det varede næppe tre sekunder; – hans næseklemmer, der i afskedsøjeblikket var gledet af, satte han atter på med en hastig bevægelse, som om han ville se, hvad der skulle foregå, se døden lige i ansigtet. Så gjorde han et rask skridt tilbage, støttede sig mod muren, lagde armene over kors på brystet; – og det runde,

fredsommelige ansigt lyste i en begejstrings ild, der gav det en usigelig storslået skønhed.

Laurent stod rank og ret op ved hans side med hænderne boret ned i lommerne. Han så ud til at være oprørt over dette rædselsfulde optrin, over disse vilde mennesker, der kunne nænne at skyde manden for hustruens øjne. Han rettede sig i sin fulde højde, og fra hans smalle læber lød der et foragteligt:

"Forbandede asener!"

Men officeren løftede sablen højt op over hovedet, soldaterne fyrede, og de to mænd faldt sammen ved muren, – gartneren med ansigtet mod jorden, den anden på siden; Weiss gjorde en sidste krampagtig bevægelse, blinkede med øjnene, åbnede munden, som ville han endnu sige noget, – og så var det forbi. Den tyske i officer gik hen til ham, skubbede til ham med foden for at se, om han var død.

Henriette havde været vidne til det hele, hun havde set det bristende blik søge hendes, havde set den sidste trækning, havde set den store støvle, der puffede til mandens lig. Nu skreg hun ikke mere, men bed i stumt raseri den hånd, der holdt hende som i en skruestik. Bayreren udstedte et kvalt smertensskrig, – væltede hende, var ved at klemme hende fordærvet. Deres ansigter rørte næsten ved hinanden, og aldrig kunne hun glemme dette røde skæg, dette strittende hår, disse store vidtopspilede, rasende øjne midt i det sværtede, blodbestænkede ansigt.

Senere kunne Henriette aldrig ret mindes, hvad der påfulgte. Hun havde kun en tanke: hun ville tilbage til sin døde mand, tage ham med sig, våge over det, der var tilbage af ham. Men

det var som i en ond drøm, alle vegne kom der hindringer, – hun blev standset, holdt tilbage ved hvert skridt, hun gjorde.

Atter knaldede en geværsalve, der blev røre mellem fjendens tropper; det var marineinfanteriet, som rykkede frem; og kampen begyndte atter med en så rasende hidsighed, at den unge kone blev slængt ind i en smøge til venstre, midt i en flok forvildede Bazeillesfolk.

Forresten var udfaldet af kampen vis, – det var for sent at generobre den tabte stilling i landsbyen. I en god halv time sloges infanteriet. Folkene lod sig skyde med mageløs tapperhed, men fjenden rykkede stedse frem, friske tropper myldrede ud alle vegne fra, – over engene, ad vejen og fra Montivilliersparken.

Ingen magt kunne have kastet dem ud af landsbyen, som de havde købt så dyrt, hvor flere tusinder havde måttet bide i græsset mellem røg og blod og flammer. Nu fuldendtes ødelæggelsens værk, – dynger af faldne lå på pladsen, ved hvert et gadehjørne, – Bazeilles var snart kun en blodig, rygende brandtomt.

For sidste gang så Henriette sit lille hus, hvis mure styrtede sammen i en hvirvel af sprudende gnister – og foran, langs muren, lå hendes mand, – død, dræbt af fjendens kugler. Men atter blev hun revet med; retrætesignaler lød i hendes øren som dommedagsbasuner, – hun blev slæbt afsted af tropperne, der trak sig tilbage; – og hun var snart som en død ting, et vrag, som drives bort af de vilde bølgers uimodståelige magt. Uden at vide, hvordan hun kom frem, stod hun omsider i Balan, hos mennesker, hun aldrig før havde set, og hun segnede om på en

stol i et fremmed køkken, hvor hun hulkende lagde hænderne over ansigtet og tabte bevidstheden.

5

På Algierplateauet, klokken 10, lå kompagniet Beaudoin stadig i kålmarken, – på samme sted, som om morgenen.

Ilden fra de to batterier på Hattoy og halvøen havde dræbt to mand til, og endnu kom der ingen ordre.

Mon de skulle ligge der næsegrus hele dagen, og lade sig ødelægge uden at få lov at røre sig?

De havde end ikke mere den fornøjelse at løsne et skud nu og da; kaptajn Beaudoin havde forbudt den ørkesløse skydning på skoven, hvor ikke en fjende viste sig.

Solen brændte på, og de lå og blev stegt i dens stråler.

Jean vendte sig om mod Maurice, der i den sidste tid havde ligget ganske stille, med kinden mod jorden og lukkede øjne, – han var urolig over vennens bleghed.

"Nå, nå, hvad er der nu i vejen med dig?"

Men Maurice var simpelthen faldet i søvn i ventetiden.

Udmattelsen havde overmandet ham, trods døden der truende susede over ham hvert øjeblik.

Og han fo'r op ved Jeans' stemme, åbnede øjnene med et roligt blik, som straks fik et ængsteligt udtryk.

Han vidste ikke, hvor længe han havde sovet; det forekom ham, at han i en evighed havde været i fred og ro.

"Hvad! – Hvad er dette?" mumlede han, "jeg tror minsandten, jeg har slebet en skraber! – å, – det gjorde godt!"

Han følte sig lettet, næsten befriet for det tryk, angsten havde lagt over ham; og han gjorde nar af Lapoulle, der var urolig over Chouteaus og Loubets udeblivelse talte om, at han vist måtte hente dem tilbage.

Det var en god idé! Så kunne man få sig en lille pibe tobak bag et træ!

Pache mente, de havde beholdt dem henne ved lazarettet, hvor de manglede kantinesoldater.

Ja, det var et rart arbejde at samle de sårede op under fjendens ild! Det skulle han rigtignok ikke have noget af, for det bragte ulykke at røre ved lig! Så døde man selv!

"Hold mund, fæhoved derhenne!" brølede løjtnant Rochas, "hvem taler om at dø her!"

Oberst Vineuil drejede hovedet, Rochas ord lokkede et smil frem på det blege, sørgmodige ansigt, – det var første gang den dag, de så ham smile.

Så faldt han tilbage i tanker, rørte sig ikke, sad som en støtte under de flyvende granater, med ansigtet vendt mod fjenden, – stadig ventende på ordre.

Maurice var nu optaget af de små kantinesoldater, han fulgte deres bevægelser, når de listede afsted, mens de benyttede ujævnheder i terrænet som dækning.

Ved enden af en hulvej, bag en jordvold, måtte der være et feltlazaret, hvis personale begyndte at afsøge plateauet.

I al hast blev der rejst et telt, mens man af rustvognen fik det nødvendige materiel udpakket: instrumenter og hvad der ellers behøvedes ved en foreløbig forbinding, før de sårede blev sendt afsted til Sedan, efterhånden som man fik skaffet vogne til veje.

Her var kun et par underlæger til stede.

Og det var især kantinesoldaterne, der viste mod og konduite ved det stille, beskedne, farlige arbejde.

De listede om med genferkorset på kasketten og om armen på den grå lærredskittel; krøb afsted på knæ og på alle fire for at

nå de steder, hvor der lå sårede – og når de så kom hen til de faldne soldater blev deres hverv endnu vanskeligere, for mange var bevidstløse, og det var ikke altid let at skelne besvimede fra døde.

Nogle lå på ansigtet med munden i en blodpøl andre lå i dynge med ben og arme sammenkrympede knuste lemmer, afrevne underliv.

Med forsigtighed blev de da vendt og drejet, – de der endnu var i live, blev omhyggeligt samlet op, og blev vasket så godt det lod sig gøre.

Hver kantinesoldat havde en feltflaske med vand, som de var varsomme med.

Og ofte kunne man se dem ligge på knæ i flere minutter for at se, om den hårdt sårede åbnede øjnene, gav livstegn.

Omtrent halvtreds meter borte fik Maurice øje på en, der stod over en lille soldat, fra hvis arm blodet langsomt dryppede.

Det var en forblødning, som manden med genferkorset fik standset ved at komprimere åren.

Derpå kom transporten hen til lazarettet, og det var et drøjt stykke arbejde: de støttede dem, der kunne stå på benene, bar de andre i deres arme som små børn eller også overskrævs på ryggen med armene om halsen; undertiden måtte de være to om byrden, – lavede et sæde for den sårede med hænderne.

Foruden de reglementerede bårer havde de mange snilde opfindelser: geværer, som de bandt sammen med tornysterremme osv.

Og over alt på den flade mark, der gennemfuredes af granaterne, så man dem, isolerede eller i grupper, slæbe afsted med deres byrder, med bøjet hoved, følende sig for med

fødderne, stadig arbejdende heltemodigt og stille med beundringsværdig tålmodighed og aldrig svigtende tapperhed.

Derhenne gik en lille, spinkel fyr med en stor, svær sergent, der hang om halsen på ham med begge benene knust, – Maurice syntes, han lignede en lille myre, som slæber afsted med et stort korn; med ét så han dem vælte om midt i en granateksplosion.

Da røgen var trukket bort, lå sergenten uden nye sår, mens den lille kantinesoldat var dræbt.

Og så kom en ny myre krybende, – snusede til sin døde kammerat, og gav sig derpå i færd med at bære den sårede videre.

Nu vendte Maurice sig til Lapoulle:

"Hvis du synes, de har det nemt, kan du jo byde dem en håndsrækning, – den tager de vist gerne imod."

Imidlertid tordnede batterierne ved St. Menges med fornyet kraft, granaterne regnede ned over marken og kaptajn Beaudoin, der stadig spadserede frem og tilbage foran sit kompagni, gik omsider hen til obersten.

Det var synd og skam at udpine folkene på den måde, at lade disse ligge her uden at gøre spor af nytte i timevis.

"Jeg har ingen ordre til at rykke frem!" lød det roligt fra obersten.

Atter galoperede general Douay forbi med sin stab.

Han havde mødt general Wimpffen, der havde bedt ham endelig holde stand, hvilket han havde troet, han kunne love, hvis Illyhøjden til højre blev forsvaret, men også kun på den betingelse.

Hvis fjenden tog stillingen på Illy, kunne han ikke svare for noget; slaget ville være uigenkaldelig tabt.

General Wimpffen erklærede, at tropperne af 1. korps straks skulle besætte Illyhøjden, og et øjeblik efter sås virkelig et regiment zouaver deroppe, så at general Douay følte sig beroliget og samtykkede i at sende divisionen Dumont til undsætning for 12. korps, der befandt sig i en meget betrængt stilling.

Men et kvarter senere, da han kom tilbage for at se om venstre fløj var solid, brød han ud i vrede ved at se, at Illyhøjen var rømmet; ikke en zouav var at øjne – de havde forladt plateauet, som den voldsomme ild fra batterierne ved Fleigneux havde gjort uholdbart.

Fortvivlet og med overbevisning om et nederlag red han hurtigst muligt over mod højre fløj, hvor han mødte divisionen Dumont i vild flugt, tillige med resterne af 1. korps.

Efter sin første bevægelse tilbage, havde dette ikke kunnet generobre sine stillinger fra om morgenen, – Daigny var nu besat af fjendens 12. korps og Givonne af den prøjsiske garde; altså var 1. korps nødt til at rykke mod Garenneskoven under en uophørlig ild fra de batterier, fjenden havde kørt op på alle højderne fra den ene ende af dalen til den anden.

Den frygtelige ring af ild og jern snævredes stadig ind, en del af garden marcherede mod Illy fra øst til vest, mens 5. korps, under dækning af 12. korps, der besatte St. Menges, gik fra vest til øst over Fleigneux, og stadig rykkede deres batterier længere frem med den største dumdristighed og så overbeviste om de franske troppers uvidenhed og uduelighed, at de ikke en gang ventede på infanteriet for at støtte artilleriet.

Klokken var tolv, hele synskredsen stod i røg og damp; – fra alle sider tordnede og lynede det ned over 1. og 7. korps.

Mens fjendens artilleri således lavede sig til et sidste afgørende angreb på højen, besluttede general Douay at gøre et fortvivlet forsøg på at indtage denne vigtige stilling.

Han gav sine ordrer; fo'r selv ind mellem den flygtende division Dumont og det lykkedes ham at danne en kolonne, som han straks kastede op mod plateauet. I nogle minutter holdt den sig brav, men kuglerne susede så tæt, en sådan stormvind af granater fejede hen over den flade mark, uden et træ, uden en lavning, at folkene blev grebet af rædsel, og rulledes tilbage som halmstrå af en hvirvelvind.

Men generalen ville endnu ikke opgive ævred, han lod nye tropper rykke frem.

En stafet fo'r i galop forbi og råbte med høj røst en ordre til oberst Vineuil, der øjeblikkelig rettede sig i stigbøjlerne med strålende øjne, svingede sablen over sit hoved og pegede op mod Illy, idet han råbte:

"Se så børn, – nu kommer endelig turen til os! Frem, frem, derop – afsted!"

106. satte sig i bevægelse. Kompagniet Beaudoin kom først på benene.

Folkene spøgte, klagede over, at de havde fået mug i benene, var stive af at ligge så længe på jorden.

Men de havde ikke gjort mange skridt frem, for de måtte kaste sig bag en dækning, så voldsom var ilden.

Og så gik det videre fort – med krum ryg.

"Pas nu godt på, lille ven," sagde Jean til Maurice, "dette er alvor, ... stik ikke næsen frem, hvis du ellers vil redde den! Og

tag benene til dig, ellers kunne du nemt komme galt afsted! Den, der slipper helskindet ud af dette her, er en pokkers karl, at du ved det!"

I larmen og spektaklet kunne Maurice kun dårligt høre vennens opmuntrende ord.

Han vidste ikke rigtig, om han var bange, men fo'r afsted, revet med af de andre, tænkte kun på at få ende på det. Han følte sig i den grad som en dråbe i en fremrullende bølge, at han blev grebet af rædsel, da der gjordes en instinktmæssig tilbagegående bevægelse ved enden af dækningen.

Det var selvopholdelsesdriften, der nu fik overmagt hos ham, som hos kammeraterne.

Flere af folkene gjorde helt omkring, ville flygte, da obersten fo'r til.

"Børn, børn! Gør mig ikke den sorg og skam! Opfør jer ikke som en flok feje hunde! ... Husk på at 106. har endnu aldrig svigtet sin fane!"

Og han drev sin hest frem, spærrede vejen for flygtningene, fandt et ord til hver og én, talte om Frankrig med en stemme der skjalv under de frembrydende tårer.

Løjtnant Rochas blev så bevæget, at han kom i ubændigt raseri, løftede sin sabel og pryglede løs med den flade klinge.

"Så skulle da pokker komme efter sådanne feje slubberter! Jeg skal hjælpe jer derop, kan I tro! Vil I se, I kan lystre og det straks, eller I skal få mine støvlehæle at smage!"

Men obersten kunne ikke tåle at se folkene blive drevet i ilden på den måde.

"Nej, nej, løjtnant, – de kommer nok med det gode ... Ikke sandt, børn, I vil ikke lade jeres gamle onkel i stikken, når det

gælder Frankrigs ære, – I lader mig ikke ride alene mod prøjserne, – vel! – frem, – frem, – til sejr!"

Og så satte han af i fuldt firspring, – alle fulgte, så faderligt var den gamle tapre mands tonefald, – her måtte man frem, – ellers var man jo en kæltring!

Han var forresten den eneste, der på sin høje hest red lige ind over den flade mark; folkene spredte sig, løb frem og søgte dækning i hver en ujævnhed i terrænet, der hævede sig; vel en fem-seks hundrede meter måtte de løbe gennem roemarker og stubmarker, indtil de kom til selve Illyhøjen. I stedet for det korrekte, klassiske angreb i sluttet række, – som på manøvrerne, – så man her kun runde rygge, – soldater enkeltvis eller i små grupper, krybende, springende som insekter, der ilede frem mod bakkekammen.

Fra de fjendtlige batterier måtte man have fået øje på dem, for granaterne regnede ned, pløjede terrænet op, sprang uophørligt, så deres dundrende knald overdøvede enhver anden støj.

Fem mand faldt, en løjtnant blev skudt midt over. Maurice og Jean havde til alt held fundet dækning bag en hæk, hvor de galoperede afsted i ly for kuglerne. Alligevel faldt en af kammeraterne lige for benene af dem, så de måtte sparke til ham for at komme videre. Men de døde taltes ikke længere, der var for mange. De var nu omringede af hele valpladsens rædsel; her så de en såret soldat, der under forfærdelige hyl holdt fast på indvoldene, som væltede frem, – her slæbte en hest sig frem, – bagbenene var knust af en granat; – al denne dødskval gjorde i dette øjeblik ingen virkning på dem; – de pintes kun af den

frygtelige hede i middagssolen, der brændte dem på ryggen, så det formelig sved.

"Å, hvor jeg tørster!" stønnede Maurice. "Jeg synes, jeg har ild i halsen. Mærker du ikke den afskyelige svedne lugt?"

Jean rystede på hovedet.

"Sådan lugtede det også ved Solferino. Det er sagtens krigen, som har den lugt ... Vent lidt, – jeg har endnu lidt brændevin, lad os tage en slurk."

Og de stod stille bagved hækken, men i stedet for at slukke deres tørst, øgede brændevinen kun den svidende fornemmelse, de havde i halsen. Det var utåleligt med den svedne smag!

Desuden var de aldeles ødelagte af sult, de havde lyst til at spise en bid af det brød, Maurice havde puttet i sit tornyster, men kunne det også lade sig gøre her?

Langs hækken kom stadig nye tropper, der drev dem fremad. Endelig kom de til sidste skråning, – de var nu nået til selve plateauet ved foden af det gamle krucifiks, der stod mosgroet og vejrbidt mellem to tynde lindetræer.

"Hurra! så vidt kom vi da!" råbte Jean, "nu gælder det bare om at holde stand og blive!"

Han havde ret. Stillingen var egentlig ikke videre behagelig, som Lapoulle med ynkelig stemme bemærkede til stor moro for hele kompagniet. Alle lagde sig nu ned mellem stubbene, og alligevel faldt tre mand straks, thi over dem faldt en sand tordenbyge af projektiler fra St. Menges, Fleigneux og Givonne; jorden formelig røg omkring dem.

Det var tydeligt, at de ikke ret længe kunne holde denne stilling, hvis artilleriet ikke meget snart kom til og støttede

tropperne i dette mere end dristige foretagende. General Douay havde nok givet befaling til at to af reserveartilleriets batterier skulle køres op, og hvert minut vendte folkene hovedet for at se om undsætningen ikke kom.

"Dette er latterligt, uforskammet!" gentog kaptajn Beaudoin, der atter marcherede hastigt og nervøst frem og tilbage foran sine folk. "Ligner det noget at jage et regiment op i en sådan stilling uden straks at støtte det!"

Så fik han øje på en lavning i terrænet til venstre i og han henvendte sig til Rochas:

"Hør engang, løjtnant, mon kompagniet ikke var dækket derhenne?"

Rochas stod ubevægelig på sin post. Han trak på skulderen:

"Å, hr. Kaptajn, her eller der, det er hip som hap! ... Det er vist bedst at holde sig så rolig som muligt!"

Nu var det forbi med kaptajnens tålmodighed, han, der ellers var så afmålt i sine udtryk, fo'r op.

"Så skulle da satan tage dem alle sammen! På den måde slipper jo ikke én af os levende herfra! Er det meningen, at vi skal skydes ned heroppe?"

Og han fo'r omkring, ville selv finde en bedre stilling for kompagniet. Men han havde næppe gjort ti skridt, før han pludselig blev borte i en eksplosion, – han havde fået højre ben såret af en granatstump, nu lå han på ryggen og udstødte et kort, skingrende skrig.

"Selvfølgelig!" mumlede Rochas, "det nytter aldeles ikke at have så fandens travlt! Hvad man skal have, – det får man!"

Folkene så, at deres kaptajn var såret, og de lettede på sig for at komme hen til ham; og da han højt råbte, at de skulle bringe

ham bort, løb Jean, fulgt af Maurice, hen til ham.

"Å, mine venner, forlad mig ikke, lad mig ikke ligge her! Bær mig til lazarettet!"

"Ja, hr. kaptajn, det er lettere sagt end gjort ... men prøve kan vi allenfals nok ..."

De overlagde allerede med hinanden, hvordan sagen bedst kunne gribes an, da de bag ved den hæk, der før dækkede dem selv, fik øje på to kantinesoldater, der ventede på arbejde.

Disse vinkede de så kraftigt til, at de vovede sig frem. Hvis de blot uden uheld kunne nå lazarettet, var alting godt.

Men vejen var lang, og kuglerne faldt tæt.

Da de to kantinesoldater foreløbig havde lagt en stram forbinding om kaptajnens ben, og nu bar ham bort mellem sig, meldte de oberst Vineuil, som havde hørt, hvad der var sket. Han havde kendt Beaudoin fra barn, holdt af ham og viste sig meget bevæget.

"Mod, mit stakkels barn! ... Det er ingenting af betydning ... vi skal snart få Dem på benene igen, vær ganske rolig! ..."

Kaptajnen slog ud med hånden, var med et blevet rolig og overlegen.

"Nej, nej, hr. oberst! Jeg er færdig – og det er det bedste! Det værste er dog at vente i timevis på det uundgåelige!"

De bar ham bort, kom godt frem langs hækken; og da obersten så dem forsvinde bag en trægruppe, hvor lazarettet befandt sig, drog han et lettet suk.

"Men, hr. oberst, De er jo også såret!" udbrød Maurice nu ved at se sin chefs venstre støvle dækket med blod. Hælen var revet bort og et stykke af skaftet var trængt ind i kødet.

Obersten bøjede sig roligt lidt til siden, så et øjeblik på sin fod, der vist måtte være tung som bly og yderst smertefuld.

"Ja, javist så!" mumlede han, "det fik jeg for lidt siden. Det gør ingenting ... jeg kan da endnu holde mig i sadlen ..."

Og mens han atter red hen til sin plads i spidsen for regimentet tilføjede han:

"Når man bare kan sidde på hesten, går det nok!"

Endelig kom de to batterier reserveartilleri til stor beroligelse for soldaterne; de havde en fornemmelse af, at kanonerne var volde, – frelsen, – den torden, der skulle bringe fjendens batterier til tavshed.

Og det så prægtigt ud, da batterierne korrekt kørte frem i slagorden: hver pjece fulgt af sin ammunitionsvogn, med trænkonstablerne på forspandet, holdende håndhestene ved tøjlen, konstablerne siddende på lavetkassen og underofficererne på deres reglementerede pladser. Man skulle tro, de var til parade, så nøjagtigt holdt de deres afstand, mens de fo'r frem i fuldt firspring gennem stubmarkerne, der dundrede under de tunge vognes fremrullen.

Maurice der atter havde lagt sig i sin plovfure, så op og vendte sig begejstret om til Jean:

"Se, du, se den der til venstre, det er Honorés, jeg kender hans mandskab."

Jean trykkede ham hastigt ned igen:

"Vil du se, du lader være med at stikke hovedet frem!"

Men de fulgte begge to ivrigt batteriets manøvrer, deres hjerter bankede stærkt ved synet af betjeningsmandskabets rolige og modige holdning, der måske skulle bringe dem sejer.

Pludselig standsede batteriet på en nøgen bakkekam til venstre og på et øjeblik var konstablerne nede af lavetkasserne – prodsede af, – mens trænkonstablerne lod pjecen stå i stilling, gjorde omkring med hestene, og holdt an en snes meter bagved med ansigtet mod fjenden. Seks kanoner var allerede opstillet med hele mellemrum, ordnet i tre afdelinger, kommanderede af løjtnanter under en kaptajn, hvis magre, høje skikkelse på en uheldig måde markerede plateauet.

Nu hørte de kaptajnen råbe efter hastigt at have anstillet sine beregninger:

"Opsatsen 2000 meter!"

Målet var det prøjsiske batteri til venstre for Fleigneux, bag ved kratskoven; det, hvis ild gjorde stillingen på højen uholdbar.

"Ser du," forklarede Maurice Jean, "Honorés kanoner er i den midterste afdeling. Nu taler han med Louis, – du husker ham nok, – vi drak et glas med ham i Vouziers? ... Og den høje trænkonstabel der til venstre, – han, der sidder så strunk på den dejlige fuksrøde hest, – det er Adolphe ..."

Kanonen med de seks konstabler og underofficeren, længere borte forstillingen med sine fire heste og to trænkonstabler, så ammunitionsvognen med seks heste og tre trænkonstabler, fouragevognen, essen, hele denne lange hale af mandskab, heste og materiel strakte sig over en lige linje omtrent hundrede meter bagud; foruden reservemandskabet, reserveammunitionsvogn, heste og folk, der var bestemt til at udfylde huller og som ventede lidt til højre for ikke uden nytte at udsættes for den fjendtlige ild.

Men nu var Honoré i færd med at lade sin kanon. To konstabler kom allerede med kardusen og projektilet fra

ammunitionsvognen som en underofficer og fyrværkeren passede på, og straks satte to andre konstabler kardusen omhyggeligt ind ved hjælp af sætteren, ligeledes granaten, hvis knaster skurede mod riffelgangene. Hurtig lagdes krudtet blot ved et stik af rømmenålen, fængrøret sattes i fænghullet.

Honoré lå hen over svansen, – han ville selv sigte og manøvrerede med stilleskruen for at finde elevationen, idet han med en lille, hastig håndbevægelse bagud angav retningen til en konstabel, der ved hjælp af en løftestang drejede kanonen til venstre eller til højre.

"Godt!" sagde Honoré og rejste sig.

Kaptajnen kom nu og bøjede sin høje skikkelse for at se opsatsen efter.

Ved hver pjece stod en konstabel med en aftrækkersnor i hånden, parat til at fyre, når ordren blev givet.

Endelig lød kommandoen:

"Første kanon, fyr! ... Anden kanon fyr!"

De 6 skud gik af; kanonerne rekylerede, blev bragt frem igen, mens underofficererne konstaterede, at skuddene var alt for korte.

Der rettedes på opsatsen, manøvren begyndte igen; og denne langsomme nøjagtighed, dette mekaniske arbejde, der udfordrede koldblodighed, holdt folkene oppe og samlede dem om kanonen, for hvis skyld de alle var til.

Fra 106. regiment lød bifaldsråb, da de første skud blev løsnet. Så skulle de dog endelig få lukket munden på disse prøjsere! Men der blev almindelig skuffelse ved at se, at ingen af granaterne nåede målet; de fleste sprang i luften, før de kom til kratskoven, hvor fjendens batteri skjulte sig.

"Honoré siger, at hans pjece er den allerbedste, å, han elsker den ... der er ikke mage til den," vedblev Maurice. "Se bare, hvor han våger over den, hvor han lader dem tørre den af, for at den ikke skal blive alt for varm!"

Han spøgte med Jean, de var begge i godt humør ved synet af artilleristernes smukke holdning.

Men de tyske batterier havde hurtigt indskudt sig: nu faldt skuddene med en sådan nøjagtighed, at granaterne traf de franske kanoner, mens disse trods alle anstrengelser ikke nåede langt nok.

En af Honorés konstabler blev dræbt. Liget blev skubbet til side og manøvren vedblev med samme præcision som før.

Fra alle sider faldt projektilerne og alligevel lod mandskabet sig ikke forstyrre. Kardus og granat sattes ind, der rettedes på opsatsen, skuddet faldt, kanonen bragtes atter frem, det mekaniske arbejde optog folkene, så at de hverken så eller hørte, hvad der foregik omkring dem.

Men mest af alt forbavsede dog trænkonstablerne Maurice.

De sad som støtter en snes meter bag pjecen og gjorde front mod fjenden.

Der var den bredskuldrede Adolphe med den lyse knebelsbart tværs over det røde ansigt.

Uden at blinke så han den ene granat komme flyvende efter den anden, – og intet havde han, der kunne lede tankerne i en anden retning.

Betjeningsmandskabet, som havde travlt med kanonen, var hele tiden beskæftiget, mens de andre måtte sidde stille og vente på døden uden at kunne røre en finger.

En mand fik hovedet revet af, to heste faldt, og fjendens morderiske ild sagtnedes ikke; hele batteriet måtte snart blive ødelagt, hvis man ikke tog en anden stilling.

Kaptajnen tog en rask beslutning.

"Prods på!" lød ordren.

Og den farefulde manøvre udførtes med en lynende fart.

Trænkonstablerne gjorde omkring, prodsede på, men ved denne bevægelse frembød de en udstrakt front, hvilket fjenden straks benyttede sig af til at fordoble ilden.

Tre mand til faldt.

I skarpt trav beskrev batteriet en cirkellinje og opstilledes så en halvhundrede meter længere til højre på den anden side af 106. regiment.

Kanonerne prodsedes af, trænkonstablerne gjorde atter front mod fjenden og skydningen vedblev med en sådan voldsomhed, at jorden dundrede og rystede under batterierne.

Nu udstødte Maurice et svagt skrig. Fra de prøjsiske batterier faldt en granat lige ned på Honorés kanon.

De så ham styrte frem, føle på såret, – et helt stykke af bronzemundingen var skudt bort.

Men den kunne endnu lades, manøvren begyndte igen, efter at de havde befriet hjulet for liget af en konstabel, hvis blod havde oversprøjtet kanonen.

"Nej, det var ikke lille Louis, der faldt!" tænkte Maurice, "der står han jo og sigter, – men han må da være såret, for han bruger venstre hånd … å, ja,– lille Louis, han kom så godt ud af det med kammeraten, Adolphe, men han måtte også altid lystre den store, blonde fyr …"

Jean havde i nogen tid holdt sig tavs; nu afbrød han vennen med et angstfuldt udråb:

"De kan aldrig holde dette ud! – Det går alt sammen ad helvede til!"

På mindre end fem minutter havde fjendens skydning gjort den nye stilling lige så umulig som den anden.

En granat knuste en pjece og dræbte en løjtnant og to mand.

Ikke et skud var spildt, projektilerne faldt med en beundringsværdig nøjagtighed, – hvis de franske batterier blev i denne stilling ville der snart hverken være en mand eller en kanon tilbage. Alt knustes og fejedes bort.

Og for anden gang kommanderede den høje kaptajn: "Prods på!"

Manøvren gjordes om igen. Trænkonstablerne gjorde omkring, konstablerne prodsede kanonerne på, men denne gang traf en granatstump lille Louis i halsen, så at han faldt hen over svansen, og da forspandet i det samme øjeblik red frem og præsenterede flanken, sprang en ny granat; Adolphe styrtede hovedkulds af hesten med knust brystkasse og udstrakte arme.

I en sidste trækning klamrede han sig om Louis; de blev sammen i døden, som de havde været sammen i livet!

Trods det svære tab af mennesker og heste, trods den uorden, fjendens rasende ild frembragte i rækkerne, kørte batteriet lidt længere op ad skråningen, og blev stillet op kun nogle meter fra det sted, hvor Maurice og Jean lå.

For tredje gang prodsedes af, for tredje gang åbnedes ilden med uovervindeligt heltemod.

"Dette er som dommedag!" sagde Maurice, hvis stemme overdøvedes af den tordnende larm.

Og det så ud, som om himmel og jord stod i ét!

Støv og sten hvirvledes op af granaterne, en tyk røg skjulte solen.

Midt i den øresønderrivende støj stod hestene med ludende hoved, aldeles lamslåede.

Over alt sås kaptajnens alt for høje skikkelse; nu blev han revet midt over, – faldt til jorden som en knækket flagstang.

Men alligevel vedblev manøvren rundt om Honorés pjece, uden hastværk vedblev det taktfaste, nøjagtige arbejde.

Trods sine distinktioner måtte han selv gøre tjeneste som konstabel, for der var kun tre tilbage.

Han sigtede, trak af, mens de andre gik til ammunitionsvognen, ladede, manøvrerede med sætteren.

Reservemandskabet var kaldt til for at stoppe de huller, fjendens ild havde gjort blandt betjeningsmandskabet, og indtil de kom, måtte de se at hjælpe sig, som de bedst kunne.

Det ærgerlige var, at projektilerne stadig ikke nåede målet, – de fleste sprang i luften uden at gøre stor skade, mens den fjendtlige ild var så ødelæggende.

Og pludselig hørte Maurice Honoré udstøde en ed, – – så – nu var alt forbi, – der blev pjecens højre hjul knust! Med fortvivlede miner, med tårer i øjnene fo'r han til, forsøgte at støtte kanonen ved at omklamre mundingen, der sænkede sig mod jorden.

Så skulle pokker stå i det! Den bedste af dem alle! Den eneste, som dog havde sendt et par granater derover! Han fattede en rask beslutning, ville på stedet, her under fjendens ild, sætte et nyt hjul på. Og den allerfarligste manøvre lykkedes, – han hentede selv i en batterivogn reservehjulet, og da der

netop nu kom nyt mandskab til, fik han sin elskede kanon på benene igen.

Men det varede ikke længe med den glæde, – atter blev batteriet demonteret.

Nu kunne man ikke drive unyttigt heltemod videre; der gaves ordre til øjeblikkeligt tilbagetog.

"Hurtigt, kammerater!" råbte Honoré, "lad os i det mindste få den med os! De skal ikke have den!"

Det var hans eneste tanke! Han ville redde sin kanon, som man redder sin fane.

Og han havde ikke talt ud, da han blev slået ned; – fik den højre arm revet af, hele den ene side af brystkassen knust.

Han faldt henover kanonen, blev liggende der som på en paradeseng med løftet hoved og det smukke, harmfulde ansigt vendt mod fjenden.

Ud af den sønderrevne uniform gled et brev, han i døden knugede i hånden, og som plettedes af blodet, der dryppede ned over det.

Den eneste løjtnant, der var tilbage, kommanderede nu:

"Prods på!"

En ammunitionsvogn var sprængt; forspandet for en anden sattes nu for en pjece, hvis heste var dræbt.

Og for sidste gang gjorde trænkonstablerne omkring, de fire kanoner prodsedes på, hestene galoperede afsted og standsede først et par tusinde meter borte bag de første træer i Garonneskoven.

Maurice havde været vidne til Honorés død.

Med skælvende stemme gentog han:

"Stakkels fyr ... å ... stakkels fyr!"

Sorgen over fætteren øgede den svidende, brændende følelse, der pinte ham.

Dyret i ham oprørtes, han kunne ikke mere, han var ved at dø af sult.

Det flimrede for hans øjne, han glemte den fare, der truede ham og kammeraterne, siden batteriet havde måttet trække sig tilbage; for nu kunne fjenden hvert øjeblik angribe plateauet med betydelig styrke.

"Hør, du," sagde han til Jean, "jeg må have noget at spise. Det er mig det samme, om jeg bliver skudt, – men spise må jeg, og det straks!"

Han havde lukket sit tornyster op, tog fat på brødet med rystende hænder og gav sig til at bide i det med en grådig mine. Kuglerne peb ham om ørene, granaterne sprang i nogle meters afstand, – men han bekymrede sig om ingenting, – nu måtte han frem for alt have sin sult stillet,

"Jean, vil du have en bid med?"

Denne så på ham med en underlig forstyrret mine, han var lige så forpint som den anden.

"Ja, giv mig noget! Jeg kan ikke mere, dette er for galt!"

De delte brødet, spiste hver en krumme op, uden at bryde sig om andet, og først da de var færdige, fik de øje på deres oberst, siddende på den høje hest, med den blodige støvle.

Fra alle sider trængtes regimentet hårdt.

Allerede havde flere kompagnier taget flugten, og nu måtte de følge strømmen; obersten løftede sin sabel og med tårefyldte øjne gav han sin ordre:

"Kom så, børn! I Guds navn! Vorherre har ikke villet have os denne gang!"

Grupper af flygtninge samledes om ham, – og forsvandt snart i en lavning af terrænet.

Uden at vide hvordan, befandt Jean og Maurice sig igen bag hækken tillige med resten af kompagniet. Omtrent 40 mand var kommanderet tilbage her af løjtnant Rochas; de havde fanen med sig. Sekondløjtnanten havde rullet den om stangen for om muligt at redde den. Først løb de afsted langs hækken, så kastede de sig ind mellem noget kratskov på skråningen, hvor Rochas lod dem begynde på skydningen. Her kunne folkene stå, spredte og dækkede af træerne; så meget mere som en stor kavaleribevægelse fandt sted til højre og der rykkede flere regimenter infanteri frem for at støtte den.

Maurice forstod nu helt den omgående bevægelse, fjenden havde gjort, – han begreb, at ringen snævredes ind fra alle sider. Om morgenen havde han set prøjserne komme ud af passet ved St. Albert, rykke frem over St. Menges og Fleigneux, nu hørte han gardens kanoner tordne bag Garonneskoven, og han bemærkede andre prøjsiske uniformer, der kom fra Givonnedalen. Om ganske kort tid var den franske hær omringet af en levende mur. Garden forenede sig med 5. korps, støttet af et ildspyende artilleribælte rundt om på alle højderne. Og det måtte sagtens være for at gøre en sidste fortvivlet anstrengelse, for at prøve, om man ikke kunne bryde kæden, at divisionen Marguerite samlede sig i en lavning og lavede sig til at rykke frem; men det var et håbløst angreb; – de gik i døden alene for Frankrigs ære.

Og Maurice, der tænkte på Prosper, var også vidne til dette forfærdelige skuespil.

Fra den tidlige morgen havde Prosper redet frem og i marcher og kontramarcher fra den ene ende af Illyplateauet til den anden.

Ved daggry var eskadronen blevet vækket, uden trompetsignal; og da de lavede kaffe, havde de hængt store rytterkapper over bålene for ikke at vække fjendens opmærksomhed. Så havde de intet mere fået at vide; de havde hørt kanonaden, havde set røgen og fjerne infanteribevægelser; men anede intet om slaget, om dets vigtighed, dets udfald, for generalerne lod dem forblive i den fuldstændigste uvirksomhed.

Prosper var ved at falde i søvn. Det, der pinte ham mest, var de urolige nætter, trætheden af ustandselig at være til hest og ingen ro at kunne få. Han bildte sig ind, at han lå og sov, – snart på den bare jord, snart i en blød seng med rene lagener og varme tæpper. Nu og da faldt han virkelig i søvn vugget af hestens bevægelse; flere af kammeraterne faldt af; de var så trætte, at end ikke signalerne formåede at vække dem, man måtte ruske i dem, sparke til dem for at få dem bragt til bevidsthed.

"Men hvad er det dog for en mani? Hvad skal vi dog jages om med på den måde, uden rast eller ro?" gentog Prosper for at ryste den uimodståelige døsighed af sig.

Nu havde kanonerne lydt siden klokken 6. To af hans kammerater var blevet dræbt af en granat lige ved siden af ham, og lidt længere henne havde tre andre fået deres bekomst af kugler, – ingen vidste hvorfra.

Dette paraderidt over valpladsen var rent ud utåleligt, farligt og unyttigt.

Omsider, ved ettiden, forstod han, at divisionen lavede sig til at gå på for alvor – at dø en ærefuld død.

I en lavning, lidt ovenfor Illyhøjen til venstre for vejen, samledes hele Marguerites division, tre regimenter afrikanske, et regiment franske jægere og et husarregiment.

Signalet lød: "Sid af!" og nu hørtes officerernes kommando:

"Gjord efter! Se til oppakningen!"

Prosper stod af, strakte sig, klappede Zéphir på halsen. Stakkels dyr! Det var lige så udmattet og forstyrret som dets herre, ked og led af det liv, de havde ført i den sidste tid. Desuden var oppakningen tung: tøjet i sadeltaskerne og kappen rullet sammen ovenpå, blusen, benklæderne, staldrekvisitter bagved sadlen og så foderposen, for ikke at tale om bukkeskind, feltflaske, spisebakke. Rytterens hjerte strømmede over af medlidenhed med hesten, mens han strammede gjorden og så efter, om alting var i orden.

Det var et drøjt øjeblik! Prosper var ikke mere kujon end andre, men han var få tør i munden, at han måtte tænde sig en cigaret. Når det går løs, kan enhver sige sig selv: "Denne gang kan turen komme til dig!"

Dette varede vel en 5-6 minutter; det hed sig, at general Marguerite selv var redet lidt i forvejen for at rekognoscere terrænet.

Folkene ventede.

De 5 regimenter dannede 3 kolonner, hver bestående af 7 eskadroner, – kanonføde nok!

Med et lød trompeterne:

"Sid op!"

Og et øjeblik efter:

"Sabel ud!"

Obersterne galoperede på plads, – hver 30 meter foran sit regiment. Ritmestrene var på deres post i spidsen for deres folk. Og atter ventede de i dødsstilhed. Ikke en lyd, ikke et åndedrag under den stegende sol. Deres hjerter bankede. Endnu en ordre, – den sidste, og så ville hele den ubevægelige masse fare frem i firspring.

Men på bakkekammen viste sig i dette øjeblik en officer, – han måtte være hårdt såret, for to mand understøttede ham.

Først kunne de ikke se, hvem det var. Da lød en dump mumlen i rækkerne efterfulgt af et rasende jammerskrig: det var generalen, – Marguerite, – dødeligt såret af en kugle, som var gået gennem begge kinderne. Han kunne ikke tale, men svingede med armen, pegede over mod fjenden.

Larmen steg.

"Vor general! ... Lad os hævne ham! Hævn!"

Nu løftede den forreste oberst sablen og råbte med tordenstemme:

"Fremad!"

Signalerne lød. Massen satte sig i bevægelse: først i trav.

Prosper befandt sig i første række, helt ude i højre fløj. Faren er altid størst i centrum, hvor fjendens ild uvilkårligt koncentrerer sig.

Da de var kommet op på højen og red ned ad den anden skråning mod den flade slette, så han ganske tydeligt et tusind meter borte fjendens karreer, som de kastedes imod. Forresten følte han sig let til mode, som om han fløj afsted i en drøm, var underlig tom i hovedet, ude af stand til at forme en tanke.

Efterhånden forandredes tempoet, de fo'r frem i galop, mens de afrikanske jægere på arabermanér udstødte vilde skrig, der opflammede hestene. Snart var det som en flok djævle, hvis skrål ledsagedes af kuglernes piben, granaternes knald, våbnenes og oppakningens klirren; jorden dundrede under hovslaget og mod himlen steg en stram lugt af sveden uld og menneskers og hestes sved.

Fem hundrede meter længere fremme blev Prosper kastet af i et voldsomt chok, der rev alting med. Han greb Zéphir ved manken for atter at komme i sadlen. Midten veg, – fløjene gjorde omkring, trak sig tilbage, for igen at fare frem.

Første eskadron kastedes tilbage, – men det var kun, hvad man kunne vente. Faldne heste spærrede vejen, nogle lå døde på stedet, andre fægtede rundt i luften med benene i dødskamp; hist og her løb ryttere afsted, så hurtigt de kunne, for at få fat på en hest. Døde kroppe lå allerede strøet rundt på sletten, mange herreløse heste vedblev at galopere og søgte af sig selv tilbage til deres plads i rækkerne, som om de droges frem af krudtet. Angrebet gentoges, – anden eskadron rykkede frem med stigende raseri; folkene lå ud over manken med sablen løftet, rede til at hugge løs.

Atter kom de et par hundrede meter frem midt i en øredøvende larm; men igen veg midten, ryttere og heste styrtede, standsede fremrykningen i et usigeligt virvar af lig og faldne. Og anden eskadron blev mejet ned som første.

Ved tredje charge var Prosper kommet ind mellem de franske jægere. Regimenterne blandedes sammen, nu var det hele som en umådelig bølge, der væltede frem for at rive med sig alt, hvad den mødte.

Prosper gav hesten tøjlen, den modige Zéphir fo'r frem, den havde fået et sår i øret og var aldeles vild. De var nu i midten, rundt om stejlede dyrene, styrtede til jorden med rytterne, mens andre blev dræbt uden at blive kastet af, og af hestene blev båret imod fjenden med døde, stirrende øjne.

Og bagved de to hundrede meter, man igen kom frem, sås jorden overstrøet med døde og døende. Nogle lå med hovedet boret ned i stubbene, andre på ryggen med store forskræmte øjne mod den klare sol.

Her lå en stor sort officershest med oprevet bug, den prøvede forgæves at komme op, dens forben var viklet ind i tarmene.

Under den frygtelige ild fra fjenden gjorde fløjene igen omkring, trak sig tilbage, for atter at galopere fremad i rasende fart.

Endelig var det 4. eskadrons tur, – den stødte sammen med fjenden. Prosper huggede løs på pikkelhuerne og på de mørke uniformer, der i en rød tåge viste sig for ham. Blodet flød, han lagde mærke til at Zéphir var ganske blodig om mulen, troede nok, at han havde bidt de prøjsiske soldater.

Larmen var nu så heftig, at han ikke kunne høre sin egen stemme, skønt han skrålede af alle kræfter, var aldeles hæs. Men bag ved første række var der en anden og så igen andre, – tætte og mørke stod de hen ad sletten.

Her var mod og tapperhed til ingen nytte, disse tykke masser var som højt græs, hvor folk og heste forsvandt, tilintetgjordes. Ilden var så heftig og på så nært hold, at der gik ild i uniformerne. Alt faldt for fode mellem bajonetterne; brystkasser gennemboredes, hjerneskaller knustes; to tredjedele af regimenternes styrke blev på pladsen; og af dette

pragtfulde angreb blev intet tilbage uden mindet om det franske kavaleris vanvittige heltemod.

Og pludselig styrtede Zéphir, den havde fået en kugle lige i bringen og lå nu over Prospers højre ben; rytteren tabte bevidstheden, så voldsom var den smerte, det tunge fald voldte ham.

Maurice og Jean havde med uhyre spænding fulgt eskadronernes heltemodige angreb. Nu brød de ud!

"Så skulde da fanden stå i det! Hvad hjælper det at være tapper her!"

Og de vedblev at skyde deres geværer af, sammenkrøbne bag ved en lille høj, hvor de lå dækkede. Rochas havde også fået fat i et gevær og skød på fjenden af hjertens lyst. Men stillingen på Illyplateauet var uigenkaldelig tabt, de prøjsiske tropper rykkede frem alle vegne fra. Klokken kunne omtrent være henved to, fjendens armékorps forenede sig, – 5. korps stødte til garden, – de franske tropper var omringede!

Nu styrtede Jean om.

"Der fik jeg, hvad jeg har godt af!" stammede han med tykt mæle.

Han havde mærket et stærkt slag oppe i issen; og hans kepi lå iturevet bag ved ham. Først troede han, at han havde fået et hul i hovedet, at hjernen lå blot. I nogle sekunder turde han ikke føle på såret; så vovede han det, og trak hånden tilbage fuld af blod, og dette gjorde et så dybt indtryk på ham, at han besvimede.

I dette øjeblik befalede Rochas dem at trække sig tilbage. Et prøjsisk kompagni var kun 4-500 meter fra dem. De ville blive overmandede, hvis de blev, hvor de var.

"Lad nu være at skynde jer for meget! Vend jer om og skyd en gang imellem ... vi samles derhenne bag den lille mur."

Men Maurice var fortvivlet.

"Hr. løjtnant! Vi skal da vel ikke lade korporalen i stikken?"

"Hvis han har fået sin bekomst, kan vi ikke gøre noget ved den sag!"

"Nej, han trækker vejret! Lad os tage ham med!"

Rochas trak på skulderen, det var øjensynligt, at han mente, de ikke kunne bekymre sig om dem, der ikke kunne gå selv. På valpladsen regner man ikke de sårede for noget. Derfor henvendte Maurice sig til Lapoulle og Pache:

"Hør, I der, giv mig en håndsrækning. Jeg kan ikke tage ham alene, det har jeg ikke kræfter til!"

Men de hørte ikke efter, brød sig om ingenting – tænkte kun på sig selv, lyttede kun til selvopholdelsesdriftens stemme. De listede af med skuldrene trukket op over ørene og forsvandt snart bag den lille mur. Nu var fjenden kun en halvandet hundrede meter borte.

Og næsten grædende af harme, greb Maurice fat i Jean, slog armene om ham og ville slæbe ham med sig. Men han var for svag, træt og udmattet af strabadser og sindsbevægelse; han vaklede, faldt med sin tunge byrde. Hvis han blot kunne få øje på en kantinesoldat! Med forvildede blikke så han sig om, vinkede til de flygtende, – men ingen svarede, ingen kom. Da samlede han sine sidste kræfter, tog igen fat på Jean, fik ham slæbt 30 skridt frem, da sprang en granat, og han troede alt forbi, tumlede bedøvet hen over vennens legeme.

Langsomt og forsigtigt krøb Maurice op efter den første forskrækkelse. Han følte ned ad sig, – nej, – han fejlede

ingenting, – havde ikke fået få meget som et stød. Men hvorfor flygtede han da ikke? Der var tid nok, – i et par spring kunne han nå den lille mur, – og så var han reddet. Atter blev han grebet af angst; han skulle lige til at løbe sin vej, da en følelse, der var stærkere end skrækken, fik magt over ham. Nej, – det var ham umuligt at forlade Jean! Hans hjerte blødte, venskabet for denne brave fyr havde slået alt for dybe rødder i ham, i dette øjeblik forekom det ham, at der kun var to mennesker til i verden – han kunne ikke undvære Jean!

Der var ikke angivet nogen retning for et tilbagetog, hvis slaget skulle få et ulykkeligt udfald! Hver general måtte se at sørge for sine, og denne mangel på fremsyn forårsagede, at alle i største uorden og forvirring trængtes ind mod Sedan under de sejrrige troppers uimodståelige tryk.

Anden divisions tilbagetog foregik nogenlunde ordentligt, mens de øvrige blandedes med resterne af 1. korps, rullede ned mod Sedan, som en vredens og forfærdelsens storm, der rev dyr og mennesker med sig.

I dette øjeblik havde Maurice den glæde at se Jean slå øjnene op, og han løb straks ned til en bæk for at hente vand til den sårede; han blev forbavset ved atter at se bonden henne i den lille dal til højre, – der gik han nok så fredsommeligt og drev sin hvide hest foran plovfuren.

Hvorfor skulle han vel spilde en dag?

Selv om de sloges rundt omkring, skulle marken dog alligevel pløjes, sæden sås; – ellers blev der jo ikke brød til folk!

6

På den høje terrasse, hvor Delaherche var gået op for at få et overblik over valpladsen, kunne han ikke se, hvad han ville, og endte med at blive ganske utålmodig.

Han så nok granaterne flyve over byen, hvor de hist og her ødelagde et tag, men selve slagets gang var en gåde for ham, og han *måtte* have efterretninger, var rent forpint af angst for sine ejendomme og sit liv.

Han steg altså ned, lod sin kikkert stå på stativet, vendt mod de tyske batterier.

Nedenunder blev han standset en stund ved det syn, hans have frembød i dette øjeblik.

Klokken var henimod ét og lazarettet var overlæsset med sårede.

Helt ude på gaden holdt en række transportvogne, – og de reglementerede vogne, med to og fire hjul, begyndte allerede at mangle.

Der kom batterivogne, fouragevogne, materielkærrer, alt hvad man på valpladsen kunne få fingre i, ja, der kom bondevogne, som var hentet ud fra gårdene, forspændt med kavaleriheste.

Og inde i alle køretøjer havde man sammenstablet de sårede, som de flyvende lazaretters kantinesoldater havde samlet op, og som havde fået en foreløbig forbinding.

Det var en rædsom elendighed at se på alle disse stakkels mennesker, – nogle gråblege, andre gråviolette og kongestionerede, mange var bevidstløse, andre udstødte høje klageskrig, – nogle var aldeles som døde ting og lod

sygepasserne håndtere sig, mens de så sig om med rædselsslagne miner, – andre udåndede stille i det øjeblik, de blev lettet af vognen.

Der var så overfyldt med sårede, at alle madrasserne var belagt, og at overlægen måtte lade sprede et lag halm i den ene ende af tørrestuen.

Imidlertid var han og korpslægen endnu tilstrækkelige til operationerne.

Han havde kun rekvireret et bord til, med en madras overtrukket med voksdug, – og det var sat i skuret, hvor han foretog amputationerne.

Hastigt kom en af korpslægerne og fik den sårede kloroformeret.

De smalle, fine knive glimtede, man hørte kun en sagte gnaven af savene, – blodet sprang frem som et kildevæld og blev øjeblikkeligt standset.

Patienterne blev båret til og fra operationsbordene, – man gav sig lige tid til at tørre af med svampene.

Og bagved en tæt guldregn, – der, hvor de døde foreløbigt blev lagt hen –, kastede man nu også de amputerede lemmer, og de kød- og benstumper, som blev liggende på bordet.

Fru Delaherche og Gilberte havde nok at bestille med at rulle bind op.

Bouroche fo'r nu forbi, højrød af anstrengelse med blodplettet forklæde, – han kastede en hel pakke linned i favnen på Delaherche og råbte:

"Værsgo', se De kan bestille noget, – stå ikke der til ingen nytte, når vi andre er overlæssede!"

Men fabrikanten protesterede.

"På ingen måde! Jeg har aldeles ikke tid! Jeg må tilbage og høre, hvordan det går derude! – Dette ser alt for farligt ud!"

Så bøjede han sig ned og trykkede et let kys på Gilbertes hår.

"Min stakkels lille kone! At tænke sig, at her hvert øjeblik kan falde en granat ned og ødelægge os alle sammen! Det er frygteligt!"

Hun var meget bleg, så op og kastede et forskrækket blik rundt i gården.

Så kom det sælsomme, uvilkårlige smil atter frem.

"Å, gud, ja, det er rædsomt, at doktoren skærer og saver således; de stakkels mennesker! Det er sært, at jeg ikke er besvimet for længe siden!"

Gamle fru Delaherche betragtede sønnen, mens han kyssede sin kone.

Hun gjorde uvilkårligt en bevægelse, som ville hun skubbe ham bort fra Gilberte, – hun tænkte på den anden, – der for så kort tid siden også havde trykket sine læber mod den unge kones skønne, sorte hår.

Men hendes hænder skælvede, hun mumlede hen for sig:

"Hvilke smerter og hvilke lidelser! Man glemmer alt, hvad der ellers kunne pine en selv!"

Delaherche gik bort, han forklarede, at han snart skulle være tilbage med efterretninger om slagets gang.

I Rue Maqua blev han meget forbavset ved den masse soldater, som kom ind i byen uden våben, med sønderrevne og støvede klæder.

Af dem fik han ingen ordentlig besked; nogle så aldeles forvildede ud, svarede, at de ingenting vidste, og andre havde så meget at meddele, snakkede således op, slog ud med armene

som rasende, at fabrikanten troede, de havde mistet forstanden.

Så styrede han sin gang mod byfogedens bolig; her måtte man da være vel underrettet, mente han.

Da han gik over pladsen ved latinskolen, kom to kanoner, sagtens de eneste, som var tilbage af et batteri, i fuldt firspring og kørte op på fortovet.

I Grande-Rue blev det ham klart, at flygtningene begyndte at strømme ind i byen; tre demonterede husarer sad i en port og delte et brød, to andre førte langsomt deres heste ved tøjlen, øjensynlig søgte de efter en stald, hvor de kunne få dem ind, – hist og her fo'r officerer forvildede omkring.

På Turennepladsen rådede en sekondløjtnant ham til at tage sig i agt, for der faldt mange granater, lige for nylig havde en stump knust et stykke af gitteret om statuen.

Og mens han med rund ryg ilede afsted, sprang to projektiler på Maasbroen med frygteligt spektakel.

Han standsede foran portnerboligen, søgte efter et påskud til at spørge efter en af adjudanterne og fritte ham ud, da en frisk stemme kaldte på ham.

"Hr. Delaherche! Vil De ikke komme indenfor? Der er ikke rart på gaden i dag!"

Det var den lille Rose, som han i dette øjeblik rent havde glemt. Hun kunne give ham adgang til hvem som helst.

Han trådte ind i portnerboligen og satte sig ned.

"Tænk Dem bare, moder har måttet gå i seng; – hun er rent syg af alt dette! Jeg er ganske alene, for fader er med borgervæbningen i kastellet ... For lidt siden ville kejseren igen vise sin tapperhed, – men han nåede ikke længer end til enden

af gaden, – så faldt der en granat lige foran ham, – en af staldmestrenes heste blev dræbt! – Og så kom han tilbage! – Herregud, hvad skulle den arme mand gribe til?"

"Så ved De altså, hvorledes sagerne står? Hvad siger de til det, de deroppe?"

Hun så forbavset på ham.

Hendes friske, rødmossede ansigt, med det fine, lyse hår og det klare barneblik, var muntert som ellers, midt i al den elendighed, som hun øjensynlig ikke begreb.

"Det ved jeg aldeles ikke noget om. Henimod kl. 12 bar jeg et brev op til marskallen. Kejseren var inde hos ham. De blev sammen for lukkede døre omtrent en time. Marskallen lå i sengen. Kejseren sad på en stol lige ved siden af, – det ved jeg, for det så jeg med mine egne øjne, da jeg kom derind med brevet."

"Nå, men hvad sagde de så?"

Igen så hun forbavset på ham, måtte uvilkårligt smile.

"Men hvor kan jeg vide det? Det ved jo ingen moders sjæl!"

Naturligvis havde hun her ret; Delaherche slog ud med hånden, som om han ville bede om undskyldning for sit dumme spørgsmål.

Men tanken om denne hemmelige samtale pinte ham. Hvad mon de to mænd havde besluttet?

"Nu," vedblev Rose, "nu er kejseren i sit arbejdsværelse, han konfererer med to generaler, der lige er kommet fra valpladsen ..."

Hun brød af, kastede et blik ud mod udgangen. "Se, der er en af dem! – og der kommer den anden." Hastigt ilede Delaherche

ud og så både general Douay og general Ducrot, hvis heste ventede på dem.

Han så dem svinge sig op i sadlen og galopere bort. Efter at fjenden havde taget Illyplateauet, var de begge ilet til for at melde kejseren, at slaget var tabt.

De gav nøjagtige oplysninger angående stillingen, – hæren var nu omringet på alle sider, – nederlaget ville blive frygteligt.

I nogle minutter gik kejseren frem og tilbage i sit værelse med sin vaklende, usikre gang.

Kun en eneste adjudant stod stum og stille henne ved døren, og kejseren vedblev at gå fra kaminen til vinduet, mens en nervøs trækning bragte hans ansigt til at dirre; hans ryg så endnu mere bøjet ud end før, det var, som sank han sammen under vægten af en verden, mens man i det sløve øje under det store øjenlåg kunne læse fatalistens rolige sorg ved det tabte spil, – det sidste han skulle få lov at spille!

Men hver gang han kom til vinduet, fo'r han sammen og stod et øjeblik stille.

En gang bevægede han læberne, slog ud med den rystende hånd og mumlede med dæmpet stemme:

"Å, kanoner, – de kanoner, som jeg nu har hørt, siden solen stod op."

Her hørte man frygtelig tydeligt kanonaden fra La Marfée og Frénois.

Det rullede som en uafbrudt torden, der bragte vinduerne til at klirre, ja, selv murene til at ryste, en utålelig, uafladelig, øredøvende og nervepirrende larm.

Og den ulykkelige mand måtte sagtens tænke på, at kampen nu, da slaget var uigenkaldelig tabt, var unyttig, at al modstand

blev forbryderisk.

Hvorfor skulle der udgydes endnu mere blod, hvorfor skulle der knuses og ødelægges flere elendige mennesker, hvorfor skulle lig hobes på lig derude på marken?

Slaget var jo tabt, alt var forbi; hvorfor skulle myrderiet da vedblive? Ødelæggelsens vederstyggelighed skreg allerede mod himlen.

Kejseren kom tilbage til vinduet, begyndte at skælve, løftede hænderne op mod tindingerne:

"Å, Gud! De kanoner, de kanoner!"

Måske tyngedes han af det rædsomme ansvar, som hvilede på ham, – han så vel i ånden de tusinder af lig, valpladsen var oversået med, – og som lå der på hans befaling; måske rørtes hans hjerte af medlidenhed, han var jo en drømmer; og midt i sin egen uoprettelige ulykke, midt i det skæbnens uvejr, der rev ham med som et halmstrå, havde han tårer for andres lidelser, var aldeles fortvivlet over slagteriet, der vedblev, havde ikke kraft til at tåle skydningen længere, – den pinte livet af ham, øgede hans smerter, gjorde ham afsindig.

"Å, de kanoner, de kanoner! Få dem til at høre op, og det straks!"

Og hos denne kejser, der havde afstået sin trone til sin gemalinde, denne hærfører, der havde givet Bazaine overkommandoen, vågnede for sidste gang en uimodståelig trang til at udøve sin magt, til at blive adlydt øjeblikkeligt.

Siden han drog fra Châlons havde han helt trukket sig tilbage, havde ikke givet en ordre, havde fundet sig i at være en unyttig ting, der var til ulejlighed over alt.

Nu ville han igen være kejser, – den første, den eneste befaling, han i sin forvildelse, i sin fortvivlede medlidenhed gav, var ordren til at hejse det hvide flag fra kastellet for at bede om våbenstilstand.

"Å, de kanoner, de kanoner! ... tag et lagen en dug – tag hvad som helst, – løb, – løb, skynd Dem – få dem bragt til tavshed!"

Adjudanten gik hurtigt ud af stuen, og kejseren fortsatte sin usikre gang frem og tilbage, mens batterierne tordnede løs, så hele huset rystede.

Nedenunder stod Delaherche endnu og talte med Rose, da en af lakajerne kom løbende:

"Frøken, vi kan ingenting finde, – er her ikke en pige, der kan hjælpe os ... skulle De ikke have et stykke hvidt stof, – et temmelig stort stykke?"

"Vil De have en serviet?"

"Nej nej! Det må være større, – det halve af et lagen før eksempel."

Rose gik forekommende hen og lukkede et linnedskab op.

"Ja men, – eg har kun hele lagener, – et stort stykke hvidt stof? – å, se, – kan De ikke bruge en dug?"

"En dug! – Ja, det var aldeles udmærket!"

Og idet han gik bort, sagde han:

"Det skal bruges til at lave et hvidt flag af, som skal hejses på kastellet for at bede om fred ... Tusind tak, lille frøken!"

Delaherche kunne næppe tro sine øren, så glad blev han.

Så skulle man da omsider kunne trække vejret! Derpå fik han en fornemmelse af, at denne glæde ikke passede rigtigt for en patriot, og han gjorde sig umage for at lægge sit ansigt i sørgmodige folder.

Men hans hjerte bankede alligevel nok så fornøjet ved at se en oberst og en kaptajn, fulgt af en sergent, ride ud af porten.

Unde armen bar obersten den sammenlagte dug. Han fik lyst til at følge med dem og gik fra Rose, der var ganske stolt over at have givet dem den dug.

Nu slog klokken 2.

Foran rådhuset var Delaherche nær blevet revet omkuld af en sværm forvildede soldater, der kom fra Cassine.

Han tabte obersten af syne, opgav at se det hvide flag blive hejst.

Han fik sagtens heller ikke lov at komme ind i kastellet, og da han desuden hørte sige, at granaterne faldt i nærheden af latinskolen, blev han overvældet af nye ængstelser, måske stod fabrikken allerede i lys lue! Så tog han benene på nakken og løb afsted, så hurtigt han kunne.

Men hvert øjeblik spærredes gaden af sammenstimlende menneskemasser; hvert minut nødte hindringer af alle slags ham til at standse. Først i Rue Maqua trak han et lettelsens suk ved synet af sit hus, der stod og knejste som sædvanlig, – uden spor af røg eller gnister. Han ilede ind og råbte, så snart han fik øje på sin kone:

"Nu er alting snart overstået. Det hvide flag skal hejses; skydningen hører op!"

Så tav han bomstille, for i gården så der forfærdeligt ud! I den store tørrestue, hvis brede døre stod åbne, var ikke alene hver eneste madras belagt, men der var ikke en plads til overs på halmen i den fjerneste ende af tørrestuen!

Nu var sygepasserne ved at sprede ny halm mellem sengene, de sårede flyttedes tæt op til hinanden. Der var allerede over

200, og den ene transportvogn kørte ind efter den anden.

Gennem de høje vinduer faldt lyset ind over al den elendighed og alle de lidelser, der her var samlet. Undertiden hørtes kvalte smerteudbrud, hist og her rallede nogle i de sidste trækninger. Helt oppe i den anden ende af salen lød en ensformig, næsten syngende klagelyd uophørligt ud i den varme, fugtige luft, hvor en dyb stilhed forresten herskede; ingen talte i denne uhyggelige sygestue, kun sygepassernes listende trin og dæmpede tale brød nu og da tavsheden; gennem sønderrevne kapper og lasede uniformer sås de gabende, blodige sår; knuste fødder med støvlerne på. Knæ og albuer hang ubevægelige, knækkede som ved voldsomme kølleslag; – hænder og fingre hang halvt afrevne ved en hudflig; – ben- og armbrud var de hyppigst forekommende tilfælde; men allerværst og sørgeligst var de sår, der havde ødelagt bryst, underliv og hoved; knuste læber, udrevne øjne, flækkede pandeskaller, hvor man så hjernemassen. Nogle sårede lå allerede som lig, lamslåede og ubevægelige: der havde kuglen læderet rygmarven, mens andre i sårfeberens uro kastede sig hid og did og med dæmpet, bedende stemme forlangte noget at slukke den brændende tørst med.

Og ved siden af i skuret, hvor lægerne arbejdede med forbindinger og amputationer, der var det nu aldeles gruopvækkende!

I den første travlhed havde Bouroche kun beskæftiget sig med de sårede, hvis næsten fortvivlede tilstand fordrede øjeblikkelige operationer, dem, han så selv foretog, mens han overlod de mindre alvorlige tilfælde til sine korpslæger, eller til sygepasserne, der under deres opsigt godt kunne forbinde de

lettere sårede. Han havde allerede selv foretaget fire amputationer, og han begyndte nu at blive noget træt, skønt han for at hvile sig havde trukket nogle kugler ud mellem hver operation.

Han havde kun to borde, – han stod ved det ene, og en af korpslægerne ved det andet, – der var spændt et lagen ud, så at patienterne ikke kunne se hinanden; og hvor omhyggeligt de end vaskede af, var og blev bordene dog røde af alt det blod, mens de spande, der hældtes ud over græspletten på en gruppe hvide asters, farvede blomsterne og græsset rundt omkring.

Skønt man havde døre og vinduer åbne, mættedes luften dog snart af en kvælende lugt fra det blodige linned, fra instrumenterne; en kvalmende dunst, som blandede sig med den sødlige kloroformlugt.

Delaherches medfølende hjerte rørtes ved synet af al den jammer, da hans opmærksomhed blev draget bort fra de sårede ved en landauer, som kørte ind i gården. Herskabsvognen var fuld af sårede, og fabrikanten udstødte et smerteligt overraskelsesudråb ved at genkende kaptajn Beaudoin, som en sygepasser sidst hjalp ud.

"Å, min stakkels ven! ... Vent et øjeblik, så kalder jeg på Gilberte og på moder!"

De kom begge to løbende til, og overlod lærredsbindene til to tjenestepiger. Sygepasserne bar nu kaptajnen ind i tørrestuen, hvor de skulle til at lægge ham på en bunke halm, da Delaherche på en madras ved siden af opdagede en soldat, som lå ganske stille med gråblegt ansigt og opspilede, brustne øjne.

"Se, se dog her! Han er jo død!"

"Ja, det har De ret i!" mumlede sygepasseren, "han behøver ikke at tage pladsen op for andre!"

Han og en kammerat bar straks liget hen bag guldregnbusken, hvor der allerede lå en halv snes døde ved siden af hinanden, nogle udstrakte, andre sammenkrympede, nogle med store vidtopspilede øjne, andre med smertefuldt sammenbidte hvide tænder, der sås mellem de blå læber.

En lille, ung, spinkel soldat, hvis hoved var halvvejs knust, klemte krampagtigt fingrene fast om et fotografi, et afbleget godtkøbsfotografi, der var overstænket med blod. Og ved de dødes fødder lå stumper af ben og arme, alt det gyselige affald, der kom fra lægernes operationsbord.

Gilberte blegnede, da hun fik øje på Beaudoin. Å, gud, hvor han så dårlig ud, som han lå der på madrassen med det fine, smalle ansigt fuldt af støv og sværtet af krudt.

Hun knælede ned ved siden af ham.

"Hvilken frygtelig ulykke! Men det kan nok blive godt alt sammen, ikke sandt, min ven?"

Og uden at tænke over, hvad hun gjorde, trak hun sit lommetørklæde op og tørrede ham sagte af, hun kunne ikke udholde at se ham være så tilsmudset, hun syntes, hun lindrede hans smerter på den måde.

"Det er ikke så farligt, vel? Det er benet?"

Med besvær åbnede kaptajnen øjnene. Han genkendte sine venner, forsøgte at smile til dem.

"Ja, det er kun benet … Jeg følte ikke engang skuddet, troede, jeg havde trådt fejl på foden, da jeg snublede …"

Men han talte med besvær.

"Å, hvor jeg er tørstig, hvor jeg er tørstig!"

Og Gilberte skyndte sig hen efter et glas og en karaffel med vand, som hun hældte lidt cognac i. Da Beaudoin havde drukket, måtte hun dele resten med de sårede, der lå ved siden af ham, – alle strakte bønfaldende hænderne ud imod hende; en zouav, der intet fik, brød ud i høj gråd.

Imidlertid var Delaherche gået hen til Bouroche for at bede ham straks tage sig af kaptajnen. Overlægen var lige kommet ind i tørrestuen med sit blodige forklæde, og sveddråber perlende på den brede pande, over hvilken hans løvemanke stod i vejret; de sårede ville standse ham i farten, – alle ville være først, alle ville hjælpes.

"Å, hr. doktor! Kom her, – kom til mig, – hører De?"

Bedende stemmer lød efter ham, famlende hænder søgte at gribe fat i hans klæder. Men han hørte ikke på dem – – han ordnede sit arbejde, pustende og stønnende af træthed; talte højt med sig selv, talte på fingrene, gav dem numre; først den, så den, så den tredje derhenne; en, to, tre; – en underlæbe, en arm, et lår, – mens korpslægen gik i hælene på ham, og anstrengte sig for at huske og følge med.

"Hr. overlæge," mumlede nu Delaherche, "her er en kaptajn, – kaptajn Beaudoin ..."

Bouroche lod ham ikke tale ud.

"Hvad siger De? Er Beaudoin såret! ... Stakkels fyr!"

Og han stillede sig op foran den sårede. Men han måtte vel sagtens straks have set, hvor alvorligt dette tilfælde var, for han vedblev, uden at undersøge benet: "Godt! Lad mig straks få ham fat, så snart jeg er færdig med den operation derhenne."

Og han fo'r tilbage i skuret, fulgt af Delaherche, der ikke ville slippe ham af syne, af frygt for at han skulle glemme sit løfte, og

således kom han til at overvære operationen, en arm, som amputeredes efter Lisfrancs metode. Bouroche var stolt, – det hele var tilendebragt på 40 sekunder. Fabrikanten blev ligbleg, ville flygte, men fik ikke gjort et skridt, før armen lå på bordet. Soldaten, en ung, kraftig bondekarl, slog nu øjnene op, så armen, som sygepasseren bar bort, kastede hastigt et blik på sin blodige skulder og udbrød i raseri:

"Så skulle da Satan tage ved Dem! Det er uforskammet det, De der har gjort!"

Bouroche var så træt, at han ikke straks svarede. Så tog han ordet i en godmodig tone:

"Jeg har handlet efter mit bedste skøn. Ellers var De død, min dreng! ... Men forresten spurgte jeg dig, – du sagde selv ja!"

"Ja! har jeg sagt ja! Vidste jeg noget om, hvad jeg svarede på?"

Og nu forandredes hans vrede til sorg, – han begyndte at græde hede tårer.

"Hvad i al verden skal jeg ulykkelige menneske nu stille op!"

Han blev bragt hen på halmen; voksdugen blev vasket af, og atter fløj det blodige vand fra spandene ud over de hvide asters, hvis fine blomster dryppede og farvedes af blodet.

Men Delaherche forbavsedes over stadig at høre kanonernes torden. Hvorfor holdt de ikke inde med skydningen? Roses dug måtte da nu vaje fra kastellet? Og så lød det oven i købet, som om ilden var taget til i voldsomhed. Det var en larm, som overdøvede alt; en frygtelig dirren og rysten, der måtte pine og plage selv de mindst nervøse mennesker. Det kunne umuligt være godt hverken for læge eller patienter at måtte høre på disse dundrende knald, der gik en lige til hjertet. Og hele

lazarettet var i en frygtelig ophidset, anstrengt tilstand under den vedblivende kanonade.

"Det er jo forbi! Hvad skal det så til, at de bliver ved med den forbandede skydning!" udbrød Delaherche, som ængsteligt lyttede og overraskedes pinefuldt af hvert nyt skud.

Så gik han tilbage til skuret, for at minde Bouroche om Beaudoin og blev atter forbavset ved at se lægen ligge henad jorden på et halmknippe, med begge armene i to spande iskoldt vand.

Bouroche var aldeles ødelagt, – på legeme og sjæl, – træt til døden, grebet af fortvivlelse over sin egen magtesløshed! Og han plejede dog at gå for at være en hård hals, en, som ikke let opgav ævred. Men han havde pludselig måttet spørge sig selv: "Hvad nytter så alt det, du gør?" Følelsen af, at her aldrig kunne gøre nok, havde med ét lamslået den gamle praktiker. Hvad nyttede alle hans anstrengelser? Døden var alligevel den stærkeste, den ville alligevel få overtaget!

Nu kom to sygepassere med kaptajn Beaudoin på en båre.

"Hr. overlæge!" sagde fabrikanten med dæmpet stemme. "Her er de med kaptajnen!"

Bouroche åbnede øjnene, trak armene op af spandene, rystede vandet af sig og tørrede sig på halmen. Så rejste han sig op på knæ:

"Å, ja, det er s'gu også sandt! ... Her er endnu meget at gøre, inden vi kommer til ende med denne dag!"

Og så var han på benene igen, rystede sin løvemanke og var rede til at tage fat på sit arbejde, det, der ikke kunne opsættes!

Gilberte og hendes svigermoder var gået med båren, og de blev stående i et par skridts afstand, da han var blevet lagt op på

madrassen.

"Nå, oven over højre ankel!" sagde Bouroche, der altid talte for at adsprede patienten, "nå, det er ikke et slemt sted. Det slipper man nemt over … nå nå … lad os nu rigtig få det set efter …"

Men Beaudoins underlige sløvhed foruroligede lægen. Han så den foreløbige forbinding: et bind, der blev holdt sammen ovenpå benklæderne af en bajonetskede; og han mumlede mellem tænderne, hvad det var for en klokker, som havde lavet dette roderi, men med ét blev han ganske tavs; nu forstod han, hvad her var sket, under transporten havde forbindingen løsnet sig, var gledet til side og den sårede måtte have mistet meget blod.

Heftigt kaldte Bouroche på sygepasseren:

"Kom her! Stå ikke der og glo! Klip mig de benklæder op i en fart!"

Sygepasseren gjorde, hvad Bouroche sagde, – benet og foden kom til syne, – blåblege, – blodplettede. Og oven over anklen sås et frygteligt hul, hvor en granatstump havde drevet et stykke rødt klæde ind; – sårets kanter var ujævne og flåede, – Gilberte måtte gribe fat om en af skurets stolper for ikke at falde om. Det var gyseligt at se ham ligge der, blodig, sønderreven, ødelagt! Skønt hun var lige ved at besvime, kunne hun ikke vende øjnene bort fra det rædsomme syn.

"Nåda!" udbrød Bouroche, "de har tilredt Dem smukt derude!"

Han følte på foden, fandt den iskold, uden spor af puls. Hans ansigt blev alvorligt, – ved munden kom et bedrøvet træk, – her var et meget alvorligt tilfælde!

"Ja," sagde han, "den fod ser ikke rigtig pæn ud!"

Og kaptajnen, der ved lægens ord og tonefald blev revet ud af sin sløvhed, mumlede hen for sig:

"Nå, så det mener overlægen?"

Men Bouroche havde aldrig for vane direkte at spørge sine patienter om forlov, når han anså en amputation for uundgåelig.

Han holdt mere af, at den sårede selv foreslog operationen.

"Ja – den fod ser grim ud!" mumlede han, som om han tænkte højt: "Den kan vi ikke redde!"

Nu lød Beaudoins stemme nervøst og skarpt:

"Hør, – lad os få en ende på det. Hvad mener De, Bouroche?"

"Jeg mener De er en modig mand, Beaudoin, – og at De lader mig gøre, hvad jeg anser for uundgåeligt!"

Beaudoins øjne lukkedes et øjeblik, dette forstod han. Men skønt hans strube snævrede sig sammen af en frygtelig ængstelse, svarede han dog roligt og tappert:

"Gør, hvad De anser for rigtigt!"

Og forberedelserne var snart til ende: Underlægen kom med kloroformen, hældte den på et håndklæde, som blev lagt over patientens næse,– så tog sygepasseren fat i ham, – trak ham lidt længere ned på madrassen, så at benene var fri; – en holdt det venstre, – underlægen greb fast om det højre med begge hænder, helt oppe ved låret for at komprimere årerne.

Da Bouroche kom hen til den sårede med sin kniv i hånden, kunne Gilberte ikke mere; hun stønnede:

"Nej, – å, nej, – dette er for skrækkeligt!"

Og så segnede hun om mod fru Delaherche, der udstrakte armene for at støtte hende.

"Men hvorfor bliver du også stående her?"

De gik alligevel ikke bort, hverken den gamle eller den unge dame, – men de vendte hovedet bort, ville ikke se, hvad lægen gjorde, stod skælvende, trykket op mod hinanden, skønt de ellers ikke var ømme mod hinanden.

Det var sikkert netop i denne time, at ilden var allerstærkest. Klokken var tre, og Delaherche erklærede fortvivlet, at han ikke begreb det hele! For at ilden tiltog, – det var hævet over enhver tvivl. Hvorfor? Hvad gik der for sig? Det var som om Helvedes porte var åbne på vid gab, – jorden rystede, luften stod i flammer. Rundt om Sedan gav alle de otte hundrede pjecer ild på en gang, tordnede hen over marker og agre; – hvis dette blev ved i to timer, ville byen være skudt sønder og sammen, – for nu begyndte granaterne at falde på husene; – et forfærdeligt bulder af sammenstyrtninger lød stadig med tiltagende hyppighed. En granat sprang i Rue des Voyards, en anden rev et stykke af fabrikkens høje skorsten og murbrokkerne dryssede ned lige ved siden af skuret.

Bouroche løftede hovedet, brummede:

"Så, er det meningen, at de vil gøre det af med vore sårede? – Dette spektakel er næsten ikke til at udholde mere!"

Imidlertid tog en sygepasser fat på kaptajnens ben, og hurtigt gjorde Bouroche et rundsnit under knæet, et par tommer nedenfor det sted, hvor han skulle save benet over, – og med samme skalpel, – som han beholdt for at spare tid, løsnede han huden, som når man skræller en appelsin. Lige, da han skulle skære musklerne over, kom sygepasseren hen og hviskede til ham:

"Nummer to er færdig!"

I den voldsomme larm hørte lægen ikke, hvad der blev sagt.

"Så tal dog højere! Mine trommehinder er ved at sprænges af deres helvedes kanoner!"

"Det er nr. 2, der er færdig!"

"Hvem? Hvad for en nr. 2."

"Ham med armen."

"Nå, – nå, – ja, – kom så med nr. 3, – underkæben, du ved?"

Og med utrolig behændighed og fasthed skar han musklerne over lige til benet.

Skinneben og lægben blev lagt blot, et kompres førtes ind imellem for at støtte dem, og så savede han dem over. Sygepasseren beholdt foden i hånden.

Der flød kun lidt blod, for underlægen komprimerede åren, de tre årers ligatur ble hurtigt udført.

Men Bouroche rystede på hovedet, og da underlægen tog fingrene bort, sagde han – patienten var endnu ikke vågnet og kunne ikke høre ham:

"Det ser bedrøveligt ud! Han har mistet alt for meget blod under den satans transport!"

Han slog ud med hånden, trak på skulderen: hvad nyttede alle hans anstrengelser?

Her var igen en stakkels fyr, der var færdig, – og over det svedte, røde ansigt lagde sig atter det fortvivlede udtryk: det var for galt, – han frelste jo ikke fire af ti!

Så tørrede han panden, lagde hudfligene ned over sårfladen, – udførte de tre suturer.

Nu vendte Gilberte sig om. Delaherche havde sagt hende at nu var det overstået, nu kunne hun godt se.

Sygepasseren bar netop kaptajnens fod hen bag guldregnen, hvor dyngen af lig stadig øgedes.

"Se så, – nu er det besørget!" sagde lægen, da Beaudoin var vågnet. "Nu er De over det værste!"

Men kaptajnen var meget svag. Han prøvede at løfte hovedet – lagde det straks tilbage – og stammede med tyk stemme:

"Tak doktor! Gud ske lov, det er overstået!"

Da båren bragtes hen, rystede hele fabrikken af en rædsom eksplosion: en granat sprang lige bag ved skuret ved siden af pumpen i den lille gård.

En hel masse ruder faldt klirrende ned på stenbroen, mens en tyk røg trængte ind i lazarettet, hvor de sårede skreg op i angst og forsøgte at komme op fra deres lejer for at flygte.

Delaherche var aldeles forvildet. Han styrtede ud, ville se, hvor skaden var. Skulle hans hus ødelægges, gå op i luer? Hvorfor var det værre end nogensinde, nu da kejseren havde befalet, at skydningen skulle ophøre?

"Så for helvede," tordnede Bouroche, "står I igen der og glor! Vil I se, I får mig det bord vasket! Her er ingen tid at spilde! Hent mig nr. 3."

Nu var astersbedet kun en blodig vælling, blomster og blade druknede i levret blod.

Og for at hvile sig lidt gav overlægen sig til at lede efter en kugle, der efter at have knust underkæben på nr. 3 havde forputtet sig under tungen; – der kom meget blod, – hans fingre blev ganske klistrede.

I tørrestuen havde sygepasserne lagt kaptajn Beaudoin på en madras.

Gilberte og den gamle frue var gået med, selv Delaherche måtte, trods sin forskrækkelse, ind og se til den sårede.

"Lig nu stille et øjeblik, kaptajn, så gør vi et værelse i stand til Dem; De skal blive plejet hos os."

Men den sårede lukkede øjnene op, – han var ved sin fulde bevidsthed, – han svarede med svag stemme:

"Nej – jeg tror, jeg skal dø, – og det meget snart!"

De så på ham alle tre, – deres øjne udtrykte sorg og rædsel for døden.

"Men kære kaptajn Beaudoin, hvor kan De tale således!" mumlede Gilberte, der tvang sig til at smile, skønt hun var gennemisnet af skræk, "om en månedstid er De jo rask igen!"

Han rystede på hovedet, – hans blik forlod hende ikke, og i det læste hun en fortvivlet længsel, en fej sorg over at skulle gå bort, – så ung, – når livet endnu havde så megen lykke at byde ham!

"Ja, – jeg skal dø – dø – det er frygteligt!"

Med ét fik han øje på sin smudsige uniform, sine sværtede hænder, og det så ud til pine ham her i damernes nærværelse; – han kunne ikke lide, at de skulle se ham i en sådan tilstand, og denne tanke gengav ham hans sinds ligevægt.

Han smilede svagt:

"Men jeg tilstår, at jeg gerne vil dø med rene hænder. Frue, vil De være så elskværdig at give mig et håndklæde og lidt vand!"

Gilberte kom tilbage med, hvad han bad om, hun ville selv hjælpe ham.

Og fra dette øjeblik viste han sig meget tapper, ville dø med ro og fatning. Delaherche opmuntrede ham, hjalp sin kone at ordne det nødvendige.

Og ved dette dødsleje, hvor hendes søn og hendes datter i forening plejede den unge mand, svandt harmen af den gamle frues sjæl.

Hun ville også denne gang tie, skønt hun før havde lovet sig selv at åbenbare alting for sin søn.

Men nu skilte jo døden de to ad, – hvorfor skulle hun da bringe sorg og elendighed over huset?

Og kaptajnen havde snart udstridt, – han blev for hvert minut svagere, faldt tilbage i sin sløvhedstilstand.

Den kolde sved brast ham ud af panden; han åbnede øjnene lidt, famlede omkring efter et tæppe, som han gjorde mine til at trække op om sig og stoppe ned om skuldrene, mens han mumlede:

"Å, – hvor det er koldt, – hvor jeg fryser!"

Og så drog han sit sidste suk, stille, uden synlig kamp; det fine, smalle ansigt bevarede i døden det samme usigelig sørgmodige udtryk, som det antog, da hans blik for sidste gang hvilede på Gilberte.

Delaherche passede på, at hans lig ikke blev bragt hen bag guldregnen, men blev lagt ind i en nærliggende vognport. Han bad derpå indstændigt Gilberte gå op på sit værelse, for hun var ganske forvildet, græd og hulkede.

Men hun erklærede, at nu var hun så bange, at hun på ingen måde turde være alene, nu blev hun meget hellere hos sin svigermoder i lazarettets travlhed og bevægelse.

Og så gav hun sig straks til at beskæftige sig med de sårede, bragte en afrikansk jæger et glas vand, – hjalp en sygepasser at forbinde en let såret, en rekrut, der var kommet gående fra valpladsen, hvor han havde fået en tommelfinger skudt af, og

da han trods såret var munter og spøgte, endte hun med at smile og høre på hans vittigheder.

Imidlertid lod det til, at kanonaden blev endnu stærkere, – endnu en granat faldt i haven og knækkede en af de gamle elme.

Rundt om blev folk forskrækkede, skreg, at hele byen brændte; der var nemlig udbrudt en temmelig stor ildebrand i Cassineforstaden; – hvis bombardementet vedvarede på den måde lidt endnu, ville alt blive ødelagt, der ville ikke være sten på sten tilbage af byen.

"Dette er ligefrem umuligt! Jeg må derhen igen!" udbrød Delaherche, der aldeles tabte besindelsen.

"Hvor vil De hen?" spurgte Bouroche.

"Naturligvis hen og spørge om kejseren har i sinde at holde os for nar, når han taler om at hejse hvidt flag!"

Overlægen stod som lammet, så på Delaherche med vidt opspilede øjne; midt i al hans fortvivlelse over at se de sårede dø næsten mellem hænderne på sig, havde han dog endnu ikke tænkt på kapitulation, – han slog ud med hånden:

"Gå ad Helvede til! Det er såmænd det samme, hvad vi nu stiller op!"

Udenfor havde Delaherche megen møje med at trænge sig frem gennem menneskemassen, der stadig blev tættere og øgedes af flygtende soldater.

Han udspurgte flere officerer, som han traf på; ingen havde set noget til det hvide flag.

Endelig erklærede en oberst, at han havde set det et øjeblik, men at det straks var taget ned igen.

Dette forklarede alting; enten havde fjenden ikke set det, eller også havde de bemærket det og forstærket ilden, da de

havde forstået, at enden var nær.

Der fortaltes endog en historie om en general, som ved hejsningen af det hvide flag var blevet aldeles rasede, – havde revet det ned, knækket stangen og trådt dugen under fode.

Og fra de prøjsiske batterier tordnede stadig kanonerne.

Projektilerne regnede ned over byen, – på Turennepladsen var en kone for lidt siden blevet knust.

I byfogedens bolig fandt Delaherche ikke mere lille Rose, – hun var borte, – alle døre stod åbne, man gik ud og ind som man ville.

På trappen mødte han kun forvildede mennesker, der fo'r forbi ham uden at bekymre sig om ham.

På første sal stod han et øjeblik stille, og her mødte han Rose.

"Å, hr. Delaherche; – det er rædsomt alt sammen ... kom – skynd Dem – hvis De har lyst til at se kejseren ..."

Og til venstre, gennem en halvåben dør, så han ganske rigtigt kejseren, der atter gik frem og tilbage med usikre skridt, fra kaminen til vinduet.

Han kunne ikke holde sig i ro, skønt han led frygtelige smerter.

En adjudant var lige gået ud, – det var ham, der havde ladet døren stå åben, og man hørte kejserens trætte, forpinte stemme spørge:

"Men vil De sige mig, hvad dette skal betyde? Hvorfor bliver skydningen ved, – jeg har jo ladet det hvide flag hejse?"

Han var næsten forstyrret af larmen, der stadig sønderrev hans øren og tiltog i styrke hvert minut; – når han kom hen til vinduet var det, som om skuddene traf ham lige i hjertet.

Blod! – blod! – flere menneskeliv, der tilintetgjordes for hans skyld, ved hans fejl!

For hvert minut voksede ligdyngerne til ingen nytte!

Han havde i sin utålmodighed allerede ti gange henvendt samme spørgsmål til dem, der kom ind.

"Men hvad betyder dog dette? Hvorfor holder de ikke op med den skydning? Det hvide flag er jo hejst?"

Adjudanten mumlede et svar, der ikke nåede Delaherches øre.

Forresten vedbliver kejseren at gå frem og tilbage – han *må* hen til vinduet, må lytte til den forfærdelige skydning, der er ved at pine ham til døde.

Hans bleghed tiltager, i det lange, magre, fortrukne ansigt læses den dybeste modløshed, den sorteste fortvivlelse!

Nu går døren op, – en lille mand i en støvet uniform – general Lebrun kommer uanmeldt ind.

Og atter høres kejserens trætte stemme utålmodigt spørge:

"General, – hvorfor vedbliver den kanonade? Jeg har jo givet befaling til at hejse det hvide flag?"

Adjudanten fjerner sig, – døren lukkes, – Delaherche hører ikke, hvad generalen svarer.

"Å Gud!" gentager Rose, "det går galt! Det forstår jeg så godt, – det ser jeg på deres miner. Og min dug – den får jeg aldrig at se mere, – de siger, den er revet i tusinde stykker ... Men alligevel er det den stakkels kejser, jeg har mest ynk med! Han er meget mere syg end marskallen, – han gjorde såmænd meget bedre i at gå i sin seng, end at pine sig med at gå her frem og tilbage!"

Hun var meget bevæget, – hendes unge, smukke ansigt udtrykte den største medfølelse; – Delaherche, hvis sympati for Napoleon i den sidste tid var betydelig kølnet, fandt hendes udtalelser lidt dumme. Alligevel blev han stående lidt nede i porten med hende; han ville se general Lebrun gå bort, og da denne kom ned, fulgte han efter ham.

Generalen havde forklaret kejseren, at et brev underskrevet af den øverstkommanderende måtte overbringes til anføreren for den fjendtlige hær, – ellers kunne der ikke være tale om våbenstilstand.

Han havde tilbudt at skrive vedkommende brev, at opsøge Wimpffen og få hans understrift. Nu havde han det med sig, men han vidste slet ikke, hvor den øverstkommanderende for øjeblikket befandt sig; – i Sedans gader var trængslen så stor, at han måtte lade sin hest gå i skridtgang, så at Delaherche kunne følge med ham lige ud til Ménilporten.

Der satte Lebrun sporerne i sin hest og havde det held ved Balan at møde Wimpffen. Denne havde for et par minutter siden skrevet til kejseren: "Hvis Deres Majestæt vil ride i spidsen for tropperne, forpligter jeg mig til at føre Dem gennem de fjendtlige rækker!" Derfor blev han aldeles rasende ved at høre tale om våbenstilstand. Nej, – nej, – han skrev på ingen måde under!

Klokken var halv fire. Det var kort tid efter, at man gjorde det sidste heltemodige forsøg på at bryde gennem bayrernes rækker og indtage Bazeilles. Gennem Sedans gader, hen over de omliggende marker råbtes der: "Bazaine kommer! Bazaine kommer!" Efterretningen var falsk, – den udspredtes kun for at oplive folkenes synkende mod.

Hele dagen havde de sat deres håb til denne begivenhed, hver gang prøjserne åbnede ild fra et nyt batteri, havde de troet, det var kanonerne fra Metz.

Omtrent 1200 mand samledes, – soldater fra alle mulige korps; og den lille kolonne hastede i ilmarch hen ad vejen, hvor projektilerne faldt som en haglbyge. I begyndelsen var det et stolt syn, – de faldende standsede ikke de andres fremrykken; med rasende mod tilbagelagdes en strækning på over 500 meter. Men rækkerne udtyndedes, selv de tapreste vendte om. Hvad kunne her udrettes mod den knusende overmagt? – Hvad nyttede det, generalen ville stampe mod bråden og ikke indrømme, at slaget var tabt?

Til sidst var Wimpffen og Lebrun alene på vejen fra Balan til Bazeilles, – de måtte vende om, – opgive dette sidste, fortvivlet dumdristige forsag. Her var kun ét at gøre: trække sig tilbage under fæstningens mure!

Så såre Delaherche havde tabt general Lebrun af syne, skyndte han sig hjemad; – han havde en fiks idé: nu ville han op på sit udsigtspunkt, hvorfra han på afstand kunne iagttage begivenhedernes gang. Men han blev standset udenfor sin fabrik af oberst Vineuil, der i en gartners vogn blev transporteret til lazarettet. Obersten havde ikke villet høre tale om at lade dem se sin sårede hæl; han ville samle resterne af sit regiment, men var omsider segnet om og var faldet af hesten. – Han blev straks bragt op i Delaherches lejlighed, og Bouroche, – der konstaterede, at hans sår ikke var foruroligende, – havde renset det, – trukket nogle stumper af støvlen ud, – forbundet ham og fået ham bragt til sengs. Forresten var den stakkels overlæge fortvivlelsen nær, – overanstrengt og overlæsset som

han var; – han fo'r ned i sit skur og skreg, at han hellere ville amputere et af sine egne ben, end blive ret længe ved med dette arbejde; – han havde hverken det ene eller det andet af, hvad der var allernødvendigst!

Nedenunder var der ingen plads mere til de sårede, – nu blev de lagt hen i rækker på græspletten, – og der jamrede og skreg de, mens granaterne sprang om ørene på dem! Mere end 400 sårede var bragt ind, – overlægen havde for længe siden forlangt kirurger til hjælp uden at få mere end en eneste læge ude fra byen. Det var ham umuligt at være over alt, – han håndterede sonder og skalpel, sav og saks; – syede og forbandt, fortvivlet over stadig at se nye køretøjer med flåede, halvdøde soldater rulle ind under porthvælvingen.

Gilberte var næsten forstyrret i hovedet af alle de rædsler, hun havde været vidne til, – hun kunne ikke holde ud at se mere blod, – nu sad hun ved sin onkels leje, mens den gamle, standhaftige fru Delaherche blev hos Bouroche, gav de sårede at drikke og tørrede de døendes sveddryppende ansigter.

Oppe på sit observatorium forsøgte Delaherche at få et overblik over situationen.

Byen havde lidt meget mindre end han troede; – der var kun en betydelig ildebrand ude i Cassine. Fra Palatinatfortet gaves der ikke mere ild, – sagtens på grund af mangel på ammunition. Kun batteriet ved Parisporten løsnede nu og da et skud.

En ting interesserede ham i højeste grad: fra kastellets top vajede atter et hvidt flag; – men ilden sagtnede slet ikke, så man kunne vel ikke se det på valpladsen. De nærliggende tage betog ham udsigten over vejen til Balan, så han kunne ikke følge

troppernes bevægelser der; forresten havde han gennem sin kikkert atter fået øje på den tyske stab, som han allerede om formiddagen havde lagt mærke til.

Det fornemste, – den lille bitte tinsoldat, – i hvem han troede at genkende kongen af Prøjsen, stod stadig i sin mørke uniform lidt foran de øvrige officerer, af hvilke de fleste nu havde lagt sig ned i græsset, – han kunne skelne deres pragtfulde, guldbroderede uniformer. Der var også udenlandske officerer, adjudanter, generaler, alle bevæbnede med kikkerter, der fra om morgenen havde fulgt den franske hærs dødskamp som et skuespil. Og det forfærdelige sørgespil nærmede sig sin afslutning.

På La Marfées skovbevoksede højder stod kong Wilhelm og så, hvorledes hans tropper omringede der franske hær.

Nu var det gjort; – den tredje arme, kommanderet af kronprinsen af Prøjsen, kom over Saint-Menges et Fleigneux og indtog Illyplateauet, mens fjerde armé under kronprinsen af Sachsen over Daigny og Givonne, efter at have gået bagom Garonneskoven, stødte til den. 11. og 5. korps forenede sig med 12. korps og garden. Og den sidste anstrengelse for at sprænge ringen, – i det øjeblik den lukkede sig, general Marguerittes heltemodige kavaleriangreb, aflokkede kongen et beundrende udråb:

"Tapre folk!"

Nu var skruestikken snart lukket sammen! Han kunne med et blik overskue den umådelige mur af tropper og skyts, der omringede den slagne hær.

Mod nord snævrede ringen sig stedse mere ind, trængte flygtningene ind mod Sedan under en tiltagende ild fra

batterierne, der tordnede fra alle de omliggende højder.

Mod syd lå Bazeilles som en rygende grusdynge, hvorfra store, sorte røghvirvler steg mod himlen, mens bayrerne, som nu var herrer over Balan, kørte deres batterier op i tre hundrede meters afstand fra byen. Og fra de andre batterier ved Pont-Maugis, ved Noyers, ved Frénois og Wadelincourt lød en uafbrudt skydning såvel som fra selve foden af Marféehøjden, fra hvilken kongen overskuede det tordnende flammebælte, der omsluttede valpladsen.

Men nu lagde han sin kikkert fra sig med en træt bevægelse, og så med ubevæbnede øjne ud over egnen. Solens stråler faldt på skrå over skovene, den ville snart gå ned på en ren og skyfri himmel.

Et gyldent skær bredte sig over mark og eng, de mindste ting skinnede i det rene, fine eftermiddagslys med sælsom klarhed. Han skelnede omridsene af Sedans huse med de små, sorte vinduesposter, voldene, kastellet, der synes at vokse, så tydeligt trådte murkanterne frem. Og så rundt omkring, mellem opdyrket land, lå landsbyer spredt, – friske og nydelige, – som huse i en legetøjsæske: til venstre Donchery i udkanten af den flade slette, Douzy og Carignan til højre i engene. Det forekom ham, at han kunne tælle træerne i Ardennerskoven, hvis bladhav smeltede sammen med horisonten derhenne mod grænsen.

Maasflodens bløde bugtninger lignede et klart, strålende guldbånd og det blodige slag, den rædselsfulde valplads blev til et fint maleri, – set fra denne højde under solens sidste stråler: de faldne ryttere, de halvdøde heste lå som farvede pletter på plateauet ved Floing, – til højre ad Givonnedalen til myldrede

de flygtende skarer som bitte små sorte prikker, der ilede afsted i hælene på hinanden, mens batteriet på Igeshalvøen skød med en præcision som et urværk.

Det var sejr over hele linjen! Uventet, fuldstændig sejr! Og kongen følte ingen anger foran disse små lig, foran de sorte prikker, der ikke tog mere plads end et støvgran på landevejen, i denne store dal, hvor Bazeilles brand, blodtabet ved Illy, rædslerne i Sedan ikke rørte den rolige, fredelige natur, ikke forvandlede den stille, klare solnedgang i mindste måde.

Men med ét fik Delaherche øje på en fransk general, der klædt i mørkeblå uniform, og ledsaget af en husar med hvidt flag i hånden red op ad højen, hvor den tyske generalstab befandt sig. Det var general Reille; – han skulle fra kejseren overrække den prøjsiske konge et brev, sålydende:
"Min broder! Da det ikke er blevet mig forundt at finde døden i spidsen for mine tropper, – har jeg intet andet at gøre, end her at overlevere min kårde i Deres Majestæts hænder! – Jeg er Deres Majestæts broder, Napoleon!"

For hurtigt at få standset myrderiet, – overgav han sig, – slaget var jo tabt, – han mente, hans underkastelse måtte stemme kong Wilhelm til mildhed. Og Delaherche kunne se general Reille stå af hesten i en halv snes skridts afstand fra sejrherren; – og derpå uden våben, med sin ridepisk i hånden, gå fremad. Solen sank i en guldsky, kongen tog plads på en stol, støttede sig mod ryggen af en anden, som en adjudant holdt på, og svarede, at han modtog kejserens kårde og afventede en officer, for at afgøre betingelserne ved kapitulationen.

7

Nu rullede en forvildet strøm af flygtninge ned mod Sedan fra alle stillinger: fra Floing, fra Illyplateauet, fra Garonneskoven, fra Givonnedalen, fra Bazeilles! Mennesker, heste, skyts i rædselsslagen hast, i ubeskrivelig forvirring.

Denne fæstning, man havde haft den fortvivlede idé at støtte sig til, blev nu til en fare, idet de flygtende, selv de tapreste, uvilkårligt søgte ly og frelse i den opløsningstilstand, hæren nu befandt sig i.

Bagved Sedans volde indbildte de sig, at de kunne finde beskyttelse mod fjendens frygtelige skyts, der nu snart i tolv timer havde tordnet uden ophør; – og ingen tænkte sig om. Ingen lyttede mere til fornuftens stemme, – selvopholdelsesdriften, – dyret i mennesket fik overhånd, søgte ly, søgte beskærmelse, ledte efter et hul, hvor der var fred at finde!

Bag den lille mur stod Maurice bøjet over Jean, hvis ansigt han badede med vand, – nu slog han øjnene op, og Maurice udstødte et glædesskrig.

"Å, min stakkels Jean! – Jeg troede, du var færdig! ... og – nå, det kan du jo ikke gøre ved; – men du er skrækkelig tung at slæbe på!"

Jean så sig om med et forvildet blik, som vågnede han op af søvnen, – så forstod han, hvad her var sket, for to store tårer rullede ham ned over kinderne. Den spinkle Maurice, som han havde passet, som han holdt af med en faders ømhed, – han havde i sit venskab fundet styrke til at slæbe ham her hen!

"Vent ... lad mig se lidt på dit hoved!"

Såret var kun ubetydeligt, en rift i huden, som havde blødt stærkt. Håret havde nu klistret sig over flængen og standset blodet. Derfor tog Maurice sig også vel i agt for at væde det, – ellers kunne såret let bryde op igen.

"Nå, – nu har jeg tørret dig af i ansigtet, – nu ser du da menneskelig ud igen. Lad mig sætte en kasket på dig!"

Han tog en kepi op fra jorden og satte den forsigtigt på hovedet af vennen.

"Den passer dig akkurat! Lad os nu se, om du kan bruge benene!"

Jean rejste sig op, rystede på hovedet; – han fejlede ikke noget, følte sig kun en smule svimmel. Der var ingenting i vejen. Men nu overvældedes han af rørelse, – han faldt Maurice om halsen, trykkede ham ind til sig og stammede:

"Å, – min lille, kære ven!"

Men nu kom prøjserne, her kunne de ikke drive længere. Løjtnant Rochas samlede nogle mand om fanen, som sekondløjtnanten stadig bar sammenrullet under armen.

Lapoulle var høj, – han stod på tæerne og løsnede endnu et skud over murkanten, mens Pache, der vel mente, han med god samvittighed kunne standse skydningen, hængte sin bøsse over skulderen.

Jean og Maurice ilede hen til kammeraterne. Nu manglede der forresten hverken bøsser eller patroner, – der lå nok af dem strøet ud over jorden, – man behøvede bare at bukke sig efter dem.

De samlede altså det nødvendige op, – for da de forlod stillingen, havde de kastet både våben og oppakning fra sig, – Maurice havde jo måttet bære Jean.

Muren strakte sig helt til Garonneskoven, og den lille flok, der troede, at al fare var overstået, kastede sig bag en bondegård og derfra ind mellem træerne.

"Å," sagde Rochas, der ikke havde mistet sin tillidsfuldhed, "nu puster vi et øjeblik, – så kan vi igen gå løs på dem!"

Så såre de var kommet et par skridt fremad, mærkede de nok, at her var ikke hyggeligt; men om tilbagetog var der ikke tale.

Skoven måtte de igennem og fjenden beskød den med største heftighed, da en del af de flygtende tropper nødvendigvis måtte komme denne vej.

Granaterne regnede ned mellem de høje træer, der rystedes og knækkedes som pisket af et forfærdeligt haglvejr.

Store grene brækkede, blade og kviste faldt til jorden under kugleregnen, klagende susen og knirken lød over alt.

Det var som en fortryllet skov, hvor død og fortvivlelse rasede, træerne gav sig og jamrede af smerte over ikke at kunne flygte fra al denne ødelæggelse.

Maurice og Jean, der fulgtes med de øvrige, blev straks grebet af rædsel.

De gik fremad under storskoven. Men kuglerne peb dem om ørerne fra alle sider, det var en ren umulighed at søge ly ved at løbe fra træ til træ.

To mand faldt, – én ramt i ryggen, en anden lige i ansigtet.

Foran Maurice segnede en hundredårig eg om med tragisk majestæt og knuste alt, hvad der var rundt om den; den unge mand gjorde et spring til side og i samme øjeblik knækkedes en kæmpemæssig bøg af en anden granat med en knagen og en bragen, som om en kirke styrtede sammen.

Hvor skulle de vende sig hen? Over alt regnede det med projektiler, over alt truedes de af tykke stammer og vældige grene, – de søgte ly i et lille krat og her faldt en granat lige for fødderne af Jean, – heldigvis borede den sig ned i jorden uden at sprænges.

Men de turde ikke vove sig længere frem i denne ødelæggelse, desuden viklede de benene ind i sammenfiltrede brombærranker og slyngplanter; – krattet blev næsten uigennemtrængeligt, – men blade og kviste vedblev at drysse som under en kæmpele, der mejede ned for fode.

Ved siden af dem blev en mand ramt af en kugle i panden, – han blev dræbt på stedet, men faldt ikke om, de tætte buske holdt ham oprejst i deres tykke grene og bladhang.

Tyve gange strejfede døden dem her i dette frygtelige krat.

"Dette er en allerhelvedes situation!" mumlede Maurice, "her slipper vi ikke levende igennem!"

Han var ligbleg, rystede som et espeløv, – selv den ellers så modige Jean måtte gyse, han var også blevet smittet af angsten.

Igen pintes de af den skrækkeligste tørst, af en uudholdelig brænden i hals og mund, – det var som skulle de kvæles, således snøredes deres strube sammen.

Desuden havde de hjerteondt, prikken og stikken i alle lemmer; midt i alle disse kvaler svævede utallige små sorte punkter for deres usikre blik; – som om deres øje kunne følge kuglernes pibende flugt i alle retninger.

"Å Gud, – å Gud i Himlen! Hvad skal vi gribe til!" stammede Jean, "det er ærgerligt at skulle skydes sønder og sammen for andre, der sidder i en god lænestol og ryger en pibe!"

Maurice tilføjede med usikkert, tykt mæle:

"Ja, – og hvorfor skal netop vi lide så frygteligt?"

Det var egoismen, der oprørtes i hans sind; individet, der ikke ville ofre sig for samfundet.

"Og hvis man bare kunne begribe, hvad det alt sammen kan nytte?"

Så løftede han hovedet:

"Og det røde asen, – den sol deroppe, der ikke kan skrubbe af! Når den går ned, bliver det i det mindste mørkt, og de holder vel op at slås!"

Allerede længe havde de passet på solens langsomme gang, for i kampens hede havde de glemt tid og time; – og det forekom dem, at den stod stille på den utålelig klare sommerhimmel derhenne over de grønne trætoppe på venstre flodbred.

Og det var ikke mere frygten for deres skind der pinte dem, – nej, – det var en uimodståelig trang til fred og stilhed, – de *kunne* ikke længere udholde den uophørlige knalden og susen og dundren, de måtte skjule sig, krybe ned i jorden!

Imidlertid kom både Maurice og Jean til sig selv, – midt i forvildelsen blev de underligt ubekymrede; – de gik som i en rus, – der er tapperhed, – de skyndte sig end ikke mere for at komme ud af den frygtelige skov, hvor rædslerne stadig blev mangfoldigere: under løvtaget i det yndige grønne halvmørke, i skyggen af de tætte bladkroner, på det blide mostæppe lurede den voldsomme død ved hvert skridt, de gjorde.

Den friske skovbæks klare vand farvedes rødt, i de stille løvhytter, hvor hidtil kun de elskendes stemmer havde mumlet, hørtes nu døendes rallen.

Her råbte en mand: "Ramt!" før han faldt om og opgav ånden. – Hist lå en anden med begge ben knust af en granat, – og han smilede, – han vidste ikke andet, end at han var snublet over en trærod.

Andre løb videre, trods dødelige sår og faldt så pludselig om i de sidste trækninger.

I første øjeblik følte de kun en ubetydelig smerte; – lidelserne begyndte først senere hen og aftvang dem gruelige skrig og forfærdelige jammerhyl.

Å, – – den skrækkelige skov, den genlød af suk og hulken, af træernes sørgelige knagen og knirken, af de døendes og de såredes fortvivlelsesskrig, der steg anklagende mod den klare ubarmhjertige himmel! Ved foden af en vældig eg så Maurice og Jean en zouav hyle som et vildt dyr: hans underliv var sønderrevet af en granatstump, så indvoldene væltede ud! Længere henne var der gået ild i en andens blå skærf, – det flammede op og sved hans skæg; – men han havde fået et sår i ryggen, kunne ikke gøre en bevægelse og tårerne løb ham ned over ansigtet i hans forfærdelige elendighed! Der slæbte en kaptajn sig hen ad jorden, – venstre arm var revet af, – et frygteligt sår gabede i den ene side, og med gribende stemme tiggede han om, at man dog ville gøre en ende på hans lidelser. Og hvor de gik og stod, faldt deres øje på sårede og døende, der var så mange, at de hvert minut måtte tage sig i agt for ikke at træde på kammeraterne.

Men de faldne taltes ikke, regnedes ikke mere; – – afsted, frem; – man skænkede dem næppe et blik, – således er krigens gang! – næste gang kom måske turen til en selv!

Lige i skovbrynet hørte de et kvalt skrig:

"Hjælp!" lød det.

Det var den sekondløjtnant, der bar fanen, og som havde fået en kugle i venstre lunge.

Han segnede om, en tyk blodstrøm stod ham ud af munden, – og da han så, at ingen bekymrede sig om ham, samlede han sine sidste kræfter og råbte:

"Fanen!"

Med et spring fo'r Rochas til, greb fanen, hvis stang var knækket; – sekondløjtnanten mumlede med tyk stemme; mens blodigt skum brød frem over hans læber:

"Jeg er færdig; men hvad gør det? ... Frels fanen!"

Og på det bløde mos, i denne henrivende lille krog segnede han ned, rev græsset op med krampagtige bevægelser, men hans bryst hævede sig og sank, og han snappede rallende efter vejret.

Omsider var de ude af denne forfærdelige skov. Foruden Jean og Maurice var nu kun Lapoulle, Pache og løjtnant Rochas tilbage.

Gaude, der var blevet borte, kom nu springende ud af et krat og de var alle lettede ved at være på åben mark, her peb kuglerne ikke mere.

Granaterne faldt heller ikke på denne side af dalen. Foran en bondegård lige i nærheden hørte de en vred stemme bande og sværge og så en general på en dampende hest holde foran porten.

Det var deres egen brigadegeneral Bourgain-Desfeuilles, tilstøvet og udaset; – hans røde ansigt udtrykte harme og ærgrelse over nederlaget, det, han betragtede som en personlig fornærmelse.

Hans folk havde ikke øjnet ham hele dagen, – sagtens havde han faret rundt på valpladsen efter stumperne af sin brigade, – tapper var han, og det var ham egentlig det samme, om han fik sin hvile her, når både hans egen fremtid og kejserdømmet fejedes sammen i en skarndynge af de prøjsiske granater.

"Hvad satan i hede helvede er nu dette!" brølede han, "er der ikke et menneske, der kan sige én besked her i dette forbandede land?"

Bondegårdens beboere måtte vist have skjult sig inde i skoven.

Omsider kom en meget gammel kone frem, – sagtens et tyende, som var blevet tilbage, fordi hun ikke havde kunnet holde trit med de andre.

"Halløj! – hej – mutter! ... hvor ligger Belgien?"

Hun så forskrækket på ham, – forstod øjensynligt ikke, hvad han spurgte om. Så gerådede han i det yderste raseri, glemte, at han talte til en bondekone, skrålede, at han ikke havde i sinde at lade sig fange som en anden idiot, – han ville fanden tage ham ikke gå i fælden dernede i Sedan, men tage benene på nakken og komme over grænsen.

Der kom nu nogle soldater til, stod og lyttede til hans ord.

"Men, – hr. general!" – indvendte en sergent, – "ingen får lov at passere, – der er prøjsere allevegne ... I morges kunne man måske have sluppet igennem ..."

Der gik rygter om, at flere kompagnier var blevet skilt fra deres regimenter og at de havde passeret grænsen uden at vide af det – nogle havde nok også slået sig gennem fjendens rækker, inden garden havde forenet sig med 11. korps.

Generalen trak på skulderen.

"Vrøvl! – Dygtige folk kommer min salighed altid igennem! ... Jeg finder s'gu nok et halvthundrede karle, der ikke er bange for at vove deres skind og hugge løs!"

Derpå vente han sig atter om mod konen.

"Nå, – mutter, – svar i pokkers skind og ben! ... Hvor ligger Belgien?"

Denne gang forstod hun. Hun pegede ud imod de store grønne skove med sin magre hånd.

"Helt derhenne!"

"Hvad? – De huse man ser der for enden af marken?"

"Å, – Gud bedre det! Nej, meget længere borte, helt der langt borte!"

Nu var Bourgain-Desfeuilles ved at kvæles.

"Men det er jo væmmeligt. Aldrig har jeg kendt magen til fæpander og idioter, der hverken ved ud eller ind! Før lå Belgien lige i nærheden, man kunne næppe vende sig, uden at falde på næsen over grænsen, og når man så omsider vil derind, – så er det satan i vold. Nej, nu er jeg fanden gale mig led og ked af hele stadsen! Lad dem så tage og gøre med mig, hvad de har lyst; – jeg går hjem og lægger mig!"

Med disse ord fo'r han i sadlen og galoperede ad Sedan til.

Vejen gjorde en bøjning ned i Givonnedalen; – nu var der en sådan mængde flygtende soldater, at løjtnant Rochas tillige med Pache, Lapoulle og trompeteren blev trykket op imod et lille værtshus på en korsvej. Jean og Maurice havde svært ved at komme hen til dem, og de blev ganske forbavsede ved at høre en tyk, drukken stemme kalde ud fra knejpen:

"Her, I derude! Halløj, kammerater! – Det var da et heldigt træf, dette her!"

Og der sad Chouteau bænket, højrød i ansigtet, mere end halvt fuld med armene i vindueskarmen. Han hikkede og fortsatte med et fjollet smil:

"Lad som I var hjemme, børnlille, – træd nærmere og få jer en tår! – Her er både husrum og hjerterum!"

Han vinkede ind i salen:

"Kom her, din drivert! Giv herrerne en hjertestyrkning!"

Nu kom Loubet dinglende med en flaske i hver hånd. Forresten var han mere ædru end den anden, han svingede med de to fulde flasker, og rev den ene vittighed af sig efter den anden.

De havde ikke vist sig, siden de var forsvundet under påskud af at bringe den sårede sergent Sapin til lazarettet; – sagtens havde de listet om, hvor der ingen fare var, indtil de var strandet her og havde taget for sig af retterne.

Løjtnant Rochas fo'r op imod dem:

"Vent lidt, I røvere, jeg skal hjælpe jer til at sidde i ro og pimpe, mens vi andre skikkelige folk er ved at krepere af sult og tørst!"

Men Chouteau svarede nok så frimodigt:

"Lad os bare være her, gamle galhoved! Her er hverken løjtnant eller kompagnichef mere nu; – her et kun frie mænd ... Har prøjserne ikke mulet dig nok, siden du kommer her og gør vrøvl?"

De andre måtte holde på Rochas, som ville slå pandeskallen itu på den frække karl. Desuden søgte Loubet at anvende sine flaskers indhold som beroligende middel.

"Så, – så, – vær nu venner! Lad det nu være godt, – vi skal da ikke ødelægge hinanden, vel?"

Og nu fik han øje på Lapoulle og Pache, på de gamle kammerater.

"Skab jer nu ikke, børn, – kom I ind og få en snaps!"

Lapoulles samvittighed bebrejdede ham rigtignok at gøre sig til gode, når så mange skikkelige fyre måtte spæge deres kød, – men han var så udaset, så sulten og tørstig! Med ét tog han en rask beslutning, fo'r med et spring ind i kroen, og gav uden at sige et ord Pache et puf, så at han også kom ind ad døren i en håndevending. Og så blev de der med det samme.

"Asener og banditter!" brølede Rochas. "De skulle skydes ned som gale hunde!"

Nu var der kun Maurice, Jean og Gaude tilbage, og de blev alle fire revet med strømmen af flygtende soldater, der fyldte vejen, de var snart langt fra kroen; – vrimlen styrede mod Sedans volde lig en flod, der er gået over sine bredder, og hvis grumsede bølger skvulper afsted, rivende sten og træer og huse med sig på sin vej. Fra højderne rundt omkring, fra hver en hulvej, hver en lavning, fra Floing, fra Pierremont, fra kirkegården, såvel som fra Givonnedalen styrtede forvildede mennesker afsted mod byen, hvor de håbede at finde ly og fred.

Og kunne man virkelig gøre disse elendige bebrejdelser? I tolv lange timer havde de uden at røre sig stået under fjendens forfærdelige, morderiske ild! Batterierne havde beskudt dem forfra, – bagfra, – og fra siden; – hæren var i ordets egentlige forstand blevet knust, – drevet ned i et hul, – hvorfra ingen udvej fandtes, – og der var alt ødelagt.

Nogle regimenter af syvende korps, – af dem, der kom fra Floing, – trak sig tilbage i temmelig god orden.

Men nede i Givonnedalen var der en sand opløsningstilstand, – der var hverken rækker eller befalingsmænd, – tropperne trængte sig frem, skubbede og puffede til hinanden, – forvildede og forstyrrede til det yderste, alle våbenarter imellem hinanden: zouaver, turcoer, jægere, infanterister, – for det meste uden våben og oppakning, med sønderrevne og tilsølede uniformer, sorte hænder, smudsige ansigter, blodsprængte øjne, der trådte ud af hulerne, ophovnede tørre læber; hæse var de af at have skrålet grovheder og skældsord.

Nu og da fo'r en herreløs hest ind i vrimlen og væltede soldaterne for fode. Så rullede kanoner afsted i fuld fart, uden advarsel kørte artilleristerne lige midt gennem den sammenpakkede mængde og efterlod et kølvand af knuste og lemlæstede!

Atter så Jean op mod himlen, mod den nedgående sol. Gennem den tætte støvsky skinnede dens stråler endnu med brændende hede på de trætte og svedte ansigter. Det var meget smukt vejr. Himlen var usædvanlig klar og blå.

"Det er dog også forbandet!" gentog han, "dette røde bæst vil nok ikke gå ned i dag."

Med ét standsede Maurice som slået med lamhed; han fik øje på en ung kvinde, der trykkede sig op mod et hus og var lige ved at blive trampet ned; – og hans smertelige overraskelse kendte ingen grænser: det var Henriette!

Og det var hende, der først kom så meget til sig selv, at hun kunne tale til ham.

"De har skudt ham! I Bazeilles! ... Ja, jeg så det selv! Så; – så vil jeg i det mindste have hans lig tilbage, og så har jeg tænkt mig ..."

Hun nævnte hverken Weiss eller prøjserne ved navn, enhver måtte jo forstå, hvem hun mente, og Maurice havde også begrebet alting. Han elskede dem begge, og han brød ud i gråd:

"Ak Gud i Himlen! Min stakkels søde pige!"

Da Henriette henimod klokken to var kommet til sig selv i Balan, i et køkken hos fremmede folk, havde hun straks tørret sine tårer. Hos denne stille, spinkle kvinde vågnede heltinden. Hun var ikke bange for noget som helst, – hun var hærdet mod frygt efter det, hun netop havde oplevet.

Og midt i sin smerte havde hun kun en tanke: hun ville have sin mands lig udleveret for at begrave det. Først tænkte hun simpelthen på at gå tilbage til Bazeilles, men alle forklarede hende, at det var en umulighed. Derfor gav hun sig til at søge efter en, der kunne påtage sig at gøre de nødvendige skridt. Hendes valg faldt på fætteren, der havde været underdirektør for sukkerraffinaderiet i Chesne, da Weiss var på kontoret. Han havde altid sat megen pris på hendes mand og ville sikkert hjælpe hende efter bedste evne.

For to år siden havde hans kone arvet en smuk ejendom, "Eremitagen", og der boede de nu, den lå på den anden side Sedan. Jorderne strakte sig ned til Givonnedalen; og hun var nu på vej til Eremitagen; – stadig i livsfare, stadig truet af død og ødelæggelse, men urokkelig overfor enhver hindring; hun *ville* frem, hun *ville* have sin mands lig.

Maurice, som hun forklarede sin plan, holdt med hende.

"Dubreuil har altid været en rar fyr, han holder af os, og vil nok hjælpe dig "

Så fik han pludselig en idé, løjtnant Rochas ville gerne redde fanen; han havde allerede foreslået at skære den itu, gemme

hver sin stump under skjorten, eller at grave den ned ved foden af et træ, og så sætte mærker, der kunne hjælpe dem til at finde den senere hen.

Men det skar dem i hjertet at måtte sønderrive og begrave en fane, de elskede så højt. De ville gerne finde på noget andet.

Derfor blev de snart enige, da Maurice foreslog dem at betro fanen til en, som ville skjule den for dem, indtil de engang kunne forlange den tilbage.

"Hør nu!" sagde Maurice da til sin søster, "vi går med dig til Eremitagen og ser, om Dubreuil er der … og desuden forlader jeg dig ikke mere …"

Det var imidlertid ingen let sag at komme ud af vrimlen; efter nogen tids forløb lykkedes det alligevel og de slog ind på en vej til venstre op ad bakke. Derefter kom de ind i en sand labyrint af stier og smøger, en hel lille landsby, der var beboet af gartnere; mange små villaer og huse var der ligeledes, og over alt krogede veje, smuthuller, mure og gyder; – et udmærket sted til et baghold, – en stilling, som man med en halv snes mand havde kunnet forsvare i timevis mod et helt regiment.

Der faldt allerede skud nu og da, thi den prøjsiske garde rykkede frem på den anden side af dalen.

Da Maurice og Henriette, der førte an, havde drejet først til venstre, så til højre mellem endeløse havemure kom de pludselig ud foran indgangen af Eremitagen, – døren stod på vid gab. Ejendommen med en tilhørende lille park lå på tre brede terrasser; selve gården var bygget på den midterste, det var et rummeligt, firkantet våningshus, som en bred elmeallé førte op til.

Overfor, på den anden side af en snæver dal, lå andre ejendomme i udkanten af en skov.

Henriette blev urolig ved synet af den åbne dør.

"De er borte! De er vist rejst herfra!"

Og den foregående dag havde Dubreuil ganske rigtigt besluttet sig til at følge sin hustru og sine børn til Bouillon, han havde en anelse om, hvad der forestod.

Dog var huset ikke tomt; allerede før de nåede det, hørte de støj og uro, og da den unge kone vovede sig et par skridt frem i alleen, fo'r hun tilbage ved synet af en prøjsisk soldats lig.

"Nå!" udbrød Rochas, "her har de nok også været på færde!"

Nu ville de alle vide besked og gik rask op imod huset; døre og vinduer i stueetagen måtte være slået ind med bøssekolber; gennem de knuste ruder havde man et sørgeligt indblik over udplyndrede værelser. Møblerne lå kastet hulter til bulter i grusgangene og nedenfor havetrappen. Et himmelblåt salonmøblement, sofa og tolv stole, lå rundt om et marmorbord, hvis plade var slået midt over.

Og zouaver, jægere, infanterister og marinesoldater fo'r rundt bag huset og udbygningerne og løsnede nu og da skud imod den lille lund på den anden side den snævre dal.

"Hr. løjtnant!" forklarede en zouav på Rochas' forespørgsel, "vi fandt de forbandede tyskere i færd med at spolere alting her i huset. Vi fik dem på porten, men nu kommer de igen, og da de er ti mod en af os, bliver det en varm dans."

Tre faldne prøjsere lå på terrassen. Mens Henriette stod og så på dem med et underligt, åndsfraværende blik, – hun tænkte vel på sin mand, der nu også lå udstrakt i støv og blod, – susede

en kugle lige forbi hendes hånd og borede sig ind i et træ tæt ved.

Jean styrtede til.

"Bliv endelig ikke stående her! – kom, – skynd Dem, – skjul Dem inde i huset!"

Jean havde den dybeste medfølelse med den unge kone, der midt i sin sorg var så fattet og så modig; det skar ham i hjertet at se, hvor forandret hun var, han havde jo hendes søde, venlige smil fra i går i frisk minde. Straks havde han ikke kunnet finde ord til at udtrykke sin deltagelse; han var ikke vis på, at hun huskede ham; nu vidste han ikke, hvad han skulle gøre for hende, han syntes intet var ham for vanskeligt, hvis han blot kunne bringe hende lidt trøst og fred.

"Vent på os derinde ... hvis det bliver farligt, skal vi nok hjælpe Dem bort på en eller anden måde!"

Men hun slog ud med hånden:

"Hvorfor? Det er mig aldeles ligegyldigt!"

Imidlertid skubbede hendes broder blidt til hende, og hun måtte gå op ad trappetrinene; men hun blev stående i havestuen, hvorfra hun havde udsigt over alleen; og her var hun vidne til kampen.

Bag ved et af de første elmetræer stod Jean og Maurice, de tykke stammer kunne godt skjule to mand. Længere henne stillede Gaude sig ved siden af løjtnant Rochas, som slet ikke ville slippe fanen eller betro den til nogen; han stillede den op ad et træ, mens han ladede og skød, forresten stod der soldater langs hele alleen; de stak kun nu og da hovedet frem bag stammerne for at sigte.

I lunden overfor måtte prøjsernes antal stadig være i tiltagende, for ilden blev med hvert øjeblik heftigere.

Man kunne ingen se; kun hist og her viste en fjende sig glimtvis springende fra træ til træ. Et lille landsted med grønne skodder var ligeledes besat; der blev skudt ud gennem første etages vinduer, som stod på klem.

Klokken kunne være omkring 4. Kanonaden sagtnede lidt; og her stod de endnu og myrdede hinanden, her i dette lille afsides hul, hvor man ikke kunne se det hvide flag på kastellet. Og lige til den mørke nat vedblev kampen; trods våbenstilstanden hørtes geværilden fra forstaden dernede i Givonnedalen og i haverne omkring den lille bro.

Længe skød de på hinanden fra hver side af den snævre dal.

Nu og da faldt en mand, der uforsigtigt havde stillet sig blot.

I alleen lå tre nye lig, og en såret, der rallede frygteligt med ansigtet mod jorden, uden at nogen tænkte på at vende ham om for at lindre ham dødskampen.

Med ét så Jean, der havde vendt sig om mod huset, at Henriette stille og roligt listede et tornyster ind under hovedet på den ulykkelige, som hun først havde lagt på ryggen.

Han styrtede frem og førte hende med m agt tilbage til det træ, som beskyttede ham og Maurice.

"Er det meningen, at De vil skydes?"

Hun lod slet ikke til at vide, hvor dumdristigt hun bar sig ad.

"Nej; men jeg kunne ikke udholde at stå der i den havestue ganske alene ... jeg vil hellere være herude hos jer."

Og der blev hun.

De lod hende sætte sig ved deres fødder op imod stammen, mens de brugte deres sidste patroner til højre og til venstre

med sådan iver, at de glemte både sult og træthed, ja, at de næppe huskede på den fare, de svævede i.

"Se dog derhen, Maurice," mumlede Henriette, "er det ikke en soldat af den prøjsiske garde der foran os?"

Hun havde i nogen tid holdt øjnene fæstet på en af de faldne fjender; en kraftigt bygget fyr med et tykt overskæg, han lå på siden i gruset.

Pikkelhuen var rullet et stykke længere hen i gangen, hageremmen var gået itu. Og liget bar ganske rigtigt gardens mørkegrå benklæder og blå frakke med de hvide snore og kappen viklet sammen.

"Jeg forsikrer dig, det er en gardist ... Jeg har jo et portræt hjemme af Günther, der står ved det regiment ..."

Hun tav, stod op og gik ganske stille hen til den døde, før de to andre anede, hvad hun havde i sinde.

Hun bøjede sig over liget, ville se hans nummer.

"Fjerde! ... ganske rigtigt ... det syntes jeg nok!"

Hun gik tilbage, mens en regn af kugler peb hende om ørene.

"Ja, 4. regiment, Günthers regiment, det skal naturligvis være sådan!"

Og nu var det umuligt for Maurice og Jean at få hende til at holde sig i ro. Hun stak hovedet frem, ville absolut holde øje med den lille lund, hvorfra prøjserne stadig blev ved at skyde, og de troede vist nu, at de kunne vove sig frem, for i skovbrynet sås de ofte, og de franske kugler ramte hvert øjeblik.

"Se," udbrød Jean, "der er han måske, Deres fætter ... den officer, som nu kommer ud af landstedet med de grønne skodder, lige overfor os!"

En kaptajn kom frem; han var kendelig på sin guldkrave og den gyldne ørn, der i solens skrå stråler funklede som ild. Med løftet sabel råbte han en ordre, og afstanden var så ubetydelig, næppe to hundrede meter, at man godt kunne skelne den slanke skikkelse med smækker midje og det hårde, ungdommelige ansigt, som var prydet med en fin, lys knebelsbart.

Henriette betragtede ham et øjeblik.

"Ja," sagde hun så, "det er Günther. Jeg kan kende ham!"

Maurice lagde an på ham:

"Er det fætteren," udbrød han med et vildt blink i øjet, "så skal han komme til at undgælde for, hvad de har gjort mod Weiss."

Men gysende sprang Henriette op, med et rask slag drejede hun bøssen til side, så kuglen gik op i luften.

"Nej, nej! Husk vi er i familie, skyd dog ikke på en slægtning, det er alt for rædsomt!"

Og med disse ord sank hun ned på græsset, bedækkede ansigtet med hænderne og brød ud i høj gråd; hun kunne ikke længere beherske sin smerte over alle de rædsler, hun så.

Imidlertid hoverede Rochas; han havde opmuntret sine få folk og ved synet af fjenden var deres ild blevet så heftig, at prøjserne fandt det klogt at trække sig lidt længere ind i skoven.

"Hold stand, børnlille, opgiv ikke ævred! ... Å de kujoner, se, hvor de stikker af! Nu skal vi give dem, hvad de har godt af!"

Og han var henrykt, – fuld af tillid som før, glemte alt, hvad han havde set den dag, huskede hverken nederlag eller flugt. Den håndfuld henne i skoven var for ham de fjendtlige hære, som han ganske roligt skulle slå på flugt, og han smilede huldsaligt til sin egen sejr!

Han hørte til den gamle hæderkronede krigeræt, der erobrer hele verden mellem sin flaske vin og sin pige!

"Ser I, det eneste vi har at gøre her, er at give dem ordentlig på puklen ... selvfølgelig! ... Hvad! vi er jo ikke vant til at vende fjenden ryggen! Det er jo utænkeligt, at franskmænd får prygl! Så, endnu en smule tålmodighed, så stikker de derovre halen mellem benene og piller af!"

Han skrålede op, svingede med de lange, magre arme, var så skikkelig i alt sit praleri, at soldaterne ikke kunne lade være at holde af ham.

Med ét brølede han:

"Ja! de skal få et godt spark, jeg siger ikke hvor! – Lige ud over grænsen skal vi jage dem, – hurra, hurra!"

Men netop i dette øjeblik, da det så ud, som om fjenden for alvor trak sig tilbage, udbrød en heftig geværild til venstre.

Dette var den evige omgående bevægelse, der atter var bragt i anvendelse her; et helt detachement af garden var gået rundt om Givonnedalen, – nu var det umuligt at forsvare Eremitagen længere, – den halve snes soldater, der befandt sig i alleen og på terrassen var omringet og truedes med at blive afskåret fra Sedan.

Flere dræbtes og der herskede et øjeblik en ubeskrivelig forvirring.

Prøjserne krøb allerede over muren omkring parken, kom løbende hen imod huset i en sådan mængde, at man nu tog fat med bajonetten.

En stor, prægtig, sortskægget zouav, med bart hoved og uden trøje, kæmpede som en løve; myrdede værk for fode, stak til højre og til venstre, og da bajonetten knækkede, greb han

bøssen om løbet og lod kolben falde på hovedet af de tililende fjender, – til sidst snublede han og tabte sit gevær, – men med et spring var han oppe, fo'r løs på en svær prøjser med de bare hænder, greb ham i struben med sådan voldsomhed, at de begge to rullede hen ad grusgangen ind i køkkenet, hvor døren stod åben.

Mellem træerne i parken, på græspletten foran huset, over alt kæmpedes på livet, og mange lig lå strøet rundt i havens gange.

Men især rasede de foran trappen, rundt om den himmelblå sofa og marmorbordet, hvor kampen blev rædselsfuld; – de fyrede bøsserne lige i ansigtet på hinanden, brugte tænder og negle til at sønderrive hinanden!

Og nu blev Gaude grebet af en vanvittig dumdristighed.

Han så godt, at alting var forbi, så at kompagniet var tilintetgjort, at ikke en mand kunne svare på appellen, men alligevel greb han sit horn og blæste signalet, så det lød over hele parken som en dommedagsbasun.

Og prøjserne kom styrtende, men han rørte sig ikke, stod ganske stille med det underlige bedrøvede, rolige ansigt og blæste, som om han ville vække de døde.

En kugleregn kastede ham over ende, han udåndede i en skingrende tone, der dirrende tabte sig i luften.

Uden at kunne fatte, hvad der var sket, havde Rochas ikke gjort en bevægelse for at flygte. Han ventede, – stammede:

"Men, – men, hvad *er* dog dette? Hvad skal dette sige?"

Han kunne ikke begribe, at de var slået af marken igen.

Alting var altså forvandlet, det var den forkerte verden!

Kunne de mennesker da ikke have ventet der ovre på den anden side, til han var kommet og havde givet dem deres

bekomst?

Men hvor mange man end skød, så kom der stadig nye til, det var, som voksede de op af jorden!

Hvad var dog dette for en allerhelvedes krig, hvor der var ti mod én hele tiden, hvor fjenden først viste sig om aftenen efter en hel dags ødelæggende kanonade? Forvildet, betaget, forstyrret over alt dette ubegribelige, imod hvilket han ikke længere kæmpede, som rev ham med, skønt han uvilkårligt gentog, som for at forsøge at overbevise sig selv:

"Mod, børn, hold stand! Så får vi nok alligevel overtaget!"

Han havde hastigt grebet fanen, hans sidste tanke var at skjule den, for at prøjserne ikke skulle få den, men skønt stangen allerede var knækket, snublede han over den og var lige ved at falde.

Kuglerne peb om ham, han følte døden komme, og gav sig til at rive dugen fra stangen, ville ødelægge og tilintetgøre den.

I dette øjeblik blev han ramt af flere kugler i halsen, i brystet, i benene, og han faldt om midt i pjalterne af den trefarvede fane, der dækkede ham som et ligklæde.

Endnu et øjeblik levede han, lå med vidt opspilede øjne, så måske omsider, hvorledes krig virkelig er, forstod, at man må bøje sig for den, som for en lov! Så snappede han efter vejret og døde med en forbavset mine, som et stakkels indskrænket væsen, et muntert insekt, der knustes ifølge den store naturs vilje. Og med ham døde en legende.

Så snart prøjserne kom, havde Maurice og Jean trukket sig tilbage fra træ til træ, idet de søgte at beskytte Henriette så godt de kunne; og de vedblev at skyde, hver gang de kom i ly.

Højt oppe i parken kendte Maurice en lille låge, som heldigvis var åben; de gik hurtigt gennem den alle tre og slog ind på en snæver sti, som slyngede sig mellem høje mure.

Men da de kom til enden hørte de atter skud og kastede sig ind i en smal gyde, der desværre ikke havde nogen udgang, så de måtte løbe tilbage under en regn af kugler; derpå stod de en stund, uden ret at vide, hvorledes de var kommet der, på vejen, der førte lige til Sedan fra Givonnedalen. For sidste gang så Jean op mod himlen, mod vest, hvor horisonten var rød, og han udstødte et lettelsens suk:

"Så, nu går den da omsider ned, det røde bæst!"

De løb nu alle tre, så hurtigt deres ben kunne bære dem, afsted mellem den mængde flygtninge, der i en uafbrudt strøm styrede ned mod byen.

Ved Balanporten var der en sådan trængsel, at de måtte stå og vente; vindebroens kæder var sønderbrudte og kun den lille bro for fodgængere kunne benyttes, så at hverken heste eller kanoner passerede.

Og længere henne ved Cassineporten hed det sig, at det var endnu værre, – alle ville frem, – den opløste hær rullede med uhørt voldsomhed ned fra de omliggende højder, kastede sig ned over byen som en flod kaster sig i en kloak, når sluserne er trukket op.

Fæstningsvoldenes skæbnesvangre nærhed havde berøvet de tapreste al åndsnærværelse.

Maurice holdt på Henriette, støttede hende, for hun var ved at segne om af træthed, og han rystede af utålmodighed.

"Jeg håber da, de ikke finder på at lukke porten, før vi alle er sluppet ind!"

Og denne frygt var almindelig blandt den ventende menneskemasse.

Imidlertid satte mange soldater sig til rette på voldenes skråninger, til højre og til venstre, mens kanoner og rustvogne holdt hulter til bulter, hvor de var strandet.

Nu lød hornsignaler rundt omkring, de forsinkede soldater kaldtes sammen. Flere kom løbende til, hist og her lød endnu enkelte skud, indenfor brystværnet opstilledes flere detachementer for at forsvare fæstningen og omsider lukkedes portene. Prøjserne var kun hundrede meter borte.

Man så dem komme og gå på vejen til Balan, hvor de ganske roligt besatte huse og haver.

Maurice og Jean sammen med Henriette var blandt de sidste, som kom ind til Sedan. Nu slog klokken 6. Det var omtrent en time siden kanonaden var ophørt, og geværskuddene lød sjældnere og sjældnere.

På den rædselsfulde torden, der lige siden den tidlige morgen havde dundret, fulgte nu dødens stilhed.

Natten lagde sig mørk og uhyggelig over by og land.

8

Klokken henved halv seks, lige før porten lukkedes, gik Delaherche igen til byfogedens bolig, – han var urolig, ville gerne vide besked; nu da det var en afgjort sag, at slaget var tabt. I over tre timer trippede han om i gården, udfrittede alle de officerer, han kunne få fat i, og således kom han lidt efter lidt under vejr med, hvad der var sket.

General Wimpffen havde indgivet sin demission og så taget den tilbage igen for at begive sig over i det prøjsiske hovedkvarter, hvor han håbede at erholde gunstigere betingelser for den slagne hærs overgivelse; derefter var et krigsråd, bestående af tyve stabsofficerer, trådt sammen for at tage bestemmelse om, hvorvidt det var rådeligt at vedblive kampen og prøve at forsvare fæstningen.

Mens dette stod på, var fabrikanten ved at forgå af utålmodighed, og over tyve gange gik han op ad trappen og ned igen.

Og med et, da klokken kunne være lidt over et kvarter over otte, så han general Wimpffen komme ud, med hede kinder og opsvulmede øjne, fulgt af en oberst og to generaler.

De steg hastigt til hest og red bort ad Maasbroen til.

Det var kapitulationen; alt var forbi, her var intet at gøre, uden at overgive sig i fjendens hænder.

Nu var Delaherche beroliget, og det faldt ham ind, at han var frygtelig sulten, så han besluttede at gå hjem og få noget at spise.

Men da han kom ud på gaden stod han og betænkte sig lidt ved synet af den voldsomme trængsel.

Det var næsten ikke muligt at komme frem, over alt var der en tæt masse af mennesker, heste og kanoner; han kunne næsten ikke fatte, hvordan en sådan hob havde kunnet komme ind i byen.

På voldene bivuakerede de regimenter, der i nogenlunde god orden havde iværksat tilbagetoget, mens de øvrige tropper som opløste levninger havde styrtet sig som en vrimlende masse ind ad portene, ud over gader og torve, hvor det nu næppe var muligt at trænge sig frem gennem menneskehoben.

Kanonernes hjul, rustvogne, alle mulige køretøjer filtrede sig sammen, kuskene piskede på deres heste, der ikke kunne gøre et skridt uden at trampe mennesker ned og hverken kunne komme frem eller tilbage.

Soldaterne trængte ind i husene uden at høre på trusler eller advarsler, tog, hvad spiseligt der fandtes, lagde sig til ro i stuer og i kældre, hvor de kunne i finde et knippe halm at hvile sig på.

Mange faldt om i porte, i forstuer og spærrede vejen, andre kunne end ikke slæbe sig så langt, men segnede om på fortovene i en dødlignende søvn; de rørte sig ikke engang, når nogen trådte på dem, ville hellere knuses, end skifte plads.

Nu forstod Delaherche, at kapitulationen var aldeles nødvendig; på flere steder stod ammunitionsvognene så tæt ved hinanden, at en granat kunne få dem alle til at springe i luften, og hele Sedan ville da gå op i luer.

Og hvad skulle man gøre med alle disse elendige mennesker, der var halvdøde af sult og træthed, uden våben, uden patroner!

Alene at evakuere ville tage mere end en dag, og fæstningen besad hverken våben eller proviant.

Disse grunde havde bestemt de mere fornuftige i krigsrådet til overgivelse, trods den smerte, de derved måtte føle; men de havde et klart blik på tilstanden og kunne ikke give efter for de dristigere af officererne, der erklærede det aldeles umuligt at kapitulere på denne måde og overgive hele hæren til fjenden.

Delaherche trængte sig med møje gennem menneskemassen på Turennepladsen og Rivagepladsen.

Da han kom forbi "Den gyldne Løve" så han gennem vinduet ind i spisesalen, hvor flere generaler sad stumme om det tomme bord.

Der var intet, ikke engang et stykke brød. Imidlertid hørte man general Bourgain-Desfeuilles' stemme runge ude i køkkenet; han havde vel alligevel fået fat i noget spiseligt, for han tav stille og løb op ad trappen med en fedtet papirpakke i hånden.

Der stod en sådan masse mennesker på pladsen og så på dette taffel, at Delaherche måtte puffe sig frem, men i Grande-Rue stod folk så tæt pakket, at han et øjeblik var nær ved at tabe modet.

Her stod et helt batteri pjecer stablet sammen.

Han besluttede til sidst at klatre op ad et hjul, sprang derpå fra den ene kanon over på den anden med fare for at knække benene.

Så spærredes vejen af forspandet, han bukkede sig og krøb ind mellem benene under bugen på de stakkels dyr, der næppe kunne holde sig oprejst, så forsultne og udmattede var de.

Da han endelig nåede sin egen gade, svedt og med sønderrevne klæder, havde han stridt og stræbt i en stiv time for

at tilbagelægge et stykke vej, der ellers tog ham henved 5 minutter.

Overlægen ville sikre lazarettet mod at blive overfyldt og havde i den anledning ladet sætte to skildvagter ved porten.

Det var en stor lettelse for Delaherche at få øje på dem, så var *hans* hus da ikke plyndret endnu!

I haven, hvor nogle lygter kastede et svagt skær over lazarettet, løb en gysen gennem fabrikanten, – han tænkte på al den elendighed, her var sammenhobet; nu stødte han på en soldat, der lå og sov på stenbroen, og han huskede med et på, at denne mand var sat på vagt over 7. korps' kasse, som ingen tænkte på i den almindelige forstyrrelse.

Forresten så det ud, som om huset var tomt, intet lys på første etage, alle døre på vid gab.

Pigerne var blevet i lazarettet, for der var ikke et menneske i køkkenet, hvor en søvnig lampe brændte.

Delaherche tændte et lys og listede sig op på første etage ad hovedtrappen for ikke at vække sin kone og sin moder, der måske hvilede sig efter denne anstrengende dag.

Men da han trådte ind i sit arbejdsværelse, fo'r han overrasket tilbage; på den sofa, hvor kaptajn Beaudoin dagen forud havde hvilet sig, lå nu en soldat og sov, – han fattede ikke, hvad det skulle betyde, før han ved nærmere eftersyn genkendte fru Weiss' broder, – nu så han også en anden soldat på gulvet, indhyllet i et tæppe.

Begge sov fast.

Fabrikanten gik videre ind i sit sovekammer, der lå lige ved siden af.

På et bord stod en lampe og brændte, – alt var stille.

Gilberte havde lagt sig fuldt påklædt på sengen, hun sov roligt, mens Henriette sad ved siden af hende med hovedet støttet mod madrassen, – hun sukkede i søvne, udstødte nu og da en klagelyd, og hendes øjne var fugtige af tårer.

Han stod stille et øjeblik og så på dem, havde lyst at vække sin kone og få at vide, hvad der var sket.

Havde Henriette virkelig været i Bazeilles?

Hun kunne måske sige ham, hvorledes det stod til med farveriet derude.

Men han nænnede ikke at forstyrre de to koner og skulle til at gå, da hans moder viste sig på dørtærsklen og vinkede ad ham; han fulgte med hende ind i spisestuen og udtrykte sin forbavselse over, hvad han havde set.

"Og du, moder! Hvorfor er du endnu oppe?"

Hun rystede på hovedet, svarede så med dæmpet stemme:

"Jeg kan ikke sove; jeg sidder i en lænestol inde hos obersten. Han har stærk feber, vågner hvert øjeblik op og spørger mig ud ... Jeg er så ulykkelig, for hvad skal jeg svare ham ... kom med ind til ham!"

Oberst Vineuil lå i en urolig febersøvn.

Man kunne lige skimte hans hede ansigt med den store, hvide knebelsbart på hovedpuden, for fru Delaherche havde sat en avis foran lampen og hele det hjørne af stuen lå i halvmørke, mens lyset faldt på hende, der satte sig til ro i en lænestol med foldede hænder og et sørgmodigt drømmende udtryk i det gamle, strenge ansigt.

"Vent lidt," hviskede hun til sønnen, "jeg tror, han har hørt dig, nu vågner han igen!"

Og obersten åbnede ganske rigtigt øjnene, og fæstede dem på Delaherche uden at røre hovedet.

Han genkendte ham og spurgte straks med febrilsk betoning:

"Nå, nu er alt forbi. Der skal kapituleres, ikke?"

Fabrikanten, der følte moderens blik hvile på sig, var lige ved at lyve, men hvad nyttede det egentlig? Han slog ud med hånden, trak på skulderen.

"Her var jo ikke anden udvej ... De gør Dem ingen idé om tilstanden her! De skulle have set gaderne! ... Nu red general Wimpffen til det tyske hovedkvarter for at få betingelserne fastslået."

Oberstens øjne lukkede sig, han rystede som i feber og en dump klagende lyd trængte sig over hans læber:

"Å Gud ... å Gud i Himlen ...!"

Og stadig med lukkede øjne vedblev han hastigt og nervøst:

"Ja, ja, – havde de kun villet høre efter mig i går, – å Gud! – Jeg, der er kendt her på egnen, sagde til generalen, hvad jeg var bange for; ... men han, – han kunne jo heller ikke få noget sat igennem selv. Deroppe, – over St. Menges lige til Fleigneux, der skulle vi have besat højderne, og passet ved St. Albert ... der venter vi i ro, – der er vore stillinger uindtagelige, – der har vi vejen til Mézières åben ..."

Hans mæle blev tykt, uforståeligt, – han stammede nogle ord, som de ikke hørte, mens drømmen om slaget gled over i febersøvn, hvori han måske så sig selv førende sine tropper til sejr.

"Siger lægen, at han er udenfor fare?"

Fru Delaherche nikkede.

"Ja, men disse sår i foden er altid slemme; han må holde sengen i lang tid, ikke sandt?"

Denne gang svarede den gamle dame ikke, hun sad nu hensunket i sørgmodige tanker; smerten og skammen over nederlaget overvældede hendes standhaftige sjæl – hun var af en gammel stolt borgerslægt, der i fordums dage tappert havde forsvaret fædrelandets grænser mod fjenden. Lampens fulde lys faldt på det smalle, magre ansigt med den skarpe næse og de sammenknebne læber, der udtrykte harme og lidelse, så stor, at den ikke lod hende have fred til at sove.

Delaherche følte sig ensom og forladt. Sulten overvældede ham igen, og han troede, det var den, der gjorde ham så helt modløs. Sagte listede han sig ned i køkkenet med sit lys i hånden. Men her var alt endnu sørgeligere end ovenpå: ingen ild på komfuret, køkkenskabet tomt; viskestykker og karklude flød omkring på borde og stole, som om ødelæggelsens vind havde blæst her og bortvejret alt, alt, hvad der kunne spises eller drikkes! Der var ikke engang en brødskorpe at finde, alt var gået med til suppen derover i lazarettet. Endelig fandt han en levning snittebønner fra den foregående dag, dem spiste han så, uden smør, uden brød, stående op i det tomme køkken, hvor den lille osende lampe udbredte en kvælende petroleumsstank.

Klokken var ikke meget over 10, Delaherche vidste ikke, hvad han skulle tage sig for, indtil der var nogen mulighed for at få efterretning om, at kapitulationen var underskrevet.

Han var ængstelig, bange for, at kampen skulle optages på ny, og han trykkedes af en usigelig rædsel for, hvad der da ville ske. Han gik op i sin stue, hvor Jean og Maurice lå i samme stilling, som da han forlod dem, og prøvede forgæves at blunde lidt i en

lænestol; han kunne ikke få ro, ikke sove; hver gang han var ved at falde hen, fo'r han op i forskrækkelse, det forekom ham, at granaterne sprang om ørene på ham. Det var den frygtelige skydning, der endnu spøgte i hans hjerne, – han lyttede lidt, men alting var stille og roligt omkring ham. Da det ikke lykkedes ham at få hvile, foretrak han at stå op; han vandrede rundt i de mørke værelser, undgik den stue, hvor hans moder vågede ved oberstens seng, for hendes sørgmodige og harmfulde blik generede ham. To gange var han inde for at se, om Henriette ikke var vågnet, og hver gang beundrede han sin kones rolige søvn. Således trippede han om uden noget mål, indtil klokken blev 2.

Så kunne han ikke holde det ud længere. Han besluttede igen at begive sig ud i byen; han indså, at han ikke blev rolig, før han fik vished om sagernes stilling. Men nedenunder blev han modløs stående ved synet af den tætpakkede gade; han huskede nok, hvad han om aftenen havde lidt, og hvilke hindringer, han da havde haft at overvinde; aldrig ville hans kræfter strække til! Og han vidste ikke, hvad han skulle bestemme sig til, da han så overlægen komme farende, pustende og skændende, højrød i hovedet af raseri.

"Dette er, min salighed, mere end mennesker kan udholde. Jeg begriber ikke, at jeg er sluppet igennem med hele lemmer!"

Han havde været på rådhuset, for indstændigt at anmode borgmesteren om at rekvirere kloroform, – og sende ham det snarest muligt, – for hans forråd var lige ved at slippe op; der måtte foretages flere operationer og han var, som han sagde: "Bange for at måtte flænse i de sølle asner uden at bedøve dem."

"Nå, og hvad sagde de så?" spurgte Delaherche.

"De! Å, de fæpander vidste ikke, om der overhovedet var mere kloroform at få på apotekerne!"

Men fabrikanten brød sig kun lidt om kloroformen.

Han vedblev:

"Nej, det er ikke det, jeg spørger om! ... Er det i orden derude? Er kapitulationen underskrevet?"

Nu slog overlægen rasende ud med hånden.

"Ingenting er skrevet under!" råbte han. "Wimpffen kom tilbage for lidt siden ... De slubberter derover kommer nok med fordringer, som man nok kan blive rød og bleg ved at høre på! ... Nå, så kan de jo begynde igen, og så kan vi alle krepere, det er min salighed det allerbedste, så får vi da en ende på det!"

Delaherche lyttede skælvende til lægens ord:

"Men er det nu også ganske vist? Af hvem har De hørt det?"

"Af disse velsignede byrådsmedlemmer, der sidder og hænger på rådstuen! ... Der kom nok en officer fra hovedkvarteret for at melde dem det!"

Og han fortalte, det var på slottet Bellevue ved Donchery, at sammenkomsten mellem general Wimpffen, general Moltke og Bismarck havde fundet sted. En frygtelig mand var den Moltke: tør, og hård som flint med det skægløse matematikeransigt sad han og vandt slag fra sit studerekammer som man løser en opgave!

Han havde straks forklaret, at han fuldt ud kendte den franske hærs fortvivlede stilling: ingen levnedsmidler, ingen ammunition, uorden og opløsning blandt tropperne; fuldstændig omringet, uden nogen som helst udvej til at bryde den jernring, der omsluttede hæren; hvorimod de tyske hære

indtog alle de fordelagtige stillinger og kunne brænde byen af på to timer.

Han tilkendegav sin vilje koldt og roligt: Hele den franske hær med våben og oppakning skulle tages til fange. Bismarck gav sit bifald til kende med et godmodigt smil; stod ved siden af jernmanden som en stor, skikkelig hund. Og så havde general Wimpffen gjort alt muligt for at få formildet disse vilkår, der var hårdere end noget, den franske hær kunne opvise.

Han havde talt om de utallige uheld, om folkenes heltemod, om den fare, der ligger i at drive et stolt folk til det yderste, – og i hele tre timer havde han talt, truet, bedt med fortvivlet, med lidenskabelig veltalenhed; han havde anmodet sejrherren om at nøjes med at internere de overvundne et eller andet sted i Frankrig, ja, i Algier; og den eneste indrømmelse, der blev gjort ham, var, at de officerer, der skriftligt ville give deres æresord på ikte at gøre tjeneste mere, måtte drage hjem.

Våbenstilstanden skulle vare til næste formiddag klokken 10. Hvis kapitulationen til den tid ikke var underskrevet, åbnede de prøjsiske batterier på ny ilden og byen blev brændt af.

"Det er jo galskab!" råbte Delaherche, "man kan da ikke brænde en by, der slet ikke har forbrudt sig!"

Og lægens sidste meddelelse bragte fabrikanten ud af sit gode skind; han fortalte, at flere af de officerer, der boede på "Hotel de l'Europe", havde talt om at gøre et udfald med alle mand før daggry. Siden sejrherrernes hårde betingelser var blevet almindelig bekendt, herskede en frygtelig ophidselse; de vanvittigste planer blev diskuteret over alt. Den tanke, at det ikke var hæderligt at bryde våbenstilstanden og i nattens mørke anfalde fjenden, standsede ikke de harmfulde mennesker; de

ville marchere mod Carignan gennem bayrernes rækker, de ville erobre Illyplateauet tilbage i ly af mørket, vejen til Mézières skulle frigøres for fjender, og hele hæren stod frelst i Belgien! Andre tav stille, følte at nederlaget var uopretteligt, de var knust, rede til at bøje hovedet, tåle alt, underskrive alt, såfremt man på hvilken som helst betingelse fik fred, fik ende på al denne elendighed og rædsel.

"Godnat!" råbte endelig Bouroche. "Jeg vil prøve at få et par timers søvn, det trænger jeg til!"

Delaherche var alene. Han snappede efter vejret.

Hvad var det, Bouroche havde sagt?

Skulle de brænde Sedan, – ikke lade sten på sten tilbage af byen?

Dette var uundgåeligt; ulykken ville styrte ned over ham, så snart solen stod op bag ved højene, ville den skinne på ødelæggelsens vederstyggelighed!

Og uden ret at vide, hvad han gjorde, klatrede han igen op ad den stejle trappe til loftskammeret, hvorfra han kunne overskue byen.

Men deroppe var alting skjult af nat og mørke, som et uendeligt stort hav dækkede mulmet byen, han skelnede ingenting.

Så steg fabrikkens bygninger lidt frem for hans stirrende blik, han genkendte de forvirrede, utydelige masser: der lå maskinhuset, der væverstuerne, her tørresalen og magasinerne; og dette store hus, der var hans stolthed og hans ejendom, gjorde ham usigelig blød om hjertet, fyldte ham med en uhyre ynk og medlidenhed, når han tænkte på, at den om nogle få timer måske skulle være en rygende askehob!

Hans blik svævede ud imod horisonten, rundt i natten, der skjulte, hvad morgenen skulle bringe.

Mod syd, ad Bazeilles til, fløj store gnister nu og da op mod himlen, mens gården ved Garonneskoven, der om aftenen var stukket i brand, kastede et rødt skær over træerne.

Ellers kun mulm og mørke, kun disse to brande og en uudgrundelig afgrund, fra hvilken nu og da hævede sig uhyggelig støj.

Et sted, måske meget langt borte, måske på voldene, var der en, som græd.

Forgæves prøvede han at se gennem nattens slør, se over til Liry, til La Marfée, til batterierne ved Frénois og Wadelincourt, til dette bælte af bronzeuhyrer, som stod og passede på med fremstrakt hals og opspilet gab.

Og da han igen lod sine blikke falde ned på byen, forekom det ham, at et klagende suk steg op fra husene dernede.

Det var ikke alene de udasede soldaters snorken, – den dumpe knagen og knirken fra vogne og forspand; nej, det han troede at mærke, var borgernes beængstede søvnløshed, hans venner og naboer ventede også i spænding og pinlig uvished på dagens frembrud.

Alle vidste de vel sagtens, at kapitulationen endnu ikke var underskrevet, alle talte timerne, skælvede og bævede ved tanken om, at hvis den blev forkastet, havde de kun ét at gøre, gå ned i deres kældre og dø, knuste, indmurede under ruinerne af deres huse.

Pludselig forekom det ham, at han hørte våbenklirren og en fortumlet stemme, der råbte mord nede i Rue des Voyards.

Han bøjede sig frem i den kulsorte nat med øjnene stift fæstet på en tåget himmel uden en eneste stjerne, en gysen rystede hans hele legeme og hårene rejste sig på hans hoved i rædsel.

Nedenunder på sofaen vågnede Maurice, da dagen begyndte at gry.

Træt og mat, som han var, rørte han sig ikke, men så med et åndsfraværende blik hen mod vinduerne, der oplystes af det første grå dagskær.

Og alle de frygtelige erindringer fra den foregående dag stormede ind på ham: slaget, flugten, nederlaget, alt stod nu klart for hans vågnende bevidsthed, alt så han, de mindste omstændigheder stod præget i hans sjæl, og tanken om nederlaget trængte som en slags samvittighedsnag ind i hans inderste væsen.

Var det ikke for en del hans skyld, at en sådan ulykke havde ramt hans fødeland?

Var han ikke som så mange andre af sine samtidige, trods sine gode kundskaber, skammeligt uvidende om alt, hvad man *burde* kende, og dertil forfængelig indtil forblindelse, fordærvet af forlystelsessyge og af den tilsyneladende velstand, der under kejserdømmet havde hersket.

Derpå manedes andre billeder frem for ham: han så sin bedstefader, født i 1780, en af heltene fra den store armé, en af sejrherrerne fra Austerlitz, Wagram og Friedland, han så sin fader, født i 1811, død som en sølle rodemester i Chesne-Populeux, efter at have slidt sig op i et kontor, – derefter kom han selv, født i 1841, opdraget til at være en fin herre; – advokat, – lige så hurtig til at begå de største dumheder, som til at rives

med i vild begejstring for alt godt, slået ved Sedan i denne rædselsfulde katastrofe, som opslugte en verden.

Og denne slægtens forfald, der forklarede, hvorledes Frankrig, som sejrede med bedstefædrene, blev slået i sønnesønnerne, knuste hans hjerte, som var den en arvelig sygdom, der langsomt forværredes for omsider at ende med død og ødelæggelse, når timen slog.

Hvis han havde sejret, ville han have følt sig så tapper og stolt, nu, da alt var forbi, var han svagere end nogen kvinde og gav efter for en dyb fortvivlelse. Alt håb var udslukt, – Frankrig ville aldrig mere kunne rejse sig!

Han brød ud i gråd og hulken, foldede sine hænder som i gamle dage, når han bad sin aftenbøn, og fremstammede med kvalt stemme:

"Å Gud ... tag mig bort herfra ... tag dem til dig, alle disse elendige, der lider og pines ..."

Jean rejste sig nu. Han satte sig op og så forbavset på Maurice:

"Hvad er der i vejen, lille ven? Du er da ikke syg?"

Men han forstod snart, at Maurice havde det, han plejede at kalde "de gale ideer", – og så blev hans tonefald faderligt, beskyttende:

"Nå, nå, hvad er der nu med dig! Du skal ikke tage dig det så nær! Det bliver nok godt igen, alt sammen!"

"Å, nej!" råbte Maurice, "det er ad Helvede til det hele! Vi kan alle lave os til at være prøjsere!"

Og da bondekarlen slet ikke kunne følge med, gav han sig til at forklare ham, hvorledes slægten bestandig blev uslere, og

hvor nødvendigt og naturligt det var, at den knustes af en ny og kraftigere race.

Men Jean rystede på hovedet, ville aldeles ikke tage imod denne forklaring.

"Hvad er dette for noget vrøvl? Skulle jeg f.eks. lade prøjserne tage min mark eller min jord fra mig, så længe jeg endnu har hovedet over mulde og kan bruge mine arme? Lad mig bare være fri for sådan noget snak!"

Derpå gav han også sit besyv, langsomt og søgende efter ord.

Ja, det ville han villigt indrømme, prygl havde de fået, en farlig hoben prygl! Men alle sammen var de da ikke blevet derude, – der var da endnu et par stykker igen, – og hvis de ville lægge ordentligt i og tage fat af alle livsens kræfter, så skulle de nok få huset bygget op igen.

Når man rigtigt gør sig umage, og ingenting ødsler bort, kommer man altid til hægterne, selv om man engang imellem får en lussing, – ja, en lussing kan sommetider være meget nyttig, – så tænker man sig om! – Nå, ja, havde man råddenskab et eller andet sted, så var det bedst at få det skrabet væk, så reddede man måske resten fra at blive smittet.

"Gik da alt ad Helvede til? – nej, nej, – så galt er det da heller ikke. Jeg for min part har endnu gode kræfter, det er alt, hvad jeg kan sige!"

Og træt, som han var, med det blodige hår klæbet om såret i hovedet rettede han sig i sin fulde højde, – han havde endnu mod på at leve, på at tage fat på værktøj eller plov for at bygge huset op, som han før sagde.

Han var af gammel, hårdfør bondeslægt, sindig, fornuftig, sparsommelig som forfædrene.

"For kejseren gør det mig ligegodt ondt ... landet sad jo i velstand, – alting så blomstrende ud, kornet var i god pris ... Men han har sagtens båret sig ad som et fæ, – hvad skulle han rage sig ind i alle de historier for?"

Maurice trak på skuldrene med sørgmodig mine.

"Ja, kejseren! I grunden kunne jeg lide ham, trods mine frie og republikanske ideer ... ja, jeg har sagtens arvet en slags sympati for hans hus ... men nu ligger alting i grus; han rejser sig aldrig mere! Og hvad skal der blive af os alle sammen!"

Han så sig om med et forvildet blik, gav sig til at stønne så ynkeligt, at Jean skulle til at rejse sig, da Henriette kom ind i stuen.

Hun var vågnet ved at høre dem tale.

"Det var godt, De kom, frue," sagde Jean i en spøgende tone, "nu må De virkelig skænde på Deres broder, han er helt urimelig i dag."

Men synet af den blege, nedbøjede søster gav Maurices tanker en anden retning, – han åbnede armene, og hun faldt ham grædende om halsen.

"Ak, min søde, stakkels lille pige! Hvor det er usselt, at jeg ikke kan finde et trøstens ord til dig; at jeg kun kan græde med dig over den kære Weiss, som elskede dig så højt! Hvad skal der blive af dig? Du har hele dit liv været en martyr, har altid ofret dig, uden nogensinde at beklage dig ... når jeg tænker på al den sorg, jeg har voldt dig ... og jeg er ikke blevet en smule bedre."

Hun tyssede på ham, lagde sin hånd over hans mund, da Delaherche kom ind, aldeles ude af sig selv. Han var fra loftskammeret gået ned i køkkenet for at få noget varmt, – han var aldeles ødelagt efter denne pinefulde nat, og der stod

kokkepigen og talte med sin svoger, en snedker fra Bazeilles, der fortalte, at hans farveri kun var en askehob i den fuldstændig ødelagte by.

"Hvad synes I om sådan noget røverpak!" stammede han henvendt til Jean og Maurice. "Alt er forbi. Nu om lidt stikker de også Sedan i brand, som de i går brændte Bazeilles! Jeg er i bund og grund ruineret! Ruineret!"

Nu fik han øje på det sår, Henriette havde i panden, han kom pludselig i tanker om, at hun kunne sige ham besked om Bazeilles, hvor hun jo selv havde været.

"Det er jo sandt, kære fru Weiss! ... der kunne De nemt være blevet på stedet. Å ja, stakkels Weiss!"

Henriettes blege ansigt og røde, forgrædte øjne sagde kun alt for tydeligt, at hun kendte hele sandheden, og uden at tænke på det indtryk hans ord måtte gøre på den fortvivlede hustru, busede han ud med, hvad snedkeren havde fortalt:

"Ja, stakkels fyr! ... de har nok brændt ham! ... Bah, alle de borgere, de traf med våben i hænde, skød de og kastede dem så på et bål, der var hældt over med petroleum."

Med opspilede stive øjne lyttede Henriette til hans ord.

Å, Gud i Himlen! Så skulle hun da ikke have den trøst at begrave sin kære døde mand; hans aske skulle spredes for alle vinde!

Maurice tog hende atter i sine arme, kælede for hende, kaldte hende sin lille Askepot og bad hende blive ved at være modig og ikke lade sig overvælde af sin sorg.

Efter et øjebliks tavshed, vendte Delaherche sig hastigt om mod de to soldater:

"Det er sandt, jeg var ved at glemme, hvorfor jeg gik herop: Nede i vognporten, hvor 7. korps' kasse stod forvaret, er en officer i færd med at uddele pengene til folkene, for at prøjserne ikke skal få dem ... I skulle gå derned, penge er altid gode at have ... det vil sige, hvis vi da ikke alle er døde og borte i morgen aften."

Rådet var godt nok, derfor fulgte Maurice og Jean det også, efter at de først havde fået Henriette til at lægge sig på sofaen. Delaherche gik nu ind i sovekammeret, hvor han traf Gilberte, der sov så roligt som et barn, uden at lade sig forstyrre af al den gråd og hulken, der lød fra værelset ved siden af. Derfra kiggede han ind til i sin moder, som sad ved oberst Vineuils seng, hun var faldet i søvn, mens den sårede lå i samme stilling som før med lukkede øjne og feberhede kinder.

Nu så han sig om med et forvildet blik:

"Nå ... er det nu forbi alt sammen?"

Delaherche blev gnaven over dette spørgsmål, han havde hellere undgået at svare, nu slog han arrigt ud med hånden og mumlede med indædt harme:

"Forbi, jo vist så! Nej, de begynder snart på en frisk! ... Ingenting er underskrevet!"

Med sagte stemme, halvvejs i vildelse, lød det henne fra sengen:

"Å, Gud, – lad mig få lov at dø, før dette sker! ... Jeg hører ingen skydning mere! ... Hvorfor tier kanonerne? Deroppe ved St. Menges, ved Fleigneux, – der er vi herre over alle vejene, derfra kan vi kaste fjenden ud i floden, hvis de vover at omgå Sedan og angribe os. Byen ligger lige under os, mellem dem og

os som en hindring, der gør vor stilling endnu stærkere ... Fremad! – 7. korps tager têten, dækker tilbagetoget ..."

Og hans hænder bevægede sig på tæppet, han troede, han holdt på hestens tøjler, drømte han travede i spidsen for sit regiment.

Efterhånden blev det stille, alt som hans mæle blev utydeligere; nu faldt hans øjne til, han sov, – en urolig, feberhed søvn, fuld af pinefulde drømme.

"Hvil Dem!" hviskede Delaherche, "jeg kommer tilbage, så snart jeg får efterretninger derudefra."

Og efter at have kastet et blik på sin sovende moder, listede han sig ud af værelset.

Nede i vognporten så Maurice og Jean ganske rigtigt en officer sidde på en køkkenstol ved et lille umalet fyrretræsbord og uddele formuer uden kvittering, uden protokol, ja, uden pen og blæk. Han tog ned i store poser med guldstykker, tog dem i håndfuldvis uden at tælle dem og lagde dem i kepierne, som sergenterne rakte hen til ham, idet de en for en gik forbi ham.

De modtog pengene med en sær, flov mine, og fyldte dem så i deres lommer, for ikke at stå ude på gaden med kepien fuld af guld ved højlys dag.

Og ingen mælede et ord, man hørte kun guldets klingrende lyd, når det faldt ned i kasketterne til stor forbavselse for disse stakkels fyre, der aldrig havde set så mange penge på en gang, og som var ganske forlegne over al denne rigdom i en by, hvor der ikke kunne opdrives en flaske vin eller et stykke brød.

Da Jean og Maurice kom frem, trak officeren hånden til sig:

"Ingen af jer er sergent ... I får ikke noget til uddeling ..." Men så betænkte han sig, – ville gerne være færdig.

"Hør, korporal, – tag det alligevel, – og kom så, – skynd jer, den næste ..."

Og han lod guldstykkerne falde i Jeans kepi; korporalen, der blev ganske forskrækket over summens størrelse, – henved 600 francs, – ville straks have Maurice til at tage halvdelen af dem, man vidste ikke, hvad der kunne ske, de kunne blive skilt fra hinanden.

I haven foran lazarettet stod de altså og ordnede den sag; så gik de ind, for på en seng, lige ved indgangen, så de deres trommeslager, Bastian, – en stor, munter fyr, som sent hen på eftermiddagen, da slaget var omtrent forbi, havde haft det uheld at blive dødelig såret. Nu lå han på det sidste.

I den grå morgenbelysning gjorde lazarettet et uhyggeligt indtryk.

Tre af de sårede var døde om natten, uden at nogen havde mærket det; og nu havde sygepasserne travlt med at få ligene bort og skaffe plads til andre. De, som i går var blevet amputeret, åbnede de søvndrukne øjne og så sig med et sløvt blik om i dette store rum, der husede så megen elendighed, og hvor så mange halvdøde mennesker lå.

Skønt sygepasserne havde gjort hvad de kunne, i retning af at holde det nogenlunde net og ordentligt efter operationerne, var der dog over alt blodspor; i en spand svømmede en stor blodig svamp og henne ved døren, under skuret, lå en afskåret hånd med knækkede fingre.

Det var levningerne fra slagteriet, de rædselsfulde rester efter myrderiet! Og travlheden med dens ophidselse var nu forbi, og havde givet plads for en dump træt fortvivlelse.

Kun hist og her klagede en af de sårede sig i febervildelse; deres sløve øjne lukkedes mod det indtrængende dagslys; luften var mættet af feberlugt. Alle var faldet hen i den døsighed, der nu i måneder skulle herske, indtil en del af de sårede var døde og resten på krykker havde slæbt sig ud igen for at tilbringe resten af deres tid som krøblinge.

Bouroche, som gjorde sin morgenrunde, standsede et øjeblik foran Bastian med et umærkeligt skuldertræk.

Her var intet at gøre.

Imidlertid havde trommeslageren åbnet øjnene – og fulgte med et ivrigt blik en sergent, som med en kepi fuld af guldstykker var gået ind i lazarettet, for at se, om der ikke mellem de stakkels fyre skulle være folk af hans deling.

Han fandt to, – og de fik hver 20 francs, flere sergenter kom til, og nu regnede guldet ned på halmknipperne.

Bastian havde med møje rejst sig op, han rakte begge hænder ud:

"Mig! – giv mig også!"

Sergenten ville gå forbi, som lægen var gået forbi, hvorfor skulle han give en døende penge? Men efter et øjebliks betænkning vendte han om, og uden at tælle fyldte han de kolde hænder, der blev rakt op imod ham.

"Mig! – giv mig også!"

Bastian faldt tilbage på sit leje, greb efter guldstykkerne, famlede omkring med de stive fingre og udåndede.

"Godnat! – Nu pustede de lyset ud for dig, kammerat!" udbrød naboen, en lille mørk, vindtør zouav, "det er nu ligegodt ærgerligt, når man har det, man kan sidde og ligge på!"

Hans venstre fod var forbundet, men alligevel lykkedes det ham på hænder og albuer at slæbe sig hen til Bastian, – hvor han samlede alle pengene op, – åbnede den dødes hænder, undersøgte hver fold i kappen; – da han var færdig, så han, at de andre havde lagt mærke til, hvad han havde taget sig for, – han trak på skulderen og bemærkede med stor ro:

"Han kunne jo dog ingen fornøjelse have af dem, vel? Det er da synd at spilde de gode penge!"

Maurice kunne ikke udholde at se på al denne elendighed, han trak Jean bort, og da de gik gennem operationsskuret så de Bouroche, der, skummende af raseri over ikke at kunne få mere kloroform, var i færd med at amputere et ben på en stakkels lille ganske ung soldat – de tog flugten, for ikke at høre den såredes skrig.

I dette øjeblik kom Delaherche ind ad porten han vinkede ad dem:

"Skynd jer op begge to! Nu skal vi have frokost. Kokkepigen har med megen møje fået fat i noget mælk: det er ret heldigt, for man kan virkelig snart trænqe til at få lidt varmt i livet!"

Og skønt han gjorde sig umage for at beherske sin glæde, brød den dog frem.

Han dæmpede stemmen og tilføjede med henrykt mine:

"Nu er det endelig afgjort! General Wimpffen er taget derover for at underskrive kapitulationen!"

Å, det var sandelig en lettelse for ham! Nu var hans fabrik reddet, det rædselsfulde mareridt forbi, man kunne atter ånde. Selvfølgelig var denne katastrofe overmåde bedrøvelig, men man kunne dog nu trække vejret.

Han havde, netop som klokken slog 9, mødt den lille Rose, som var gået hen til sin tante, bagermadammen efter brød, og hun havde skyndt sig at melde ham, hvad der var sket i byfogedens bolig.

Før klokken 8 havde general Wimpffen fået sammenkaldt et nyt krigsråd: over 30 generaler, til hvem han havde meddelt udfaldet af sin sendelse, sine forgæves anstrengelser, sejrherrernes ublu fordringer.

Hans hænder skælvede, den voldsomme sindsbevægelse fyldte hans øjne med tårer.

Og endnu, mens han talte, var en oberst af den prøjsiske generalstab kommet som parlamentær for i general Moltkes navn at minde dem om, at skydningen ville begynde, hvis der ikke inden klokken 10 var taget en endelig bestemmelse.

Overfor den påtrængende nødvendighed så krigsrådet intet andet at gøre end hurtigst muligt at bemyndige en general til atter at begive sig til Bellevue og modtage de vilkår, der blev budt den slagne hær. Og nu måtte dette allerede være sket: hele den franske hær med våben og oppakning var taget til fange!

Rose havde desuden fortalt løst og fast om den ophidsede stemning, der herskede i byen.

Hjemme i hovedkvarteret havde hun set flere officerer rive deres epauletter af og græde højt som børn.

På broen over Maas havde et helt regiment kyrasserer defileret over og hver mand havde kastet sin sabel i vandet.

I gaderne greb soldaterne deres bøsser om løbet og knuste kolben mod murene, mens artilleristerne gjorde, hvad de kunne, for at gøre kanoner og mitrailleuser ubrugelige. Andre begravede eller brændte fanerne.

På Turennepladsen stod en gammel sergent op på en afvisersten og hånede med afsindigt heftige ord de øverstbefalende, mange steder stod mandskabet som lamslået, mens store tårer trillede dem ned over kinderne.

Desværre var der også dem, der havde møje med at beherske deres tilfredshed med, hvad der skete; nu fik da deres elendighed omsider ende, – nu var de fanger, nu skulle de ikke mere i ilden. De havde også lidt nok ved de lange marcher, – de havde længe nok sultet og tørstet til ingen nytte; de andre havde jo fra begyndelsen overtaget, hvorfor skulle man så stride imod som gale mennesker? At generalerne havde været forrædere kom jo i grunden ikke dem ved, – det vigtigste var, at der nu var håb om at få ordentlig mad og en god seng at kunne sove ud i!

Da Delaherche nåede hjem, kaldte hans moder på ham.

"Kom lidt herind, obersten ængster mig!"

Oberst Vineuil lå med åbne øjne og talte i vildelse.

"Hvad gør det, om også prøjserne afskærer os vejen til Mézières ... se... der går de om Falizetteskoven ... og der kommer flere frem langs Givonnedalen ... grænsen ligger jo lige bag os ... vi kommer i en håndevending ind i Belgien, – men lad os få skudt så mange fjender som muligt! ... Det var det, jeg mente i går ..."

Nu mødte hans forvildede blik Delaherche, han genkendte ham, – det så ud, som klaredes hans tanker, som om han vågnede han op af feberdrømmene; for tredje gang spurgte han:

"Nå, er det forbi?"

Og nu kunne fabrikanten ikke holde sin glæde tilbage.

"Ja, – Gud være lovet, – nu er det da endelig forbi! ... I dette øjeblik må kapitulationen være underskrevet."

Med en heftig bevægelse lykkedes det obersten at sætte sig over ende trods den sårede fod; han rakte hånden ud efter sin sabel, som lå på en stol ved sengen, og ville bryde klingen over. Men hans hænder rystede, de gled henad æggen.

"Tag Dem i agt; for Himlens skyld! ... De kunne jo skære Dem!" udbrød Delaherche. "Det er farligt, – tag den dog fra ham!"

Og fru Delaherche skyndte sig at tage sablen. Men ved synet af sin gamle vens fortvivlede mine, skjulte hun ikke våbnet, som sønnen sagde; men med et rask tag og en styrke, ingen skulle have tiltroet den gamle dame, knækkede hun sablen over sit knæ, som var den en tør gren.

Obersten lagde sig tilbage på puden, og tårerne løb ham ned over det magre ansigt, mens hans øjne med et taknemmeligt blik mødte den gamle kones.

Imidlertid havde pigen sat kaffe og mælk frem på spisebordet.

Henriette og Gilberte var nu vågne, – den sidste kom med frisk farve og smilende øjne; hun kyssede ømt sin veninde, som hun, som hun sagde, følte den dybeste deltagelse for. Maurice satte sig ved siden af søsteren, mens Jean med en forlegen mine tog plads overfor herren i huset. Den gamle frue ville på ingen sætte sig til bords, så de andre bragte hende en kop kaffe, som hun drak siddende ved sengen.

Lidt efter lidt blev stemningen ved frokostbordet livligere. Alle var trætte og sultne, – hvor kunne man lade være at glæde

sig over at sidde helskindet og få noget at spise, når så mange stakkels fyre endnu løb omkring uden at have tag over hovedet?

I den store, lyse spisestue ved den skinnende hvide dug smagte den varme kaffe dem udmærket godt.

De gav sig til at tale sammen. Delaherche var nu atter kommet i ligevægt, godmodig og nedladende, kom tilbage til Napoleon, som han ikke kunne få ud af hovedet, siden han i går havde set ham ride ud mellem kuglerne.

Han henvendte sig til Jean, der lod til at være den fornuftigste af de tilstedeværende:

"Ja, det må jeg tilstå, kejseren har skuffet mine forventninger i allerhøjeste grad ... det nytter ikke, at hans tilhængere vil tale om formildende omstændigheder, det er alligevel ham, der ene og alene bør bære skylden for vore ulykker."

Han havde helt glemt, at han, som ivrig bonapartist, for nogle måneder siden, havde gjort alt for plebiscitets sejr. Og ikke nok med ikke at beklage den ulykkelige mand, væltede han nu hele skylden over på ham.

"Han er en ubetydelig, udygtig person, – det fremgår jo desværre alt for tydeligt; men det fik endda være ... desuden er han en drømmer uden ligevægt i tanken ... det har været vor ulykke, at han så længe har haft held med sig ... nej, nej ... her er ingen anledning til at ynke; han skal ikke undskyldes med den kendsgerning, at de andre førte ham bag lyset, at oppositionen har afslået ham de nødvendige midler til at væbne mandskabet! ... Det er ham, der har bedraget os – det er hans laster og hans fejlgreb, som har drevet os og landet ud i dette uføre!"

Maurice gad ikke svare, men havde møje med at undertrykke et smil, mens Jean, der var lidt generet af denne politiske udgydelse og bange for at komme til at sige dumheder, nøjedes med at svare:

"De siger dog, at han skal være en skikkelig mand!"

Men disse ord, der fremførtes i en yderst beskeden tone, bragte fabrikanten i harnisk:

"En skikkelig mand! ... Ja, det er minsandten nemt sagt! Må jeg spørge, om De ved, at min fabrik har fået tre granater gennem taget, og det er ikke kejserens skyld, at der endnu er sten på sten tilbage af den! Jeg kan fortælle Dem, at jeg for min del lider et tab af omtrent 100.000 francs ved denne allerhelvedes historie! ... Nej, ved De hvad, – her er landet oversvømmet med fjendens horder; skændet og brændt, brandskattet og spoleret, – handel og industri standset i Himlen ved hvor lang tid, – dette er sandelig for galt! ... Er *det* en skikkelig mand, så må vi bede Vorherre bevare os for skikkelighed; han ligger, som han har redet, i blod og skændsel, – lad ham ligge der med samt hans skikkelighed!"

Og han gjorde en kraftig bevægelse med højre hånd, som om han gav en eller anden usling en dukkert og holdt ham nede under vandet.

Så drak han sin kaffe med velbehag.

Gilberte smilede uvilkårligt over Henriettes åndsfraværende mine; hun gav sig til at hjælpe den sorgfulde veninde, som om hun havde været et lille barn, og da kopperne var tomme, blev selskabet siddende i fred og hvilede sig i den kølige spisestue.

Netop i dette øjeblik opholdt Napoleon den Tredje sig i en fattig vævers hus ved Doncheryvejen.

Allerede klokken 5 om morgenen ville han bort fra Sedan, – – han kunne ikke holde ud at blive der længere, følte en sådan anger og uro, at han måtte afsted for personligt at udvirke formildelse af de hårde vilkår, sejrherren pålagde hans ulykkelige hær.

Han ønskede en sammenkomst med kongen af Prøjsen. Derfor var han kørt bort i en lejet kalechevogn, havde i den tidlige morgen fulgt den brede landevej, – og på dette første stykke af vejen til landflygtighed havde han den klareste følelse af alt, hvad han havde tabt, af al den storhed, han lod bag sig; – og her på denne vej havde han mødt Bismarck, der var ilet til med en gammel kasket på hovedet og fedtstøvler på benene, – kun for at holde kejseren op med snak, forhindre ham fra at tale med kongen, inden alt var afgjort.

Kongen opholdt sig endnu i Vendresse, halvanden mil fra Sedan.

Hvor skulle kejseren hen? Under hvis tag kunne han vente?

Langt borte forsvandt Tuilerierne i en tordensky, og det var, som lå Sedan allerede mange hundrede mil fra ham; mellem ham og den skyllede en strøm af blod! Han ejede ikke mere noget kongeligt slot i Frankrig, end ikke et rum hos den ringeste af sine embedsmand, hvor han kunne bede om tag over hovedet – eller en stol at sidde på.

Og så steg han af vognen ved den fattige vævers hus med den lille, trange køkkenhave og de små, lave vinduer.

Værelset, hvor de viste ham ind, var hvidtet og havde murstensgulv, der var et bord og to stråstole, ellers ingen møbler.

Og der sad han i timevis, – først med Bismarck, som smilede ved at høre ham tale om sejrherrens ædelmodighed, – og siden alene, – i al sin elendighed, med det blege ansigt presset op imod ruden, mens de trætte, sløve øjne svævede ud over Frankrigs jord, over den brede Maasflod, der løb så roligt og stille gennem vidtstrakte frugtbare enge.

Og næste dag, – de påfølgende dage blev det endnu værre: først på Bellevue, – en smilende lille herregård, med udsigt over floden, hvor han tilbragte en fortvivlet nat efter sammenkomsten med kong Wilhelm; derefter den frygtelige afrejse; han undgik Sedan af frygt for de overvundnes harme, kørte over den pontonbro, prøjserne havde slået over til Iges, en lang omvej nord om byen langs afsides, lidet befærdede veje over Floing, Fleigneux og Illy, – en jammerlig flugt i åben kaleche; – og endelig – deroppe på den blodige valplads, på den skæbnesvangre slette ved Illy, hvor de faldne lå i dynger, – det skrækkelige møde mellem den bange, syge kejser, som åndsfraværende røg sin evindelige cigaret, – og en hob fanger, blege, blodige, støvede, som førtes fra Fleigneux til Sedan og gik til side langs vejen for at vognen kunne køre forbi; først stumme og tavse, så knurrende og til sidst udbrydende i rasende råb og hujen, med knyttede næver truende og hånende strakt ud mod den ulykkelige mand!

Derefter den endeløse fart over selve valpladsen, så en halv mil ad næsten ufremkommelige veje, mellem lig, mellem stumper af alle slags, derpå det øde land med høje, stumme skove og grænsen helt oppe på bakken, – og omsider enden på det hele, – langt, langt borte, ad en vej, der var kantet med grantræer, og som løb nede i en snæver dal.

Og hvilken nat, – den første, han tilbragte i Bouillon i landflygtighed! I hotel "Postgården" var der en sådan masse franske flygtninge og nysgerrige samlet, at kejseren havde troet, han burde vise sig i et vindue, hvor han blev modtaget af hujen og piben!

Det værelse, han beboede, og som vendte ud til torvet, var som alle hotelværelser med rødt damaskesbetræk på hverdagsagtige møbler, et mahognispejlskab og et simpelt taffelur på kaminen, der desuden var prydet med konkylier og to buketter kunstige blomster under glaskupler.

Til højre og til venstre for døren stod to smalle senge, i den ene lå en adjudant, der allerede sov klokken 9, så overvældet var han af træthed. I den anden lå kejseren, – men ham flyede søvnen, – længe lå han og vendte og drejede sig, – og da han endelig stod op for at gå lidt frem og tilbage, havde han ingen anden adspredelse end at betragte de to kobberstik på væggen, det ene forestillende Rouget de Lisle syngende *Marseillaisen*, det andet Dommedag, hvor ærkeenglene med voldsomme trompetstød kalder de døde frem af gravene; kalder de faldne op fra valpladsen for at stå som vidner for Guds trone!

Og i byfogedens have, bagved syrenbuskene, stod imens den kejserlige bagage, – alle de mange store og svære køretøjer, som det ikke længere var muligt at slæbe med.

Ingen vidste, hvor man skulle gøre af dem, for at de ikke skulle forarge stakkels, skikkelige folk, der led nød, med den pragt og pomp, der så lidt passede til nederlag og skændsel.

Man ventede altså, til det en nat var rigtig mørkt, uden måne, uden stjerner; og så blev heste og vogne, med deres sølvkasseroller og stegepander, deres fine vine og kostbare

madvarer kørt afsted til Belgien, ad mørke veje, stille og tyst, – som var det tyvekoster, der skaffedes af vejen.

Tredje del

1

Den endeløse dag, slaget stod på, gik Silvine rundt i far Fouchards lille gård med blikket vendt mod Sedan, der lå dirrende midt i kanonernes røg og torden.

Hendes tanker forlod ikke Honoré. Og næste dag voksede hendes spænding og ængstelse, alle veje var afspærret af fjenden, og de prøjsiske soldater ville ikke svare på noget spørgsmål; de vidste måske heller ikke besked selv.

Gårsdagens klare sol var skjult bag tunge skyer, flere heftige byger faldt, – det så sørgeligt ud oppe på Remillys højder.

Far Fouchard mælede ikke et ord om sønnen, tænkte forresten ikke synderligt på ham, men så meget desto mere på de følger slaget og dets udfald kunne have for ham selv.

Hen imod aften stod han i sin dør for at se, hvad der foregik udenfor, da han fik øje på en høj, bluseklædt karl, der luskede om i nærheden af gården.

Hans overraskelse var så stor ved at genkende fyren, at han, uden at bryde sig om to prøjsere, der netop gik forbi, råbte ganske højt:

"Halløj, Prosper! er det dig?"

Jægeren vinkede, og kom så hurtigt hen til den gamle:

"Ja, javist er det mig ... Jeg gider min salighed ikke vove liv og lemmer til ingen verdens nytte! ... Hør en gang, far Fouchard, I skulle vel ikke have brug for en flink karl her på gården?"

Den gamles snuhed var øjeblikkelig på færde. Han havde netop brug for en karl, men det behøvede han da ikke at sige.

"En karl! nej, det har jeg ikke nu i øjeblikket ... men du kunne jo gå indenfor og få et glas. Det er ikke værd, du går min dør

forbi!"

Inde i køkkenet satte Silvine suppen over, mens lille Charlot hang i skørterne på hende, leende og spøgende med moderen.

Først kunne hun ikke kende Prosper, skønt de i sin tid havde tjent i gårde sammen, det var først da hun satte flaske og glas frem på bordet, at hun rigtigt så på den fremmede.

Hun udstødte et skrig, – tænkte kun på Honoré.

"Å, du var jo med ... Så du noget til Honoré, hvordan har han det?"

Prosper lukkede munden op for at svare, så tøvede han.

De sidste to dage havde for ham været som en drøm, han vidste ikke, om han huskede, hvad der var sket, – det forekom ham rigtignok, at han havde set Honoré ligge dræbt på sin kanon, men han var i dette øjeblik ikke vis på det; hvorfor skulle han da gøre Silvine bedrøvet ved at fortælle hende denne sørgelige efterretning.

"Honoré," mumlede han, ... "det ved jeg virkelig ikke, – det kan jeg ikke sige noget om ..."

Hun så stift på ham, trængte ind på ham.

"Så, har du slet ikke set ham?"

Han rystede på hovedet med et vagt udtryk.

"Hvis du tror, man ved, hvad man ser og ikke ser dernede, når det går løs, tager du slemt fejl! Jeg er ikke menneske for at fortælle dig noget som helst om dette forbandede slag ... Nej, ikke en gang om de steder, hvor jeg selv var med ... Man bliver helt tosset i hovedet, forsikrer jeg dig!"

Og da han havde drukket et glas vin, blev han siddende tavs en stund, som om han samlede sine tanker, prøvede at huske sig om.

"Alt, hvad jeg ved er, at det begyndte at mørkne, da jeg kom til mig selv ... Da jeg faldt med Zéphir stod solen endnu højt. Jeg havde altså ligget i timevis med det højre ben under dyret, som havde fået en granatstump lige i bringen – du må tro, der var ikke rart mellem en hel bunke døde kammerater, ikke en kat var levende, – og jeg troede så vist, jeg selv skulle krepere, hvis en eller anden ikke kom til og fik mig hjulpet på benene ... jeg prøvede på at komme løs fra dyret, men det var satans tungt, det stakkels bæst, – det var varmt endnu! Jeg klappede ham, ja, kaldte på ham, – og så skete noget, der aldrig vil gå mig af minde: Zéphir åbnede øjnene, prøvede at lette på sit hoved, som lå på jorden ved siden af mit. Så talte vi sammen: Hør, min gamle dreng, sagde jeg til ham, det er ikte din fejl, men du er ved at klemme mit ene ben i stykker. Er det din mening, at jeg skal krepere også? Naturligvis svarede han, at det ikke var meningen, skønt jeg nok kunne se på ham, at han var ked af, at vi måtte gå hver sin vej. Og så ved jeg ikke hvordan det gik til, – var det ham, som flyttede sig eller var det en krampetrækning, – men vist er det, at jeg kom løs af ham og kunne krybe op ... å, mit ene ben var så tungt som bly og så stift som en pind ... Nå, men så tog jeg da Zéphirs hoved i mine arme, sagde ham, at han var en god, gammel dreng, at jeg alle dage havde holdt af ham, og at jeg aldrig skulle glemme ham. Han hørte jo efter og så rigtig så fornøjet ud, men så rystede han en gang til over hele kroppen, og hans øjne brast, men lige til det sidste tog han dem ikke fra mit ansigt ... og du kan tro mig, om du vil, der var store tårer i min stakkels Zéphirs øjne, da jeg sagde farvel til ham ... han var nu lige så klog som et menneske!"

Her måtte Prosper holde inde, – han kom selv til at græde ved tanken om sin vens død.

Derefter drak han rask et glas vin til og vedblev at fortælle i korte, afbrudte sætninger.

Det blev stadig mørkere, kun helt nede i synskredsen var et rødt skær, der lyste hen over valpladsen og de mange døde hestekroppe, som kastede lange skygger.

Han lå vist endnu en god tid ved siden af sin hest, han kunne ikke gå på det stive ben.

Men med ét blev han grebet af ængstelse over at være her alene, – han måtte afsted, måtte se at finde de andre, – her var for uhyggeligt mellem de døde.

Fra alle kanter, fra grøfter og gærder, fra busk og krat kom sårede slæbende sig frem, prøvede at nå hinanden, dannede små grupper, for i det mindste at dø sammen, ikke være helt alene og forladt i det sidste øjeblik.

I Garonneskoven stødte han imidlertid på to soldater af det 43. regiment, der ikke havde fået så meget som en rift; de havde skjult sig i skoven til natten faldt på, og da de hørte, han var kendt der på egnen, meddelte de ham, at de ville flygte ind over den belgiske grænse, før dagen gryede, og bad ham vise dem vej og slå følge.

Først sagde han nej, – han ville hellere gå lige til Remilly, hvor han vidste, han ville finde husly, men hvor skulle han få andre klæder fra?

Mellem Garonneskoven og højderne ved Remilly lå der mange prøjsere og han kom ikke i uniform gennem deres rækker.

Derfor besluttede han sig til at hjælpe de to kammerater.

De havde det held i en nærliggende gård at få et brød foræret; klokken slog 9 på et nærliggende kirketårn, da de begav sig på vej.

I La Chapelle kom de midt ind i en fjendtlig forpost, som skød på dem, men krybende på maven slap de bort, takket være mørket og Prospers kendskab til hver en vej og sti der omkring.

Nu holdt de sig inde i skoven, listede sig afsted, lyttende og famlende.

Ved omdrejningen af en sti stødte de på en enlig skildvagt, de fo'r løs på ham, og inden han kunne slå alarm, havde de skåret halsen over på ham.

Omsider var de udenfor al fare, de marcherede nok så fornøjede afsted, og henved klokken 3 nåede de en lille belgisk landsby og kom ind hos en skikkelig gårdmand, som straks lod dem gå ind og lægge sig i laden, hvor de sov udmærket i høet.

Solen stod højt, da Prosper vågnede, hans kammerater snorkede endnu, men han kom hurtigt på benene ved at se deres vært i færd med at sætte hesten for en stor kærre, hvori han havde skjult flere slags proviant, brød, ris, kaffe, sukker, under kulsække, – han fik vide, at manden havde to gifte døtre i Raucourt, til dem ville han bringe disse sager, da han vidste, at de næppe havde det tørre brød, efter at bayrerne var draget gennem byen.

Han havde været tidligt på færde for at få den fornødne tilladelse til at passere grænsen.

Straks fik Prosper den frygteligste lyst til at sidde op på vognen og køre med manden tilbage, for han pintes allerede af hjemve.

Det var den nemmeste sag af verden at blive sat af ved Remilly, som de kørte igennem.

Og det hele blev også ordnet i en håndevending, han fik straks en bluse og et par bukser til låns, så at han allerede klokken 6 stod ved kirken efter et par gange at have været standset af fjendens poster.

"Nej, ser I, dette kunne jeg ikke længere finde mig i!" gentog Prosper efter en stunds tavshed. "Hvis vi endda havde været til nogen som helst nytte, som i Afrika! Men at kommanderes nu frem, og så tilbage, – nu til højre og så til venstre, – mærke man bare er til ulejlighed alle vegne, det er ikke et liv for et fornuftigt menneske ... og desuden, nu da stakkels Zéphir er død, nu, da jeg er alene tilbage, er det allerbedst, jeg tager fat på ploven igen, og det hellere i dag end i morgen! Hvad, far Fouchard, det er bedre end at lade sig slæbe afsted af prøjserne. I har heste, I skal bare se, hvor jeg forstår mig på at passe de dyr!"

Den gamle bondes øjne glimtede. Han klinkede med Prosper og uden at forhaste sig, svarede han:

"Ja, hvis jeg kan gøre dig en tjeneste, så skal jeg gerne fæste dig ... men du må ikke komme og snakke om løn før efter krigen, for, som jeg sagde dig før, jeg har egentlig ikke brug for nogen karl nu."

Silvine, der var blevet siddende i køkkenet med barnet på sit skød, havde ikke taget øjnene fra Prosper. Da hun nu så ham lave sig til at gå ud i stalden for straks at se til hestene, spurgte hun igen:

"Så har du altså ikke set noget til Honoré?"

Dette spørgsmål kom Prosper så uventet, at han fo'r sammen, og pludselig klarede det op i hans hukommelse. Han

nølede endnu et øjeblik, før han svarede.

"Hør, du, – før ville jeg nødig bedrøve dig, – men – for at sige sandhed, så *tror* jeg nok, at Honoré blev dernede ..."

"Hvad mener du, – blev dernede?"

"Ja, jeg tror, prøjserne gav ham hans bekomst ... Jeg så ham ligge på kanonen med et hul lige i brystet."

Der blev et øjebliks tavshed. Silvine var blevet dødbleg, mens far Fouchard satte sit glas på bordet.

"Er du ganske vis på det?" vedblev Silvine med kvalt stemme.

"Ja, så vis, som man kan være på en ting, man har set med egne øjne ... Det var på en lille høj ved siden af tre træer, – jeg tror, jeg kunne finde derhen med lukkede øjne!"

Silvine var knust. At miste ham nu, da han havde tilgivet hende, – nu, da de havde tilsvoret hinanden evig troskab, da hun skulle giftes med ham, så snart han kom fra tjenesten! Og nu havde de myrdet ham, – nu lå han der med et hul i brystet! Aldrig havde hun elsket ham så højt, – aldrig havde hun længtes efter ham som nu; hun måtte have ham – død eller levende, – hvad det så end skulle koste.

Heftigt satte hun barnet ned på gulvet, idet hun udbrød:

"Jeg tror det ikke, før jeg selv har set ham ... Siden du ved, hvor han ligger, kan du jo følge mig derhen ... Og hvis vi finder ham, bringer vi ham her tilbage ..."

Her kvaltes hun af tårer; hun sank om med ansigtet skjult i hænderne, hele hendes legeme gennemrystedes af voldsom hulken, mens den lille, i forskrækkelse over moderens sorg, gav sig til at skrige højt. Hun tog ham op, trykkede ham i sine arme, stammede aldeles forvildet:

"Stakkels barn, – mit stakkels, lille barn!"

Far Fouchard var rent lamslået. Han holdt alligevel af sønnen på sin måde.

Nu kom han til at tænke på gamle dage, på den tid, da hans kone levede, da Honoré var en lille dreng, som gik i skole. Og over hans barkede, gamle ansigt listede to tårer sig langsomt ned.

Det var mere end ti år siden, hans øjne havde været våde af gråd; han var så uvant med den art sindsbevægelse, at han brød ud i eder og skændte over, at de havde taget hans søn fra ham, over, at han aldrig mere skulle få ham at se. – "Det er dog min salighed ærgerligt, at de skal slå ens dreng ihjel, – især, når man kun har den ene!"

Men da han var kommet lidt til sig selv igen, var han ked af at høre Silvines påståelighed med at ville hente Honorés lig ude fra valpladsen. Det nyttede ikke, han gjorde hende allehånde modforestillinger; hun blev ved sit, uden heftige udbrud eller vrede ord, men sindigt, urokkeligt; han kendte ikke den føjelige Silvine igen; de skønne, blide øjne lyste af en næsten vild beslutning, mens ansigtet vedblev at være dødblegt under det svære, mørkebrune hår. Hun havde revet sit røde kastetørklæde af, – havde klædt sig i dyb enkesorg.

Forgæves forklarede den gamle hende, at hun umuligt kunne udføre sit forsæt, talte om alle de farer, hun udsatte sig for, om hvor usandsynligt det var, at hun fandt den, hun søgte.

Hun værdigede ham ikke et svar, – han indså nok, at hun ikke lod sig holde tilbage, men var rede til at begive sig ud alene, hvis han ikke hjalp hende, og det foruroligede ham, for så kunne han let komme i ulejlighed og spektakler. Derfor gik han også til sognefogeden i Remilly, som var lidt i familie med ham,

og de to lavede så en historie, der skulle lette Silvine eventuelle vanskeligheder: de sagde, at Silvine var Honorés enke, Prosper hendes broder, og på den måde udvirkede de, at den prøjsiske oberst, som boede i landsbyen, gav broder og søster en skriftlig tilladelse til at opsøge liget og føre det tilbage til Remilly, hvis de fandt det.

Alt dette tog tid; nu var det mørkt, og det var med nød og næppe, at Silvine indvilgede i at vente til næste dag med at sætte sig i bevægelse.

Om morgenen afslog far Fouchard på det bestemteste at give dem en af sine heste, – han var bange for, han aldrig mere fik den at se, – hvem kunne være vis på, at prøjserne ikke konfiskerede både hest og køretøj?

Efter nogen snakken frem og tilbage, lod han omsider Prosper tage et lille gråt æsel og en lang, smal kærre, som var stor nok til liget. Så gav han den unge mand en masse gode råd med på vejen.

Prosper havde tilbragt en rolig nat, men denne udflugt gjorde ham bekymret, han var ængstelig, ikke vis på at kunne finde stedet, hvor han havde set Honoré.

I sidste øjeblik hentede Silvine sit eget sengetæppe, som hun lagde i bunden af kærren; derpå gik hun atter ind for at sige farvel til den lille Charlot.

"Far Fouchard, lover I mig at passe på drengen, til jeg kommer tilbage?"

"Ja, ja vist så, vær du bare rolig!"

Alle disse forberedelser tog tid, så at klokken var blevet 7, da Silvine og Prosper med bøjet hoved, bag ved det lille grå æsel og den tomme kærre, steg ned ad de stejle skrænter ved Remilly.

Om natten var der faldt stærk regn, vejene var frygtelig opblødte og store, blågrå skyer fo'r over den lave himmel.

Prosper ville gå den korteste vej gennem Sedan. Men før de kom til Pont-Maugis, blev kærren standset af en prøjsisk post, der opholdt dem i en hel time, og først da deres passérseddel var gået igennem en tre-fire af befalingsmændenes hænder, fik de lov at drage videre på den betingelse, at de gik gennem Bazeilles ad en sidevej til venstre. Der blev ikke givet dem nogen grund for denne befaling, – man var sagtens bange for, at byen end mere skulle overfyldes.

Da Silvine gik over jernbanebroen, den ulykkelige bro, de franske havde glemt at sprænge i luften, og som senere havde kostet bayrerne så mange soldater, så hun liget af en artillerist, som langsomt drev med strømmen, – nu standsedes det af en busk siv, – drejede rundt og vuggede sagte videre.

I Bazeilles, hvor det lille æsel gik i skridtgang, var alt ødelagt og tilintetgjort, alle krigens rædsler var her samlet, her så man, hvorledes stormen havde fejet alting med sig. De faldne var forresten allerede skaffet til side, på gaderne sås ikke et eneste lig; og regnen vaskede blodet bort, dog var vandpytterne røde, hist og her forekom det Silvine, at hun så sammenfiltrede hårtotter flyde forbi dem.

Men den sørgmodighed, der overvældede hende, skrev sig især fra synet af den nys så smilende lille by, med de muntre, venlige huse midt i blomstrende haver, og som nu lå knust, brændt, tilintetgjort, – hvor man kun hist og her så en sværtet, forrøget mur. Kirken brændte endnu; et stort bål af forkullede bjælker, hvorfra der stadig steg en svær, sort røgsøjle op mod himlen, lig en busk sørgefjer på en ligvogn.

Hele gader var forsvundet, – ikke et hus hverken på den ene eller på den anden side, kun en bunke sten og sod og aske; tykt, sort snavs, som tilsmudsede alt. Andre havde lidt noget mindre, her stod et hus urørt, mens alting lå i grus til venstre og til højre, hakket itu af bombardementet; og en utålelig lugt var der allevegne, – en kvalm brandlugt, en stram os af petroleum, som fjenden havde hældt ud over gulvene. Og så det usigelig bedrøvelige skue af den smule, de ulykkelige beboere havde prøvet på at få reddet; itubrudte møbler var gennem vinduerne kastet ud på gaderne og lå nu hulter til bulter på stenbroen, borde med knækkede ben, skabe med åbne døre, hvorfra tøj og linned væltede ud i rendestenen, – flået, tilsmudset af røveriske hænder, lå det nu og drev i regnen.

Gennem en indslået facade sås et taffelur helt og ubeskadiget på en kaminplads i en stue, hvor det halve af gulvet var borte.

"Å, de afskum!" mumlede Prosper, hvis blod kom i kog ved at se på denne ødelæggelsens vederstyggelighed. Han knyttede uvilkårligt hænderne, og Silvine måtte sende ham et advarende blik, hver gang de gik forbi en skildvagt.

Bayrerne havde posteret vagter ved de huse, der endnu brændte, og disse soldater stod med ladt gevær og bajonetten på, for at vogte på, at ilden uforstyrret kunne fuldbyrde ødelæggelsens værk.

Med barske miner og uforståelige strubelyde blev de nysgerrige drevet bort fra de brændende tomter. Indbyggerne dannede på flere steder grupper, der i afstand stod og havde møje med at beherske deres harme.

En ganske ung kone, med opløst hår og tilsølede klæder, ville ikke på nogen måde gå bort fra de rygende rester af en lille

hytte, – hun ville søge mellem de brændende kulstumper trods skildvagtens forbud.

De sagde, at denne kones lille barn var indebrændt her. Og pludselig, da bayreren temmelig voldsomt skubbede hende til side, brød hun ud i raseri, overvældede ham med en masse skældsord, som lettede hendes forpinte hjerte.

Han forstod hende øjensynlig ikke, så på hende og gik et par skridt tilbage med en ængstelig mine; nu trådte tre af hans kammerater til og befriede ham fra konen, som skrigende og skældende blev ført bort.

Foran en anden brandtomt sad to småpiger og en mand; alle tre var segnet om af træthed og mangel på føde; de græd deres modige tårer, vidste ikke, hvorhen de skulle vende sig, havde ikke mere tag over hovedet, alt, hvad de ejede og havde, var gået op i luer.

Men nu marcherede en patrulje frem, ryddede vejen, spredte de nysgerrige, og snart var der stille, – kun skildvagterne stod stive og stumme, lystrede ordren og holdt øje med ilden.

"De asener, de forbandede afskum!" gentog Prosper med dæmpet stemme, "mine fingre klør efter at kvæle et par stykker af de sataner!"

Silvine tyssede atter på ham, bad ham tage sig i agt. Hun gøs.

Inde i en vognport stod en hund, – den havde i to dage været glemt, lukket inde af sin herre, og nu hylede den så jammerligt, at hele luften fyldtes af den gennemtrængende, langtrukne klagelyd.

Og i dette øjeblik, – lige foran Montivilliersparken mødte de noget fælt.

Tre store kærrer holdt stille, den ene bag ved den anden; af de kærrer, der om morgenen tidligt kører gennem gaderne, og opsamler alle levninger og alt fejeskarn; nu var de stablet fulde af lig; de stansede, hver gang et lig blev lagt på bunken, og kørte så videre med en dump dundrende rullen, indtil der ikke var plads mere.

De ventede nu her, at man skulle køre dem hen til en af de store grave i nærheden, hvor de faldne blev læsset af.

Her stak en fod op, hist en arm, et hoved hang ud, mere end halvvejs skilt fra kroppen. – Da de tre kærrer igen satte sig i bevægelse, skumplende i den opblødte vej, så Silvine med rædsel en lang, ligbleg hånd, der skurede mod det brede hjul, og lidt efter lidt skrabedes hud og kød af lige til benet.

I Balan holdt den fine, tætte støvregn op; Prosper overtalte Silvine til at spise et stykke brød, som han havde været forsynlig nok til at putte i lommen. Da var klokken henved 11. Men lige ved Sedan blev de atter standset og denne gang var der et frygteligt spektakel: officeren blev rasende, ville ikke engang give dem deres passerseddel tilbage, – erklærede. at den var falsk, – talte forresten meget korrekt fransk. På hans befaling drev hans folk både æsel og kærre ind i et skur.

Hvad skulle de nu gøre? Det var umuligt at komme videre. Silvine var nær ved at fortvivle, da hun pludselig kom i tanker om Dubreuil, far Fouchards fætter, hvis ejendom, "Eremitagen", kun lå et par hundrede skridt borte, måske ville officeren høre, hvad *han* sagde.

Hun lod æslet stå og tog Prosper med sig; de havde lov at gå, når de kun lod køretøjet blive tilbage; hurtigt ilede de op

gennem smug og gyder til Eremitagen, hvor porten stod på vid gab.

Og da de kom ind i alleen, så de et syn, der fyldte dem med forbavselse.

"Nåda!" udbrød Prosper, "de der tager minsandten sagen fra den fornøjelige side!"

Lige nedenfor havetrappen, på det fine grus, sad et muntert selskab. Omkring marmorbordet stod de lyseblå atlaskes lænestole og sofaen stillet op; regnen måtte have gennemblødt dem siden i går.

To zouaver sad henslængt hver i sit sofahjørne. En lille infanterist bøjede sig forover, som om han holdt sig på maven af latter. Tre stod og støttede sig på stoleryggene, mens en afrikansk jæger strakte hånden ud efter et glas på bordet.

Det var tydeligt, at de havde besøgt kælderen og nu gjorde sig til gode med dens indhold.

"Men hvor kan de sidde her og drikke i dag?" mumlede Prosper, hvis forundring steg, alt som han nærmede sig det lystige selskab. "Mon de gør nar ad prøjserne, de fyre?"

Men nu udstødte Silvine et skrig og dækkede ansigtet med hænderne.

Soldaterne rørte sig ikke, gav ikke en lyd fra sig, – de var alle døde. De to zouaver sad stille, med forvredne hænder og arme, ansigterne var ukendelige, næsen revet af, øjnene trådte ud af hulerne. Infanteristen, der så ud, som om han lo så stærkt, havde fået en kugle gennem kinderne, og tænderne revet ud af munden.

Og det var et rædselsfuldt skue, disse stakkels, døde mennesker, der sad opstillet med brustne blikke, åbne munde,

stive og kolde for bestandig. Havde de slæbt sig herhen for at dø sammen? Eller var det ikke snarere prøjserne, der havde samlet dem op og sat dem til rette her som et forfærdeligt vrængbillede af den gamle franske munterhed?

"Det var da ikke morsomt at se på!" mumlede Prosper og blev bleg.

Og han så sig om, så de døde ligge ved hvert et træ i den lange elmeallé, og strøet hen i græspletten, – de tredive tapre soldater, som havde fundet døden her sammen med løjtnant Rochas, der lå indhyllet i sit hullede flag, – med flere kugler i hoved og bryst.

Prosper kastede et blik på den høje skikkelse, og sagde sagte og ærbødigt:

"Her har det gået varmt til! ... Det skulle undre mig, om vi finder herren i huset hjemme!" tilføjede han efter en pause.

Silvine var imidlertid allerede gået ind i huset, hvis vinduer og døre stod åbne.

Nej, her var ingen mennesker at se, det var tydeligt, at beboerne måtte være flygtet før slaget. Alligevel gik hun helt ind i køkkenet, hvor hun fo'r tilbage med et nyt rædselsskrig.

Under vasken lå to døde legemer, – en zouav, en høj, smuk mand med sort skæg og en umådelig svær rødhåret prøjser, der rasende omklamrede hinanden. Den enes tænder sad plantet i den andens kind, de stive arme havde ikke i døden sluppet deres tag, de to fjender holdt så fast, at ingen magt på jorden kunne få dem skilt ad; de måtte begraves i én grav.

Nu skyndte Prosper sig at få Silvine bort fra dette hus, som kun beboedes af lig. Og da de modløse og nedslåede kom tilbage til posten, hvor æslet og kærren stod, traf de til alt held

en general, der skulle efterse valpladsen, han ville se deres passerseddel; som han derpå rakte Silvine med en medlidende håndbevægelse, der betød at de skulle lade den stakkels kone lede efter sin mands lig.

Uden at tøve steg hun og hendes ledsager op mod Givonne; de havde fået det strengeste forbud med hensyn til at gå igennem Sedan.

Omsider drejede de til venstre for at nå højden ved Illy, ad vejen gennem Garenneskoven. Men her blev de hvert øjeblik standset, stødte ved hvert skridt på så mange uforudsete hindringer, at de troede, de aldrig skulle komme gennem skoven.

Her spærredes vejen af kæmpemæssige træer, som granaterne havde fældet, – over alt lå de gamle hundredårige stammer spaltede, sprængte, på kryds og på tværs og over denne bombarderede skov, over alle disse fældede kæmper hvilede en usigelig sørgmodighed.

Og rundt om, mellem de grønne grene, på de afrevne kviste lå faldne soldater henstrakt i broderlig enighed med træerne. Her lå en løjtnant med blodigt skum om munden, hans hænder havde boret sig ned i det saftige grønne mos, – hist en kaptajn, med brustne øjne, han lå på maven. Hovedet holdt han løftet og munden stod åben, som ville et dødsskrig bryde frem over de blege læber.

Andre lå roligt og fredeligt, som om de sov en middagssøvn i krattet.

Flere gange måtte Silvine og Prosper flytte de døde, for at kærren kunne komme frem.

Med ét kom de ud i en lille dal, hvor der ingen rædsler var at se.

Slagets storm var ikke faret ødelæggende hen over denne skønne, fredelige lille krog.

Ikke en kvist var knækket, ikke en blodsdråbe havde plettet mosset. En lille bæk snoede sig mellem grønne siv og andemad, store bøge overskyggede stien, de fulgte.

Denne uforstyrrede fred mellem de grønne træer og det kølige, rindende vand virkede beroligende og vederkvægende på de to bedrøvede mennesker.

Prosper standsede æslet for at lade det drikke ved bækken.

"Å, hvor her er dejligt!" udbrød han uvilkårligt. Med et forbavset blik så Silvine sig omkring; hun følte sig næsten ængstelig ved den fred og hvile, der kom over hende her på dette yndige sted, midt i den umådelige sorg og kvide, der havde ramt hende.

Hun slog ud med hånden, ville videre.

"Kom nu, skynd dig! ... Hvor var det? Hvor var det, du så Honoré?"

Og et halvt hundrede skridt derfra, da de endelig kom ud på Illyplateauet, bredte sletten sig ud foran dem.

Denne gang stod de på den virkelige valplads, – de nøgne marker strakte sig lige til horisonten under den lave, grålige himmel, hvorfra byger hvert øjeblik styrtede ned.

Her lå de faldne ikke i dynger; prøjserne måtte allerede være begravet, for de så ikke en mellem de lig af franske, der lå langs vejen, i stubbene, i grøfterne, alt efter slagets gang.

Den første de så, var en sergent, der lå ved en hæk, en ung, svær, prægtig mand, om hvis mund der svævede et smil, men

hundrede skridt længere borte stødte de på en anden, han så frygtelig ud, hovedet var halvt afrevet og hjernemassen flød ud over skuldrene.

Så kom de til grupper, – her lå syv ved siden af hinanden med knæet mod jorden, de var blevet ramt, netop som de sigtede og havde i døden beholdt stillingen, – lidt derfra sås deres underofficer, der var faldet, idet han kommanderede fyr.

Nu løb vejen langs en snæver hulvej, og her blev Prosper og Silvine grebet af rædsel ved synet af denne grøft, hvor et helt kompagni var slået ned af granaterne: ligene lå oven på hinanden, knuste, sønderflængede, sammenslyngede, – man så i det gule jordsmon over alt spor af deres fingre, som havde kradset og prøvet på at hage sig fast i skråningen.

Og en stor flok ravne hævede sig og fløj bort med hæse skrig, – over ligene summede allerede en sværm ådselsfluer, som uafladeligt kom tilbage for at drikke det friske blod.

"Hvor var det så?" gentog Silvine.

De gik langs en pløjemark, som var overstrøet med tornystre.

Her måtte et helt regiment have kastet oppakningen fra sig for at komme hurtigere afsted.

De spredte levninger fortalte om kampen.

I en roemark lå således en hel mængde kepier som røde valnødder, stumper af uniformer, epauletter og gehæng meddelte dem, at her havde et heftigt sammenstød fundet sted, et af de sjældne tilfælde, hvor de var kommet fjenden ind på livet i denne voldsomme artillerikamp, som havde varet 12 timer.

Men hvad de alleroftest stødte på, var rester af våben, sabler, bajonetter, geværer, – en sådan masse, at det så ud, som var de

vokset op af jorden og nu lå mejet ned efter den skrækkelige høstdag. Feltflasker og spisebakker lå slængt hen ad marken tilligemed alt, hvad der faldt ud af de sønderrevne tornystre, ris, børster og patroner.

De gik forbi den ene ager efter den anden, alt var nedtrampet og ødelagt, – skillerum og plankeværk, led og stenter revet ned, træerne var brændte og afsvedne som efter en ildebrand, jorden oppløjet af granaterne, det så ud, som om her aldrig mere kunne vokse noget.

Og over al denne elendighed rislede regnen ned og op af jorden steg en kvalm, gennemtrængende lugt, – denne valpladsens særegne lugt af gammel halm, brændt uld, – en blanding af krudt og råddenskab.

Silvine var træt af at se på alle disse døde, hun havde gået mange mil, nu så hun sig om med stigende ængstelse.

"Hvor var det, – men hvor var det dog?"

Men Prosper svarede ikke, – blev urolig.

Det, der især satte ham i bevægelse, var mindre de faldnes lig, end den masse døde hestekroppe, der lå henslængt, – og det var også et jammerligt syn, – disse stakkels dyr i forvredne stillinger, med afrevne hoveder, med opsprættet bug, som indvoldene væltede ud af; mange lå på ryggen med fire stive ben op i luften. Nogle var endnu levende efter en dødskamp, som nu varede på tredje dag; ved den mindste støj løftede de deres forpinte hoved, rokkede med det og lod det atter falde ned mod jorden, mens andre lå ubevægelige og nu og da udstødte et højt, højt klageskrig, – dette uforglemmelige dødsskrig, der er så særegent for heste, og som lød langt bort over den trøstesløse valplads.

Prosper tænkte på sin stakkels ven, på Zéphir, og hans hjerte bankede ved tanken om, at han måske snart skulle se dens døde legeme.

Pludselig dundrede jorden under mange hestehoves rasende fodslag.

Han vendte sig om, havde knap tid til at råbe:

"Hestene, – tag dig i agt! Kast dig ind til muren!"

Ned fra en nærliggende skråning kom omtrent hundrede herreløse dyr, nogle med oppakning, farende ned imod dem som rasende.

Det var heste, hvis ryttere i slaget var blevet skudt, og som nu af instinkt samlede sig i flok.

De havde i to dage intet foder fået, havde afgnavet det sparsomme græs, de havde fundet, søgt lidt føde i hækkene, i kviste og de unge træers bark.

Og når sulten overvældede dem, satte de afsted på en gang i vild galop hen over den øde, stumme slette, knusende de døde og sparkende den sidste rest af liv ud af de døende.

Flokken nærmede sig som en hvirvelvind, Silvine havde lige tid til at trække æslet i ly bag muren.

"Å, Gud i Himlen! – De knuser jo alting!"

Men hestene sprang over hindringen, man hørte kun de dundrende hovslag, så fo'r de videre ind i en hulvej, om hjørnet af en lille skov, hvor de blev borte.

Da Silvine igen kom hen på vejen med kærren, spurgte hun Prosper:

"Hør nu, nu må du sige mig, hvor det var, du så Honoré?"

Han stod og så sig om, så til alle sider med et uroligt blik.

"Der var tre træer, jeg må først se at finde de tre træer! ... Du skal vide, man ser ikke alt så videre tydeligt i den hurlumhej ... og det er sin sag at huske, hvad vej, man tager!"

Nu opdagede han til venstre to mænd og en kvinde, og han fik den idé at udspørge dem.

Men da han nærmede sig, flygtede kvinden, og mændene truede ad ham; han fik øje på flere mennesker, der alle lod til at ville undgå ham og luskede ind i busk og krat, når han gjorde mine til at gå hen til dem.

De så fæle og pjaltede ud, havde underlige sky miner; lignede tyve og røvere.

Nu bemærkede han, at hvor disse folk havde afsøgt valpladsen, havde de faldne ikke mere støvler eller sko på benene, de blege, nøgne fødder stak frem, og han begreb nu, at de mennesker, han her ville henvende sig til, var disse menneskelige rovfugle, der fulgte efter den tyske hær og plyndrede ligene, når slaget var forbi.

En stor mager karl sprang lige forbi Prosper med et tornyster på skulderen, i hans lomme klingede det af sølvpenge og ure, som han havde stjålet fra de døde.

Imidlertid kom Prosper næsten helt hen til en dreng på en 13-14 år, og da han så, det var en af hans egne landsmænd, gav han sig til at skælde ham ud for hans uværdige opførsel.

Fyren svarede nok så frækt, om man nu ikke mere havde lov at tjene sit brød? Han samlede geværerne op, fik 25 centimer for stykket, – det var der vel intet ondt i. Om morgenen var han gået fra sin landsby med en tom mave, – hele den foregående dag havde han knap nok smagt en bid mad: så havde han påtaget sig dette stykke arbejde for en luxembourgsk

forretningsmand, som af prøjserne var betalt for at samle geværerne op, for fjenden var bange for, at disse våben, hvis de blev samlet op af beboerne ved grænsen, skulle bringes først ind i Belgien og derfra tilbage til Frankrig.

Og en hel flok fattige djævle gik derfor på jagt efter bøsser, søgte og ledte mellem græstotterne, som koner, der går og plukker vild cikorie til salat i engene.

"Det er ikke noget propert arbejde!" brummede Prosper.

"Herregud, brød skal man da have!" svarede fyren. "Jeg bestjæler jo ingen mennesker!"

Forresten var han fremmed der på egnen, kunne ingen oplysninger give Prosper, men henviste ham til en lille gård, hvor han for lidt siden havde set mennesker.

Prosper takkede ham og gik tilbage til Silvine, da han fik øje på et gevær, der lå halvt skjult af jord i en plovfure.

Først tog han sig vel i agt for at gøre drengen opmærksom på det, så betænkte han sig, vendte sig ligesom uvilkårligt om og råbte:

"Hej, du der! Her ligger et! Det er da 25 centimer i din lomme!"

Da Silvine nærmede sig den lille gård, så hun bønder ivrigt beskæftigede med hakker og spader.

De lavede lange grave, og arbejdet ledEdes af prøjsiske officerer, som med en lille spadserestok i hånden stive og stumme passede på folkene.

Landsbyens beboere var beordret ud for at begrave de faldne, da det milde, fugtige vejr påskyndede forrådnelsen.

To vogne fulde af lig holdt allerede ved graven; – de blev læsset af, blev lagt side ved side ned i jorden, hvorpå to mænd

skovlede et tyndt lag jord hen over dem, – men dette arbejde blev udført så hastigt og overfladisk, at den faldende regn efter kort tids forløb dannede store sprækker i graven.

I løbet af fjorten dage ville pestagtige dunster stige op herfra.

Silvine måtte standse ved graven, – måtte se på de faldnes ansigter, efterhånden som de blev lagt ned. – hun gøs ved tanken om, at hun i et af disse blodige ansigter kunne genkende Honoré.

Var det ikke ham, der havde fået en kugle i det venstre øje – eller måske ham her med den knuste underlæbe? Hvis hun ikke snart fandt ham her på den store mark, ville de bestemt tage ham – og putte ham ned i hullet til de andre!

Derfor ilede hun også hen til Prosper, som havde nået porten med kærre og æsel.

"Men så sig mig dog, hvor det var? Spørg, hør dig for, se at tænke dig om."

Inde i gården traf de kun prøjsere tillige med en tjenestepige og hendes barn, som var kommet hjem fra skovene, hvor de havde været lige ved at dø af sult og tørst.

Forresten var der den dybeste fred og hvile her efter de sidste dages anstrengelser og kamp. Soldaterne var ved at børste deres uniformer, som de omhyggeligt havde hængt op på snore.

En var i færd med at stoppe sine benklæder, mens delingens kok midt på gårdspladsen havde tændt et stort bål, over hvilket en vældig suppegryde var anbragt.

Over alt herskede orden og disciplin i det erobrede land.

Disse folk lignede skikkelige borgermænd, der røg deres pibe i deres eget hus.

På en bænk lige ved porten sad en tyk, rødskægget karl og legede med pigens barn, en lille purk på 5-6 år. Han lod ham ride ranke, sagde ham kæleord på tysk, og morede sig over, at barnet lo ad de underlige ord, som det ikke forstod.

Prosper gjorde straks omkring, han var bange for, de igen skulle blive standset.

Men hans frygt var denne gang ugrundet.

Disse tyskere var virkelig skikkelige folk.

De betragtede smilende det lille æsel og bekymrede sig ikke om passerseddel eller deslige.

Og nu gav Prosper og Silvine sig til at ile afsted.

Mellem to skyer viste solen sig et øjeblik lavt nede på himlen.

Mon natten skulle overraske dem her i dette umådelige lighus?

En ny byge piskede hen over dem, de så kun grå skyer og den evindelige fine regn, som gjorde alle omrids uklare og druknede alting i tåge.

Han vidste hverken ud eller ind, og tilstod omsider, at han var gået vild.

Bagefter dem travede det lille æsel troligt afsted med ludende hoved; nu drejede de mod nord, kom tilbage til Sedan; to gange vendte de om, – så, at de allerede havde været på samme sted før. De gik nok i ring, og trætte og fortumlede standsede de langt om længe et sted, hvor tre veje stødte sammen; nu havde de hverken mod eller kræfter til at drage videre.

Men mens de stod rådvilde og så sig om, hørte de dæmpede klager, der trængte ud fra et lille ensomt hus på venstre hånd; der fandt de to sårede inde i en stue.

Alle døre stod på vid gab; i to samfulde dage havde de ulykkelige ligget her med stærk feber uden at blive tilset, alene og forladte, halvdøde af tørst og mangel.

Tørsten pinte dem især, mens vandet i strømme rislede ned over ruderne.

Røre sig kunne de ikke, men så snart de fik øje på mennesker, bad de med kvalt stemme om noget at drikke.

Silvine skyndte sig at bringe dem vand, og Prosper genkendte i den hårdest sårede en af sine kammerater, en afrikansk jæger, – han kunne nu forstå, at de alligevel måtte være i nærheden af det sted, hvor general Marguerites division var blevet knust.

Den sårede slog ud med hånden, – ja, – det var her, – når man drejede til venstre efter at være gået forbi en stor vikkemark.

Og øjeblikkelig ville Silvine afsted igen.

Hun kaldte på nogle af de folk, der samlede de faldne op og viste dem de sårede, som trængte til bistand, så greb hun æslet ved tømmen og satte sig i bevægelse.

Med ét stod Prosper stille:

"Her må det være! Se der! Til højre er der tre træer! Ser du hjulsporene? Og der ligger en knust ammunitionsvogn! ... Nu er vi der endelig!"

Skælvende over hele legemet gik Silvine fremad, – så på to faldne artillerister, som lå ved vejkanten.

"Men han er her jo ikke! Han er her ikke! Du må have set fejl ... ja, du må bestemt have set fejl!"

Lidt efter lidt vågnede håbet i hendes sjæl.

"Hvis du har taget fejl, lever han jo! Og han kan jo ikke være død, siden vi ikke har fundet ham!"

Med ét udstødte hun et kvalt skrig. Hun havde vendt sig om, stod lige ved det sted, hvor batteriet havde været kørt op.

Det så forfærdeligt ud; jorden var revet op som efter et jordskælv. Over alt lå der stumper og stykker af vogne henslængt mellem de faldnes legemer.

Her lå en underofficer med begge hænder trykket ind mod ansigtet, som værgede han sig mod et rædsomt syn. Guldstykker, som en løjtnant havde båret i en pengekat om livet, strømmede ud blandet med blod og indvolde. Adolphe og Louis, de to konstabler, lå fast klamrede til hinanden, de fulgtes ad i døden som i livet. Og der, – der lå endelig Honoré på sin sønderbrudte, enhjulede kanon, som på en paradeseng, ramt i siden og i skulderen, med det smukke, harmfulde ansigt vendt mod fjendens batterier.

"Å Gud, min egen ven!" hulkede Silvine, "min egen, min eneste ven!"

Hun faldt på knæ ned på den opblødte jord, med hænderne knuget sammen i navnløs fortvivlelse.

Hun fandt ikke andre ord i sin grænseløse smerte over ham, hun havde elsket så højt, og som nu for bestandig var borte; – nu, da han havde tilgivet hende og lovet hende sin tro, trods alt, hvad der var sket.

Nu var alt håb udslukt, – nu kunne hun ikke udholde at leve længere. Aldrig havde hun holdt af nogen anden, aldrig ville hun holde af nogen mere! – Regnen holdt op, en flok ravne svævede højt over de tre træer, – skreg så grimt og truende. Mon de ville tage ham fra hende? Mon de ville frarøve hende alt,

hvad der var tilbage af hendes ven, som hun så længe og så møjsommeligt havde søgt efter?

Hun slæbte sig helt hen til ham, jog med rystende hånd efter en sværm grådige fluer, der summede om den dødes vidtåbne øjne, hvis brustne blik nu mødte hendes.

Men i Honorés sammenknyttede hånd opdagede hun et blodplettet ark papir.

Blidt og forsigtigt søgte hun at løsne de stive fingre, som holdt det så fast, at man kun ved at rive det itu kunne få fat i det.

Ak, Gud, – det var jo hendes brev, det brev, han havde gemt på sit bryst, og som han nu i dødsøjeblikket trykkede til sit hjerte.

Da hun genkendte sin egen håndskrift, gennemtrængtes hendes forpinte sjæl af en dyb glædesfølelse; – hun så, at han havde tænkt på hende til det sidste, at han var død med en afskedshilsen! Nej – hun ville ikke tage hans brev fra ham, – det skulle han få lov at beholde, siden han satte pris på det; – han skulle få det med i sin kiste!

En tårestrøm lettede hendes hjerte, blide, stille tårer, der langsomt og tungt trillede ned over det blege ansigt. Hun rejste sig op, kyssede hans hænder, hans pande og gentog hele tiden:

"Min ven, min egen ven!"

Imidlertid sank solen.

Prosper gik hen og hentede tæppet. Og langsomt, ærbødigt løftede de Honorés lig op, svøbte det ind og bar det hen til kærren.

Det trak atter sammen. Regnen hang over hovedet på dem, da det lille tog langsomt satte sig i bevægelse hen over den

rædselsfulde valplads.

Atter lød der en dundrende galop og atter råbte Prosper:

"Hestene, hestene!"

Og atter stormede de forvildede, forsultne dyr frem over en udstrakt stubmark med flyvende manker og skummende muler; i den nedgående sols skrå stråler kastede deres galoperende skikkelser lange skygger henad jorden.

Straks kastede Silvine sig med oprakte arme foran kærren, som ville hun skræmme dem tilbage. Heldigvis drejede flokken af sig selv til venstre ind i en lavning i terrænet, ellers havde de knust kærre, æsel og mennesker i sin vilde flugt.

Jorden rystede under deres hove, en regn af småsten piskedes op af det rasende fodslag; – æslet blev ramt på flere steder i hovedet. Og så forsvandt de igen i en hulning.

"Stakkels bæster! De er gale af sult!"

Silvine bandt sit lommetørklæde om æslets blødende øre og tog så atter fat i tømmerne. Det sørgelige, lille tog drog over sletten i modsat retning for at tilbagelægge den mil, som skilte dem fra Remilly.

Ved hvert skridt stod Prosper stille, betragtede de døde heste en efter en, – han ville gerne endnu engang have taget afsked med sin gamle ven Zéphir.

Lidt oven for Garonneskoven stødte de på en tysk vagtpost, hvor deres passérseddel måtte forevises. Og denne gang fik de befaling til at gå gennem byen, hvis de ikke ville arresteres. Her blev ikke givet nogen grunde, – her måtte lystres uden modsigelse, der var givet nye ordrer. Forresten var de meget tilfredse med dette, da denne vej var et par kilometer kortere, og de næppe kunne slæbe sig frem af træthed.

Men i Sedan var det besværligt at komme frem. Lige indenfor fæstningsværkerne mødtes de af en rædsom stank, – de vadede i en mødding, som gik dem højt op over anklerne.

Byen var som en kloak, hvor alskens urenlighed fra 100.000 mand i tre dage havde fået lov at hobe sig op; – halm og hø og strøelse, blandet med hestegødning, forøgede endnu mere denne mødding, hvor man over alt faldt over knogler og halvråddent affald fra de heste, som midt på gader og torve var slagtet og skåret ud.

Indvoldene lå og lugtede i solen, hoveder og huder forpestede luften, – hvis gaderne ikke hurtigst muligt blev renset for alt dette smuds, ville farlige, smitsomme sygdomme sikkert hærge byen inden mange dage.

Forresten var der allerede af de prøjsiske myndigheder sørget for opslag af store hvide plakater, hvori alle byens indvånere, det være sig håndværkere, borgere, handlende eller øvrighedspersoner beordredes til inden næste dags aften at rense og feje gaderne; streng straf pålagdes dem, som forsømte at adlyde denne befaling.

Prosper og Silvine fik øje på byfogeden selv, som arbejdede på at få renset pladsen foran sit hus og med en ildskuffe kastede snavs og gødning op i en trillebør.

Langsomt krøb æslet frem gennem det tykke lag smuds, – desuden var hele byen i en ubeskrivelig ophidset tilstand, hvert øjeblik spærredes vejen for den lette kærre.

Prøjserne var netop i færd med at undersøge husene for at få fat i de soldater, som holdt sig skjult og ikke ville overgive sig.

Den foregående dag, da general Wimpffen var kommet tilbage fra Bellevue, havde det rygte udspredt sig, at hele hæren

skulle indespærres på Iges, indtil man kunne få ordnet transporten til de forskellige fæstninger i Tyskland.

Kun nogle få officerer ville benytte sig af tilbuddet om frihed, mod at de forpligtede sig til ikke mere at tjene.

Én eneste general, – Bourgain-Desfeuilles, – var under påskud af gigtsmerter gået ind på at give sit æresord, og samme dags morgen var han blevet pebet ud, da han steg til vogns udenfor hotel "Det gyldne Kors".

Fra solen stod op havde soldaterne defileret over Turennepladsen, hvor de blev afvæbnet: hver kastede sit gevær og sin bajonet i en bunke, der voksede for hver time.

Et prøjsisk detachement tilså, at alt gik ordentligt til, – det kommanderedes af en officer, en høj, bleg, ung mand i lyseblå uniform og med fjer i hatten; han stod stram og stiv med hvide handsker og betragtede med et koldt, stolt blik soldaterne, efterhånden som de gik forbi ham.

En zouav, der ikke ville aflevere sit gevær, blev ført bort, og officeren sagde med rolig stemme på fransk uden spor af fremmed accent:

"Skyd mig den mand ned!"

Og de andre marcherede afsted, skyndte sig at kaste geværet fra sig, – så var det overstået.

Men mange havde allerede kastet våbnet bort derude på valpladsen og mange var skjult, – drømte om at forsvinde i den frygtelige forvirring. Husene var fulde af disse ulykkelige mennesker, som ikke ville komme frem, men forputtede sig i krogene.

De tyske patruljer, som gennemsøgte byen, fandt dem gemt under borde og sofaer, senge og stole, og da en hel del af dem

ikke var til at drive ud af kældrene, hvor de havde søgt ly, blev der skudt på dem, – det var en formelig menneskejagt, – blodig og oprørende!

Ved Maasbroen blev æslet standset af en menneskestimmel.

Den mand, som kommanderede vagtposten, troede, at Prosper og Silvine havde skjult levnedsmidler – brød og kød – i kærren, – ville trække tæppet til side, men da han så Honorés lig, gav han dem med en bestyrtet mine lov til at gå videre uden at sige et ord.

Men de kunne ikke trænge sig frem; broen var fuld af mennesker; det var den første fangetransport, som under bevogtning af prøjsiske soldater førtes over på Igeshalvøen.

De blev drevet fremad, mandskabet åndede tungt, trådte hinanden i hælene; i de pjaltede uniformer gik de med rund ryg, hængende arme, bøjet hoved og nedslagne øjne – det var et jammersyn at betragte disse slagne mennesker, som havde opgivet alt, – ikke engang ejede en kniv til at skære halsen over på sig selv med.

Ingen talte, man hørte kun det tunge skotøjs slæbende lyd i det tykke smuds og nu og da en prøjsisk underofficers hårde korte kommandoråb.

Der faldt igen en stærk byge, og i den øsende regn gik denne elendige flok afsted som en flok betlere hen ad landevejen.

Prospers soldaterhjerte hamrede ham så voldsomt i brystet, som var han i færd med at kvæles af indædt raseri.

Nu puffede han til Silvine og pegede på to soldater, som netop gik forbi.

Han havde øjeblikkelig i dem genkendt Maurice og Jean.

Imidlertid kunne den lille kærre endelig sætte sig i bevægelse bagefter toget.

Prosper og Silvine fulgte dem med blikket, som de gik henad den slagne vej, der mellem haver og marker førte lige over til Iges.

"Ak Gud," mumlede Silvine, idet hun så på Honorés lig med et tårefyldt blik, – "de, som er borte, er måske mindst at beklage!"

Ved Wadelincourt var det mørk nat; i mulm og mørke drog det lille tog ind i Remilly, hvor far Fouchard stod aldeles lamslået ved sin søns lig, – han var så vis på, at de ikke ville finde ham.

Hans dag var gået med at få en god forretning tilendebragt.

Officersheste, der indfangedes af tyve og banditter på valpladsen, solgtes i almindelighed for 20 francs stykket; han havde købt tre smukke dyr for 45 francs.

2

I det øjeblik, da krigsfangerne gik ud af Torcy, blev der en så voldsom trængsel, at Jean blev skilt fra Maurice, som straks gav sig til at løbe, hvilket forvildede ham endnu mere, – og da han omsider stod ved den bro, der går over kanalen lige ved begyndelsen til halvøen, befandt han sig midt imellem de afrikanske jægere og kunne ikke finde tilbage til sit eget regiment.

To kanoner, med mundingen vendt mod Iges, forsvarede broen. Den prøjsiske generalstab havde straks i en villa indrettet en vagtpost, som skulle modtage og bevogte fangerne.

Forresten var der ikke mange formaliteter at gennemgå, – folkene blev simpelthen talt som en flok får, man brød sig ikke videre om uniform eller nummer; tropperne drev af, – og standsede så, hvor de selv fandt for godt, da de var kommet over på halvøen.

Maurice dristede sig til at henvende sig til en bayersk officer, som sad og red på en stol med en cigar i munden.

"De er vel ikke så god at sige mig, hvor folkene fra 106. regiment er gået hen?"

Forstod bayreren ikke fransk, eller morede det ham at narre den stakkels djævel? Han smilede, løftede hånden og pegede ud til højre.

Skønt Maurice var der fra egnen, havde han dog aldrig været ovre på Iges, så han gik frem som på en opdagelsesrejse.

Først gik han forbi Glairetårnet, – en smuk, stor ejendom, hvis beliggenhed, midt i en lille park ved flodbredden, var aldeles fortryllende. Vejen fulgte Maas, der løb til højre mellem

høje skrænter, lidt efter lidt gik det op ad bakke, rundt om en høj midt på halvøen; her lå gamle stenbrud, store heder med mange labyrintgange og snævre stier.

Længere henne så han en mølle – så drejede vejen ned til landsbyen Iges, der lå bygget på skråningen ned mod Maas og ved en færgebåd stod i forbindelse med fabrikken St. Albert på den anden side af floden lige overfor.

Endelig sås vide marker, – store enge, – flade strækninger uden træer omgivet af flodens brede bælte. Forgæves lod Maurice sit blik svæve omkring langs bredden; han så kun kavaleri og artilleri, som var i færd med at slå sig til ro. Atter spurgte han sig for, – denne gang hos en underofficer ved de afrikanske jægere, – men denne kunne ingen oplysninger give ham. Natten begyndte at falde på, – træt og mødig satte han sig ned på en afvisersten ved vejkanten.

Og i et voldsomt fortvivlelsesanfald, der gennemtrængte hans hele væsen, betragtede han det forbandede sted der ovre på den anden side af floden, hvor det rædsomme slag havde stået.

I det tiltagende tusmørke, under den mørke, regntunge himmel rullede horisonten sig ud i skiddengrå farve. Passet ved St. Albert, den smalle vej, prøjserne var kommet frem ad, løb langs flodens krumning til en hvidlig dynge af nedskredet jord ved stenbruddene.

Over Seugnonbakken hævede sig toppene af Falizetteskoven; lige overfor, lidt til venstre, lå St. Menges, hvorfra vejen gik ned til færgen, i midten var Hattoy, Illy langt tilbage, Fleigneux skjult i en lavning, Floing lidt nærmere til højre. Han kunne se den mark, hvor de havde ligget og ventet i mange timer mellem

kålhovederne, han så det plateau, reserveartilleriet havde prøvet på at forsvare, den bakkekam, hvor han havde set Honoré falde om på sin sønderskudte pjece. Og al rædslen væltede sig atter ind over ham; hans hjerte flød over af sorg og væmmelse.

Imidlertid blev det stedse mørkere, han begyndte at blive bange for ikke at finde sit regiment den aften. Måske havde det slået lejr i den lavere del af Iges, på den anden side af landsbyen. Han så kun hist og her en marodør og bestemte sig til at følge flodbredden helt rundt om halvøen.

Da han gik over en kartoffelmark, var han så forsynlig at fylde sine lommer. Kartoflerne var rigtignok knap modne, men han havde aldeles intet at spise, da Jean havde påtaget sig at bære begge de brød, Delaherche havde givet dem ved afskeden. Hvad der nu undrede ham, var at møde en mængde heste på de flade strækninger, der fra den lille bakke i midten skrånede ned mod floden i retning af Donchery. Hvad skulle alle de dyr her? Hvordan skulle de få foder?

Det var mørk nat, da de nåede en lille lund ved vandet; og her blev han atter forbavset ved at støde på de hundrede gardister, som havde dannet kejserens eskorte; de havde allerede slået sig ned og var i færd med at tørre de gennemblødte uniformer ved store bål. De fine soldater havde gode telte, gryder, som kogte, og en ko bundet til et træ. Han så straks, at han var mindre velkommen i det selskab, ussel og pjaltet, som han var, – den stakkels infanterist; imidlertid fik han dog lov til at koge sine kartofler i asken, hvorpå han gik hen og satte sig under et træ for at spise dem. Nu regnede det ikke mere, himlen var blevet klarere, stjernerne kom frem på den mørke, blå hvælving, og

han indså, at han gjorde bedst i at blive her natten over, – hvis det atter skulle give sig til at regne, sad han jo en smule i ly under træerne.

Men søvnen ville ikke komme, skønt han var dødtræt. Han pintes ved at tænke på dette store fængsel her under den frie himmel.

Det var sandelig en udmærket idé af prøjserne at drive de 80.000 mand, som var tilbage af Châlonshæren, over på halvøen, der vel omtrent kunne være en fire-fem kilometer i længden og halvanden i bredden, – her kunne den store hjord godt gå i fold en lille tid. Han vidste godt, at der på alle sider var vand: Maasfloden på de tre og så kanalen på den fjerde, – der kunne man lettest sætte sig i forbindelse med fastlandet, og der havde prøjserne selvfølgelig plantet de to kanoner. Intet var således lettere end at passe på fangerne, trods deres mængde.

Han havde allerede på den modsatte flodbred bemærket en hel kordon af skildvagter, – en soldat for hvert halvt hundrede skridt; lige ved vandet stod de med ordre til at skyde på enhver, der måtte prøve på svømme fra Iges.

Bag ved skildvagterne galoperede ulanerne frem og tilbage som forbindelsesled mellem de forskellige poster, mens man inde i landet havde kunnet tælle de fjendtlige rækkers sorte vrimmel: en tredobbelt mur indesluttede og bevogtede den overvundne og fangne hær.

Men Maurices søvnløse øjne så nu kun ud i nattens mørke, hvor bivuakblussene lidt efter lidt tændtes. Dog kunne han på den anden side af det lyse flodbælte skimte omridset af skildvagternes ubevægelige skikkelser. I stjernernes svage skin stod de stive og stille, med regelmæssige mellemrum; og –

ligeledes med regelmæssige mellemrum hørte han deres afløsningsråb, som lød med en sær, truende strubetone ud i den stille nat gennem flodens sagte, ensformige brusen.

Hele jammeren, al elendigheden fra slagene vaktes ved dette råb, der i et fremmed sprog tonede gennem en skøn, stjerneklar nat i Frankrig; alt, hvad han for en time siden sad og betragtede: den rædsomme valplads med alle de faldne, – hele denne ulykkens egn, hvor en verden var gået til grunde, stod nu igen for hans sjæls øje, – pinte ham, som det ulideligste mareridt. Med hovedet støttet mod en mosgroet trærod, her på den fugtige skovbund, faldt han tilbage i gårsdagens dybe fortvivlelse; og hvad der nu øgede hans smerte, var den ydmygelse, der var overgået ham og alle de andre, – han følte en umådelig trang til at måle dybden af det apokalyptiske fald.

Siden kejseren havde overleveret sin kårde i kong Wilhelms hænder, måtte denne forfærdelige krig dog være endt? Men han mindedes nu, hvad bayreren havde sagt, mens de førte fangerne til Iges. "Vi alle i Frankrig, – vi alle til Paris!"

I den halvvågne tilstand, hvori han efterhånden sank hen, så han som i en pinlig drøm, hvad der gik for sig: han så kejserdømmet fejet til side, republikken proklameret under et voldsomt begejstringsudbrud, mens minderne fra 1792 manedes frem af gravene, – han så soldater vokse frem af jorden, en frivillig hær rensede fædrelandet for de indtrængende horder. Og alt flød sammen i hans stakkels overanstrengte hjerne: sejrherrernes fordringer, de overvundnes hårdnakkethed, de 80.000 mands fangenskab først her på Iges, siden i tyste fæstninger, i uger, i måneder,

måske i år. Alt opslugtes i uoprettelig ødelæggelse, i grænseløs, umålelig elendighed.

Nu vækkedes han helt ved en af de nærmeste skildvagters råb; han vendte sig om på den hårde jord, da et skud brød nattens stilhed, – så hørtes et dødsskrig, en rallen og et plask i vandet; – et legeme sank ned i floden.

En eller anden stakkel havde sagtens forsøgt at undløbe og havde nu fået en kugle i brystet, da han ville svømme over Maas.

Næste morgen ved daggry var Maurice på benene. Himlen var endnu klar og blå, han ville nu skynde sig at finde Jean og kompagniet.

Først tænkte han på at gennemsøge det indre af halvøen, men så bestemte han sig til at gå videre langs vandet. Og da han nåede til kanalen, stødte han på resterne af 106. regiment, vel 1000 mand. Som havde slået lejr på selve bredden i ly af en tynd række poppeltræer; hvis han i går var gået til venstre i stedet for lige ud, ville han straks have stået mellem kammeraterne.

De fleste linjeregimenter lå her på den del af flodbredden, der strækker sig mellem Glairetårnet og Villettegården, en anden ejendom, nærmere ved Donchery; alle bivuakerede ved broen, så nær som muligt ved den eneste udvej til frihed; aldeles som får, der trænger sig sammen ved døren til folden.

Jean udstødte et glædesskrig ved synet af vennen:

"Nå, er du endelig der! Jeg troede næsten, at du lå derude i vandet et sted!"

Han og resten af delingen var sammen: der var Pache og Lapoulle, Chateau og Loubet; de sidste havde fået sig en lur i en

port i Sedan, og var derpå af prøjserne blevet fejet sammen med de øvrige, da afvæbningen sandt sted.

Forresten var Jean nu øverstkommanderende siden både Sapin, løjtnant Rochas og kaptajn Beaudoin var faldet.

Og skønt sejrherrerne havde afskaffet graderne og befalet, at fangerne kun havde at lystre de prøjsiske officerer, havde de alle fire alligevel samlet sig om deres korporal, de vidste, at han var erfaren og forstod at hjælpe dem når gode råd var dyre. Derfor herskede den skønneste enighed mellem dem den morgen, selv om nogle var dumme og andre ondskabsfulde nok til at skændes ved enhver given lejlighed. De havde til natteleje fundet et nogenlunde tørt sted mellem to grøfter, der havde de lagt sig, de havde kun en stump teltlærred til at dække over sig. Derefter havde de fået fat på brænde og en gryde, hvori Loubet nu havde lavet dem kaffe, der rigtig havde oplivet dem alle sammen.

Det var dejligt vejr, de havde endnu både lidt flæsk og lidt hårdt brød, – og, som Chouteau bemærkede: Det var nok så bekvemt at være fri for disse hersens ordrer, – man havde lov at drive om, som man selv fandt for godt! Og skønt man var lukket inde, var der alligevel plads til at røre sine ben. Desuden skulle de kun blive her to-tre dage; så at den første søndag gik temmelig godt for dem.

Maurice følte sig glad ved at være sammen med de andre, det eneste, der pinte ham, var at høre på de prøjsiske musikkorps, som spillede hele dagen igennem på den anden side af kanalen. Henimod aften var der også sang; man så soldaterne spadsere i små flokke, mens de sang langsomt og højt for at helligholde søndagen.

"Å, den græsselige musik!" udbrød han til sidst, "den skærer mig i ørerne."

Jean trak på skulderen, hans nerver var stærkere.

"Nå, de mennesker har jo al grund til at være fornøjede. Måske tror de oven i købet, at de adspreder os med deres salmer ... Denne dag har vi da haft det ganske ordentligt! Lad os ikke klage!"

Men mod aften begyndte det igen at regne. Det var en elendighed. De få huse på halvøen var snart overfyldte af soldater, som søgte ly mod fugtigheden. Flere telte blev også rejst hist og her, men de fleste af fangerne ejede ikke engang et tæppe og måtte tilbringe natten under åben himmel i en øsende regn.

Ved ettiden vågnede Maurice, som var faldet i søvn midt i en lille sø.

Grøfterne var fulde af vand, der gik over alle bredder. Chouteau og Loubet bandede og tordnede, mens Pache rystede Lapoulle, der sov trods oversvømmelsen. Jean kom nu til at tænke på poppeltræerne, og de tilbragte resten af natten med ryggen mod stammerne, sammenkrøbne, som de kunne bedst.

Og de to følgende dage var skrækkelige, – regnen styrtede ned i voldsomme byger. Klæderne havde ikke tid til at blive tørre.

Nu begyndte sulten også at plage dem, der var hverken kaffe eller flæsk eller en krumme brød tilbage. De levede om mandagen og tirsdagen af nogle kartofler, som de tog i en mark der i nærheden; og selv de blev så vanskelige at få ved enden af den anden dag, at de, der havde penge, betalte 25 centimer for stykket.

Der lød nok nu og da signal til proviantuddeling; korporalen var ilet hen til et stort skur ved Glairetårnet, hvor man sagde, der var brød. Men første gang var han nær ved at komme op at slås med en bayersk soldat.

De franske officerer havde aldeles intet at sige; mon det var meningen at lade den overvundne hær dø af mangel her på Iges? For ingen forholdsregler syntes at være taget; intet blev gjort for at proviantere disse 80.000 mand, der led frygteligt her på dette sted, som af prøjserne fik navnet "Jammerlejren", – et navn, som selv de modigste senere hen ikke kunne tænke på uden at gyse.

Jean, som ellers var så sindig, kom aldeles rasende tilbage fra disse frugtesløse ekspeditioner.

"Gør de nar ad os med deres signaler, når der ikke er noget at få? Nu rører jeg mig ikke mere, så kan de blæse så meget de vil."

Alligevel ilede han til ved det mindste signal. Disse regelmæssige appeller var umenneskelige; – og de gjorde Maurice rent forstyrret i hovedet, for hver gang de herreløse, franske heste på den anden side af kanalen hørte hornene, styrtede de sig i vandet for at komme over til deres regimenter; men forsultne og trætte, som de var, kunne kun få af dem nå den modsatte bred, de blev revet bort af strømmen, kæmpede indtil de druknede, og de døde kroppe lå allerede i stor mængde i kanalen; de, som kom i land, fo'r afsted som om de var gale ind på de øde marker i midten af halvøen.

"Mere kød til ravnene!" sukkede Maurice, der tænkte på alle de forvildede dyr, han straks den første dag havde lagt mærke til. "Hvis vi skal blive her ret mange dage, kommer vi nok til at æde hinanden. Å – de sølle dyr!"

Natten mellem tirsdag og onsdag var især frygtelig.

Jean begyndte at ængstes over den ophidsede tilstand, Maurice befandt sig i; han tvang ham næsten til at svøbe sig ind i en pjaltet stump tæppe, som han for 10 francs havde købt af en zouav, mens han selv lå i sin gennemblødte kappe ude i regnen, der den nat ikke et øjeblik holdt op at styrte ned over dem.

Under poppeltræerne var der snart ikke til at holde ud; de lå i et ælte af smuds, – jorden var mættet af alt det vand, der strømmede ned.

Allerværst var den sult, der pinte dem. Om aftenen havde de seks mænd måttet dele to runkelroer, som de ikke engang havde fået kogt – og som gav dem en frygtelig halsbrand.

Mellem fangerne begyndte allerede flere tilfælde af dysenteri at vise sig.

Mere end ti gange den nat havde Jean følt efter om Maurice ikke i sin urolige søvn havde kastet tæppet af sig, selv lå han med benene i vand og ryggen op mod den drivende våde træstamme.

Siden den dag på Illyplateauet, hvor den unge mand havde frelst ham, havde han hundrede gange betalt denne velgerning. Han tænkte ikke over, hvad han gjorde mod vennen, men han havde ikke en tanke for sig selv, glemte alt for at hjælpe og styrke den anden; han havde allerede før givet ham sit sidste stykke brød, nu kunne han gerne have flået sig for at skærme Maurice, varme ham, spare ham for de lidelser, som han selv så standhaftigt bar uden at klage, for denne hårdføre bonde havde altid besvær med at udtrykke sine følelser.

Og midt i den vilde, grusomme selviskhed, der omringede ham, hvor han end så hen, i denne krog, hvor så megen smerte

og så mange kvaler var hobet sammen, var det måske denne fuldstændige selvforglemmelse, som holdt hans mod og kræfter oppe, så at han stadig havde hovedet klart, og alene af dem i den almindelige fortvivlelse kunne handle og tænke.

Da han derfor efter den skrækkelige nat vågnede, bragte han straks et forslag på bane, der i nogen tid havde spøgt ham i hovedet.

"Hør, lille ven! Siden ingen lader til at bekymre sig om vor forplejning, og de glemmer os her i dette forbandede hul, er det vist bedst, at vi rører os en smule. Kan du bruge benene, – eller hvordan står det til med dig?"

Heldigvis var solen nu kommet frem, og Maurice følte sig nogenlunde vel.

"Ja, vist kan jeg bruge benene."

"Nå, – ja, for så går vi på opdagelse … Penge har vi nok af, det skulle da være som pokker, om vi ikke fandt et eller andet. Og de andre blæser vi et stykke, de er ikke så behagelige, lad dem se, hvordan de kan indrette sig."

Loubet og Chouteau havde længe irriteret dem ved den mest oprørende egoisme og lumskhed, de stjal alt, hvad de kunne få fingre i, delte aldrig med kammeraterne, Lapoulle var ikke et hår bedre, – han var som et dyr, og Pache et rigtigt hældøre.

Altså gik Jean og Maurice ad den vej, denne sidste var kommet, – langs floden.

Glairetårnet og parken var allerede plyndret til det yderste, – græsplænerne aldeles nedtrampede, træerne fældede, huset oversvømmet af fangerne.

En laset menneskevrimmel, snavsede soldater med hule øjne og blege kinder havde slået sig ned som en flok tatere, levede

som dyr i stuerne, turde ikke gå af pletten af skræk for at finde pladsen optaget, når de kom tilbage.

Længere borte vandrede de forbi kavaleriet og artilleriet, som hidtil havde holdt sig så nette og ordentlige, – nu herskede opløsningstilstanden mellem dem, også som følge af den sult og nød, de måtte lide; til højre ved møllen så de en lang række artillerister defilere forbi; mølleren solgte dem mel, for en franc fik de to håndfulde, som de bar bort i deres lommetørklæder.

Men de stod ikke stille, var bange for, at de skulle stå her i timevis, håbede de i landsbyen Iges måtte finde noget bedre, – og de blev rent fortvivlede, da de fandt den øde og stille, udplyndret, som en landsby i Algier, når græshoppesværmen er trukket derigennem, ikke en krumme brød eller spor af grøntsager og kød, – de usle huse var som skrabet af grådige kløer.

Der sagdes, at general Lebrun boede hos sognefogeden.

Han havde forgæves anstrengt sig for at ordne forplejningen; men her var alt for mange mennesker hobet sammen, – penge blev aldeles unyttige, hvor ingen varer fandtes.

Dagen forud havde man betalt en beskøjt med 2 francs, en flaske vin med 7, et lille glas brændevin med 1 franc – en pibe tobak med 50 centimer.

Og nu var officererne nødt til at bevogte generalens hus tillige med de omliggende hytter, for marodørerne brød ind og stjal alting, tog endog olie af lamperne for at drikke den!

Tre zouaver kaldte på Jean og Maurice. Når de var fem gik det måske lettere at få udrettet noget.

"Kom her, – der er heste, som kreperer, – og hvis vi havde lidt brænde –"

Derpå fo'r de løs på et bondehus, slog skabene itu, rev døren af, flåede halmen af taget, men nu kom nogle officerer ilende til, – truede dem med revolveren, så de måtte flygte.

Da Jean så, hvilken elendighed, der herskede mellem beboerne i landsbyen, fortrød han, at han ikke havde haft tålmodighed til at vente på mel ved møllen.

"Lad os gå tilbage, – der er måske endnu noget at få!"

Men Maurice begyndte at blive så træt og udmattet af sult, at Jean lod ham sætte sig på en sten i en hule lige overfor Sedans vide horisont, og efter tre kvarters forløb kom han tilbage med et viskestykke fuldt af mel.

De var så sultne, at de ikke gav sig tid til at tillave noget, men spiste melet råt, som det var.

Det smagte ikke grimt, – havde en fad dejsmag, men dette måltid styrkede dem dog lidt; desuden var de så heldige i stenbruddet at finde et hul med rent regnvand, som de kunne slukke deres tørst med af hjertens lyst.

Nu foreslog Jean, at de skulle blive, hvor de var den eftermiddag, men det ville Maurice ikke høre tale om.

"Nej, nej, – ikke på nogen måde, – jeg tror, jeg bliver gal af at se ret længe på dette der ..."

Med rystende hånd pegede han ud mod den vide horisont, med Hattoybakken, med plateauerne ved Floing og Illy, Garenneskoven, – den frygtelige skueplads for nederlaget og blodbadet.

"Før, mens jeg sad og ventede på dig, måtte jeg vende ryggen til, for jeg var ved at skrige højt, hyle som i en hund ... Du kan ikke tænke dig, hvilket smerteligt indtryk disse omgivelser gør på mig, jeg bliver gal!"

Jean så på ham, havde ondt ved at begribe denne sårede stolthed, – men var ængstelig ved at se det forvildede udtryk i vennens øjne.

Han gav sig til at spøge:

"Nå, – det er jo nemt til at råde bod på; – vi kan jo så let gå et andet sted hen."

Altså vandrede de hele resten af eftermiddagen om på må og få.

De gennemstrejfede halvøens flade del i håb om at finde nogle kartofler, men artilleristerne havde allerede pløjet markerne op, – samlet rub og stub.

Så gik de tilbage, gik atter forbi en vrimmel forsultne, ørkesløse, døende mennesker, som lå henslængt i solen, modløse, fortumlede; selv kunne de næppe slæbe sig afsted, segnede flere gange af udmattelse.

Men en dump oprørsfølelse bragte dem atter på benene, de begyndte at luske om, ansporet af selvopholdelsesdriften, af det dyriske rovinstinkt.

Det forekom dem, at de i måneder var blevet udsultet, – de *måtte* have noget at spise.

Inde på halvøen, ad Donchery til, blev de bange for hestene; de krøb i ly bag en mur og sad der og betragtede de halvvilde dyrs forstyrrede galop frem og tilbage i den nedgående sols røde stråler.

Som Maurice havde tænkt sig det, blev disse tusinder af dyr, som ingen tænkte på at fodre, en fare for fangerne på Iges, – en fare, som voksede for hver dag, der gik.

Først gnavede de barken af træerne, så gik de løs på stakitter, træværk, palisader, på alt, de traf, – og nu begyndte de at styrte

sig over hinanden, – afrev store totter manke og hale, som de rasende tyggede på, mens skummet stod dem om mulen.

Men om natten var de farligst, – som om de i mørket forfulgtes af fæle syner.

De drog afsted i store flokke, kastede sig over de få telte, fangerne havde rejst, de kunne lugte halmen.

Forgæves tændte man store bål, men i stedet for at skræmme dyrene ophidsedes de endnu mere af flammernes skær.

Deres vrinsken lød som vilde dyrs brølen i nattens mørke, – når de blev jaget bort, kom de igen i endnu større skarer, og hvert øjeblik lød fortvivlede dødsskrig af soldater, som knustes under de fremstormende dyrs hove.

Solen var endnu ikke gået ned, da Jean og Maurice, der var på vejen hjem til lejrstedet, til deres forbavselse fik øje på deres fire kammerater, – de lå i en grøft og stak hovederne sammen, som om de var ved at lægge lumske planer.

Loubet kaldte straks på de to venner, og Chouteau sagde:

"Vi taler om aftensmad ... vi er ved at krepere, – vi har snart fastet i 36 timer ... Heste er her nok af, og hestekød er ikke at kimse ad ... Hvad, korporal! Vil De ikke nok være med? Tag nu fat, Loubet, jo flere vi er, des nemmere går det med sådant et stort dyr ... Se – derhenne er en, som vi nu har holdt øje med en times tid, den ser udmattet ud, – den får vi nok bugt med."

Og samtidig pegede han på en stor, rød hest, som var segnet om af sult og træthed i kanten af en roemark.

Den lå på siden, løftede nu og da hovedet og så sig om med et sørgmodigt blik, mens den stønnede dybt.

"Å, hvor det dog varer længe, inden det kreatur kreperer," brummede Lapoulle, der var mest oprømt, "hør, skal jeg ikke

give den, hvad den har godt af?"

Men Loubet holdt ham tilbage.

Tak! For at få en masse vrøvl med prøjserne, der under dødsstraf havde forbudt fangerne at dræbe hestene af frygt for, at de døde heste skulle forårsage pestagtige sygdomme.

De måtte vente, til det blev helt mørkt.

Og derfor lå de nu alle fire på lur; deres øjne forlod ikke det stakkels udsultede dyr.

"Korporal," sagde Pache med en stemme, der rystede en smule. "De ved så meget, – kunne De ikke få livet af det sølle dyr, uden at det pintes noget videre?"

Jean slog ud med hånden, – nej, den slags arbejde skulle han have sig frabedt. Dræbe et stakkels dyr, der var så usselt, – nej, – ellers tak! Han havde mest lyst til at gå sin vej med Maurice og ikke have noget med dette væmmelige slagteri at skaffe.

Men han så, at vennen var dødbleg, og bebrejdede sig sin følsomhed overfor et dyrs lidelser.

Herregud, – dyrene var jo nu en gang til for at spises, det var der jo ingen synd i.

Og han blev glad over at se Maurice oplivet ved tanken om at få aftensmad, derfor svarede han efter et øjebliks betænkning med sin godmodige betoning:

"Nej, jeg ved minsandten ikke, hvordan man skal stille det op, når man ikke vil volde dyret pine ..."

"Å, jeg blæser det kreatur et stykke," udbrød nu Lapoulle, "nu skal I bare se, I andre!"

Da de to sidst ankomne også havde sat sig til ro i grøften, begyndte de igen at vente.

Nu og da rejste en af mændene sig, – så efter, om hesten endnu lå på samme sted med halsen strakt ud mod den nedgående sol, som om den ville indsuge de sidste pust af liv.

Men da tusmørket omsider havde lagt sig over egnen, rejste de seks sig op, og så sig forsigtigt om, urolige og ængstelige for, at nogen skulle se dem.

"Så," sagde Chouteau utålmodigt, – "nu går vi løs på den."

Og Lapoulle var den første på pletten. Han havde i grøften opsamlet en stor rund sten, og med den huggede han af alle kræfter på dyrets hjerneskal.

Men allerede anden gang, han løftede armen til slag, gjorde hesten en fortvivlet anstrengelse for at komme på benene.

Chouteau og Loubet havde imidlertid lagt sig over dens ben og prøvede at holde den nede.

Den vrinskede med næsten menneskelig stemme, så forpint, så smertefuldt – og hvis den ikke havde været så udmattet, ville den have knækket arme og ben på dem. Lapoulle var rasende, – den bevægede hele tiden hovedet, så at slagene gled til side.

"Det var dog satans til hjernekiste," stønnede han, "så hold dog på den, ellers bliver det ikke til noget."

Jean og Maurice stod aldeles lamslåede med hængende arme, de kunne ikke beslutte sig til at dræbe det halvdøde dyr. Og Pache faldt pludselig på knæ af gammel vane, foldede hænderne og fremstammede en bøn for døende:

"Herre, se i nåde til ham ..."

Atter slog Lapoulle fejl, rev det ene øre af det elendige dyr, som udstødte et højt skrig.

"Vent, vent et øjeblik!" brummede Chouteau, "vi må have en ende på dette lidt hurtigt, – ellers får vi vrøvl med prøjserne ...

Hold fast, Loubet!"

I sin lomme ledte han efter en kniv, – en pennekniv, hvis blad næppe var så langt som en finger, og henslængt over dyret jog han kniven ind i halsen på det, flængede og skar på kryds og tværs, indtil han endelig traf på den store åre. Så kastede han sig til side, for blodet styrtede frem, mens benene krampagtigt sparkede i de sidste trækninger, som varede henved fem minutter. De store, sørgmodige øjne fæstede sig på de dødblege mennesker, der stod og ventede på dens død,– omsider var de brustne, udslukte.

"Herre," stammede Pache, som stadig lå på knæ, "vær ham i din store miskundelighed nådig ...!"

Da hesten i nogle minutter havde ligget ganske stille, skulle de til at skære sig et godt stykke kød ud, – og det var ingen let sag.

Loubet, som var lidt inde i alle mulige håndteringer, forklarede rigtignok meget tydeligt, hvor mørbraden sad. Men han var kun en dårlig slagter, og desuden havde han kun den usle lille kniv, så det var ikke så underligt, at han kunne fare vild i alt dette varme kød.

Lapoulle ville i sin utålmodighed give den anden en håndsrækning, og sprættede uden spor af nødvendighed maven op, så der blev et skrækkeligt svineri, – de flåede som forhungrede ulve i blod og indvolde. Nu rejste Loubet sig op med et stort stykke kød i hænderne.

"Hvad det er for noget, dette her, – det skal jeg ikke kunne sige jer, – men her er da nok til, at vi alle kan spise os fordærvet i det!"

Jean og Maurice vendte sig med væmmelse bort. Imidlertid plagede sulten dem, og de ilede bort med de andre, som ikke turde blive i nærheden af den sønderflængede hest.

Chouteau havde desuden fundet tre runkelroer i marken, – dem tog de med sig; Loubet kastede kødet over til Lapoulle, Pache slæbte afsted med suppegryden, og således fo'r de afsted, som om fjenden var i hælene på dem.

Med ét standsede Loubet.

"Hør, dette er dumt! Vi må dog tale om, hvor vi skal koge dette her!"

Jean foreslog en hule i stenbruddene, som kun lå et par hundrede meter borte, – der kunne man godt tænde bål, uden at nogen opdagede det.

Men da de kom til målet, frembød der sig mange vanskeligheder. Først var det brænde, de behøvede, – heldigvis fandt de en gammel trillebør, som Lapoulle sparkede itu med sin jernbeslåede støvlehæl.

Og så var der intet ordentligt vand at opdrive. Solen havde skinnet hele dagen, og alt regnvandet var tørret ind. Der var nok en pumpe i nærheden af Glairetårnet, men den var langt borte, man måtte altid vente i timevis for at komme til, og så kunne man endda prise sin lykke, om man slap afsted uden at få vandet spildt i trængslen. De små brønde i omegnen var også tørret ud i de sidste to dage, man trak kun smudsigt og grumset vand op. Så var der flodvandet; det var kun et par skridt borte på den anden side af vejen.

"Jeg går derned med gryden!" foreslog Jean.

Alle protesterede.

"Nej, vist ikke nej, – det er ligefrem gift! Floden er jo fuld af lig!"

Og det var ganske rigtigt. Døde heste og menneskekroppe drev stadig med strømmen; mange blev standset i sivene ved bredden og lå og forpestede luften; alle de soldater, som havde prøvet at drikke af dette vand, havde fået frygtelige mavesmerter, – dysenteri og kvalme.

Alligevel var her intet andet at gøre. Maurice forklarede, at når vandet først blev kogt, var der ingen fare.

"Nå, – ja, – så går jeg med Lapoulle ned og henter det!"

Da gryden omsider var sat over ilden, var det blevet mørk nat.

Loubet havde skrællet roerne og puttet dem i suppen – det skulle rigtigt blive en lækker ret, – mente han, – og nu havde de alle travlt med at pirre op i ilden og lægge stumperne af trillebøren på bålet. Deres lange skygger dansede sælsomt og uhyggeligt op og ned ad de lyse vægge derinde i hulen.

Men de kunne ikke holde ud at vente ret længe; de kastede sig over denne græsselige suppe, rev kødet i stykker med deres rystende fingre og delte det imellem sig uden at bruge kniv; og trods sulten væmmedes de ved denne mad.

Især led de ved intet salt at have; det fade, friske, halvkogte hestekød og den søde smag af roerne fik dem snart til at kaste op.

Pache holdt først op at spise, – Loubet og Chouteau skældte ud på den forbandede krikke, de havde haft sådan et mas med at få livet af, og som de nu bare skulle have pine af. Lapoulle var den eneste, der spiste af hjertens lyst, – men om natten, da han

kom tilbage til lejrpladsen under poppeltræerne, blev han så syg, at han nær havde opgivet ånden.

På vejen hjem trak Maurice Jean lidt til side, og drejede ind på en smal sti; han kunne ikke holde ud at være sammen med de andre mere, – han væmmedes ved dem og spurgte Jean, om de ikke hellere skulle tilbringe natten i den lille lund, hvor han havde sovet den første aften, han kom til Iges.

Det var en god idé, som end mere fandt Jeans bifald, da de havde lagt sig til ro på en tør, mosgroet skråning i skygge af et tæt løvværk.

Der blev de, til solen allerede et par timer havde stået på himlen, de havde fået en god, rolig søvn, der havde styrket dem begge en del.

Næste dag var torsdag. Men de vidste ikke mere, hvordan de egentlig levede, – de var kun glade over, at det nu lod til at skulle blive stadigt, smukt vejr. Den dag fik Jean sin ven med møje overtalt til at gå med hen til kanalen for at se, om deres regiment ikke skulle afsted.

Der var nu hver dag fanger, som rejste, – transporter på 10-12.000 mand, som blev sendt til tyske fæstninger. Dagen forud havde de set en hel del officerer, deriblandt flere generaler, som skulle til Pont-à-Mousson og derfra videre med jernbane.

Alle var ivrige efter at komme bort fra "Jammerlejren". Bare deres tur kom lidt snart! Men da de så 106. regiment lejret som sædvanlig i tiltagende elendighed og mangel, var de nær ved at fortvivle.

Forresten troede Jean og Maurice, at de skulle få noget at spise den dag. Fra om morgenen havde der indrettet sig en slags handelsforbindelse mellem fangerne på Iges og de

bayerske soldater på den anden side af kanalen: man kastede penge derover i et lommetørklæde, som derpå blev sendt samme vej tilbage, indeholdende et stykke brød eller lidt tobak, der knap var tørt.

De soldater, som ingen penge havde, fik også levnedsmidler mod at kaste deres hvide vaskeskindshandsker over til bayrerne, som lod til at synes godt om dem.

I to timer fløj der uafladeligt pakker og pengestykker over kanalen. Men nu sendte Maurice et femfrancs-stykke over for at få et brød, der, enten fordi den fjendtlige soldat var klodset eller ondskabsfuld, faldt i floden. Så brast tyskerne ud i en skraldende latter. To gange skete samme uheld for Maurice; bayrerne tog pengene og brødet flød bort med strømmen. Imidlertid kom officererne til for at høre grunden til al denne munterhed, de forbød på det strengeste deres folk at handle med krigsfangerne, og Jean havde megen møje med at berolige Maurice, der truede ad tyskerne, skældte dem ud for tyvepak og råbte, at han ville have sine 10 francs tilbage.

Trods det dejlige solskin var dette en forfærdelig dag.

To gange blev folkene narret ved signaler, – to gange løb Jean hen til det skur, hvorfra det hed sig, at man uddelte naturalforplejning, – men begge gange fik han puf og knubs i trængslen.

Prøjserne, der ellers havde deres sager i en så beundringsværdig orden, var skandaløst forsømmelige med hensyn til den overvundne hær.

General Douay og Lebrun gjorde forestillinger, og der blev bragt nogle lam og et par læs brød, – men der var taget så usle forholdsregler, at kødet var borte og vognene plyndret, så snart

de var kommet over broen; det mandskab, der lå mere end hundrede meter fra kanalen, så ikke engang levnedsmidlerne.

Kun marodører og vagabonder fik noget at spise, derfor fik Jean også den idé at stille sig op så nær ved broen som muligt, de ville da passe deres snit, når de så noget blive ført over.

Klokken var dengang allerede 4; de havde endnu intet fået at spise den smukke, solbeskinnede søndag eftermiddag, da de med ét havde den glæde at få øje på Delaherche, bærende på en kurv og med et brød under hver arm.

Nogle af Sedans borgere havde med stort besvær fået tilladelse til at besøge fangerne og bringe dem levnedsmidler, og Maurice var allerede begyndt at undre sig over, at søsteren slet ikke lod høre fra sig; nu kom de forresten også for sent: for skønt de skyndte sig alt, hvad de kunne, var de endnu ikke nået hen til ham, før både kurv og det ene brød var revet fra ham, han vidste selv ikke, hvorledes eller af hvem.

"Å, herregud! I stakkels mennesker!" stammede han med sit skikkelige smil.

Jean tog nu det brød, som var tilbage, og slog fra sig for at få lov at beholde det, – derpå satte han og Maurice sig ned på grøftekanten og spiste af det i store mundfulde, mens fabrikanten fortalte nyt fra Sedan.

Hans kone havde det godt, – Gud ske lov! Men obersten ængstede dem alle i høj grad, – den gamle mand var så nedtrykt, så modløs, at de ikke vidste, hvad de skulle gribe til.

"Og min søster?" spurgte Maurice.

"Deres søster! – nå, – det er sandt, – ja, hun var jo med mig, – hun bar de to brød, men hun fik ikke lov at passere kanalen,

det var der ikke tale om … prøjserne har på det strengeste forbudt kvinder adgang til Iges."

Og så talte han om Henriette, om alle de forgæves anstrengelser, hun havde gjort for at komme sin broder til hjælp og få ham at se.

Ved et tilfælde havde hun truffet deres tyske fætter, – Günther, kaptajn i garden. Med sin stive, korrekte holdning og det hårde ansigtsudtryk var han gået hende forbi, uden at ville kendes ved hende. Og hun havde mekanisk vendt hovedet bort, som om han var plettet med hendes mands blod, men så var hun gået tilbage, havde tiltalt ham, meddelt ham, hvad der var sket, med en stemme, som rystede af harmfulde bebrejdelser; han havde trukket på skulderen: således var nu en gang krigen, – han kunne jo også selv falde, – det rådede ingen mennesker for.

I det rolige, unge soldateransigt rørte sig ikke en muskel. Og da hun talte om sin broder, der var taget til fange, da hun indtrængende bad ham gøre noget for at formilde hans lidelser derovre i Jammerlejren, havde han bestemt nægtet at skride ind. Her var intet at gøre uden at lystre ordre, – han talte om sine chefers befalinger som noget aldeles uomgåeligt.

Da hun gik fra ham, havde hun en bestemt følelse af, at han troede, han var kommet i landet som en retfærdighedens håndhæver, fuld af det arvelige had, der boede i tyskernes hjerter.

"Men, – hvordan det nu er eller ikke, – så har I da fået en bid brød i aften, – jeg er kun rent elendig ved at tænke på, at jeg vist ikke mere kan få lov at komme herover igen, – der rejses næsten

uovervindelige vanskeligheder, når det gælder om den overvundne hær og dens sager."

Derefter spurgte han dem, om han ikke kunne udrette et og andet for dem, han påtog sig med stor forekommenhed at aflevere nogle breve, som et par af fangerne med blyant havde skrevet, for flere gange havde de velvillige bayrere tændt deres piber med skrivelser, som de havde lovet at besørge.

Nu fulgte de Delaherche hen til broen, – han skulle sige farvel, da han med ét udbrød:

"Men der står jo Henriette! Der, – hun vinker med lommetørklædet til jer!"

Bag ved skildvagterne kunne de ganske rigtigt mellem en hel del andre skelne den lille, fine, sortklædte skikkelse, som viftede med noget hvidt, der skinnede i solen. Og med fugtige øjne besvarede de hendes hilsen, – svingede deres huer alt, hvad de kunne.

Næste dag – fredag – var det den hårdeste dag for Maurice. Forresten var natten temmelig rolig, – og de fik lidt brød, som Jean købte af en gammel kone ved Villettegården for 10 francs pundet. Men denne dag var de vidne til et rædselsfuldt optrin, som de i lang tid drømte om.

Dagen forud havde Chouteau lagt mærke til, at Pache ikke mere jamrede sig, men gik om med en sløv fornøjet mine, som om han ikke trængte til hverken mad eller drikke.

Straks faldt det ham ind, at den hellige luskepeter måtte have et skjulested, hvor han gemte gode sager; han passede på, og så ham liste af, – være borte en times tid og komme tilbage med et lumsk smil og munden fuld af et eller andet.

Det var sikkert nok, at han havde stukket noget til sig. Og Chouteau satte ondt i de andre, – især i Lapoulle, der på grund af sin stærke appetit særlig var forpint! Hvad: Det lignede virkelig det lumske hældøre at stikke under kavajen og ikke dele med sine sultne kammerater.

"Ved I hvad, børn, – i aften holder vi skarpt udkig – og følger efter ham! Han skal, Fanden ta'e mig, ikke fylde sig, så det står ovenud af ham, når andre skikkelige karle går med tungen ud af halsen af sult og tørst ..."

"Ja, – det er rigtigt!" brummede Lapoulle. "Han skal bare se løjer, det asen!"

Han knyttede hænderne, – tanken om mad gjorde ham aldeles vild; han havde prøvet på at berolige sin sult ved at tygge græs. Siden han to dage forud havde været så syg af den rædsomme suppe, havde han intet fået i livet, – var så klodset og udmattet, at han aldrig kunne komme til, når der havde været lidt at få. Nu kunne han gerne have betalt et pund brød med sit eget blod.

Da natten faldt på, luskede Pache ind mellem træerne ved Glairetårnet; han havde øjensynlig ingen mistanke til de andre, for han skyndte sig afsted uden at se sig om, så de tre kunne let holde sig i nogle skridts afstand fra ham, indtil de kom til et gammelt stenbrud, hvor han løsnede to sten op og tog et halvt brød frem.

Nu faldt de over ham med rasende skældsord:

"Nej, så skulle dog Satan tage ved sådan et bagbæst!" hylede Lapoulle, "det er derfor, du går og lusker om i mørket! Vil du øjeblikkelig komme med det brød, det er min part, – at du ved det!"

Give *dem* sit brød! Hvorfor skulle han det?

Så lille og spinkel, som han var, rettede han sig og knugede det kostbare brød op mod sit bryst. Han var også sulten!

"Lad mig være! Hører du! – Det er mit! – Lad mig være!"

Og ved synet af Lapoulles arm, som løftedes til slag, tog han flugten så rask, hans ben kunne bære ham, og rendte hen over de bare marker i retning af Donchery.

De tre andre satte efter ham, stønnende og pustende. Men han var hurtigere, lettere til bens, angsten gav ham vinger, han stred for at beholde sin skat.

Han havde allerede løbet et par hundrede meter, da han mødte Jean og Maurice; i forbifarten udstødte han et skrig, mens de to venner stod stille og undredes over denne vilde jagt.

Således så de, hvad der skete.

Uheldigvis kom Pache til at støde mod en sten, snublede, faldt, og de andre styrtede som forhungrede ulve over den ulykkelige.

"Kom med det straks!" brølede Lapoulle, "ellers slipper du ikke levende herfra!"

Og han løftede hånden, da Chouteau rakte ham sin åbne kniv, – den samme, de havde slagtet hesten med.

"Her, – her har du kniven."

Men nu ilede Jean til, ville sætte en stopper for dette uvæsen, glemte rent, hvor de var, – talte om at putte dem alle i brummen, hvilket ophidsede Loubet, som skældte ham ud for prøjser med en ond latter; – her var der ingen uden prøjserne, som kommanderede.

"Hør dog nu, – din trodsige tamp! Kom med det – eller ..."

Trods rædslen trykkede den dødblege Pache brødet ind til sig, hans bondestædighed var vakt, – han udleverede ikke, hvad hans var.

"Nej!"

Og så var det forbi på et øjeblik, – det vilde menneske stak ham kniven i halsen – så voldsomt, at han end ikke gav en lyd fra sig.

Hans arme faldt slapt ned, og brødet trillede ned på jorden, overrislet af blodet, der væltede frem af såret.

Ved at se denne afskyelige, dyriske fremgangsmåde, blev Maurice som vanvittig af harme.

Han knyttede hænderne, overvældede de tre mænd med skældsord, kaldte dem mordere, dyr, afskum, – han var så rasende, at hans hele legeme rystede som i krampe.

Men Lapoulle brød sig aldeles ikke om ham, – han hørte øjensynlig slet ikke, hvad den anden sagde, – han sad på hug lige ved den dræbtes døde legeme og spiste af det bloddryppende stykke brød, – han lignede et dyr, – var som bedøvet ved lyden af sine kæber, der tyggede rasende løs på de store mundfulde, han slugte i sig, mens Chouteau og Loubet stod stille og så til, – turde ikke forstyrre ham i tilfredsstillelsen af hans rasende sult.

Nu var det blevet ganske mørkt; – men natten var klar, – himlen oversået med stjerner; Jean og Maurice, som var gået hen i den lille lund, så kun Lapoulle luske om ved flodbredden, – de to andre havde klogeligt taget benene på nakken, var sagtens gået hen i nærheden af kanalen i sin ængstelse ved tanken om det lig, som lå her.

Lapoulle vovede ikke at gå tilbage til kammeraterne. Nu, da ophidselsen havde lagt sig, var han øjensynlig pint af angst for sin gerning, – turde vel heller ikke gå forbi det sted, hvor Pache lå henslængt.

Mon angeren vågnede i denne sløve sjæl? Eller var han kun bange for opdagelse?

Han vandrede frem og tilbage som et vildt dyr i et bur, trangen til at flygte blev for hvert øjeblik heftigere; – blev efterhånden så voldsom, at han måtte tilfredsstille den, hvad det end skulle koste.

Afsted, – afsted, – ligegyldigt hvorhen, – han måtte bort fra dette fængsel, hvor han havde begået et mord.

Nu segnede han om, lå i nogen tid i græsset ved flodbredden.

Maurice var endnu så ophidset, at han sagde til Jean:

"Hør du! – Her *kan* jeg ikke blive længere! – Jeg sværger dig, at jeg bliver gal! ... Jeg forstår ikke, at jeg endnu lever, – men jeg mærker, at min smule forstand ryster i sin grundvold! Ja, – jeg er helt forstyrret! ... Hvis du tvinger mig til at blive endnu en dag i dette helvede, – er det forbi med mig, – det føler jeg ... kom, – lad os flygte, – lad os bare komme bort fra dette rædselssted ..."

Og så gav han sig til at udvikle den mest afsindige undvigelsesplan. De skulle svømme over floden, kaste sig over skildvagterne, kvæle dem med en stump snor, som han havde i lommen, eller slå dem ihjel med en sten, eller underkøbe dem, tage deres uniformer på og således komme sikkert igennem fjendens rækker.

"Men så hold dog op med at sige alt det dumme tøjeri, lille ven, – der er jo ikke mening skabt i det vrøvl! Jeg bliver helt

forskrækket over at høre dig komme med den slags. Alt det er jo aldeles umuligt, urimeligt fra først til sidst ... Vent for det første til i morgen; ingen ved, hvad der kan ske. Ti nu stille!"

Jean havde, trods vrede og væmmelse, bevaret hele sin sindsligevægt midt i sult og træthed og alle de lidelser, han havde måttet døje.

Maurice var derimod næsten forstyrret i hovedet; – på trods af, at vennen gjorde alt for at berolige ham, ville han absolut ud i floden.

Jean måtte med magt holde ham tilbage; med ét lyttede han, – og udbrud så ganske åndeløs:

"Se, – se nu derhenne!"

En plaskende lyd nåede begges øren. De så Lapoulle, der omsider havde fattet en beslutning, lade sig glide ud i vandet, efter at have trukket sin kappe af, for at den ikke skulle hindre hans bevægelser; de så tydeligt den hvide skjorte imod det mørke vand, mens han svømmede derude. Han bevægede sig langsomt, forsigtigt, så efter et sted, hvor han kunne gå i land på den anden bred, hvor man tydeligt skelnede omridset af skildvagternes skikkelser.

Pludselig sås et lyn i mørket, og et bøsseskud gav genlyd mod Montimonts klipper.

Ude i floden hørtes en boblende lyd, og der dannedes store ringe, som om nogen havde gjort et fortvivlet åretag, – så blev alting igen stille; den hvide plet, – Lapoulles skjorte, sås langsomt glide med strømmen.

Næste dag gik Jean igen med Maurice til 106. regiments lejrplads, han nærede et svagt håb om at komme afsted med kammeraterne. Men der var ingen ordre, – det så næsten ud,

som havde fjenden glemt dette regiment, for halvøen tømtes, mange var borte, og de tiloversblevne faldt hen i den sorteste tungsindighed.

I disse otte rædselsfulde dage voksede spiren til afsindighed i en foruroligende grad mellem de ulykkelige, der blev holdtes indespærret i dette helvede.

Regnen var holdt op, men solens skin var kun en ny pine. Mandskabet var rent ødelagt af heden, og de forskellige mavesygdomme fik en højst ondartet karakter, – alle disse mennesker, som her var stuvet sammen, forpestede luften for hinanden; man kunne ikke udholde at gå langs flodens bredder, således lugtede de forrådnede menneske- og hestekroppe, som flød ned ad Maas eller lå og skvulpede mellem sivene.

På markerne var der også fuldt af heste, som sulten havde dræbt, som nu gik i forrådnelse og udbredte en så kvælende stank, at prøjserne begyndte at blive bange, fik spader og hakker bragt til Iges, og beordrede fangerne til at nedgrave ådslerne.

Om lørdagen kunne man forresten få både mad og drikke.

En del af fangerne var borte, fra alle sider strømmede levnedsmidler ind, og fra den yderste elendighed kom man nu til at leve i overflod af al slags, – der var lige så meget brød, kød og vin, som de gad have, og de spiste fra sol gik op til sol gik ned, spiste sig fordærvet. Det blev aften, – det blev nat; de blev ved at spise til den lyse morgen.

Mange døde af det.

Hele den dag havde Jean holdt øje med Maurice, som han så i stand til at begå de største dårskaber. Han havde drukket for

meget og snakkede nu om at varme ørene på en af de prøjsiske officerer; så kom han vel væk herfra, mente han.

Om aftenen trak Jean ham med hen til Glairetårnet, hvor han havde fundet et kælderrum; der håbede han, at en rolig søvn ville udøve en heldig indflydelse på vennens gennemrystede nervesystem.

Men denne nat blev den allerforfærdeligste, de endnu havde haft.

Der var andre soldater i kælderen, – to lå henstrakt i en krog, – de var ved at dø af dysenteri, og de skreg og jamrede uafbrudt, – indtil de begge to begyndte at ralle i dødskampen, – og denne rallen der i mulm og mørke blev så frygtelig at høre på, at ingen kunne lukke et øje, – så at flere af de andre fanger rasende fo'r op og bad de døende tie stille; – men de fortsatte med at ralle, mens drukne menneskers skrig og sang lød ind til dem udefra; det var kammeraterne, som ikke kunne få nok efter den lange faste i Jammerlejren.

Og nu faldt Maurice hen i fortvivlelse. Han havde prøvet på at lukke ørene for dødshylet derhenne i krogen, – så var han stået op, havde gjort et par skridt for at fly, men var snublet over andre, som lå ned, og segnede nu om lige ved siden af de to, som var ved at dø. Han prøvede ikke mere på at komme bort, – lå stille, med åbne øjne, mens hele den græsselige rækkefølge af ulykker gled ham forbi som en ond drøm; han så alting, – lige fra Reims til Sedan, og det forekom ham, at lidelseshistorien nåede sit toppunkt netop i denne time, da disse to elendige ved deres jammerhyl forhindrede de andre i at sove.

Håbløshedens hær, – den hjord af syndebukke, der var sendt ud i ørkenen som genløsning for de andres forbrydelser, havde

nu betalt sin gæld med strømme af blod! Og her segnede den omsider, – uden laurbær, – hånet og besudlet som en martyr, under en straf, som var alt for hård.

Dette var for meget, hans hjerte svulmede af harme, han følte en ubetvingelig trang til at gøre oprør mod skæbnens grumhed, til at hævne sig for de ufortjente lidelser.

Da morgenen brød frem, døde den ene soldat, den anden rallede stadig.

"Så, kom nu, lille ven!" sagde Jean blidt. "Vi må trække en mundfuld frisk luft; det trænger vi nok højligt til!"

Men udenfor i den smukke, lune morgenstund, da de stod nær ved landsbyen, blev Maurice atter som rasende, – strakte den knyttede hånd ud mod den vide horisont, mod Illyplateauet lige overfor, mod St. Menges til venstre, mod Garonneskoven til højre.

"Nej, – jeg kan ikke, jeg kan ikke udholde at se dette! Denne valplads dræber mig, – knuser mit hjerte og bringer mit hoved til at sprænges! ... Tag mig bort og det straks, – på øjeblikket!"

Det var igen blevet søndag, fra Sedan lød kirkeklokkerne over til Iges, mens man i det fjerne hørte prøjsernes musikkorps spille.

Men 106. regiment fik fremdeles ingen marchordre, og Jean, som ængstedes over Maurices voksende uro og forstyrrede væsen, bestemte sig til at vove iværksættelsen af en plan, som han den foregående dag havde fattet.

På landevejen, foran en prøjsisk vagtpost, lavede et andet regiment, det 5., sig til afmarch.

Der herskede den største forvirring i regimentets rækker.

En af de fjendtlige officerer, som kun talte meget dårligt fransk, kunne kun med besvær få mandskabet talt, og da Maurice og Jean havde fået revet nummer og knapper af deres uniformer, blandede de sig i sværmen og kom over broen.

Nu var de altså på fastlandet igen.

Chouteau og Loubet havde øjensynlig haft den samme idé.

Jean opdagede dem bag ved sig. De kom luskende afsted med en mine som et par mordere.

Ak Gud, – hvilken fryd dette øjeblik dog rummede efter alle disse lidelser og kvaler!

Det forekom dem, som om de havde været levende begravet.

Luften var klar og frisk og synskredsen så vid, – alle deres forhåbninger, som før var halvdøde, blomstrede op igen!

Hvor sørgelig deres stilling end var i dette øjeblik, så frygtede de intet mere.

De lo over hele ansigtet ved omsider at være lykkeligt sluppet ud fra denne rædselsfulde "Jammerlejr"!

3

Om morgenen hørte Jean og Maurice for sidste gang de muntre franske signaler, og nu marcherede de ad Tyskland til mellem en flok krigsfanger, med en peloton prøjsiske soldater foran og en bagefter, mens andre med bajonet på geværet gik langs rækkerne.

Ved hver vagtpost hørtes nu kun de prøjsiske trompeteres bedrøvede, skingrende signaler.

Maurice glædede sig ved at se kolonnen dreje til venstre og gå ad Sedan til.

Måske kunne han således få et glimt af Henriette at se.

Men den halve mil, han måtte tilbagelægge mellem Iges og Sedan, ødelagde hans glæde over at være kommet bort fra den kloak, hvori han nu i 9 dage havde lidt så meget, for det var til at græde blod over, – disse elendige, våbenløse soldater, der med hængende arme og bøjede hoveder blev drevet frem som en flok udasede får.

Pjaltede som de var, med tilsølede uniformer, blege og fortrukne ansigter, lignede de kun landstrygere, mistænkelige personer, pak, som gendarmerne havde samlet ved en razzia.

Allerede ved Torcyporten stillede folk sig i døre og porte og betragtede med mørke miner det sørgelige tog, og Maurices hjerte flød over af bitterhed og skam, – han slog øjnene ned for at ingen skulle se, at de fyldtes med tårer.

Jean, der var mere praktisk og mindre fintfølende, ærgrede sig over, at de havde undladt af få et brød med hver.

I den befippelse og travlhed, som fulgte med afrejsen fra Iges, havde de end ikke tænkt på at spise, og nu overfaldt sulten

dem, – de var så trætte, at de slæbte benene efter sig.

Flere af de andre fanger var sagtens i samme tilstand, for de rakte pengestykker ud og bad folk i byen om at sælge dem levnedsmidler.

En meget høj ung fyr, som så syg og dårlig ud, holdt et guldstykke op over hovedet på soldaterne i eskorten, – og var fortvivlet over intet at kunne få.

Da var det Jean foran en bagerbutik så et dusin brød i en stabel, han kastede 5 francs hen, – ville tage to brød, men da den prøjser, der gik nærmest, voldsomt stødte ham ind i rækken igen, bukkede han sig ned for at tage sine 5 francs op.

Men nu kom kaptajnen, som kommanderede eskorten, ilende til.

Han var en lille, skaldet person med en storsnudet mine.

Han løftede sin revolver mod Jean, truede ham med kolben, og svor, at han ville knuse hovedet på den første, som vovede at mukke eller røre sig.

Og alle trak de skuldrene op, – så mod jorden, mens marchen vedblev under de slæbende skridts trampen i dirrende underkastelse.

"Å, hvem der kunne give ham en lussing, – hvem der kunne slå ham et par tænder ind i munden!" mumlede Maurice, rystende af raseri.

Og fra dette øjeblik kunne han ikke tåle at se på kaptajnen.

Forresten gik de nu ind i Sedan, over Maasbroen, og hvert øjeblik foregik oprørende scener.

Her stødtes en ældre kone, – sagtens en moder, der for sidste gang ville omfavne sin søn, – så heftigt til side med en geværkolbe, at hun faldt om på jorden.

På Turennepladsen fo'r eskorten løs på nogle borgere, som kastede levnedsmidler til krigsfangerne.

I Grande-Rue snublede en af dem, da han ville tage en flaske, som en dame rakte ham, – og han fik da et spark, der atter bragte ham på benene.

I Sedan, hvor man forresten i hele den sidste uge hver dag havde set disse transporter, kunne indbyggerne ikke vænne sig til denne elendighed; blev rørte og sørgmodige ved alle disse elendige flokke slagent kvæg, som blev drevet afsted, – hele byen levede i en feber af medfølelse og harme.

Imidlertid var Jean atter faldet til ro, – og han tænkte nu på Henriette, – med ét huskede han på Delaherche og gav Maurice et stød med albuen.

"Hør du! Pas nu på, hvis vi passerer gennem deres gade!"

Så snart de drejede ind i Rue Maqua, så de allerede langt borte flere hoveder, som kiggede ud af de høje vinduer i fabriksbygningen.

Derpå genkendte de Delaherche og hans kone, – bag ved dem stod den gamle frues ranke skikkelse og strenge ansigt.

De havde brød, som fabrikanten kastede ned til de forsultne mennesker, der rakte hænderne op imod dem.

Maurice så straks, at hans søster ikke var der, mens Jean blev ængstelig ved at se brødene flyve så hurtigt ned, – han var bange for, at de skulle slippe op, inden han kom hen under vinduet.

Han vinkede med armen og råbte:

"Her er vi, – her er vi!"

Delaherches blev næsten glade ved at få øje på de to venner.

Deres medlidende ansigter opklaredes, og de gjorde tegn med hænderne.

Gilberte ville selv kaste det sidste brød til Jean, og gjorde det med en så kejtet ivrighed, at hun selv brast i latter.

Maurice kunne ikke stå stille, men vendte hovedet og spurgte i en ængstelig tone:

"Hvor er Henriette?"

Så svarede Delaherche med en lang forklaring; men soldaternes fodslag overdøvede hans ord; han forstod, at den unge mand ikke havde hørt, hvad han sagde, for han slog ud med armene, gjorde igen tegn, pegede flere gange mod syd.

Kolonnen var nu allerede kommet til hjørnet, drejede ind i Rue du Ménil; fabrikkens facade blev borte, de så endnu et glimt af de tre hoveder og et lommetørklæde, som bevægede sig i luften.

"Hvad var det, han sagde?" spurgte Jean.

Maurice var ængstelig, – han vendte flere gange hovedet.

"Det ved jeg ikke, – jeg forstod ham ikke ... nu er jeg urolig, indtil jeg får efterretninger fra hende."

Og marchen fortsatte, prøjserne jog på fangerne med vanlig heftighed.

Flokken gik ud af Sedan gennem Ménilporten i en lang, hurtigt bortilende række.

Da de passerede Bazeilles, tænkte både Jean og Maurice på Weiss, ledte efter ruinerne af det lille hus, der var blevet forsvaret med sådant heltemod.

I Jammerlejren havde de hørt beretninger om landsbyens ødelæggelse, om ildebrandene og blodbadet, men det, de her så, overgik alt, hvad de havde forestillet sig af rædsler.

Efter tolv dages forløb røg grusdyngerne endnu, – der var ikke ti huse tilbage.

Det trøstede dem en smule at møde trillebøre fulde af bayerske pikkelhuer og geværer, som var samlet op efter kampen.

Det var dem en lettelse at se, at der var blevet dræbt en masse af disse mordbrændere.

I Douzy skulle der holdes rast for at folkene kunne få tid til at spise frokost, for fangerne var meget udmattede, og de trængte til mad.

De, der den foregående dag havde overfyldt sig, var ikke bedre stillet end de, der havde fastet, for deres grådighed forårsagede dem kvalme og ildebefindende og gjorde marchen besværlig.

Da man derfor gjorde holdt ved en eng til venstre for landsbyen, lod de ulykkelige sig falde ned i græsset, uden at have lyst til at spise noget.

Vin var der ikke at få, og nogle barmhjertige kvinder, som nærmede sig med flasker i hænderne, blev straks vist bort af skildvagterne.

En af dem blev så forskrækket, at hun faldt og forvred foden, – og der opstod et uhyggeligt optrin med skrig og tårer, mens prøjserne, der havde konfiskeret flaskerne, drak vinen.

Bøndernes medlidenhed med de menige soldater gav sig ved hvert skridt til kende, mens de sagdes at være skånselsløse mod generalerne.

Nogle dage forud havde beboerne i Douzy hånet en del generaler, som mod æresord begav sig til Pont-à-Mousson.

Vejene var slet ikke sikre, – bluseklædte mænd, – undvegne soldater, desertører måske, fo'r løs på officererne med høtyve, ville myrde dem som feje hunde, der havde solgt dem, – for historien om forræderi levede endnu 20 år senere blandt landbefolkningen, som kun med den dybeste ringeagt talte om hærens førere.

Maurice og Jean spiste halvdelen af deres brød, som de kunne drikke en slurk brændevin til, da en skikkelig forpagter havde set sit snit til at fylde deres feltflaske.

Men det var kun med opbydelse af alle deres kræfter, at de igen satte sig i bevægelse, og skønt marchen til Mouzon, hvor de skulle overnatte, ikke var overdreven lang, forekom den dem forfærdelig anstrengende.

Folkene var næppe i stand til at komme på benene, de skreg ganske højt af smerte, så stive var de i alle deres lemmer.

Mange trak strømper og sko af de blødende fødder og gik så videre barbenede.

Blodgang rasede stadig mellem mandskabet; allerede efter den første kilometers march styrtede en soldat, som blev skubbet ned i en grøft, – to andre segnede om ved en hæk, hvor en gammel kone først om aftenen samlede dem op.

Alle stred fremad med vaklende fjed, støttende sig til stokke, som prøjserne – sikkert for at gøre dem latterlige, – havde tilladt dem at skære sig ved udkanten af en lille skov.

Det var rigtig en flok usselrygge, – syge og elendige, pjaltede og forpustede; og de blev behandlet med den største brutalitet; så snart de standsede, blev de puffet og stødt: – pelotonen, som fulgte efter dem, havde ordre til at drive efternølerne fremad med bajonetten.

En sergent afslog at gå videre; kaptajnen kommanderede to mand til at tage ham under armene og slæbe ham afsted, indtil han samtykkede i at gå selv; det var en pine for folkene at se på denne lille skaldede officers storsnudede ansigt; han misbrugte sin færdighed i at udtrykke sig på fransk til på det blodigste at håne og fornærme fangerne i korte, korrekte sætninger, der traf dem som piskeslag i ansigtet.

"Å, Gud," gentog Maurice, "hvem der havde denne afskyelige karl i sine klør og kunne pine hver en blodsdråbe ud af ham!"

Han var aldeles ude af sig selv, – endnu mere syg af indædt harme end af udmattelse.

Alt ophidsede ham, ligetil de prøjsiske trompetsignaler, der skurrede i hans øren og var nær ved at få ham til at hyle som et vildt dyr, man tirrer.

Aldrig kom han godt fra denne skrækkelige rejse, – han fik sikkert hovedet slået itu.

Når de gik forbi de fattige bønders hytter, led han ved at se kvindernes medlidende blikke hvile på sig.

Hvad skulle det blive til, når de kom ind i Tyskland, hvor de ville blive modtaget med skadefryd og hånsord af befolkningen.

Han så i ånden de store kvægtransportwaggoner, de skulle stuves sammen i, han tænkte sig alle rejsens modbydeligheder og lidelser, den sørgelige tilværelse i fæstningerne under den mørke himmel, med sne og regn og rusk.

Nej, nej! – langt hellere få ende på det straks, hellere vove sit skind her på alfarvej i sit fødeland, end dø derinde i en mørk kasemat, – dø en langsom, forsmædelig død i lange måneder.

"Hør du," hviskede han ganske sagte til Jean, der gik ved siden af ham, "lad os vente, til vi kommer forbi en skov: så

springer vi ind mellem træerne og stikker af. Den belgiske grænse er ikke langt borte, vi finder nok en eller anden, som kan vise os vej!"

Jean fo'r sammen, – hans hoved var klarere end den andens, skønt også han var så oprørt, at han tænkte på at undvige.

"Er du gal! Så skyder de jo, og vi er snart færdige begge to."

Men Maurice slog ud med hånden, de kunne jo godt skyde uden at ramme nogen; og selv om de fik deres bekomst, – var det måske det bedste, der kunne ske for dem.

"Nå," vedblev Jean, "men sæt nu, det lykkes! Hvad bliver der så af os med vore uniformer? Du ved vel, at egnen er fuld af fjendens vagtposter. Andre klæder *må* vi da have! ... Nej! – lille ven, – det er alt for voveligt, det lader jeg dig ikke prøve på."

Og han måtte holde på ham, – tog ham under armen, som om de støttede sig til hinanden, mens han vedblev at snakke godt for vennen med sin sindige, alvorlige mine.

I samme øjeblik hørte de hvisken i rækken bagved. De drejede hovedet. Det var Loubet og Chouteau, der også var kommet afsted om morgenen fra Iges, og som de indtil nu med vilje havde holdt sig borte fra.

Nu gik de galgenfugle lige i hælene på dem. Chouteau måtte have hørt Maurice tale om undvigelse, når de passerede en skov, for han optog planen for egen regning.

Han mumlede til dem:

"Hør en gang! Vi er med. Det er min salighed en god idé at stikke af, – vi skal da ikke lade os trække afsted til deres svinagtige land ... vi fire, – hvad? skal vi se vi kan komme ud og lufte os lidt?"

Maurice blev atter ivrig, og Jean vendte sig om til fristeren med ordene: "Hvis du har hastværk, kan du jo løbe i forvejen. Hvad er det egentlig du venter på?"

Chouteau blev lidt forlegen ved at føle, hvor vist korporalen så på ham, – og han tilstod grunden til sin ivrighed:

"Når vi er fire, kan du da selv indse, at der er mere udsigt til at slippe væk, end for en eller to!"

Men Jean rystede bestemt på hovedet, – det skulle han ikke have noget af.

Han kendte den herre, – vidste, at Chouteau var lumsk og aldeles ikke bange for at lade andre rage kastanjerne ud af ilden for sig.

Han måtte imidlertid anvende al den magt, han havde over Maurice, for ikke at få denne til at høre efter Chouteau; for nu tilbød der sig netop en god lejlighed: de marcherede forbi en lille skov, kun adskilt fra vejen ved en smal, kratbevokset mark, den kunne man i et par spring komme over, nå skoven og – var man da ikke frelst?

Loubet havde indtil nu ikke åbnet munden.

Hans urolige næse vejrede vinden, hans hurtige øje søgte et gunstigt øjeblik; han var fast besluttet på ikke at lade sig slæbe til Tyskland.

Og med ét udbrød han:

"Nu kan I for mig gøre, hvad I vil! – Nu stikker jeg af!"

Med et langt spring stod han helt inde i marken, Chouteau gjorde som han, hvorefter de begge to i strakt galop fo'r afsted side om side.

Straks ilede to prøjsere af eskorten efter dem, uden at nogen tænkte på at sende dem en kugle.

Og alting gik så hurtigt, at det hele i en håndevending var forbi.

Loubet rendte ud og ind mellem krattet, han var let og smidig, var næsten nået til skoven, mens den mere klodsede Chouteau ikke kom nær så hurtigt afsted, og var lige ved at blive fanget; da gjorde han en sidste kraftanstrengelse, halede ind på Loubet, kom på siden af ham, – i et nu havde han spændt ben for kammeraten, der snublede og faldt, og mens de to prøjsere kastede sig over den ulykkelige, forsvandt forræderen mellem træerne.

Der faldt nogle skud, – nu huskede eskorten på deres bøsser, der blev endog anstillet en lille klapjagt, som dog blev uden resultat.

Imidlertid huggede de to soldater løs på Loubet, der endnu lå på jorden.

Ude af sig selv af raseri talte kaptajnen om at statuere et eksempel; chefens bifald opmuntrede de menige, kolbeslag og spark regnede ned over fangen, så at han havde en brækket arm og et gabende sår i hovedet, da de endelig hjalp ham op.

Han udåndede kort tid efter i en kærre, hvori en skikkelig bondemand havde samtykket i at lægge ham på lidt halm.

"Der ser du," mumlede Jean bedrøvet i øret på Maurice.

Begge to sendte et harmfuldt blik ind i skoven efter forræderen, der nu var fri og kunne rende, hvorhen han ville, mens de var fulde af medfølelse for den stakkels djævel – hans offer – en karl, der ganske vist ikke var meget værd, men som dog altid havde været en fornøjelig og tjenstvillig fyr, som mange gange havde opmuntret dem med sine vittigheder.

Ved Mouzon fik Maurice atter lyst til at løbe sin vej, trods den sørgelige skæbne, som netop havde ramt Loubet.

De gjorde holdt, var i en sådan opløsningstilstand af udmattelse, at prøjserne måtte hjælpe fangerne at sætte de telte op, man havde ment det nødvendigt at give dem med.

Lejren var i nærheden af byen, på et lavt sumpet sted, og det værste var, at en anden fangetransport den foregående dag havde gjort holdt her.

Jorden var dækket af alskens snavs og urenlighed – det var på en formelig mødding, man denne gang slog lejren op. For at kunne lægge sig ned uden at blive helt tilsølet, måtte fangerne hente store, flade sten, som der heldigvis i en nærliggende mark fandtes en mængde af.

Forresten var aftenen mindre pinefuld; prøjserne syntes at være trætte af at være strenge mod de elendige mennesker, siden kaptajnen havde absenteret sig, – han havde nok indrettet sig i en eller anden nærliggende kro.

Først gjorde skildvagterne ingen indvendinger mod, at børnene kastede æbler og pærer over deres hoveder ind til fangerne, derefter lod de omegnens folk gå ind i lejren, så at der snart solgtes både vin, brød, ja endog tobak og cigarer.

Alle de, der havde penge, spiste, drak og røg.

I det blege tusmørke lignede lejren en markedsplads, så livligt gik det til.

Men bag ved teltet sad Maurice og jamrede sig:

"Å, Gud! Jeg holder det ikke ud, – jeg løber min vej, så snart mørket er helt faldet på ... i morgen er vi langt fra grænsen, så er alt håb ude ..."

"Ja, ja da," lød Jeans svar, "så lad os i Guds navn stikke af! Så får vi se, om vi har held med os."

Han gav endelig efter, – hans egne tanker drejede sig jo også uafladeligt om denne undvigelse.

Nu gav han sig til at betragte de folk, der solgte levnedsmidler.

Flere af kammeraterne havde tilbyttet sig bluser og benklæder, – rygtet gik, at de medlidende mennesker der fra egnen gjorde alt for at skaffe fangerne andre klæder, som kunne lette dem flugten.

Og hans opmærksomhed blev næsten straks draget hen på en stor, smuk, blond pige, vel 18 år gammel, med prægtige øjne. På armen bar hun en kurv med tre store brød i og udbød ikke, som de andre, sine varer til salg, men gik stille om, mens et venligt smil svævede om den smukke, friske mund.

Jean så skarpt på hende, deres øjne mødtes, og hun gik nølende hen til ham.

"Vil De have noget brød?"

Han svarede ikke, gjorde tegn til hende, hun nikkede og så vovede han sig til at sige med sagte stemme:

"Er der klæder i Deres kurv?"

"Ja, under brødene!"

Og nu begyndte hun med at udbyde sine varer:

"Her er brød, her er brød, brød, brød!"

Men da Maurice ville stikke hende et guldstykke i hånden, gjorde hun rask et skridt tilbage – og løb bort, idet hun lod sin kurv blive stående, men de så hende dog vende sig om endnu en gang for venligt og opmuntrende at smile til dem med et rørt blik i de store, blå øjne.

Da Jean og Maurice havde kurven, blev de overmåde urolige; de var gået et stykke bort fra deres telt og nu var det dem ikke muligt at finde det igen, så forstyrrede var de.

Hvor skulle de gå hen og skifte klæder?

Jean bar kurven på venstre arm, og det forekom ham, at alle kastede forskende blikke ned i den, som om de kunne se igennem brødene hvad den indeholdt.

Endelig tog de en rask beslutning, trådte ind i det første telt, de fandt tomt, hvor de i skræk og bæven fik et par benklæder og en bluse trukket på, hvorefter de skjulte deres uniformer i kurven under brødene.

Og så lod de det hele stå i teltet.

Men de fandt kun én kasket, som Jean næsten med magt satte på hovedet af Maurice.

Han selv måtte gå barhovedet og var ved at gå fra sans og samling af skræk for at blive genkendt.

Derfor spildte de også lidt tid med at opdrive en hoveddækning, da de med ét fik den idé at købe hatten af en meget smudsig gammel fyr, som solgte cigarer til fangerne.

"Femten centimer stykket, – 2 for 25 – her er cigarer fra Bryssel!"

Efter slaget ved Sedan var al toldtvang ophævet, – alle slags belgiske varer indførtes frit, og den gamle fyr havde tjent gode penge ved sin handel, hvilket dog ikke forhindrede ham i at forlange en ublu pris for sin usle, hullede, fedtede filthat, da han hørte, Jean var så ivrig efter dette kostelige stykke.

Han slap den kun mod udbetaling af 2 femfrancs-stykker og jamrede endda over, at han nok fik sig en alvorlig snue af at gå med bart hoved.

Mens de talte sammen, faldt det Jean ind at købe hans varelager ved samme lejlighed, – han havde endnu tre dusin cigarer.

Og med hatten ned over øjnene og slæbende tonefald råbte Jean straks:

"To for 15 centimer, – to for 15 centimer, for 15, her er gode brysselercigarer!"

Denne gang var de frelst! Han gjorde tegn til Maurice, at denne skulle gå lidt foran ham.

Den unge mand havde været så heldig at finde en paraply, det begyndte at regne, – så han slog den op med stor ro, da han gik forbi skildvagterne.

"To for 15 – to for 15 centimer, – her er gode brysselercigarer!"

På nogle få minutter havde Jean fået sine cigarer afsat.

Fangerne trængte sig leende om ham, – nå, her var da endelig et skikkeligt menneske, som ikke ville flå fattigfolk!

De billige cigarer lokkede også prøjserne til, og han måtte handle med dem.

Han var nu endelig nået udenfor skildvagternes linje, og sine to sidste cigarer solgte han til en tyk sergent, som ikke kunne tale et fransk ord.

"Så gå dog lidt sindigere, for pokker," hviskede Jean til Maurice, "ellers tager de os igen."

Men det var dem snart umuligt at gå langsomt. Det kostede dem en umådelig anstrengelse at standse ved en korsvej, mellem nogle folk, som stod og talte sammen udenfor en kro.

Nogle af egnens beboere stod og talte med tyske soldater, – og de lod, som de hørte efter, vovede endog at give et ord med i laget om regnen, der vist ville vare hele natten.

En tyk mand, som så stift på dem, fik dem til at ryste over alle lemmer; men da han derpå med en godmodig mine smilede, spurgte de med dæmpet stemme:

"Er De måske så god at sige os, om vejen til Belgien er bevogtet?"

"Ja, men De kan gå gennem skoven der, – så drejer De til venstre, ud over markerne."

I skoven, under de store træers skygge, i aftenens stilhed, overvældedes de af bevægelse og faldt i hinandens arme.

Maurice hulkede højt, mens tårerne langsomt trillede ned ad Jeans kinder.

Det var reaktionen efter deres langvarige lidelser, glæden over, at de nu måske var til ende, at skæbnen nu måske ville have medlidenhed med dem.

Og de knugede hinanden i et fælles favntag, et favntag født i fælles smerte, – og det kys, de gav hinanden, forekom dem sødere og inderligere end nogen kvindes, de vidste, at deres venskab aldrig kunne dø, at deres hjerter for evigt tilhørte hinanden.

"Min lille ven!" sagde Jean med rystende stemme, da de havde sluppet hinanden, "det er meget godt at være kommet så langt, men enden er ikke nået. Vi må se at komme på det rene med, hvor vi er."

Skønt Maurice ikke kendte egnen, var han dog vis på, at de kun behøvede at gå lige efter næsen for at nå grænsen.

Altså listede de sig forsigtigt afsted gennem krattet, indtil de kom til skovbrynet; der huskede de på den tykke mands ord, – de ville dreje til venstre for at skyde genvej over en stubmark.

Men lige da de kom til en vej med popler langs grøfterne, fik de øje på en fjendtlig vagtpost, som spærrede vejen af for dem.

De så en skildvagts bajonet blinke, hørte soldaterne tale sammen, mens de indtog deres aftensmåltid.

Og så gik de tilbage, samme vej som de var kommet, kastede sig ind i kratskoven, skælvende og bævende af skræk for at blive opdaget.

Hvert øjeblik syntes de, de hørte stemmer og skridt, og således listede de om mellem buskene i en god time, – nu til højre, nu til venstre, så frem, så tilbage, snart vidste de hverken ud eller ind, de fo'r afsted som jagede eller stod stille, svedende angstens sved foran en stor eg, som de tog for en prøjsisk skildvagt.

Endelig kom de igen ud på vejen med poppeltræerne, ti skridt fra skildvagten og soldaterne, som ganske roligt sad og varmede sig ved bålet.

"Det kan man kalde uheld! Den skov må jo være forhekset."

Men denne gang havde fjenden hørt dem.

De havde knækket kviste, fået sten til at rulle ned, og da de ved skildvagtens tilråb tog til at løbe i stedet for at svare, greb soldaterne deres våben og en kugleregn slog ned i krattet.

"Så til Helvede!" bandede Jean mellem tænderne og kvalte et smertensskrig.

Han havde fået et skud i den venstre læg og segnede om mod et træ.

"Truffet?" spurgte Maurice ængsteligt.

"Ja, – i benet, – – det er forbandet!"

Begge rørte sig ikke en stund, holdt deres åndedræt tilbage, – de ventede at have soldaterne over sig hvert øjeblik.

Men skydningen holdt op, ingen lyd afbrød nattens højtidelige stilhed, vagtposten havde øjensynlig ingen lyst til at vove sig ind mellem træerne.

Jean prøvede at rejse sig, men måtte bide tænderne sammen for ikke at skrige højt; Maurice understøttede ham.

"*Kan* du ikke gå mere?"

"Nej, det er jeg meget bange for."

Han blev rasende, – han, som ellers bevarede sin ligevægt under alle genvordigheder.

Han knyttede hænderne i afmægtig harme, – han havde lyst til at prygle sig selv.

"Å Gud, å Gud! Dette er dog for galt! At skulle få sit ben ødelagt, når man så dårligt kan undvære det! Jeg duer til ingenting nu! Stik du af og det i en fart!"

Ganske muntert lød Maurices stemme, da han svarede:

"Du er jo gal!"

Han tog ham under armen og hjalp ham, – de havde ikke lyst til at blive stående her.

Da de med største anstrengelse havde slæbt sig et stykke videre, standsede de atter urolige og rådvilde: foran dem lå et hus eller en lille gård i udkanten af skoven. Alt var mørkt og stille, – ikke et lys skinnede ud af vinduerne, mens porten stod på vid gab ind til gårdsrummet.

Og da de med største forsigtighed havde listet sig derind, blev de yderst forundrede ved at se en opsadlet hest stå ganske alene, uden at man begreb, hvorfor den var der.

Måske ventede den på sin herre, – eller lå han måske bag en busk med en kugle i hovedet?

Det fik de aldrig rede på.

Men Maurice fattede en rask beslutning, nu syntes han, de var frelst.

"Hør du, grænsen er måske nok her i nærheden; – men vi finder dog aldrig vej alene, – det indser jeg, – hvorimod jeg med lukkede øjne kan finde lige hjem til onkel Fouchard i Remilly, jeg hejser dig op på hesten der, og så kan onkel da umuligt nægte os tag over hovedet."

Men først ville han se på Jeans ben.

Der var to huller, altså måtte kuglen være gået ud igen efter at have knust skinnebenet.

Der flød ikke mere blod ud, – han bandt sit lommetørklæde om læggen så stramt han kunne.

"Nej, nej, – gå fra mig, – kom selv i sikkerhed," hviskede Jean.

"Ti stille, nu vrøvler du igen."

Da Jean sad fast i sadlen, tog Maurice hesten ved bidslet, – og de begav sig på vej.

Klokken kunne vel være henad 11, om i timer kunne de godt være i Remilly, selv om det gik i skridtgang.

Men en tanke bragte Maurice til fortvivlelse: hvordan skulle de komme over Maas, – nå den venstre flodbred?

Broen ved Mouzon var sikkert bevogtet.

Endelig kom han i tanker om, at der nedenfor Villers var en færge, og derfor styrede han hen mod denne landsby gennem enge og pløjemarker på højre bred.

Alt gik ganske heldigt i begyndelsen, de måtte kun undgå en kavaleripatrulje og holdt sig et kvarters tid aldeles stille i skyggen af en mur.

Regnen var atter begyndt at falde, og det blev lidt besværligt for Maurice at trampe henover den opblødte jord ved siden af

hesten, som heldigvis var et mere end almindeligt tålsomt dyr.

Ved Villers havde de det store held, at færgebåden, som netop havde sat en bayersk officer over, straks kunne tage dem, og uden videre vanskeligheder stod de på den anden bred.

Og farerne, de frygtelige anstrengelser begyndte først, da de nåede landsbyen, hvor de var lige ved at falde i hænderne på skildvagterne, som stod posteret langs vejen til Remilly.

Igen måtte de ind over markerne, ad smutveje og snævre stier over gærder og gennem hegn.

De mindste hindringer nødte dem til at gøre store omveje.

Jean havde fået feber, hang halvt bevidstløs over hestens hals med begge hænder klamret til manken, mens Maurice, som havde stukket armen ind i tøjlen, måtte holde på hans ben for at han ikke skulle glide ned. På to timer tilbagelagde de kun en halv mil; hvert øjeblik gled hesten ud, snublede, og over tyve gange var den ved at styrte med sin byrde.

Det var et jammersyn: dækkede med snavs var de alle tre, både hesten og de to mænd, dyret rystede over alle lemmer, den ene hang som død i sadlen, og den anden, som var dødtræt og ligbleg, gik stedse frem, sporet af sit urokkelige venskab.

Dagen gryede, klokken kunne være fem, da de endelig red ind i den lille gård, hvor far Fouchard var ved at læsse to slagtede geder på sin kærre.

Synet af dette sørgelige optog satte ham i den største forbavselse, – men da han genkendte sin nevø, blev han som ude af sig selv, han hørte på Maurices forklaringer med slet dulgt utålmodighed, og så brød han ud:

"Skal jeg beholde jer her, – dig og din ven? ... For at få vrøvl og spektakler med prøjserne? – Nej, så minsæl og salighed om jeg

gør! Så kan jeg lige så godt lægge mig til at krepere straks."

Alligevel vovede han ikke at forhindre Maurice fra at hjælpe Jean af hesten, og få ham lagt på det store køkkenbord.

Silvine løb straks og hentede sin egen hovedpude, som hun skød ind under den sårede, som stadig var bevidstløs.

Men den gamle skændte, – var rasende over at se denne mand på sit bord, påstod, at han lå overmåde slet der, – spurgte, hvorfor de ikke straks bar ham til lazarettet, siden der netop var et sådant i Remilly, lige ved kirken i den gamle skolebygning, hvor der fandtes en stor, meget bekvem sal.

"Til lazarettet!" råbte nu Maurice, som også blev vred, – "for at tyskerne skal sende ham i en fæstning, så snart han bliver rask, – de sårede er jo krigsfanger! Står du og gør nar ad os, onkel! Jeg har ikke bragt ham så langt for at dette skulle blive lønnen for al den møje, jeg har haft."

Disse ord lod forresten slet ikke til at berolige den gamle, som snakkede om at smide dem på døren, da Henriettes navn blev nævnet.

"Hvad, Henriette? Hvor er hun?"

Og den unge mand fik nu vide, at Henriette for to dage siden var kommet hertil.

Opholdet i Sedan, hvor hun havde været lykkelig, var blevet hende rent utåleligt, siden hun havde mistet sin mand.

Hun havde truffet doktor Dalichamp fra Raucourt, og efter en samtale med ham havde hun taget ophold hos gamle Fouchard i Remilly, hvor hun aldeles ofrede sig for at pleje de sårede, som lå på lazarettet i landsbyen.

Det var det eneste, som kunne rive hende ud af sin fortvivlelse, sagde hun. Og hun betalte onklen godt for at bebo

et usselt lille værelse der på gården, så den gamle nærige karl havde intet imod at have hende hos sig.

Når han tjente penge, var han altid medgørlig.

"Nå, min søster er her," gentog Maurice, "så var det altså det, Delaherche sagde, da han pegede mod syd ... Gudskelov, når hun er i nærheden ordner alt sig nok på bedste måde! Så bliver vi ganske roligt her."

Og han ville straks trods trætheden hente hende på lazarettet, hvor hun havde tilbragt natten, mens onklen skældte og smældte, fordi han ikke kunne komme afsted med sine to slagtede geder, så længe den satans historie med den sårede soldat ikke var klaret.

Da Maurice lidt efter kom hjem med Henriette, fandt de ham ivrigt beskæftiget med at undersøge hesten, som Prosper lige havde sat ind i stalden; den var overtræt, men ellers solid; han kunne pokkers godt lide den!

Maurice erklærede smilende, at han gerne måtte beholde den.

Henriette trak ham til side, forklarede ham, at Jean naturligvis ville betale for sit ophold på gården, at hun nok skulle tage sig af ham, at han godt kunne ligge i det lille kammer bag stalden, hvor prøjserne vist ikke ville falde på at lede efter ham. Og far Fouchard føjede sig og lod hende gøre, som hun ville, skønt han aldeles ikke var vis på, at dette ville blive fordelagtigt for ham – så steg han op i sin kærre og kørte bort med sit kød.

I en fart fik Henriette, Silvine og Prosper kammeret gjort i stand. Jean blev bragt derind og lagt i en god seng, uden at han kom helt til sig selv – han stammede nogle temmelig utydelige

ord, men kendte ingen, så sig om med sløve blikke, som ikke fæstede sig bestemt på noget.

Maurice var ved at drikke et glas vin og spise en levning kød; han var lige ved at falde sammen af træthed, men da doktor Dalichamps vogn netop kørte ind i gården på vejen til lazarettet, havde han dog kræfter nok til at gå med Henriette og lægen over til den sårede ven.

Doktoren var en lille tætbygget mand med et gråsprængt kindskæg, som gik sammen under hagen. Hans friluftsliv havde givet ansigtet stærk farve og et noget hårdt udtryk, som mindede om böndernes, men de livlige øjne, den kraftige næse og den godmodige mund fortalte om et liv fuldt af barmhjertighedsgerninger – og en tilværelse, hvis mål det var at lindre den mest mulige lidelse; man så straks, at dette var en brav mand – lidt sær til sine tider, – en læge uden stor begavelse men som gennem langvarig praksis havde erhvervet en sjældent svigtende evne til at helbrede sine patienter.

Da han havde undersøgt Jean, som lå hen i en halvsovende tilstand, mumlede han:

"Dette her ser ikke godt ud, – jeg er bange for, jeg bliver nødt til at sætte benet af!"

Det var en stor sorg for Maurice og Henriette. Dog tilføjede lægen lidt efter:

"Han kunne måske få lov at beholde det, – men han må da plejes med utrættelig omhu, – og det vil blive en meget langvarig historie … nu er han så medtaget på sjæl og legeme, at vi foreløbig må lade ham sove, have fred … så ser vi, hvordan det står til i morgen."

Han forbandt derpå såret og gav sig til at snakke med Maurice, som han havde kendt fra barn.

"Og hør så, De der, – De skulle se at komme til ro, – De trænger nok svært til en god seng!"

Den unge mand sad og hang på en stol med øjnene stift fæstet ud i det tomme rum; det lod ikke til, at han havde hørt Dalichamps ord.

I overmålet af træthed kom den gamle ophidselse tilbage; hans puls bankede i feber, alle de lidelser, han havde gennemgået, drog forbi hans øje, al den harme, der så længe havde gæret i ham, steg som en flod af bitterhed op i hans sjæl.

Synet af vennen, der lå bevidstløs på lejet, følelsen af hans egen fortvivlede stilling, – uden klæder, uden våben, slagen, unyttig, overflødig, – tanken om, at så mange heltemodige anstrengelser ikke havde haft andet udfald, ikke havde fået anden løn end nederlag og skændsel og bundløs elendighed, vakte i hans sind en vanvittig trang til at gøre oprør mod skæbnen. Omsider gav han sig til at tale:

"Nej, nej, det er dog ikke forbi alt sammen! Nej, enden er ikke nået! – Nej, siden han nu i uger og måske i måneder er lænket til sygelejet, så må jeg afsted og det lige på øjeblikket, – jeg kan ikke blive her ... ikke sandt, doktor, De vil nok hjælpe mig med at slippe bort og hjælpe mig at slippe ind i Paris."

Skælvende over hele legemet kastede søsteren sig om hans hals.

"Hvad er det dog, du sidder der og siger! Vil du bort så svag og træt, som du er – efter alt, hvad du har døjet! Nej, nu har du sandelig betalt din gæld, nu skal du sandelig tænke lidt på mig,

jeg vil beholde dig, jeg, som står ene og forladt i verden, jeg har jo kun dig og ingen andre på hele jorden!"

De græd begge to, kyssede hinanden ømt og inderligt, de var jo tvillinger, havde fra fødslen af elsket hinanden højere, stået hinanden endnu nærmere end søskende ellers plejer.

Men Maurice blev med hvert minut mere ophidset. "Jeg forsikrer dig for, at jeg *må* bort herfra ... de venter på mig, jeg ville blive afsindig af ængstelse, hvis jeg blev her ... Du kan slet ikke forestille dig, hvor det koger i mig ved tanken om at være her i fred og ro. Jeg siger dig jo, at enden er ikke kommet, – det føler jeg alt for vel, – vi *må* have hævn! Over hvem, – over hvad? – Ja, det kan jeg ikke forklare, – men vi må hævne os over al den jammer og ulykke, der er overgået os, ellers vil det være aldeles umuligt at udholde livet."

Doktor Dalichamp påbød med en håndbevægelse Henriette tavshed; når Maurice havde hvilet sig, havde fået sig en god søvn, ville han sandsynligvis være roligere; og så sov han da hele den påfølgende dag og natten med, sov i over 20 timer i træk uden at røre en finger. Men da han omsider vågnede var hans beslutning urokkelig: han ville og han måtte afsted.

Han havde ingen feber mere, var mørk og sørgmodig, urolig og ville nødigt høre på sin søsters fristende ord, ville ikke falde hen i ro og magelighed her på gården.

Og med grædende tårer forstod Henriette, at hun ikke burde trænge ind på ham.

Doktor Dalichamp kunne lette ham flugten; han havde pas og papirer, som havde tilhørt en afdød sygepasser i Raucourt.

Maurice skulle iføre sig den grå bluse og armbindet med det røde kors, så skulle han rejse over grænsen ind i Belgien og

derfra styre mod Paris, som endnu ikke var lukket.

Den dag gik han ikke udenfor gården, holdt sig omhyggeligt skjult, – han ville vente, indtil det blev ganske mørkt.

Forresten åbnede han næppe munden, prøvede kun at få Prosper til at gå med sig.

"Har du ikke lyst til at få fingre i de prøjsere igen?"

Den forhenværende afrikanske jæger, som sad og spiste frokost, løftede sin kniv op i luften:

"Å, vi har da rendt grassat efter dem, så det kan forslå ... når kavaleriet ikke er til nogen verdens nytte, – man bare skal hugges til plukfisk, når alting er forbi, ved jeg min salighed ikke, hvad morsomt der er ved den spas ... Nej tak, – jeg har ærgret mig nok over at blive kørt i ring!"

Han tav stille en stund, men så tog han igen til orde, vel for at døve sin samvittighed:

"Og så har vi alt for meget at bestille nu her på gården! Nu skal vi både pløje og så i jorden, den må vi ikke glemme, vel? Det kan være meget morsomt at slås, men hvad skal vi blive til, hvis vi lader jorden passe sig selv? De kan selv indse, at jeg nu ikke kan rende fra alting. Ikke fordi han er videre rar, den gamle, – jeg får såmænd hverken hvid eller skilling vredet af ham; men bæsterne, – de begynder at hænge ved mig! Og nu, som i morges, – da jeg var henne i ageren i Gammelvænget, så jeg derude dette fordømte Sedan, og jeg tænkte sådan ved mig selv, at det ligegodt var bedre at sidde her i fred og ro og være alene med bæsterne og min plov!"

Ved aftenstid kom lægen i sin gig. Han ville selv køre Maurice til grænsen.

Far Fouchard, som var meget glad ved at blive én kvit, gik ned på vejen for at holde udkig, at ingen patrulje skulle komme anstigende og overraske dem, mens Silvine gjorde den gamle sygepasserbluse i stand, med det røde kors på ærmet.

Doktoren så før afrejsen på Jeans ben, men kunne endnu ikke udtale sig med bestemthed om nødvendigheden af en amputation.

Den sårede lå stadig i en døs, kendte ingen, talte ikke, og Maurice skulle lige til at gå uden at få taget afsked med ham, han bøjede sig ned over vennen for at trykke et kys på hans pande, da han så den syge åbne øjnene, og hørte en svag stemme hviske:

"Skal du afsted?"

Maurice blev forbavset over, at Jean havde forstået, hvad der foregik; men nu fortsatte denne:

"Ja, jeg hørte jer tale, men jeg kunne ikke røre mig, – tag nu pengene, – hører du, – du skal tage dem alle sammen, – de ligger alle sammen i min bukselomme."

Af de penge, som i Sedan var blevet uddelt, var der endnu et par hundrede francs tilbage til hver af dem.

"Pengene!" udbrød Maurice, "men du behøver dem meget mere end jeg! Jeg har mine ben i god behold! De 200 francs slår nok til, – og er jeg først i Paris, behøver jeg ingen penge på lommen for at blive slået for panden! – Nå, farvel da, gamle ven, – og tak for alt det, du har været for mig, tak for al din tålmodighed med mig; havde du ikke været så fornuftig, lå jeg nu og rådnede i en eller anden grøft, – det er da sikkert!"

Jean lagde sin hånd over hans mund.

"Du skylder mig ingenting, – vi er kvit … hvis du ikke havde slæbt af med mig den dag i slaget, ville prøjserne have givet mig min bekomst. Og hvordan hjalp du mig ikke i går? Du har betalt din gæld to gange, hvis du da overhovedet var i gæld til mig, – nu er det min tur … å, hvor jeg dog vil være ængstelig ved at vide dig alene! …"

Hans stemme rystede og tårerne trådte ham i øjnene.

"Kys mig så, lille ven!"

Og atter trykkede Jean vennen til sit bryst, som i går derude i den mørke skov, – men den gang var de glade ved at være undsluppet en stor fare, – håbet levede op i deres hjerter, hvorimod det kys, de i denne time gav hinanden, var tårevædet og beængstet af afskedens og skilsmissens smerte.

Mon de nogensinde skulle se hinanden igen? Og under hvilke smertelige omstændigheder ville dette gensyn foregå?

Doktor Dalichamp sad allerede i sin gig og kaldte på Maurice.

Denne kyssede og omfavnede sin søster, der stod stille og bleg i den sorte enkedragt.

"Husk, han derinde er min broder! Plej ham godt! Hold af ham, som jeg holder af ham!"

4

Kammeret var et stort rum med murstensgulv og hvidtede vægge, – det var blevet brugt til at opbevare frugt i, og der lugtede endnu af æbler og pærer. Af møbler var der en jernseng, et umalet bord og to stole foruden et gammelt nøddetræsskab, i hvis umådeligt store rum der var plads til al verdens ting. Men der var velsignet fredeligt, man hørte kun nu og da lidt dump støj fra kostalden; et spark i en bås eller et dæmpet brøl. Gennem vinduet strømmede den klare sols stråler ind, der var udsigt over en bakke og en kornmark, som gik op til skovbrynet.

Og så var dette kammer så godt skjult, at ingen fremmede kunne ane dets tilværelse; der var flygtningen i sikkerhed.

Henriette ordnede straks alting på bedste måde; for ikke at vække mistanke, skulle kun hun og lægen have adgang til den sårede.

Silvine måtte aldrig komme, uden at de kaldte på hende.

Tidligt om morgenen gjorde de begge i stand i værelset, og så lå det stille og øde omtrent hele dagen.

Om natten behøvede Jean kun at banke i væggen, for Henriette sov lige ved siden af i et tilstødende kammer. Og således fandt han sig med ét udelukket fra alt samkvem med den øvrige verden; efter i lange uger at have levet i en hvirvel af kamp og lidelse; han så kun den unge kones blide ansigt, hørte kun hendes lette fjed, når hun sagte puslede om ham.

Han gensă hende, som hun var, da hans øje første gang fæstede sig på hende der henne i Sedan, da hun stod for ham som et venligt drømmesyn med den lidt store mund, de fine

træk, det skønne blonde hår, der skinnede som en krans modne havreaks, og dette usigeligt gode udtryk i de lyse øjne!

De første dage, da temperaturen var høj og feberen stærk, forlod Henriette ham næsten ikke.

Hver morgen kom doktor Dalichamp som for at hente nogen til lazarettet i sin gig, han så på Jean, forbandt såret, – kuglen havde knækket skinnebenet, men var atter gået ud, og doktoren kunne ikke rigtigt forstå, hvorfor såret så så grimt ud, medmindre der skulle sidde en benflis et eller andet sted inde i kødet; han havde intet kunnet finde med sonden, men var bange for, at han skulle blive nødt til at tage et stykke af benet af.

Han havde snakket med Jean om den ting, men den sårede ville ikke høre tale om en operation, som ville gøre ham halt for livstid, – så ville han meget hellere dø med det samme. Og lægen nøjedes med at tilse såret, forbandt det med charpi, som han vædede med olivenolie og karbolvand og lagde et guttaperkarør i såret, for at der ikke skulle blive ansamling af pus. Men han havde forberedt den sårede på, at det blev en langvarig historie, hvis han ikke fik lov at skride ind.

Imidlertid blev feberen mindre stærk, og allerede ved enden af den anden uge var tilstanden ganske tålelig, forudsat at Jean lå aldeles stille.

Og nu ordnede Jeans og Henriettes tilværelse sig med fredsommelig ensformighed, og snart forekom det dem begge to, at de havde levet således i mange år, at de altid skulle vedblive at være sammen på denne måde. Hun ofrede ham hver en time, hun ikke var på lazarettet, passede på, at han fik sine måltider ordentligt og til bestemte tider, hjalp ham med at

vende sig, og lagde ved sådanne lejligheder en styrke for dagen, som ingen skulle have tiltroet den lille, spinkle kone.

Undertiden talte de sammen, men for det meste, især i begyndelsen, sad hun tavs ved hans leje. Dog kedede de sig aldrig; det var egentlig en stille, lykkelig tid, en velgørende hvile, de begge to trængte til; han, som lå der mishandlet og ødelagt og hun, hvis friske hjertesår blødte under den sorte kjole.

I de første dage var Jean en smule forlegen, følte, at hun stod over ham, var næsten en dame, mens han aldrig havde været andet end bonde og soldat, der næppe kunne læse og skrive. Men efterhånden blev han sikker, han så, hun var ikke stolt, behandlede ham som sin lige, og han viste sig da som den, han var, – en mand, fornuftig og forstandig med sindig, sikker dømmekraft.

Forresten undrede han sig en gang imellem over sig, selv, – det forekom ham, at han var blevet mindre tung, bevægeligere i sin tankegang, siden han beskæftigede sig med nye idéer; mon det var virkningen af det frygtelige liv, han i de sidste måneder havde måttet leve? Mon al denne legemlige og sjælelige smerte havde forfinet ham? Det, som især drog ham til Henriette, var den kendsgerning, at hun næppe var mere boglærd end han. Efter moderens død havde den lille Askepot straks måttet gå i huset og lave mad til sine "tre mandfolk", som hun sagde, til bedstefaderen, faderen og broderen, og hun havde selvfølgelig ingen tid til at hænge over bøgerne.

Hun havde lært at læse, skrive, bogstavere og regne; mere måtte man ikke forlange af hende.

Det, som udgjorde hendes overlegenhed, var hendes uendelige godhed og hendes utrættelige tålmodighed,– han vidste, at hun aldrig trådte tilbage, når det gjaldt om at gøre sin pligt, og alligevel gik hun om, så stille og tyst, som en lille mus.

De fandt hinanden, så snart de kom til at tale om Maurice. Jean forstod godt, at det var for broderens skyld, hun var så god imod ham, at hun også ville gengælde ham den omsorg, han havde vist den uerfarne, unge soldat.

Hun var ham taknemmelig, og hendes taknemmelighed blev til venskab, efterhånden som hun lærte ham at kende og så, hvor enkel og solid han var i al sin tanke; og han, – for hver dag, som gik, blev han mere rørt over hendes omhu, – han kunne have kysset hendes hånd for hver en kop suppe, hun gav ham at drikke.

Deres venlige følelser øgedes for hver uge, de således levede udelukkende i hinandens selskab og delte sorg og glæde med hinanden.

Når de længe havde talt om de overståede lidelser, når de havde fremmanet en hel række minder og billeder fra marchen til Sedan, fra Reims, kom de samme spørgsmål ufravigeligt på deres læber: Hvad mon Maurice nu tager sig for? Var Paris måske helt afspærret fra omverdenen, siden de aldrig fik efterretninger fra ham?

De havde kun fået et eneste brev fra Rouen, skrevet tre dage efter hans afrejse fra Remilly; der havde han meldt dem, hvorledes han var strandet i denne by efter en stor omvej for at nå Paris.

Og så i en hel uge – ikke en tøddel.

Om morgenen, når Dalichamp havde set til såret, kunne han nok lide at få sig en lille passiar, men om aftenen kom han ikke desto mindre igen, – da havde han mindre hastværk, mere tid til at meddele dem, hvad der var foregået, for han var jo det eneste mellemled mellem yderverdenen og dem; kun gennem ham hørte de om de nye omvæltninger, som rystede Frankrig i dets grundvold.

Doktoren var en ivrig fædrelandsven, som var ude af sig selv, hver gang en ny ulykke ramte hæren. Derfor talte han næsten altid om, hvorledes prøjserne oversvømmede landet, – fra Sedan bredte de sig ud over hele Frankrig som en sort flodbølge.

Hver dag bragte han efterretning om nye katastrofer; han sad på stolen ved sengen og udtalte med bevæget stemme den overbevisning, at situationen for hver dag blev mere foruroligende. Ofte havde han lommerne propfulde af belgiske aviser, som han lod dem beholde.

Med næppe nok en uges mellemrum nåede således genlyden af hver ny ulykke helt ind i dette sygeværelse, og den fælles sorg, den fælles bekymring knyttede de to forpinte væsener stedse tættere til hinanden.

På den måde kom Henriette til at se i en gammel avis, hvad der var sket ved Metz, hun læste for Jean om de store slag, der i tre dage havde stået. Avisen var den gang 5 uger gammel, men for Jean var det alt sammen nyt, og hans hjerte bankede ved at høre om den samme elendighed, som han selv havde døjet.

I værelsets fred og stilhed drog billedet af nederlag og ulykke frem, mens Henriettes lidt syngende stemme omhyggeligt læste hver sætning op.

Efter Fräschwiller, efter Spickeren, da 1. korps drog 5. med i sit fald, havde de andre armékorps i forskrækkelsen over nederlagene trukket sig sammen og havde omsider samlet indtaget en stilling foran den befæstede lejr på Mosels højre bred.

Men på denne måde havde de spildt den kostbare tid; de skulle naturligvis straks have trukket sig tilbage til Paris, så havde de sparet sig mange vanskeligheder! Kejseren havde lagt sin kommandostav i marskal Bazaines hænder, – ved ham ventede alle at vinde sejr.

Derpå kom Borny den 14. Hæren blev angrebet, netop som den lavede sig til at gå over på venstre bred; den havde to tyske hære imod sig: først Steinmetz', der lå stille og truede den befæstede lejr, og dernæst Friedrich Carls, der rykkede op langs Mosels venstre bred for at afskære Bazaine fra det øvrige Frankrig.

Slaget begyndte klokken 3 om eftermiddagen; – ganske vist var det intet nederlag, de franske tropper blev i deres stillinger, men det var en sejr uden følger.

Hæren måtte ligge stille på begge sider af Mosel, mens den ene af de tyske hære gjorde sin omgående bevægelse.

Så den 16. kom slaget ved Rézonville: her var endelig alle korps på venstre bred, men 3. og 4. noget tilbage, forsinkede af den frygtelige trængsel, der havde været der, hvor vejen fra Etain krydsede vejen fra Mars-la-Tour; – derpå kom det prøjsiske kavaleris og artilleris dristige angreb, som fra den tidlige morgenstund spærrede vejene; slagets gang var langsom og forvirret.

Bazaine kunne have vundet det, for indtil klokken 3 havde han foran sig kun en håndfuld fjender, som han sagtens kunne drive tilbage; – og alligevel led han et nederlag i sin uforklarlige ængstelse for at blive afskåret fra Metz.

Men efter den tid bredte det umådelige slag sig over bakker og sletter i miles omkreds; de franske blev angrebet i front og i flanke, undgik omhyggeligt at rykke fem, gav således fjenden tid til at koncentrere sig, og arbejdede sammen med prøjserne for at fremme *deres* plan, der var at drive dem over på den anden side af Mosel.

Og omsider den 18. efter tilbagetoget til den befæstede lejr, kom den afgørende kamp ved Saint-Privat med en angrebsfront på henved tretten kilometer, 200.000 tyskere med 700 kanoner mod 120.000 franskmænd og 500 piecer; – tyskerne stod med ansigtet vendt mod Tyskland, franskmændene mod Frankrig, ret som om det var prøjserne, der skulle kaste de franske ud af deres eget land.

Denne omstændighed var en følge af den mærkelige omgående bevægelse fjenden havde udført; – så den forfærdeligste kamp fra klokken 2; – den prøjsiske garde slået tilbage, hugget sønder og sammen.

Bazaine var længe sejrherre på venstre fløj, der ikke lod sig rokke, indtil det øjeblik, da højre fløj omsider henimod aften måtte opgive sin stilling ved Saint-Privat, og efter det græsseligste blodbad rev den øvrige del af hæren med i vild flugt ind under Metz, hvor den nu var omsluttet af en jernring.

Hvert øjeblik måtte Jean afbryde læsningen for at sige:

"Nå, og vi som gik og ventede på Bazaine lige fra Reims!"

Marskallens depeche af den 19. efter slaget ved Saint-Privat; – den depeche, hvor han taler om at fortsætte tilbagetoget over Montmédy, og som bestemte Châlonshæren til at rykke frem, – den depeche så nu kun ud som en slagen generals melding, der ønsker at undskylde og dække over sit nederlag; og senere hen, først den 29. da han tværs igennem de prøjsiske linjer havde fået underretning om, at Châlonshæren rykkede ham til undsætning, havde han gjort en sidste anstrengelse ved Noiseville på højre bred, men denne anstrengelse havde været så lidt energisk, at den 1. september, netop den dag, da Châlonshæren blev knust ved Sedan, måtte Bazaine trække sig tilbage, hans hær var lammet, død for Frankrig.

Marskallen, der indtil da kunne betragtes som en middelmådig hærfører, der havde forsømt at rykke frem, da vejene var åbne og senere så sig afspærret af overlegne troppestyrker, blev nu under påvirkning af tilstødende politiske vanskeligheder til den forræder, som lagde råd op mod sit fødeland.

Men i de blade, doktor Dalichamp bragte, var Bazaine endnu den store mand, den brave soldat, som man ventede redningen for Frankrig af.

Og Jean lod hende læse om, hvordan det var gået til, at den 3. tyske hær havde forfulgt dem, mens 1. og 2. havde holdt Metz blokeret og begge var de så mandstærke, begge besad de så meget artilleri, at man af dem havde kunnet udskille en fjerde hær, – den, der under kronprinsen af Sachsen havde sat kronen på nederlaget ved Sedan.

Jean lå på sit smertensleje og hørte efter, nu vidste han da endelig, hvordan alt var gået til, og han tvang sig næsten til igen

at fatte håb.

"Nå, så det var derfor, vi ikke var de stærkeste! – men det gør ingenting: her har vi jo nøjagtige talstørrelser, – Bazaine har 150.000 mand, 300.000 geværer, mere end 500 kanoner ... og kender jeg ham ret, så har han nok en lille overraskelse i baghånden!"

Henriette rystede på hovedet, dog sagde hun ham ikke imod for ikke at bedrøve ham.

Hun kunne slet ikke følge med, når hun læste om de store troppebevægelser, men hun havde en fornemmelse af, at ulykken var uundgåelig. Alligevel læste hun videre med rolig stemme, hun var glad over, at hun kunne adsprede hans tanker.

Undertiden måtte hun standse, når hun læste om et blodbad med stort mandefald, hun stammede, og hendes øjne fyldtes med tårer; hun kom til at tænke på sin mand, som de havde skudt ned, og som den bayerske officer havde sparket til, da han lå ved muren.

"Hvis det gør Dem ondt at læse om slag," sagde Jean forundret, "skal De endelig ikke gøre det mere!"

Men hun tog sig hurtigt sammen, svarede med sin blide stemme:

"Nej, vist ikke, bryd Dem ikke om mig; jeg forsikrer Dem, at det også morer mig."

En aften i begyndelsen af oktober, da der blæste en rigtig storm, kom hun tilbage fra lazarettet og trådte meget bevæget ind i den såredes kammer.

"Brev fra Maurice! Det var doktoren, som bragte mig det!"

For hver dag, som hengik, var de to blevet mere ængstelige over, at den unge mand slet ikke gav livstegn fra sig; i en hel uge

havde man talt om, at Paris var afskåret fra omverdenen, og nu mente de, at de slet ikke kunne håbe at høre noget fra ham; de vidste ikke, hvad der var blevet af ham, siden han havde forladt Rouen.

Men nu fik de en forklaring af hans tavshed; det brev, han den 18. havde sendt til doktor Dalichamp, var afgået med det allersidste jernbanetog til Havre, og nu kom det endelig til sit bestemmelsessted efter en umådelig omvej og ved et rent vidunder, efter at det over tyve gange havde været i gale hænder.

"Den kære dreng!" udbrød Jean ganske fornøjet. – "Læs det endelig i en fart!"

Vinden blæste op, vinduerne klirrede, og huset rystede i stormens tag, og Henriette satte en lampe på bordet og gav sig til at læse, stående så nær ved Jean, at deres hoveder rørte ved hinanden.

Der var godt at være her i det stille, fredelige kammer, mens uvejret susede og brusede udenfor.

Det var et langt brev på otte sider, i hvilket Maurice først forklarede, hvorledes han straks den 16. da han var kommet til Paris, var blevet stukket ind i et linjeregiment, hvis kadrer man kompletterede.

Derefter kom han tilbage til begivenhederne, fortalte med overordentlig livlighed, hvad han havde hørt om denne skrækkelige måned; Paris var faldet til ro efter den smertelige overraskelse, nederlagene ved Weissenburg og Fräschwiller havde frembragt, – man var atter begyndt at fatte håb, at tænke på oprejsning, det gamle sagn om den laurbærkronede hær levede endnu; folk satte deres lid til Bazaine, talte om almindelig rejsning af mandskab hele landet over, om indbildte

sejre, prøjsiske hekatomber, som selve ministrene meddelte fra talerstolen.

Og så med ét kom rædselsbudskabet som et lynslag:

Efterretningen om slaget ved Sedan nåede Paris den 3. september; alt håb var udslukt; over den tillidsfulde, intet anende by, som lå knust under skæbnens hårde slag, lød samme aften råbet: "Ned med kejseren!" Derpå det korte, uhyggelige nattemøde, hvor Jules Favre foreslog den regeringsforandring, folket fordrede.

Og næste dag, 4. september, styrtede en verden sammen.

Napoleon den Tredje erklæredes for afsat, kejserdømmet blev revet bort i stormen af sine egne laster og fejlgreb; gaderne vrimlede af folket, en sværm på en halv million mennesker stormede til Concordepladsen i den klare søndagssol og rullede lige hen til jerngitteret om den lovgivende forsamling, som kun forsvaredes af en håndfuld soldater med geværkolberne i vejret.

Mængden slog port og døre ind, strømmede ind i salen, hvor Jules Favre, Gambetta og flere andre af venstre stod i begreb med at begive sig til rådhuset for at proklamere republikken.

Netop i samme øjeblik åbnedes en lille dør i Louvre, der vendte ud mod pladsen ved St. Germain-L'Auxerrois, – kejserinde-regentinden, klædt i sort, ledsaget af en eneste veninde, listede sig ud, kastede sig i en droske, og blev af det skumplende køretøj ført langt bort fra Tuilerierne, som en vældig menneskemængde nu banede sig vej igennem.

Samme dag forlod Napoleon den Tredje en kro i Bouillon, hvor han havde tilbragt den første nat på vej til landflygtigheden i Wilhelmshöhe.

Med alvorlig mine afbrød Jean Henriette:

"Altså har vi nu republik? ... Ja, det er jo alt sammen meget godt, når det bare kan hjælpe os til at gøre kål på de prøjsere."

Dog rystede han lidt mistrøstigt på hovedet: da han var bonde, havde de andre altid talt om republik, som om et skræmmebillede. Og desuden syntes han ikke om at stå overfor fjenden med uenighed i rækkerne.

Alligevel måtte der jo sættes noget i stedet for kejserdømmet, siden dette lod til at være noget slemt stads, som ingen mere ville høre tale om.

Henriette læste brevet ud: Maurice talte i slutningen om, at tyskerne nærmede sig Paris.

Den 13., den dag, da kommissionen for det nationale forsvar tog ophold i Tours, havde man set fjenden øst for Paris, rykke frem til Lagny.

Den 14. og 15. stod de ved Créteil og ved Joinville-le-Pont. Men den 18., den dag Maurice skrev, lod det til, at han tvivlede om muligheden af helt at indeslutte hovedstaden; han var atter fuld af håb og tillidsfuldhed, betragtede en belejring som en rent ud dumdristig idé, en plan, der efter et par ugers forsøg måtte mislykkes fuldstændig; han stolede på de tropper, som aldeles bestemt måtte blive sendt Paris til undsætning fra provinserne, for nu slet ikke at tale om Bazaines hær, der allerede måtte være rykket frem over Verdun og Reims. Og imens lukkede jernringen sig om Paris; Paris var adskilt fra den øvrige verden ved en jernmur; byen var kun et kæmpestort fængsel, hvor to millioner fanger bevægede sig, og hvorfra ikke et ord, ikke et åndedrag nåede det øvrige Frankrig.

"Ak, Gud i Himlen!" sukkede Henriette nedtrykt, "hvor længe vil alt dette vare? Mon vi nogensinde får ham mere at se!"

Et stærkt vindstød rystede det gamle bindingsværk; hvis vinteren blev streng, hvor ville da de stakkels soldater komme til at døje ondt, uden noget at spise eller brænde i slud og sne og kulde!

"Lad os nu ikke være alt for sørgmodige," sagde Jean beroligende, "hans brev var jo ligefrem fornøjeligt, man skal aldrig tabe modet!"

Og nu gled dagene hen; oktober nærmede sig sin slutning. Himlen var ofte grå og overtrukket, vinden blæste hele dagen fra morgen til aften og jog stedse sortere skyer frem over horisonten.

Jeans sår lægedes uendelig langsomt; det så stadig temmelig grimt ud, og lægen kunne ikke beslutte sig til at tage gummirøret ud; den sårede var meget afkræftet, men ville på ingen måde samtykke i, at nogen som helst operation blev foretaget; han var bange for, at han skulle blive krøbling for livstid.

Jean lå stille og ventede, men undertiden afløste pludselige ængstelser, uden synlig grund, den sindige tålmodighed, der ellers var grundtrækket i hans karakter.

For det meste herskede der dog en dyb fred her i det lille kammer, hvis døsige ro kun modtog en svag eftervirkning af de begivenheder, som satte landet i bevægelse. Dog havde de bestandig en fornemmelse, som vågnede de af en ond drøm; krigen, den afskyelige krig, blodbadene, ulykkerne rasede endnu, man vidste ikke rigtigt hvor, fik aldrig ordentlige, nøjagtige efterretninger, hørte kun fjern larm og jammer fra fædrelandet, som blev pint og lagt øde.

Og stormen rev de sidste blade bort under den sortegrå himmel; over de nøgne marker hvilede stilhed, der kun nu og da blev afbrudt af en flok ravne, som skrigende fløj afsted og bebudede en streng vinter.

Jean og Henriette talte meget ofte sammen om, hvad der foregik på lazarettet, hvor hun opholdt sig den største del af dagen. Om aftenen, når hun kom hjem, spurgte han hende ud, og han kendte nu snart alle de sårede; – han ville vide, hvordan de havde det, om de kom sig eller måtte dø, – og hun fortalte løst og fast, meddelte ham indtil de mindste omstændigheder, hvad hun foretog sig – og det var hende en glæde, at han havde interesse for det, som fyldte hendes tilværelse.

"Ak, herregud!" gentog hun så stadig, "de stakkels mennesker, de stakkels mennesker!"

Nu var det ikke mere det flyvende lazaret under selve slaget, hvor det røde blod flød i strømme ud af friske sår.

Nej, på lazarettet lugtede der af feber og sygdom og død; hun bevægede sig mellem medtagne, elendige, trætte rekonvalescenter og stakler, der kæmpede en langsommelig håbløs dødskamp.

Doktor Dalichamp havde med største møje fået de nødvendige senge og sengeklæder skaffet til veje, og hver evige dag måtte han gøre vidundere for at brød, kød, grøntsager og andre levnedsmidler ikke skulle mangle.

Prøjserne, som havde indrettet et militært sygehus i Sedan, havde nægtet ham enhver håndsrækning, så han måtte lade alting komme fra Belgien.

Alligevel modtog han de tyske sårede såvel som de franske; han havde således omtrent et dusin bayerske soldater, som man

havde bragt ind efter kampen ved Bazeilles, og nu lå de fjender, der som vilde dyr havde flået hinanden, her side om side i smertens endrægtighed.

Og lidelse og elendighed var der nok af her i de lange skolestuer i Remilly, hvor 50 senge stod i det klare lys fra de høje vinduer.

Ti dage efter slaget var der indlagt sårede, som man havde glemt og så fundet i kroge. Fire havde ligget i et tomt hus i Balan uden lægetilsyn; ingen vidste, hvordan de egentlig havde fristet livet; sagtens var barmhjertige naboer kommet dem til hjælp; deres sår vrimlede af orme, og de døde alle af blodforgiftning.

Det var især den ondartede sårfeber, som ikke lod sig bekæmpe, og hvis giftige ånde tømte rækker af senge. Så snart man trådte inden for døren, tog lugten af råddenskab vejret fra en.

Fra drænene flød i dråbevis det stinkende pus. Ofte måtte man åbne sårene for at fjerne benstumper, hvis tilværelse ingen anede. Så dannede der sig abscesser og pussænkninger.

Udmattede, afkræftede, med gråbleg ansigtsfarve lå de elendige mennesker og udstod alle mulige pinsler. Nogle lå hele dagen ganske stille på ryggen med næsten uhørligt åndedræt og blåsorte, tillukkede øjenlåg som lig, der allerede er begyndt at gå i forrådnelse; andre væltede sig søvnløse i sengene, badede i voldsom sved, i de vildeste feberfantasier, som om ulykken havde slået dem med vanvid. Og hvad enten de var rolige eller voldsomme, når kulderystelserne greb dem, da bukkede de alle under for den gift, som bølgede fra den ene til den anden og hvirvlede dem ned i den sejrende sårfebers malstrøm.

Allerværst så det dog ud i de dødsdømtes sal, hvor man havde henlagt dem, som led af dysenteri, tyfus og kopper. De skreg og hvinede, fo'r op i sengene som rædselsfulde spøgelser.

Andre havde lungebetændelse og kvaltes i græsselige hosteanfald, atter andre hylede uafladeligt og beroligedes kun, når deres sår køledes med kolde afvaskninger.

Når doktoren kom og forbandt disse ulykkelige, var det en fredens stund, – da redtes og udluftedes sengene, og de stive lemmer lindredes ved at indtage en anden stilling, – men det var også en rædslens stund, for ikke en dag gik hen, uden at lægen med bedrøvelse på en stakkels fyrs legeme så de skæbnesvangre, blå pletter, som vidnede om, at koldbranden greb om sig.

Operationerne fandt sted, atter faldt et stykke af en arm eller af et ben for kniven; undertiden gik koldbranden højere op, og man begyndte forfra, indtil hele armen eller benet var skåret bort; men intet standsede sygdommens fremskridt. Hele den syges legeme var oversået med tyfuspletter; i feberdelirium, ligbleg og rystende førtes han over i de dødsdømtes sal, hvor han så bukkede under, med liglugten over sig, inden han fik draget det sidste suk.

Hver aften, når Henriette kom hjem, og Jean spurgte hende ud, lød svaret altid ens:

"Ak, herregud, de stakkels mennesker!"

Og bestandig blev de samme beretninger gentaget, de samme sørgelige detaljer.

I dag var en skulder blevet eksartikuleret, en fod sat af, så havde de måttet tage et stykke af et ben, men ingen kunne svare for, at koldbranden ikke krævede nye ofre! Eller også havde der

været begravelse, oftest en fransk, – undertiden en tysk soldat var stedet til hvile. Ikke en dag gik hen, uden at en simpel fyrretræskiste i tusmørket blev båret ud fra lazarettet, og ledsagedes til kirkegården af en sygepasser eller af Henriette, for at den døde dog ikke skulle blive puttet i jorden som en hund.

Og på Remillys lille kirkegård havde de gravet to store fællesgrave, der sov de faldne side om side, – franskmænd i den ene, tyskerne i den anden grav; her var der ende på strid og kamp, her var omsider fred!

Jean kendte ikke eneste af Henriettes patienter, men han endte med at interessere sig særligt for et par af dem.

"Og hvorledes står det til med 'det stakkels barn', hvordan har han haft det i dag?"

"Det stakkels barn" var en lille linjesoldat af 5. regiment, der var gået med som frivillig; han var endnu ikke 20 år.

Han havde fået dette tilnavn fordi han altid kaldte sig selv således, og på spørgsmålet om grunden til det, havde han fortalt, at hans moder aldrig havde kaldt ham anderledes.

Han var virkelig også et stakkels barn, for han lå for døden af en pleuritis, som var forårsaget af et sår i venstre side.

"Å, det stakkels lille skind!" sagde Henriette, som havde fattet en moderlig hengivenhed for ham, "han er kun dårlig desværre, han har hostet hele den udslagne dag, det er græsseligt at høre på!"

"Og Deres bjørn, Deres Gutmann?" vedblev Jean med et svagt smil. "Har doktoren lidt håb om at redde ham?"

"Ja, ham kan vi måske frelse! Men han lider ganske forfærdeligt!"

Skønt de virkelig havde medlidenhed med Gutmann, talte de altid om ham med et anstrøg af munterhed.

Da den unge kone for første gang trådte ind i sygestuen, fo'r hun tilbage ved i en af de sårede at genkende den bayerske soldat, som havde revet hende bort fra Weiss.

Han kendte hende ligeledes, men kunne ikke tale, da det halve af hans tunge var blevet revet bort af en kugle, som var gået ind i munden gennem halsen. I to dage gøs Henriette, hver gang hun måtte nærme sig hans seng, men omsider blev hun rørt af de bedende, fortvivlede blikke, de store, blegblå øjne stadig sendte hende.

Havde hun taget fejl, og var han måske slet ikke det blodbesudlede uhyre med de rasende øjne, som hun troede, hun måtte mindes til sin sidste time? Nu måtte hun anstrenge sig for at fatte, at det var den samme mand, hun her så ligge så stille og tålmodig midt i de hårdeste lidelser, – hele lazarettet var rørt over dette temmelig sjældne tilfælde, – ingen var på det rene med, hvad han hed, – de kaldte ham Gutmann, fordi den eneste lyd, han med sin halvt afrevne tunge kunne frembringe, var en grynten, der lignede dette navn.

Forresten troede de, han var gift og havde børn. Han måtte kunne forstå nogle franske ord, svarede på flere spørgsmål med heftig nikken. Var han gift? Ja, ja! Børn? Ja, ja!

Hans rørelse en dag, da han så mel, havde bragt dem på den tanke, at han måtte være møller. Og det var det hele. Hvor lå hans mølle? I en eller anden fjern landsby i Bayern, hvor hans kone og hans børn sad og græd for ham! Skulle han ligge her og dø ukendt, uden navn, så at hans kære måtte vente på ham i al evighed?

"I dag," fortalte Henriette, "i dag kyssede Gutmann på fingeren til mig. Jeg giver ham ikke en drik vand, gør ham ikke den ubetydeligste tjeneste, uden at han takker mig på den måde ... De må ikke smile, – det er jo rædsomt således at være udelukket fra de levendes samfund!"

Mod slutningen af november indtrådte der bedring i Jeans tilstand. Doktoren tog drænet ud, skønt han endnu var lidt tvivlrådig, og såret lukkede sig temmelig hurtigt.

Jean begyndte allerede at tilbringe et par timer om dagen oven senge, gik frem og tilbage i sit kammer, satte sig ved vinduet og så på skyernes flugt. Så kedede denne lediggang ham, han talte om at tage sig noget for, om at gøre sig nyttig på en eller anden måde. Pengespørgsmålet pinte ham nu også lidt, for han tænkte, at hans 200 francs vist måtte være brugt op for længe siden, – nu havde han jo ligget i over 6 uger.

Hvis den gamle, nærige far Fouchard alligevel beholdt ham i huset, måtte Henriette sikkert betale for ham. Han ville gerne have talt med hende om dette, men vidste ikke rigtigt, hvorledes han skulle bringe den sang på bane og det lettede derfor en tung sten fra hans hjerte, da de en dag blev enige om, at han skulle gives ud for at være karl der på gården, – skulle hjælpe Silvine med det grove arbejde i huset, mens Prosper sørgede for dyrene og passede markarbejdet.

Trods de usle tider, var der hos far Fouchard nok at gøre for to karle; handlen med kød gik udmærket; mens hele landet lå og stønnede under de hårde slag der havde ramt det, havde den gamle tre gange mere at bestille end før. Der sagdes, at han allerede den 31. havde gjort gode forretninger med fjenden. Han, som den 30. lukkede sin dør for soldaterne af 7. korps og

med bøssen i hånden påstod, at der ikke var en krumme brød i huset; han havde nu alle mulige sager til salg, så snart han fik øje på den første fjendtlige soldat; i kælderen fandtes alle slags levnedsmidler; og hele hjorde af kreaturer blev drevet frem fra skjulesteder, som kun han kendte.

Og fra den dag af havde han forsynet de tyske tropper med kød, var i besiddelse af en aldeles forbavsende behændighed, når det gjaldt om at få betaling, – og overmåde god betaling for sine varer.

De andre led ofte under sejrherrernes brutalitet og fordringsfuldhed, men han havde endnu aldrig solgt dem en sæk mel eller en tønde vin, uden at putte god klingende mønt i lommen.

I Remilly fandt man hans opførsel lidt forargelig, det lignede ingenting for en mand, som nylig havde mistet sin eneste søn i kamp mod de selvsamme prøjsere; folk kunne ikke forstå, at far Fouchard gad have samkvem med fjenden inden Honoré var blevet kold i sin grav; forresten lod den gamle til at bekymre sig meget lidt om denne grav, – den lod han Silvine se til og vedligeholde. Men han smilede nok så smørret, når de andre ærgrede sig; han trak på skuldrene og sagde på sin stædige måde:

"Patriot! Patriot! Jeg er min sjæl mere patriot end alle de andre til sammen ... Må jeg spørge, om det måske er så patriotisk, at lade prøjserne gratis stikke under kavajen, hvad de finder for godt? Jeg lader dem betale, så det kan forslå! ... I skal nok få se, hvem der i længden er mest patriot!"

Den anden dag, Jean var oppe fra morgenstunden overanstrengte han sig, og doktorens mørke anelser viste sig

begrundede; såret åbnede sig, – en temmelig stærk betændelse bredte sig over hele benet, som hovnede op, og han måtte gå i seng igen, hvor nødigt han end ville.

Dalichamp mente, at dette tilbagefald skyldtes en benflis, som nu endelig var gået helt løs ved disse to dages motion.

Han undersøgte såret og var denne gang så heldig at få den ud.

Men dette var ingenlunde noget let arbejde, der heller ikke gik af uden heftige feberanfald, der atter tog kræfterne fra Jean, aldrig syntes han, at han havde følt sig så svag og elendig.

Og Henriette havde igen indtaget sin plads som sygevogter i det stille kammer, der var koldt og sørgmodigt i vinterlyset; skønt man kun var i begyndelsen af november var der allerede med en østenstorm faldet snebyger.

Temperaturen var usædvanlig lav; der var ikke lunt mellem de hvidtede vægge og på det murstensbelagte gulv.

Der var ingen kamin, så den gamle måtte endelig beslutte sig til at få en ovn sat op, som snart opmuntrede dem begge ved sin snurren.

Og dagene gled atter hen i uforandret ensformighed – den første uge efter Jeans tilbagefald var sikkert den mest bedrøvelige tid, de havde tilbragt sammen.

Mon skæbnen dog aldrig ville blive træt af hjemsøge dem?

Mon faren bestandig skulle svæve over deres hoved, uden at man nogensinde turde trække vejret eller se enden på al denne jammer? Hver time fløj deres tanke til Maurice, som de intet hørte fra; andre fik efterretninger fra Paris, små, tynde skrivelser, som brevduerne bragte; tyskernes kugler havde sikkert under den store, vide himmel ramt den due, som

svævede afsted med et olieblad til dem fra ham, de længtes efter.

Alt syntes at glide bort, at udslettes, slukkes, forsvinde i den grå, tidlige vinter.

Krigsefterretningerne, slaglarmen, nåede dem først længe efter at kampen havde stået, de få blade, Dalichamp bragte dem, var ofte over en uge gamle.

Og de var sørgmodige over således at stå udenfor alting, over intet bestemt at vide, over det, de gættede sig til, – for trods den stille fredsommelighed lød et langt dødssuk alligevel over egnen, over hele landet.

En morgen kom doktoren; han var aldeles ude af sig selv, og hans hænder rystede, da han trak en belgisk avis op af lommen og kastede den på Jeans seng.

"Å, kære venner!" udbrød han, "nu er det forbi med Frankrig! Bazaine er landsforræder!"

Jean, som lå og døsede, fo'r lysvågen op.

"Hvad? – Hvad siger De? – Landsforræder?"

"Ja, han har overgivet sig med hele hæren og Metz. Det er en gentagelse af ulykken ved Sedan, – og denne gang er det alt, hvad vi endnu ejede at stå imod med! Vort sidste hjerteblod!"

Så tog han avisen, gav sig til at læse højt:

"150.000 fanger, 150 ørne og faner, 541 feltkanoner, 76 mitrailleuser, 800 fæstningskanoner, 30.000 geværer, 200 militære køretøjer, 84 batteriers materiel ..."

Og han gik videre; læste om marskal Bazaine, som var indelukket i Metz med samt sin hær; ikke den mindste anstrengelse forsøgtes for at bryde gennem den jernring, som lammede hans bevægelser. Så satte han sig i forbindelse med

prins Friedrich Carl, indlod sig på nølevorne, plumrede politiske kombinationer, i hvilke han selv ville spille en fremragende rolle, som ikke lod til at have stået ganske klar for ham selv; derefter højst indviklede underhandlinger med hemmelige udsendinge både til Bismarck, kong Wilhelm og kejserinde-regentinden, som til sidst afslog at underhandle med fjenden på basis af territorieafståelse, og endelig den uundgåelige katastrofe, skæbnen, der satte kronen på sit værk, – hungersnøden i Metz, den nødtvungne kapitulation, officerer og menige uden anden udvej end den at finde sig i sejrherrernes hårde betingelser. Frankrig havde ingen hær mere!

"Så skulle da pokker tage ved dem!" brummede Jean, der ikke forstod det alt sammen, men indtil denne dag altid havde betragtet Bazaine som den store feltherre, som den eneste, man kunne vente frelse af. Men hvad skulle der nu gøres? Hvordan skulle de bære sig ad i Paris?

Lægen gik nu over til at meddele dem de sidste efterretninger fra hovedstaden, – og de var kun lidet opmuntrende.

Han viste dem, at bladet var fra 5. november.

Metz' overgivelse var fra 27. oktober, først den 30. havde man fået det at vide i Paris, og denne sørgelige efterretning kom som et knusende slag efter nederlagene ved Chevilly, ved Bagneux, ved Malmaison og endelig ved Bourget.

Befolkningen var fortvivlet, rasende over forsvarsledelsens svaghed og uduelighed, og dens harme skaffede sig luft allerede næste dag – 31. oktober – da en umådelig menneskemasse trængte sig sammen på pladsen foran rådhuset, hvor den til

sidst trængte ind og holdt regeringens medlemmer fanget, indtil borgervæbningen henad aften befriede dem – af frygt for, at det revolutionære parti, der fordrede kommunen, skulle få overhånd.

Og den belgiske avis tilføjede de fornærmeligste betragtninger over det store Paris, som splittedes ad i borgerkrig, mens fjenden stod for døren.

Var dette ikke den endelige opløsning; en pøl af blod og smuds, der skulle opsluge en verden?

"Jo, det er sandt nok!" mumlede Jean, der var blevet ganske bleg, "man holder fred, når prøjserne er så nær!"

Henriette havde hørt til i tavshed, hun undgik altid at tale om politik, men nu brød hun ud i et skrig:

"Å, Gud i Himlen! Maurice! Blot han ikke blander sig i alle disse skrækkelige historier, han – som er så heftig!"

Der blev et øjebliks tavshed i sygeværelset, – så vedblev lægen, som var en ivrig fædrelandsven:

"Det er det samme! Har vi ingen soldater, får vi nok andre! Metz har overgivet sig, – Paris kan blive nødt til at overgive sig, – men derfor er det ikke forbi med Frankrig ... Skroget er godt, og vi overstår det nok alligevel!"

Men man så nok, at han lod mere tillidsfuld, end han egentlig var.

Han talte om den nye hær, som samledes ved Loire, og hvis første bevægelser ad Arthenaykanten til ikke havde været ubetinget heldige; men den var endnu ikke krigsvant – nu rykkede den Paris til undsætning.

Gambettas proklamationer rev ham aldeles hen – han var begejstret for denne mand, som den 7. oktober i ballon var taget

fra Paris og allerede den 9. fra Tours kaldte alle franskmænd til våben i et sprog, der på en gang var så klogt og mandigt, at alle enstemmigt bifaldt denne diktator, som havde sat sig landets frelse som mål.

Og taltes der ikke om at danne en hær i Nordfrankrig og en anden i den østlige del af landet?

Nu vågnede provinserne, alene ved troens kraft skulle der vokse soldater frem af jorden, alt det, som manglede skulle skaffes, – hele folket ville give sin sidste skilling, – kæmpe til sidste blodsdråbe.

"Lad os ikke tabe modet," sagde doktoren og rejste sig for at gå, "jeg har alt for ofte set mine patienter spadsere omkring otte dage efter, at jeg havde opgivet alt håb om nogensinde at bringe dem på benene!"

Jean smilede:

"Se nu til, De får *mig* på benene og det lidt snart. Jeg længes efter at få fat i geværet og igen indtage min plads i rækken."

Både Jean og Henriette var imidlertid dybt bedrøvede over de dårlige efterretninger.

Udenfor føg sneen, og da Henriette næste dags aften ganske forfrossen kom hjem, kunne hun meddele Jean at nu var også Gutmann død.

Kulden var hård, mange af de sårede bukkede under for den, og den stakkels stumme bayrer havde i hele to dage ligget i dødskamp.

I de sidste timer havde Henriette siddet ved hans seng, så bønfaldende havde hans øjne set på hende; hans blik talte med hende, sagde hende måske navnet på den ukendte landsby, hvor hans hustru og børn ventede på ham.

Og han gik ukendt bort, mens de famlende fingre endnu i dødens øjeblik nærmede sig til hans mund for at sende hende det sidste kys til tak for den omhu, hun havde haft for ham.

Hun fulgte ham alene til hans sidste hvilested, hvor den frosne, fremmede jord faldt tungt på hans fyrretræskiste sammen med store sneklumper.

Og næste dag var det "det stakkels barn", som døde.

For ham græd Henriette hede tårer.

"De skulle blot have hørt ham tale vildt! Han kaldte mig hele tiden: Moder, moder! og strakte armene så kærligt ud efter mig, at jeg måtte tage ham og trykke ham kærligt op til mig ... å, den lille stakkel – han var så afmagret, at han ikke vejede mere end en halvvoksen dreng! ... Og så vuggede jeg ham i mine arme for at han kunne dø i ro, – ja, – og han kaldte mig moder, skønt jeg kun var et par år ældre end han ... så græd han, og jeg måtte græde med ham; – jeg græder endnu ..."

Hun kvaltes i tårer, så vedblev hun efter et ophold:

"Da han skulle til at dø, stammede han flere gange sit eget tilnavn: stakkels barn, stakkels barn! ... å, ja, – de er alle sammen stakkels, elendige børn, som må bort, ned i den sorte jord, så unge; ak Gud, – hvor den krig dog er en gyselig ulykke, – den river arme og ben af dem og piner dem så forfærdeligt, før de får ende på det."

Hver eneste dag kom Henriette således hjem, medtaget og forgrædt over et dødsfald dernede på lazarettet, og denne sorg over andres lidelse bragte dem stedse nærmere, de to, som levede her i det stille, lille kammer.

Sørgelige dage, sørgelige timer var det, men de ejede dog en sælsom sødme, for alt som tiden gik, vågnede der en varm

følelse i deres hjerter, en følelse, de selv betragtede som et venskab mellem broder og søster, mellem to sjæle, som lidt efter lidt havde lært at kende og støtte hinanden gennem sorg og smerte.

Han, – den sindige, fornuftige Jean, var vokset i det fortrolige samliv med hende; og hun, som dag ud og dag ind havde set ind i hans hjertensgode sjæl, havde aldeles glemt, at han var en simpel mand, som havde gået bag ploven, før han fik tornystret på ryggen.

De forstod hinanden så godt, "kom rigtig godt ud af det sammen," som Silvine plejede at sige med sit tungsindige smil.

De følte sig slet ikke forlegne i hinandens selskab, – Henriette vedblev at pleje og tilse hans ben, uden at rødme. Hun var altid i dyb sorg, altid stille og rolig; syntes aldrig at have en tanke for lykke her på jorden.

Men i de lange aftener kunne Jean undertiden falde hen i drømmerier. Det, han følte for hende, var en ubeskrivelig taknemmelighed, en dyb ærbødighed; at tænke på hende med jordisk kærlighed forekom ham næsten som en helligbrøde.

Og alligevel måtte han sige til sig selv, at hvis han havde haft en sådan kone, så kærlig, så blid, så flink, ville livet have været et sandt paradis.

Hans ulykke, – de sørgelige år, han havde tilbragt i Rognes, hans ægteskab med den frygtelige afslutning, hele hans fortid drog ham forbi, – og han fik en længsel efter ømhed; i hans hjerte vågnede et svagt håb om mulig lykke for ham en gang i fremtiden.

Han lukkede øjnene; lå halvt i drømme og så sig selv levende her i Remilly; som gift mand og ejer af en lod jord, som var

tilstrækkelig til at ernære skikkelige folk uden ærgerrighed.

Det var så langt borte, det hele, – kun et syn, – en drøm, som aldrig blev til virkelighed.

Forresten troede han også, at hans hjerte var dødt og begravet, troede, han holdt af Henriette, fordi hun var hans vens søster.

Alligevel blev denne drøm ham en art trøst, som opmuntrede ham i hans mørke timer.

Henriette havde ikke den fjerneste anelse om, at noget sådant bevægede sig i Jeans sjæl.

Efter det rædselsfulde optrin i Bazeilles havde hun en fornemmelse, som om hendes hjerte var knust for bestandig; og hvis hun nu følte en lindring, hvis en ny, varm følelse vågnede hos hende, da skete det ganske uvilkårligt, uden at hun selv vidste af det: den voksede stille frem, som et spirende korn, uden at blik eller et ord røber dets udvikling.

Hun havde end ikke rede på, hvilken stor glæde hun følte ved at sidde hos ham og læse de blade, som kun bragte dem sorg.

Aldrig var hendes hånd blevet en smule varmere, når den rørte ved hans; aldrig havde hun noget øjeblik drømt, at en mand skulle elske hende igen.

Og alligevel var det lille kammer det eneste sted, hvor hun glemte sin elendighed, hvor hun fandt lidt trøst for sin sorg.

Når hun syslede om den sårede, når hun med kærlig omhu passede og plejede ham, fik hendes sind ro, hun syntes, broderen snart måtte komme hjem, og da skulle alting blive så godt, de ville alle blive lykkelige, og skulle aldrig mere forlade hinanden.

Hun talte om fremtiden uden forlegenhed eller uro, det faldt så naturligt, at tingene skulle ordne sig på den måde, hun tænkte ikke nøjere over dette, hun vidste jo ikke en gang, at hun havde givet Jean sit hjerte.

Men en eftermiddag, da hun skulle til lazarettet blev hun gennemisnet af rædsel ved at se en prøjsisk kaptajn og to andre officerer stå i køkkenet; hun forstod da, at hun holdt mere af Jean, end hun selv anede.

Disse mænd havde naturligvis fået at vide, at han var skjult her og kom nu for at få ham udleveret: så måtte han bort, måtte afsted i tysk fangenskab, skulle indespærres i en eller anden fæstning. Hun lyttede til deres ord, rystende over hele legemet, mens hendes hjerte bankede, som skulle det sprænge brystet.

Kaptajnen var en svær mand, som talte fransk næsten uden accent; han gjorde gamle Fouchard heftige bebrejdelser.

"Dette kan ikke blive ved. De gør jo ligefrem nar ad os. ... Jeg er selv kommet herhen for at sige Dem, at hvis dette igen sker, – skal De gøres ansvarlig, – ja, jeg skal nok vide at tage mine forholdsregler!"

Den gamle var ganske rolig, men lod overmåde forbløffet, – stod med vidt opspilede øjne og åben mund, som om han ikke havde forstået:

"Hvad mener hr. kaptajnen, – hvad er det, De mener?"

"Å, kom nu ikke med mere vrøvl, De ved meget vel, at de tre køer, De i søndags solgte os, var aldeles fordærvede ... ja, aldeles rådne, – selvdøde dyr, – for mine folk blev syge af det forpestede kød; to er vistnok nu døde."

Nu brød far Fouchard ud i dydig harme:

"Rådne, – fordærvede! Mine køer! Det dejligste kød, man kunne se for sine øjne; kød, man kunne lave suppe på til en barselskone!"

Og så jamrede han, slog sig for brystet, erklærede, at han var en skikkelig mand, der hellere ville skære et stykke kød ud af sig selv end sælge dårlige varer til sine varer.

Han havde nu været slagter i over 30 år, var godt kendt alle vegne, og ingen kunne komme og beskylde ham for at snyde hverken på vægten eller på kvaliteten.

"De var så friske og møre, som tænkes kunne, og hvis mandskabet har fået ondt i maven, så er det måske fordi de har spist for meget, – eller også har vel en gavtyv puttet noget svineri eller forgift i deres suppegryde ..."

Og hans mund gik som en kværn, han kom med så mange mærkelige formodninger, at kaptajnen til sidst ikke gad høre på ham og afbrød ham:

"Nu kan det være nok med al den snak! De ved, hvad De har at rette Dem efter, – tag Dem i agt ... Og så var det en anden sag, jeg skulle tale om: Vi har jer alle sammen stærkt mistænkt for at holde til med friskytterne fra Dieuletskoven, som igen i forgårs har slået en af vore skildvagter ihjel ... tag jer i agt, – det venskab kunne ellers komme til at svide for jer!"

Da prøjserne var borte, trak far Fouchard på skulderen med et usigelig foragteligt og hånsk smil.

Selvdøde kreaturer! Ja, dem fik de nok af; de fik aldrig andet hos ham! Og det var da også mere end godt nok til de forbandede bæster.

Han kneb øjnene sammen med en lumsk, triumferende mine, og vendte sig om mod Henriette, som nu var blevet rolig.

"Hører du, lille ven! Og når jeg så tænker på, at der er folk, som siger, jeg ikke er patriot! ... Hvad? Lad dem bære sig ad, som jeg, der stikker dem råddent kød ud og putter deres penge i lommen! – ikke patriot – jeg ... jeg har, Fanden tage mig, skaffet flere prøjsere ud af verden med mine selvdøde kreaturer, end mange soldater med deres geværer!"

Jean syntes imidlertid ikke godt om denne historie, da den blev ham meddelt.

Hvis de prøjsiske myndigheder mistænkte folkene på gården for at have samkvem med friskytterne i Dieuletskoven, kunne man hvert øjeblik frygte en husundersøgelse; og så blev han opdaget.

Tanken om at bringe sin vært i ulejlighed, eller forvolde Henriette den mindste ubehagelighed, var ham meget pinefuld.

Men hun bad ham så bønligt at blive endnu et par dage, for såret lukkede sig kun langsomt, og han kunne endnu ikke støde til nogen af de nydannede armeer, så længe han ikke kunne tåle en march.

Og så kom de sørgeligste, de mest pinefulde, ængstelige dage i deres samvær. Kulden var streng, – den lille kakkelovn kunne ikke opvarme det temmelig store værelse; når de så ud gennem vinduet på dette tykke snelag, der dækkede jorden, tænkte de på Maurice, som var begravet i det døde, iskolde Paris, hvorfra de ingen sikre efterretninger kunne få.

Altid kom de samme spørgsmål på læberne: Hvad tog han sig for? Hvorfor gav han intet livstegn? De vovede ikke at udtale de ængstelser, som pinte dem; han var måske såret, syg, – eller allerede død og borte!

Den smule nyt, aviserne bragte, var langtfra skikket til at berolige dem. Efter flere udfald, som først kaldtes glimrende og heldige, og senere viste sig at være aldeles mislykkede, forlød der et rygte om en stor sejr, general Ducrot den 2. december skulle have vundet ved Champigny; men bagefter hørte de, at han ikke havde kunnet holde de erobrede stillinger, og allerede næste dag var blevet kastet tilbage over Marnefloden.

For hver time nærmede de fjendtlige tropper sig til den betrængte hovedstad; hungersnøden begyndte, så kom udskrivningen kød og grønt, derpå ophørte gasforbruget i private huse, så lå gaderne i mulm og mørke, og de røde granater fo'r som lyn gennem natten. Hverken Henriette eller Jean kunne lægge i sin ovn, eller spise en bid mad, uden at hjemsøges af tanken om sin broder og ven, og disse to millioner levende væsener, som var indespærret i denne kæmpegrav.

Og både fra Nordfrankrig og fra midten af landet lød der sørgelige efterretninger.

Toogtyvende armekorps, som var dannet af mobilgarden, af nogle kompagnier rekrutter og soldater og officerer, der var undsluppet fra katastroferne ved Sedan og ved Metz, havde måttet opgive sin stilling ved Amiens, for at trække sig tilbage ved Arras; og nu var også Rouen faldet i fjendens hænder, uden at denne uordentlige, udisciplinerede håndfuld soldater havde gjort alvorlige anstrengelser for at forsvare byen.

Sejren ved Coulmiers, som Loirehæren havde tilkæmpet sig, gav atter håbet nyt liv.

Orleans var atter besat af franskmændene, bayrerne på flugt, tropperne marcherede Paris til undsætning over Étampes.

Men 5. december indtog prins Friedrich Carl Orleans; skar Loirehæren midt over, tre korps trak sig tilbage til Vierzon og Bourges, mens to andre, under general Chanzys kommando, rykkede tilbage lige til Mans; kæmpede heltemodigt i en hel uge.

Prøjserne var allestedsnærværende, – i Dijon og Dieppe, i Mans og i Vierzon. Næsten hver morgen lød over landet brag og larm fra en fæstning, som måtte overgive sig under en regn af fjendens granater.

28. september var Strassbourg bukket under efter 46 dages belejring og 37 dages bombardement; mure og huse lå i grus, monumenter og offentlige bygninger hakket i stumper og stykker af 800.000 projektiler.

Citadellet Laon var sprængt i luften, Toul havde kapituleret og så kom i tragisk rækkefølge: Soissons med 128 kanoner, Verdun med 136, Neufbrisach med 100, La Fère med 70, Montmédy med 65.

Thionville stod i lys lue, Phalsburg åbnede sine porte, da den på tolvte uge havde gjort rasende modstand.

Hele Frankrig gik op i flammer, styrtede sammen under en rædselsfuld kanonade.

En morgen ville Jean absolut afsted, – Henriette greb begge hans hænder, holdt fast på ham med fortvivlelsens kraft.

"Nej, å nej! Jeg beder og bønfalder Dem; tag ikke fra mig, – lad mig ikke blive her alene! ... De er endnu ikke stærk nok, – De må vente nogle dage, kun et par dage endnu ... Jeg lover Dem, at jeg ikke skal holde Dem tilbage, når doktoren har erklæret, at De er rask nok til at støde til hæren!"

5

I den isnende kolde decemberaften var Prosper, Silvine og den lille Charlot alene i det store køkken på gården.

Klokken var henved 7, de havde spist for en times tid siden; hun syede, han var ved at lave sig en smuk pisk. Far Fouchard havde de ikke ventet på, han måtte være blevet forsinket i Raucourt, hvor de manglede kød, og Henriette var lige gået til lazarettet, hvor det den nat var hendes tur til at våge. Før hun gik, havde hun pålagt Silvine at se til Jeans kakkelovn.

Udenfor hvælvede himlen sig mørk over den hvide sne. Ikke en lyd nåede dem fra den slumrende landsby, man hørte kun Prospers kniv bide i træet; han havde med at pynte skaftet på sin pisk med rosetter og firkanter, som han skar ud i det.

Nu og da så han fra sit arbejde over på lille Charlot, hvis blonde hoved søvndrukkent begyndte at nikke. Til sidst sov barnet ind, og stilheden blev endnu dybere omkring de to. Sagte slukkede moderen lyset, så det ikke skinnede den lille i øjnene. Så tog hun atter fat på sytøjet, mens et drømmende udtryk lagde sig over det smukke, sørgmodige ansigt.

Og endelig tog Prosper ordet med et vist tøvende tonefald:

"Hør du, Silvine, der er noget, jeg gerne vil tale med dig om; jeg har ventet til vi var ene –"

Hun så op med et ængsteligt blik i de sorte øjne.

"Ja, nu skal du høre – undskyld at jeg må tale med dig om ting, som vil bedrøve dig, men jeg mener, det er bedst, du får det at vide i tide. I morges, nede i Remilly, ved kirken, har jeg set Goliath, så tydeligt, som jeg ser dig i dette øjeblik. Å ja – det er vist nok, jeg har desværre ikke set fejl ..."

Alt blodet forlod Silvines kinder, hendes hænder begyndte at ryste, hun kunne kun med kvalt stemme fremstøde et sagte jammerskrig:

"Å Gud, å Gud i Himlen!"

Nølende fortalte Prosper videre, hvad han havde fået at vide, ved at udspørge de andre i dagens løb.

Ingen nærede mindste tvivl om, at Goliath var en spion, som prøjserne havde sendt ind i landet før krigens udbrud for at han skulle gøre sig bekendt med egnens vejforhold og hjælpekilder og befolkningens levevis. De mindedes alle sammen hans ophold i far Fouchards hus, de steder ad Beaumont og Raucourt til, hvor han senere havde haft plads.

Og nu var han kommet igen, indtog ved kommandantskabet i Sedan en ubestemt stilling, rejste atter om på egnen; lod til at skulle angive nogle, lægge skat på andre, passe på, at de udskrevne tvangsleverancer, som regnede ned over folkene, blev ordentligt inddrevet.

Den dag havde han sat skræk i hele landsbyen i anledning af et parti mel, som ikke hurtigt nok blev skaffet til veje.

"Nu ved du det," gentog Prosper, "så må du se at indrette dig, hvis han skulle finde på at opsøge dig her!"

Hun afbrød ham med rædselsslagen betoning:

"Du mener da vel ikke, at han kommer her op på gården?"

"Det anser jeg for mere end sandsynligt – det er da temmelig rimeligt, at han er nysgerrig efter at se den lille. Han ved jo, at du har fået et barn, og så er *du* her; det kunne være, han havde lyst at få talt med dig ... og ... du er jo ikke slem at se på heller."

Men hun slog ud med hånden, bad ham ikke at tale om den slags.

Nu vågnede den lille ved deres samtale, og så sig om med søvndrukne øjne; han kom med ét i tanker om noget, han nylig havde lært af en eller anden vittig bondedreng, og med en meget alvorlig mine erklærede han:

"Prøjserne, svinebæster alle sammen!"

Moderen greb ham, trykkede ham heftigt til sit bryst og satte ham på sit skød. Å, herregud! Det stakkels lille væsen – hendes glæde og hendes fortvivlelse, som hun elskede af hele sit hjerte, og som hun kun med tårefyldte øjne kunne betragte – dette hendes eget kød og blod, som af de andre småbørn blev skældt ud for "prøjser", når han legede på vejen med dem.

Hun kyssede ham, som ville hun kvæle disse ord på hans læber.

"Hvor lærer du sådanne grimme ting? Dem må min egen søde dreng aldrig sige – hører du?"

Men den lille var alt for stolt, han gentog med barnlig trods, mens han lo over hele ansigtet:

"Jo, prøjsere – svinebæster alle sammen!"

Og da han så hende bryde ud i gråd, gav han sig også til at skrige af alle kræfter, og klamrede sig med de tykke arme om moderens hals.

Å Gud, skulle hun da rammes af nye ulykker? Var det ikke nok, at hun havde mistet Honoré, sit eneste livshåb – visheden om hel og fuld lykke her på jorden? Skulle den anden nu stå op af jorden, for at gøre hende endnu mere elendig?

"Så, så, min unge," mumlede hun, "kom, så går vi i seng. Jeg er ikke vred på dig – du forstår jo ikke, hvordan du bedrøver mig!"

Og så lod hun Prosper sidde. Han havde atter givet sig til at arbejde på sit piskeskaft, for ikke at genere hende ved at se på hende, mens hun græd.

Men før Silvine bragte den lille til sengs, plejede hun altid at lade ham sige godnat til Jean, som barnet holdt meget af. Den aften fandt hun den sårede siddende op i sengen med vidt åbne øjne i mørket.

Hvad – sov han ikke?

Nej, han havde så mange ting, der løb ham om i hovedet, mens alting var tyst og stille i huset og udenfor.

Silvine satte lyset fra sig for at lægge i kakkelovnen, og lille Charlot krøb op på sengen, og Jean legede lidt med drengen, der rullede sig på tæppet som en kattekilling.

Jean kendte Silvines historie. Han følte et varmt venskab for denne rare pige, som var blevet ramt så hårdt af ulykken, og nu stille og smukt bar sin sorg over den eneste, hun havde elsket i verden, mens hun så ømt vogtede over det barn, som både var hende til trøst og til pine.

Da hun havde dækket ilden til med aske, kom hun hen for at tage dem lille med sig, og nu så Jean, at hun var ganske forgrædt.

Så – hvem havde nu igen gjort hende bedrøvet? Hun vendte hovedet bort, ville ikke svare – det skulle han nok få at vide senere hen, det var ikke umagen værd at tale om nu. Han vidste jo, at hun havde nok at græde for, der var ikke megen glæde for hende i livet!

Endelig skulle hun til at gå bort med sin dreng på armen, da der med ét hørtes fodtrin og stemmer ude i gården.

Jean lyttede overrasket.

"Hvad er dette? Det er jo ikke far Fouchard, jeg har ikke hørt vognen?"

Herinde i det ensomme kammer lå han og hørte alt, hvad der foregik i gården, var efterhånden blevet ganske fortrolig med de forskellige lyde, som trængte fra omverdenen ind i sygeværelset og vidste, hvad de betød.

Han lyttede igen, og vedblev:

"Jo, nu ved jeg, hvem det er – det er disse friskytter fra Dieuletskoven, som kommer efter levnedsmidler."

"Så må jeg skynde mig!" mumlede Silvine og gik sin vej med lyset; "jeg må i en fart give dem deres brød!"

Men nu hørtes dundrende næveslag på køkkendøren.

Prosper, som var ked af at være alene hjemme, parlamenterede med dem udenfor. Når den gamle var borte, holdt han ikke af at lukke op, hun vidste, hun ville blive draget til regnskab, hvis friskytterne ødelagde noget.

Heldigvis rullede far Fouchards kærre i dette øjeblik ind i gården; han hørte hestens hovslag, dæmpet af det tykke snelag. Og det var husets herre, som tog imod friskytterne.

"Nå, det er jer tre. Hvad har I der i jeres trillebør?"

Den lange, magre Sambuc, hvis blå uldne bluse hang løst om den knoklede skikkelse, hørte slet ikke, hvad den gamle sagde, så rasende var han på sin "dydige" broder, som han kaldte ham, der nu omsider lukkede døren op.

"Hør du derinde! Tror du måske, vi er tiggere, som du kan lade stå ved døren – hvad?"

Men mens Prosper uden at svare trak på skulderen og satte hest og kærre ind, bøjede gamle Fouchard sig igen over trillebøren:

"Nå, det er to fårekroppe, I har med! Det er såmænd et held med den rare kulde, ellers ville de ikke lugte rigtig godt, for de er ikke kreperet i går!"

Cabasse og Ducat, Sambucs drabanter, som altid var med, protesterede:

"Ad, bedste far Fouchard, de er højst tre dage gamle, de er nede fra Raffinsgården, hvor der er udbrudt smitsom syge blandt besætningen."

"*Procumbit humi bos!*" deklamerede den forhenværende sagfører, som havde bevaret en stor færdighed i latinske citater.

Fouchard vedblev at rive ned på varerne, som han påstod var for "ankomne".

Omsider gik han ud i køkkenet med de tre kumpaner.

"Nå – ja, ja da, så får de nøjes med, hvad de kan få! Det er heldigt, at der i dag ikke kunne opdrives en kotelet i hele Raucourt! Sulten er den bedste kok!"

Og rigtig fornøjet kaldte han på Silvine, som kom ud fra sit kammer, hvor hun havde bragt den lille Charlot til ro.

"Kom med glas, så drikker vi på, at Bismarck snart må krepere som fårene derinde!"

Fouchard var i god forståelse med friskytterne, der i tre måneder havde haft tilhold i Dieuletskoven og i tusmørket kom frem af krattet, luskede om på vejene, dræbte og plyndrede de prøjsere, som de kunne komme bag på, drev ind på gårdene og brandskattede ejerne, når de ingen fjender fik fat i. De var en skræk for hele egnen, især da de prøjsiske myndigheder hævnede sig på landsbyernes befolkning, som de anså for at stå i forbindelse med friskytterne.

Hver gang disse angreb en tilførsel af levnedsmidler eller dræbte en skildvagt, gik det løs med straf og mulkter. Sognefogederne blev ført i fængsel, og husene blev brændt af over hovedet på beboerne.

Bønderne havde god lyst til at angive Sambuc og hans drabanter, men de vovede det ikke, de var bange for en skøn aften at få en kugle i livet, hvis planen mislykkedes og de farlige fyre ikke faldt i fjendens hænder.

Fouchard havde fået den dristige idé at drive handel med friskytterne. De strejfede om allevegne, og det var dem, der forsynede ham med alle de selvdøde kreaturer, som de kunne samle op både på mark og i stald. I halvanden mils omkreds kreperede ikke et eneste stykke kvæg, som de ikke om natten bragte til gården ved Remilly. Og han betalte dem med levnedsmidler, særligt med brød, som Silvine bagte til dem.

Forresten gjorde han ikke meget af dem, men nærede ikke desto mindre en hemmelig beundring for disse dristige karle, som hverken frygtede Gud eller Djævelen. Og på trods af, at han havde stor fordel af sin handel med prøjserne, glædede han sig dog altid, når han hørte, at man havde fundet en skildvagt med overskåren strube.

"Skål," sagde han, og klinkede med de tre friskytter så tørrede han sig om munden med bagen af sin hånd.

"Hør nu en gang: Der har været spektakel for de to ulaner, som blev samlet hovedløse op ved Villecourt forleden. I ved måske, at Villecourt står i lys lue, til straf, som de siger, for at folkene har plejet omgang med jer. Pas lidt på – hold jer derfra i nogen tid; vi skal bringe brødene ud til jer der, hvor I nok ved."

Sambuc brast i latter og trak på skulderen.

Pyt – prøjserne skulle ikke få fat i dem!

Og lige med et slog han knytnæven i bordet, så glas og flasker dansede.

"Ulanerne! Ja, de var meget rare! Men Fanden skal tage mig, om mine fingre ikke klør ti gange mere efter den anden – det asen – ham, spionen, som en gang tjente hos jer ..."

"Goliath?" indskød den gamle.

Silvine, som igen havde taget fat på sit sytøj, fo'r sammen ved dette navn og lyttede.

"Ja, akkurat! Goliath – den helvedes bandit! Han kender skovene lige så godt som vi – hver vej og sti – og smuthul ... han kan fange os alle sammen, ligesom vi er allerroligst. I dag skal han have siddet i "Malteserkorset"s krostue og rost sig af, at han nok inden otte dage skulle få os til at gå i fælden. Den galgenfugl – han viste bayrerne vej den dag til Beaumont – det er så vist, som jeg sidder her. Ikke sandt, I andre?"

"Det er den reneste sandhed," forsikrede Cabasse.

"*Per amica silentia lunæ!*" lød det fra Ducat, som undertiden løb sur i citaterne.

Men nu rystede bordet igen under Sambucs næve. "Han er dømt, den forbandede slubbert! Hvis jeg får nys om, at han engang skulle komme herop, så sig mig bare til – og hans hoved skal komme ned i floden til ulanernes; det lover jeg højt og helligt!"

Der blev stille i stuen. Silvine sad ligbleg og stirrede stift hen for sig.

"Ja; men det er en ting, som ikke er godt at snakke højt om," vedblev den gamle Fouchard forsigtigt. "Nå, skål igen – og så godnat, folkens!"

De drak den anden flaske ud.

Prosper kom ind fra stalden, hjalp til med at læsse de to får af trillebøren, hvorpå han lagde en sæk med de brød, Silvine havde bagt.

Han besvarede ikke broderens afskedshilsen, men vendte ham tavs ryggen, da han og de to andre forsvandt med et fornyet:

"Godnat da – og god fornøjelse!"

Næste dag, kort efter frokosten, så far Fouchard Goliath i egen person træde ind i gården.

Prøjseren var uforandret: stor og svær og rødmosset med det rolige smil på ansigtet.

Den gamle var alene. Hvis han blev forskrækket ved dette syn, beherskede han sig aldeles; han missede lidt med øjnene, da den anden kom hen og gav ham et kraftigt håndtryk.

"Goddag, far Fouchard!"

Nu lod han, som han opdagede, hvem det var.

"Se, se – er du der! Goddag, nå, du er da ikke blevet mager, siden vi sidst sås. Du er da min salighed vel ved magt!"

Og han så på den svære karl, som var iført en gråblå klædesfrakke og kasket af samme stof, og så rigtig pæn og velhavende ud. Forresten talte han aldeles rent fransk med det lidt slæbende tonefald, som er særegent for bønderne der på egnen.

"Ja vist er jeg her, far Fouchard ... jeg syntes, jeg måtte herop og hilse på jer, siden jeg er kommet tilbage."

Den gamle var på sin post.

Hvad ville den karl ham? Vidste han noget om friskytternes besøg på gården den foregående dag? Det måtte han se at få ud af ham. Nå, når han kom så høfligt og ordentligt, så var det vel klogest at svare i samme toneart.

"Ja, ja, siden du er så venlig at se herind, har du vel ikke noget imod at drikke et glas for gammelt bekendtskabs skyld?"

Han satte selv glas og flasker frem. Hans hjerte blødte ved al den gode vin, der gik med; men når man vil fritte folk, må man kunne spendere.

Og så klinkede han, drak, – akkurat som med friskytterne aftenen forud. –

"Skål, far Fouchard!"

"Skål, min søn!"

Goliath lod, som han var hjemme. Så sig om, som genkendte han med glæde de gamle omgivelser. Forresten talte han hverken om fortiden eller om fremtiden.

Samtalen drejede sig om den strenge vinter, som ikke var god for markarbejdet; heldigvis havde det jo sneet ret meget, – så kunne insekter og andet skadeligt kryb ikke trives.

Han berørte let det kedsommelige indtryk, han havde fået af den alt andet end venlige modtagelse, folk havde givet ham, – herregud – hver står jo på sit lands fordel – man får gøre sit bedste for dem, man engang hører til; ikke? Men i Frankrig var de nu så underlige sommetider.

Og den gamles plirrende, små øjne vogtede på den kønne karl, som han sad der så fredsommelig og forsonlig; den skikkelige fyr med det mælkebrødsansigt *kunne* da umuligt have ondt i sinde?

"Så I sidder ganske ene på gården i dag, far Fouchard?"

"Nej, såmænd gør jeg ej; Silvine er ude at fodre køerne, – har du lyst til at sige goddag til Silvine?"

Goliath smilede, så de hvide, friste tænder skinnede.

"Ja, det nægter jeg ikke ... jeg vil tilstå, at det mestendels er for Silvines skyld, jeg er gået herop."

Nu følte far Fouchard sig lettet; han råbte af alle kræfter:

"Hej, Silvine, Silvine; her er besøg til dig!"

Og så gik han roligt sin vej, – han havde intet at være bange for, siden pigen beskyttede ham og hans hus.

Når en karl bliver ved med at have sådanne ting i hovedet efter så lang tids forløb, er han ikke farlig at komme i lag med.

Da hun trådte ind i køkkenet, blev hun ikke forbavset ved at se Goliath sidde der; *han* var derimod en smule forlegen, betragtede hende med et flovt smil.

Hun ventede jo hans besøg; stod ganske stille og stiv indenfor døren, ligbleg, med store, skinnende øjne. Og lille Charlot kom nu løbende efter hende, – klamrede sig til hendes kjoleskørt og kiggede angst hen til den fremmede mand.

I et par minutter var der stille i stuen; omsider brød Goliaths forsonlige stemme tavsheden:

"Så det er drengen?" spurgte han.

"Ja!" lød det kort og hårdt fra Silvine.

Atter tav de. Han var rejst bort, to måneder før den lille kom til verden, vidste altså, at han havde et barn, men havde aldrig set det; nu ville han stille og roligt snakke med hende om den ting, som en fornuftig karl, der er i sin fulde ret.

"Hør nu, Silvine, – jeg indser nok, at du er vred på mig – men du gør mig dog måske uret ... Jeg rejste bort – voldte dig stor sorg – men det var, fordi jeg ikke kunne handle anderledes; ser

du, jeg var jo ikke min egen herre. Når man har foresatte, må man lystre dem; det forstår du nok. Havde de befalet mig, at marchere 100 mil, havde jeg gjort det uden at mukke … Og tale med dig om den sag, kunne jeg heller ikke; det var drøjt nok for mig, må du tro, at jeg ikke kunne så meget som sige farvel til dig … nu kan det vel ikke nytte, jeg siger, at jeg var vis på at komme her tilbage … men det håbede jeg forresten; og her ser du mig da også, så snart jeg er kommet til egnen …"

Hun havde vendt hovedet bort, lod blikket svæve ud over den snedækkede gårdsplads; så ud, som var hun fast bestemt på ikke at svare ham, ikke engang høre efter, hvad han sagde.

Hans forlegenhed steg ved hendes kulde; han afbrød forklaringen over sin opførsel – sagde:

"Du er blevet endnu smukkere, end du var før."

Og hun var meget smuk, som hun stod der, med det blege ansigt, de store, klare, åndsfraværende øjne og det dejlige sorte hår, der som en hjelm lå på hendes hoved.

"Vær nu skikkelig imod mig! Du burde da vide, at jeg ikke har ondt i sinde mod dig! … Jeg ville aldrig have sat min fod her, hvis jeg havde glemt dig, – det kan du vel indse … lad os nu være gode venner, som vi var det før; nu, da vi igen er sammen …"

Hun rettede sig rask, trådte et skridt tilbage og så ham lige ind i ansigtet:

"Aldrig!"

"Hvorfor siger du aldrig? Du er er jo min alligevel – det barn der er jo mit, ikke sandt?"

Hendes blik hvilede bestandig på ham med samme urokkelige beslutning, hun talte langsomt og tydeligt:

"Hør nu på mig! ... Lad os få ende på dette straks. De har kendt Honoré? ... Ham holdt jeg af, har aldrig holdt af nogen anden. Og ham har I slået ihjel ... derovre ved Sedan ...... Aldrig i verden vil jeg høre tale om Dem – aldrig – hører De!"

Hun løftede hånden, svor en dyr ed med et så hadefuldt udtryk i de store øjne, at han ganske forbløffet holdt op at sige "Du" til hende, og mumlede:

"Ja, jeg har hørt, at Honoré faldt ... Han var en brav fyr. Men – herregud – det er ikke min skyld, at den ulykke har ramt Dem, sådan er jo krigens gang ... og netop fordi han er borte, mente jeg, at De ville tage venligere imod; at der ingen hindring var mere ... og desuden ... Silvine ... De kan ikke sige, jeg har brugt vold mod Dem – husk Dem om ..."

Men han turde ikke sige mere, så forskrækket blev han over det udtryk af selvbebrejdelse og dyb fortvivlelse, der nu kom i Silvines ansigt.

"Ja, å Gud, ja! Det er netop den ting, der gør mig vanvittig! ... Hvorfor føjede jeg Dem, når jeg kun havde tanke for en anden! ... Jeg husker ikke, hvordan det alt sammen kom ... jeg var jo så sørgmodig, så elendig, da han var borte, – det var måske, fordi De altid talte med mig om ham, – lod, som om De også kunne lide ham ... Å, Gud, – hvor mange nætter har jeg dog ikke grædt mine modige tårer ved at tænke på det! Det er forfærdeligt, at man kan komme til at gøre noget, man slet ikke ville gøre, uden at man selv kan begribe og forstå bagefter, hvorfor man bar sig således ad ... og han havde tilgivet mig, havde sagt, at hvis disse forbandede prøjsere ikke dræbte ham, ville han alligevel have mig til kone, når han kom hjem fra tjenesten. Og nu tror De, jeg vil høre Dem tale til mig om at

være venner! Om jeg skulle lade mit liv for den sags skyld – ville jeg alligevel sige: nej, nej, – aldrig!"

Denne gang blev Goliaths ansigt mørkt og truende.

Han havde kendt hende som en blid, føjelig skabning, men han følte, at hun var urokkelig i sin beslutning; og hvor godmodig han end lød, *ville* han have hende, med det onde, hvis han ikke kunne få hende med det gode, nu var han herre; og når han ikke straks talte magtsprog, var det af en slags medfødt forsigtighed; han var af naturen listig og tålmodig i sin fremgangsmåde.

Denne kæmpe med de store næver undgik helst at gøre brug af sine kræfter. Derfor tænkte han på en anden udvej.

"Ja, ja da, siden De ikke vil vide af mig at sige, er det bedst, jeg får drengen."

"Hvad siger De? Drengen?"

Lille Charlot, som ingen havde lagt mærke til, holdt stadig fat i moderens kjole, mens det runde ansigt kæmpede med den frembrydende gråd.

Og Goliath, der endelig havde rejst sig fra stolen, gik nu hen til barnet.

"Ikke sandt? Du er min dreng, en lille prøjser! – Kom du nu og gå med mig!"

Men rystende over hele legemet greb moderen barnet, som hun knugede op til sig.

"Han! Prøjser! ... nej, – han er fransk, – født i Frankrig!"

"Fransk, – se nu lidt på ham, – og se så på mig, – vi ligner hinanden som to dråber vand! Mener De, han ser ud som Dem?"

Og hun betragtede den høje mand, som om hun så ham for første gang; hun så det lyse, krøllede hår og skæg, den røde og hvide hud, og de store vandblå øjne med porcelænsglans.

Det *var* sandt! Hendes barn havde samme gule hårfylde, samme ansigtsfarve, samme øjne; – hele den germanske type.

Hun følte selv, at han var af en anden race end hun selv med det sorte hår, der i uorden gled ned over skuldrene på hende.

"Han er mit kød og blod, tilhører altså mig!" vedblev hun rasende. "Han er fransk og skal aldrig lære et ord af jeres fordømte sprog, – ja, han er fransk og han skal en gang gå imod jer – dræbe jer alle sammen – hævne dem, I har slået ihjel for os!"

Lille Charlot gav sig til at skrige, mens han klamrede sig om moderens hals.

"Mor, mor! Jeg er bange, – tag mig væk!"

Goliath ville øjensynlig ikke nu give anledning til heftige optrin, – han gik bort fra moder og barn, nøjedes med at sige til Silvine i en hård, befalende tone:

"Husk nu det, jeg her siger dig, Silvine! ... Jeg ved, hvad I har for her på gården. Friskytterne fra Dieuletskoven går ud og ind hos jer, – denne Sambuc, der er broder til jeres karl her, – I giver dem brød. Jeg ved også, at Prosper er desertør, – han stod ved de afrikanske jægere og tilhører altså os; desuden er her en anden såret soldat skjult, – jeg behøver kun at sige et ord, så bliver han ført til en fæstning i Tyskland straks. Der ser du, jeg er vel underrettet ..."

Nu hørte Silvine på ham, stum og rædselsslagen, mens lille Charlot vedblev at stamme:

"Å, mor, mor, tag mig væk, – jeg er så bange, så bange!"

"Men hør nu," vedblev Goliath, "jeg vil ikke være ondskabsfuld, jeg holder slet ikke af spektakler – det ved du også godt, – men jeg sværger dog, at jeg lader jer alle sætte fast, den gamle og de andre med, hvis du ikke næste mandag lader mig komme ind til dig på dit kammer ... og den lille, ham tager jeg så med mig og sender ham hjem til min moder, der vil blive rigtig glad ved at have ham; for, hvis du ikke vil være gode venner med mig, – tilhører han mig ... ikke? Forstår du, – jeg behøver bare at tage ham med mig, uden at spørge om forlov, når alle de andre sidder i arresten. Jeg er herre her, og gør, hvad der passer mig! ... Nå, – hvad siger du så?"

Men hun svarede ikke, trykkede den lille fast til sit bryst, som var hun bange, han straks ville rive barnet fra hende, og i de store øjne, som sprudede ild, læste han et dybt, rodfæstet had.

"Det er godt. Jeg giver dig tre dages betænkningstid ... Du kan lade dit vindue stå åbent, – det, der vender ud til frugthaven ... Hvis jeg mandag aften klokken 7 finder det lukket, lader jeg jer alle sammen arrestere næste morgen og jeg tager barnet ... På gensyn, Silvine!"

Han gik sindigt bort, – hun blev stående som fastgroet til pletten, i hendes hoved hvirvlede tankerne rundt, så frygtelige, så rædselsfulde, at hun troede, hun skulle miste forstanden. Og hele dagen gik hun rundt, mens et stormvejr rasede i hendes sjæl.

Først havde hun allermest lyst til at tage barnet på sin arm og gå, – gå ud i den vide verden med det, lige frem, uden mål eller med; men hvad skulle der blive af dem, når natten faldt på, hvordan skulle hun senere hen kunne ernære drengen og sig

selv? For ikke at tale om prøjserne, der strejfede om alle vegne og måske ville standse hende og føre hende hjem igen.

Så tænkte hun på at tale med Prosper eller på at advare far Fouchard selv; men hun tøvede.

Kunne hun være sikker på, at de brød sig så meget om hende, at de ikke udleverede hende til Goliath for at redde sig selv?

Nej, nej, – hun ville intet sige til noget menneske på gården, hun skulle nok redde sig ud af faren, siden hun havde bragt ulykken over dem ved så bestemt at vise Goliath tilbage.

Men hvad skulle hun dog finde på? Hvordan skulle hun afvende den græsselige fare? For hendes ærlige hjerte blødte ved tanken om, at hun skulle ødelægge dem alle sammen, – allermest bedrøvet var hun for Jean, som altid havde været så god mod lille Charlot.

Tiden gik, – den næste dag nærmede sig sin ende, og endnu havde hun intet fundet.

Hun passede sin dont, som hun plejede, fejede sit køkken, så til køerne, lavede maden.

Og som hun gik således omkring, uden at mæle et eneste ord, øgedes hendes had mod Goliath med hver en time, der gik.

Han havde ført hende i fristelse, han havde forbitret hendes liv, han havde styrtet hende i skam og skændsel og ødelæggelse.

Havde han ikke været, ville hun have ventet på Honoré, – og Honoré var da ikke faldet, – hun kunne have levet lykkeligt med ham! Og nu kom Goliath som herre! Hvor han dog havde ladet hende føle sin overlegenhed! Men det var jo sandt, hvad han sagde; her var hverken politi eller gendarmer mere, heller ingen domstole, hvor hun kunne føre klage over ham, – her gjaldt kun den stærkeres ret!

Å, Gud, kunne hun blot være den stærkeste, tage ham, når han kom, ham, der talte om at tage de andre!

Hun holdt af sit barn, – det var *hendes,* kun hendes. Faderen havde intet at sige her; hun var ikke denne mands hustru, og når hun tænkte på ham, var hendes hjerte nær ved at briste af afmægtig harme og bitterhed. Hellere end at give ham barnet, ville hun dræbe det først og sig selv bagefter.

Hun mente, hvad hun sagde, da hun truede ham med, at den lille skulle opdrages til at hade sin faders landsmænd, hun ønskede, han var stor, for at han kunne skyde løs på sit lands arvefjender! Ja, han var fransk – skulle blive en dygtig karl til at slå prøjsere ihjel!

Imidlertid løb tiden, nu havde hun kun en dag igen, hun måtte tage en bestemmelse! Fra første øjeblik af, – lige straks da Goliath truede hende, var en forfærdelig tanke faret igennem hendes forpinte hjerne: hun ville tale med friskytterne, sige til Sambuc, når han kunne få fat i prøjseren.

Men denne plan var grusom, hun dvælede ikke ved den; denne mand var jo dog hendes barns fader! Hun kunne ikke overgive ham i morderhænder!

Alt som timerne svandt og mandagen nærmede sig, dukkede den imidlertid op igen, pinte og plagede hende, lod hende ikke have fred, – den var så enkel, så let udførlig; når Goliath var ryddet af vejen, havde Jean, Prosper og far Fouchard intet at frygte. Hun beholdt sin lille Charlot, som ingen nogensinde kunne gøre fordring på.

Og hertil kom endnu noget andet, – noget, hun ikke ret var sig bevidst, noget, der steg op fra hendes inderste væsen, en sælsom trang til at gøre ende på den pinefulde tilstand, til at

udslette alt, der mindede hende om barnets fader; hun følte en vild glæde, en grusom lettelse ved at sige til sig selv, at når *han* var borte, var den medskyldige i hendes fejltrin ude af verden; – hun var alene med sit barn, var helt ud sin egen herre. Hele den dag gik hun omkring og kunne ikke bestemme sig til et afgørende skridt, hun havde ikke viljekraft nok til at skubbe tanken helt fra sig, måtte ligesom uvilkårligt ordne de mindste omstændigheder ved det baghold, prøjseren skulle falde i.

Nu var tanken blevet hende for mægtig, – hun ræsonnerede ikke mere, og da hun endelig skred til handling, var det, som gik hun i drømme, som adlød hun en uomgåelig befaling, som drev en fremmed vilje hende fremad!

Om søndagen havde far Fouchard, som var blevet urolig, ladet friskytterne vide, at deres brød skulle blive bragt hen i stenbruddet ved Boisville, en afsidesliggende, ensom krog, ikke langt fra gården, og da Prosper havde travlt, blev Silvine sendt afsted med sækken på en trillebør.

Var dette ikke skæbnens fingerpeg? Således tog hun det i det mindste; hun talte med friskytterne, – bad dem komme til Remillygården næste dags aften, – og hendes stemme var klar og tydelig som den aftale, hun traf med Sambuc.

Og alting lagde sig til rette, for at mordplanen kunne lykkes! Først blev far Fouchard uventet kaldt til Raucourt, hvorfra han sendte bud, at de ikke skulle vente ham hjem før klokken 8. Derefter blev en sygeplejerske borte fra lazarettet, så at Henriette, der ellers først skulle have våget natten til tirsdag, måtte blive i Remilly.

Og da Jean ikke gik ud af sit kammer, hvad han end hørte, var det nu kun Prosper, som kunne blande sig i sagen. Han ville

sikkert ikke se på, at flere lokkede en mand i baghold og tog livet af ham. Men da han så sin broder komme anstigende med de to drabanter, blev han så væmmelig ved at være sammen med de ækle knægte, – desuden nærede han et vildt had til prøjserne, – han havde ingen lyst til at redde en af de allerværste, – en spion, – fra døden, – derfor gik han i seng, – trak tæppet op over hovedet, og var fast bestemt på *intet* at høre, for ikke at fristes til at opføre sig som soldat.

Klokken var nu blevet kvart i syv, og lille Charlot ville ikke sove. Ellers plejede han at falde hen, så snart han havde fået sin suppe.

"Så min unge, – nu skal du pænt lægge dig," gentog Silvine, der havde bragt ham ind i Henriettes værelse, – "skynd dig nu at sove her i den fine, store visselulle!"

Men den lille syntes netop, det var en ypperlig spas at boltre sig i den store seng; han lo, så han var ved at kvæles.

"Nej, nej, lille mor! Ikke sove, – bliv og leg, lille mor!"

Hun prøvede at berolige ham, – kælede for ham:

"Så – sov så, lille karl! Sov, så er du mors egen søde dreng!"

Og omsider faldt den lille i søvn med smil om læben. Hun havde ikke klædt ham af, nu dækkede hun ham til, drejede ikke nøglen om i låsen, han plejede altid at sove så roligt.

Aldrig havde Silvine følt sig mere fattet, mere rolig i sit sind. Hun tænkte så klart, bevægede sig så let og hurtigt, som var hun frigjort fra sit legeme og handlede efter en stærkeres indskydelse, under fremmed påvirkning.

Hun havde lukket op for Sambuc, Cabasse og Ducat og bedt dem være yderst forsigtige; nu førte hun dem ind i sit kammer,

stillede dem på hver side af vinduet, som hun, trods den strenge kulde, lod stå åbent.

Det var ganske mørkt, kun sneens genskin kastede et svagt skær ind i kammeret.

Udenfor var alt dødsstille; minutterne svandt uendelig langsomt. Omsider hørtes sagte skridt at nærme sig, Silvine listede sig ud i køkkenet, hvor hun sad uden at røre sig, med de store, sorte øjne stift hæftede på lyset, der stod og brændte på bordet.

Og det varede temmelig længe. Goliath luskede i nogen tid rundt om i gården, inden han vovede sig frem; han troede, han kendte den føjelige Silvine, derfor var han kommet uden andre våben end en revolver.

Men nu blev han grebet af en underlig, uhyggelig fornemmelse; han stødte vinduet helt op, stak hovedet ind og kaldte med dæmpet stemme:

"Silvine! Silvine!"

Siden vinduet var åbent, havde hun altså taget det parti at give efter. Han var meget glad over dette, skønt han nok ønskede, hun selv havde stået ved vinduet for at tage imod ham og berolige ham.

Men gamle Fouchard kunne jo have kaldt på hende.

Efter en stunds forløb sagde Goliath igen, denne gang lidt højere:

"Silvine! Silvine!"

Intet svar – ikke en lyd. Han satte det ene ben over vindueskarmen, ville hellere gå ind i kammeret, lukke vinduet og kalde på hende der; det var så bitterlig koldt udenfor.

Pludselig hørtes trampen, gliden, en voldsom brydekamp, kvalte eder i mørket. Sambuc og de to andre havde kastet sig over Goliath, og skønt de var tre om en, var det dem umuligt straks at overmande kæmpen, hvis kræfter faren øgede.

Og så brødes de, væltede sig alle fire rundt i det lille kammer; man hørte dem støde imod møblerne i kampens hede. Heldigvis var revolveren faldet ud af prøjserens bælte.

En stemme – Cabasses – hvæsede omsider: "Snorene, snorene!" mens Ducat rakte Sambuc en bundt tyndt reb, som de havde bragt med sig.

Og nu svinebandt de den svære karl. Dette arbejde gik ikke for sig uden stød og spark og næveslag; først surredes benene, så armene, hele kroppen rulledes ind med en sådan masse løkker og knuder, at han lå som i net, hvis masker trængte ham ind i kødet. Han vedblev at skrige, så Ducat fandt sig beføjet til at bemærke:

"Så stop dog kæften på ham!"

Skrigene ophørte pludselig. Cabasse havde strammet et stort, gammelt, blåt lommetørklæde over hans mund og bundet det forsvarligt.

Nu pustede de ud et øjeblik, og bar ham derefter som en pakke ud i køkkenet, hvor de lagde ham op på det store bord ved siden af det brændende tællelys.

"Å, den helvedes prøjsertamp!" bandede Sambuc og tørrede sveden af panden, "han var svær at få bugt med. – Hør en gang, Silvine, du må tænde et lys til, for at vi rigtigt kan se på den fordømte svinehund af en prøjsisk spion!"

Silvine rejste sig straks, ikke et ord kom over de ligblege læber, de store øjne skinnede med uhyggelig glans, mens hun

adlød Sambuc.

Goliath lå nu som et lig med et lys på hver side af hovedet.

I dette øjeblik så de på hinanden; han bad og bønfaldt, vild af rædsel; men hun lod, som om hun ikke forstod ham.

Hun gik baglæns hen til køkkenskabet, hvor hun blev stående med et sært, stift, forstenet udtryk i det unge smukke ansigt.

"Det bæst har bidt min ene finger halvt af mig!" afbrød Cabasse, hvis hånd blødte stærkt. "Jeg må knække et ben på ham også!"

Og han løftede allerede revolveren, som han havde fundet på gulvet i Silvines kammer.

"Nej, lad os nu være fri for den slags narrestreger! Vi er ikke røvere og banditter som prøjserne; vi er dommere, hører du, prøjsiske svinehund! Nu skal vi sidde til doms over dig, og du skal ikke være bange, vi respekterer retten til at forsvare sin sag for domstolen; men du får ikke lov at tale selv, for hvis vi tager mundkurven af dig, brøler du, og så kan vi ikke høre ørenlyd. Men du skal få en prokurator, og det en, som har vasket sig!"

De hentede derpå tre stole, satte dem i række, dannede noget, de kaldte en domstol. Sambuc sad i midten, de to drabanter hver på sin side.

Så rejste Sambuc sig, talte langsomt og med lidt hånsk tonefald, der senere hen bredte sig og fik et anstrøg af harme og retfærdig hævntørst.

"Jeg er på én gang overdommer og anklager. Det er ikke aldeles korrekt, men vi er ikke nok. Altså sigter jeg dig for at være kommet til Frankrig for at udspionere os, idet du med det laveste forræderi har betalt det brød, du har spist ved vort bord, for du er skyld i det første nederlag her på egnen. Du var den

forræder, der, efter træfningen ved Nouart, førte bayrerne til Beaumont – I gik gennem Dieuletskoven ved nattetid. Ingen uden en, der var kendt med hver sti og hver vej, kunne have gjort det kunststykke; vor overbevisning er urokkelig. Desuden er der dem, som har set dig føre artilleriet frem ad de frygteligste veje, pøle af regn og smuds, så at der måtte spændes otte heste for hver kanon. Når man ser på de veje, begriber man ikke, hvordan det har været muligt for et armékorps at komme igennem … havde du ikke så længe levet midt iblandt os troskyldige mennesker, havde du ikke forrådt og solgt os, ville overrumplingen ved Beaumont *ikke* have fundet sted, vi var *ikke* blevet jaget ad Sedan til, og måske havde vi banket jer af i sidste ende! – Og mærk dig vel, her taler jeg ikke om den sjofle håndtering, du den dag i dag beskæftiger dig med; jeg taler ikke om den utrolige frækhed, du viser ved at komme anstigende her, hvor du er kendt, for at angive og terrorisere stakkels uskyldige mennesker … Du er den infameste slyngel, der kan gå på jorden – og jeg forlanger dødsstraf; her er ingen formildende omstændigheder!"

Der herskede nogle øjebliks tavshed. Sambuc satte sig ned.

Lidt efter sagde han:

"Herved udnævnes Ducat til din defensor. Han har været sagfører, og ville nu sidde i en smuk stilling, hvis han ikke havde ladet sig rive hen af sine lidenskaber. Du ser, at du får proper behandling, og at vi er overmåde medgørlige."

Goliath, der ikke kunne røre en finger, vendte øjnene mod sin improviserede defensor. Hans blik udtrykte den inderligste bøn om nåde, mens angstens sved stod på den blege pande i store dråber.

"Mine herrer" – således tog nu Ducat til orde – "anklagede er aldeles bestemt en topmålt slyngel, og jeg ville selvfølgelig aldrig have påtaget mig hans forsvar, hvis jeg ikke til hans undskyldning så mig i stand til at fremføre, at de alle er slyngler i det land, han skriver sig fra. Se på ham! Hans øjne siger tydeligt nok, at han er yderst forbavset. Han forstår slet ikke, at han har forbrudt sig. Her i Frankrig gider vi knap nok røre ved spioner med en ildtang, mens denne levevej i Tyskland betragtes som overmåde hæderlig; de synes, det er en fortjenstfuld måde at yde fædrelandet sin bistand på. Jeg tillader mig at indskyde, mine herrer, at de folk måske turde have ret. Vore ædle følelser gør os naturligvis ære, men det ærgerlige er, at de er grunden til vor ulykke. Hvis jeg turde udtrykke mig således: *quos vult perdere, Jupiter dementat*. – Jeg overlader til herrerne at dømme!"

Han tog atter plads, mens Sambuc vedblev:

"Og du, Cabasse – har du intet at bemærke for eller imod anklagede?"

"Jo," udbrød provencaleren, "jeg mener, at I gør alt for meget vrøvl, alt for mange ophævelser, inden I giver den slyngel, hvad han ærligt har fortjent. Jeg har haft megen modgang her i livet, men jeg ærgrer mig altid, når jeg ser der bliver gjort nar ad retten og hvad dertil hører … det bringer ulykke! Lad os få ham slået ihjel og få ende på den historie."

Højtideligt rejste Sambuc sig nu fra sit sæde:

"Altså dømmer I ham begge to fra livet?"

"Ja, vist så. Han skal dø!"

Stolene blev skudt tilbage, de gik hen til Goliath.

"Du er dømt fra livet, du skal dø og det straks!"

De to tællelys brændte med lang tande, som to kirkelys på hver side af Goliaths fordrejede ansigt. Han gjorde en så rasende anstrengelse for at bede om nåde, for at hyle de ord ud, der kvalte ham, at det blå lommetørklæde blev vædet med skum og fråde.

Det var rædsomt at se dette menneske ligge der, stum og ubevægelig som et lig, uden at kunne komme frem med alle de undskyldninger og forklaringer, som trængte sig frem til den kneblede mund.

Cabasse løftede revolveren.

"Skal jeg sende ham en kugle lige i synet?"

"Nej, gør aldrig det!" råbte Sambuc, "det var alt for pæn en død for sådan en svinehund!"

Derpå vendte han sig atter om til Goliath:

"Du er ikke soldat, du fortjener ikke at gå bort med en ærlig kugle i hovedet. Nej – du skal slagtes som et svin, din fordømte hund af en forræder og spion!"

Han spurgte høfligt Silvine:

"De skulle vel ikke ville låne os en balje?"

Silvine havde under hele dette optrin ikke rørt sig af pletten. Hun stod stiv som en støtte, med et åndsfraværende udtryk, aldeles optaget i den tanke, der nu i tre dage havde besat hende. Og da hun havde hørt Sambucs ord, gik hun et øjeblik i bryggeriet og kom tilbage med den store balje, hun plejede at vaske den lilles klæder i.

"Å, vær så venlig at sætte den under bordet, ved den ene ende!"

Hun adlød uden at lukke munden op, men da hun rejste sig, mødte hendes blik igen Goliaths. I den elendiges mine læste

hun med rædselsfuld tydelighed den sidste bøn om nåde – hele et menneskes fortvivlelse over at skulle dræbes!

Men i denne stund var Silvine ikke kvinde, hver en medlidende følelse var død; hun havde kun én vilje, én tanke, ét ønske – denne mands død, der for hende var det samme som befrielse. Hun gik atter baglæns hen til køkkenbordet, som hun støttede sig til. – Sambuc trak skuffen i køkkenbordet ud og tog en stor, skarp, bredbladet kniv, som havde sin plads der; den blev brugt til at skære flæsk med.

"Siden du altså er et svin, skal du stikkes som et svin!"

Han gav sig god tid, afhandlede med sine drabanter om den mest passende fremgangsmåde ved slagtningen. De var ved at komme i klammeri, fordi Cabasse påstod, at man i Provence altid hængte svinene op ved bagbenene, og denne ubekvemme, barbariske måde oprørte den civiliserede Ducat.

"Skub ham hen til bordkanten, oven over baljen, så griser vi ikke Silvines køkken til!"

De trak ham frem, og Sambuc gik til værks med megen præcision. Han smøgede ærmerne op, skar med et rask snit halsen over på den svinebundne mand, og så snart den store halsåre var åbnet, rislede blodet som en kilde ned i baljen.

Han havde håndteret sin kniv med stor forsigtighed, ikke gjort såret større end højst nødvendigt, så der faldt kun et par stænk blod udenfor på gulvet. Døden kom måske en smule langsommere, men man bemærkede end ikke de sidste trækninger, så stramt var legemet indsnøret i de mange reb; Goliath gjorde ikke den mindste bevægelse. Ikke en rystelse sås, næppe et suk hørtes. Kun på ansigtet kunne man følge dødskampen, der fordrejede hvert et træk, indtil alt omsider var

forbi, hver en blodsdråbe veg bort fra ansigtet – øjnene udsluktes og brast.

"Hør en gang, Silvine, jeg tror alligevel, jeg må bede Dem om en svamp!"

Men denne gang rørte hun sig ikke; med armene over kors og trykket mod brystet og en fornemmelse, som havde en jernhånd lagt sit greb om hendes hals, stod hun som fastnaglet til gulvet.

Endelig fo'r hun sammen, så sig om – og pludselig fik hun øje på lille Charlot, der hang i hendes kjoleskød, som han plejede.

Han var vel vågnet, havde fået døren op, og ingen havde mærket, at den lille var listet ind i køkkenet.

Hvor længe havde han monstro stået der bag ved moderen?

Han så med sine store blå øjne på blodet, som dryppede og lidt efter lidt fyldte baljen. Måske morede det ham. Forstod han straks, hvad her foregik, og gik det så op for ham? Strejfedes hans barnesind med et rædslens åndepust? Fattede han, hvilken gruful gerning han havde været vidne til?

Med ét brød han ud i et højt skrig:

"Å, mor! Tag mig væk, jeg er bange, tag mig væk!"

Silvine blev så rystet, at hun næppe kunne holde sig oprejst – dette var for meget; hun overvældedes omsider af alt det skrækkelige, hun her måtte se; hendes natur vågnede, hun brød ud i tårer.

Med en vanvittig mine rev hun barnet op fra gulvet, trykkede det op til sit bryst. Så flygtede hun, løb sin vej, ville hverken se eller høre, ville kun skjule sig i det mørkeste hul, hun kunne finde!

Netop i dette øjeblik bestemte Jean sig til at lukke sin dør op. Skønt han ellers ikke plejede at bryde sig om, hvad der foregik i huset, var han dog blevet underlig til mode ved de sære lyde, og den megen løben ud og ind af dørene. Og det var i hans stille kammer, at Silvine søgte tilflugt; hun kom styrtende ned til ham med opløst hår, i et sådant fortvivlelsens anfald, at hun ikke for gråd og hulken kunne forklare ham, hvad der havde bragt hende i denne tilstand. Hun værgede sig med hænderne, som ville hun fjerne et fælt syn.

Efter nogen tids forløb fattede Jean alligevel, hvad hun mente; han så det hele rædselsfulde optrin: Bagholdet, slagtningen, moderen med barnet ved siden af sig, stående foran faderen, der lå bundet på bordet med et gabende sår i struben, hvorfra blodet randt ned i baljen. Blodet stivnede i hans årer; hans bondehjerte, hans soldaterhjerte blev til is i hans bryst! Ak Gud, hvor krigen er en rædsom ting! Her havde den forvandlet en god, kærlig kvinde til et vildt rovdyr, havde oversprøjtet sønnen med faderens blod, sået et uslukkeligt had hos et uskyldigt barn, der måske en dag med nag i sjælen skulle drage ud for at ødelægge sin egen fædreneslægt. Rædselsfuld udsæd med en skrækkelig høst!

Silvine var segnet om på en stol, hun dækkede den lilles ansigt og hår med forvildede kys, mens hun den ene gang efter den anden gentog samme sætning, der som et angstfuldt skrig brød frem fra hendes blødende hjerte:

"Å, min stakkels unge! De skal ikke mere sige, du er en prøjser! Å, min stakkels unge! De skal ikke mere sige, du er en prøjser!"

Far Fouchard var imens kommet ind i køkkenet; han havde dundret på døren, til de lukkede op for ham.

Han blev temmelig overrasket ved at se den døde ligge midt på bordet med hovedet over en balje fuld af blod. Han var af naturen lidt heftig, og blev meget vred.

"Så skulle da satan tage ved sådan nogle svinepelse! Kunne I ikke have besørget den slags griseri udenfor! Tager I mit hus for en mødding, siden I vover at bruge mine møbler til slagtebænk?"

Sambuc undskyldte sig, kom med forklaring, men den gamle ville ikke lade sig formilde.

"Hvad mener I, jeg skal stille op med jeres døde kroppe? Ligner det noget, at skaffe mig et lig her på halsen, uden at spørge om forlov? Sæt, en patrulje kommer herind, så sidder jeg min sæl net i det! I blæser det hele et stykke, I andre – jer er det det samme, om det går ud over mig! ... Jeg skal lette jer, kan I tro, om I ikke hurtigere end almindeligt får ham slæbt væk, og det lige på stedet! Hører I – en tager ved hovedet og en ved benene eller ved hvad I vil; men lad det gå en smule hastigt. Om tre minutter skal både I og han være på porten, ellers skal I få med mig at bestille."

Sambuc fik dog den gamle til at rykke ud med en sæk, skønt han nødigt gjorde det. Han valgte den dårligste, han ejede; en hullet sæk var alligevel for god til en prøjser! Men Cabasse og Ducat havde megen møje med at få den trukket over Goliath, der var både for tyk og for lang, så fødderne stak ud.

Omsider bar de ham ud og læssede ham på den trillebør, de plejede at køre med brødene i.

"Jeg giver Dem mit æresord på, at vi triller ham sporenstregs ud i floden!" erklærede Sambuc.

"Og se til, I passer på, han får to forsvarlige stene om benene, ellers svømmer han jo ovenpå straks!" råbte Fouchard, stadig rasende.

I mulm og mørke drog de afsted over den blege sne. Den lille flok forsvandt hurtigt; man hørte kun den sagte knirken af børens hjul gennem nattens stilhed.

Sambuc svor ved sin faders hoved, at han havde bundet svære stene ved ligets fødder – men alligevel svømmede det ovenpå tre dage senere.

Prøjserne fandt det ved Pont-Maugis mellem de høje siv, og deres harme var stor, da de fik sækken trukket op og fandt manden slagtet som et svin. Der blev anstillet omhyggelige undersøgelser og udstødt frygtelige trusler mod gerningsmændene.

Sagtens snakkede en og anden af landsbyens beboere over sig, for samme aften blev sognefogeden og gamle Fouchard sat fast begge to, som skyldige i at have haft samkvem med friskytterne, der selvfølgelig havde slået Goliath ihjel.

Far Fouchard opførte sig virkelig ved denne lejlighed stolt; han var aldeles rolig og tog sagen med urokkelig overlegenhed, hans gamle bondesnuhed lærte ham, at tavshed og ligevægt er de bedste våben i slige tilfælde. Uden at mukke eller blinke, uden at forlange nogen som helst forklaring, marcherede han af. Det klarede sig nok alt sammen.

Rundt om på egnen hviskedes der, at han allerede havde tjent svære penge ved prøjserne, at han gravede poser med penge

ned, efterhånden som han fik dem samlet sammen.

Henriette var meget ængstelig ved hele denne historie. Jean ville afsted, var bange for, at han skulle bringe dem i ulykke ved sin nærværelse, men doktoren erklærede, han var for dårlig endnu, og så bad hun ham om at blive på gården en fjorten dags tid.

Da far Fouchard blev anholdt, havde Jean skjult sig i en krog af loen og var således ikke blevet opdaget; men hver time kunne han blive pågrebet, og hvad ville der så ske? Henriette var også urolig ved tanken om onklen, så hun besluttede at tage til Sedan en morgenstund, og tale med Delaherche, hos hvem en meget indflydelsesrig officer var indkvarteret.

"Silvine," sagde hun ved afskeden, "pas godt på vor patient; giv ham mad klokken tolv og husk hans mikstur klokken fire."

Silvine passede sit arbejde som før; hun og Prosper styrede gården i ejerens fraværelse, mens lille Charlot hoppede og lo om hende som sædvanlig.

"Vær De kun rolig, frue, han skal ikke komme til at mangle noget! Jeg skal nok pusle om ham!"

6

Efter den frygtelige rystelse, som slaget og kapitulationen havde forårsaget, levede Delaherches som før i Rue Maqua; – den ene dag svandt efter den anden under det knusende tryk af den prøjsiske okkupation.

Fire måneder var gået.

Familiens medlemmer havde optaget deres gamle levevis i den rummelige fabriksbygning, – kun et værelse til gaden var altid stille og tillukket: det lå ved enden af fabrikantens egen lejlighed; der var det, den sårede oberst Vineuil opholdt sig. Mens de andre vinduer åbnede sig for yderverdenens støj og tummel, syntes dette at være døde, blinde øjne i huset med de altid lukkede persienner.

Obersten havde klaget over at dagslyset blændede ham; de andre vidste ikke, om dette var tilfældet, men i hvert fald føjede man ham, og der brændte dag og nat en lampe i sygeværelset.

I to lange måneder havde han holdt sengen, skønt Bouroche kun kunne opdage et simpelt brud i anklen; men såret ville ikke lukke sig, alle slags kedsommeligheder var stødt til.

Nu stod han lidt op, men han var så afkræftet på sjæl og legeme, så pint af en uovervindelig mathed, at han hele dagen lå udstrakt på en chaiselong foran kaminen, hvor en lystig brændeild knitrede. Han blev mager, blev en skygge af sig selv, uden at lægen, der stadig tilså ham, kunne opdage det onde, der langsomt udtørrede livets kilder. Som en lampe, hvis olie slipper op, udsluktes han lidt efter lidt.

Og gamle fru Delaherche havde straks fra første dag lukket sig inde med sin ungdomsven. Sagtens var de 10 blevet enige

om at føre denne klostertilværelse, så længe prøjserne var indkvarterede i huset. Nogle officerer havde kun boet der et par dage, – en kaptajn, – hr. v. Gartlauben lod til at skulle blive en del længere. Forresten talte hverken obersten eller den gamle frue om disse ting.

Trods sine 78 år stod hun meget tidligt op, satte sig til ro i en lænestol overfor sin ven på den anden side af kaminen, og i lampens dæmpede lys gav hun sig til at strikke strømper til sine fattige børn, mens han med blikket fæstet åndsfraværende på flammerne ikke tog sig noget for; lod til at begrave sig i en eneste altopslugende tanke, der for hver dag mere fuldstændigt beherskede ham. De udvekslede ikke tyve ord om dagen; hver gang hun ville tale med ham om, hvad der foregik udenfor, standsede han hende med en træt håndbevægelse, så at han intet vidste, hverken om Paris' belejring, om nederlagene ved Loire eller om de daglige sorger og bekymringer, fjendens nærværelse i deres umiddelbare nærhed, voldte huset beboere.

Men skønt obersten således *ville* begrave sig levende, skønt han tilstoppede ørene og ikke engang tålte dagens lys, kunne han dog ikke udelukke den forfærdelige sorg og elendighed; den trængte ind gennem sprækkerne, sivede ind med luften, han indåndede, – thi for hver dag, for hver time, der gik, forgiftede den hans liv, bragte den ham med hastige skridt nærmere graven.

Imidlertid bevægede Delaherche sig alt, hvad han kunne, – havde uhyre travlt med igen at få sin fabrik i gang.

Endnu havde han kun et begrænset antal vævestole, som arbejdede midt i den almindelige opløsningstilstand. For at få denne sørgelige tid til at gå, havde han fået den idé at opsætte

en fortegnelse over husets inventar og studere flere forbedringer, som han havde lyst at indføre. Han havde netop nu for tiden fået fingre i en ung mand, der efter slaget var kommet til ham – en søn af en kunde. Han hed Edmond Lagarde, var vokset op i Passy i faderens manufakturhandel; var blevet sergent ved Femte Linjeregiment, 23 år gammel, men så ud, som om han kun var 18. I slaget ved Sedan havde han kæmpet som en løve.

Klokken fem om eftermiddagen var han blevet såret i armen af en af de sidste kugler, og Delaherche havde beholdt ham hos sig, efter at de sårede var anbragt rundt om i de forskellige lazaretter.

Nu var hans sår helbredet, men han spiste og boede i huset, gjorde nytte som sekretær hos fabrikanten, og betragtedes næsten som hørende til familien, indtil han kunne vende tilbage til Paris.

Delaherche havde taget ham under sin beskyttelse, og de prøjsiske myndigheder lod ham være i fred mod løfte om ikke at prøve på flugt.

Han var lyshåret med blå øjne, havde et smukt mælkebrødsansigt og var så undselig, at han rødmede som en ung pige ved enhver given lejlighed.

Hans moder havde selv opdraget ham, og med megen møje sammensparet de nødvendige penge til at betale hans undervisning i en latinskole.

Og han elskede Paris, talte ofte længselsfuldt om sin fødeby med Gilberte, der havde passet og plejet den smukke unge mand med en ældre søsters ømhed.

Desuden boede der i huset en ny gæst – hr. v. Gartlauben – kaptajn ved Landeværnet, hvis regiment i Sedan havde afløst de aktive tropper.

Trods sin beskedne grad var han en mægtig person, for hans onkel var generalguvernør og boede i Reims, hvorfra han udøvede absolut myndighed over hele egnen. Han gjorde sig også til af sin forkærlighed for Paris, hvor han i længere tid havde opholdt sig, mente han var inde i alle verdensstadens høflighedsformer og forfinelser, og han besad bestemt også en ydre belevenhed, som dækkede over hans medfødte råhed. Han var altid i stramtsluttende uniform, stor og temmelig svær; var fortvivlet over sine 45 år og løj sig yngre.

Havde han været klogere, kunne han være blevet en yderst farlig person, nu var han så forfængelig og så overordentlig tilfreds med sig selv, at det aldrig faldt ham ind, at nogen kunne holde ham for nar.

Da han havde boet hos Delaherche i nogen tid, blev han hele husets frelser, men i begyndelsen havde det været frygtelige dage!

Sedan var oversvømmet af tyske soldater og skælvede af skræk for plyndring. Derefter drog de sejrrige tropper ad Seinedalen til; der blev kun liggende en garnison, og byen blev stille og øde. Husene var lukkede, ingen butikker åbne, ingen mennesker på gaden; efter mørkets frembrud hørte man kun patruljens tunge fodslag og skildvagternes hæse råb. Ingen breve, ingen aviser.

Fængslet var tilmuret, man var afskåret fra verden og levede i en evig angst for de ny ulykker, som man anede.

Og for at sætte kronen på det hele, blev der mangel på levnedsmidler.

En morgen var brød ikke til at opdrive, kød ikke heller, landet var hærget som af en græshoppesværm, i en hel uge var hundreder, tusinder af soldater draget gennem egnen og havde opspist alt, hvad der fandtes af spiseligt.

Byen var kun forsynet for to dage, og man måtte henvende sig til Belgien. Alt kom nu fra nabolandet over grænsen, hvor der ingen told betaltes mere siden katastrofen.

Endelig var der en bestandig kamp mellem det prøjsiske kommandantskab, som havde indrettet sig i underpræfektens bolig, og byrådet, der permanent havde sæde i rådhuset.

Det nyttede ikke, at byrådsmedlemmerne med den heltemodigste standhaftighed gjorde modstand, og kun veg skridt for skridt, beboerne lå under for den sejrrige fjendes voksende fordringsfuldhed, for udskrivningernes stigende hyppighed og vilkårlighed.

I den første tid var den fjendtlige indkvartering en stor plage for Delaherche. Alle nationaliteter drog gennem hans hus med piben i munden.

Hver dag rykkede to tre tusind mand ind i byen: infanteri, kavaleri og artilleri, og skønt soldaterne kun kunne fordre husly og brændsel, måtte der ofte løbes til højre og til venstre efter levnedsmidler.

De værelser, de beboede, tilsmudsede de med oprørende hensynsløshed. Ofte kom officererne berusede hjem og var endnu mere utålelige end de menige.

Men dog overholdtes disciplinen, så plyndring eller voldsomme overgreb hørte til sjældenhederne.

I hele Sedan hørte man kun to gange tale om, at kvinder var blevet fornærmet. Det var først senere hen, da Paris så hårdnakket gjorde modstand, at sejrherrerne lod de overvundne føle deres hårde hånd. Prøjserne var da blevet utålmodige over at se krigen trække i langdrag; de var ængstelige, i uro ved provinsernes stilling, frygtede bestandig for en almindelig folkerejsning, og så denne ulvekrig, som friskytterne havde erklæret dem.

Delaherche havde lige haft en kyrasseroberst, der lå i sengen med ridestøvler, og som havde gjort hans stuer til sande svinestier, da kaptajn v. Gartlauben en regnfuld aften i den sidste halvdel af september kom ind i huset.

Den første time var alt andet end behagelig. Kaptajnen var højrøstet og fordringsfuld, forlangte det bedste værelse og klirrede med sablen op ad trappetrinene. Men aldrig så snart fik han øje på Gilberte, før han yderst korrekt, stram og stiv, men høfligt hilsende trak sig tilbage på sit værelse. Han havde megen magt, blev kurtiseret af mange, for alle vidste, at han kun behøvede at sige et ord til den øverstkommanderende i Sedan for at få en udskrivning formildet eller en anholdt mand løsladt.

For ganske nylig havde hans onkel, guvernøren i Remis, udstedt en meget streng proklamation, hvori belejringstilstanden erklæredes, idet der sattes dødsstraf for enhver, som tjente fjenden, det være sig som spion, ved at give de tyske tropper fejlagtige oplysninger, ved at ødelægge skyts eller broer, ved at beskadige telegraftråde og jernbaneskinner. Fjenden, det var franskmændene, og indbyggernes hjerte svulmede af harme, ved at læse de store, hvide plakater, der blev

slået op ved kommandantskabets port, og hvori deres sorg og deres fædrelandskærlighed blev dem tillagt som forbrydelser.

Det var så tungt at blive underrettet om hvert et nederlag ved den fjendtlige garnisons jubelråb.

Omtrent hver dag bragte en ny Jobspost; soldaterne tændte glædesbål, sang og drak hele natten igennem, mens indbyggerne, der nu efter ordre måtte være hjemme klokken 9, sad i deres mørke huse, skælvende og bævende af ængstelse for nye ulykker.

Det var midt i oktober, netop ved en sådan lejlighed, at hr. v. Gartlauben viste sin finfølelse.

Om morgenen havde det rygte verseret, at Loirehæren havde vundet en stor sejr og rykkede Paris til undsætning.

Man turde ikke håbe, for de gode efterretninger havde så ofte vist sig upålidelige.

Og ganske rigtigt! Hen imod aften hørte beboerne, at den bayerske hær havde besat Orleans.

I et hus overfor fabrikken brølede og sang soldaterne så højt, at kaptajnen ved synet af Gilbertes sindsoprør, sendte bud og bad dem holde op med et spektakel, han selv fandt aldeles upassende.

I månedens løb så kaptajnen flere gange lejlighed til at yde husets beboere småtjenester.

De prøjsiske myndigheder havde gjort flere forandringer i byens styrelse, de havde indsat en tysk underpræfekt, hvilket forresten aldeles ikke formindskede vanskelighederne, skønt vedkommende embedsmand viste sig forholdsvis rimelig.

Blandt de ting, der oftest vakle uenighed mellem kommandantskabet og byrådet, var pligtkørslen, og der udbrød

en alvorlig strid en morgen, da Delaherche ikke havde kunnet sende sin kaleche med to heste for til underpræfekturet.

Borgmesteren blev anholdt, og fabrikanten skulle lige til som fange at spadsere til citadellet, da hr. v. Gartlauben ved et besøg hos den tyske underpræfekt fik hele denne historie neddysset og bragt i glemmebogen.

En anden dag skred han mæglende ind og udvirkede en opsættelse i udbetalingen af en bøde på 30.000 francs, som byen var idømt, fordi den ikke hurtigt nok havde opbygget Villettebroen, som prøjserne selv havde kastet af og ødelagt. Men især efter Metz' kapitulation opførte kaptajnen sig, så at familien måtte være taknemmelig imod ham.

Den frygtelige efterretning traf byen som et lyn; deres sidste forhåbninger knustes med et slag, og allerede ugen efter begyndte de forfærdelige troppetransporter at passere gennem byen; en umådelig menneskestrøm flød fra Metz ud over landet: først prins Friedrich Carls armé, der rykkede mod Loire, så general Manteuffels mod Amiens og Rouen, og andre korps, som skulle støtte belejrerne omkring Paris. I flere dage var alle byens huse overfyldt med indkvartering. Bagerierne og slagterbutikkerne blev tømt til sidste krumme og til sidste ben. Brostenene bevarede en sær fedtet uldlugt, som når store hjorde er draget forbi.

Kun fabrikken i Rue Maqua blev skånet for overfyldning af denne menneskeflok; en venlig hånd skærmede den, kun nogle få velopdragne, højtstillede officerer blev indkvarteret hos Delaherches.

Derfor aflagde husets herre efterhånden sin kølige holdning overfor hr. v. Gartlauben.

De andre familier i byen havde trukket sig tilbage i deres værelser, og undgik så meget de kunne at komme i berøring med deres fjendtlige indkvartering.

Men han, der var så snakkesalig og altid havde trang til at vise sig forekommende, til at være munter og fornøjet, led egentlig ved den stive, surmulende rolle, han her troede sig nødt til at spille. Dette hus, hvor han levede for sig selv, hvor alle gik omkring med højtidelige, bedrøvede miner, tyngede usigeligt på hans skuldre.

En dag gik naturen over optugtelsen: han standsede hr. v. Gartlauben på trappen og udtrykte sin taknemmelighed for den forekommenhed, kaptajnen viste ham og hans hus.

Og lidt efter lidt blev det de to mænd en vane at udveksle nogle ord, når de mødtes, så at hr. v. Gartlauben en aften sad i fabrikantens rygeværelse med en cigar overfor sin vært og talte om dagens begivenheder, mens han varmede sig ved kaminen, hvorfra store favnestykker sendte deres skær ud over den hyggelige stue. I de første fjorten dage viste Gilberte sig ikke, og kaptajnen nævnede hende aldrig, lod uvidende om hendes tilværelse, skønt han drejede hovedet om ved den mindste støj fra værelset ved siden af.

Det så ud, som var det hans mening, at hans vært skulle glemme hans stilling som sejrherre; han holdt af at vise, hvor lidt bornert han var, spøgte ofte med Delaherche om udskrivninger, som han fandt latterlige.

Således var der en gang blevet forlangt en ligkiste og en bandage, disse to mærkelige sager morede ham meget. Hvad resten angik: stenkul, olie, mælk, sukker, smør, brød, kød, for ikke at tale om klædningsstykker, ovne, lamper, kort sagt alt,

hvad der kunne spises, og alt, hvad man til daglig havde brug for, da trak han på skuldrene: Herregud, hvad skulle man sige til det!

Selvfølgeligt var det ærgerligt alt sammen, han ville gerne indrømme, at hans landsmænd *var* fordringsfulde; men således var nu krigens gang; de måtte jo leve her i det fremmede land!

Delaherche, der var oprørt over de idelige udskrivninger, talte rent ud af posen; gennemgik hver aften listen, som om det kunne være kokkepigens regnskabsbog. Forresten havde de kun en lidt livlig diskussion over en skat på en million, som den prøjsiske, civile myndighed i Rethel havde lagt på departementet Ardennerne under påskud af, at der med den skulle dækkes de tab, Tyskland havde lidt ved de franske krigsskibe og ved udvisningen af de i Frankrig boende tyskere.

Deraf skulle Sedan udrede 42.000 francs.

Og Delaherche var uudtømmelig i sin bevisførelse: Byens stilling var aldeles exceptionel; den havde allerede lidt nok ved krigen, det var en himmelråbende u retfærdighed!

De to herrer gik som de bedste venner fra hinanden, trods samtalens livlighed og deres forskellige mening. Delaherche var glad over sin overstrømmende veltalenhed, og den prøjsiske kaptajn tilfreds med at have udvist en sand pariserbelevenhed.

En aften gik døren op, Gilberte trådte ind med sin sædvanlige barnligt ubesindige livlighed.

Hun spillede den overraskede ved synet af hr. von Gartlauben, der rejste sig op, idet han hilste ærbødigt, hvorefter han straks trak sig tilbage med en udsøgt velopdragen mine. Men næste aften fandt han den unge frue siddende i

rygeværelset, og han indtog nu sin sædvanlige plads ved kaminen.

Fra den tid tilbragte de tre meget behagelige aftener sammen; man opholdt sig i fabrikantens kabinet, ikke i dagligstuen, hvilket reddede situationen. Senere hen, da Gilberte af den musikelskende tysker lod sig overtale til at spille for ham, gik hun alene ind i sin salon, og lod døren stå åben.

I denne hårde vinter brændte de gamle egeknuder lystigt i kaminen, henved klokken 10 drak man en kop te, og samtalede hyggeligt i det store, smukke herreværelse. Og det var tydeligt, at hr. v. Gartlauben for hver dag blev mere forelsket i den smukke, lattermilde frue, der koketterede med ham, som fordum med kaptajn Beaudoin og hans venner i Charleville.

Den prøjsiske kaptajns toilette blev stedse omhyggeligere, han var overdreven galant, nøjedes med de mindste gunstbevisninger, forpint som han var af en eneste bekymring: den, at den yndige, unge dame skulle anse ham for en barbar, en rå soldat, der ikke forstod at omgås fine og velopdragne franske kvinder.

Og således førtes i huset en dobbelt tilværelse: ved frokostbordet sad den blonde Edmond med sit fine Cherubinoansigt, og svarede med enstavelsesord på Delaherches svada, mens han rødmede lige op til håret, hver gang Gilberte bad ham række sig et eller andet; om aftenen smeltede hr. v. Gartlauben hen i begejstring, når den unge frue spillede en sonate af Mozart inde i dagligstuen, og i stuen ved siden af opholdt oberst Vineuil og den gamle fru Delaherche sig, stille og tavse, med lukkede skodder og lampen tændt, som

i en grav, hvor et enligt lys kaster sit sørgelige skær over bedrøvelige omgivelser.

December hyllede byen i et hvidt, tykt snelagen; de fortvivlede efterretninger kvaltes i isnende kulde.

Efter general Ducrots nederlag ved Champigny, efter tabet af Orleans, nærede man kun et stille, mørkt håb: Sneen kunne gerne falde i stedse tættere flokke, Frankrigs jord kunne gerne revne under frostens knugende arme, så blev den måske en hævnende grav, som opslugte de hovmodige sejrherrer!

Imidlertid gik den gamle frue og pintes i usigelig angst. En nat, da hendes søn var på en forretningsrejse i Belgien, havde hun inde i Gilbertes værelse hørt lyden af dæmpede stemmer – kys og latter. Rædselsslagen var hun ilet ind i sit sovekammer, hun var oprørt i sin inderste sjæl over svigerdatterens skamløse opførsel, for det kunne ingen anden være end prøjseren.

Flere gange havde hun troet at se dem udveksle meget sigende blikke, og denne sidste skændsel tyngede hende til jorden. Å Gud, hvorfor havde dog hendes søn, trods alle hendes bønner, ført denne forlystelsessyge kvinde ind under deres gamle, hæderlige tag! Én gang havde hun tilgivet, da Beaudoin var død, og nu begyndte Gilberte igen – indlod sig med landets arge fjender? Hvad skulle hun gøre? Kunne hun tåle noget sådant i sit hus? Hendes sorg voksede, hun levede i en uafbrudt kamp med sig selv, og når hun med forgræmmet ansigt og tilbagetrængte tårer i de klare, kloge øjne trådte ind til sin gamle ven, troede han, at hans fødeland igen våndede sig under et nederlag.

Således stod sagerne, da Henriette en morgen trådte ind til Delaherches, for at bede dem tale hendes onkels sag hos de

prøjsiske myndigheder. Hun havde hørt tale om den altformående indflydelse, Gilbertes smil havde på hr. v. Gartlauben. Derfor blev hun en smule forlegen over straks ved sin indtræden at møde den gamle frue, som gik op til obersten, og som hun mente, hun måtte forklare grunden til sit besøg.

"Å, kære frue, blot De ville sige et ord! Min stakkels onkels stilling er forfærdelig – der er tale om at sende ham til Tyskland!"

Den gamle dame, som ellers holdt meget af Henriette, så med ét ganske vred ud:

"Men mit gode barn, jeg har ikke spor af indflydelse – De må ikke bede om min mægling ..."

Og hun vedblev, skønt hun så Henriettes sorg:

"De kommer meget ubelejligt; min søn rejser i aften til Bryssel. Desuden er han stillet aldeles som jeg – har aldeles intet at sige. Henvend Dem til min svigerdatter – hun er jo almægtig!"

Og så lod hun den forbløffede Henriette stå. Den unge kone var ganske forskrækket; hun var vis på, at hun kom midt ind i et familiedrama.

Den gamle frue havde i går besluttet at åbne sønnens øjne, førend han tog til Belgien, hvor han skulle afslutte en kulhandel; nu mente han nemlig, at fabrikken med det allerførste kunne sættes i gang igen. Hun ville ikke tåle, at Gilberte skulle bedrage sin intetanende mand under hans fraværelse, men hun ventede med at tale, til han havde taget en endelig beslutning med hensyn til afrejsen, som flere gange var blevet opsat. Det ville blive et rædsomt slag for Delaherche, hans hjem ville blive ødelagt, prøjseren jaget ud af huset, konen

kastet på gaden, skændet og brændemærket – ja, hendes navn blev måske slået op på gadehjørnerne til spot og spe; det havde man i det mindste truet enhver fransk kvinde med, som indlod sig i forhold til en tysker.

Da Gilberte fik øje på Henriette, udstødte hun et glædesskrig:

"Å, Henriette, hvor det er yndigt at have dig igen! ... Det er en evighed, siden vi sås. Jeg synes, vi bliver så gamle midt i alle disse græsselige historier!"

Hun trak hende ind i sit værelse, lod hende sætte sig på en chaiselong og trykkede sig kærligt op mod hende.

"Hør, nu spiser du frokost med os. Men først må vi tale lidt sammen – ikke? Du må have masser at fortælle mig! ... Jeg ved, du har ikke hørt fra din broder, den stakkels Maurice. Hvor det må være rædsomt i Paris, uden gas, uden brændsel – ja, måske uden brød, som de er! – og den unge mand, som du plejer, din broders ven? Du ser, jeg hører også lidt sladder her! Er det for at tale om ham, du kommer?"

Henriette blev hende et øjeblik svar skyldig; hun følte sig sælsomt bevæget. Var det ikke egentlig for Jeans skyld, hun gjorde dette skridt, var det ikke, fordi hun vidste, at når onklen var løsladt, ville ingen forurolige vennen?

Hun blev forvirret, da Gilberte straks førte samtalen hen på dette emne; hun turde knap komme frem med sit ærinde. Hendes samvittighed bebrejdede hende, at hun benyttede sig af en udvej, som ikke var aldeles hæderlig.

"Det er altså til fordel for den unge mand, jeg skal anvende min indflydelse?" spurgte Gilberte.

Og da Henriette endelig talte om far Fouchards anholdelse, udbrød hun:

"Å ja, det er også sandt, hvor har jeg dog mine tanker! Kæreste veninde, det var rigtig godt, du kom til mig – vi må straks gøre noget for din onkel, for de sidste oplysninger, jeg har fået, er meget foruroligende. Hans sag står slet – de vil nok statuere et eksempel til skræk og advarsel!"

"Ja, jeg mente nok, I ville tage jer af os!" vedblev Henriette med bævende stemme. "Du kunne måske give mig et godt råd – hjælpe os ..."

Den unge frue brast i en lystig latter.

"Din lille tosse – om tre dage skal din onkel være på fri fod! Ved du da ikke, at jeg her i huset har en prøjsisk officer, der gør alt, hvad jeg ønsker! Hører du – der findes ikke Nej i hans mund!"

Hun lo endnu stærkere, stolt af den erobring, hendes koketteri havde skaffet hende. Og så tog hun begge venindens hænder og klappede dem ømt, mens Henriette sad ganske forvirret og ikke rigtig vidste, om hun skulle betragte Gilbertes erklæring som en tilståelse. Hvor kunne hun dog være så munter og ubekymret, hvis dette virkelig var tilfældet?

"Bryd dig ikke om noget! Jeg skal nok sørge for, at du er tilfreds, når du tager hjem!"

Nu gik de ind til frokostbordet, hvor Henriette studsede ved synet af Edmonds fine ansigt; hun havde aldrig set den unge mand, og hun fandt ham meget smuk, smuk, som en nydelig nipsgenstand.

Man kunne slet ikke fatte, at han havde været med i et slag, og at nogen kunne nænne at knække armen på så ungt et væsen. Desuden havde han jo opført sig som en helt, og Delaherche, som var henrykt over at se fremmede hos sig, var

uudtømmelig i lovtaler over sin sekretær, der var lige så dygtig og flittig, som han var smuk.

Frokosten i den hyggelige, varme spisestue oplivedes af en fortrolig samtale mellem de fire tilstedeværende.

"Nå, så De kommer for at vi skal stå Dem bi, og lægge et godt ord ind for gamle Fouchard?" sagde Delaherche. "Det er kedsommeligt, at jeg skal være nødt til at rejse i aften, men min kone kan godt tage sig af den sag; hun er uimodståelig, og får alt, hvad hun beder om."

Han lo, sagde dette med en aldeles troskyldig mine, var simpelthen smigret ved at være så altformående.

Så henvendte han sig til sin kone:

"Hør, Gilberte, har Edmond fortalt dig om det fund, han har gjort?"

"Nej, hvad har han da fundet?" spurgte hun muntert og så venligt på den unge mand, der blev ganske rød i kinderne under hendes blik.

"Å, frue det er kun de gammeldags kniplinger, De forleden talte om – De ville have dem til Deres lilla morgenkjole – jeg så tilfældigvis fem meter meget smukke, ægte brysselerkniplinger. Konen, som ville sælge dem, – og det er virkelig godt køb – kommer her med dem om lidt, for at De kan se på dem!"

Hun var henrykt:

"Å, hvor det var smukt af Dem at tænke på mig – det skal jeg ikke glemme Dem!"

Mens de spiste en leverpostej fra Belgien, drejede samtalen sig hen på en fare, der truede byen: Maasflodens vand var aldeles forpestet af alle de lig, der lå og gik i forrådnelse; fiskene

døde, og når det blev tøvejr kunne man befrygte alle slags smitsomme sygdomme.

I november var flere tilfælde allerede forekommet. Efter slaget havde man ganske vist givet henved 6000 francs ud for at rense gaderne og brænde en masse tornystre, patrontasker – alskens unyttigt skrammel; men ikke desto mindre slog pestagtige dunster op af jorden fra hele omegnen, så snart vejret slog om til tø, så mange lig var der blevet nedgravet i al hast, i en dybde af næppe fire-fem tommer.

Allevegne slog jorden revner, forrådnelsen sivede ud af de nys opkastede grave. I de sidste dage havde man gjort den opdagelse, at Maas var en sand pestgrube, uagtet der var blevet opfisket over 1200 lig. Efter folks mening var flodens leje fuldstændig renset, da en markvogter en skøn dag på to meters dybde havde opdaget hvide pletter, som han først antog for sten. Det viste sig imidlertid at være hele lag af forrådnede lig, så sønderflængede, at de ikke var svulmede op og derfor havde holdt sig på bunden af flodsengen. De havde nu ligget der i over fire måneder mellem sivene; bådshagerne rev arme, ben og hoveder af, når man rørte ved dem, ja, de var i en sådan opløsningstilstand, at strømmen ofte førte en hånd eller en fod med sig. Vandet blev plumret, store gasbobler steg til overfladen og brast, idet de udbredte en afskyelig stank.

"Gudskelov for frosten!" bemærkede fabrikanten. "Men hvis vi intet gør, så snart vejret slår om, er vi da sikre på, at vi alle bliver forpestede!"

Og da hans kone bad sig forskånet for slige emner, mens de sad ved bordet, svarede han:

"Det er da rimeligt, jeg kommer i tanker om den sag nu, da vi er ved at spise: vi får da ikke fisk at smage lige med det første!"

Men nu var de færdige.

Da kaffen blev bragt ind, kom stuepigen med den besked, at hr. v. Gartlauben ønskede at tale et øjeblik med herskabet.

Der blev røre i forsamlingen: Kaptajnen plejede aldrig at indfinde sig i familien på denne tid af dagen.

Delaherche gav ordre til at føre ham ind – mente lejligheden kunne være gunstig for Henriette til at komme frem med sit andragende.

Og da kaptajnen så en dame til, blev han endnu mere overdreven i sine høflighedsytringer. Han fik en kop kaffe, som han drak uden sukker, det havde han lært i Paris. Forresten havde han tilladt at lade sig melde alene for at meddele fruen, at han havde udvirket benådning for en af hendes "protegeer", en stakkels fabriksarbejder, som var blevet sat fast efter et slagsmål med en prøjsisk soldat. Gilberte greb øjeblikkelig lejligheden og forelagde ham far Fouchards sag.

"Hr. kaptajn, jeg må forestille Dem for min bedste veninde! Hun henvender sig til Dem – hun er søsterdatter til en gårdejer i Remilly, der netop er blevet anholdt som mistænkt for at have holdt til med friskytterne fra Dieulet – De husker nok den historie, ikke sandt?"

"Å, ja vist – spionen, den elendige karl, der var puttet i en pose. Å, det er en højst kedsommelig sag – meget alvorlig – jeg er bange for – at min indflydelse her vil være utilstrækkelig ..."

"Å nej, bedste hr. kaptajn, det må De ikke sige – den sag ligger mig netop så meget på hjertet ..."

Hun så på ham med sine milde, strålende øjne. Han kunne åbenbart ikke stå imod, men bukkede med en galant, ridderlig mine. Hendes ønske var ham en lov!

"Hr. kaptajnen vil evigt have krav på vor taknemmelighed," stammede Henriette med møje.

Hun følte sig på ny ilde berørt ved at stå overfor denne officer; hun måtte tænke på sin stakkels Weiss som de havde skudt derude ved Bazeilles.

Men Edmond, som beskedent havde fjernet sig ved kaptajnens indtrædelse, kom nu ind og hviskede nogle ord til Gilberte.

Den unge frue fortalte nu om kniplingerne, rejste sig hurtigt og fulgte med Edmond ud af stuen, idet hun bad selskabet undskylde sig.

Henriette blev alene med herrerne; hun gik hen og satte sig i en vinduesfordybning, mens de talte højt sammen.

"De drikker nok et glas likør, hr. kaptajn! Ser De, overfor Dem generer jeg mig ikke – taler rent ud af posen ... jeg kender Dem jo, ved, De er en mand med et bredt livssyn! De må være overbevist om, at det er rent galt af Deres civile myndighed nu at lade byen bløde for disse 42.000 francs! Tænk dog på alle de ofre, vi har måttet bringe, siden ulykken ramte os! Før slaget falder en forsulten hær – vor egen – over os, og så – I andre, som også har en rar appetit. Vi har måttet ud med mindst halvanden million! Lige så meget har slaget, bombardementet og ildebrandene ødelagt for os, det bliver straks millioner. Endelig tror jeg ikke, jeg i mindste måde overdriver ved at sige, at handel og industri har lidt et afbræk, der kan sættes til to millioner. ... Nå – fem millioner! ... Hvad siger De til det? Byen

har 13.000 indbyggere! Og så kommer I endnu og fordrer 42.000 francs – jeg ved ikke under hvilke påskud. Må jeg spørge Dem, om dette er rimeligt?"

Hr. v. Gartlauben rystede på hovedet, trak på skuldrene og svarede:

"Ja – hvad skal man sige? Det er så krigens gang!"

Gilberte kom ikke ind igen, og Henriette faldt hen i sine bedrøvelige tanker, mens Delaherches stemme summede hende om ørene; han gav hr. v. Gartlauben sit æresord på, at byen aldrig i verden kunne have overstået denne krise under den totale mangel på kontanter, hvis Industribanken ikke havde udstedt et beløb i interimsbeviser, som havde reddet byen fra et krak.

"Et lille glas til, hr. kaptajn?"

Og så forandrede han pludselig emne.

"Det er ikke Frankrig, men kejserdømmet, som har kastet sig ind i denne krig! ... Ja, kejseren har rigtignok skuffet mig! Med ham vil vi ikke have noget at gøre mere ... før lader vi os slide i stykker! Hør en gang ... i juli var der en eneste mand i Frankrig, som så klart på situationen ... ja ... hr. Thiers, hvis rejse gennem Europas hovedstæder er en sand fædrelandskærlig, en virkelig klog handling. Alle fornuftige menneskers gode ønsker følger ham; gid han må have lykken med sig!"

Han slog ud med hånden, syntes ikke han til en prøjser, selv en, der som hr. v. Gartlauben var ham sympatisk, i rene ord kunne ønske en hurtig fredsslutning. Men det var hans og alle fordums konservative borgeres kære, stadige tanke.

Her var modstand næsten en forbrydelse, hele landet ville blive lagt øde; en dump harme mod det stivsindede Paris

ulmede over alt i de provinser, som fjenden holdt besat.

Derfor hentydede han med dæmpet stemme til Gambettas begejstrede proklamationer:

"Nej, nej, *vi* kan ikke gå med disse splittergale mennesker ... Det bliver jo et blodbad over hele linjen. *Jeg* holder med hr. Thiers, der forlanger valg ... og hvad nu deres republik angår ... herregud ... genere mig, det gør den ikke, den kan gerne få lov at stå, indtil vi finder noget bedre."

Kaptajnen vedblev med sin høflige hovedrysten:

"Ganske vist – ja – ganske vist."

Henriette følte sig for hvert øjeblik mere ilde til mode, hun kunne ikke blive siddende. Hun blev mere og mere irriteret uden at vide over hvad, hun måtte bort, og så rejste hun sig ganske stille, listede ud af stuen for at opsøge Gilberte, som ikke kom tilbage.

Men da hun trådte ind i den unge frues værelse, fandt hun veninden liggende på en chaiselong, opløst i tårer, i voldsomt sindsoprør.

"Men du gode Gud, Gilberte! Hvad er her på færde?"

Den unge kones tårer flød endnu hurtigere ned over hendes hede kinder; hun kunne ikke straks svare, så yderst forvirret ud, endelig lagde hun hænderne over ansigtet og stammede med halvkvalt stemme:

"Å, sødeste Henriette, – å, hvis du vidste ... Aldrig tør jeg fortælle dig ... Og du er dog den eneste, jeg kan tale med, den eneste, som måske vil give mig et godt råd ..."

Hun rystede over hele legemet og kunne ikke tale for gråd.

"Jeg var her med Edmond ... så ... så kommer min svigermoder bag på os ..."

"Hvad? Hvad mener du? Bag på jer?"

"Ja, ja, vi sad her ... han holdt mig om livet ... kyssede mig ..."

Og her slog hun armene om Henriettes hals, trykkede sig hulkende op til veninden, hviskede hende i øret:

"Å, min egen søde Henriette! Døm mig ikke alt for strengt, ... det kan jeg ikke udholde! ... Jeg ved godt, jeg havde lovet dig at være ... være fornuftig! Men du har selv set Edmond ... han er så dygtig, så tapper ... og så smuk! Og husk så på, at det stakkels unge menneske har været såret, lidt så meget, i fremmed hus, langt fra sin moder... ingen formue har han, alt er gået med til hans opdragelse ... å, – Henriette, jeg kunne sandelig ikke være hård imod ham!"

Henriette var aldeles forbløffet.

"Hvad? Er det den lille sergent, du nu er indtaget i? Men, kære Gilberte! Alle mennesker tror, det er prøjseren!"

Nu fo'r Gilberte op – tørrede øjnene – protesterede med største ivrighed.

"Prøjseren ... Nej – aldrig i verden! Han er afskyelig, modbydelig! Hvor kan du tro sådan noget om mig! Hvor kan nogen tænke sig, at jeg kan være slet! Nej, nej, aldrig. Hellere ville jeg da dø!"

Hendes øjne funklede af harme, hun var så alvorlig og så smuk, at Henriette næppe kunne kende hende igen.

Men med et brød hendes kokette, ubekymrede natur atter frem, hun brast ud i høj latter:

"Ja, det indrømmer jeg, – han morer mig. Han formelig tilbeder mig. Med et eneste blik kan jeg få ham til at lystre mig – – – Du kan aldeles ikke forestille dig, hvor komisk han er, det

tykke menneske, som stadig tror, at har nu endelig skal høste lønnen for al sin lydighed."

"Men, Gilberte, spiller du ikke et farligt spil?" spurgte Henriette bekymret.

"Tror du det? Hvad kan der egentlig ske? Hvis han til sidst opdager, at jeg gør nar ad ham, kan han da kun blive vred og flytte ud af huset ... og desuden mærker han det såmænd aldrig! Du kender ikke denne mand, med ham kan man drive det til det yderste uden at risikere noget som helst ... Ser du, hvad *det* angår, er jeg klogere end du tror! Han er alt for selvtilfreds og stor i egen indbildning, ... han vil aldrig tænke, at man kan have ham til nar ... og alt, hvad han skal opnå her, er at rejse bort med en venlig erindring om vort bekendtskab, og så den overbevisning til trøst, at han har handlet korrekt, som en fin mand, der kender Paris ud og ind."

Hun lo atter og tilføjede:

"Imidlertid udvirker han, at din onkel bliver sat på fri fod, og så får han for al sin ulejlighed en kop te, som rækkes ham af min hvide hånd."

Men pludselig blev hun atter grebet af angst ved tanken om svigermoderen. Tårerne trådte hende i øjnene:

"Å Gud! Og fru Delaherche! ... Hvad skal jeg gøre! Hun har aldrig kunnet lide mig; hun kan godt finde på at fortælle min mand, hvad hun har set."

Henriette var omsider blevet ganske rolig. Hun tørrede venindens øjne, hjalp hende at stå op fra chaiselongen, glattede hendes forpjuskede hår.

"Hør nu, kære Gilberte, jeg nænner ikke at skænde på dig, skønt himlen ved, jeg synes du har båret dig galt ad. Men jeg

havde fået en sådan skræk for din prøjser, var så angst for, at sagen skulle være meget, meget værre, at jeg formelig føler lettelse ved at høre sandheden! ... Vær nu blot rolig, det kan vel blive godt endnu."

Det var alt sammen meget fornuftigt, og det viste sig, at Henriette havde ret.

Delaherche og den gamle frue kom i dette øjeblik ind i stuen, han forklarede, at han havde sendt bud efter den vogn, der skulle køre ham til Belgien, han tog bort samme aften med toget til Bryssel. Derfor ville han sige farvel til sin kone. Han henvendte sig nu til Henriette:

"Vær De kun glad! Hr. v. Gartlauben har lovet mig at tage sig af Deres onkel; og min kone minder ham nok om hans løfte."

Gilbertes øjne hang ængsteligt ved svigermoderens ansigt, lige siden hun var kommet ind.

Mon hun ville sige det til sin søn? Bede ham blive hjemme?

Den gamle dame så bebrejdende på Gilberte.

Men også hun følte den lettelse, som havde gjort Henriette så overbærende.

Siden det ikke var Gartlauben, ville hun atter tilgive, glemme, som hun havde tilgivet, da hun opdagede forholdet til kaptajn Beaudoin.

Udtrykket i hendes øjne formildedes, hun vendte hovedet bort. Hendes søn kunne tage bort, Edmond beskyttede Gilberte mod prøjseren; hun var rolig, ja, et svagt smil spillede om hendes læber, det var første gang siden de gode efterretninger fra Coulmiers.

"Så farvel da," sagde hun og kyssede sin søn. "Besørg dine forretninger og kom hjem, så snart du kan."

Og hermed gik hun langsomt over trappegangen ind i det værelse, hvor obersten sad med en sær, forstemt mine og så på den lille lyskreds under lampen.

Samme aften vendte Henriette tilbage til Remilly og tre dage senere havde hun den glæde at se far Fouchard ganske rolig slentre ind i gården, som om han kom hjem fra en spadseretur i omegnen. Han satte sig ned, spiste en bid brød med ost til. Og alle hendes ængstelige spørgsmål besvarede han uden at forhaste sig, som en, der aldeles ikke har været bange for noget. Hvorfor skulle de have beholdt ham derinde? Han havde jo ingenting gjort. Det var sandelig ikke ham, der havde slået prøjseren ihjel!

Han havde bare sagt som så: I får selv lede efter den skyldige, jeg kan ingen underretning give jer.

Og så havde de været nødsaget til at slippe ham løs – selvfølgelig; både ham og sognefogeden, siden der ingen beviser var imod dem.

Men hans snu bondeøjne skinnede, i sit hjerte var han både glad og stolt over at have gjort nar ad disse fordømte prøjsere, som han ikke gad have mere at skaffe med, siden de begyndte at gøre vrøvl om kødet.

December nærmede sig sin slutning; Jean ville afsted, nu var hans ben helbredet, nu erklærede doktoren ham for udskrevet.

Og for Henriette var det en stor sorg, som hun gjorde alt for at skjule.

Efter det ulykkelige slag ved Champigny havde de intet hørt fra Paris. De vidste kun, at Maurices regiment havde lidt meget af fjendens ild.

Hvorfor fik *de* slet ingen efterretninger, når flere familier i Sedan og i Raucourt ad omveje havde fået både breve og telegrammer, hvorfor var Maurice så tavs? Måske havde brevduen, som bar det længselsfuldt ventede budskab, mødt en rovbegærlig høg, eller den var måske blevet dræbt af en fjendtlig kugle i skovbrynet.

De pintes af en stadig angst for, at Maurice skulle være død.

Den store by, der lå tavs og stum under belejrernes kanoner, var som en umådelig grav.

De havde opgivet alt håb om at få noget at vide, og da Jean meddelte Henriette sin urokkelige beslutning, udbrød hun i en klagende tone:

"Å Gud, så er alt forbi, så er jeg da ganske ene og forladt!"

Jean ønskede at støde til nordarmeen, som havde dannet sig under general Faidherbe. Siden Manteuffels hær var trængt frem til Dieppe, havde Faidherbe forsvaret tre departementer, som var skilt fra det øvrige Frankrig: Nord, Pas-de-Calais og Somme. – Jean havde tænkt sig at gå ind i Belgien over Bouillon, og derfra komme til armeen.

Han vidste, at man var ved at danne 23. korps af alle de gamle folk fra Sedan og fra Metz, som man kunne få samlet. Han hørte sige, at general Faidherbe ville tage offensiven, og bestemte sig til at bryde op næste søndag, da han fik efterretning om slaget ved Pont-Noyelle, hvis udfald var ubestemmeligt, og som de franske havde været lige ved at vinde.

Det var igen doktor Dalichamp, som tilbød ham hest og vogn til Bouillon.

Lægens mod og hans godhed var uudtømmelige.

I Raucourt, hvor tyfussen rasede – bayrerne havde bragt smitten med – havde han patienter i hvert et hus, foruden de to lazaretter i Remilly og i Raucourt.

Hans ivrige fædrelandskærlighed, hans uimodståelige trang til at protestere mod hver overflødig voldshandling, havde to gange bragt ham i arrest, hvorfra han dog atter var blevet løsladt.

Derfor lo han også i skægget den morgen, han med sin gig holdt for døren for at hente Jean, det morede ham at hjælpe en af de stakler fra Sedan med at komme ud af prøjsernes klør; han gjorde alt for at hjælpe disse brave fyre, der havde døjet så meget ondt.

Jean, der nødig ville ind på pengespørgsmålet med Henriette, havde modtaget et halvt hundrede francs, doktoren havde tilbudt ham som rejsepenge.

Far Fouchard opførte sig ved afskeden meget net. Han sendte Silvine ud efter to flasker vin, og ville have, de alle skulle drikke på, at tyskerne snart måtte blive hugget sønder og sammen og jaget ud af landet.

Han havde nok på kistebunden, ønskede kun fred og blandede sig ikke i nogen slags kedsommelige historier nu, da friskytterne var forjaget fra Dieuletskovene. Han havde endog i et anfald af forbavsende gavmildhed givet Prosper løn, han ville gerne beholde den dygtige karl, som forresten slet ikke tænkte på at forlade Remilly. Han klinkede med Prosper, klinkede med Silvine, som han havde tænkt på selv at tage til kone, så stille og fornuftig passede hun sin dont i huset; men derefter havde han ment, at det egentlig ikke var til nogen nytte: hun fik ingen giftetanker mere og ville nok blive hos ham, til lille Charlot blev

stor og skulle være soldat. Og da. Han havde klinket med doktoren og med Jean, udbrød han:

"Nu drikker vi hinandens skål! Gid det må gå os alle godt, og gid I andre må være lige så tilfredse, som jeg selv er!"

Henriette ville endelig følge Jean til Sedan. Han var civilklædt med frakke og hat, som doktoren havde lånt ham.

Den dag skinnede solen på sneen, som knitrede i den strenge frost. De skulle køre gennem byen, og da Jean hørte, at hans oberst endnu opholdt sig hos Delaherche, ville han op og hilse på ham, og samtidig takke fabrikanten for hans venlighed.

Det var ham en pine at gense dette sted, hvor alt mindede ham om nederlaget.

De fandt huset i Rue Maqua opløst i sorg; Gilberte var ganske fortumlet, over den gamles kinder rullede den ene store tåre efter den anden, mens sønnen, som stadig havde travlt i fabrikken, gik og stønnede højt.

De havde fundet obersten på gulvet i hans værelse – død!

Lampen brændte stadig, og persiennerne var lukket som sædvanlig.

Lægen blev i al hast tilkaldt, kunne ingenting opdage, hverken kongestion eller hjerteslag.

Obersten lå, som truffet af lynet, uden at man kunne se, hvorfra slaget var kommet, og først næste dag fandt de en gammel avisstump, der havde ligget om en bog, og hvori der fandtes en beretning om Metz' kapitulation.

"Kære veninde," sagde Gilberte til Henriette, "da hr. v. Gartlauben før gik ned ad trappen, tog han sin hue af udenfor døren til det værelse, hvor onkel ligger lig ... Edmond så det selv,

du må indrømme, at det virkelig var smukt af ham, han er i grunden en fintfølende person."

Aldrig før havde Jean kysset Henriette. Før han steg til vogns med doktoren, ville han for sidste gang takke hende, fordi hun havde plejet ham med en søsters ømhed. Men han kunne ikke finde ord, åbnede armene og trykkede hende hulkende til sit bryst. Hun var aldeles opløst af sorg og gengældte hans kys.

Da hesten satte sig i bevægelse, vinkede de farvel til hinanden, mens de med kvalt stemme gentog:

"Farvel, farvel!"

Den nat vågede Henriette i lazarettet i Remilly – og hun græd, græd ustandseligt, mens hun med møje kvalte sin hulken.

7

Efter sejren ved Sedan var de to tyske hæres menneskebølger igen begyndt at rulle imod Paris.

Maas-armeen kom nordfra gennem Marnedalen, og kronprinsen af Prøjsens armé, som gik over Seinen ved Villeneuve-Saint-Georges, marcherede mod Versailles for at indeslutte staden sydfra. Det var denne armé, som general Ducrot, der havde fået kommandoen over 14. korps, som endnu næppe var dannet, besluttede at angribe i flanken.

Maurice lå i en skov til venstre for Meudon med sit ny regiment, det 115., men de fik først ordre til at sætte sig i bevægelse, da ulykken allerede var sket.

Nogle granater havde været tilstrækkeligt; der var kommet en vild panik i en zouavbataljon, som bestod af rekrutter, de andre tropper blev draget med, og opløsningen var så fuldstændig, at den vilde flugt først standsede bag voldene om Paris, hvor alt kom i den største ophidselse. Alle stillinger udenfor de sydlige forter var tabt, og samme aften blev den sidste telegraftråd, som forbandt byen med Frankrig – telegrafen langs Vestjernbanen – skåret over.

Paris var udelukket fra den øvrige verden.

Det var en forfærdelig og sørgelig aften for Maurice. Hvis tyskerne havde været dristige, så havde de samme nat kunnet slå lejr på Karusselpladsen. Men de gik frem med forsigtighed, fast bestemte på at skulle foretage en belejring efter alle kunstens regler.

Planerne for hele indeslutningen var allerede lagt. Maas-armeen imod nord fra Croissy over Epinay til Marne, den tredje

armé syd fra Chennevières til Châtillon og Bougival, mens det store prøjsiske hovedkvarter, kong Wilhelm, hr. Bismarck og general Moltke, lå i Versailles.

Den kæmpemæssige indeslutning, som man ikke havde troet mulig, var nu en fuldbyrdet kendsgerning. Denne by, hvis volde var 40 kilometer i omkreds, med sine 15 forter og sine 6 fremskudte værker, var nu som i fængsel. Den hær, som skulle forsvare den, bestod kun af 13. korps, som general Vinoy havde reddet og ført tilbage, og af 14. korps, der var ved at blive dannet, og som var overdraget til general Ducrot: tilsammen udgjorde de 80.000 mand, hvortil kom 15.000 mand marinetropper, 14.900 mand friskarer og 115.000 mobilgardister, foruden 300.000 mand af Nationalgarden, som var fordelt langs voldene; men mellem dem fandtes kun få krigsvante og disciplinerede soldater. Man ekviperede folkene og eksercerede; Paris var kun en umådelig befæstet lejr.

Forberedelserne til forsvaret blev fra dag til dag drevet med større iver, vejene blev afbrudte, husene indenfor demarkationslinjen jævnet med jorden, de 200 svære kanoner og de 2.500 andre stykker blev anbragt i stilling, andre kanoner blev støbt, og under minister Dorians store anstrengelser voksede der et helt arsenal frem af jorden.

Efter at underhandlingerne i Ferrières var afbrudt, og Jules Favre havde bekendtgjort Bismarcks fordringer: afståelsen af Elsass, garnisonen i Strassbourg krigsfanger og 3 milliarder i krigsomkostninger, hævede der sig et almindeligt forbitrelsens skrig, der forlangte krigens fortsættelse som en nødvendig betingelse for Frankrigs liv. Selv uden håb om at sejre, måtte Paris forsvare sig, for at fædrelandet kunne leve.

En søndag i slutningen af september blev Maurice sendt i tjeneste til den anden ende af byen, og efterhånden som han kom gennem gaderne og over pladserne fik han ligesom nyt håb. Det forekom ham, at der siden nederlaget ved Châtillon var kommet mere begejstring mellem folk for den store forsvarstanke. Det før så forlystelsessyge Paris viste sig nu tappert og rede til at bære alle savn. Man mødte nu kun uniformer, om ikke andet bar man i det mindste Nationalgardens hue. Som et kæmpemæssigt ur, hvis fjeder er sprunget, var det sædvanlige liv pludselig standset, industri, handel og forretninger lå på en gang stille; man havde nu kun én lidenskab, den, at ville sejre.

Det var det eneste emne, som man talte om, og som fik hjerterne til at banke og jog blodet til hovedet, over alt tales der om det, i de offentlige forsamlinger, i vagtstuerne og i enhver sammenløben sværm, som fortovene idelig var spærret af. Det var allerede en krise af sygelig nervøsitet, som var brudt ud, en epidemisk feber, der overdrev såvel frygten som tilliden, og som ved mindste anledning kunne slippe dyret i mennesket løs.

Maurice så således i Rue des Martyrs en scene, som gjorde et vist indtryk på ham: det var en rasende hob som stormede et hus, hvor man havde lagt mærke til, at der øverst oppe havde været et vindue stærkt oplyst hele natten; det måtte øjensynlig være et signal til prøjserne i Bellevue.

Der var dem blandt indvånerne, der næsten levede på deres tage for at holde øje med omegnen. En dag havde man været lige ved at drukne en stakkels fyr i bassinet i Tuilerihaven, fordi han undersøgte et kort over Paris, som han havde bredt ud på en bænk.

Maurice, som tidligere havde været så sindig, var også, da nu alt, hvad han tidligere havde troet på, ramlede sammen om ham, blevet grebet af denne sygelige mistænksomhed. Han fortvivlede ikke mere som den aften ved panikken i Châtillon, han ventede, at den franske armé igen ville blive i stand til at kæmpe. Udfaldene den 30. september ved Hay og Chevilly, den 13. oktober, hvor mobilgarden havde erobret Bagneux og endelig den 21. oktober, hvor hans eget regiment havde været med og en kort tid havde bemægtiget sig parken ved Malmaison, havde gengivet ham hele hans tillid.

Selv om prøjserne på alle punkter havde standset dem, så havde armeen ikke desto mindre kæmpet tappert; den ville endnu kunne komme til at sejre. Men hvad der pinte Maurice var Paris, der svingede mellem de lyseste forhåbninger og den sorteste håbløshed og stadig, midt i sin tørst efter sejr, blev hjemsøgt af frygten for forræderi.

Den samme bevægelse, som havde styrtet kejserdømmet, truede nu regeringen for det nationale forsvar. Allerede nu var Jules Favre og de andre medlemmer mere upopulære end de ministre, som var blevet styrtet sammen med Napoleon den Tredje. Hvis de ikke ville slå prøjserne, så havde de kun at vige pladsen for andre, som var rede til at modtage den, og som var visse på at ville sejre ved at udskrive en masserejsning, og ved at benytte de opfindere, der tilbød at ødelægge fjenden enten ved underamineringer eller ved en regn af en ny slags græsk ild.

Dagen før den 31. oktober var Maurice også blevet overfaldet af denne tvivlens dæmon. Han gik nu ind på de ideer, som han tidligere havde smilet af. Hvorfor ikke? Der var jo ingen grænser for dumheden og forbrydelsen.

Lige fra det øjeblik, da han foran Mühlhausen havde fået efterretningen om Fräschwiller, var forbitrelsen vokset i ham, og tanken om, at alt, hvad han havde gået igennem, kun skulle føre til en ny og uoprettelig ulykke, overvældede ham. Urostifterne den 31. oktober havde derfor også hans hele sympati, da de nedslående nyheder slag i slag indløb: tabet af Bourget, som med så megen tapperhed var blevet erobret natten mellem den 27. og 28., Thiers ankomst til Versailles efter rejsen rundt til Europas hovedstæder, hvor han, efter hvad man sagde, havde underhandlet i Napoleon den Tredjes navn, og endelig overgivelsen af Metz, det sidste knusende slag, et nyt Sedan – kun endnu mere oprørende.

Og dagen derpå, da han fik at vide, hvad der var sket på Hôtel de Ville: oprørerne en kort tid sejrherrer, regeringens medlemmer fanger indtil kl. 4 om morgenen og kun reddet ved et af disse omslag i befolkningen, der først havde været rasende på dem, men derefter blev bange for følgerne, hvis opstanden sejrede; han beklagede alle forhastede forsøg; det var ad den vej frelsen måske havde været mulig: opråb til dette om at gribe til våben, fædrelandet i fare, alle de klassiske erindringer om et frit folk, som er rede til at dø. Thiers vovede ikke at komme til Paris, og man var lige ved at illuminere efter afbrydelsen af underhandlingerne.

November måned gik i en febrilsk utålmodighed. Der forefaldt små slag, men Maurice var ikke med. Han lå nu i nærheden af Saint-Ouen, men så ofte som muligt gik han til byen for at høre nyt.

Borgerrepræsentantvalgene syntes at have beroliget den politiske lidenskabelighed, men næsten alle de valgte hørte til

de yderliggående, og heri lå et alvorligt fingerpeg for fremtiden.

Under denne rolige tilstand ventede Paris på det store udfald, som man så længe havde pustet, på sejr og befrielse. Og man tvivlede ikke om, at det ville lykkes, at man skulle kaste prøjserne tilbage og hugge dem sønder og sammen. Forberedelserne var truffet på halvøen Gennevilliers, som man antog var det heldigste sted, angrebet kunne foregå fra.

Så en skøn morgen kom man i den vildeste henrykkelse ved efterretningerne fra Coulmiers, Orleans var erobret tilbage, Loire-armeen var på marchen til Paris allerede nået til Étampes, sagdes der.

Nu var alt forandret, det drejede sig nu kun om at gøre et udfald og række dem hånden på den anden side af Marne. Der var nu kommet orden i forsvarsstyrken. Man havde dannet tre armeer: den ene bestod af Nationalgarden under kommando af general Clément Thomas, den anden var dannet af 13. og 14. korps, hvortil man havde føjet nogle af de bedste elementer, som man havde samlet sammen rundt omkring; general Ducrot skulle føre den i det store angreb; og endelig den tredje, reserven, som udelukkende bestod af mobilgardister, var betroet til general Vinoy.

Maurice var gennemtrængt af en fuldstændig overbevisning om et heldigt resultat, da han den 28. november lå natten over i Vincennesskoven med det 115. regiment. De tre korps af den anden armé var der også, man sagde, at den svigende dag var bestemmelsen at støde til Loire-armeen i Fontainebleau.

Men så begyndte straks uheldene, de sædvanlige fejl, en pludselig stigen af vandet, der gjorde det umuligt at benytte pontonbroerne, forkerte ordrer, som hæmmede bevægelserne.

Den næste nat var det 115. et af de første regimenter, som kom over floden, og klokken 10 rykkede Maurice under en frygtelig beskydning ind i Champigny. Han var som gal, hans chassepot brændte ham i hænderne trods kulden. Hans eneste tanke var at marchere fremad, stadig fremad, indtil de havde forenet sig med kammeraterne fra provinserne derude. Men lige på den anden side af Champigny og Bry stødte armeen på murene omkring parkerne ved Coeuilly og Villiers; murene var en halv kilometer lange, og prøjserne havde forvandlet dem til en uindtagelig fæstning.

Fra nu af var der kun vaklen og tilbagegang. 3. korps var blevet tilbage, 1. og 2., som ikke kunne komme videre, forsvarede i to dage Champigny, som de natten til den 2. december var nødt til at forlade efter deres resultatløse sejr.

Den nat camperede hele armeen igen i Vincennesskoven, der var hvid af rimfrost, og Maurice lå med stivfrosne fødder og ansigtet trykket mod den frosne jord og græd. Der fulgte uhyggelige og sørgelige dage efter det uheldige resultat af disse voldsomme anstrengelser. Det store udfald, der i så lang tid var blevet forberedt, dette uimodståelige angreb, der skulle have befriet Paris, var fuldstændig mislykket. Og tre dage derefter kom der brev fra general Moltke, som meddelte, at Loire-armeen var slået og igen havde måttet opgive Orleans. Det var ringen, der trak sig tættere sammen, og som det for fremtiden ville være umuligt at bryde igennem.

Men midt i sin feberagtige fortvivlelse syntes Paris at finde nye kræfter til at fortsætte modstanden. Hungersnøden begyndte at true. Fra midten af oktober havde man uddelt kødet i rationer. I december var der ikke et stykke hornkvæg

eller et får tilbage, og man begyndte at slagte hestene. Forsyningen af mel og korn var tilstrækkelig til at kunne levere brød i fire måneder. Da melet var brugt, havde man anlagt møller på banegårdene. Brændslet begyndte også at mangle, der blev lagt beslag på det til at male mel, bage brød og fabrikere våben. Og Paris, uden gas, oplyst af nogle petroleumslamper, rystede af kulde under sin isnende kappe, Paris, der var på ration af sort brød og hestekød, håbede bestandigt; man talte om Faidherbe imod nord, Chanzy ved Loire, Bourbaki i øst, som et eller andet mirakel ville føre sejrrige til murene. Foran bagerierne og slagterierne ventede lange rækker i sneen; nu og da oplivedes de ved nyheder om store, indbildte sejre.

Efter den modløshed, som fulgte efter hvert nederlag, levede håbet op igen, blussede endnu højere iblandt mængden, der af lidelse og sult kunne se syner ved højlys dag.

På Chateau-d'Eau-pladsen var en soldat, der havde talt om overgivelse, nær ved at blive slået ihjel af de forbigående.

Armeen derimod, hvis mod var udtømt, og som følte, at enden nærmede sig, forlangte fred, mens befolkningen endnu råbte på et masseudfald, hele folket, kvinderne og børnene med, alle skulle kaste sig over prøjserne, og som en flod der løber over sine bredder, rive alt over ende og føre det bort.

Maurice trak sig tilbage fra sine kammerater: han hadede mere og mere dette soldaterliv, der nødte ham til at ligge uvirksom i ly af Mont-Valérien. Så ofte han kunne, var han også i Paris, hvor han befandt sig vel midt i mængden, hvis håb han gjorde sig umage for at kunne dele.

Undertiden gik han hen for at se ballonerne gå op; hver anden dag blev der afsendt en fra Nordbanegården, den medtog brevduer og depecher. Under den mørke vinterhimmel så man dem stige og forsvinde; man skælvede af frygt, når vinden førte dem over mod Tyskland. Mange var vist gået fejl.

Maurice havde skrevet to gange til sin søster Henriette, men han anede ikke, om hun havde fået hans breve. Erindringen om hans søster og om Jean lå så langt tilbage, tilhørte en anden verden, der var så fjern, at man ikke mere hørte noget fra den – han tænkte sjældent på dem. Hans tanker var optaget af de evindelige omslag mellem modløshed og forhåbningsfuldhed, som han levede under.

I de første dage af januar kom der ny forbitrelse til, det var bombardementet af kvartererne på den venstre Seinebred. Da det varede så længe, inden det begyndte, havde han endt med at tro, at det var humanitetshensyn, der afholdt prøjserne fra det; men det var kun vanskeligheder ved dens installation. Og da en granat havde dræbt to småpiger ved Val-de-Grace, var han gennemtrængt af en forbitret foragt for disse barbarer, der myrdede børn og truede med at ville brænde museerne og bibliotekerne. Men da de første dages skræk var forsvundet, optog Paris under bomberegnen igen sit tidligere liv, præget af heltemodig udholdenhed.

Siden nederlaget ved Champigny havde man kun foretaget et mislykket forsøg i nærheden af Bourget; og den aften da højdedraget ved Avron måtte forlades under en voldsom beskydning, delte Maurice det vredesudbrud, der så stærkt greb hele byen.

Den tiltagende mangel på popularitet, som truede med at styrte general Trochu og forsvarsregeringen, tiltog i den grad, at de nødtes til at gøre en stor og unyttig anstrengelse.

Hvorfor skulle man afslå at føre disse 300.000 nationalgardister i ilden? De forlangte det stadig og fordrede deres part i kamp og fare. Det var dette masseudfald, som lige fra den første dag var blevet forlangt; Paris skulle bryde igennem sine dæmninger og drukne prøjserne i sit folks vældige bølge.

Man måtte give efter for denne fordring, skønt det utvivlsomt ville føre til et nyt nederlag; men for at formindske mandefaldet nøjedes man med, foruden den aktive armé, at anvende de 49 bataljoner, der var mobiliseret af Nationalgarden.

Dagen før den 19. januar var som en fest; en umådelig menneskemasse, der fyldte boulevarderne og Champs-Élysées, så regimenterne marchere afsted med musikken i spidsen og syngende fædrelandssange. Kvinder og børn fulgte dem på vej, man tiljublede dem og ønskede dem held og sejr.

Dagen efter strømmede befolkningen ud ad Triumfbuen til; alle var opfyldt af håb på grund af efterretningen om besættelsen af Montretout. De gamle historier om Nationalgardens uovervindelige tapperhed gik fra mund til mund, prøjserne var kastet tilbage, Versailles ville være taget inden aften.

Om aftenen, da det uundgåelige nederlag blev bekendt, var der derfor også en ubeskrivelig fortvivlelse. Medens venstre fløj havde taget Montretout, var centrum trængt frem over muren om parken ved Buzenval, men var derpå blevet standset af en

indre mur. Det var blevet tøvejr og regnede småt, men uophørligt, vejene var opblødte, så at kanonerne ikke kunne komme frem; disse kanoner, der var støbt ved frivillige bidrag, og som Paris havde sat sin lid til. På højre fløj var general Ducrots kolonne kommet for silde i ilden og var for langt tilbage. Kræfterne var udtømt, og general Trochu var nødsaget til at give ordre til tilbagetog over hele linjen. Man opgav Montretout og St. Cloud, som prøjserne stak ild på. Og da det var blevet mørkt, så man fra Paris i horisonten den umådelige ildebrand.

Nu følte Maurice, at enden nærmede sig. I fire samfulde timer havde han, sammen med Nationalgarden, ligget i parken ved Buzenval under en frygtelig ild fra de prøjsiske forskansninger.

De følgende dage, da han var kommet tilbage, priste han i høje toner Nationalgardens mod. Den havde virkelig også vist megen tapperhed. Men grunden til nederlaget kunne jo så kun søges i førernes uduelighed og forræderi.

I Rue de Rivoli mødte han nogle sværme, der råbte: "Ned med Trochu! Leve kommunen!" Det var den revolutionære lidenskabs opvågnen, et nyt omslag i den offentlige mening, så foruroligende, at forsvarsregeringen for ikke selv at blive styrtet, troede at være nødt til at tvinge general Trochu til at opgive sin kommando og sætte general Vinoy i hans sted.

Samme dag på et offentligt møde i Belleville, hvor Maurice kom ind, hørte han atter, at man forlangte masseudfald. Det var en aldeles vanvittig plan, og skønt han meget vel vidste det, bankede hans hjerte dog ved at se, hvor standhaftige alle var i deres trang til at sejre. Når alt var forbi, kunne man jo kun

vente på et mirakel, der skulle frelse byen. Hele natten lå han og drømte om vidunderlige heltegerninger.

Og atter hengik otte lange dage. Paris led i tavshed og uden klage dødskvaler. Ingen butikker blev lukket op, de få fodgængere mødte ikke mere vogne i de øde gader. 40.000 heste var blevet slagtet og spist, nu var hunde, katte og rotter i høj pris. Kornet var sluppet op, det brød, der blev bagt af ris og havremel, havde en styg, mørk farve, og var klægt og ufordøjeligt; og alligevel ventede folk i timevis for at få den ration på 300 gram, der dagligt uddeltes fra bagerierne.

Ak, hvor var det et sørgeligt syn, disse stakkels kvinder, som rystende af kulde stod i smuds og snavs under den øsende regn, og som uden en klage heltemodigt bar alle belejringens pinsler, her i den store by, der ikke ville overgive sig. Dødeligheden var tre gange så stor som ellers, teatrene var omdannet til lazaretter. Når natten faldt på, bredte der sig en uhyggelig tavshed ud over de forhen rige kvarterer; de prægtige boliger lå mørke og tillukkede, som havde pesten hærget dem. Og tavsheden, mørket blev kun afbrudt ved kanonernes uophørlige torden, man så granaterne som meteorer fare hen over den natlige vinterhimmel.

Med et – den 29. januar – rygtedes det i Paris, at Jules Favre underhandlede med Bismarck for at få en våbenstilstand bragt i stand, og på samme tid fik man at vide, at der kun var brød til ti dage, og ingen tid til at forsyne staden med levnedsmidler.

Her var man altså tvunget til kapitulation og Paris lå tavs og lamslået overfor den skrækkelige sandhed, der først nu åbenbaredes.

Samme dag, ved midnat, lød det sidste kanonskud, og den 29. lå Maurice med 115. regiment atter ved Mourange indenfor fæstningsværkerne.

Nu begyndte en sælsom tilværelse, fuld af uvirksomhed og feber.

Mellem tropperne var ikke megen disciplin, soldaterne drev om, hvor de ville, indtil de skulle sendes hjem. Men Maurice var nervøs og ophidset, urolig og ængstelig; han læste ivrigt alle revolutionære blade og denne tre ugers våbenstilstand, som kun kom i stand for at Frankrig kunne udnævne en forsamling, der kunne få sluttet fred, forekom ham at være en snare, et sidste forræderi. Selv om Paris måtte overgive sig, mente han som Gambetta, at man skulle vedblive at føre krig med Loirehæren og Nordarmeen. Han harmedes over nederlaget af Østarmeen, som havde måttet rykke ind i Schweiz, hvor den ikke mere gavnede Frankrig.

Endelig var han rasende over valgene: det gik, som han havde tænkt, provinsbeboerne var vrede over Paris' hårdnakkede modstand, ville for enhver pris have fred, og fordrede monarkiets genoprettelse under fjendens kanoner.

Thiers var blevet valgt i 26 departementer; den udøvende magt var af forsamlingen i Bordeaux lagt i hans hænder; for Maurice stod han som et uhyre, fuld af alskens løgn og rede til alle mulige forbrydelser.

Og han var i uafbrudt raseri, denne fred, som en monarkistisk lovgivende forsamling havde sluttet, syntes ham toppunktet af al den skændsel, som var overgået Frankrig; han kunne næppe tåle at tænke på de hårde betingelser, – på de 5 milliarder, på Metz, på Elsass, på det franske guld og det

franske blod, der strømmede ud af dette gabende, uhelbredelige sår.

I de sidste dage af februar besluttede Maurice at desertere.

I en af traktatens artikler hed det, at alle de soldater, som lå i Paris, skulle afvæbnes og hjemsendes.

Han ville ikke vente længere; det var ham, som om hans hjerte skulle briste ved tanken om at forlade denne heltemodige stad, der kun ved udsultning var tvunget til overgivelse, – derfor forsvandt han fra regimentet, lejede sig i Rue des Orties, helt oppe på La Butte des Moulins, et lille møbleret værelse på en kvist, helt oppe over tagene, hvorfra han havde udsigt over den umådelige by, som rullede sig ud under hans øjne som et hav fra Tuilerierne til Bastillen.

En af hans kammerater fra studenterdagene havde lånt ham 100 francs. Så snart han havde indrettet sig, lod han sig indskrive i en bataljon af Nationalgarden, og med 30 sous om dagen kunne han nogenlunde slå sig igennem.

Han kunne ikke tåle at tænke på en rolig, egenkærlig tilværelse i et eller andet provinshul, og de breve, han fik fra Henriette, som han havde skrevet til, oprørte ham, fordi hun stadig bad og bønfaldt ham om at komme hjem og hvile sig i Remilly. Han afslog på det bestemteste hendes bønner, skulle måske komme senere hen, når prøjserne var borte.

Og således levede den unge mand i ophidselse og feber, som stedse tiltog ved den ørkesløse tilværelse, han førte hele tiden. Han led ikke mere af sult, han havde spist det første gode stykke hvedebrød med stor glæde. I Paris, hvor hverken brændevin eller vin nogensinde havde manglet, levede man nu højt, og drukkenskab tiltog for hver dag, som gik.

Men byen var og blev et fængsel: ved portene stod tysk vagt, og der var masser af formaliteter at opfylde, når man skulle ud. Intet arbejde, ingen forretninger kom i gang, den store menneskemasse levede her i forventning om, hvad der skulle komme, uden at foretage sig noget som helst, i den samme febrile lediggang, som ophidsede dem og gjorde dem forstyrrede i hovedet, mens den klareste forårssol skinnede over dem.

Under belejringen havde man dog haft militærtjenesten, der trættede legemet og beskæftigede ånden, mens hele befolkningen nu gled hen i absolut dovenskab, hvilket var end mere farligt, da man var isoleret, afspærret fra den øvrige verden.

Maurice, såvel som alle andre, drev om fra morgen til aften og indåndede stadig en luft, der var fordærvet af alle de vanvidsspirer, som i måneder havde udviklet sig i masserne.

Den uindskrænkede frihed, alle nød, satte kronen på ødelæggelsens værk. Han slugte bladene, overværede alle offentlige møder, trak undertiden på skuldrene, når der blev sagt alt for store dumheder, men gik dog hjem med hovedet fuldt af oprørske ideer, rede til allehånde fortvivlede voldsomheder, for at værne om det, *han* anså for sandhed og ret.

Og i det lille værelse deroppe højt over tagene drømte han endnu sejrsdrømme, troede, man kunne redde Frankrig, frelse republikken, når blot freden ikke blev sluttet.

Den 1. marts skulle prøjserne rykke ind i Paris, og over byen lød et langt, harmfuldt og fortvivlet skrig.

Maurice hørte ikke en eneste offentlig taler, som ikke beskyldte den lovgivende forsamling, Thiers, mændene fra 4. september for at være årsag til den frygtelige skændsel, som de havde kunnet skåne den heltemodige stad for.

En aften tog han endelig selv ordet for at råbe, at hele byens befolkning burde dø på voldene, og at prøjserne kun burde komme ind over de sidste pariseres lig. Blandt disse mennesker, som var forstyrrede af måneders sult og trængsel, overladt til lediggang, forpint af mistroiskhed og angst for ukendte rædsler, måtte oprørstanken ligesom uvilkårligt spire frem og vokse med uimodståelig magt.

Det var en af disse skæbnesvangre kriser, man kan iagttage efter enhver stor bys belejring, hvor en til spidsen drevet fædrelandskærlighed pludselig forvandles til hævntørst og ødelæggelseslyst.

Centralkomitéen, valgt af delegerede af Nationalgarden, havde nylig nedlagt en protest mod afvæbningen. Derefter havde man på Bastillepladsen samlet et massemøde med røde faner og flammende taler, med umådelig tilslutning og voldsom ophidselse; en elendig politibetjent var her blevet bundet til et bræt og kastet i en kanal, hvor mængden med stenkast havde gjort det af med ham.

To dage efter, natten til den 26. februar, var Maurice faret op ved alarmklokkens klemten. På Boulevard des Batignolles så han flokke af mænd og kvinder, som slæbte afsted med kanoner; han havde straks sammen med en snes andre spændt sig for en pjece, da han hørte, at folket på Wagrampladsen havde bemægtiget sig disse kanoner for at regeringen ikke skulle overlevere dem i fjendens hænder. Der var 170 kanoner,

men forspandet manglede, og mængden havde trukket dem afsted, skubbet dem frem med næverne lige op til toppen af Montmartre i et anfald af vildt raseri, lig en barbarisk horde, der hilser sine guder.

Da prøjserne den 1. marts måtte nøjes med at besætte Champs-Élysées-kvarteret, lå Paris ganske stille, rørte sig ikke, med lukkede huse og skodder, som en død by, indhyllet i et umådeligt sørgeflor.

To uger gik, Maurice vidste ikke, hvordan tiden svandt, han ventede og ventede dette frygtelige, som han i ikke kunne forklare, men hvis nærhed han fornemmede.

Freden var nu endelig sluttet, den lovgivende forsamling havde taget sæde i Versailles den 20. marts, og dog var dette ikke forbi. Han følte, at en eller anden i rædsel måtte bryde løs.

Den 13. marts om morgenen, da han stod op, fik i han et brev fra Henriette, hvori hun atter bad ham indstændigt om at komme hjem og kærligt truede ham med at komme selv og hente ham, hvis han alt for længe ventede med at opfylde hendes bøn. Derpå fortalte hun ham om Jean, meddelte ham, at vennen i slutningen af december havde forladt Remilly for at støde til Nordarmeen, at han havde ligget længe syg af feber i Belgien på et hospital; først i forrige uge havde hun modtaget brev fra ham. Han tog til Paris, skønt han endnu ikke var rask, men nu ville han gøre nytte. Henriette sluttede med at bede broderen skrive og endelig sige hende, hvorledes Jean havde det.

Og med brevet liggende foran sig, faldt Maurice hen i blide drømmerier.

Henriette, Jean – den elskede søster, den ven, som havde delt møje og besvær med ham i trængslens dage! Ak Gud – hvor de dog nu var langt borte fra ham begge to! Hvor lidt havde dog hans tanker beskæftiget sig med dem i denne tid, da uvejrsstormen havde raset uophørlig i hans sjæl!

Da hans søster imidlertid sagde ham, at hun ikke havde kunnet give Jean sin broders adresse i Rue des Orties, besluttede han allerede i dag at se efter ham i de militære kontorer.

Men han var næppe kommet ned på gaden, før han mødte to kammerater fra sin bataljon, som meddelte ham, hvad der var sket på Montmartre. Og alle tre satte afsted i løb for at se, hvorledes det stod til og følge begivenhedernes gang.

Ak, denne dag – den 18. marts – bestemte Maurices skæbne!

Senere hen kunne han ikke rigtig huske, hvad han havde sagt eller gjort hin mindeværdige dag. Først fo'r han afsted, rasende over den militære overrumpling, man om morgenen før daggry havde forsøgt for at tage kanonerne tilbage fra Montmartre.

Thiers var kommet fra Bordeaux for to dage siden; han havde sikkert udtænkt dette energiske angreb for, med ét slag at vinde sejr, så at forsamlingen uden frygt kunne proklamere monarkiet i Versailles.

Derefter kom han op på Montmartre henimod kl. 9, han opflammedes af beretningen om sejren, hørte om, hvordan tropperne var kommet listende, hvordan forspandene til alt held var forsinkede, så at Nationalgarden kunne gribe til våben. Derefter havde soldaterne ikke vovet at skyde på kvinder og børn; de havde vendt deres bøssekolber opad og havde fraterniseret med folket.

Så drev han rundt på må og få, han følte allerede ved middagstid, at staden tilhørte Kommunen uden sværdslag: Thiers og ministrene havde taget flugten fra Udenrigsministeriet, hvor de var trådt sammen, hele regeringen var på vej til Versailles, de 30.000 mand soldater var i sådan hast ført afsted, at der var blevet over 5000 tilbage i Paris' gader.

Henimod kl. 5 befandt han sig på et gadehjørne oppe ved den ydre boulevard; der stod han midt i en gruppe afsindige mennesker og lyttede, uden spor af harme, til beretningen om det afskyelige mord på generalerne Lecomte og Clement Thomas. Å, de generaler – det var noget rak alle til hobe; han huskede dem nok fra Sedan – en mere eller mindre af dem kunne umuligt være af nogen betydning!

Og resten af dagen hengik i samme forstyrrelse og ophidselse, i en sælsom tilstand, der forvandlede alle bestående forhold – dette var en rejsning, som selve stadens brosten havde villet, en opstand, som voksede med en så rivende fart, at centralkomiteen til sin store forbavselse allerede klokken 10 kunne tage sæde i rådhuset, som Kommunen aldeles uventet havde gjort sig til herre over.

Men i al denne forvirring stod ét minde aldeles klart for Maurice: det var hans møde med Jean.

Denne sidste havde i tre dage opholdt sig i Paris, hvor han var kommet uden en skilling, mat og træt efter sin sidst overståede sygdom, som i hele to måneder havde holdt ham tilbage på et hospital i Bryssel; han havde heldigvis næsten straks truffet kaptajn Ravaud fra 106. regiment, og havde straks ladet sig indrullere i 124. nye kompagni, som Ravaud selv

kommanderede. Han havde fået sine korporalsnore igen, og var netop med sin afdeling rykket allersidst ud af Prins Eugens Kaserne – hele armen havde nemlig fået ordre til at samle sig på venstre Seinebred – da han og hans folk på Boulevard St. Martin blev standset af en menneskemasse, som råbte og skreg og talte om at afvæbne soldaterne.

Med stor ro havde han bedt dem passe sig selv, sagt, at de intet havde at befale ham, der kun lystrede sine foresattes ordre og ikke havde ondt i sinde mod nogen. Men pludselig udstødte han et overrasket udråb – Maurice styrtede frem, faldt ham om halsen, og de omfavnede hinanden med broderlig ømhed.

"Hvad? Er det dig? Min søster har skrevet til mig ... og jeg skulle netop have opsøgt dig."

Store tårer stod i Jeans øjne.

"Å, min kære lille ven! Hvor jeg er glad over at se dig igen! ... Jeg har også søgt efter dig ... men hvor skulle jeg finde dig i denne helvedes by!"

Stimlen trængte sig sammen om dem med truende lader og miner, Maurice vendte sig fra Jean:

"Borgere! Lad mig tale med dem! Det er skikkelige folk, dem svarer jeg for."

Han tog begge vennens hænder, trykkede dem i sine og hviskede:

"Ikke sandt, du går nu med os?"

Jeans ansigt udtrykte den største forbavselse.

"Med jer? Hvad mener du?"

Og så hørte han et øjeblik på, hvordan Maurice brusede op mod regeringen, mod hæren, hørte ham tale om alle deres lidelser, forklare, at nu skulle der komme en anden gang i

tingene, nu skulle de feje og forræderne straffes, nu skulle republikken reddes og befæstes.

Og alt som den udannede bonde lyttede til og gjorde sig umage for at for at forstå, blev det rolige ansigt mørkere, hans øjne udtrykte stor bekymring.

"Å nej, nej – lille ven, jeg går ikke med jer, hvis I vil gøre sådanne smukke ting ... min kaptajn har givet mig ordre til at gå til Vaugirard med mine folk, og det gør jeg nu lige straks. Om så hele Helvede satte sig op mod mig, marcherede jeg alligevel. Det er da en selvfølge, og det må du selv kunne indse."

Han smilede til Maurice og vedblev så:

"Men det er vist bedst, du følger med os!"

Maurice slog ud med hånden, slap Jean. Og de to stod et øjeblik ansigt til ansigt, den ene ophidset af det vanvid, som havde grebet den store by, den galskab som var spiret frem af den sidste regerings misgreb, den anden stærk og rolig med sin sunde fornuft og sin uvidenhed; han var jo vokset op i arbejde og sparsomhed. Og dog var de brødre, et uopløseligt bånd knyttede dem sammen, de følte som en sønderrivende smerte, da mængden trængte på for at skille dem ad.

"Farvel, Jean!"

"Farvel, Maurice!"

Det var et regiment – 79. – hvis tætte masse kom ud fra en sidegade og kastede folk ind på fortovene.

Atter hørtes skrig og eder, men de turde ikke standse soldaterne, som blev ført frem af officerer.

Og den lille afdeling af 124. benyttede sig af lejligheden til at komme frem.

"Farvel, Jean!"

"Farvel, Maurice!"

De vinkede til hinanden – føjede sig i skæbnens vilje, som drev dem i hver sin retning, – skønt deres hjerter aldrig kunne skilles!

De følgende dages begivenheder rev Maurice med, så han glemte alt andet.

Den 19. vågnede Paris op uden regering; mere forbavset end egentlig forskrækket over at høre, at hær, ministre og offentlige myndigheder var flygtet til Versailles i nattens mulm og mørke, og da vejret var dejligt, gik hele Paris befolkning i den klare, friske søndagssol ned for at betragte barrikaderne.

En stor, hvid plakat fra Centralkomiteen opfordrede folk til at møde ved valgene, – den var holdt i en meget rolig og fornuftig tone.

Kun vakte det forundring, at den var underskrevet af lutter ubekendte personer. I denne Kommunens morgenrøde stod Paris imod Versailles, den store by strømmede over af harme over alt, hvad den havde gennemgået, og mistro mod den regering, som var årsag til alle dens lidelser.

Forresten var det fuldstændigt anarki. Borgmestrene i de forskellige kredse gjorde forgæves anstrengelser for at bringe en forsoning til veje; Centralkomiteen var ikke ganske vis på den fødererede Nationalgarde og var endnu temmelig beskeden i sine fordringer.

Et par skud, der faldt ved den ret fredelige manifestation på Vendômepladsen, nogle ofre, hvis blod farvede brostenene røde, kastede en anelse om rædsel blandt befolkningen.

Og mens oprøret sejrrigt drog ind i ministerierne og i de andre offentlige bygninger, hvor de forskellige bestyrelser havde

haft sæde, skælvede og bævede man i Versailles både af frygt og harme; regeringen hastede med at samle den nødvendige militære styrke for at slå et angreb tilbage, som man følte var nært forestående. De bedste tropper fra Nordarmeen og Loirehæren beordredes skyndsomst til Versailles; ti dage efter var der samlet omtrent 80.000 mand og snart blev man så modig og tillidsfuld, at to divisioner åbnede fjendtlighederne og allerede den 2. april fratog de fødererede Puteaux og Courbevoie.

Først næste dag var det, at Maurice, der med sin bataljon var rykket ud for at erobre Versailles, kom i tanker om vennen, og mindedes Jeans bekymrede, alvorlige farvel.

Versaillestroppernes angreb havde forbløffet og opirret Nationalgarden.

Tidligt om morgenen var 3 kolonner – omtrent 50.000 mand – stormet gennem Bougival og Meudon for at bemægtige sig den monarkistiske forsamling og morderen Thiers.

Det var det heftige masseudfald, man så inderligt havde ønsket under belejringen, og Maurice var ængstelig for at møde Jean, for at gense ham i fjendens rækker eller død på valpladsen.

Men nederlaget var alt for hurtigt, hans bataljon havde næppe nået Bergèresplateauet på Rueilvejen, før granater fra Mont-Valérien faldt midt i rækkerne.

Der udbrød almindelig bestyrtelse, nogle havde troet, at kammeraterne på fortet var deres venner, andre fortalte, at kommandanten havde lovet ikke at løsne et eneste skud.

Og en usigelig rædsel brød ud mellem de fødererede, deres rækker opløstes i vild flugt mod Paris, mens têten af kolonnen

blev afskåret af de andre ved en omgående bevægelse af general Vinoy og blev nedhugget i Rueil.

Maurice slap ud af myrderiet; han vendte hjem med sjælen fuld af had og nag til denne såkaldte regering, der skulle kæmpe for orden og lovlighed, blev slået hver gang den stod overfor prøjserne og kun fik mod og mands hjerte, når der var tale om at overvinde Paris.

Og ved St. Denis, ved Charenton stod de tyske hære og var vidner til dette smukke skuespil; så, hvordan de franske myrdede hinanden.

Derfor kunne han ikke lade være at bifalde de første voldsomme forholdsregler: opførelsen af barrikader over gaderne, fængsling af gidslerne, ærkebispen, præsterne og de forhenværende embedsmænd.

På begge sider begyndte nu grusomhederne, i Versailles blev fangerne skudt, i Paris bestemtes det, at tre gidsler skulle halshugges for hver fange, der ofredes, og den smule forstand, Maurice havde tilbage efter så mange ulykker og så mange rystelser, svandt bort i den afsindighedens storm, der rasede trindt om ham.

Kommunen stod for ham som en hævnens engel, som en frigørelsens genius, der lutrer og renser.

Fremtiden var ikke ganske klar for ham, men han mindedes sine klassiske studier, tænkte på de store, fine byer, på en føderation af rige provinser, som tvang verden til lydighed.

Hvis Paris gik sejrrig ud af denne kamp, så han den i hæderens stråleglans omdanne Frankrig til frihedens og retfærdighedens hjemstavn, skabe et nyt samfund efter at have fejet de rådne rester bort af det forrige.

Ganske vist var han efter valgene blevet en smule overrasket ved den mærkelige blanding af moderate, revolutionære og socialistiske navne, som fandtes mellem regeringens medlemmer, og som dette storslåede hverv blev betroet.

Han kendte ikke så få af disse mænd og havde altid betragtet dem som middelmådigheder.

Mon her ikke var at befrygte alle slags sammenstød, når så forskellige meninger skulle repræsenteres? Men den dag, da Kommunen højtideligt tog sæde på rådhuset som anerkendt regering i Paris, mens kanonerne tordnede og de røde flag vajede i vinden, da *ville* han glemme hver en ængstelse, og hans hjerte svulmede af ubegrænsede forhåbninger.

Og han så skønne fremtidssyner, ophidset til det yderste, som han var, midt imellem nogles løgne og andres eksalterede tro.

I hele april måned rykkede Maurice hver dag ud ved Neuilly med de fødererede.

Det tidlige forår spredte syren og guldregn ud over haverne, hvor kampen stod og hvor de sloges midt i det lyse, grønne bladhang, – – de fødererede plejede at marchere hjem med en buket friske blomster stukket ned i bøssepiben.

Nu var der samlet så mange tropper i Versailles, at man havde kunnet danne to hære, den ene under marskal Mac-Mahons kommando, den anden – reserven – under general Vinoy.

Kommunens hær bestod af 100.000 mobiliserede Nationalgardister og omtrent lige så mange faste tropper; men kun 50.000 gik virkelig i ilden.

Og hver dag gennemskuede man tydeligere regeringens angrebsplan: efter Neuilly besatte de Bècon, derpå Asnières, kun for at drage tropperne nærmere sammen om byen; de ville ind ved Point du Jour, så snart de der kunne trænge gennem volden under ilden fra Mont-Valérien og Fort Issy. Mont-Valérien var i deres magt, nu gjaldt det om at bemægtige sig Fort Issy, som de angreb, idet de benyttede sig af prøjsernes efterladte forskansninger.

Fra midten af april lød geværsalver og kanonade uden ophør.

I Levaillois i Neuilly knaldede en stadig tirailleurild både dag og nat.

Svære pjecer anbragt på pansrede waggoner kørte ad Ringbanen frem og tilbage og skød på Asnières over Levaillois. Men det var især i Vannes i Issy, at bombardementet rasede, alle ruderne i Paris rystede, som på belejringens værste tid. Og 9. maj, da Fort Issy faldt i Versaillesarmeens hænder, betød dette Kommunens nederlag i en nær fremtid, og i et anfald af rædsel blev Centralkomitéen drevet til de mest yderligtgående beslutninger.

Maurice bifaldt oprettelsen af en ny velfærdskomite.

Han mindedes sit fædrelands historie, mente øjeblikket måtte være kommet, da energiske forholdsregler måtte tages, hvis Frankrig skulle frelses.

Af alle de nys begåede voldshandlinger havde kun en eneste oprørt ham: det var omstyrtningen af Vendômesøjlen; og han skammede sig over dette, som over en uværdig svaghed, men han hørte endnu sin bedstefader fortælle om Marengo, Austerlitz, Jena, Eylau, Friedland, Wagram, Moskva, disse krigerske beretninger, der bragte ham til at bæve af begejstring.

Men at man jævnede morderen Thiers' hus med jorden, at man beholdt gidslerne som sikkerhed og som trussel, det var jo kun simpel retfærdighed i den harme, som stadig steg, mens Versailles bombarderede Paris, så husene faldt i grus og tagene styrtede sammen og knuste kvinder og børn.

En uhyggelig ødelæggelseslyst vågnede hos ham, efterhånden som han så, at hans skønne drømme aldrig ville blive til virkelighed.

Hvis hævnens retfærdstanke skulle kvæles i blod, var det bedst, at jorden skånsomst åbnede sig og opslugte dem alle – måske kunne et nyt samfund stige op af ruinerne. Paris kunne gerne gå op i luer som et umådeligt offerbål, det var bedre for den store stad end at falde tilbage i den gamle lastefuldhed og elendighed, som havde gjort den til bolig for et usselt samfund.

Og han drømte en forfærdelig sort drøm. Han så den umådelige by ligge i aske – kun rygende brande på begge sider af floden; såret var brændt ud med ild, en uhørt rædsel, en eksempelløs katastrofe havde renset Paris for alle dens fordums laster, og et nyt folk kunne nu fremstå.

Derfor ophidsedes han stedse mere af de rygter, som gik: han hørte tale om hele kvarterer, der var underminerede, om katakomberne, som var fulde af krudt, alle de offentlige bygninger kunne sprænges i luften på et givet tegn, elektriske tråde satte de forskellige miner i forbindelse, så at en eneste gnist kunne tænde på mange steder, over alt var umådelige oplag af brændbart stof, især af petroleum, som på et øjeblik kunne forvandle hver en gade til et ildhav, til en luende strøm.

Kommunen havde med en dyr ed svoret, at hvis Versailleshæren trængte ind i Paris, skulle ikke en moders sjæl

komme levende længere end til bommene: gaderne skulle åbne sig som svælg, husene skulle styrte sammen, Paris skulle gå op i luer og opsluge hver en, som vovede sig frem.

Og når Maurice hengav sig til disse sørgelige drømmerier, følte han en næsten ubevidst misfornøjelse med kommunen. Han havde ingen tillid til disse mænd, mærkede godt, at regeringen manglede den fornødne dygtighed, var alt for mangeartet i sin sammensætning; han så, at den, efterhånden som faren rykkede nærmere, mistede alt mådehold, blev forstyrret og idiotisk.

Af alle de sociale reformer, den havde lavet, var ikke en eneste blevet til virkelighed, og man kunne med nogenlunde sikkerhed sige, at den ikke ville efterlade sig et værk, som ville leve, når den var styrtet. Men det allerværste var dog den tvedragt og splid, som herskede mellem selve regeringens mænd, den mistro, der gnavede på deres arbejde og ødelagde det.

Mange – især af de moderate – var allerede så ængstelige, at de ikke viste sig ved møderne. Andre handlede under tvang af begivenhederne, skælvede for en eventuel diktator; man var kommet til det skæbnesvangre tidspunkt, hvor de forskellige grupper i en revolutionær forsamling ødelægger hinanden for at redde fædrelandet. Først mistænkeliggjordes Cluseret, så Dombrowsky – nu kom turen til Rossel.

Trods sin store myndighed som civildelegeret i krigsministeriet havde selv Delescluze kun meget lidt at sige.

Og denne store sociale anstrengelse spredtes, kvaltes i fødslen, fordi de mænd, som skulle bære den frem, mere og mere isoleredes og med hver time sank længere ned i afmagt og

uformåenhed, som de kun vågnede af for at begå fortvivlede, afsindige handlinger.

I Paris selv begyndte man at blive rædselsslagen. Først havde befolkningen skummet af raseri mod Versailles, bævet ved mindet om belejringens lidelser – nu begyndte man at blive ked af Kommunen. Den tvungne militærtjeneste, forordningen, som bød alle mand under 40 år at møde under våben, havde opirret de rolige fornuftige mennesker og bestemt mange til at tage flugten. Man listede sig bort over St. Denis, forklædt, med falske pas, eller løb i mørke nætter ved hjælp af stiger og reb over fæstningsgravene ud af staden.

De velhavende borgere var for længst rejst. Ingen fabrik, intet værksted havde åbnet sine porte. Ingen handel, intet arbejde, kun lediggang over alt, mens man gik og ventede den uundgåelige opløsning.

Og folket levede af Nationalgardens sold, af de 30 sous, som betaltes af bankens millioner og som var den kraftigst virkende årsag til oprørets tilværelse. Hele kvarterer stod tomme med lukkede butikker, med uddøde facader.

Under den klare majsols stråler mødte man i de øde gader kun de fødereredes vilde pomp, når de faldne førtes til graven, uden præst, med røde flag over kisterne, fulgt af mængden, som bar røde evighedsblomster i knaphullerne.

Kirkerne var lukkede, blev kun åbnet om aftenen for at bruges til klubmøder. Kun revolutionære blade tåltes, alle andre var forbudt.

Paris var ødelagt, den store, ulykkelige stad bevarede sin uvilje mod den monarkistiske forsamling, for den var republikansk sindet: men for hver dag voksede dens rædsel for

kommunen og dens længsel efter befrielse; man var træt og ængstelig ved at leve midt i alle de skrækkelige rygter om gidsler, fængsling og henrettelse, om krudttønder, som var hensat rundt om i kloakkerne, hvor mænd med fakler stod rede til på et givet vink at sprænge byen i luften.

Maurice, der aldrig havde hengivet sig til nydelsen af stærke drikke, lod sig nu rive med af den almindelige mangel på mådehold. Det hændte ofte, når han var på post, eller når han tilbragte natten på vagtstuen, at han drak sig et eller flere glas cognac, og han tålte ikke meget – blev straks beruset og eksalteret.

Det var den store fare fra den første belejringstid, som nu voksede under den anden. Denne befolkning, der næppe havde brød, men hele tønder af spiritus, og som nu ved det første glas talte over sig.

For første gang i sit liv – en søndag, den 21. maj – kom Maurice fuld hjem i Rue des Orties, hvor han undertiden tilbragte natten. Han havde hele dagen været i Neuilly, havde nu og da løsnet et skud og drukket med kammeraterne for at bekæmpe den umådelige træthed, som truede med at overvælde ham. Og til sidst var han tyet hjem i sit lille kvistkammer, havde kastet sig på sengen uden at vide, hvad han gjorde eller hvordan han egentlig var nået hjem. Og da han næste morgen blev vækket af alarmklemten og hornsignaler, stod solen allerede højt på himlen.

Den foregående dag havde Versaillestropperne fundet en port ved Point-du-Jour ubevogtet, og de var uden modstand trængt ind i Paris.

Så snart han i hast havde klædt sig på, kastet geværet over skulderen og var kommet ned på gaden, mødte han en flok kammerater, som meddelte ham gårsdagens begivenheder på en så forvirret måde, at han med nød og næppe kunne fatte, hvad her var foregået.

I ti dage havde kanonerne fra Mont-Valérien og Fort Issy beskudt voldene, så at stillingen ved Saint-Cloud-porten var blevet aldeles uholdbar, og det definitive angreb var bestemt til næste dag, da en forbigående henimod klokken 5 havde lagt mærke til, at porten var uden vagt. Han havde med en håndbevægelse vist dette til soldaterne, som var i en nærliggende skanse, næppe 50 meter fra porten.

Ufortøvet var to kompagnier af 37. linjeregiment marcheret ind. Og bagefter dem rykkede så hele 4. korps, kommanderet af general Douay. Hele natten vandrede Versaillestropperne i uafbrudt strøm samme vej. Klokken 7 marcherede en division ned mod Grenellebroen lige til Trocadéro. Klokken 9 besatte general Clinchant Passy og slottet La Muette.

Kl. 3 om morgenen lejrede 1. korps sig i Boulogneskoven, mens Bruats division omtrent på samme tid gik over Seinen for at besætte porten ved Sèvres og lette 2. korps' fremtrængen under general Cissey; dette sidste skulle nemlig besætte Grenellekvarteret en time senere.

Således var Versailleshæren den 2. om morgenen herre over Trocadéro og La Muette på højre flodbred, og over Grenelle på venstre bred, og dette vakte selvfølgelig den yderste bestyrtelse og harme hos Kommunen, som råbte på forræderi og var aldeles forvildet ved udsigten til et uafvendeligt og fuldstændigt nederlag.

Maurices første tanke, da han hørte dette, var denne: nu var alt forbi, nu havde man kun at lade sig skyde ned.

Men alarmklokkerne vedblev at klemte, trommen lød; kvinder, ja, endog børn arbejdede på barrikaderne, i gaderne herskede en ubeskrivelig ophidselse mellem civile militære, – bataljonerne havde i hast samlet sig på deres poster. Og allerede ved middagstid var det gamle uslukkelige håb atter vågnet hos Kommunens ukuelige stridsmænd, de *ville* sejre, – de så jo, at fjenden næsten ikke havde rørt sig af pletten.

Disse tropper gik frem med yderste forsigtighed, fulgte prøjsernes taktik, som de af egen dyrekøbt erfaring kendte og havde lært at bruge.

Fra rådhuset organiseredes forsvaret af Delescluze og Velfærdskomiteen.

Det hed sig, at han hånligt havde nægtet at underhandle og bringe en forsoning i stand i sidste øjeblik, og dette opflammede de fødereredes mod; – Paris *måtte* sejre. Alle vegne ville m an gøre den mest fortvivlede modstand, – angrebet og forsvaret ville blive lige vildt og hadefuldt, ingen nåde og barmhjertighed på nogen af siderne. Denne dag tilbragte Maurice i nærheden af Marsmarken og Hôtel des Invalides; langsomt og stadigt kæmpende trak han og kammeraterne sig tilbage fra gade til gade.

Sin egen bataljon havde han ikke kunnet finde, han kæmpede mellem lutter fremmede ansigter, blev af dem draget med over på venstre bred, uden at han vidste, hvor han kom hen.

Ved firetiden forsvarede han en barrikade i Rue de l'Université ved esplanaden, – og først ved mørkets frembrud

trak de sig tilbage, da de hørte, at Bruats division rykkede frem langs kajen og havde besat den lovgivende forsamling.

De var lige ved at blive omringet og nåede med nød og næppe Rue de Lille ad Rue Saint-Dominique og Rue de Bellechasse.

Da det blev mørkt, havde Versailleshæren besat en linje, som gik fra Vanvesporten over Palais Bourbon, Élyséepaladset, Saint-Augustinkirken, Saint-Lazare-banegården og endte ved Asnièresporten.

Næste dag – den 23. – blev for Maurice den allerværste dag.

Den flok fødererede – nogle hundrede – han befandt sig iblandt, og som hørte til flere forskellige bataljoner, holdt endnu kvarteret fra kajen til Rue Saint-Dominique.

Men de fleste af dem havde bivuakeret i Rue de Lille i de store haver der.

Selv havde han sovet godt og roligt på en græsplæne ved siden af Æreslegionens palads.

Straks om morgenen troede han, at tropperne ville styrte frem fra den lovgivende forsamlings palads for at drive dem tilbage til de stærke barrikader i Rue du Bac. Dog gik den ene time efter den anden, uden at man foruroligede dem.

Der udveksledes nu og da en kugle, som ingen videre virkning frembragte.

Det var Versailleshærens plan at gå langsomt og forsigtigt frem, uden nogensinde at gøre et direkte angreb på den frygtelige fæstning, de fødererede havde indrettet sig på terrassen ved Tuilerierne. De marcherede til venstre og til højre langs fæstningsværkerne, så at de først besatte Montmartre og observatoriet, for siden at rykke ned over centrum og indtage det.

Henimod klokken 2 hørte Maurice, at Tricoloren vajede på Montmartre; det store batteri ved Galettemøllen var blevet angrebet fra tre sid er på en gang, tre armekorps havde fra Rue Lepic, Rue des Saules og Rue du Mont-Cenis kastet deres bataljoner i ilden og batteriet havde ikke kunnet holde sig mod en sådan styrke; sejrherrerne rykkede nu ned over Paris, tog St. Georges-pladsen, Notre-Dame de Lorette-kirken, kommunalkontoret i Rue Drouot, mens en omgående bevægelse på venstre Seinebred gik ud fra Montparnassekirkegården og strakte sig over Place d'Enfer og hestetorvet.

Harme, skræk og bestyrtelse udbredte sig blandt de fødererede ved disse fjendens hastige fremskridt.

Hvad for noget? Montmartre var indtaget på to timer!

Opstandens glorværdige, uindtagelige kastel var faldet i hænderne på Versailleshæren!

Maurice så meget vel, at rækkerne blev tyndere; kammeraterne listede af, den ene efter den anden, gik hjem og vaskede krudtet af fingrene, fik en bluse trukket på i skræk for, hvad der ventede dem, der blev taget med våben i hænde.

Barrikaderne i Rue de Bellechasse og i Rue Martignac var taget, ved foden af Rue de Lille sås allerede krapfarvede benklæder. Og snart var kun de mest rasende tilbage, et halvt hundrede stykker, der var rede til at dø, når de først havde skudt så mange af deres modstandere, som de kunne, – så mange de kunne nå af disse fordømte mennesker, der behandlede de fødererede som røvere og uden videre skød fangerne ned bag de kæmpendes rækker.

Det vilde had var i løbet af dagen vokset; der gaves ingen pardon mellem disse ophidsede drømmere, der ville dø for deres idé, og soldaterne, der var fulde af reaktionær lidenskab og rasende over at måtte slås.

Hen imod klokken 5 trak Maurice og hans folk sig omsider for alvor tilbage langs barrikaderne i Rue de Lille; de skød stadig, men pludselig så de en tæt røgmasse vælte frem af Æreslegionens palads. Det var den første ildspåsættelse; og ophidset, vanvittig, som han i denne time var, fyldte synet af branden hans hjerte med vild glæde.

Timen var kommet! Nu skulle hele staden flamme op som et umådeligt bål, der kunne lutre hele verden! Men han blev med ét opmærksom på fem-seks mænd, der hastigt listede sig ud af paladset; en høj fyr førte dem an, og Maurice havde intet besvær med i ham at genkende Chouteau, hans kammerat fra 106. regiment. Efter 18. marts havde han set ham med snor om kasketten, senere hen var han steget i graderne, var overbroderet med guldsnore, ansat ved staben hos en eller anden general, som ikke vovede sig i ilden. Og nu mindedes han en historie, han havde hørt: Chouteau boede i Æreslegionens palads sammen med en god veninde, – de levede højt på Kommunens bekostning, han lå med lange støvler i pragtfulde senge, skød med revolver til måls efter de store spejle for at slå tiden ihjel.

Ja, man forsikrede, at det omtalte fruentimmer, som her levede sammen med ham, hver morgen, under påskud af at gøre indkøb i Hallerne, kørte ud i gallaekvipage med store pakker stjålent linned, sølvtøj, taffelure osv. som hun på den måde skaffede til side.

Og da Maurice så ham luske afsted med sine folk, holdende en petroleumslampe i hånden, blev han overfaldet af en uhyggelig fornemmelse, – han følte, hvorledes hans overbevisning og hans tro vaklede, en rædsom tvivl greb hans sjæl.

Var det frygtelige værk måske en forbrydelse, siden man måtte bruge den slags mænd som redskab til dets fuldbyrdelse?

Atter gik flere timer, han kæmpede nu i fortvivlelse, blev kun på pletten, fordi det var hans faste vilje at afvente døden her ved barrikaden.

Hvis han havde taget fejl, ville han i det mindste med sit blod betale sin vildfarelse!

Den barrikade, der på højde med Rue du Bac afspærrede Rue de Lille, var meget stærk, den var lavet af sække og tønder fyldte med jord og med en dyb grav foran. Han og omtrent en halv snes fødererede forsvarede den, de lå op mod skansen, tog omhyggeligt sigte, og kunne ramme hver eneste af de soldater, som enkeltvis kom dem for nær.

Maurice blev liggende der, til det blev ganske mørkt; stille og tavs brugte han sine patroner, han ville blive på pletten, vente på dødens komme, ingen anstrengelse gøre for at undslippe; han var fortvivlet, – havde opgivet ævred.

Hans blik gled hen over de store røgmasser, der vedblev at vælte frem af paladset, og som af vinden blev slået ned i gaderne og skjulte flammerne.

I et nærliggende stort hus udbrød også ild. Og nu kom en kammerat med melding om, at soldaterne, der ikke turde vove sig frem i gaden, var ved at gøre en omvej gennem gårde og haver, at de med hakker brød igennem murene.

Alt var forbi, de kunne komme hvert øjeblik.

Ganske rigtigt kom en kugle susende gennem et vindue ned over dem, og Maurice så for sidste gang Chouteau og hans folk med petroleumskanden og fakkel i hænderne ile ind i huse til højre og til venstre for hjørnestedet.

En halv time efter slog flammerne op mod nattehimlen, mens han endnu lå stille mellem tønder og sække, og benyttede sig af det blændende lys fra ildebranden til at skyde de soldater, som var uforsigtige nok til at vove sig ud på gaden.

Hvor længe skød Maurice?

Han havde mistet bevidstheden om tid og sted. Klokken kunne være 9, måske 10.

Det afskyelige arbejde, han havde påtaget sig, fyldte ham nu med væmmelse, han var ved at kaste op som i en rus efter dårlig vin.

Rundt om ham flammede husene, de begyndte at udbrede en kvælende varme, gnisterne regnede ned over ham.

Hvordan var det, ordren lød?

Byen stikkes i brand, – barrikaderne forlades! Troppernes fremtrængen standses ved en altopslugende flammelinje, – Paris brændes efterhånden som den overgives! Og han vidste, at det ikke alene var husene i Rue du Bac, som gik op i luer. Bagved sig så han et umådeligt rødt skær, han hørte en fjern brusen og brummen, som om hele staden blev stukket i brand.

Til højre langs Seinen ville luerne snart slikke op om husene, – det var jo allerede længe siden Chouteau og hans folk var forsvundet med fakler og petroleum. De modigste og standhaftigste af hans kammerater forlod valpladsen, de var

bange for at blive omringet og skudt ned som hunde af soldaterne.

Til sidst var han alene på barrikaden, han havde lagt sig imellem to jordsække, tænkte kun på at forsvare fronten, da soldaterne endelig kom ud af et hus i Rue du Bac og faldt ham i ryggen.

I kampens hede havde Maurice slet ikke tænkt på Jean, og denne, som med sit regiment var rykket Bruats division til undsætning, havde heller ikke husket på vennen.

Den foregående dag var han blevet kommanderet mod de fødererede på Marsmarken og ved Hôtel des Invalides. Hen imod middag havde han i dag forladt Bourbonpaladset, og havde været med til at storme barrikaderne i kvarteret om Rue des Saints-Pères.

Han, som ellers var sindigheden selv, ophidsedes efterhånden ved denne afskyelige krig mod egne landsmænd, han og alle hans kammerater var rasende over oprørernes hårdnakkede modstand, når de var så trætte og kede af at slås, når de trængte så hårdt til hvile efter alt, hvad de havde døjet.

Krigsfangerne, som førtes hjem fra Tyskland og indrulleredes i regimenterne, skummede af raseri mod Paris; desuden fortaltes der så mange forfærdelige historier om Kommunens græsselige voldsgerninger, at hårene måtte rejse sig på hovedet af den skikkelige fyr, som havde den største respekt for andres liv og ejendom og altid havde holdt på ordenens opretholdelse. Han var og havde altid været den fornuftige bonde, som ønsker fred for at arbejdet kan komme i gang, for at man i ro kan tjene sit brød.

Men det, som allermest bragte ham ud af sig selv, det, som forvandlede hans ophidselse til formeligt raseri, var ildebrandene.

Sætte ild på husene! Brænde slottene! Fordi de ikke havde overtaget – nej, dette var for galt! Sådan en handlemåde var kun tænkelig mellem røvere og banditter! Og han, der i går oprørtes ved de summariske henrettelser, var i dag blevet aldeles vild, hylede og huggede løs, så at øjnene stod ham ud af hovedet.

Med sin afdeling fo'r Jean som en rasende ud i Rue du Bac. Først syntes han, barrikaden var forladt, men fik så øje på en kommunard, som lå mellem to sække og sigtede og skød ud i Rue de Lille. Han styrtede frem og jog sin bajonet ned i ryggen på manden.

Maurice havde ikke haft tid til at vende sig om. Han udstødte nu et skrig og løftede hovedet. Flammerne kastede sit klare lys over ham.

"Å, Jean – gamle ven! Var det dig?"

Dø, det var han rede til – han længtes inderlig efter, at det hele skulle være overstået! Men dø for vennens, for broderens hånd – det gjorde døden alt for bitter, det forgiftede hans sidste øjeblik!

"Var det dig, Jean – gamle ven?"

Lynslået, rædselsslagen stod Jean ved hans side og så ned på ham.

De var alene, de andre soldater forfulgte flygtningene. Rundt om dem luede ilden, ud fra de høje vinduer væltede røde flammer, mens lofterne bragende styrtede sammen indenfor. Og hulkende kastede Jean sig ned hos Maurice, følte på ham,

prøvede på at løfte ham op, ville se, om han ikke kunne redde ham endnu.

"Å, min stakkels lille ven, min egen lille ven!"

8

Da toget fra Sedan efter utallige forsinkelser omsider rullede ind på Saint-Denis' banegård henimod klokken 9, sås et stærkt, ildrødt skær mod syd, som om hele Paris stod i lyse luer.

Efterhånden som natten faldt på, havde det lidt efter lidt bredt sig, kastet et blodigt lys over de små skyer, som drev mod øst og druknede i mørket.

Henriette var en af de første, som steg ud, hun var ængstelig ved dette syn, som alle de rejsende på vejen havde lagt mærke til, mens toget gled over de mørke marker.

Nu befalede de prøjsiske soldater, som holdt banegården besat, alle at stige ud, mens to af dem råbte på dårligt fransk:

"Paris brænder ... Toget standser her, ingen kan komme videre ... Paris brænder, Paris brænder!"

For Henriette var det en rædsom efterretning.

Å, Gud i Himlen! Kom hun for silde? Maurice havde ikke svaret på hendes to sidste breve, – fra hovedstaden kom stedse mere foruroligende meldinger, – nu var hun blevet så bange, at hun pludselig havde bestemt sig til at forlade Remilly og opsøge sin broder.

Hun blev for hver dag mere nedslået ved opholdet hos onklen; den tyske indkvarterings hårdhed og fordringsfuldhed voksede, alt som Paris' belejring trak ud; og nu, da regimenterne et for et drog hjemad, var byerne og egnene igen udtømte af de stadige udskrivninger.

Om morgenen ved daggry, da hun var stået op for at tage med toget fra Sedan, havde hun fundet gården fuld at tyske kavalerister, som havde sovet på jorden indhyllet i deres kapper.

De var så mange, at de dækkede hele gårdspladsen. Så lød med ét hornsignal, alle stod op, tavse og stille, i de lange folderige kapper; og hun gøs, for hun syntes det lignede de faldnes opstandelse på valpladsen under domsbasunens lyd.

Her i St. Denis genfandt hun prøjserne, det var dem, som råbte:

"Paris brænder? ... Ingen kommer videre ... Paris brænder ... Paris brænder ..."

Og dette råb bragte hende ud af sig selv. Forvildet ilede hun frem med sin lille vadsæk i hånden, hun ville vide nærmere besked.

I to dage havde kampen raset i staden, jernbanen var afbrudt, prøjserne så til. Men hun ville ikke lade sig standse, og hun gik hen til kaptajnen, som havde kommandoen her.

"Hr. kaptajn! Jeg skulle til min broder, som jeg er forfærdelig ængstelig for. Jeg beder og bønfalder Dem ... hjælp mig at nå min rejses mål!"

Hun standsede, – hun genkendte kaptajnen, en gaslygte oplyste hans ansigt.

"Å Gud, Otto ... er det Dem! ... Å, vær barmhjertig, siden skæbnen igen fører Dem på min vej! ..."

Otto Günther, fætteren, stod stiv og stram, – korrekt i sin smukke gardekaptajnsuniform.

Og han mindedes ikke før at have set den lille, blege dame med det lyse hår og det fine ansigt under det sorte enkeslør; omsider kendte han de klare, tapre øjne. Han slog ud med hånden, trak lidt på skulderen.

"De ved, at min broder er soldat," vedblev Henriette i en bønfaldende tone. "Han er blevet i Paris, og jeg er så bange for,

at han er med i denne græsselige kamp, å Gud, Otto – hjælp mig at komme ind i Paris til ham!"

Nu svarede han endelig:

"Men jeg kan slet ikke gøre noget for Dem! Der går ingen tog mere – jeg tror, de har brudt skinnerne op inde ved Paris. Og jeg kan hverken råde over heste, vogn, eller folk, som kan bringe Dem derind!"

Hun så på ham; en dæmpet klagelyd brød over hendes læber, hun fortvivlede over at finde ham så udeltagende, så bestemt på ikke at ville yde hende nogen bistand.

"Å Gud, å Gud! De vil ikke – å Gud, hvem skal jeg så henvende mig til?"

Disse prøjsere var almægtige – et ord af dem satte byen på den anden ende, kunne bringe hundrede køretøjer og tusinde heste til at vokse frem af jorden! Og her stod Otto med sin hovmodige mine. Det var den hæderkronede sejrherre imod at blande sig i de slagnes sager, han mente velsagtens, at de var så smudsige, at de let kunne besudle hans nys erhvervede laurbær.

"Ja, ja da," stammede Henriette og prøvede at beherske sig, "men De ved i det mindste, hvad her er sket – det *kan* De sige mig!"

Et svagt smil svævede over hans smalle læber.

"Paris brænder! Se – kom med – her kan De se det alt sammen!"

Og han gik ud af banegården, fulgte et hundrede skridt skinnerne for at nå en lille jernbro, som var bygget over banen.

Da de var gået op ad den smalle trappe og stod deroppe, støttet til rækværket, bredte den store slette sig ud for deres blikke på den anden side af jernbanevolden.

"Der ser De – Paris brænder –"

Klokken kunne vel være halv ti. Det røde skær blev stedse stærkere; mod øst var de små blodskyer forsvundet, og i zenith stod en blæksort skymasse, hvis kanter farvedes af ildskæret.

Nu var hele synskredsen et flammehav, men hist og her var der steder, hvor ilden syntes heftigere, hvorfra store ildsøjler gnistrende afstribede himlen midt i de fremvæltende røgflyer.

Det så ud, som om branden bevægede sig, som om en kæmpeskov tændtes, træ efter træ, som om selve jorden selv ville yde stof til dette umådelige bål.

"Se," forklarede Otto, "det er Montmartre – den høj, man ser tegne sig sort mod den røde baggrund; til venstre La Villette og Belleville – der brænder endnu intet. Ilden må være påsat i det fine kvarter – og den breder sig ... den breder sig – se dog blot, der blusser det op til højre. Man kan se flammerne vælte frem, og store dampmasser, se – flere og flere – allevegne!"

Han talte ikke højt, blev ikke heftig, men hans rolige, oprørende glæde slog Henriette med rædsel. – Ak – at prøjserne skulle se dette! Hun følte hans beherskede holdning, hans stille smil som en forhånelse; hun syntes, han så ud, som mente han, at han allerede i lang tid havde forudset denne forfærdelige ødelæggelse.

Paris stod i brand! Paris – som de tyske granater kun havde kunnet tilføje ubetydelig skade!

Alt hans nag til den store by var tilfredsstillet, han havde fået hævn over den langsommelige belejring, over den stærke kulde, over de utallige vanskeligheder og al den møje, Tyskland endnu var irriteret over at have måttet gennemgå.

I sin sejrsglæde glemte han de erobrede provinser og de 5 milliarder – alt det var intet mod synet af hovedstaden, der slået med vanvid stak sig selv i brand og gik op i luer i den lyse forårsnat.

"Ja," sagde han med dæmpet stemme, "det er vist! Det kan man kalde et ordentligt stykke arbejde!"

En stigende smerte knugede Henriettes hjerte, så at hun var ved at kvæles over at se på denne rædsel.

I nogle minutter svandt al hendes egen sorg og nød, hun tænkte kun på denne folkeulykke – tænkte på ilden, der fortærede alle disse menneskeliv; hun kunne næppe udholde at se på byen, der blussede op, som en af de stæder, Herrens hævnende hånd slår med fordømmelse, og som opsluges af Helvedes luer.

Hun udstødte et dæmpet klageskrig, foldede hænderne og spurgte:

"Hvad har vi dog forbrudt, siden vi skal straffes så hårdt?"

Otto løftede allerede armen med en besværgende bevægelse. Han åbnede munden, skulle til at tale med sin kolde pedantiske mine, skulle sagtens til at citere skriftsteder; men i det samme mødte hans blik den unge kones klare, lyse øje – og han tav. – Forresten havde hun fuldt ud forstået, hvad han mente; hans blik og bevægelser havde sagt hende, hvilke dybe rødder, racehadet havde slået i hans hjerte, havde sagt hende, at det var som retfærdighedens håndhæver, han mente at være kommet til Frankrig – sendt af hærskarernes gud, hvis straffende hånd nu ramte det fordærvede folk.

Paris gik op i helvedesluer for at udsone sine forbrydelser og udskejelser. Atter skulle verden frelses af germanerne, som ville

bortfeje det sidste støv af den latinske usædelighed.

Han sænkede sin arm, sagde så ganske roligt:

"Nu er det snart forbi alt sammen! – se, der til venstre blusser nye ildebrande op – se, hvor flammelinjen breder sig som en ildflade."

Begge stod tavse, en rædselsslagen stilhed rugede over dem.

Ganske rigtigt bredte ilden sig stadig, flammerne slog op mod himlen som fra en gloende ovn. Med hvert minut udvidede ildhavet sig, en glødende bølgemasse overskygget af kulsorte røgmasser, rullede sine dønninger hen over byen. En umådelig kobberfarvet sky lå over flammerne – af en svag vind blev den drevet hen over Paris, og sod og aske regnede ned som et slør i den mørke nat.

Med ét fo'r Henriette sammen, som vågnede hun af en ond drøm; atter huskede hun på sin broder og for sidste gang henvendte hun sig til fætteren med bedende stemme:

"Så kan De altså intet gøre for mig? De nægter at hjælpe mig ind i Paris?"

Otto slog ud med hånden, som ville han feje hen over synskredsen.

"Hvad nytter det alt sammen? I morgen er der jo ikke sten på sten tilbage af Paris!"

Og mere hørte hun ikke.

Hun gik ned af broen uden at sige farvel, flygtede med den lille vadsæk i hånden, mens han endnu længe blev deroppe, hyllet i mulm og mørke, ubevægelig; slank og tynd i den tætsluttende uniform stod han og frydede sit øje ved synet af det store Babylons brand.

Da Henriette gik ud af banegården, havde hun det held at træffe en tyk, gammel dame, som var ved at aftale med en vognmand om at blive kørt til Rue Richelieu i Paris. Og hun bad og bønfaldt med så rørende stemme, at den tykke dame til sidst samtykkede i at tage hende med. – Vognmanden, en lille, sortsmudset fyr, piskede på sin hest, men mælede ikke et ord undervejs; derimod var damen meget snaksom, fortalte, at hun for to dage siden havde forladt sin butik, efter at have lukket den, men at hun havde været uforsigtig nok til at efterlade en del værdipapirer skjult i en mur. Siden byen var begyndt at brænde, havde hun været forpint af én tanke: at komme hjem og få reddet sine papirer ud af flammerne.

Ved bommen var der kun en søvndrukken skildvagt; vognen kom forbi uden videre vanskeligheder, især da damen fortalte en historie om, at hun havde været ude at hente sin niece for at denne kunne hjælpe hende med at pleje hendes mand, som var blevet såret af de regulære soldater.

Først i gaderne stødte de på hindringer; hvert øjeblik måtte de gøre omveje for at undgå barrikaderne, som spærrede passagen.

Endelig erklærede kusken, at han nu ikke kørte dem længere; de var da kommet til Boulevard Poissonnière, og de to kvinder måtte altså gå tilfods gennem Rue du Sentier, Rue des Jeûneurs og hele børskvarteret.

Efterhånden som de nærmede sig fæstningsværkerne, oplyste flammerne alt med et grelt lys – så klart som dagens. De var ganske forbavsede over den ro og fred, som herskede i denne del af staden, hvor man kun hørte en fjern larm og brusen.

Forresten lød nu og da et skud i nærheden af Børsen – flere gange måtte de trykke sig op imod murene for at søge ly.

Da de i Rue Richelieu fandt den tykke dames butik i god behold, blev hun så glad, at hun absolut ville følge Henriette på vej gennem Rue du Hasard, Rue Sainte-Anne, og endelig ind i Rue des Orties, hvor en bataljon fødererede ville spærre dem vejen.

Omsider var klokken 4. Det var lys morgen, da Henriette dødtræt drejede ind ad den vidtåbne port i det gamle hus, som Maurice beboede. Og da hun var steget op ad alle trapperne, måtte hun bag en dør sætte en stige til for at krybe op på kvistværelset.

På barrikaden i Rue du Bac rejste Maurice sig på det en ene knæ mellem to jordsække, og Jean fattede håb, da han så, at han ikke helt havde spiddet ham på sin bajonet.

"Å, min egen lille ven – lever du endnu! Skulle den lykke endnu times mig – fordømte bæst, som jeg er. Vent ... lad mig se lidt på dig!"

Han undersøgte forsigtigt såret – ilden lyste nok.

Bajonetten var gået helt igennem armen nær ved højre skulder; men det værste var, at den sandsynligvis mellem to ribben var trængt ned i lungen. Dog kunne den sårede uden alt for stor vanskelighed trække vejret; kun hang den højre arm slap og følelsesløs ned.

"Min stakkels gamle ven! Vær nu ikke så bedrøvet! – Jeg er meget glad over at få ende på det ... Du har såmænd gjort nok for mig. Havde du ikke været, ville jeg for længe siden have ligget død i en eller anden vejgrøft!"

Men ved disse ord brød Jean igen ud i fortvivlelse.

"Ti nu stille med den snak! Har du ikke to gange hjulpet mig ud af prøjsernes klør? Vi var mere end kvit – nu skulle jeg have reddet dig, og så er det mig, som kommer her og ødelægger dig! Å – jeg må vel have været fuld – fuld som et fordømt svin af at se på alt blod og al den forfærdelse her i denne helvedesbrand af en by!"

Tårerne styrtede ham ud af øjnene ved mindet om hin afsked i Remilly, da de skiltes og ikke vidste, om de skulle gense hinanden i smerte eller glæde.

Det nyttede altså ingenting, at man havde døjet alt slags ondt sammen, drøje dage uden mad, lange nætter uden søvn, med døden stadig hængende over hovedet.

Skulle det hele ende med en sådan elendighed, med dette idiotiske, afskyelige brodermord, når de dog var to sjæle med én tanke, – når de dog elskede hinanden og havde delt ondt og godt til det yderste i altopofrende venskab?

Nej – nej – – dette var *for* grusomt.

"Lad mig nu bare råde, lille ven, jeg må og vil redde dig!"

Allerførst måtte han have Maurice bort fra barrikaden, – for Versaillestropperne gav alle de sårede oprørere nådestødet. Heldigvis var de alene, men her måtte ikke spildes et minut.

Hastigt skar han det højre ærme op, og fik så hele uniformen trukket af.

Blodet flød rask ud af såret, han skyndte sig at underbinde det med pjalter, han rev af foret på frakken. Så tamponerede han såret i siden. Han havde til alt held en tyk snor hos sig, og ved at stramme den, bandt han armene fast ind til kroppen, så

at hele det sårede parti blev holdt i fuldstændig ubevægelig tilstand, og enhver forblødning blev umulig.

"Mon du kan gå?"

"Ja, det tror jeg nok."

Men han turde ikke sådan uden videre føre ham med sig i skjorteærmer.

Pludselig fik han en indskydelse: i gaden lige ved siden af huskede han at have set en død soldat fra Versailles; hastigt løb han afsted, kom tilbage med en kasket, som han satte på hovedet af Maurice, og en kappe, som varligt blev trukket på den raske arm og lagt over den sårede skulder.

"Så, nu er alting i orden, nu er du en af vore ... Hvor skal vi hen?"

Det var ikke nemt at sige, nu, da han atter fattede håb, blev han ængstelig.

Hvor kunne de finde ly og beskyttelse?

Husene blev gennemsøgt af de rasende soldater, alle føderede blev skudt ned. Og ikke en levende sjæl kendte de i dette kvarter, ikke en, de kunne bede om bistand. – "Det allerbedste er vist at søge hjem til mit logi," sagde Maurice ... "Men Rue des Orties er på den anden side af floden."

Fortvivlet, angst mumlede Jean mellem tænderne: "Så – i hede Helvede og alle djævles navn ... Hvad satan skal vi så hitte på?"

Over Pont-Royal kunne der ikke være tale om at gå; branden lyste mere end solen ved middagstid. Hvert øjeblik lød skud på begge bredder. Desuden ville de støde lige på det brændende Tuilerislot, og Louvregården var afspærret og besat med vagt.

"Så, her er intet at stille op!" erklærede Jean, der havde boet i Paris et halvt år efter det italienske felttog.

Med ét fik han en lys idé: Hvis der lå både på Seinen nedenfor broen, som der plejede, kunne man måske med en af dem slippe igennem.

Langvarigt ville det blive; – men her havde de intet valg, og der måtte hastes.

"Hør, lille ven! Lad os allenfals komme væk herfra, her er ikke rigtig rart at være ... jeg siger til min løjtnant, at kommunarderne har nappet mig, og at jeg er løbet fra dem ..."

Han greb fat i Maurices raske arm, støttede ham, – hjalp ham gennem Rue du Bac midt imellem husene, der nu stod i luer fra øverst til nederst og lignede kæmpemæssige fakler.

En regn af gnister faldt ned over dem. Heden var så voldsom, at deres skæg og øjenbryn blev svedet af, og da de til sidst kom ud på kajen, måtte de standse et øjeblik og besinde sig, for de blændedes næsten af det rædselsfulde flammehav, der i umådelige tunger slog op mod himlen på begge Seinens bredder.

"Her mangler minsandten ikke lys!" brummede Jean ærgerligt.

Han følte sig dog en smule beroliget, da han havde fået Maurice ned ad trappen til flodbredden, – ovenfor Pont-Royal, hvor de kunne skjule sig under en gruppe træer.

I et helt kvarter ængstedes de af sorte skygger, som bevægede sig på den anden side af floden.

Der faldt flere skud, man hørte skrig, så et plump i vandet, der skummende sprøjtede i vejret. Det var åbenbart, at der var vagt ved broen.

"Skal vi ikke blive natten over i dette skur?" spurgte Maurice og pegede på en bræddehytte.

"Jo vist så, – for at blive nappet i morgen tidlig!"

Jean opgav ikke sin plan.

Han havde fundet en hel del både, men de var fastgjorte med lænker, – hvordan skulle han få en gjort løs – hvor skulle han få fat i årer?

Endelig fandt han to gamle årer, og det lykkedes ham at bryde en dårligt lukket hængelås op, – og så snart han forsigtigt havde fået Maurice anbragt forude, lod han båden varsomt glide med strømmen, holdt sig inde ved bredden i skygge af badeanstalterne og fartøjerne.

Ingen af dem talte, de var betagne, målløse af rædsel over det frygtelige skue, som udbredte sig for deres øjne. Efterhånden som de gled ned ad Seinen, fik de et videre overblik over ødelæggelsens vederstyggelighed; ved Pont de Solferino kunne de se begge kajerne stå i luer; til venstre brændte Tuilerierne.

Ved nattens frembrud havde kommunarderne sat ild både på Florapavillonen og Marsanpavillonen, – flammerne nåede hurtigt midterfløjen, hvor en mine lå rede: flere krudttønder i marskallernes sal. I dette øjeblik slog store rødlige røgmasser hvirvlende ud gennem de gabende vinduesåbninger, flænget af lange, blå flammetunger.

Tagene antændtes, slog sprækker, der glødende åbnedes som en vulkans sider under trykket af den indre varme.

Mest blussede dog Florapavillonen, som først var antændt, – den flammede fra kælder til kvist med frygtelig bragen og brusen.

Gulv og gardiner var overhældt med petroleum, og dette gjorde ildens voldsomhed så stor, at man kunne se jernværket i altanerne vride sig, og de høje, pragtfulde kaminer rødglødende, inden de sprængtes og styrtede om i flammehavet.

Mere til højre luede Æreslegionens palads, hvor ilden var påsat klokken fem og som nu altså havde brændt i syv timer; derefter Statsrådet, et umådeligt imponerende bål dannede denne kæmpemæssige stenfirkant med de to rækker søjlegange, hvor flammerne brølende væltede frem.

De fire fløje, der omgiver den store indre gårdsplads var på en gang blusset op, og der havde man væltet petroleum i tøndevis ud over de fire trappegange ved fire hjørner, det flød ned ad trinnene som glødende helvedesfloder.

På forsiden ud imod kajen tegnede mezzaninetagen over søjlerækkerne sig som en bred sort linje midt i tusinde røde flammetunger, som slikkede op om dens kanter, mens selve pillerne, gesimserne, friserne, billedhuggerarbejdet viste sig med overordentlig tydelighed i det blændende røde flammeskær.

Ilden var her så overvældende mægtig, at den kolossale bygning rystede og dirrede i sin grundvold trods sine tykke mure, der blev stående, mens zinktaget kastedes op mod nattehimlen af ildens rasende heftighed.

Derefter kom Orsaykasernen ved siden af, – en af fløjene brændte og flammerne steg op i en høj hvid søjle, som et umådeligt lystårn; 7 huse i Rue du Bac, 22 i Rue de Lille … det var snart ikke muligt at tælle ildebrandene, som flød sammen i

et rædsomt altopslugende flammehav uden ende og uden begyndelse.

Jean var nærved at kvæles, han mumlede med dump stemme:

"Dette er *for* galt! Der går vist snart ild i floden!"

Det så virkelig ud, som om båden blev båret af luebølger, – genskinnet fra ildebrandene farvede Seinen blodrød, gnistrende lynglimt fo'r hen over vandfladen der krusedes med et uhyggeligt gult skær.

Og bestandig gled de med strømmen over den brændende flod mellem flammende slotte, som gennem gaden i en dødsdømt by, der går op i luer på begge sider af en flydende lavastrøm.

"Å," udbrød nu Maurice, som blev grebet af vanvid ved synet af denne kæmpemæssige ødelæggelse, "hvad gør det! Lad bare alting brænde af, lad det hele springe i luften, det er allerbedst!"

Men Jean tyssede forskrækket på vennen, som frygtede han disse bespottende ord kunne bringe ulykke over dem.

Hvordan var det dog gået til, at hans ven, der var så klog, så god og så dannet, kunne komme med sådan forargelig tale?

Og nu trak han lidt bedre på årerne, de var nemlig kommet forbi Pont de Solferino, og befandt sig på et sted, hvor der ingen skygge var nogetsteds, – ilden lyste som den mest brændende middagssol, – man kunne skelne alt muligt med en sælsom tydelighed: Krusningerne på flodens overflade, de små grusbunker på bredden, hvert blad på træerne langs kajen. Men allertydeligst tegnede broerne sig, på den blodrøde flammebaggrund tog de sig ud som fine snehvide buer, der dannede en vej over den gnistrende ildstrøm.

Nu og da overdøvede tordnende brag den stadige susen og brusen af ilden. Sod og aske regnede ned, vinden bragte en afskyelig stank med sig. Og det rædselsfulde var, at Paris, at hele den øvrige del af den store by ikke mere var til, druknede i nat og mørke.

Til højre og til venstre blændede ildens voldsomhed; udenfor var alt frygtelig nat, tilintetgørende mørke, hvori hele staden opslugtes; det var, som forsvandt Paris, som var den store by allerede fortæret – borte i evig mulm og nat.

Selve himlen var død – flammerne slog så højt op, at de udslukte stjernernes blink.

Maurice rystede i feber. Nu brast han i latter:

"Det er en smuk fest i kejserens slot. Se bare – facaden er illumineret, lysekronerne glimrer, damerne danser – ja – ja … dans I bare til ilden griber fat i jeres skørter og håret svides jer af hovedet …"

Og han slog ud med hånden i afsindig glæde; talte om festerne i Sodoma og Gomorra, om musik, blomster, om rædsomme udskejelser i et lyshav så skinnende, at de nøgne legemer gik op i luer.

Pludselig hørtes et frygteligt brag. Ilden fra de to pavilloner i Tuilerierne havde nået midterfløjen, krudttønderne fængede og urpavillonen sprang i luften. Som en umådelig fjerbusk slog luerne op, – fyldte den natsorte himmel med sprudende gnister, – buketten fra et uhyre fyrværkeri.

"Bravo! Storartet!" råbte Maurice, som om det var slutningen af en forestilling, lige før alting falder tilbage i mørket.

Jean stammede, tiggede ham på ny om i Himlens navn at tie stille.

Nej, nej – man måtte ikke glæde sig, når det onde havde magten!

Hvis alting skulle ødelægges, gik det jo også samtidig ud over dem selv.

Han havde kun én tanke, ét ønske: at komme i land, slippe bort fra dette rædselssyn.

Alligevel var han klog nok til at lade båden følge strømmen ind under Pont de la Concorde; og selv i dette kritiske øjeblik, da hvert minut var kostbart, måtte han af medfødt ordenssans og respekt for andres ejendom gøre båden godt fast, inden han steg i land.

Nu mente han de kunne nå Rue des Orties over Concordepladsen og Rue Saint-Honoré. Han satte Maurice på bredden, gik så først op ad trappen for at undersøge forholdene, og han blev grebet af ængstelse ved at se alle de hindringer, som ophobedes rundt om dem.

Her lå jo kommunens uindtagelige fæstning Tuileriterrassen, med mange kanoner, Rue Royale, Rue Saint-Florentin og Rue de Rivoli var alle spærret af høje, solide barrikader.

Og nu forstod han troppernes taktik, forstod, hvorfor de om natten havde dannet en umådelig stor indadgående trekant, med spidsen mod Concordepladsen og de to yderste punkter, den ene på højre flodbred ved Nordbanegårdens magasiner, og den anden på venstre bred, på en bastion i nærheden af Arcueil.

Men dagen ville snart gry – oprørerne havde rømmet Tuilerierne og barrikaderne, de regulære tropper havde besat kvarteret, mens ildebrandene blussede op omkring dem. Tolv andre huse brændte der, hvor Rue Royale krydser Rue Saint-Honoré.

Nedenunder, på bredden, fandt Jean Maurice halvt sovende efter den feberagtige ophidselse.

"Det bliver ingen let sag at komme igennem ... kan du bare støtte på benene, lille ven?"

"Ja, ja vist så, vær du ganske rolig ... Jeg skal nok komme hjem, enten død eller levende ..."

Han kom med stor møje op ad stentrappen; og på kajen gik han langsomt, vaklende som i søvne, støttet på vennens arm.

Det var endnu nat, men ilden oplyste den store plads med et blåligt skær.

I tavshed vandrede de fremad, beklemte og nedslåede over at se al denne ødelæggelse. De kunne skelne Madeleinekirken ved enden af Rue Royale og Bourbonpaladset, på den anden side af broen; begge bygninger var beskadigede af kanonskud. Tuileriterrassen var halvvejs nedskudt. På selve Concordepladsen havde kuglerne boret huller i springvandenes bronzefigurer; Lille-statuen lå væltet på jorden, skudt midt over af en granat, mens Strassbourgstøtten, dækket med sort flor, syntes at bære sorg over alle disse ruiner.

Nær ved den uskadte obelisk, i en skansegrav, var et gasrør blevet hugget over, gassen var ved en hændelse antændt, og ud af røret fo'r en smal hvid flammetunge med en skingrende susen.

Jean undgik den barrikade, som spærrede Rue Royale mellem Marineministeriet og den historiske møbelsamling, som ilden havde skånet. Bag ved tønder og jordsække hørte han grove stemmer.

Foran i løbegraven svømmede en fødererets lig i det smudsige vand, og gennem en breche så man husene i Rue

Saint-Honoré, hvor pumperne ude fra forstæderne søgte at blive herrer over ilden.

Til højre og til venstre mellem de små træer lå aviskioskerne væltede, sammenskudte af kugler og granater.

Høje skrig hørtes nu gennem pumpernes susen; brandmændene havde netop fundet syv husbeboere indebrændte i en kælder, deres lig var halvt forkullede.

Skønt barrikaden, som spærrede Rue de Rivoli og Rue Saint-Florentin, så endnu mere skrækindjagende ud end den anden, havde Jean dog haft en fornemmelse af, at her var mindre farligt at være; og ganske rigtigt befandtes den at være forladt af de fødererede, uden at de regulære tropper endnu havde vovet at besætte den.

Kanonerne lå og sov – ikke en sjæl sås bag ved den solide, godt byggede skanse, kun en forvildet hund tog flugten med halen med benene.

Men da Jean nu skyndte sig ind i Rue Saint-Florentin med Maurice, der stadig blev svagere, hændte det, han havde frygtet hele tiden: de stødte på et helt kompagni af 88. linjeregiment, som var ved at omgå barrikaden.

"Hr. kaptajn," forklarede Jean, "det er en af kammeraterne, som de banditter har såret – jeg følger ham til lazarettet."

Kappen, som lå over Maurices skulder, frelste ham, og Jeans hjerte bankede, som om det skulle sprænges, mens de endelig sammen gik ned ad Rue Saint-Honoré.

Nu begyndte det at gry. Skud og skrig lød rundt om i gaderne, for man sloges endnu i hele kvarteret.

Det ville være et vidunder om de kunne nå Rue des Frondeurs uden at støde på vanskeligheder. De gik meget langsomt

fremad, Jean syntes, disse 3-400 meter var endeløse.

I Rue des Frondeurs var en fødereret vagtpost, men her tog alle flugten, da de troede, det var et helt regiment af Versaillestropper.

Og nu var der kun en lille stump af Rue d'Argenteuil tilbage, så var de omsider i Rue des Orties.

Å, hvor længtes Jean dog efter at være hjemme i Maurices logi; nu havde de stræbt og slidt i fire, stive fire timer for at nå det.

Da de endelig stod udenfor huset, var det som en befrielse. Gaden var mørk, stille, øde – man var mange mil borte fra slag og tummel og kamp. I det gamle hus var ingen portner; det lå i dyb søvn, alt var lukket og slukket.

"Nøglerne ligger i min lomme," stammede Maurice, "den store er til porten, den lille til mit kammer – helt oppe på kvisten."

Og så faldt han sammen, besvimede i armene på Jean, der var ved at forgå af ængstelse. Han glemte i sin elendighed at lukke porten efter sig, famlede sig frem på den mørke trappegang, måtte tage sig i agt for at støde mod og gøre støj, der kunne vække husets folk.

Så – højere oppe kunne han ikke finde vej, måtte lægge den sårede på trappen, lede efter døren, tænde tændstikker, som han til alt held havde hos sig, og det var først, da han havde fået den åbnet, at han hentede Maurice op og lagde ham på den smalle jernseng, lige for vinduet med den vide udsigt over Paris.

Han lukkede det op – trængte til frisk luft og lys. Nu var det ved at blive dag; så faldt han ned på sine knæ foran sengen og

brød ud i høj gråd, lamslået og fortvivlet ved den frygtelige tanke, at han havde dræbt sin ven.

Nogle minutter gik således, og han blev egentlig ikke overrasket ved med ét at få øje på Henriette. Intet var jo rimeligere end hendes komme, når broderen var ved at dø.

Han havde ikke set hende træde ind i værelset, måske havde hun allerede været der i timevis. Nu sad han på en stol, næsten afmægtig, og så hende vånde sig under den forfærdelige smerte, som greb hende ved at se broderen ligge på sengen, bevidstløs og blodig.

Omsider vågnede Jean op.

"Hør, har De lukket porten til gaden?"

Hun fo'r sammen, nikkede med hovedet, og da hun nu nærmede sig til Jean med fremrakte hænder – hun trængte sådan til hjælp og til kærlighed – vedblev han i et sælsomt åndsfraværende tonefald:

"Men De ved vel, at det er mig, der har dræbt ham?"

Hun forstod ham ikke, troede ham ikke.

Han følte, at de små hænder blev roligt liggende i hans.

"Det er mig, der har slået ham ihjel, siger jeg. Ja, – på barrikaden ... han var med de fødererede – jeg med de andre ..."

De små hænder begyndte at skælve.

"Vi var som gale mennesker, vidste ikke, hvad vi gjorde – det er mig, der har dræbt ham!"

Nu drog hun hænderne til sig, gysende, ligbleg i ansigtet, med øjne, der blev store af rædsel og sorg.

Ak, Gud i Himlen! Så var alt forbi – så skulle den sidste trøst frarives hendes knuste hjerte! Å, Gud – hun, der endnu om aftenen havde glædet sig til gensynet! Hun, der holdt så meget

af Jean! Og nu havde han båret sig således ad … og alligevel havde han villet redde Maurice, for det var jo ham, der havde båret ham herhjem gennem store farer! Hun kunne ikke mere lade sine hænder hvile i hans – hendes hele sjæl oprørtes; han var plettet af broderens blod!

Men hun gemte dog en sidste rest af håb i sit hjertes lønkammer, for hun udbrød:

"Å, jeg må frelse ham – nu *må* jeg redde hans liv!"

Under sit lange ophold i lazarettet i Remilly var hun blevet en meget dygtig sygeplejerske, som godt forstod at forbinde sår. Hun ville straks undersøge broderen – derfor fik hun ham afklædt, uden at han vågnede af sin besvimelse. Men da hun løste Jeans primitive forbinding, rørte Maurice sig, udstødte et svagt skrig og åbnede et par forvildede øjne.

Dog kendte han øjeblikkelig søsteren og smilede til hende:

"Nå, så du er her! Det var dejligt at få dig at se, inden jeg dør!"

Hun tyssede på ham med et tillidsfuldt smil.

"Dø! Jeg *vil* ikke have, du skal dø! Du skal leve! … Tal ikke mere nu, men, men lad mig kun råde!"

Imidlertid formørkedes Henriettes ansigt, da hun havde set på den gennemstukne arm, på såret mellem ribbenene, og hendes øjne fyldtes med tårer.

Hastigt så hun sig om i værelset, fandt lidt olie frem, rev en gammel skjorte itu til bind, mens Jean gik ud efter en kande vand.

Han åbnede ikke munden, men så på hende, mens hun vaskede sårene og med varsom, sikker hånd lagde en forbinding på; han kunne ikke hjælpe hende eller gå hende til hånde, var helt tilintetgjort af smerte, siden hun var kommet.

Da hun var færdig, og han så, at hun var meget ængstelig, spurgte han hende, om hun ikke ønskede, at han skulle hente en læge. Men hun var aldeles klar over forholdet; nej, nej, på ingen måde, ikke den første den bedste doktor, der kunne forråde broderen! Her måtte de have en sikker mand – hun kunne godt vente et par timer endnu.

Og da Jean nu mente, han kunne gå og søge efter sit regiment, bestemtes det, at han snarest muligt skulle se at slippe bort og få en læge, en kirurg med sig hjem til Maurice.

Han stod og kunne ligesom ikke rive sig løs, ikke beslutte sig til at forlade denne stue, skønt den var så fuld af ulykke og elendighed.

Vinduet stod åbent; og i sengen sad den sårede støttet mod puderne og så frem for sig – mens de to andre ligeledes lod blikket svæve inden om, i den sære tavshed, der nu tyngende lagde sig over dem.

Gennem vinduet kunne man se ud over en stor del af Paris, som bredte sig under dem: nærmest lå det centrale kvarter fra Faubourg Saint-Honoré lige til Bastillen, så hele Seinens løb, med en fjern vrimmel af tage ovre på venstre bred, med trætoppe og spir og kupler og tårne.

Dagen kom nu efter en af de grufuldeste nætter, som historien kan nævne.

Men i morgensolens klare lys, under den lyse himmel vedblev ildebranden at rase.

Lige overfor, fra Tuilerierne, Statsrådets og Æreslegionens palads, Orsaykasernerne steg flammerne med et hvidligt skær stadig op derude i dagslyset.

Længere borte måtte husene endnu ikke være brændt ned, for røgsøjler og gnister i massevis væltede frem fra Croix-Rouge, – fra Rue Vanin og fra Rue Notre-Dame-des-Champs.

Til højre, lige i nærheden, brændte det i Rue Saint-Honoré, mens til venstre Palais Royal og det nye Louvre skånedes af flammerne; hen imod morgenstunden havde man forsøgt at stikke disse to bygninger i brand, men ilden havde ikke rigtig villet tage fat.

Dog, hvad der mest forbavsede dem var en tyk røg, der af vestenvinden blev drevet lige hen under deres vindue. Klokken henved 3 den morgen var der sat ild på Finansministeriet, som brændte uden store flammer, lå og ulmede, mens umådelige røg- og sodmasser hvirvledes op fra de papirer og dokumenter, der lå ophobet under de lave gipsede lofter.

Og skønt nattens store rædsler var til ende, skønt floden ikke længere rullede, som glidende bølger gennem en ildsprudende stad, var Paris måske nu ved dagens lys endnu sørgeligere at skue, i al ødelæggelsens uhygge og fortvivlelse, under denne sorte, tykke røgsky, som bestandig øgedes. Snart skjulte den solen, formørkede dens glans, lå som et sørgeflor over den mørkebrune sodhimmel.

Maurice tog atter fat på at tale i vildelse, med dump utålmodig stemme mumlede han, idet han langsomt slog ud med hånden:

"Nå, – brænder nu alting ... det går meget for langsomt, synes jeg ... får det da ingen ende?"

Tårerne rullede Henriette ned over de blege kinder som om disse sidste dages ulykker end mere tyngede hende til jorden, fordi hendes broder var med.

Og Jean, der hverken turde tage hendes hånd eller give vennen et afskedskys, fo'r som en afsindig ud af døren.

"Farvel! – jeg kommer igen så snart som muligt."

Det blev aften, inden han henimod klokken 8 kunne komme.

Han havde det held, at hans regiment ikke mere var i ilden, og nu havde fået ordre til at besætte kvarteret, så at han bivuakerede på Karusselpladsen med sit kompagni, og mente, det ville blive muligt for ham at se op til den sårede hver aften.

Og han kom ikke alene, – han havde ved et tilfælde truffet sin gamle overlæge, doktor Bouroche fra 106. regiment, – ham havde han bedt at gå med sig, – han vidste, at brumbassen i grunden havde hjertet på rette sted.

Da Bouroche, som ikke vidste, hvem han skulle tilse, og havde brummet og skældt ud for de mange trapper, omsider opdagede, at han var blevet hentet til en kommunard, blev han tordnende vred og buldrede løs:

"Så skulle da satan tage Dem, korporal! Gør De nar ad mig – fordømt røverpak, der ikke mere gider stjæle og brænde! – Jeg skal min sjæl og salighed snart hjælpe Deres bandit på benene ... ja, med tre lod bly i hovedet ..."

Men med ét fik han øje på Henriettes blege, forgrædte ansigt og sorte sørgekjole, og han tav.

"Det er min broder, hr. doktor! – Han var med ved Sedan!"

Han svarede ikke – tog hendes forbinding af, undersøgte stiltiende sårene, trak flasker op af lommen og viste den unge kone, hvordan hun skulle lægge forbindingen. Så spurgte han med ét den sårede:

"Hvor kunne det falde dig ind at rode dig ind med dette pak? Hvorfor har du båret dig så sjofelt ad?"

Maurices feberglinsende øjne havde hele tiden hvilet på lægen, – nu svarede han heftigt og fremstødt:

"Jo, – for bægeret flød over af lidelse, uretfærdighed og skændsel!"

Så slog Bouroche ud med hånden, trak på skulderen: med de ideer kom man let længere end man selv ville. Han åbnede munden, – men bed sit svar i sig igen.

Så sagde han ganske sindigt:

"Farvel, – jeg skal snart se herind igen."

På trappen erklærede han til Henriette, at han ikke kunne svare for noget. Lungen var beskadiget, – temmelig alvorligt, – der kunne indtræde en forblødning, som ville dræbe den sårede på et øjeblik.

Da Henriette trådte ind, gjorde hun sig umage for at smile, skønt hun var fortvivlet over lægens ord.

Skulle hun da ikke kunne frelse ham, skulle hun ikke have lov at forhindre denne frygtelige ulykke: at de for evigt skulle skilles, de tre, der alle så inderligt gerne ville leve?

Hele dagen havde hun tilbragt i dette værelse; en gammel naboerske havde været så tjenstagtig at besørge hendes byærinder for hende.

Nu satte hun sig igen på sin plads ved broderens leje.

Men Maurice var forpint af nysgerrighed, – gav sig til at udfritte Jean.

Denne sagde ikke hele sandheden, – undgik omhyggeligt at berøre den harme, der med hver time voksede mod den døende kommune i det befriede Paris.

Nu var det onsdag.

Fra søndag aften, i to hele dage havde folk levet i deres kældre, skælvende og bævende, og onsdag morgen, da man endelig vovede sig ud, da man så de nedbrændte gader, blod, ruiner, ødelæggelse og brandtomter allevegne, råbtes fra alle sider hævn over alle disse afskyeligheders ophavsmænd.

Straffen måtte være på højde med forbrydelsen!

Husene blev undersøgt, alle mistænkelige og mistænkte personer af begge køn blev drevet i flok afsted, stillet foran eksekutionsafdelingens bøsseløb og ekspederedes ud af verden.

Allerede ved sekstiden om morgenen var de regulære tropper herrer over halvdelen af Paris fra Montsourisparken til Nordbanegården. Og de sidste af kommunens medlemmer – en snes stykker – havde søgt tilflugt på Boulevard Voltaire i 11. arrondissements kommunalkontor.

Der blev stille i stuen; med blikket fæstet på byen, som han kunne se gennem vinduet, der stod åbent i den lune forårsaften, mumlede Maurice:

"Nå, – så det bliver ved at brænde? Byen brænder hele tiden!"

Det var ganske rigtigt! Flammerne viste sig atter ved nattens frembrud, og igen farvede det blodigrøde skær himlen.

Om eftermiddagen, da krudtmagasinet i Luxembourg med et voldsomt brag sprang i luften, gik rygtet, at det var Pantheon, som nu styrtede ned i katakomberne.

Forresten havde ilden brændt hele dagen, – Statsrådet og Æreslegionen stod i lyse luer, Finansministeriet med sorte fremvæltende røgmasser.

Ti gange havde Henriette måttet lukke vinduet for hele sværme af sorte, rygende sommerfugle, – brændte, forkullede papirstumper, der førtes op fra Finansministeriets arkiver og

atter dryssede ned som en sort regn, der dækkede Paris og omegn, ja fandtes endog i tyve mils afstand i Normandiet!

Og nu var det ikke alene den vestlige og sydlige del af byen, – det var huse i Rue Royale, ved Croix-Rouge, ved Rue Notre-Dame-des-Champs, der brændte; over hele den østlige del bredte ilden sig; rådhuset spærrede horisonten som et umådeligt bål.

Desuden gik det Théâtre-Lyrique, fjerde arrondissements kommunalkontor og mere end tredive huse deromkring op i luer, for ikke at nævne teatret ved Saint-Martin-porten, der i nord blussede op som en høstak mod den mørke baggrund.

Her havde personlig hævn frit spillerum, mange steder tilintetgjordes generende dokumenter og papirer af forbryderiske hænder, som benyttede den almindelige opløsningstilstand.

Her tænktes ikke mere på at forsvare byen eller på at standse de indtrængende tropper med bål og brand, kun vildt raseri, vanvittig ødelæggelsestrang herskede, en galskabens storm susede hen over den ulykkelige by, – Justitspaladset; Hôtel Dieu, Notre-Damekirken skånedes ved et rent tilfælde. Ødelægge for at ødelægge, begrave det gamle samfund under aske og ruiner af en verden, – for at et nyt, rent samfund kunne spire frem i et lyksaligt paradis, – dette var løsenet!

"Å Gud i Himlen! Den krig, den rædselsfulde, grusomme krig," mumlede Henriette, mens hun stod omgivet af brandtomter, fortvivlelse og dødskamp.

Var dette ikke eftervirkningen, høsten af den blodige udsæd ved Metz og ved Sedan, – ødelæggelsens, tilintetgørelsens smitsot, fremspiret under Paris' belejring? – var dette ikke den

sidste skæbnesvangre afgørende krise, som den ulykkelige nation måtte gennemgå, med myrderi og sammenstyrtning allevegne?

Men langsomt og stammende, med øjnene hæftede på de brændende bygninger, talte Maurice på ny:

"Nej, nej, – søster, – du må ikke fordømme krigen og dens gerninger ... krigen er gavnlig, – nyttig, nødvendig ..."

Her afbrød Jean vennen med en stemme, der bævede af tilbagetrængt had og harme:

"Så ti dog med den snak, for satan! Når jeg ser, hvordan du der ligger og tænker på, at det er min skyld ... Forsvar ikke krig, – det er en forbandet, fordømt ting ..."

Den sårede bevægede sin raske hånd.

"Å, – hvad vægt ligger der på mig! ... jeg er ikke den eneste, der er nok, som må ofres ... men det er måske en nødvendig åreladning! Krig, krig er vel livet, der ikke kan være til uden døden!"

Og hans øjne lukkedes, så træt var han af at sige det par ord.

Med et tegn bad Henriette Jean ikke at sige ham imod.

Men hendes eget væsen oprørtes; hun oprørtes i sit inderste over menneskehedens lidelser, hun, den svage, og dog så tapre kvinde med de klare øjne, hvor bedstefaderens stolte heltesjæl levede op.

To dage hengik, torsdag og fredag, midt i myrderi og ildebrand.

Kanonerne tordnede uophørligt, batterierne på Montmartre, som Versaillestropperne havde bemægtiget sig, beskød hele tiden de fødereredes batterier i Belleville og på Père-Lachaise, –

hvilke sidste sendte granater ind i Paris, flere faldt i Rue Richelieu og på Vendômepladsen.

Den 25. om aftenen var hele venstre Seinebred i de regulære troppers hænder. Men på den anden side af floden holdt de fødererede endnu batterierne på Chateau-d'Eau-pladsen og på Bastillepladsen besat.

Det var to fæstninger, som en frygtelig ild forsvarede. I tusmørket, da de sidste medlemmer af kommunen flygtede, havde Delescluze taget sin spadserestok, og var roligt og sindigt gået hen til den barrikade, som lukkede for Boulevard Voltaire; der var han blevet ramt af en kugle og var død som en helt.

Næste dag – den 26. – blev Chateau-d'Eau og Bastillepladsen taget ved daggry: nu havde de fødererede kun La Villette, Belleville og Charonne, deres rækker tyndedes ud, svandt ind, nu var kun de tilbage, som var bestemt på at dø for sagen. Og disse rasende mennesker sloges endnu som løver i to hele dage.

Fredag aften, da Jean listede sig ud fra Karusselpladsen for at se op i Rue des Orties, blev han vidne til en henrettelse, som satte ham i det frygteligste oprør.

I to dage havde der siddet en krigsret både i Luxembourg og i Châtelet-teatret. De dødsdømte blev enten straks skudt ned i Luxembourghaven eller slæbt til Lobaukasernen, hvor eksekutionspelotoner stadig var i virksomhed og besørgede dem ud af verden i den indre gård.

Her var det især, at myrderiet antog en oprørende skikkelse: mænd, børn, som var dømt til døden, fordi deres fingre var sværtet af krudt eller fordi de havde soldatersko på fødderne, uskyldige, som var faldet for hævn eller løgnagtig angivelse, hylede forklaringer ud, som ingen gad høre efter; i flokkevis

blev de skubbet hen under bøsseløbene, så mange ad gangen, at der ikke var en kugle til hver, så at soldaterne måtte myrde dem med kolbeslag.

Blodet flød i strømme, skraldevogne og arbejdskærrer førte bunker af lig bort fra morgen til aften, og alle vegne i den erobrede by foretoges disse summariske henrettelser, hvor soldaternes rasende hævntørst bestemte det: foran en barrikade, op mod en havemur, på trappen til de offentlige bygninger.

Således kom Jean til at se nogle folk, som slæbte en kvinde og to mænd hen til vagtposten ved Théâtre-Français. Her var borgermændene meget ivrigere end soldaterne, bladene strømmede over af raseri mod kommunarderne. En fnysende mængde stimlede sammen om dem, og var især rasende på kvinden – en af disse "petroløser", som skræmte livet af folk –, om hvem man sagde, at de listede sig omkring og kastede petroleumskander ind i de rige folks huse.

Denne var antruffet siddende på hug ved et kældervindue i Rue Sainte-Anne, og, skønt hun hulkede og græd og svor, at hun aldrig havde tænkt på brandstiftelse, blev hun sammen med de to mænd puffet ned i en løbegrav, der endnu ikke var kastet til, og der blev hun og hendes ledsagere skudt som ulve, man har fanget i en grav.

Folk stod stille og betragtede eksekutionen, en dame standsede i forbigående og en lille konditordreng fløjtede en lystig melodi.

Mens Jean med bortvendt hoved ilede afsted, faldt det ham pludselig ind, at han kendte den ene af de mænd, der i en net hvid bluse havde stået og givet sit bifald tilkende. Var det ikke

Chouteau – en af hans egne folk? Han vidste, at den fyr var en røver, en morder, en forræder og en tyv.

Et øjeblik havde han lyst til at vende om og angive ham, få ham skudt efter de tre andre. For det var dog skrækkeligt ar se de største skurke gå fri, når så mange uskyldige måtte ofre livet.

Henriette tog imod ham ude på trappen, hun havde hørt ham komme.

"Vær forsigtig – i dag er han forfærdelig ophidset. Nu gik doktoren – han var slet ikke fornøjet med ham!"

Bouroche havde ganske rigtigt rystet på hovedet; han kunne endnu ikke give Henriette håb. Men det var jo ikke umuligt, at den såredes ungdom kunne komme igennem de vanskeligheder, der truede hans liv.

"Å – er du der?" sagde Maurice med nervøs stemme. "Jeg lå og længtes efter dig. Lad mig nu høre, hvordan det alt sammen står til? Hvor langt er vi kommet?"

Og med hovedet støttet op mod puderne og ansigtet vendt mod vinduet, som Henriette på hans forlangende havde måttet åbne, så han ud over byen, der på ny belystes af skæret fra ildebrandene, nu, da natten faldt på.

"Nå – begynder det nu igen? Brænder byen – brænder den nu op rub og stub?"

Så snart solen var gået ned, var der udbrudt ild i et stort kornoplag, og luerne farvede atter himlen rød; det brændte endnu i Tuilerierne og Statsrådet, og lofterne måtte sagtens være styrtet sammen; de svære bjælker gav ilden ny næring, og flammerne blussede op med røg og gnister. Fra mange andre

huse, hvor man troede, at være herre over ilden, slog luerne på ny ud af asken.

I de sidste tre dage, så snart det blev aften var det, som tændtes alle de rædselsfulde bål på ny, som pustede mørkets ånder igen til de udslukte brande, som løftede deres flammetunger mod nathimlen og farvede den rød.

Og den nat, da dokkerne og varelagrene i La Villette gik op i luer, var brandskæret så stærkt over den store by, at man virkelig måtte tro, den var antændt på alle kanter, og at flammerne nu for alvor ville opsluge den. Hen under den glødende himmel, over de luerøde huse rullede en række ildbølger sine luer.

"Dette er enden på dansen – nu brænder hele Paris!"

Han ophidsedes af sine egne ord, gentog dem snese gange i en trang til at tale efter den tunge døs, i hvilken han havde ligget de sidste tre dage.

Men nu blev han afbrudt ved lyden af gråd og hulken. Han vendte hovedet:

"Hvad – lille søster – er det dig, som græder? – Du plejer da ellers ikke at tabe modet! ... Græder du måske, fordi jeg skal til at dø?"

Hun bad ham for Himlens skyld ikke at tale således – han skulle slet ikke dø.

"Jo, jo vist så! Det er meget bedre – det *må* ske! Å, der går ikke meget til grunde med mig. Før krigen har jeg kun voldt dig kval og bekymring, jeg har kostet dig både penge og tårer, min pige! ... Alle mine dumheder og galskaber har jeg da fået besørget – måske havde det taget en ende med forfærdelse, måske var jeg kommet i tugthuset eller var død som en tigger –"

Atter afbrød hun ham, denne gang med uvant heftighed.

"Å, ti nu stille – tal dog ikke således; du har jo udsonet alt!"

Han tav, faldt lidt i tanker:

"Ja, når jeg er død, har jeg måske udsonet alt! … måske. Hør, min gamle Jean – du har gjort mig en rigtig venskabstjeneste den gang, da du langede mig dette bajonetstød ud!"

Med øjnene fulde af tårer protesterede Jean.

"Herregud, Maurice! Hvor kan du tale således! Vil du have mig til at rende panden imod muren?"

Maurice vedblev lidt hidsigt:

"Men så husk dog på, hvad du selv sagde dagen efter Sedan, da du mente, man havde godt af en lussing en gang imellem? … Du sagde også, at når man havde råddenskab et eller andet sted, var det allerbedst at få skåret den væk – ellers forpestedes hele legemet. Jeg har mangen gang tænkt på dine ord, siden jeg alene blev lukket inde i denne vanvittige, fortvivlede by … ser I – jeg må vist være fordærvet – og du har handlet ret, da du huggede mig ned …"

Han talte sig varm, ville slet ikke høre på Jean og Henriette, som tiggede og bad ham at tie stille og ikke blive så heftig.

Han vedblev, talte næsten i vildelse med symboler og stærke billeder.

Den sunde del af Frankrig, den sindige, betænksomme bonde, som var blevet ved jorden, tilintetgjorde den anden del af landet, som var forlystelsessyg, fordærvet og ødelagt i bund og grund af kejserdømmets drømmerier og udskejelser. Og her havde han måttet skære i sit eget kød, sønderrive sit eget legeme, uden at han egentlig vidste, hvad han gjorde. Men bloddåben måtte til, blodofret af eget fransk blod, det levende

offer midt i lutrende ildsluer. Nu var Golgatas top nået i rædsom dødskval, det korsfæstede folk udsonede sin brøde og genfødelsen ville komme!

"Min gamle Jean! Du er fornuftig, enkel – solid! Tag du fat på hakken, på ploven, på murskeen – og grav i din mark – byg dit hus op! Du har gjort en god gerning, da du ryddede mig væk ... jeg var dog som et ondt sår i dit kød!"

Og således vedblev han at fantasere; han ville ud af sengen, stå op, se ud af vinduet.

"Paris brænder – der bliver ikke sten på sten tilbage; å, denne lutrende ild, som intet levner, og helbreder alle onder – den, jeg har ønsket! Ja, det er et godt stykke arbejde, den gør! Lad mig komme ned, lad mig være med at fuldende frihedens store værk til gavn for hele menneskeheden!"

Jean havde sin nød med at få ham til at lægge sig ned, mens Henriette med strømmende tårer talte til ham om deres barndom, tiggede og bad ham om at være rolig, for den kærligheds skyld, de altid havde båret til hinanden.

Og over den umådelige by blussede og glødede det i nattens mørke, flammehavet bredte sig ud over hele synskredsen, hvælvede sig som en gloende ovn over dem, mens de store, sorte røgmasser fra Finansministeriet stadig kom væltende som et tæt flagrende sørgeflor midt i ildebrandens røde lueskær.

Næste dag, lørdag, var en kendelig bedring til stede i Maurices tilstand: han var meget roligere, feberen var mindre voldsom; – og det var en stor glæde for Jean at høre Henriette med smilende ansigt tale om deres lyse fremtidsdrømme, tale om den tilværelse, de tre ville føre sammen, uden at gå

nærmere ind på, i hvilket forhold hun og Jean skulle stå til hinanden.

Mon skæbnen virkelig ville være så nådig at skåne dem for nye ulykker?

Hun havde gennemvåget nætterne ved broderens leje, hun havde så utrætteligt puslet om her i hans lille kammer og spredt fred og hygge om sig.

Og den aften glemte Jean hos sine venner i sælsom bævende fryd, alt hvad han havde døjet og lidt.

Den dag havde tropperne besat Belleville og Buttes-Chaumont; nu var der kun Père-Lachaise-kirkegården tilbage; den var af de fødererede omdannet til en befæstet lejr, som de hårdnakket vedblev at forsvare.

Alt syntes snart forbi, Jean påstod, at de summariske eksekutioner var indstillet; talte kun om, at en del fanger var sendt til Versailles.

Om morgenen havde han på kajen mødt en hel flok bluseklædte arbejdere, mænd i frakke og i skjorteærmer, kvinder i enhver alder, – gamle rynkede kællinger, unge, smukke piger, – børn, som knap kunne være 15 år; en rullende strøm af opsætsighed og elendighed, som soldaterne drev fremad i den klare majsol, og som efter sigende, i Versailles af beboerne blev modtaget med hujen og med stokkeslag.

Men om søndagen forfærdedes Jean atter.

Det var denne skrækkelige uges sidste dag.

Solen stod op i glans og pragt på en skyfri himmel og kastede sine varme stråler over byen, som bævede i dødsangst.

Straks om morgenen fik man underretning om gidslernes henrettelse, om mordet på ærkebispen og sognepræsten ved

Madeleinekirken, om blodbadet i La Roquette og om dominikanerne i Arcueil, der torsdag var blevet jaget og skudt ned som harer; om fredagen havde de fødererede desuden dræbt flere præster og gendarmer, 42 i tallet, ved volden i Rue Haxo; og atter rasede den vildeste hævntørst mellem Versaillestropperne, der uden videre skød alle de fanger, de tog.

Hele den søndag lød pelotonilden uafbrudt i Lobaukasernens gård, hvor blodet flød i stride strømme, hvor skrig og dødsrallen lød, mens krudtrøgen væltede ud over muren.

Ved La Roquette blev 227 ulykkelige fanget og skudt ned i bunke; hakket sønder og sammen af mitrailleuser.

På kirkegården, der erobredes grav for grav efter fire dages bombardement, blev 148 oprørere stillet op mod en mur, hvis hvide kalkpuds snart plettedes af en blodregn; tre ofre slap bort; men de blev indfanget og fik nådestødet uden barmhjertighed.

Hvor mange skikkelige folk dræbtes ikke for hver en skurk, blandt de 12.000, som mistede livet under kommunen!

Det hed sig, at der fra Versailles var kommet ordre til at holde op med henrettelserne.

Men ikke desto mindre vedblev myrderiet; i Paris stod Thiers som massemorderen, trods sin uplettede hæder som landets befrier, mens Mac-Mahon – den slagne feltherre fra Fräschwiller – på alle mure proklamerede sin sejr over Père-Lachaise! Og det solbeskinnede Paris lå i festskrud, en stor menneskemasse vrimlede i de generobrede gader, glad og fornøjet spadserede folket om mellem de rygende tomter, mødre med leende børn lyttede med interesserede miner til de dæmpede geværsalver, der dundrede inde i Lobaukasernens gård.

Søndag aften, da Jean steg op ad de mange trapper i Rue des Orties, knugedes hans hjerte af mørke anelser.

Han trådte ind, – og ved første blik så han, at det uundgåelige var sket: Maurice lå død på den lille jernseng – kvalt af den forblødning, Bouroche fra begyndelsen havde befrygtet.

Den nedgående sols sidste stråler gled ind ad det åbne vindue og kastede et afskedsskær over to lys, som brændte ved den dødes hovedgærde.

Henriette lå i sin sorte enkedragt på knæ ved sengen, – hun græd stille og lydløst.

Ved lyden af Jeans trin så hun op, og en skælven fo'r gennem hendes legeme.

Han styrtede frem, ville gribe hendes hænder, blande sin smerte med hendes, græde med hende. Men han følte de små hænder skælve, følte, hvorledes hendes hele væsen gøs tilbage fra ham, følte, hvorledes hun for bestandig blev revet løs fra ham af den ubøjelige skæbnes hånd.

Var ikke alt forbi mellem dem efter dette?

Ville Maurices grav ikke blive et uoverstigeligt svælg mellem dem?

Og han kunne synke på knæ ved hendes side, hulkende i endeløs sorg.

Efter en kort tavshed, tog Henriette til orde:

"Jeg stod med ryggen til ham, holdt en kop suppe i hånden, – da jeg pludselig hørte ham udstøde et skrig ... Jeg havde kun tid til at gribe ham i mine arme – så udåndede han med mit – med Deres navn på læberne, mens en blodstrøm vældede ham ud af munden."

Hendes broder, – å, Gud i Himlen! Hendes Maurice, som hun havde elsket, endog før de sammen så dagens lys, som hun havde opdraget og reddet så mange gange! Hendes eneste kærlighed fra den rædsomme time, da de havde myrdet hendes stakkels Weiss.

Krigen havde nu frarevet hende alt, knust hendes hjerte helt, hun skulle henleve et ensomt, frænde- og venneløst liv, – havde ingen og intet mere at elske her på jorden!

"Ak, – du himmelske fader!" udbrød Jean hulkende, "og dette er mit værk! ... Min egen lille ven, som jeg gerne gav mit liv for, – ham har jeg myrdet, som var jeg et glubende rovdyr! Kan De nogen sinde tilgive mig?"

Og i denne stund mødtes deres blikke, de stod som slået med lamhed over det, de der for første gang læste.

De måtte tænke på de stille, fredelige dage og uger i sygeværelset i Remilly.

Han genfandt sin søde drøm, sin næsten ubevidste drøm om en rolig tilværelse, om en elsket hustru, om et lille hus og en mark, som kunne ernære en nøjsom lykkelig familie!

Nu – nu var denne drøm blevet til et inderligt, heftigt ønske, til urokkelig, påtrængende vished om lykke ved hendes side, sammen med en kvinde, så øm, så virksom, en hustru, som ville have gjort verden til et paradis for ham.

Og hun, der end ikke havde haft nogen anelse om en sådan drøm, hun, der kysk og ubevidst havde skænket ham sit hjerte, hun så nu klart over nutiden, – forstod nu det hele; som skæl faldt det fra hendes øjne.

Uden at vide det, havde hun selv set frem mod et sådant ægteskab.

Spiren til hendes følelse var stille vokset frem i hendes sjæl, mens hun troede, hun kun fandt trøst i at pleje den unge mand.

Og alt dette sagde de hinanden uden ord; – deres kærlighed åbenbaredes for dem nu i denne time da de for evigt måtte byde hinanden farvel.

Dette forfærdelige offer fordredes endnu af dem, – denne sidste sønderrivelse sled i deres forpinte hjerter: de måtte se deres fremtidshåb knuses med alt det øvrige, måtte se deres næppe fødte fremtidshåb knuses med alt det øvrige, måtte se deres næppe fødte fremtidshåb knuses med alt det øvrige, måtte se det rives bort i den blodstrøm, som havde dræbt deres unge broder.

Jean rejste sig, kunne kun med møje holde sig oprejst.

"Farvel!"

På gulvet lå Henriette uden at røre sig.

"Farvel!"

Men Jean gik nu hen til liget.

Han betragtede vennen, – så på den høje pande, der i døden så endnu højere ud, på det smalle, fine ansigt, de brustne øjne, hvor det forvildede glimt for stedse var udslukt!

Han ville så inderligt gerne for sidste gang have trykket et kys på sin "lille vens" kind, – men han vovede det ikke; ak Gud, – han var jo overstænket af dette blod; skæbnens rædsel drev ham bort fra de to, han elskede så højt.

Den sidste dag, – de sidste rester af den døende kommune måtte altså have et dyrekøbt offer til!

Den stakkels unge knøs var gået bort, tørstende efter retfærdighed; i de sidste krampetrækninger af sin sarte drøm, den storartede, forfærdelige tanke om det gamle samfunds

ødelæggelse, om Paris' tilintetgørelse i flammer, som skulle gøde og lutre jorden for en guldalders fremvækst.

Fuld af angst vendte Jean sig imod Paris.

Fra den klare sommerhimmel sendte solen sine sidste skrå stråler ud over den store stad med et sælsomt mørktglødende skær; ret som en blodig sol over endeløst hav.

Tusinder og atter tusinder af ruder luede op, som usynlige blæsebælges pust. Tagene fængede også som glødende kullejer; de gule mure, de høje bygninger, de rustfarvede mønninger flammede i aftenluften som et bål.

Og var dette ikke som en kæmpemæssig purpurfarvet flammebuket?

Hele Paris brændte som en umådelig tårnhøj faskine, som en ældgammel tør skov, der flyver mod himlen i en regn af gnister og brande!

For ilden vedblev at brænde, store brune røgmasser vedblev at vælde frem, man hørte en dump brusen; – var det de sidste ofres rallen bag Lobaukasernens mure, eller var det kvinder og børn, der legende og spøgende fortærede deres middagsmåltid udenfor restaurationerne i det skønne forårsvejr?

Mellem rygende tomter og ruiner, midt i oprevne gader og omstyrtede barrikader, mellem lidelse og død brusede livet afsted, mens dagens stjerne i kongelig rejsedragt kastede sine stråler ud over den ulmende stad.

Da blev Jean grebet af en sælsom fornemmelse.

Han syntes, at en ny morgenrøde steg frem bag den langsomt neddalende sol.

Og dog var alt jo forbi!

Skæbnen blev ikke træt af at ramme landet med det ene slag hårdere end det andet; under en sådan ophoben af rædsel og ulykke havde end intet folk våndet sig. Nederlag var fulgt på nederlag, provinser var tabt, milliarder skulle udredes, den skrækkeligste borgerkrig var udbrudt og kvalt i strømme af blod, – ruiner af lig allevegne, – penge intetsteds; – æren plettet, en verden at opbygge og bringe på fode!

Selv gik han her med sønderrevet hjerte: Maurice, Henriette, hans lykkelige fremtidshåb var fejet bort af stormen.

Og dog, – hinsides den glødende smelteovn, hvor ilden endnu rasede, fødtes det uvisnelige håb til nyt liv – langt borte under den rolige, klare, ubegrænsede himmel.

Det var den evige naturs, den evige menneskeheds fornyelsesværk, den forjættede vår, der håber og arbejder, træet, der skyder en kraftig ny stængel, når gartneren har borthugget de tørre grene, som forgiftede og gulnede løvet.

Hulkende gentog Jean:

"Farvel!"

Henriette lå stadig med bøjet hoved og ansigtet skjult i hænderne.

"Farvel!"

Den ødelagte ager lå brak, af det nedbrændte hus var ikke sten på sten tilbage; og Jean vandrede i ydmyghed og smerte ud til det store, strenge genfødelsens arbejde, som Frankrig venter af sine børn.

Om "Det store sammenbrud"

Forfatter: Émile Zola (1840-1902).
Org.udg.: *La Débâcle*, føljeton i *La Vie Populaire* 21. februar – 21. juli 1892, bogudgave G. Charpentier & E. Fasquelle, Paris 1892.
Denne udgave efter: *Knald og Fald eller Krigen.* Roman af Emile Zola. John Anderson Publishing Co., Chicago 1892.
Oversætteren er ikke angivet; oversættelsen er den samme som den føljetonudgave, der blev bragt i Politiken i 1892, sideløbende med den franske føljetonudgave i *La Vie Populaire*.
Redigeret af: Kim N. Jensen.
Forside: Efter Jean-Louis-Ernest Meissonier (1815-1891): *Le Siège de Paris* (1884).

ISBN 978-87-7628-282-0

2. ebogsudgave, tidligere udgave ISBN 978-87-7979-591-4 (Ølstykke 2018).

© 2025 eBibliotek 1800

www.ebib1800.dk

Serien Rougon-Macquart

er med sine tyve bind Zolas uomtvistelige hovedværk, hvori han udforsker en families natur- og socialhistorie under det andet kejserdømme fra 1851, hvor Napoleon III indsatte sig selv som kejser, til 1871, hvor kejserdømmet faldt sammen efter krigen mellem Frankrig og Tyskland.

Da jeg første gang udgav serien, var der flere af bindene, der (så vidt vides) ikke tidligere havde været oversat til dansk (*La Faute de l'Abbé Mouret*, *Son Excellence Eugéne Rougon* og *La joie de vivre*), eller kun eksisterer som dengang uopdrivelige føljetonudgaver: *La Curée* – i min udgave med titlen *Kampen om byttet* – har været bragt i flere af den socialdemokratiske presses aviser under titlen *Guldkalven* i 1891-92; *La Conquête de Plassans* skulle findes som føljeton i et dagblad *Nordjyllands Folkeblad* i 1880 (sidstnævnte har jeg dog kun fundet annoncer for i andre blade, det har ikke været muligt at få fat i nogle af de pågældende numre af *Folkebladet* selv).

Selv om der er mange personer, der optræder i flere af romanerne, og enkelte af dem er direkte fortsættelser af hinanden, er det ikke nødvendigt at læse dem alle eller at følge nogen bestemt rækkefølge – hver roman er et selvstændigt værk, som kan læses uafhængigt af de øvrige, og serien er således nærmest ét stort tag-selv-bord.

Zola anbefalede i en introduktion til *Doktor Pascal* at læse serien i en rækkefølge, der er en smule anderledes end den

rækkefølge, han skrev den i, og det er den rækkefølge, jeg har fulgt ved nummereringen af bindene, og den rækkefølge, der er angivet i listen nedenfor. I parentes den franske titel og årstallet for den første franske bogudgave.

1. Familien Rougon (La Fortune des Rougon – 1871)
2. Hans Excellence Eugène Rougon (Son Excellence Eugène Rougon – 1876)
3. Kampen om byttet (La Curée – 1872)
4. Penge (L'Argent – 1891)
5. Drømmen (Le Rêve – 1888)
6. Erobringen af Plassans (La Conquête de Plassans – 1874)
7. Storborgerliv (Pot-Bouille – 1882)
8. Damernes Paradis (Au Bonheur des Dames – 1883)
9. Fader Mourets synd (La Faute de l'Abbé Mouret – 1875)
10. Et blad af kærlighedens bog (Une page d'amour – 1878)
11. Paris' mave (Le Ventre de Paris – 1873)
12. Livsglæde (La joie de vivre – 1884)
13. Faldgruben (L'Assommoir – 1877)
14. Mesterværket (L'Œuvre – 1886)
15. Menneskedyret (La Bête humaine – 1890)
16. Germinal (Germinal – 1885)
17. Nana (Nana – 1880)
18. Jord (La Terre – 1887)
19. **Det store sammenbrud (La Débâcle – 1892)**
20. Doktor Pascal (Le Docteur Pascal – 1893)

Men uanset om man kun læser nogle udvalgte bind eller hele alle tyve, anbefales det dog, at man starter med *Familien Rougon*,

hvor man møder de fleste af hovedpersonerne i de øvrige bind, og slutter med *Doktor Pascal,* hvor Zola samler trådene og fortæller om mange af personernes senere skæbne.

Note 1: **Badinguet:** Pariserøgenavn for Napoleon den Tredje *Ovs. anm.*